

NORSK ORNITHOLOGISK TIDSSKRIFT

Serie I (nr. 1-4) 1920-23

REDAKTØR

H. THO. L. SCHAANNING

STAVANGER MUSEUM

DREYERS GRAFISKE ANSTALT
STAVANGER

INNHOLDSFORTEGNELSE

Nr. 1 (1920—21). Trykt i mars 1921.

Nr. 2 (1921—22). Trykt i desember 1921.

Nr. 3 (1922—23). Trykt i juni 1922.

Nr. 4 (1923—24). Trykt i mars 1923 (den siste del i august).

Norsk Ornithologisk Tidsskrift

begynner hermed sin første årgang. Det utgis som et populærvidenskapelig fellesorgan for norske fuglevenner, og vil — straks en sammenslutning av disse i en konstitueret *„Norsk Ornithologisk Forening“* har funnet sted, fortsette som denne forenings organ, med det formål: *å fremme det almene kjennskap til Norges fugler og virke for bevarelsen av vår oprindelige fauna.*

Redaksjonen.

I henhold til ovenstående opfordrer undertegnede innbydere alle fugle-interesserte til å tre inn i *Norsk Ornithologisk Forening* og eventuellt støtte samme tidsskrift med bidrag. Det forutsettes, at tidsskriftet for fremtiden vil kunne utgis ved en årlig medlemskontingent, hvis størrelse fastsettes på konstituerende generalforsamling. Inntil denne sammentreder fungerer undertegnede 4 direksjonsmedlemmer av Stavanger Museum samt forstkandidat Oscar Collett (Namdalen) og grosserer Carl Emil Petersen (Kristiania) sammen med tidsskriftets redaktør, konservator H. Tho. L. Schaanning, som foreningens styre.

Stavanger 18. juni 1920.

Konsul Gust. A. Arentz,
formann i Stavanger Museums direksjon.

Konsul Frederik Hansen,
viceformann i Stavanger Museums direksjon.

Konsul E. Berentsen,
direksjonsmedlem av Stavanger Museum.

Skolebestyrer Aamd. Salveson,
direksjonsmedlem av Stavanger Museum.

Oscar Collett.

Carl Emil Petersen.

H. Tho. L. Schaanning.

Pr. desember 1920 er tegnet følgende bidrag og medlemskontingent til tidsskriftet:

Fru og forstkandidat Oscar Collett	kr.	1200,oo
Konsul Gust. A. Arentz	„	500,oo
Konsul E. Berentsen	„	500,oo
Grosserer Carl Emil Petersen	„	500,oo
Fabrikeier Jakob Dreyer	„	500,oo
Konsul Frederik Hansen	„	200,oo
Ingeniør P. Chr. Schaanning	„	200,oo
Direktør Ths. H. Poulsson	„	100,oo
Direktør A. Christiani	„	100,oo
Læge H. Delgobe	„	100,oo
Klicheanstalten i Stavanger	„	100,oo
Skolebestyrer Aamd. Salveson	„	50,oo
Direktør E. de Lange	„	50,oo
Tandlæge Morten Årstad	„	50,oo
Bankchef Ths. P. Randulff	„	50,oo
Lærer Kr. Grøttum	„	50,oo
Fabrikeier Ola Olsen	„	50,oo
Redaktør H. Fjeldberg	„	30,oo
A. Bærheim	„	30,oo
Gårdbruker Carl Bore	„	30,oo
Skogforvalter E. Øverland	„	30,oo
Hr. K. Skreslet	„	30,oo
50 årskontingenter a kr. 20,oo (for 1920—21) av øvrige 50 medlemmer	„	1000,oo
Tilsammen	kr.	5450,oo

Medlems-fortegnelse pr. desember 1920

1. Årstad, Morten, tandlæge .... Stavanger
2. Åsness, Ottar, ingeniør .... Trondhjem
3. Andresen, N., fabrikeier .... Tiedemanns Tobaksfabrik, Kristiania
4. Andresen, Joh. H., fabrikeier (Dobbelt-Ab) — — Kristiania
5. Arentz, Gust. A., konsul .... Stavanger
6. Bentzen, disponent .... Sandnessjøen
7. Berentsen, E., konsul .... Stavanger
8. Bernhoft-Osa, A., stud. .... Voss
9. Bore, Karl, gårdbruker .... Klepp, Jæren, Stavanger
10. Broch, Hjalmar, docent .... Universitetets biologiske stasjon, Drøbak
11. Bærheim, A. .... Dreyers Grafiske Anstalt, Stavanger
12. Christiani, A., direktør .... Jernbanetorvet 4, Kristiania
13. Collett, M., fru .... Bangsund, Namdalen
14. Collett, Oscar, forstkandidat .... Bangsund, Namdalen
15. Delgobe, H., læge .... Skjold, Ryfylke
16. Det kongelige selskap for Norges vel .... Bøndernes hus, Kristiania
17. Dircks, A., preparant .... Videnskapsselskapet, Trondhjem
18. Dreyer, Jakob, fabrikeier .... Stavanger
19. Fjeldberg, H., redaktør .... Melbu, Hasseløy, Nordland
20. Forsberg, Tandlæge .... Stavanger
21. Gotaas, B., redaktør .... Stavanger
22. Grøttum, Kr., lærer .... Byåsen pr. Trondhjem
23. Hansen, Frederik, konsul .... Stavanger
24. Hanson, Bernhard, preparant .... Kristiansund, N.
25. Heimbeck, F., skogforvalter .... Bangsund, Namdalen
26. Hognestad, Halvor, gårdbruker .... Hognestad st., Jæren, Stavanger
27. Høy, Gunnar .... Fredensborgveien 4, Kristiania
28. Indrebø, Oscar .... Sæbovik i Søndhordland
29. Isachsen, H. B., skibsreder .... Stavanger
30. Jensen, Jens J. .... Bangsund, Namdalen
31. Johansen, Aron, agent .... Stavanger
32. Johansen, Georg S., apoteker .... Faaborg, Danmark
33. Jørgensen, A., læge .... Bramminge, Danmark
34. Jørgensen, Jørgen, landmann ...... St. Magleby, Amager Fælled, Danmark
35. Klicheanstalten i Stavanger .... Stavanger
36. Lange, E. de, direktør .... Stavanger Museum, Stavanger
37. Lenne, Staale .... Bakke i Sirnes pr. Flekkefjord
38. Lie-Pettersen, O. J., overlærer .... Slettebaksvei 8 B, Bergen
39. Lorck, Sigurd .... Arbinsgt. 8 II, Kristiania
40. Lund, J. Kielland .... Stange, Hedmark
41. Meer, G. van der, stud. biol. Bosboom-Toussaint strasse 30 I, Amsterdam

42. Mjølsnes, O. H., lensmannsassistent .... Egersund
43. Mönnich, A., tandlæge .... Stavanger
44. Nordgaard, O., konservator .... Videnskapsselskapet Trondhjem
45. Nygaard, Gustav, redaktør .... Mandal
46. Nærbo, tandlæge .... Gausel, Stavanger
47. Næser, Georg .... Blommenholen pr. Kristiania
48. Oftedal, Kaare, stud. art. .... Sorkedalsveien 25, Kristiania
49. Olsen, Ola, fabrikeier .... Stavanger
50. Orre, forstmester .... Bangsund, Namdalen
51. Parmann, E., læremiddelanstalt .... Tullinløkken, Kristiania
52. Paulsen, Henning, lærer .... Haugesund
53. Pehrson, N. Chr., disponent .... Bangsund, Namdalen
54. Petersen, Carl Emil, grosserer .... Kirkegaten, Kristiania
55. Poulsson, Ths. H., direktør .... Stavanger
56. Randulff, Ths. P., bankchef .... Stavanger
57. Richard, Ragnvald .... Solheimsgt. 2 III, Kristiania
58. Ring, Jens .... Fayesgt. 12, Kristiania
59. Røskeland, Askell, lærer .... Vennesla pr. Kristiansand S.
60. Salveson, Aamd., skolebestyrer .... Karmøy, Stavanger
61. Schaanning, H. Tho. L., konservator .... Stavanger
62. Schaanning, P. Chr., ingeniør .... Vestre Holmen pr. Kristiania
63. Schjøler, E. Lehn .... Urania-vej 14—16, Kjøbenhavn
64. Skreslet, K. .... Mo i Ranen, Nordland
65. Sommerschild, Henrik, stud. real. .... Stavanger
66. Statens skogskole .... Søfteland pr. Bergen
67. Statens skogskole .... Steinkjer pr. Trondhjem
68. Stavanger museum .... Stavanger
69. Suomalainen, E. W. .... Tori (Bjørneborg) Finland
70. Thomsen, Per, stud. art. .... Gausel pr. Stavanger
71. Wiborg, A., læge .... Bangsund, Namdalen
72. Øverland, E., skogforvalter .... Steinkjer pr. Trondhjem
73. Øvrebo, Fridtjof .... Torvastad pr. Haugesund

Norsk Ornithologisk Forening

Med undtagelse av Norge har forlengst alle andre kulturland sine Ornithologiske foreninger, som gjennem populær-videnskapelige tidsskrifter søker å vekke almen-interessen for fuglene og fremme studiet av den lokale fauna, ikke minst for derved å verne om fuglelivet og søke de arter beskyttet, som trues med utryddelse. Og de fleste av disse foreninger har også sett rike resultater av sin virksomhet — til like uvurderlig nytte for den Ornithologiske videnskap, som de har været til glede for enhver fugleelsker og naturven.

Som bekjent krever for eks. blinkfyrene årlig store kontingenter av trekkfugl-skarene, og spesielt omkommer mengder av vore nyttigste insektetende sangfugler, som stær, lerke, måltrost og rødkjelk — under sit vår- og høsttrekk langs kontinentets kyster, ved å flyve mot de blendende fyrlykter. Dette fuglefall er imidlertid avtatt sterkt ved mange fyr, efter at respektive lands Ornithologiske foreninger har tatt initiativet og fått anbragt sittepinder rundt fyrene, hvorved hovedmassen av de „blendede" fugler finner hvileplass. Videre har disse foreninger utvirket, at alle fugler, som fremdeles omkommer ved fyrene, skal tilvaretas av fyrvokterne og innsendes til nærmeste museum for å nyttiggjøres *som videnskapelig materiale*, mens det tidligere, i likhet med hvad der fremdeles sker hos os — blott gikk tilgrunne. Og herved er et stort og overordentlig verdifullt materiale til belysning av fuglenes biologi innsamlet, særlig verdifullt just ved sin *kvantitet*, og fordi visse biologiske spørsmaal ellers neppe lot sig løse, om ikke materialet — eller de falne fugler — var forhånden i *tusenvis;* men hvem ville vel ellers for å løse aldri så interessante biologiske problemer vedrørende for eks. rødkjelk og lerke, skyte ned en „titusen" stkr. av disse fugler? Til slike svimlende siffre løper nemlig det falne „fuglematerial" undertiden op i ved en hel rekke kystfyr. I 1914 falt således bare ved de danske fyr omkring 10 000 fugler, hvorav 5200 lerker, og av disse omkom ikke mindre enn ca. 4000 stkr. bare på en enkelt natt (27. oktober ved Horns rev og Vyl fyrskib).

Dette er sørgelige tall, men — takket være „Dansk Ornithologisk Forening“ er dog dette store materiale kommet videnskapen tilgode, og ved å kjønsbestemme de til de forskjellige tider falne lerker er det nu videnskapelig fastslått, at lerke-hannene både er talrikere enn lerke-hunnene og at deres vårtrekk inntreffer tidligere enn hos disse.

Et annet illustrerende eksempel på den interesse, hvormed fuglene — rent alment sett — omfattes i andre kulturland, er den i England almindelig anvendte metode at „sikre“ luftledninger på, spesielt telefontrådene, for å hindre fuglene fra å flyve mot disse å ødelegge sig, noget som dessværre sker meget oftere, enn folk flest aner. Mot disse ulykkestilfeller garderer imidlertid engelskmennene fuglene ved helt enkelt å feste små korkestykker med et par meters mellemrum langs tråden (ledningen), hvorved fuglene blir opmerksomme på avsperringen å itide bøier unna. Hvor mange ledningstråder følger hinannen parallellt markeres vanlig da blott øverste og underste ledning på denne måte, så arbeidet hermed er forholdsvis let overkommelig.

Også for fuglefrednings-spørsmålet i sin helhet har utlandets Ornithologiske foreninger virket kraftig, særlig ved henvendelse til de lovgivende myndigheter, samt ved å utføre alle forberedende arbeider for total naturfredning av arealer med særlig interessant og typisk fauna, og synlige resultater foreligger også her, mens vi i Norge hittil har forholdt os helt passive å likegyldig latt ødeleggelsen av vor fauna gå sin gang, selv der hvor det uten skade for andre viktige interesser *kunne ha været undgått.*

Imidlertid finnes der rundt om herhjemme i Norge også en hel del fugle-interesserte mennesker, som lenge har følt mangelen av en norsk Ornithologisk forening som et virkelig savn, og som hver for sig under sine fugle-studier titt nok har ønsket en slik sammenslutning av interesserte for gjennem et felles tidsskrift å arbeide for fuglelivets bevarelse også hos oss, og samtidig efter evne bidra til å øke kjennskapet til Norges fugler.

Ti vor fugle-fauna er i sin særpregede mangfoldighet en av Norges nasjonal-herligheter: Her møtes høi-arctiske vadere og svømmefugler med sine syd- og mellem-européiske slektninger, her støter representanter for Sibiriens fauna sammen med Middelhavslandenes sanger-skarer, her, hvor fugle-fjellenes talrike kolonier som et levende belte markerer fastlandets grenser mot Vesterhavet helt fra Jæren og Rogaland i sør op til Finmark og Varangeren i

nord. Her — hvor fjellene og skogene er levende og hvert dalstrøk og hver myr har sine særpregede og fjærede beboere: Hist svæver en ørn, sterk og tung, der skratter en rype, lubben og lett, å her kvidrer en piplerke, ensfarvet — grå! Men hver især av dem er en umistelig del av Norges natur, som ikke engang ville være helt norsk uten dem, og *alle* er de også *sit* særlige studium verd, og har *den samme* rett til livet.

Med alle midler å verne om dette vort felles nasjonale eie: Norges fugleliv — er en av foreningens hovedopgaver. Først og fremst ved å søke innført *lovbeskyttet naturfredning* for visse interessante fugler og truede rugesteder, samt ved å virke for anvendelse av *praktiske arrangements til forhindring av de sørgelige ulykkeshendelser ved fyrlykter og luftledninger*, og endelig ved å arbeide for *uthengning av rugekasser* til småfuglene i offentlige parker og anlegg.

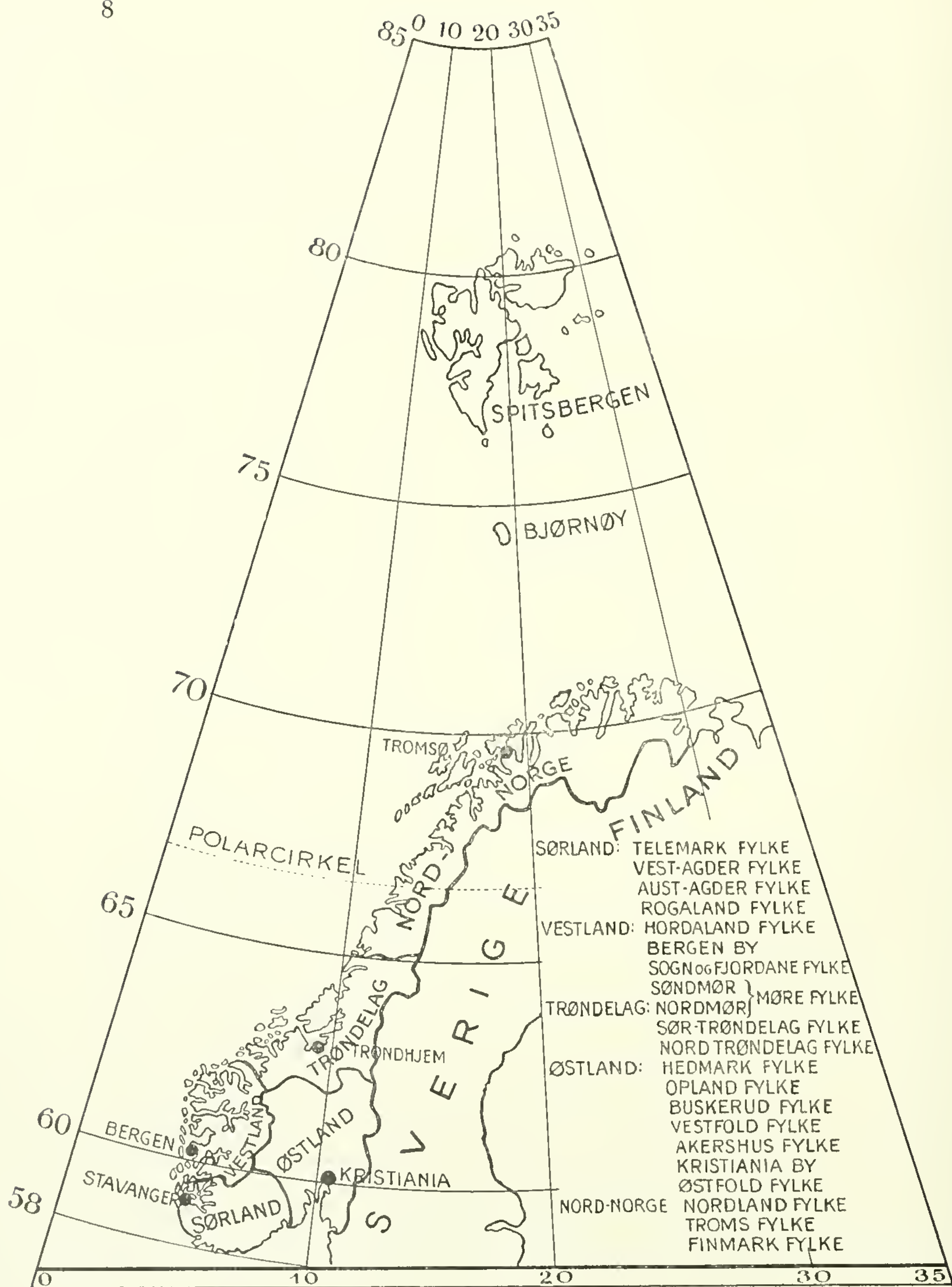
Til fremme av foreningens annen hovedopgave: *Å øke kjendskapet til Norges fugle-fauna*, vil planmessig *ringmerkning av fugler*, samt årlige *trekkfugl-studier* inngå som permanente ledd i foreningens arbeids-program, og vil disse undersøkelser begge bli fortsatt på basis av de resultater, som i særskilte avhandlinger herom fremlegges av redaktøren i nærværende årgang.

Også en *systematisk utforskning* av fuglelivet i landets forskjellige distrikter vil bli påbegynt, likesom *farvelagte plancher av norske fugler* efterhvert — som midlene tillater det, vil bli forsøkt utgitt som bilag til tidsskriftet, for engang samlet å danne grunnlaget for en komplett og farvelagt planche-fauna over Norges fugler.

Ellers vil foreningens medlemmer gjennem tidsskriftet bli holdt a jour også med utlandets Ornithologiske forhold, idet fremmede fag-arbeider om fugler vil bli referert og viktigere litteratur om samme anmeldt. Avhandlinger og interessante meddelelser vedrørende vor egen fugle-fauna vil alltid bli mottatt med taknemmelighet av tidsskriftets redaksjon.

Stavanger i desember 1920.

H. Tho. L. Schaanning.
Redaktør.

85
0
10
20
30
35
80
SPITSBERGEN
75
BJØRNØY
70
TROMSØ
NORGE
FINLAND
POLARCIRKEL
65
NORD-
SVERIGE
TRØNDELAG
TRONDHJEM
60
BERGEN
VESTLAND
ØSTLAND
STAVANGER
KRISTIANIA
58
SØRLAND
SØRLAND: TELEMARK FYLKE
VEST-AGDER FYLKE
AUST-AGDER FYLKE
ROGALAND FYLKE
VESTLAND: HORDALAND FYLKE
BERGEN BY
SOGN OG FJORDANE FYLKE
SØNDMØR
TRØNDELAG: NORDMØR
MØRE FYLKE
SØR-TRØNDELAG FYLKE
NORD TRØNDELAG FYLKE
ØSTLAND: HEDMARK FYLKE
OPLAND FYLKE
BUSKERUD FYLKE
VESTFOLD FYLKE
AKERSHUS FYLKE
KRISTIANIA BY
ØSTFOLD FYLKE
NORD-NORGE NORDLAND FYLKE
TROMS FYLKE
FINMARK FYLKE
0
10
20
30
35

Tabellarisk Oversikt av Norges Fugler

Av *H. Tho. L. Schaanning*

Til Norges fuglefauna kan henføres ialt 302 forskjellige ville arter, foruten 8 underarter (racer) og 8 hybrider (bastarder). Herav er dog et par (Geirfugl og Bergdue) allerede i løpet av forrige århundrede utryddet hos os. Av de øvrige er 203 arter med full sikkerhet påvist rugende her, 15 er fremdeles usikre rugefugler, mens 25 arter blott besøker landet under det årlige trekk eller om vinteren. Resten — 57 arter — er nærmest tilfeldige gjester, som helt leilighetsvis og uregelmessig og oftest med lange mellemrum er påtruffet i Norge.

Ikke mindre end ca. 1/5-part — noiagtig 59 arter — av alle disse fugler (eller av deres nærstående raser) er også påvist innenfor området *Spitsbergen—Bjørnøy*, og av disse ruger de 26 heroppe.

Å gi en kortfattet oversikt over *hver enkelt* av alle disse til den norske fauna horende fuglearters utbredelse og forekomst i *landets forskjellige deler* er hensikten med efterfølgende tabellariske fortegnelse. Denne omfatter samtlige ville fuglearter, som efter istiden kjennes fra Norge, og er hver art efter sin hyppighet og forekomst i de respektive landsdele henført til en av de 3 grupper: (1) *rugende* arter, (2) blott *trekkende* arter eller (3) *tilfeldige besøkere*, i siste tilfelle angives blott hvor mange ganger vedkommende art er påtruffet i distriktet.

Ellers er artene systematisk ordnet efter sit naturlige slektskap, således som dette fortiden erkjennes.

Paa de respektive ordener fordeler antallet av de i Norge paatrufne fugler sig med hensyn til *arter*, *racer* og *hybrider*, som følgende oversikt viser, likesom de forskjellige fuglegruppers (ordeners) innbyrdes rekkefølge systematisk er ordnet således, at samtlige 10 første ordener omfatter alle de fugler, hvis *yngel klekkes mere eller mindre nøken og forholdsvis lenge forblir hjelpeløs i redet*, mens hos de 9 siste grupper ungerne klekkes *rikt dunkledte og selvhjulpne straks forlater redet.*

Ordener	Arter	Raser	Hybrider	Ordener	Arter	Raser	Hybrider
1. Spurvfugler, *Passeres*	107	4	2	11. Steppehøns, *Pterocletes*	1	—	—
2. Skrikfugler *Cypseli*	1	—	—	12. Mås-fugler, *Lari*	20	—	—
2. Skrikfugler *Caprimulgi*	1	—	—	13. Vadere, *Limicolae*	38	—	—
2. Skrikfugler *Meropes*	1	—	—	14. Traner, *Gruiformes*	2	—	—
2. Skrikfugler *Upupae*	1	—	—	15. Andefugler, *Anseres*	36	—	—
2. Skrikfugler *Coraciae*	1	—	—	16. Høns-fugler, *Gallinae*	7	—	6
2. Skrikfugler *Halcyones*	1	—	—	17. Vandhøns, *Ralliformes*	5	—	—
2. Skrikfugler *Pici*	8	1	—	18. Lap-dykkere, *Podicipedes*	5	—	—
3. Gjøker, *Cuculi*	1	—	—	19. Lommer, *Urinatoridae*	4	—	—
4. Ugler, *Striges*	11	—	—				
5. Rovfugler, *Accipitres*	20	1	—				
6. Hejrefugler, *Gressores*	9	—	—				
7. Pelikanfugler, *Steganopodes*	3	—	—				
8. Stormfugler, *Tubinares*	7	1	—				
9. Alker, *Alcae*	7	1	—				
10. Duer, *Columbae*	5	—	—		302	8	8

Med hensyn til den benyttede nomenklatur er fuglenes videnskapelige (latinske) navn konsekvent forsøkt gjennemført efter prioritetsloven (definitivt fastslått av den internasjonale zoologkongres i Berlin 1901) og hvis grunnlag er den *i 1758 trykte 10ende utgave av Linnès: „Systema Naturae"*, hvor binomenklaturen for første gang er konsekvent gjennemført.

De anvendte norske arts-navner turde for de fleste fuglers vedkommende være de nu almindelig kjente. Nogen få gjengse, men mindre betegnende og i enkelte tilfelle galt brukte navn er utskiftet med karakteristiske bygde-dialekter; ved disse er dog oftest vedføiet et innklamret synonym.

Av rent praktiske grunner følger tabellen landets naturlige inndeling i de 5 hoved-distrikter *Sørland* (1), *Vestland* (2), *Østland* (3), *Trøndelag* (4) og *Nord-Norge* (5), således at disse geografiske begrep i utvidet betydning er ment å tilsvare henholdsvis samme område som bispedommene *Agder* (1), *Bjørgvin* (2), *Oslo og Hamar* (3), *Nidaros* (4) og *Hålogaland* (5).

	I tabellen betegner R, at arten ordinært ruger i distriktet; r, at den ruger mindre hyppig her i forhold til dens utbredelse i landet forøvrig; T, at den overhodet ikke ruger her, men blot er påtruffet under trekket. Videre betegner S og B, at den ruger henholdsvis på Spitsbergen eller Bjørnøy, og s og b, at den blot er bemerket heroppe under trekket. (g = antal gange obs.)	Utbredelse i Norge						Spitsbergen og Bjørnøy
		Sørlandet	Vestlandet	Østlandet	Trøndelagen	Nord-Norge	Nordgrense (Nordlig breddegrad)	
1	Ravn . . . . *Corvus corax* Linné 1758.	r	r	r	R	R	71	—
2	Kråke . . . . *C. cornix* Linné 1758.	R	R	R	R	R	71	s
3	Russe-kråke . . . . *C. corone* Linné 1758.	—	—	3 g	—	1 g	69^{30}	—
4	Korn-råk [= Kornkråke] . . . . . . *C. frugilegus* Linné 1758.	R	T	R	T	T	69^{30}	s
5	Kaie . . . . *Coloeus monedula* (Linné) 1758.	R	T	R	R	T	69^{30}	—
6	Skjære . . . . *Pica pica* (Linné) 1758.	R	R	R	R	R	70	—
7	Nott-kråke . . . . *Nucifraga caryocatactes* (Linné) 1758.	T	T	T	r	T	64^{30}	—
	(Slanknebbet race) . . . . . . *N. c. macrorhynchus* Brehm. 1823.	T	T	T	T	T	69^{30}	—
8	Nøtt-skrike . . . . *Garrulus glandarius* (Linné) 1758.	R	r	R	R	T	69	—
9	Lavskrike . . . . *Cractes infaustus* (Linné) 1758.	T	—	r	R	R	70	—
10	Stær . . . . *Sturnus vulgaris* Linné 1758.	R	R	R	R	r	71	b
11	Steppe-stær . . . . *Pastor roseus* (Linné) 1758.	—	—	3 g	1 g	—	64^{20}	—
12	Pirol . . . . *Oriolus oriolus* (Linné) 1758.	—	—	1 g	—	—	59^{10}	—
13	Kirsebærfuglen . . . . *Coccothraustes coccothraustes* (Linné) 1758.	T	T	T	r	—	63^{30}	—
14	Svensken . . . . *Chloris chloris* (Linné) 1758.	R	R	r	r	T	70	—
15	Tornirisk . . . . *Linota cannabina* (Linné) 1758.	R	T	r	r	—	64	—
16	Knotter [= Berg-irisk] . . . . . . *L. flavirostris* (Linné) 1758.	R	R	r	R	r	70	—
17	Stillits . . . . *Carduelis carduelis* (Linné) 1758.	T	T	r	T	—	64	—
18	Sisik . . . . *Acanthis spinus* (Linné) 1758.	r	r	R	R	—	64^{30}	—
19	Li-irisk . . . . *A. linaria* (Linné) 1758.	T	r	r	R	R	71	—
20	Lap-irisk . . . . *A. l. holboelli* (Brehm.) 1831.	T	T	T	T	R	70	—
21	Polar-irisk . . . . *A. hornemanni exilipes* (Coues) 1861.	—	—	—	—	T	70	s*
22	Dompap . . . . *Pyrrhula pyrrhula* (Linné) 1758.	r	R	R	R	r	70	—

* Blot Grønlands-rasen: *Acanthis hornemanni* Holb., er obs. på Spitsbergen.

No.	I tabellen betegner R, at arten ordinært ruger i distriktet, r, at den ruger mindre hyppig her i forhold til dens utbredelse i landet forøvrig; T, at den overhodet ikke ruger her, men blot er påtruffet under trekket. Videre betegner S og B, at den ruger henholdsvis på Spitsbergen eller Bjørnøy, og s og b, at den blot er bemerket heroppe under trekket. (g = antal gange obs.)	Utbredelse i Norge: Sørlandet	Vestlandet	Østlandet	Trøndelagen	Nord-Norge	Nordgrense (Nordlig breddegrad)	Spitsbergen og Bjørnøy
23	Rosenfink [= Ural-fink] . . . . . . *Carpodacus erythrinus* (Pallas) 1770.	—	—	1 g	—	—	60	—
24	Konglebit . . . . *Pinicola enucleator* (Linné) 1758.	T	T	T	T	R	70	—
25	Gran-korsneb . . . . *Loxia curvirostra* Linné 1758.	r	r	R	R	r	69^{30}	b
26	Furu-korsneb . . . . *L. pytyopsittacus* Borkhausen 1793.	T	r	R	R	T	67	—
27	Baand-korsneb . . . . *L. leucoptera bifasciata* (Brehm.) 1827.	T	T	T	T	—	65	—
28	Bokfink . . . . *Fringilla coelebs* Linné 1758.	R	R	R	R	r	70	—
29	Bjerkfink . . . . *F. montifringilla* Linné 1758.	r	r	r	R	R	70	—
30	Spurv . . . . *Passer domesticus* (Linné) 1758.	R	R	R	R	R	70	—
31	Pilfink [= Spurvfink] . . . . *P. montanus* (Linné) 1758.	R	r	R	R	r	70	—
32	Jæder-spurv . . . . *Emberiza calandra* Linné 1758.	R	—	1 g	1 g	—	63	—
33	Gulspurv . . . . *E. citrinella* Linné 1758.	R	R	R	R	R	70	—
34	Hortulan . . . . *E. hortulana* Linné 1758.	r	—	R	R	r	69^{45}	—
35	Dvergspurv . . . . *E. pusilla* Pallas 1776.	—	—	—	—	r	69^{30}	—
36	Sivspurv . . . . *E. schoeniclus* Linné 1758.	r	r	r	R	R	70	—
37	Lap-spurv . . . . *Calcarius lapponicus* (Linné) 1758.	T	T	r	T	R	71	—
38	Snespurv . . . . *Plectrophenax nivalis* (Linné) 1758.	T	r	r	r	R	71	SB
39	Kalanderlerke . . . . *Melanocorypha calandra* (Linné) 1766.	—	—	—	—	1 g	69^{30}	—
40	Toplerke . . . . *Galerida cristata* (Linné) 1758.	—	—	r?	T	—	63^{30}	—
41	Trelerke . . . . *Lullula arborea* (Linné) 1758.	T	3 g	R	—	—	60^{30}	—
42	Lerke . . . . *Alauda arvensis* Linné 1758.	R	R	R	R	R	71	—
43	Fjell-lerke . . . . *Eremophila alpestris flava* Gmelin 1789.	T	—	r	r	R	71	—
44	Tartar-piplerke . . . . *Anthus richardi* Vieillot 1818.	—	—	2 g	—	—	60	—
45	Skog-piplerke . . . . *A. trivialis* (Linné) 1758.	R	R	R	R	r	70	—

	I tabellen betegner R, at arten ordinært ruger i distriktet; r, at den ruger mindre hyppig her i forhold til dens utbredelse i landet forøvrig; T, at den overhodet ikke ruger her, men blot er påtruffet under trekket. Videre betegner S og B, at den ruger henholdsvis på Spitsbergen eller Bjørnøy, og s og b, at den blot er bemerket heroppe under trekket. (g = antal gange obs.)	Utbredelse i Norge Sørlandet	Vestlandet	Østlandet	Trøndelagen	Nord-Norge	Nordgrense (Nordlig breddegrad)	Spitsbergen og Bjørnøy
46	Hei-piplerke *A. pratensis* (Linné) 1758.	R	R	R	R	R	71	—
47	Lap-piplerke *A. cervinus* (Pallas) 1827.	—	—	—	—	R	71	—
48	Kyst-piplerke *A. spinoletta rupestris* (Nilsson) 1817.	R	—	R	R	R	71	b
	(Vestlands-racen) *A. s. schjoeleri* Christiani 1920.	—	R	—	—	—	63	—
49	Gul-erle *Motacilla flava* Linné 1758.	r	—	—	—	—	59	—
50	Så-erle *M. f. thunbergi* Billberg 1828.	r	r	r	R	R	70	—
51	Engelsk gulerle [= Donau-erle] *M. f. rayi* Bonaparte 1838.	2 g	—	—	—	—	59	—
52	Alpe-erle *M. cinerea* Tunstall 1771.	4 g	5 g	—	—	1 g	69^{30}	—
53	Linerle *M. alba* Linné 1758.	R	R	R	R	R	71	—
54	Jæder-erle *M. a. lugubris* Temminck 1820.	r	T	T	—	—	60^{20}	—
55	Trekryper *Certhia familiaris* Linné 1758.	R	r	R	R	r	69^{40}	—
56	Spetmeise *Sitta europaea* Linné 1758.	R	R	R	—	—	62	—
57	Talgokse [= Kjøtmeise] *Parus major* Linné 1758.	R	R	R	R	r	70	—
58	Blåmeise [= Askmeis] *P. caeruleus* Linné 1758.	R	r	R	R	—	65	—
59	Ter-tit [= Bar-meise, kulmeis] *P. ater* Linné 1758.	R	r	R	R	r	70	—
60	Topmeise *P. cristatus* Linné 1758.	r	T	R	R	—	65	—
61	Lap-meise *P. cinctus* Boddaert 1783.	—	—	r	r	R	70	—
62	Løv-meise *P. palustris* Linné 1758.	R	r	R	R	—	65	—
63	Granmeise *P. atricapillus borealis* Selys-Longchamps 1843	R	R	R	R	R	70	—
64	Stjertmeise *Aegithalos caudatus* (Linné) 1758.	r	r	R	R	T	69^{30}	—
65	Furulus [= Fuglekonge] *Regulus regulus* (Linné) 1758.	R	r	R	R	r	70	—
66	Varsler *Lanius excubitor* Linné 1758.	T	T	T	r	R	70	—
	(Enkelt-flekket race) *L. e. mollis* Eversm. 1853 [= L. major P.1827]	T	T	T	T	R	70	—

	I tabellen betegner R, at arten ordinært ruger i distriktet; r, at den ruger mindre hyppig her i forhold til dens utbredelse i landet forøvrig; T, at den overhodet ikke ruger her, men blot er patruffet under trekket. Videre betegner S og B, at den ruger henholdsvis på Spitsbergen eller Bjørnøy, og s og b, at den blot er bemerket heroppe under trekket. (g = antal gange obs.)	Utbredelse i Norge Sørlandet	Vestlandet	Østlandet	Trøndelagen	Nord-Norge	Nordgrense (Nordlig breddegrad)	Spitsbergen og Bjørnøy
67	Tornskate . . . . *L. collurio* Linné 1758.	r	T	R	—	—	60^{45}	—
68	Sidensvans . . . . *Bombycilla garrulus* (Linné) 1758.	T	T	T	T	r	70	—
69	Fluesnapper . . . . *Muscicapa striata* (Pallas) 1764.	R	R	R	R	r	70	—
70	Myggsnapper . . . . *M. hypoleuca* Pallas 1764.	R	R	R	R	r	70	—
71	Gransanger . . . . *Phylloscopus collybita abietina* (Nilsson) 1819.	R	r	R	R	r	67^{20}	—
72	Lovsanger . . . . *Ph. trochilus* (Linné) 1758.	R	R	R	R	R	71	—
73	Boksanger . . . . *Ph. sibilatrix* (Bechstein) 1793.	—	r	R	—	—	61^{30}	—
74	Lap-sanger . . . . *Ph. borealis* (Blasius) 1858.	—	—	—	—	R	70	—
75	Gresshopsanger . . . . *Locustella naevia* (Boddaert) 1783.	1 g	—	1 g	—	—	60	—
76	Sivsanger . . . . *Acrocephalus schoenobaenus* (Linné) 1758.	T	—	T	—	R	70	—
77	Bastard-nattergal . . . . . *Hippolais icterina* (Vieillot) 1817.	R	R	R	R	r	67^{20}	—
78	Hok-sanger . . . . *Sylvia nisoria* (Bechstein) 1795.	—	—	1 g	—	—	60	—
79	Havesanger . . . . *S. borin* (Boddaert) 1783 [= *S. salicaria* L.]	R	R	R	R	R	70	—
80	Munken . . . . *S. atricapilla* (Linné) 1758.	R	R	R	R	r	69	—
81	Tornsanger . . . . *S. communis* Latham 1787 [= *S. sylvia* L.]	R	R	R	R	—	64	—
82	Moller . . . . *S. curruca* (Linné) 1758.	r	—	R	R	—	64	—
83	Japansk trost [= Tartar-trost] . . *Turdus dauma aureus* Holandre 1825. [*G. varia*]	1 g	—	—	—	—	59	—
84	Tundra-trost [= Bering-trost] . . . *T. sibiricus* Pallas 1776.	1 g	—	—	—	—	60	—
85	Bjerktrost* . . . . *T. pilaris* Linné 1758.	R	R	R	R	R	71	s
86	Duetrost . . . . *T. viscivorus* Linné 1758.	r	T	R	r	1 g	69	—
87	Maaltrost . . . . *T. philomelos* (Brehm.) 1831 [*T. musicus* Auct.]	R	r	R	R	r	69^{30}	—
88	Rodving . . . . *T. musicus* Linné 1758 [= *T. iliacus* Linné 1766]	R	R	R	R	R	70	s b
89	Sibirisk rødving . . . . *T. eunomus* Temminck 1830 [= *T. dubius*].	—	—	3 g	—	1 g	68^{30}	—

* 2 forskjellige Bjerktrost-bastarder kjendes fra Norge: 1. (Mellem rødving og bjerktrost). *Turdus musicus* (han) x *Turdus pilaris* (hun), skutt i Fåberg i Opland fylke $^{11}/_{12}$ 1897. 2. (Mellem solsort og bjerktrost). *Turdus merula* (han) x *Turdus pilaris* (hun), skutt i Vestre Aker ved Kristiania [illegible]/12 1863.

Nr.	I tabellen betegner R, at arten ordinært ruger i distriktet; r, at den ruger mindre hyppig her i forhold til dens utbredelse i landet forøvrig; T, at den overhodet ikke ruger her, men blot er påtruffet under trekket. Videre betegner S og B, at den ruger henholdsvis på Spitsbergen eller Bjørnøy, og s og b, at den blot er bemerket heroppe under trekket. (g = antal gange obs.)	Utbredelse i Norge: Sørlandet	Vestlandet	Østlandet	Trøndelagen	Nord-Norge	Nordgrense (Nordlig breddegrad)	Spitsbergen og Bjørnøy
90	Altai-trost . . . . *T. ruficollis atrogularis* Temminck 1820.	—	—	1 g	1 g	—	64	—
91	Ringtrost . . . . *T. torquatus* Linné 1758.	r	R	r	R	R	71	—
92	Solsort . . . . *T. merula* Linné 1758.	R	R	r	r	T	70	b
93	Steindulp . . . . *Oenanthe oenanthe* (Linné) 1758.	R	R	R	R	R	71	s*
94	Buskskvette . . . . *Saxicola rubetra* (Linné) 1758.	R	R	R	R	r	69^{30}	—
95	Donau-skvette . . . . *S. torquata rubicola* (Linné) 1766.	1 g	—	—	—	—	58^{30}	—
96	Rødstjert . . . . *Phoenicurus phoenicurus* (Linné) 1758.	R	R	R	R	R	71	—
97	Sotstjert . . . . *Ph. ochruros gibraltariensis* (Gmelin 1789).	1 g	—	2 g	—	1 g	69^{30}	—
98	Bjellefuglen [= Vidjespiller, blåstrup] *Luscinia suecica* (Linné) 1758.	—	r	r	r	R	71	—
	(Dovre-rasen) . . . . *L. s. gaetkei* (Kleinschmidt) 1904.	—	—	R	—	—	62	—
99	Donau-spiller . . . . *L. s. cyanecula* (Wolf) 1810.	—	—	—	—	1 g	69^{30}	—
100	Rødkjelk . . . . *Erithacus rubecula* (Linné) 1758.	R	R	R	R	r	69^{40}	—
101	Jernspurv . . . . *Prunella modularis* (Linné) 1758.	R	R	R	R	R	70	—
102	Fuglekonge [= Gjerdesmet] . . *Troglodytes troglodytes* (Linné) 1758.	R	R	r	R	r	67^{10}	—
103	Fossekall . . . . *Cinclus cinclus* (Linné) 1758.	r	R	r	R	R	70	—
104	Sakssvale [= Ladesvale] . . . . . . *Hirundo rustica* (Linné) 1758.	R	R	R	R	r	71	s
105	Altai-svalen . . . . *H. daurica* (Linné) 1771.	—	—	—	—	1 g	69^{30}	—
106	Taksvale . . . . *Delichon urbica* Linné 1758.	R	R	R	R	R	71	—
107	Sandsvale . . . . *Riparia riparia* (Linné) 1758.	R	r	R	R	r	70^{30}	—
108	Taarnsvale . . . . . *Apus apus* (Linné) 1758.	R	r	R	R	r	70	s
109	Kveldknarr [= Natravn] . . . . . . *Caprimulgus europaeus* Linné 1758.	r	T	R	r	—	64	—
110	Bieter . . . . *Merops apiaster* Linné 1758.	—	—	1 g	—	—	59^{10}	—
111	Hærfugl . . . . *Upupa epops* Linné 1758.	T	T	T	T	T	70	s

* Blot grønlands-rasen: *Saxicola oenanthe leucorhoa* (Gmelin) er obs. på Spitsbergen.

Nr.	I tabellen betegner R, at arten ordinært ruger i distriktet; r, at den ruger mindre hyppig her i forhold til dens utbredelse i landet forøvrig; T, et den overhodet ikke ruger her, men blot er påtruffet under trekket. Videre betegner S og B, at den ruger henholdsvis på Spitsbergen eller Bjørnøy, og s og b, at den blot er bemerket heroppe under trekket. (g = antal gange obs.)	Utbredelse i Norge: Sørlandet	Vestlandet	Østlandet	Trøndelagen	Nord-Norge	Nordgrense (Nordlig breddegrad)	Spitsbergen og Bjørnøy
112	Blåråk [= Råk] . . . . *Coracias garrulus* Linné 1758.	T	T	T	T	T	70	—
113	Kongsfisker [= Isfugl] . . . . *Alcedo atthis ispida* Linné 1758.	T	1 g	T	—	—	60	—
114	Lihesten [= Løvspett, grønspett] . . *Picus viridis* Linné 1758.	R	R	r	R	r	69^{40}	—
115	Treknarren [= Askspett, gråspett] . . *P. canus* Gmelin 1788.	R	R	r	R	T	67	—
116	Flaggspett [= Barspett] . . . . *Dryobotes major* (Linné) 1758.	r	r	R	R	r	70	—
117	Hvitrygg-spett [= Granspett] . . . *D. leucatos* (Bechstein) 1803.	R	T	r	R	—	64	—
118	Dvergspett . . . . *D. minor* (Linné) 1758.	r	2 g	R	R	R	70	—
	(Hvitrygget rase) . . . *D. m. kamtschatkensis* (Malh.) 1861 *[D. pipra]*.	—	—	—	—	T	70	—
119	Tretåspett [= Li-spett] . . . . . *Picoides tridactylus* (Linné) 1758.	—	1 g	r	R	R	70	—
120	Gjertrudsfuglen . . . . . *Dryocopus martius* (Linné) 1758.	r	T	R	R	r	69^{30}	—
121	Sågauk [= Vendehals] . . . . *Jynx torquilla* Linné 1758.	R	r	R	R	1 g	65^{40}	—
122	Gjøk . . . . *Cuculus canorus* Linné 1758.	R	R	R	R	R	71	—
123	Sneugle . . . *Nyctea nyctea* (Linné) 1758.	T	T	r	r	r	71	s
124	Hubro . . . . *Bubo bubo* (Linné) 1758.	R	R	r	R	r	70	—
125	Hornugle . . . *Asio otus* (Linné) 1758.	T	T	R	r	—	64	—
126	Jordugle . . . . *A. flammeus* Pontoppidan 1763.	T	r	r	R	R	70	—
127	Perleugle . . . . *Aegolius funereus* (Linné) 1758.	r	T	r	R	R	70	—
128	Spurvugle . . . . . *Glaucidium passerinum* (Linné) 1758.	T	T	R	T	—	65	—
129	Hokugle . . . . *Surnia ulula* (Linné) 1758.	T	T	T	r	R	70	—
130	Lapugle . . . . *Strix nebulosa lapponica* Thunberg 1798.	T	—	T	T	R	69^{30}	—
131	Slagugle . . . . *S. uralensis* Pallas 1771.	—	—	r	T	T	69^{30}	—
132	Katugle . . . . *S. aluco* Linné 1758.	R	R	R	R	T	67	—
133	Taarnugle . . . . *Tyta alba guttota* (Brehm.) 1831 *[S. flammea]*.	1 g	—	—	—	—	58^{40}	—

	I tabellen betegner R, at arten ordinært ruger i distriktet; r, at den ruger mindre hyppig her i forhold til dens utbredelse i landet forøvrig; T, at den overhodet ikke ruger her, men blot er påtruffet under trekket. Videre betegner S og B, at den ruger henholdsvis på Spitsbergen eller Bjørnøy, og s og b, at den blot er bemerket heroppe under trekket. (g = antal gange obs.)	Utbredelse i Norge						Spitsbergen og Bjørnøy
		Sørlandet	Vestlandet	Østlandet	Trøndelagen	Nord-Norge	Nordgrense (Nordlig breddegrad)	
134	Vandrefalk *Falco peregrinus* Tunstall 1771.	r	r	r	r	R	71	—
135	Jaktfalk *F. rusticolus* Linné 1758.	T	T	T	r	R	70	—
	(Islands-rasen) *F. r. islandus* Brünnich 1764.	1 g	—	2 g	—	—	61	s
136	Grønlandsfalk *F. r. candicans* Gmelin 1788.	1 g	—	—	1 g	1 g	71	—
137	Lerkefalk *F. subbuteo* Linné 1758.	—	—	r	—	—	61^{30}	—
138	Dvergfalk *F. columbarius aesolon* Tunstall 1771.	r	r	R	R	R	71	—
139	Aftenfalk *F. vespertinus* Linné 1766.	—	1 g	3 g	—	—	61^{30}	—
140	Tårnfalk *F. tinnunculus* Linné 1758.	R	R	R	R	r	70	—
141	Kongsørn *Aquila chrysaëtos* (Linné) 1758.	r	r	r	r	r	70	—
142	Musvåk *Buteo buteo* (Linné) 1758.	R	R	R	R	—	65	—
143	Fjellvåk *B. lagopus* (Brünnich) 1764.	r	R	R	R	R	71	—
144	Sivhøk *Circus aeruginosus* (Linné) 1758.	—	—	2 g	—	—	60	—
145	Myrhøk *C. cyaneus* (Linné) 1766.	T	1 g	r	r	r	69^{30}	—
146	Steppehok *C. macrourus* (S. G. Gmelin) 1771.	4 g	—	3 g	—	—	60^{20}	—
147	Enghøk *C. pygargus* (Linné) 1758.	1 g	—	—	—	—	58^{30}	—
148	Hønshauk *Astur gentilis* (Linné) 1758.	R	R	R	R	R	71	—
149	Spurvhauk *Accipiter nisus* (Linné) 1758.	R	R	R	R	r	69^{30}	—
150	Glente *Milvus milvus* (Linné) 1758.	T	—	r ?	—	—	61	—
151	Sjøørn *Haliaeetus albicilla* (Linné) 1758.	T	r	T	r	R	70	—
152	Hvepsvåk *Pernis apivorus* (Linné) 1758.	T	T	R	1 g	—	63^{30}	—
153	Fiskørn *Pandion haliaëtus* (Linné) 1758.	r	r	r	R	R	70	—
154	Stork *Ciconia ciconia* (Linné) 1758.	T	—	T	—	—	60	—
155	Skogstork *C. nigra* (Linné) 1758.	—	—	5 g	—	—	61	—

	I tabellen betegner R, at arten ordinært ruger i distriktet; r, at den ruger mindre hyppig her i forhold til dens utbredelse i landet forøvrig; T, at den overhodet ikke ruger her, men blot er påtruffet under trekket. Videre betegner S og B, at den ruger henholdsvis på Spitsbergen eller Bjørnøy, og s og b, at den blot er bemerket heroppe under trekket. († utryddet.)	Utbredelse i Norge Sørlandet	Vestlandet	Østlandet	Trøndelagen	Nord-Norge	Nordgrense (Nordlig breddegrad)	Spitsbergen og Bjørnøy
156	Skjestork *Platalea leucorodia* Linné 1758.	8 g	1 g	1 g	—	—	60	—
157	Ibis *Plegadis falcinellus* (Linné) 1766.	—	2 g	3 g	1 g	1 g	67^{20}	—
158	Hejre *Ardea cinerea* Linné 1758.	r	R	T	R	T	70	—
159	Purpurhejre *A. purpurea* Linné 1766.	—	—	1 g	—	1 g	70	—
160	Nathejre *Nycticorax nycticorax* (Linné) 1758.	1 g	1 g	—	—	—	62	—
161	Dverghejre *Ixobrychus minutus* (Linné) 1766.	—	—	1 g	—	—	62^{20}	—
162	Rørdrum *Botaurus stellaris* (Linné) 1758.	4 g	—	—	—	—	58^{30}	—
163	Skarv *Phalacrocorax carbo* (Linné) 1758.	r	r	T	R	R	71	—
164	Toppskarv *Ph. graculus* 1765.	r	R	T	R	R	71	—
165	Havsul *Sula bassana* (Linné) 1758.	T	T	T	T	T	70	—
166	Albatros *Thalassogeron culminatus* Gould 1843.	—	—	1 g	—	—	60	—
167	Hav-skrapen *Puffinus griseus* (Gmelin) 1789.	1 g	2 g	—	3 g	—	63^{30}	—
168	Osean-skrapen *P. gravis* (O'Reilly) 1818.	—	—	1 g	2 g	—	63^{30}	—
169	Hav-liren *P. puffinus* (Brünnich) 1764.	—	T	1 g	T	—	63^{30}	—
	(Middelhavs-rasen) *P. p. yelkouan* (Acerbi) 1827.	1 g	—	—	—	—	58^{40}	—
170	Havhest *Fulmarus glacialis* (Linné) 1761.	T	T	T	T	T	71	S B
171	Havsvalen *Hydrobates pelagicus* (Linné) 1758.	2 g	1 g	2 g	2 g	—	64	—
172	Osean-svalen *Oceanodroma leucorrhoa* (Viellot) 1817.	2 g	2 g	3 g	4 g	—	63^{30}	—
173	Klub-alke *Alca torda* Linné 1758.	r	r	T	R	R	71	sb
174	Geirfugl *A. impennis* Linné 1758.	†	†	—	†	†	71	—
175	Polarkonge [= Alkekonge] *Alle alle* (Linné) 1758.	T	T	T	T	T	71	S B
176	Lomvi *Uria troille* (Linné) 1761.	r	r	r	r	R	71	s B
	(Ringøiet rase) *U. t. hringvia* Brünnich 1764.	T	T	T	T	R	71	B

	I tabellen betegner R, at arten ordinært ruger i distriktet; r, at den ruger mindre hyppig her i forhold til dens utbredelse i landet forøvrig; T, at den overhodet ikke ruger her, men blot er påtruffet under trekket. Videre betegner S og B, at den ruger henholdsvis på Spitsbergen eller Bjørnøy, og s og b, at den blot er bemerket heroppe under trekket. († = utryddet.)	Utbredelse i Norge						
		Sørlandet	Vestlandet	Østlandet	Trøndelagen	Nord-Norge	Nordgrense (Nordlig breddegrad)	Spitsbergen og Bjørnøy
177	Spitsberg-alken . . . . *U. lomvia* (Linné) 1758 [= *U. bruennichi*].	T	T	T	T	T	71	SB
178	Teist . . . . *U. grylle* (Linné) 1758.	r	R	r	R	R	71	SB*
179	Lundefuglen . . . . *Fratercula arctica* (Linné) 1758.	r	R	r	R	R	71	sB**
180	Ringdue . . . . *Columba palumbus* Linné 1758.	R	r	R	R	—	65	—
181	Skogdue . . . . *C. oenas* Linné 1758.	r	T	R	R	T	69^{30}	—
182	Bergdue [= Klippedue] . . . . . . *C. livia* Gmelin 1789.	†	†	—	†	—	65	—
183	Turteldue . . . . *Streptopelia turtur* (Linné) 1758.	T	T	T	T	T	71	—
184	Mongol-turtelduen . . . . *S. orientalis* (Latham) 1790.	—	—	—	1 g	—	63	—
185	Steppehøne . . . . *Syrrhaptes paradoxus* (Pallas) 1773.	T	T	T	T	—	63	—
186	Havsku . . . . *Stercorarius skua* (Brünnich) 1764.	1 g	—	1 g	—	3 g	71	s
187	Polar-jo . . . . *S. pomarinus* (Temminck) 1815.	T	T	T	T	T	71	s b
188	Tyv-jo . . . . *S. paraciticus* (Linné) 1758.	r	R	T	R	R	71	S B
189	Fjell-jo . . . . *S. longicaudus* Vieillot 1819.	T	T	r	r	R	71	s b
190	Islands-måken . . . . *Larus hyperboreus* Gunn. 1767 [= *L. glaucus*].	T	T	T	T	T	71	S B
191	Grønlands-måken . . . . *L. leucopterus* Faber 1822.	—	—	1 g	3 g	T	71	—
192	Sæing . . . . *L. argentatus* Pontoppidan 1763.	R	R	r	R	R	71	b
193	Fiskmåke . . . . *L. canus* Linné 1758.	R	R	R	R	R	71	—
194	Svartbak . . . . *L. marinus* Linné 1758.	r	R	r	R	R	71	b
195	Sildmåke . . . . *L. fuscus* Linné 1758.	r	R	T	R	R	71	—
196	Lattermåke . . . . *L. ridebundus* Linné 1766.	R	T	T	T	T	71	—
197	Dvergmåke . . . . *L. minutus* Pallas 1776.	1 g	—	4 g	1 g	—	60^{40}	—
198	Spitsberg-måken [= Ismåke] . . . . *Pagophila eburnea* Phipps 1774.	1 g	1 g	—	2 g	T	71	S b
199	Krykje . . . . *Rissa tridactyla* (Linné) 1758.	T	T	T	T	R	71	S B

* Blot polar-rasen: *Uria grylle mandtii* (Licht.) ruger på Spitsbergen og Bjørnøy.

** På Spitsbergen ruger polar-rasen: *Fratercula arctica glacialis*, Naum., mens vor alm. lundefugl, som endnu ruger på Bjørnøy, heroppe blot synes å optræde tilfeldig.

I tabellen betegner R, at arten ordinært ruger i distriktet; r, at den ruger mindre hyppig her i forbold til dens utbredelse i landet forøvrig; T, at den overhodet ikke ruger her, men bløt er påtruffet under trekket. Videre betegner S og B, at den ruger henholdsvis på Spitsbergen eller Bjørnøy, og s og b, at den bløt er bemerket beroppe under trekket. (g = antal gange obs.)

		Utbredelse i Norge: Sørlandet	Vestlandet	Østlandet	Trøndelagen	Nord-Norge	Nordgrense (Nordlig breddegrad)	Spitsbergen og Bjørnøy
200	Tundra-måke . . . . *Xema sabini* (Sabine) 1818.	—	—	—	2 g	—	64	S
201	Polar-måke [= Røsenmåke] . . . . . *Rhodostethia rosea* (Mac Gill) 1824.	—	—	—	—	1 g	71	—
202	Split-terne . . . . *Sterna sandvicensis* Latham 1787.	—	—	4 g	—	—	60^{20}	—
203	Makrel-terne . . . . *S. hirundo* Linné 1758.	R	R	r	R	R	70	—
204	Is-terne [= Kyst-terne] . . . . . . *S. paradisaea* Brünnich 1764.	T	r	T	r	R	71	SB
205	Svart-terne [= Jæder-terne] . . . . *Hydrochelidon nigra* (Linné) 1758.	T	—	2 g	—	—	60	—
206	Steppe-braksvale . . . . *Glareola nordmanni* Nordmann 1842.	1 g	—	—	—	—	59	—
207	Ørkenløper . . . . *Cursorius gallicus* Gmelin 1789.	1 g	—	—	—	—	58^{30}	—
208	Tjeld [= Kjell] . . . . *Haematopus ostralegus* Linné 1758.	R	R	r	R	R	71	—
209	Boltit [= Fjell-lo] . . . . *Eudromias morinellus* (Linné) 1758.	r	r	r	r	R	71	—
210	Sandlo . . . . *Charadrius hiaticula* Linné 1758.	R	R	R	R	R	71	SB
211	Dverglo . . . . *Ch. dubius curonicus* Gmelin 1789.	T	1 g	R	—	—	60	—
212	Jær-lo . . . . *Ch. alexandrinus* Linné 1758.	r	—	—	—	—	59	—
213	Heilo . . . . *Ch. apricarius* Linné 1758.	R	R	r	R	R	71	—
214	Berings-lo . . . . *Ch. dominicus fulvus* Gmelin 1789.	1 g	—	—	—	—	58	—
215	Tundra-lo . . . . *Squatarola squatarola* (Linné) 1758.	T	T	T	T	T	71	—
216	Vibe . . . . *Vanellus vanellus* (Linnè) 1758.	R	R	r	R	r	70	—
217	Steindreier [= Sandkjell] . . . . . *Arenaria interpres* (Linné) 1758.	r	R	T	R	R	71	s b
218	Avocet . . . . *Recurvirostra avosetta* Linné 1758.	—	—	2 g	—	—	61	—
219	Svømmesnipe . . . . *Phalaropus lobatus* (Linné) 1758.	1 g	1 g	r	r	R	71	s
220	Polar-svømmesnipe . . . . . . *Ph. fulicarius* (Linné) 1758.	1 g	1 g	6 g	1 g	T	71	S b
221	Polar-løper . . . . *Crocethia alba* (Pall.) 1766 [*C. arenaria*]	T	T	T	T	T	71	S
222	Polar-snipe . . . . *Erolia canutus* (Linné) 1758.	T	T	T	T	T	71	s

	I tabellen betegner R, at arten ordinært ruger i distriktet; r, at den ruger mindre hyppig her i forhold til dens utbredelse i landet forøvrig; T, at den overhodet ikke ruger her, men blot er påtruffet under trekket. Videre betegner S og B, at den ruger henholdsvis på Spitsbergen eller Bjørnøy, og s og b, at den blot er bemerket heroppe under trekket. (g = antal gange obs.)	Utbredelse i Norge						Spitsbergen og Bjørnøy
		Sørlandet	Vestlandet	Østlandet	Trøndelagen	Nord-Norge	Nordgrense (Nordlig breddegrad)	
223	Tundra-snipe . . . . *E. ferruginea* (Brünnich) 1764 *[T. subarquata]*.	T	T	T	T	T	70	—
224	Myrsnipe . . . . *E. alpina* (Linné) 1758.	R	R	r	R	R	71	s
225	Lapløper . . . . *E. temminckii* (Leisler) 1812.	T	T	r	r	R	71	—
226	Dvergløper . . . . *E. minuta* (Leisler) 1812.	T	T	T	T	R	71	—
227	Fjærepist . . . . *E. maritima* (Brünnich) 1764.	T	T	T	r	R	71	S B
228	Fjellmyr-løper . . . . *Limicola falcinellus* Pontoppidan 1763.	—	—	R	T	—	64	—
229	Fiskelita [= Strømsnipe] . . . . . . *Tringa hypoleuca* Linné 1758.	R	R	R	R	R	71	—
230	Glutsnipe [= Klyvi] . . . . *T. nebularia* (Gunnerus) 1767.	T	T	r	R	R	70	—
231	Lapsnipe [= Sotsneppe] . . . . . *T. erythropus* (Pallas) 1764 *[= T. fuscus]*.	T	T	T	T	R	69^{30}	—
232	Rødstilk [= Strandsneppe] . . *T. totanus* (Linné) 1758.	R	R	r	R	R	71	—
233	Skogsnipe . . . . *T. ochropus* Linné 1758.	r	T	R	r	—	65	—
234	Lisnipe . . . . *T. glareola* Linné 1758.	T	T	r	r	R	70	—
235	Brushane . . . . *Philomachu pugnax* (Linné) 1758.	r	r	r	r	R	71	—
236	Kystspove . . . . *Numenius arquata* (Linné) 1758.	r	R	r	R	R	70	—
237	Heispove [= Småspove] . . . . . . *N. phaeopus* (Linné) 1758.	r	r	r	R	R	71	b
238	Islands-spove [= Langneb] . . . . . *Limosa limosa* (Linné) 1758.	—	—	1 g	—	—	59	—
239	Lapspove . . . . *L. lapponica* (Linné) 1758.	T	T	T	T	R	69^{30}	—
240	Lap-bekkasin . . . . *Lymnocryptes gallinula* (Linné) 1766.	T	T	T	T	R	69^{30}	—
241	Dobbelt-bekkasin . . . . *Gallinago media* (Latham) 1787.	R	r	r	r	r	69^{40}	—
242	Myrbukk [= Enkelt-bekkasin] . . . *G. gallinago* (Linné) 1758.	R	R	R	R	R	70	—
243	Rugde . . . . *Scolopax rusticola* Linné 1758.	R	R	R	R	r	69^{40}	s
244	Dvergtrappe . . . . *Otis tetrax* Linné 1758.	—	—	2 g	—	1 g	70	—
245	Trane . . . . *Grus grus* (Linné) 1758.	T	T	R	r	T	70	—

No.	I tabellen betegner R, at arten ordinært ruger i distriktet; r, at den ruger mindre hyppig her i forhold til dens utbredelse i landet forøvrig; T, at den overhodet ikke ruger her, men blot er påtruffet under trekket. Videre betegner S og B, at den ruger henholdsvis på Spitsbergen eller Bjørnøy, og s og b, at den blot er bemerket heroppe under trekket. (g = antal gange obs.)	Utbredelse i Norge Sørlandet	Vestlandet	Østlandet	Trøndelagen	Nord-Norge	Nordgrense (Nordlig breddegrad)	Spitsbergen og Bjørnøy
246	Sangsvane [= Lapsvane] . . . . *Cygnus cygnus* (Linné) 1758.	T	T	T	T	R	70	s
247	Polar-svane . . . . *C. bewickii* Yarrell 1830.	T	T	T	T	T	70	—
248	Svane . . . . *C. olor* (Gmelin) 1789.	2 g	—	1 g	—	—	60	—
249	Grågås . . . . *Anser anser* (Linné) 1758.	r	r	T	R	R	71	—
250	Tundra-gås . . . . *A. albifrons* (Scopoli) 1769.	T	T	T	T	T	70	—
251	Lap-gås [= Dverggås] . . . . *A. erythropus* (Linné) 1758.	—	—	1 g	—	R	70	—
252	Skog-gås [= Fjellgås] . . . . *A. fabalis* (Latham) 1787.	T	T	T	r	R	70	—
253	Spitsberg-gås . . . . *A. brachyrhynchus* Baillon 1833.	T	T	T	T	T	71	S b
254	Snegås [= Berings-gås] . . . . . . *A. caerulescens* L. 1758 *[Chen hyperboreus]*.	1 g	—	—	—	1 g	70	—
255	Polargås [= Gaulen] . . . . *Branta bernicla* (Linné) 1758.	T	T	T	T	T	71	S
256	Grønlands-gås . . . . *B. leucopsis* (Bechstein) 1803.	T	T	1 g	T	T	71	S
257	Kanada-gås [= Baffins-gås] . . . *B. canadensis* (Linné) 1758.	—	—	—	1 g	—	63^{40}	—
258	Fagergås [= Grav-gås] . . . . . *Tadorna tadorna* (Linné) 1758.	R	R	r	R	r	71	—
259	Tartargås [= Rustand] . . . . . . *Casarca ferruginea* (Pallas) 1764.	2 g	1 g	2 g	2 g	1 g	71	—
260	Ståkand [= Stokand] . . . . *Anas platyrhyncha* Linné 1758.	R	R	R	R	R	70	—
261	Krikand . . . . *A. crecca* Linné 1758.	R	R	R	R	R	70	sb
262	Knekand . . . . *A. querquedula* Linné 1758.	3 g	1 g	4 g	—	—	60	—
263	Snadderand . . . . *A. strepera* Linné 1758.	2 g	1 g	—	—	—	60^{30}	—
264	Lyngand [= Pipand] . . . . *A. penelope* Linné 1758.	R	R	r	R	R	70	s
265	Stjertand . . . . *A. acuta* Linné 1758.	T	T	r	r	R	70	sb
266	Skjeand . . . . *Spatula clypeata* (Linné) 1758.	T	T	T	—	—	62	—
267	Taffel-and . . . . *Nyroca ferina* (Linné) 1758.	T	T	7 g	—	1 g	70	—
268	Lap-and [= Topp-and] . . . . . . *N. fuligula* (Linné) 1758.	T	T	T	r	R	69^{30}	—

	I tabellen betegner R, at arten ordinært ruger i distriktet; r, at den ruger mindre hyppig her i forhold til dens utbredelse i landet forøvrig; T, at den overhodet ikke ruger her, men blot er påtruffet under trekket. Videre betegner S og B, at den ruger henholdsvis på Spitsbergen eller Bjørnøy, og s og b, at den blot er bemerket heroppe under trekket. (g = antal gange obs.)	Utbredelse i Norge: Sørlandet	Vestlandet	Østlandet	Trøndelagen	Nord-Norge	Nordgrense (Nordlig Breddegrad)	Spitsbergen og Bjørnøy
269	Siv-and [= Li-and] . . . . *N. marila* (Linné) 1761.	T	T	R	R	r	69^{30}	—
270	Kvin-and . . . . *Bucephala clangula* (Linné) 1758.	r	r	r	R	R	70	—
271	Islands-and . . . . *B. islandica* Gmelin 1788.	—	—	—	—	2 g	71	—
272	Is-and . . . . *Clangula hyemalis* (Linné) 1758.	T	T	r	r	R	71	SB
273	Polar-and [= Stellers-and] . . . . . *Polysticta stelleri* (Pallas) 1769.	—	—	—	—	T	71	—
274	Sjø-orre [= Hei-and] . . . . *Oidemia fusca* (Linné) 1758.	T	r	R	R	R	71	—
275	Fjell-and [= Svart-and] . . . . . *Oi. nigra* (Linné) 1758.	T	T	r	r	R	71	S
276	Baffins-and [= Brille-and] . . . . . *Oi. perspicillata* (Linné) 1758.	—	1 g	—	—	—	60^{30}	—
277	Ærfugl . . . . *Somateria mollissima* (Linné) 1758.	r	r	r	R	R	71	SB*
278	Spitsberg-E. . . . . *S. spectabilis* (Linné) 1758.	1 g	T	1 g	T	T	71	S b
279	Lap-fiskand . . . . *Mergus albellus* Linné 1758.	6 g	2 g	T	1 g	T	69^{30}	—
280	Laks-and . . . . *M. merganser* Linné 1758.	r	r	r	R	R	71	—
281	Sild-and . . . . *M. serrator* Linné 1758.	R	R	R	R	R	71	—
282	Vaktel . . . . *Coturnix coturnix* (Linné) 1758.	r	—	R	r	T	70	—
283	Raphøne . . . . *Perdix perdix* (Linné) 1758.	—	—	R	r	—	64	—
284	Jerpe . . . . *Tetrastes bonasia* (Linné) 1758.	T	—	R	R	r	69^{30}	—
285	Tiur = ♂, Røy = ♀ [= Barfugl] . . . *Tetrao urogallus* Linné 1758.	R	r	R	R	R	70	—
286	Orrfugl . . . . *Lyrurus tetrix* (Linné) 1758.	R	R	R	R	r	69^{30}	—
287	Li-rype . . . . *Lagopus lagopus* (Linné) 1758.	R	R	R	R	R	71	—
288	Fjell-rype . . . . *L. mutus* (Montin) 1776—86.	r	R	R	R	R	71	S**
	Hybrider:							
	1 Fjell-lirypen (Collett 1906.) . . . . *[Lagopus lagopus ♂ × Lagopus mutus ♀]*	—	—	—	—	1 g	69^{40}	—
	2 Fjell-ryporre (Collett 1897.) . . . . *[Lagopus mutus ♂ × Lyrurus tetrix ♀]*	1 g	—	—	—	1 g	66^{30}	—

* Blot polar-rasen: *Somateria mollisima borealis* (Brehm) ruger såvel på Bjørnøy som på Spitsbergen.

** Vor fjell-rype forekommer ikke på Spitsbergen; derimot ruger en nærstående, mere langhalet og idethele mere storvokset rase: *Lagopus hyperboreus* Sundeval, heroppe.

	I tabellen betegner R, at arten ordinært ruger i distriktet; r, at den ruger mindre hyppig her i forhold til dens utbredelse i landet forøvrig; T, at den overhodet ikke ruger her, men blot er påtruffet under trekket. Videre betegner S og B, at den ruger henholdsvis på Spitsbergen eller Bjørnøy, og s og b, at den blot er bemerket heroppe under trekket. (g = antal gange obs.)	Utbredelse i Norge						
		Sørlandet	Vestlandet	Østlandet	Trøndelagen	Nord-Norge	Nordgrense (Nordlig breddegrad)	Spitsbergen og Bjørnøy
	3 Li-ryporre* (Sommerfelt 1795) . . . *[Lagopus lagopus* ♂ × *Lyrurus tetrix* ♀]	T	T	T	T	T	69^{30}	—
	4 Jerpe-orre (Dresser 1876) . . . . *[Tetrastes bonasia* ♂ × *Lyrurus tetrix* ♀]	—	—	—	—	3 g	66^{30}	—
	5 Ter-orre [= Barorre] (Nilsson 1817) *[Lyrurus tetrix* ♂ × *Tetrao urogallus* ♀]	T	T	T	T	T	69^{30}	—
	6 Rype-tiur (Grieg 1889) . . . . *[Lagopus lagopus* ♂ × *Tetrao urogallus* ♀]	—	—	—	—	1 g	66^{30}	—
289	Vand-rikse . . . . *Rallus aquaticus* Linné 1758.	R	T	r	T	—	64	—
290	Åker-rikse . . . . *Crex crex* (Linné) 1758.	R	r	R	R	r	69^{40}	—
291	Myr-rikse . . . . *Porzana porzana* (Linné) 1766.	R	T	r	T	—	64	—
292	Sivhøne . . . . *Gallinula chloropus* (Linné) 1758.	R	R	r	T	T	71	—
293	Sothøne [= Vandhøne] . . . . . *Fulica atra* Linné 1758.	R	T	r	T	T	70	—
294	Dvergdykker . . . . *Podiceps ruficollis* Pallas 1764.	T	T	T	—	—	60^{30}	—
295	Donau-dykker . . . . *P. nigricollis* (Brehm) 1831.	2 g	—	—	—	—	58^{40}	—
296	Lap-dykker . . . . *P. auritus* Linné 1758.	T	T	T	T	R	70	—
297	Topp-dykker [= Topp-lom] . . . *P. cristatus* Linné 1758.	R	T	T	T	—	64	—
298	Silkedykker . . . . *P. griseigena* Boddeart 1783.	T	T	T	T	T	70	—
299	Hav-imbre . . . . *Colymbus immer* Brünnick 1764.	T	T	T	T	T	71	sb
300	Polar-imbre . . . . *C. adamsi* Gray 1859.	T	T	T	T	T	71	—
301	Lom . . . . *C. arcticus* Linné 1758.	R	R	R	R	R	71	—
302	Kyst-lom [= Heilom] . . . . *C. stellatus* Pontoppidan 1763.	r	r	r	R	R	71	SB

Stavanger i december 1920.

* Senere er en Rype-Grouse (*Lagopus lagopus* hun × *Lagopus scoticus* han) skutt i Aamlid i Sirdal, Agder, den 8. februar 1921. Eks. var en hun og vil bli beskrevet av nærværende forfat. i et senere hefte av „Norsk Ornith. Tidsskrift“.

H. Tho. L. Schaanning.

Naturfredningen og fuglelivet i Danmark og Sverige og hvad der er gjort hos oss

Av *dr. Hjalmar Broch*

Der er neppe nogen organismer som i den grad bidrar til å belive naturen og gi den dens karakterpreg som nettop fuglene. Deres særpregte fluktutseende, deres sang og ferden mellem busker og steiner liver op og gjør sit varige inntrykk på naturvennen. Når man har ferdedes også annetsteds enn nettop i hjembygdens snevre dalrevne, i hjemmefødingens snevre kreds, opdager en dessuten snart nok at fuglelivet og dets sammensetning er karaktergivende for hver landsdel, for hvert land og himmelstrok, hvor mennesket ikke griper inn.

Menneskets inngrep i naturen har alltid fordærvelige følger. Om man ikke nettop går så langt som enkelte ansvarsløse eksperimentatorer og direkte innfører fremmede arter eller raser for å „forbedre" en natur, de ingen forståelse har overfor, så vil dog landbrukets og industriens seirrike fremmarsj virke omformende og ødeleggende på egnens oprindelige fugleliv som på al annen oprindelig natur. Hertil kommer så jaktskjøtselens ensidige vern om jaktviltet og forbitrede kamp mot rovfuglene og bidrar sit til å forandre de naturlige likevekstforhold og berøve naturen dens lokalkarakteristiske preg. Det er berettigede retninger menneskelig sett. Vi anser det jo alltid for vår rett å „herske over" naturen; det vil i nutidens forstann si å utnytte og utbytte den, bare med ansvar overfor vår egen pengepung. Den gammeldagse opfatning av at der i begrepet „herske over" også finnes et moment om å bevare og ha ansvar for det man hersker over, å sørge for dettes vel, det er forlengst blitt glemt av materialismens merkesmenn. Det må bli en opgave for den opvoksende slekt å opta til drøftelse og revision disse og andre begreper som nu synes å være kommet i forfall.

Men innen så langt kommer, står nærliggende opgaver og venter paa oss. Det er vår plikt å sørge for at der ialfall blir levnet våre efterkommere nogen av de karakteristiske naturminner som

ennu kan berges. Vi kan ikke stanse utviklingen; men vi kan lede dens retning til en viss grad. Vi må bringe på det rene hvor langt det ene krav har livsrett i forhold til det annet og hvor der må og bør trekkes grenser. Man må veie naturens og naturvennenes berettigede krav mot industrialiseringens ødeleggende arbeide. — Her skal vi til en orientering se noget på, hvilken forståelse våre nabolande har vist disse krav og sammenligne deres arbeide med hvad man har gjort — eller rettere: ikke gjort — hos oss.

Danmark med sin tette bebyggelse og sit høit opdrevne landbruk har itide sørget for at flere arealer er blitt liggende i sin oprindelige skikkelse som minner om dansk natur i lengst forbigangne tider, og disse tildels ganske store arealer danner naturligvis fristeder for karakteristiske fuglesamfund. Men dessuten har danskerne av hensyn til fuglelivet fredet etpar store arealer av Jyllands vestkyst, nemlig „Klægbanken" og engarealet „Tipperne" ved Ringkøbing fjord; her finner vi hekkeplassene for en hel del av Danmarks karakteristiske vade- og svømmefugler, og bl. a. har også terne-artene *Sterna anglica* og *S. sandvicensis*, dvergmåsen *Larus minutus* og vadefuglen *Recurvirostra avocetta* sine reder på de fredlyste områder. Videre er en hegre-koloni i Jonstrupvang nær Kjøbenhavn fredet likesom yngleplassen „Svaneklapperne" (også i nærheten av Kjøbenhavn, sydøst for Saltholm); her hekker måser, terner, ender og fiskender.

Ved siden av denne naturbeskyttelse i engere forstand virker jaktlovene meget effektivt. Efter den danske jaktlov er al snarefangst av fugl forbudt (man kan spore en påtagelig kulturell forskjell mellem Danmark og Norge). En rekke fugler er helt fredet, nemlig alle „sangfugler" og andre „småfugler", samt hvit og sort stork. På Færoerne er den store tyvjo — Havskuen — *Stercorarius catarrhactes* totalfredet.

Den danske jaktlov er nu under revisjon, og efter det nye lovforslag — som, efter hvad jeg har fått oplyst, ganske sikkert vil bli vedtatt — totalfredes nu i Danmark: århøne, røi, rørdrum, sort stork og hvit stork, *trane*, sand-lo, steindreier, klyde (Avoeet.), alle ternearter, glenter, turtelduer, steppehøns, *ugler* (undtagen sneuglen), gjøk, *sågouk* og *hakkspetter*, kveldknarr, tårnsvale, blåråk, bieter, isfugl, hærfugl, nøttekråke, *kaie*, *ravn*, *varsler*, samt *alle* småfugler og sangfugler (nærmere spesifisert i forslaget). Som fredløse fugler betegner forslaget bare: gråspurv, kråke, kornråk, *skjære*[1])

1) Denne dom om skjæren anses av flere danske ornithologer som både feilaktig og beklagelig.

høns- og spurvhauk, vandrefalk, sneugle og villgjess (grågåsen undtatt). For all annen fugl — altså også sjøfugl — er der bestemte og gjennemgående veloverveide fredningstider.

Vi må også legge merke til at jaktforeningen i Danmark eier flere områder som er ganske særlig interessante ved sit fugleliv, som for eks. Saltholm og Soborghus mose ved Kjobenhavn og Saltbæk Vig ved Kalundborg. Det er betegnende at jaktforeningene ikke bare verner om det jaktbare vilt her, men gjennem sit effektive opsyn idetheletatt bevarer disse arealers oprindelige fugleliv, så områdene meget nær kan parallelliseres med naturparkene.

Står Danmark en hestelengde foran oss med hensyn på varetagelsen av og forståelsen for de kulturelle krav i ornithologisk henseende, er dette ikke mindre tilfellet i *Sverige.* I nasjonalparkene er selvsagt fuglelivet fredet og vernet om som en del av naturen, og Sveriges nasjonalparker er hverken få eller små. I fortegnelsen 1918 finner vi 10 parker anført. Av dem omspenner Abisko et område på 5000 hektar, Stora Sjöfallets park er omtrent 15 kvadratmil, Sarjeks hele 19 kvadratmil og Päljekaise park 146 km.[2] De sydligere parker Ängsö (nær Stockholm) og Dalby-Söderskogens park (i Malmöhus län) er små, bare 75 og 34 hektar, men dog store nok til å bevare adskillig fugleliv. Særskilt av hensyn til fuglelivet har svenskene fredlyst Måkläppan ved Skåne og Lägerholmen skjær i Kristianstads län („Beträdande av holmen är förbjudet för andra än lotsverkets personal, ävensom jakt å holmen och fiske vid dess stränder"). Ved Tåkern er fuglene, deres egg og reder fredet på et større område og ellers er fuglelivet der sikret gjennem jaktlovgivningen. En flerhet av fugler er også fredet forskjellige steder i Sverige; spesielt kan vi merke oss fredningen av en større *hegrekoloni* i Halland og av *vandrefalken* og dens hekkeplass i Jönköpings län. Det er i denne forbindelse betegnende at det er påbudt at *hekke-trærne for visse sjeldnere rovfugler* ikke må felles på den svenske stats eiendommer (almenninger). — Totalfredet er nu også glenter, havorn og kjærrhok i Sverige.[1])

Den svenske jaktlov har også adskillige forordninger av interesse; men det ville føre forlangt å gå i detalj her. Vi kan bare en passent merke oss enkelte ting som er betegnende for den forskjellige ånd i Sverige og hos oss: jaktloven fredlyser „alla för jordbruket nyttiga fåglar" i tiden fra 1. mars til 15. september; i Bohuslän er det forbudt å skyte *lundefugl (sjøpapegøier).* —

1) Som tilholdssted for havornen er fredet Römskär i Namdö sogn samt øene Lökaön, Storön, Stora Sillö og Lilla Sillö i Möja sogn i Stockholms län. Havørnen er totalfredet i Sverige siden 23. april 1919.

Hvad er der da gjort hos oss? Vi kan summere det sammen ved ganske enkelt å citere almanakkens utdrag av jaktloven:

„*Svane og fasan* (sic!) er fredet hele året; dog kan eier av ø eller park hvor fasaneri er oprettet, fange, jage eller drepe fasaner på sådan eiendom.

Alle andre fugler enn de forannevnte (d. e. de jaktnyttige arter) må kun jages eller fanges fra og med 16. august til og med 14. mars, undtagen når de gjør skade i have, på aker eller frukttrær. Undtatt fra fredning er dog rovfuglene, hegre, ravn, kråke, kaie, skjære, nøtteskrik, lavskrik, dompapp, korsnebb, varsler, gråspurv, trost og alle arter svømmefugler — dog ikke stokkand, krikkand, brunnakand [= lyngand], stjertand og gravand [= fagergås]." [1])

Sammenlikningen er egentlig ikke smigrende for oss nordmenn. Ikke har vi i vårt vidstrakte og fra fuglelivets side så interessante land fredet een eneste flekk til bevarelse av vår oprindelige fugleverden; ikke hindrer vi at ukyndige folk ødelegger bestanden og preget gjennem ukontrollert og ansvarsløs import av fremmede egnes karakterdyr, og vår jaktlovgivning er — med hensyn på den del av fugleverdnen som ikke nettop kommer i gryten — adskillig av et misfoster, preget av legmannsskjønnets ordensbånd. Vi får hape at den nye jaktlov må bli noget bedre, selv om tidligere erfaringer ikke er egnet til å gjøre vårt lands fuglevenner og naturelskere særlig forhåpningsfulle.

Den første opgave som må tas op hos oss er: å få reddet fra undergang enkelte av våre mest karakteristiske hekkeplasser og fugletilholdssteder. Det kan nok ha sin vanskelighet mangen gang, hvor den åndelige kultur står tilbake for den materialistiske; men vi får prøve likevel. Vi må idetheletatt arbeide på å komme så nogenlunde i høide med Europas kulturlande. Vi har ansvar for landet og dets nordlige bilande, for kommende slekter og for fremmede nasjoner og ikke minst overfor vårt lands natur og fugleverden. Vi må huske, før det er for sent, at det tapte kan aldri erstattes.

1) Nedenstående notis i „Stavanger Aftenblad" tilkjendegir, at ihvertfald her i Rogaland begynner nu enkelte herredsstyrer selv å ta affære overfor vår litet humane jaktlov; spesielt er bestemmelsen om *hun*-fuglens totalfredning et glædelig tidens tegn, som forhåbentlig vil efterfølges av en tilsvarende totalfredning for såvel århone og røi som for alle *hun*-ender over hele landet.

Redak.

„**Fredning av årfugl og stokkender.** Avaldsnes herredstyre søker om at *århoner fredes hele året,* århaner fra 1. mars til 1. oktober og stokkender fra 1. mars til 1. oktober. Fylkesmannen har i skrivelse av 24. september d. å. under henvisning til fylkesforhandlingene for iår, sak 49, sendt saken til herredstyret til uttalelse. Innstilling: *Herredstyret gir Avaldsnes herredstyres beslutning av 29. september 1919 sin fulle tilslutning.* Innstillingen vedtokes mot 3 stemmer. G. Aarsvold foreslog at også lyngender skulde medtas. Vedtatt med 11 mot 9 stemmer."

Gloucestershire Education Committee

Pilning Council School.
Nr Bristol
14th Feb. 1919 England

To the President,
Zoological Museum,
Kristiania

Dear Sir,
I have had sent to me the enclosed ring which was taken from the leg of a field fare shot by Mr John Colley of Swanmoor Pilning, in his garden on Tuesday Feb 11th. 1919 I hope the ring will reach you safely and be of value to you in your observations

If you print an account of its receipt in any of your publications I should be pleased to receive a copy, as my pupils are very interested in the matter

I am
Sir
Yours faithfully
Walter Stock
Head Master

„Ringfugler“

En oversikt av det internasjonale ringmerkningsarbeide samt Norges andel i samme

Av *H. Tho. L. Schaanning*

Blandt de mere praktiske videnskaper er neppe nogen „kommen mere på mode“ i den siste halve menneskealder enn *ringmerkning av fugler.* Og dette er forklarlig nokk, da selvsagt disse spesiellt avmerkede individer av en art jo avgir et ganske anderledes sikkert arbeids-materiell for ornithologien, ikke bare ved utforskningen av de forskjellige fuglearters trekkruter og overvintringssteder, men også til belysning av andre biologiske forhold, således om for eks. det *samme individ* av en art årlig vender tilbake til den *samme* rugeplass, eller om de respektive pars forbindelse varer for saisonen eller for livet, samt om fuglenes alder. Og mens vor viden om disse fuglelivets viktigste forhold tidligere

faktisk blott var opbygget ved mere eller mindre luftige hypotheser, kan den nu grunnlegges på *sikre kjensgjerninger.* Derfor drives nu også ringmerkning som et permanent ledd hovedsakelig i trekkfuglforskningen ved de fleste ornithologiske institusjoner i Europa og Amerika, og det første hundretusen merkede „ringfugler" er forlengst i virksomhet. Trekk-resultater foreligger således fortiden for omkring 130 forskjellige arter.

Om ringmerkning av fugler foreligger ellers flere beretninger allerede fra forrige århundredes begynnelse; således skal en hollansk baron, van der Heiden Baak, i en årrekke ha drevet med å innfange overvintrende villender og villgjess, som blev merket med *messinghalsbånd* og atter sluppet fri. En av disse „ringfugler" — en tundragås *(Anser albifrons)* — blev således flere år senere (i 1835) skutt ved Danzig. Og i „Tidsskrift for Jägare och Naturforskare" beretter P. A. Edgren om et par talgokser *(Parus major)* ♂ ♀, som en vår sist i 1820-årene blev merket med *en silketråd rundt halsen* og derpå utsluppet fra den svenske herregård Sköfde, hvor de hadde været i fangenskap vinteren over. Ifølge samme forfatter vendte dette par, både ♂ og ♀, utpå forvinteren i november tilbake igjen til herregården, for atter å bli utsluppet herfra neste vår. Også den påfølgende høst returnerte den ene av fuglene (hunnen), mens hannen derimot nu uteblev.

Omkring 1860-årene drev blandt andre også den finske ornitholog A. Nordmand med merkning av fugl, uten dog at noget nærmere foreligger om hans „metoder" eller resultater enn en beretning om at fangne dompapper „märkerades och släptes våren 1864 ved Helsingfors." Et par år senere — i 1866 — skal også franskmannen Millet ha arbeidet for trekkforskning ved hjelp av merkninger, idet han foreslog å avmerke visse fuglearter med *farvede tråder.* Og i løpet av året 1890 utbedret lord William Percy, hertug av Northumberland, denne idé yderligere, idet han dette og følgende år lot avmerke og utslippe fra Alnvick Castle et større antall rugder, forsynet med *benringer, hvorpå var innrisset bokstavet N samt et årstall.*

Praktisk betydning for trekkfugl-undersøkelsene fik dog ringmerkningen først i 1899, da adjunkt H. C. Mortensen i Viborg, Danmark, satte den i system. Han innførte aluminiums-ringer, hvorpå *merknings-stasjonens fulle adresse tillikemed et løpenummer og et kontrolbokstav* var innstemplet. Og dette var just hvad der

trengtes, nu visste ihvertfall den tilfeldige finner av „ringfuglen“, *hvor* denne kom fra, og kunne eventuellt underrette merkestasjonen efter adressen på ringen [1]).

Mortensens vellykkede „start“ i 1899 gav støtet til den internasjonale ringmerkning, som for tiden drives helt systematisk i alle kulturland, og efterfolgende fortegnelse (i kronologisk orden) over de videnskapelige institusjoner (og ornithologer) som efter 1899 deltar i ringmerkningen av fugler, turde gi et uttrykk for den interesse denne sak omfattes med av vor tids ornithologer:

1899. *Adjunkt H. Chr. C. Mortensen i Viborg, Danmark.* [Ringmerke: „Write to H. Chr. C. Mortensen (X) Viborg (Nr.) Denmark, Europa“. (X og Nr. betegner henholdsvis det varierende kontrollbokstav og løpenummer)]. I løpet av 20 år har Mortensen og hans hjelpere ringmerket vel 1500 storker, og i løpet av de første 12 år (pr. 1912) dessuten 573 div. ender, 118 måser og terner, 127 heirer, 85 rovfugler (mest musvåker), 2080 stær og ca. 35 div. andre fugler, sammenlagt omkring 4500 ringfugler. Om storkene foreligger hittil oplysninger om 55 stk.; og om de øvrige (pr. 1912) ialt oplysninger fra utlandet om 137 stk.

1903. *„Vogelwarte Rossitten“, Kurische Haf, Øst-Preusen.* Her begynner dr. J. Thienemann å ringmerke kråker i okt. 1903. og i løpet av de følgende 14 år blev i alt 7629 div. ringfugler utsendt herfra. Eksempelvis kan nevnes, at der i løpet av det ene år 1910 blev ringmerket hele 269 forskjellige fuglearter og samtidig utdelt ca. 8300 ringer til andre merkere.

1904. *R. Tomlinson i Musselburgh,* Edinburgh, begynner ringmerkning av stær. I 1909 gik hans merkninger inn i Aberdeens universitets ringmerkninger.

M. J. H. Gurney, England [Ringmerke: „Bas Rock 1904“] ringmerket ca. 100 havsul-unger på Bas Rock.

1905—06. *M. J. Hamilton og Lord Ardiloun, England* [Ringmerke henholdsvis „B. C.“ og „A. Cong“], ringmerket begge en del rugder.

J. A. Harvie-Brown, England, ringmerket en del stær.

R. Graham, England [Ringmerke „R. G.“], ringmerket div. villender.

1908. *„Ungarisch. Ornith. Centrale“, Budapest,* begynner sin ringmerkning ved *Dr. J. Schenk,* som i løpet av de følgende 7

1) Om H. C. Mortensens ringmerkninger og „metoder“ og deres praktiske anvendelse gir „Dansk Ornithologisk Forenings Tidsskrift“ oplysninger i årgang 1906 s. 144, i 1909 s. 85, i 1911 s. 115, i 1912 s. 99, i 1914 s. 113, i 1920 s. 91.

år innregistrerer ikke mindre enn 25 621 ringfugler, mest storker, heirer, måser og svaleunger. Samme år begynte også

C. B. Ticehurst, Guis Hospital, London [Ringmerke: „Tieehurst-Tenterten"], som i 1908—09 ringmerker omkring 200 fugl, mest trost, stær, meiser og svaler. Hans arbeide går i det følgende år 1909 inn i det engelske tidskrift „British Birds" ringmerkning.

1909. *„American Birds Banding Association"*, begynner ringmerkning ved *W. W. Grant.*

Aberdeen Universitet, Skotland [Ringmerke: „Aberdeen Universitet"], ringmerker bl. a. div. stær ved professor J. Arthur Thomson.

„British Birds", London, begynner ringmerkning ved sin redaktør H. F. Witherby, som i løpet av 11 år innregistrerer 91 162 ringfugler.

„Country Life", England, begynner ringmerkning.

„Vogelwarte Helgoland", begynner ringmerkning ved *Dr. Weigold*, som i løpet av de følgende 7 år innregistrerer 14 172 ringfugler.

„Naturvidenskaplig Forening", Riga, begynner ringmerkning ved *Dr. E. Stoll.*

1910—11. *„Ornith-Gesellschaft, Bayeren,"* begynner ringmerkning ved Dr. Streesemann, dessuten *Daut i Schweitz.*

1912—13. *„Biologiska Selskap"* i Gøteborg ringmerker i løpet av 2 år ved konservator *G. Kihlen* bl. a. 154 fjellvåk-unger.

Trautz i Østerrike ringmerker i løpet av 3 år 1917 div. fugl.

1914. *Leyden Universitet*, begynner ringmerkning ved *E. D. von Oorst.*

Riksmuseet i Stockholm, innregistrerer i løpet av 5 år ved *H. Rendahl* noget over 1000 fugl.

„Dansk Ornith-Central", Viborg, ringmerker ved P. Skovgaard i løpet av 6 år 3025 fugl.

„Vogelkunde", *Bern*, begynner ringmerkning ved *A. Mathey-Dupraz*, dessuten

„Ornith-Verein", Bohmen.

Zoologisk Museum, Tøien pr. Kristiania [Ringmerke: „Adresse Zoolog. Museum, Kristiania"], innregistrerer i løpet av 7 år ved *„Norsk Jæger og Fiskerforening"* ca. 70 fugl, mest li-ryper.

H. Tho. L. Schaanning, Stavanger [Ringmerke: „Zoolog. Museum, Kristiania S."], ringmerker i løpet av 7 år 372 fugler, dessuten utdelt 250 ringer til andre merkere.

Det vilde bli et vidløftig arbeide å gi en bare tilnærmelsesvis detaljeret oversikt av de resultater ovennevnte samlede ringmerkningsarbeide fortiden har gitt. Det får være nok å nevne, at av de ca. 130 arter, hvis trekk er mer eller mindre tydelig klarlagt, synes de fleste om høsten å følge *en mere vestlig til sydvestlig kurs.* Således overvintrer største delen av vore kråker, stær, bjerktrost, måltrost, lerker, musvåk, vandrefalk, heirer, villduer, tjeld, viber, sniper, måker, terner, ender, og sothøns i det sydlige England, Frankrike og de vestlige Middelhavs-lande. Vore fjell-våker synes derimot å følge en syd- til sydøstlig kurs og overvintrer i Sortehavs-landene. Andre arter, som stork og lattermåse, har flere faste ruter, den første 2 og den sisste ikke mindre enn 3 ruter. Således trekker Danmarks og Tysklands storker dels gjennem Ungarn —Balkan—Dardanellene—Lille-Asien—Syrien—Palestina—Egypten—Nilen—Øst-Afrikanske sjoer til Syd-Afrika, en reise på 12000 km., eller dels trekker de gjennem Sydvest-Tyskland—Frankrike—Pyreneerne og visstnok videre over Gibralter til Afrikas nordkyst og Egypten, hvor de fortsætter fellesruten langs Nilen og videre sydover til Syd-Afrika. Lattermåkene følger derimot flere av Mellem-Europas flodløp og Vest-Europas kyster. Således går en rute over Breslau—Wien—Budapest—Savedalen—Italien til Adriaterhavets kyster og Tunis; en annen rute går langs Østersjøens og Nordsjøens kyster til Rhinen, videre langs Rhindalen—Bodensø—Genevesø—Rohnedalen til Spaniens østkyst og Nord-Afrika; endelig går en tredje rute langs Nordsjøens kyster via England og Frankrikes vestkyst—Portugal—Spanien til Nord-Afrika.

I henhold til ovenstående har følgende fund av *Vest-Europeiske ringfugler* i Sverige og Norge særlig interesse for oss:

2 ståkender, merket i Holland i april 1912, skutt i Sverige, henholdsvis i Vesterbotten i mai 1913 og i Kalmar län i okt. 1912.

2 do., merket i Skotland (i Aberdeen i 1910 og i febr. 1913) skutt i Sverige, henholdsvis i Uppland 1912 og i Norbotten høsten 1913.

1 do., merket i England (i Wightown shire i febr. 1914) skutt i Skåne, i Sverige, høsten 1914.

1 krikkand, merket i England høsten 1910, skutt i Sverige (ved Fredriksberg) i juli 1911.

1 rugde, merket på Helgoland i nov. 1910, skutt i Sverige (ved Jönköping) i august 1911.

2 stær, merket i Skotland (ved Aberdeen), funnet døde i Norge,

henholdsvis i Saltdalen (Nordland) i 1910 og i Østre Aker ved Kristiania i mars 1914.

I Norge er dessuten funnet 1 *dansk „ring“stær* ved Lister fyr 2. mars 1901 [merket i Viborg 5. april 1900], 1 *dansk „ring“-glente* ved Mandal 2. august 1906 [merket ved Viborg (som redeunge) samme vår], 1 *svensk „ring“vandrefalk* på Randoy, Kristiansand i juli 1919 [merket i Bohuslän 26. juni 1918], 1 *sibirisk „ring“trost* i Vardal nær Gjovik hosten 1915 [merket ved Tomsk i Sibirien våren 1913].

II.

Det antall fugler som hittil er ringmerket i Norge, er så forsvindende litet at egentlige resultater til belysning av spesiellt norske fuglers biologi heller ikke for tiden kan ventes å foreligge. For en større del av de skandinaviske fuglearter turde dog en mengde biologiske forhold være felles, og selv om nu en jevnforing av de foreliggende norske resultater med de tilsvarende danske og svenske ikke er meget smigrende for det norske ringmerkningsarbeide, så gir dog en sammenstilling av samtlige skandinaviske resultater hver for sig et ganske interessant overblikk over disse forhold.

A. Danske resultater

(hovedsakelig efter „Dansk Ornith. Forenings Tidsskrift“)

Stork *(Ciconia ciconia).* Av vel 1500 stork, ringmerket (ved Mortensen) omkring Viborg i årene 1900—1919, er hittil 55 gjenfunnet — eller 3,7 pct. Av disse er 33 stk. drept under trekket til eller fra Syd-Afrika og 5 i Syd-Afrika under artens rugetid i Danmark, mens 11 stk. er påtruffet senere i rugetiden i Mellem-Europa, og blott 6 stk. i løpet av de påfolgende år i sin hjemtrakt; saaledes blev 1 han-stork, merket som unge nær Randers i juli 1908, påtruffet her igjen i 1915, blott ca. 10 km. fra sit fodested.

Skogstork *(Ciconia nigra).* 1 eks. ringmerket ved Viborg i juli 1907, skutt nær Antwerpen i sept. samme år.

Heire *(Ardea cinerea).* Av 55 heire-unger merket (ved Mortensen) omkring Viborg sommeren 1910; blev samme høst 13 stk. skutt — eller 23,6 pct., nemlig 6 i Tyskland, 2 i Frankrike, 1 i Syd-England, 1 i Spanien og 3 i Danmark (2 samme sommer og 1 i febr. 1911. Senere er ytterligere 2 stk. skutt i Portugal.

Sothøne *(Fulica atra).* 1 eks. ringmerket i Herning 17. okt. 1907, skutt nær Somme i Frankrike 20. desember samme år.

Glente *(Milvus milvus).* Av 6 ringmerkede eks. ved Viborg i 1905—06 blev 3 stk. skutt samme høst de var merket, nemlig 1 i Spanien (Andalusien) i nov. 1905, 1 i Norge (ved Mandal) 2. august 1906 og 1 tatt i saks bare 3 mil fra Viborg 15. august 1906.

Musvåk *(Buteo buteo).* Av 15 ringmerkede eks. ved Viborg i 1905—06 blev 7 skutt innen utløpet av 1906, nemlig 2 eks. (merket i 1905) drept henholdsvis ved Haag i febr. 1906 og ved Crefeld ved Rhinen i sept. 1906, mens 5 blev skutt i Danmark samme høst (det ene under overvintringsforsøk). Senere er et eks., ringmerket ved Viborg i juni 1910, også skutt ved Crefeld i desember samme år.

Krikkand *(Anas crecca).* Av 102 krikkender, ringmerket (ved Mortensen) i oktober 1907, blev i løpet av det følgende år 22 skutt — eller 21,6 pct. Av disse blev 15 drept ved Vest-Europas kyster (mellem isothermene + 4° og + 7° cels. for januar, eller mellem 44° 30′—54° 30′ N. Br.) Ellers blev de enkelte individer felt: 1 ved Stockholm, 2 på de Nord-Frisiske øer, 1 i Italien, 1 i Spanien, 7 i Vest-Frankrike, 2 i Holland, 3 i Sydvest-England og 5 i Irland.

Stjertand *(Anas acuta).* Av 320 stjertender, ringmerket (ved Mortensen) på Fanø i årene 1908—10, er pr. desember 1913 ialt 67 stk. gjenfunnet — eller 21 pct. Disse fund, som fordeler sig rundt omkring i de fleste européiske land (undtagen Norge) fastslår, (efter Mortensen) at arten *ruger* omkring den nordlige polarkreds helt op i Nordøst-Europa og *overvintrer* i kystlandene syd for 40° N. Br., samt at høst- og vårtrekk foregår langsomt gjennem Vest-Europas kystlande. Ellers blev 15 stk. av ovennevnte 67 gjenfundne stjertender erholdt på merkestedet Fanø eller på de nærliggende Nord-Frisiske øer, (de 8 kort efter merkningen, og de 7 (mere eller mindre halvtamme) 2—4 år senere), mens 14 stk. (samtlige merket på Fanø i sept.—okt. 1908) er tatt i Rusland, Finland og Sverige (herav 7 i Archangelsk gouvernement i rugetiden april—juli 1910—12, 3 stk. henholdsvis ved Kijev (juli 1909), Helsingfors (april 1910) og Novgorod (mai 1913), samt 2 i Nord-Finland (i aug. 1909 og sept. 1912) og 2 i Syd-Sverige (sept. 1909 og aug. 1912.) De resterende 38 stk. er alle tatt i trekktidene eller om vinteren. Således 8 stk. i Holland, 12 i Frank-

rike, 6 i Spanien, 10 i Italien (om Adriaterhavet), 1 i Skotland og 2 i Irland.

Senere er også et eks., merket i Fela i 1914, skutt i Sverige (i Mälaren) i 1917.

Stær *(Sturnus vulgaris).* Av 2080 stær, ringmerket (ved Mortensen) omkring Viborg i årene 1899—1912, var ved nevnte tid blott 6 stk. gjenfunnet fra utlandet (foruten endel fra omegnen av Viborg). For småfugl blir således gjenfindings-procenten blott 0,3. Av de 6 gjenfundne utenlandske eks. blev et, en ad. ♀ (merket 5. april 1900) fanget ved Lister Fyr i Norge 2. mars 1901 (og atter utsluppet herfra), samt 2 eks. (merket høsten 1904) gjenfunnet henholdsvis i Holland (i en done ved Texel) 2. nov. 1904 og i Edingburgh i mars 1906. Av de i Danmark gjenfundne eks. blev 4 stk. (merket i sept. 1900 og 1901) atter innfanget i des. 1904 og 1905 i blott fra 1—10 km. avstand fra merkestedet.

B. Svenske resultater

(hovedsakelig efter „Fauna och Flora")

Fiskørn *(Pandion haliaetus).* 1 eks. ringmerket (som unge i Vermland i juli 1917), skutt i Danmark (på Fyen) i sept. samme år.

Vandrefalk *(Falco peregrinus).* 2 eks. ringmerket, det ene (merket i Lappland i juli 1918) skutt i Spanien (i provinsen Santander) vinteren 1919—20, det annet eks. (merket i Bohuslän 26. juni 1918) skutt i Norge (ved Randøy, Kristiansand) i juli 1919.

Sivhøk *(Circus aeruginosus).* 1 eks. ringmerket (som unge i Nerike i juli 1920), skutt i Frankrike (nær Rochefort) i oktober samme år.

Myrhøk *(Circus cyaneus).* 1 eks. ringmerket (som unge i Kvismaren i juli 1920), skutt i Frankrike (nær la Rochelle) i nov. samme år.

Fjellvåk *(Buteo lagopus).* Av 154 fjellvåk, ringmerket som unger (av G. Kihlen) omkring Kiruna i 1912 og 1913, er 22 gjenfunnet under påfølgende hosttrekk, derav 3 i Sverige, 16 i Mellem-Europa (Polen, Ungarn, Preusen), 2 i Finland (medio sept. 1912) og 1 i Rusland (nær Moskva).

Sjøørn *(Haliäetus albicilla).* Et par rede-unger [egentlig finske] ringmerket på Soko, Åland i juni 1917, blev begge skutt i løpet av påfølgende vinter i Sverige, den ene på „Skjäggenäs lotsplats" 4. januar 1918, den annen på Øland 31. des. 1917.

Ringdue *(Columba palumbus).* 1 eks. ringmerket (som unge på Gottland i juli 1917), skutt i Portugal i november 1918.

Stær *(Sturnus vulgaris).* 2 eks., det ene (ringmerket som unge ved Jönköping 7. juni 1913), skutt i Holstein 14. juli 1913; det annet (ringmerket som unge i Vest-Norrlands län i juli 1915) fanget i England (Yorkshire) i februar 1918.

Kråke *(Corvus cornix).* 1 eks. ringmerket (som unge i Lappland i mai 1919), skutt i Danmark (i Slesvig) i desember samme år.

Fiskmåke *(Larus canus).* 1 eks. ringmerket (i Østergötland i juni 1918), skutt i Danmark (ved Silkeborg) i september 1919.

Lattermåke *(Larus ridebundus).* 1 eks. ringmerket (som unge på Gottland i juli 1913), skutt ved Laatzig (på øen Wollin) i september samme år.

Lomvi *(Uria troille).* 1 eks. ringmerket (som unge på Stora Karlsø i juli 1913), skutt i Danmark (i Issefjord) i januar 1915.

Krikkand *(Anas crecca).* 1 eks. ringmerket (som unge i Lappland i juni 1913), skutt i Frankrike (Deux Sevres) vinteren 1913—14.

C. Norske resultater

(H. Tho. L. Schaannings ringmerknings-journal 1914—21)

Bjerktrost *(Turdus pilaris).* 1 eks. ringmerket nr. 147 som unge i Skåbu, Opland fylke 14. juli 1917, skutt i England (nær Bristol) 11. februar 1919.

Talgokse *(Parus major).* 1 eks. ringmerket nr. 254 som rede-unge på Gausel, Stavanger 1. juni 1920, drept sammesteds et halvt år senere (ca. 1 km. fra merkestedet) 24. oktober 1920.

Tårnsvale *(Apus apus).* 1 gammel redefugl ringmerket nr. 322 ved rede, hvori 2 unger, på Skåtøy ved Kragerø 21. juli 1919. *Samme eks. fanget igjen den neste sommer 30. juli 1920 ved det samme rede,* som nu atter inneholdt 2 flyveferdige unger.

Fiskmåke *(Larus canus).* 1 eks. ringmerket nr. 346 som dununge ved Orrevand, Jæren, 19. juni 1920, funnet død (skutt) nær la Rochelle, (den franske Atlanterhavskyst) den 2. februar 1921.

Svartbak *(Larus marinus).* 1 eks. ringmerket nr. 406 som dununge ved Stavanger i juli 1920, skutt ved Ulvøsund, nær Kristiansand 14. oktober samme år.

Disse få resultater av det norske ringmerknings-arbeide skyldes i første rekke selvfølgelig, at et så meget *mindre* antall fugler hittil er ringmerket i Norge, og dernest at det hovedsakelig er småfugl som er merket hos oss; disse er jo ikke i likhet med større fugler så eftertraktet av mennesker, mens de samtidig paa den annen side hyppigere kanskje enn større fugler falder som offer for rovdyr eller andre ulykker, og i begge tilfeller går nu ring og observasjon i ethvert fall tapt.

[illegible] 30 7 [illegible]

Hr. Schaanning
Jeg har nu været aaver i
Lönvik og under søkt
rederne for dem i det
rede som var ret op for
havegrinden der fant jeg
den gamle svalen som de
hadde merket og den har
de ringen om benet og nu
sender jeg den sammen med
brevet. i de 2 rederne paa
andre siden av altanen
der var det ungen i saa
det var et rede paa uthus
set og de under søkte jeg
men de var ikke merket
den gamle svalen som jeg
tok ringen av havde 2 un
ger. i redet de var nesten
flyve ferdig det var et
spendende og intresant arbeide
fören jeg fik fat i den jeg
holt paa en eftermiddag men
den vilde ikke gaa paa rede
saa reiste jeg aaver efter at
det var blit mørt og da
tok jeg den med engang
hvist det er noget mere jeg
skal gjøre for dem saa kan
de bare skrive for jeg gjør
det saa gjerne Hilsningen [illegible] dem
fra Josef

III.

Det norske ringmerknings-arbeide begynte — som før nevnt — i 1914. Mig bekjent fremsattes den første offisielle opfordring til „merkning av trekkfugler“ her i Norge av hr. Carl Emil Petersen, i en artikkel herom i „Norsk Jæger- og Fiskerforenings Tidsskrift“ for nevnte år. I hvilken utstrekning denne opfordring er fulgt av andre interesserte foreligger imidlertid for nærværende ingen oplysninger om. Derimot begynte undertegnede allerede samme sommer, i juli 1914, sine ringmerkninger av taksvaler, bjerktrost og div. ender oppe i Valdres; samtidig merkedes her også nogen få rypekyllinger for „Norsk Jæger- og Fiskerforening“, som med midler av Colletts legat og under ledelse av konservator A. Wolle-

bæk dette år skulle begynne sin „engros"-ringmerkning av ryper for studiet av vekslingene i denne fugls forekomst.

Den påfølgende sommer 1915 fortsattes undertegnedes ringmerkninger oppe i Finmark, hvor foruten taksvaler og bjerktrost dette år også endel løvsangere blev ringmerket. Sammenlagt blev 67 ringfugler, fordelt på 8 arter, innregistrert i løpet av disse 2 somre.

I 1916 blev undertegnede anmodet av „Norsk Jæger- og Fiskerforening" om å overta ledelsen av den officielt igangsatte rypemerkning. Så interessant denne opgave nu enn kunne være, hadde saken dog også sine skyggesider, hvorfor jeg istedet søkte et personlig universitets-stipendium til *fortsatte* ringmerkninger av trekkfugler, og ved velvillig imøtekommenhet av det mathematisk-naturvidenskapelige fakultet erholdt jeg så professor Colletts legat til disse undersøkelser, såvel for årene 1916 og 1917 som for årene 1919 og 1920. Utelukkende ved hjelp herav har det overhodet været mulig å gjøre dette arbeide *permanent*, idet det for mange fuglearters vedkommende ikke bare gjelder selve påsetningen av ringer, men de enkelte ringfuglers eldre redeplasser (fra foregående år) må også årlig undersøkes *omigjen*, om den ringmerkede redefugl eventuellt er vendt tilbake igjen. Ti selv om nu ringfuglen ikke påtreffes, har allikevel en sådan negativ undersøkelse en viss *positiv* værdi. Ved et *fossekall*-rede ringmerket jeg således et år redefuglene; næste år var *redet* atter beboet, men av et *annet* fossekall-par. En annen sommer ringmerkedes på en gård henimot 30 *stær*, både gamle redefugler og årsunger. Næste sommer fantes de samme reder igjen beboet av stær, men også her av *nye individer*, ikke en eneste av de gamle ringfugler fantes overhodet i nabolaget engang. Derimot lykkedes det engang — sommeren 1920 — å påvise en *tårnsvale, som 2 år itrekk ruget ut sine unger i det samme rede.*

Ved siden av disse *ekstra* redeundersøkelser, som selvsagt sinker og fordyrer selve ringmerknings-arbeidet, har jeg i løpet av nevnte tidsrum personlig ringmerket 372 fugler, fordelt på 45 forskjellige arter, som omstående skjema viser. De fleste av disse ringfugler er merket spredt om i Opland, Nord-Trøndelag, Finmark og Rogaland fylker, delvis også i Akershus og Telemark fylker. Dessuten er ca. 250 ringer utdelt til interesserte personer, hvorav en, reserveløitnant H. Løvenskiold, har innsent opgave over 39 av ham merkede ringfugler (29 stær, 9 viber og 1 lomvi), mens der fra de øvrige foreløbig ingen oplysninger foreligger.

Ringmerkede arter	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	Sum
Kråke	—	—	—	4	—	—	—	4
Skjære	—	—	1	—	—	—	—	1
Stær	—	—	27	1	—	—	1	29
Bokfink	—	—	5	—	—	1	—	6
Bjerkfink	—	—	—	—	12	—	—	12
Spurv	—	—	1	—	—	2	—	3
Pilfink	—	—	—	—	—	1	—	1
Gulspurv	—	—	—	1	—	—	—	1
Sivspurv	—	—	—	—	1	—	—	1
Heipiplerke	1	—	—	—	7	—	6	14
Linerle	—	—	5	1	—	—	—	6
Talgokse	—	—	5	—	1	—	9	15
Granmeise	—	—	—	—	4	—	—	4
Fluesnapper	—	—	—	—	—	—	1	1
Havesanger	—	—	—	—	—	—	4	4
Løvsanger	—	17	—	—	—	—	1	18
Bjerktrost	6	3	—	12	4	—	15	40
Rødving	—	—	3	—	—	—	—	3
Ringtrost	—	—	—	—	7	—	—	7
Solsort	—	—	—	—	—	—	1	1
Steindulp	—	—	—	1	—	—	—	1
Rødkjelk	—	—	1	—	—	—	—	1
Bjellefugl	—	—	—	—	1	—	—	1
Rødstjert	—	—	—	9	14	—	—	23
Fossekall	—	—	1	1	—	—	—	2
Taksvale	13	13	12	11	15	—	—	64
Sakssvale	—	—	10	1	—	—	6	17
Tårnsvale	—	—	3	—	—	5	—	8
Dvergspett	—	—	—	—	4	—	—	4
Perleugle	—	—	—	—	—	—	1	1
Vandrefalk	—	—	—	—	—	—	2	2
Svartbak	—	—	—	—	—	—	3	3
Fiskmåke	—	—	—	—	—	2	23	25
Lattermåke	—	—	—	—	—	—	24	24
Makrelterne	—	—	—	—	—	—	3	3
Boltit	—	—	2	—	—	—	—	2
Vibe	—	—	—	—	—	—	1	1
Myrbukk	—	—	—	1	1	—	—	2
Rugde	—	—	—	—	—	—	1	1
Lyngand	—	—	—	—	—	—	1	1
Stjertand	5	—	—	—	—	—	—	5
Kvinand	—	2	—	—	—	—	—	2
Sjøorre	3	—	—	—	—	—	—	3
Rype	4	—	—	—	—	—	—	4
Sivhøne	—	—	—	—	—	—	1	1
45 arter	32	35	76	43	71	11	104	372

Om de av mig selv merkede 372 ringfugler er hittil indkommet underretning om 20 stk., eller ca. 5 procent. Av disse er dog blott 1/4 part, eller 5 fund, av egentlig verdi, nemlig de i foregående kapitel under norske resultater nevnte tilfelle: nr. 147 (bjerktrost), nr. 254 (talgoks), nr. 322 (tårnsvale), nr. 346 (fiskmåke), nr. 406 (svartbak). De øvrige 15 er „verdiløse“, idet ringfuglene i disse tilfelle er omkommet eller fanget så kort tid efter merkningen at nogen resultater med hensyn til trekk-rute eller andre forhold ikke kan utledes, som det av følgende oversikt over samtlige 20 foreliggende fund fremgår:

Nr. 3. **Stjertand** *(Anas acuta)*, ca. ukegammel dununge, ringmerket i Aurdal, Valdres 8. juli 1914. Fanget og sluppet igjen sammen med 4—5 stk. av samme kull sist i juli samme år i en vandsamling ca. 1 km. fra merkestedet.

Nr. 11. **Lirype** *(Lagopus lagopus)*, ca. ukegammel dununge, ringmerket i Aurdal, Valdres 25. juli 1914. Funnet død en ukes tid senere i nærheten av merkestedet.

Nr. 104. **Skjære** *(Pica pica)*, utfløien redeunge, ringmerket i Namdal 9. juni 1916, skutt samme sted en ukes tid senere.

Nr. 147. **Bjerktrost** *(Turdus pilaris)*, halvfjæret redeunge, ringmerket ved Kampesæter i Skåbu, Nord-Gudbrandsdal 14. juli 1917, skutt av Mr. John Colley of Swanmoor, Pilning nær Bristol den 11. februar 1919. Ringen innsendt av mr. Walter Stock med gjengivne original-skrivelse (side 29).

Nr. 153. **Taksvale** *(Hirundo urbica)*, gammel fugl, ringmerket i redet på Prinsestuen i Sikkilsdal, Opland fylke 13. juli 1917. — Ringen innsent av løitnant T. Odegard, som fant fuglen død under redet 28. juli samme år.

Nr. 254. **Talgokse** *(Parus major)*, flyveferdig redeunge, ringmerket i redet ved Gausel, Stavanger, 1. juni 1920. Ringen innsendt av dr. Myhre, som fant den just døde fugl, forulykket mot en luftledning på Forus, blott ca. 1 km. fra merkestedet, 24. oktober samme år.

Nr. 262. **Løvsanger** *(Phylloscopus trochilus)*, flyveferdig unge, ringmerket i Stavanger 24. juni 1920. Antagelig forulykket straks efter, da ringen et par uker senere gjenfantes like ved merkestedet.

Nr. 271, 284, 289, 295, 296 og 298. **Heipiplerke** *(Anthus pratensis)*, et kull, 6 stk. redeunger, ringmerket ved Åkresæter i Skåbu, Nord-Gudbrandsdal 18 .juni 1918. Hele kullet omkom under et sterkt regnskyll straks efter, før ungene forlot redet.

Nr. 304. **Bjerktrost** *(Turdus pilaris)*, flyveferdig redeunge, ringmerket ved Stavanger 5. juni 1920. Gjenfunnet død i nærheten av redet en ukes tid senere.

Nr. 322. **Tårnsvale** *(Apus apus)*, gammel redefugl, ringmerket i redet med 2 flyveferdige unger på Dønvik, Skåtøy ved Kragerø 21. juli 1919. Gjenfanget det følgende år, 30 juli 1920 i *samme* rede, som nu likeledes inneholdt 2 omtrent flyveferdige unger. Ringen innsent av gårdbruker Josef Engelshus på Bråtøy med gjengivne original-skrivelse (side 38).

Nr. 342. **Bokfink** *(Fringilla coelebs)*, ungfugl, ringmerket ved Stavanger 1. sept. 1920, tatt av katten 3 uker senere sammesteds.

Nr. 346. **Fiskemåke** *(Larus canus)*, dunungе, ringmerket ved redet i Orrevand, Jæren nær Stavanger, 19. juni 1920. Funnet død ved den franske Atlanterhavkyst, nær la Rochelle, den 2. februar 1921 av M. Chr. Ouvrard, som innsente ringen tillikemed foten og nedenfor (side 43) gjengivne original-skrivelse. I oversettelse lyder denne:

„Denne måke blev funnet 2. februar på den franske Atlanterhavskyst, ganske nær la Rocheller havn. Da jeg la merke til at den bar en ring om det ene ben, tok jeg den op. Jeg kan ikke sende Dem måken, da den ikke var i den stand at den kunne utstoppes, men jeg sender Dem foten og ringen. Jeg vil være meget glad ved å få vite hvilken dato den blev sluppet løs. Det må ha været lenge siden, da bokstavene på ringen var noget utvisket.

Den må ha været lenge underveis den stakkars lille fugl, siden den blev sluppet.

Motta, min herre, mine beste hilsener.

Christian Ouvrard,
employé á la Préfecture de la
Rochelle, Frankrike."

Nr. 404 og 405. **Vandrefalk** *(Falco peregrinus)*, dununger, klekket på Bru i Ryfylke først i juni 1920. Opfødd på Stavanger Museum mellem 21. juni—12. juli, da de blev utsluppet. Senere tilhold på Museets kuppel hvortil de hver aften vente tilbake fra turer i omegnen helt til 13. august; begge blev da iakttatt ute ved Mosvand, idet de samtidig slog ned på en and. Herunder blev den ene, nr. 404, liggende i vandet, men basket sig dog iland, hvor den blev innfanget og først utsluppet følgende morgen (av forfatteren). Senere blev ingen av dem iakttat før ringene blev innsent, nr. 405 fra Kleppe, Jæren, hvor den var skutt allerede

La Rochelle 10 Janvier 1921

Monsieur le Directeur du Museum.

Cette goëlette fut trouvée le 2 de ce mois ci sur une côte de l'Atlantique, en France, tout près du Port de la Rochelle.

Ayant remarqué qu'elle portait une bague à une patte, je l'ai ramassée,

Je ne puis vous envoyer la goëlette, vu qu'elle n'était pas en état d'être naturalisée, mais je vous envoie la patte et la bague.

Je serai très heureux de savoir à quelle date elle a été lâchée, car il doit y avoir longtemps les lettres de la bague étant un peu effacées.

Elle a dû voyager beaucoup, la pauvre petite bête, depuis qu'elle a été lâchée.

Veuillez agréer monsieur le Directeur, mes salutations empressées

Mr Christian Auvrau
employé à la Préfecture
de la Rochelle,
Charente-Inférieure.
France.

16. august, og nr. 404 fra Hafrsfjord 17. august. Nogen lang rute fik de således ikke anledning til å tilbakelegge.

Nr. 406. **Svartbak** (*Larus marinus*), dununge, klekket på Roth i juni 1920, opfødd på Stavanger Museum til 28. juli og utsluppet i Mosvand. Observert her daglig til ca. 15. august, da den forsvant. Skutt av Nils Nilsen i Ulvøsund den 14. oktober samme høst (ifølge meddelelse i „Fædrelandsvennen" 15/10 1920, som opgav ringmerke og nr.)

Med hensyn til den ved „Norsk Jæger- og Fiskerforening" igangsatte ringmerkning av ryper foreligger — mig bekjent — ingen andre oplysninger utover hvad nevnte tidsskrift leilighetsvis i den forløpne 7-årsperiode har meddelt [1]). Av disse spedte oplysninger fremgår det, at nevnte forenings samlede antall ringmerkede fugler fortiden utgjør 73 stk., nemlig 65 ryper, 3 barfugl, 4 krikkender og 1 dobbelt-bekkasin som innregistreret i årene 1914—20. Av dette ikke særlig store antall skal der hittil være innkommet oplysninger om et dusin ryper. Flesteparten av disse er

[1]) Se „Norsk Jæger- og Fiskerforening"s tidsskrift 1915 s. 384, 1916 s. 286, 1917 s. 245 og 297, 1919 s. 133, 1920 s. 170.

imidlertid innfanget sa kort tid efter merkningen, i enkelte tilfelle *dagen efter*, at samtlige *observasjoner* blir verdilose med undtagelse av 3. Av disse blev 2 merket i Hamaren, Rauland, våren 1917 og gjenfanget her henholdsvis i februar 1918 (i 5 km. avstand fra merkningsstedet) og i januar 1919 (i 10 km. avstand fra merkningsstedet), mens den 3dje blev merket i Finmark i februar 1916 og gjenfanget her, i blott 3 km. avstand fra merkningsstedet, den 13. mars 1917. Nogen egentlige resultater av denne ringmerkning foreligger således ikke.

Helt leilighetsvis blir også en og annen innfanget fugl ringmerket og sluppet. Således blev en tiur, ringmerket „nr. 39. 11—8—15“, skutt i Holt herred 5. mai 1917, og en annen tiur, ringmerket (med en blikkring) „T. Odland 1914“, skutt i Vestre Malum, Skotfos 8. mai 1915. Den sisste viste sig å være merket i juni 1914, blott 4 km. fra det sted den blev skutt, mens ingen oplysninger synes å foreligge om den første ringtiurs oprindelse.

Stavanger i mars 1921.

H. Tho. L. Schaanning.

Foregår der forrykkelser i vår fuglefauna?

Av *Herm. Fjeldberg*

Foregår der i kortere tidsperioder forandringer i vår fuglefauna — eller er de iakttagelser, hvortil vi støtter vår viden, feilaktige?

Dette er et spørsmål som rett ofte har meldt sig for nedskriveren av disse linjer, kanskje for nogen hver, som i nogen tid har befattet sig med studiet av vår fuglefauna.

For nogen år siden publiserte undertegnede i „Norsk Jæger- og Fiskerforenings tidsskrift“ nogen iakttagelser fra Trøndelagens skjærgård-distrikter, nærmere betegnet fra Hitra og Frøya, to større øyer i Sør-Trøndelags fylke, som danner grensen mot Møre fylke.

Siden denne publikasjon er der gåt en god del år med fortsatte iakttagelser, så det tidligere meddelte kan suppleres.

Det synes ligge nok saa nær, når man har den ærlige vilje å ville utforske våre fugles trekkveie og liv forøvrig, at vi først får fastslått: Hvilke fugler er stasjonære, hvilke er streiffugler, og hvilke er trekkfugler — flyttfugler, innen våre egne landegrenser, og til slutt — i hvilke trakter av vårt land forekommer de forskjellige arter?

Det viser sig nemlig stadig, desto mere man utforsker vårt land, at de forskjellige fuglearters grenser stadig forrykkes. Dette skyldes kanskje mangelfullt kjennskap til de virkelige forhold av de menn som har skrevet kildene for oss.

Innledningsvis vil jeg tilføie som et undskyldende moment, at kanskje varierer forekomst og bestand i kortere tidsperioder, så de lakuner vi har i vår viden er undskyldelig.

Fugler som for en femti år siden kun optrådte rent sporadisk i vårt land, er i våre dager blitt til standfugler og optrer i sådan mengde, at de vekker opmerksomhet hos folk, for hvem fuglefaunaen er en likegyldig ting. Ja — en enkelt fugl, *heiren*, Ardea cinerea, begynner endog å bli så talrik i Sør-Trøndelags skjærgårdsdistrikter, at man begynner å bli betenkelig og synes å merke en sterk minkning av ørreten i de tidligere så fiskerike vand.

Hvad kan nu årsaken være til denne heirens masseforøkelse?

Er det de klimatiske forhold som har forandret sig — eller er det heiren som smått om senn er blitt akklimatisert fra Siebkes dager og til nu. For efter denne naturforskers notater, som foreligger offisielt, gik heiren på hans tid kun som en tilfeldig streiffugl op til Møre fylke, mens den nu forekommer som streiffugl helt op til Sør-Helgeland i Nordlands fylke, et betraktelig geografisk område. Omtrent som fra Trondhjem til Stavanger.

At de klimatiske forhold skulle ha foregått så store forandringer på denne korte tid er litet sandsynlig, de meteorologiske iaktagelser beviser heller ikke dette. Tilbake blir da spørsmålet om fuglens tillempningsevne, eller også pålideligheten av de eldre iaktagelser.[1])

Med hensyn på klimatet og heirens motstandskraft hadde vi vinteren 1915—16 god anledning til å gjøre studier. Litt før jul 1915 satte det inn med en sjelden streng kuldeperiode for Trondelagen. Temperaturen ute i skjærgården, hvor heiren holder til, gik ned til ÷ 30⁰ celcius; når så hertil kom en bitende vinn fra ost som trengte inn til marg og bein, vil man forstå, at det var ikke godt å berge sig for en tynnfjæret heire.

Denne kuldeperiode var også nokså langvarig, og det var en ren ynk å se på hvor ille de stakkars fugler hadde det. De søkte skjul hvor de kunne komme til. Under gamle sjøhuse, i bergrevner og ellers overalt hvor de fant ly for vinden; men sulten drev dem ut på fiskefangst. Her nådde snøen dem, og de bukket under i hundredevis.

Jeg hadde anledning til å se flere fugler som var omkommet på denne måte, og det var en ynk å se, hvor ille de så ut. Brystet var på mange steder bart og blodig, det så mest ut som skindet var revet av kjøttet. På denne måte så det ikke rart ut med akklimatiseringen, men kulden var jo også sjelden streng, andre mere hårdføre fugle fantes også ihjelfrosne efter denne kuldeperiode. Tilbake har vi da spørsmålet om denne fugl også tidligere, før Siebkes dager, har forekommet på de samme trakter. Herom har jeg ingen oplysninger været istand til å skaffe. Gamle folk som jeg har spurt synes nok de har sett fuglen, men de har ingen sikker erindring om det, kun en ting er de sikre på, og det er også jeg, at den storste forøkelse er skedd i løpet av de sisste 20 år. I mine guttedager, for en 20 år siden og vel så det, så

[1]) *Fauna-svingningen* — den lokale faunas periodevisse forandring — er nok også årsak i *hejrens* varierende optreden hos oss. Som bekjent ruger denne art nu blott langs landets vestkyst og ses idethele sjelden på Østlandet, hvor den dog ikke destomindre *ruget* for ca. 150 år siden. Således beretter Ch. Hammer (i „Forsøg til en Norsk Naturhistorie“, Købh. 1775 s. 38): „Den store blaa Hegre har jeg seet bygge sit Reede i høie Træer ved Ransfjorden i Grans Sogn“. Redaktøren

vi nok en og annen heire, men ikke sådanne flokker som nu, hørte heller ikke snakk om at de hekket på disse kanter, og to redekolonier som nedskriveren har undersøkt, fantes ikke for 15 år siden.

Efter dette må vi altså med sikkerhet kunne gå ut fra, at som streiffugl har heiren forekommet i Sør-Trøndelags skjærgård også i den eldre tid, men at den først i de sisste årtier er blitt rugefugl, og stasjonær både vinter og sommer. Et litet begrep om dens talrikhet kan jeg notere. Juledags morgen 1918 på vår vei til Dalen kirke med motorbåt, lettet 83 heirer i en flokk for vår båt. Hele denne flokk sat på nogen skjær som lå midt i vår vei, men disse 83 heirer var ikke alene på denne kun 2,5 km. lange vei, vi så heirer nede i tangskraven nesten overalt hvor øiet rak, så jeg anslår antallet av denne fugl bare på dette stykke til bortimot 200, et ganske betraktelig antall.

Den største rugekoloni, jeg kjender, ligger på Helgebostadøyen i Strømfjorden, en ea. 10 km. lang fjord som skjærer sig inn i Hitra. Denne øy's sydside er nokså steil og skogklædd, dels med furu, dels med lauvskog, særlig stor asp, og det ser ut til at heiren har forkjærlighet til dette træ, for enkelte asp har flere reder; også opi berhammarne ligger endel reder. Alle er bygget av grove kviste og foret med mose, mest som et kråkerede ser ut nedenfra, men de er flate som en tallerken, uten nogen større utdypning, bare såvidt eggene ligger, så de ikke ruller ut over kanten.

Heiren er ikke velsett på denne øy. Den ødelegger skogen med sine ekskrementer, lukter gjør det også fra dens koloni, og så skriker de så stygt, skræmmer mest vettet av den sildige vandrer i de mørke høst og vinterkvelder.

Hvor langt mot nord den forekommer rugende tør jeg ikke si. Jeg har iallfall fulgt den til Hegra i Stjørdals dalføre, Nord-Trøndelag fylke.[1])

Sommeren 1917 holdt den til her og redet lå på Jon Øfstes havnehage oppe i et bratt berg. Husker jeg ikke feil, var det tredje året den hadde sit rede der. Det var bare et par til å begynne med, men i 1919 var der flere, hvor mange fik jeg ikke konstatert.

Om heirens skadelighet for ørretbestanden kan der vel neppe tvistes. Ved selvsyn har jeg sett på dusinvis av heirer sitte og fiske ved våre beste gytebekker om høsten. Midt i strieste bekken

¹) Ved gården Hovd i Værrefjord innenfor Beitstad (på vel 64° n. b. i samme fylke) ruger siden 1916 en koloni på et halvt snes par. Såvidt vites er dette heirens nordligste rugeplass i Norge fortiden.
Redaktøren.

sitter de, og det fins intet annet å ta på den årstid enn fisk, ørret, for paddernes tid er da forbi, og selv om de var, holder de ikke til i strieste bekken.

Det er kun glædelig å se at faunaen forøkes, men man kan heller ikke se bort fra, at når en enkelt fugl eller et enkelt dyr begynner å bli så tallrik, at det dominerer over alle de andre, da begynner man også spørre om decimering. Men den som har hatt en smule befatning med heiren vil hurtig bli klar over, at den tilhører en av våre mest intelligente fugler.

Dens syn er overordentlig skarpt, likeså dens hørsel. Jeg kjenner ingen annen fugl, som i den grad som heiren kan opdage en mistenkelig gjenstand på langt hold.

På et sted, hvor den særlig ynder å holde til, en lang grunn våg som blir tørlagt av ebben, har jeg mange ganger lagt mig på lur for å knipe den, men til dato har det ikke lykkes. Nu er det også længe siden jeg har hatt anledning til å forsøke, men jeg ville neppe været heldigere nu enn før.

I min fjellgrå jaktdress har jeg lagt mellem en fjellrevne av samme farve, så min ledsager på 50 m. avstann ikke kunne skilne mig fra de naturlige omgivelser, når jeg la hodet med ansigtet ned imot jorden; men det hendte ikke en eneste gang at ikke heirerne opdaget mig.

Før de slog sig ned kredset de flere ganger over det sted hvor de hadde bestemt sig for å fiske. Og fra en hundre meters høide eller vel så det, så de mig. Og dette syn gjorde dem så forskrekket, at halen, som de under rolig flukt har liggende dobbelt, rettedes ut, og de satte ende til veirs for å komme unna denne farlige gjenstann som lå der mellem bergkløften, og med lett og rask flukt, i motsetning til den vanlige, når de ikke er skremt, forsvant de i det fjerne. Skal det en gang bli aktuellt det spørsmål å decimere heirebestanden, får jægerne en ganske interessant opgave. Hvilke attråverdige naturherligheter denne fugl med sin skyhet vil unndra oss mennesker vet jeg ikke; folk flest anser den for nytteløs i allfall der, hvor den er forholdsvis ny i faunaen; men kan hende sitter skrekken fra middelalderens falkanerjakter den ennu i blodet.

Trods det, at jeg aldri har sett den fornærme andre fugler, jages den av kråker og ravner, likeså av småfuglene. Rent ille går det den, når den forviller sig bort i en måke- eller ternekoloni i hekketiden. Da forfølges den med hugg og skrik til den er utenfor

deres enemerker. Selv om den sitter ganske rolig på en sten og fisker, kan hverken terner eller måker fly den forbi uten å fornærme den på ett eller annet vis, som regel ved å slå efter den med vingene og skrike inn i dens ører. Hvad enten de tar feil av den for en rovfugl — eller den ikke er så god som sit rygte, herom har jeg ingen beviser.

Så gravalvorlig som heiren ser ut, når den sitter og fisker, er det dog en livlig og selskapelig fugl, og kan også spille humoristens rolle. En mann på Hitra, Jon Ornedal, fant inne på sin torvmyr ett egg som han ikke kjente. For å konstatere hvad det var for en fugl, som hadde lagt dette store egg på hans enemerker, la han det under en høne som nettop var lagt for å ruge. En vakker dag, da hans kone kom bort i fjøset, gikk en langbent rakker å spankulerte [1]) på gulvet rundt en mutter høne, som i moderlig stolthet stelte med denne sin bytting. Den vokste og trivdes mellem de andre kyllinger, men om dens senere skjebne kan jeg dessverre intet berette, da mine veier ikke har ført forbi denne manns hjem siden, og på mine skriftlige henvendelser har jeg ikke fått svar.

Med dette lille resumé har jeg ment slå fast, at heiren som flere andre fugler i vårt land er på vandring mot nord, og at den først i de sisste årtier kan innregistreres som en stasjonær fugl i Trøndelagens distrikter.

I det samme åndedrett som jeg nevner heiren ligger det nær å ta en annen fugl som helt er forsvunnet fra de samme distrikters fauna, nemlig *åkerriksen*.

For ca. 20 år siden eller kanskje også senere, var denne almindelig overalt ute i Trøndelagens øydistrikter, men om man en sommerkveld nu lytter efter denne fugls stemme, så vil man lytte forgjeves, den er aldeles forsvunnet.

Grunnen hertil er ikke lett å forklare. Når andre kuldskjære fugler vinner nytt terreng, så skulle også de tidligere forefinnende fugler kunne holde ut. Alt må jo ha en årsak, å jeg har tenkt mig, at den stamme av åkerriksen, som holdt til ute på disse øyer, var stedegen: det vil si, at selv om de var flyttfugler vendte de dog tilbake til det hjem som de hadde forlatt.

Det ser vi andre flyttfugler gjøre, kanskje i større utstrekning enn vi aner.

Ute i disse skjærgårdsstrøk kan høsten ofte være rent som-

---

[1]) Som bekjent klekkes heire-ungen *helt hjelpeløs* og ligger lenge i redet. Har derfor omskrevne unge „spankuleret" omkring, er det vel rimeligvis et trane-egg hønen har fått til utklekkning.
Redaktøren.

merlig, enkelte vintre med. Men så kommer en gang imellem en Fimbulvinter av verste slaget, og da går det galt med de overvintrende fugler, som ikke tilhører landets stedegne. Og at denne tungtflyvende fugl lar sig forlede av en mild og god høst til stadig å utsette med sin avreise kan være nokså rimelig, så kommer vinter og kulde for alvor og de bukker under. Når på denne måte den gamle og stedegne stamme er død og borte, tar det tid før nye individer igjen flytter inn på de gamles plass.

Kan hende er denne teori feil, men så sent som ifjor fant fabrikbestyrer C. Bergan, Apelvær, Nord-Trøndelag, midtvinters[1]) ett forkommet og utsultet individ av denne fugl, som blev drept og sendt til Kristiania zoologiske museum. Som støtte for denne teori kan anføres, at rugder og bekkasiner også glemmer å forlate dette milde høstklima enkelte år, og blir vinteren særlig kold, bukker formentlig også mange av disse under, enda bekkasinene har en egen måte å greie sig på, idet de smutter inn i de kanaler, som drenerer de dyrkede marker.

På sporsneen var det ganske interessant å se, hvor alle spor efter disse fugler gikk dit hvor disse kanaler mundet ut i de større avløp. Hundene lærte sig også til å forstå dette og trakk stadig an foran disse åpninger, når vi ved vintertide var ute på jakt.

Vi har efter det anførte ute i disse skjærgårdsstrøk altså to fugler som likesom danner kontraster, derved at den ene stadig vinner terreng mot nord, mens den annen stadig taper, for til slutt helt å forsvinne.

I en senere artikkel skal jeg komme tilbake til disse skjærgårdsstrøk, da de frembyr meget av fuglefaunistisk interesse, og da det formentlig også er omtrent helt nytt land på dette forskningsområde har jeg trodd det kunne ha sin interesse for den ornithologiske forsknings skyld å få lagt også disse kyststrøk inn under vår viden.

Det er ofte så, at man fortaper sig i det fjerne mål og skyter forbi det nærmeste, men det må bli dette tidsskrifts opgave å gjøre vår stedegne fuglefauna, ved siden av den mere sjeldne og fremmede, kjent og kjær. Alle som er med å bidrar hertil gjør en god gjerning, og at interessen er tilstede blandt vårt folk just i denne materie kjenner jeg til fra min virksomhet som lærer i zoologi ved en av vårt lands middelskoler.

[1]) Iflg. „Norsk Jæger og Fiskerforenings Tidsskrift" blev nevnte Åkerriks fanget saa sent som 24. april (i 1919). Det er derfor ikke utelukket, at dette eksemplar blott har været en av vårtrekkets forløpere. Redaktøren.

Freding av Fugl

Av *A. Bernhoft-Osa*

Når me no ogso her i landet hev fenge eit ornitologisk tidsskrift, so ligg det nær at fugle-freding vert ei av dei saker tidsskrifte tek seg av, dryfter og fær folk til å interessera seg for. I den seinare tid hev det kome fram fleire forslag um å fredlysa større strok av landet til naturparkar. Slikt syner at det aukar med interessa for å verna um alt som høyrer Norig til.

Naturparkar vilde sjølvsagt gagna alt dyreliv — men ei av ornitologane sine fyrste uppgåvor måtte vel vera å få undersøkt kva som bør og kann gjerast for å verna um fuglen der han frå gamalt av hev sine beste tilhaldsstader, til dømes Jæren.

For den som hev lese kva Collet og andre hev skrive um fuglelivet på desse sermerkte lyngslettone, var det eit heller stort vonbrot å koma dit fyrste gongen og høyra av folk som hadde fylgt Collet på utferdene hans, at der fann professoren den og den fuglen som dei no i seinare år korkje hadde høyrt eller set. Og då eg sumaren 1919 fekk hove til å vitja Arne Garborg uppe i Knudaheia, sa den gamle diktaren millom anna: „No er her ikkje fugl meir på Jæren, men fyrr i tidi var her ein „herskarers mangfoldighet“ . . . . . . ja, det er denne fordervelege skjotingi.“

Den fremste orsaki til at fuglen minkar er no vel helst at meir og meir av Jæren kjem under plogen, og at stendigt fleire myrar og vatn vert uttappa. — I det heile tyktes folk å vera samde um at fuglen i høg grad er på retur — dåvisst dei fugleslag som rugar her. Difor hev ogso fleire gardbrukarar fredlyst eigedomane sine, og melder alle dei råkar på sosannt dei ber skjotevapen. — Soleis hev Sem Hodne forbode all jakt på garden sin som ligg på nordsida av Orrevatne, og på vestsida av same vatne syrgjer Kristian Nese for at fuglen fær fred for uvedkomande. Millom anna hev han på ein liten holme truleg Norigs største koloni av lattermåse (Larus ridibundus, Lin.) Her talde eg sumaren 1919 ialt 68 reir, og Nese lova at egg av denne måsen heretter ikkje skulde verta innsamla til husbruk.

Orregardane ved sud-aust-enden av vatne er ogso freda, men resten av landtunga som strekkjer seg millom havet og Orre-vatne ligg open for jakt og eggrøving. Og aldrig so snart skriv ein

15de august fyrr halvvaksne jyplingar byrjar knalla på alt som hev vengjer, og mang ein liten vadar hev eg funne skamskoten ute på Rev-tangen. Men til lukka for fuglen vert han snart so sky at det mest er uråd å koma både på kikkart- og skothald.

Ved ei fredlysing av heile Rev-tangen og alt land kring Orre-vatne og Horpestad-vatne som ligg tett attmed, vert ikkje berre ruge-fuglane verna, men flyttfuglane fær ogso ein nokolunde roleg kvilestad på reisi, og ein trygg plass å sokja til når dei vert forfylgde på andre kant av Jæren. Som kjendt kvildrar det med fugl på Reve i flytt-tidi, og for at dei kunde få ro, vilde sjolvsagt kvær dana jeger vera einig i at den jakt ein nok kunde driva på hare laut det vera slutt med for fuglane si skuld.

Det ideelle vilde vera at ikkje berre dei nemde stader vart freda, men ogso andre luter av Jæren som enno hev (eller hadde) eit forvitnelegt fugleliv, soleis Gruda-vatne og Skads-myri. I Gruda-vatne hadde eg sumaren 1919 hove til millom anna å undersokja fleire reir både av topdykker (Colymbus cristatus L.) og sot-hona (Fulica atra L.); men sumaren 1920 var der, etter kva dei fortalde meg, ikkje eit einaste reir av desse slagi, og det var ei uttapping dei held på med skuld i. Um dei nemde fuglar seinare vil finna seg tilrettes i Gruda-vatne er uvisst. Men som vel er ser det ut som um top-dykkaren ogso klarer seg i Orre-vatne, endå han der hev vorte noyd til å leggja reiret heilt ope på grundt vatn, ja, jamvel på turt land, avdi der ikkje er hovelege royr-vokstrar til å loyna reiri i. Desutan rugar han ogso i Soilands-vatne.

Etter som folk segjer vil det ikkje vara mange åri fyrr amerikanske motor-plogar rullar burt etter Skads-myri der det enno finst hove-lege rugestader for ender, sot-honor, bekasinor (Gallinago major og G. gallinago) og brus-hanar (Machetes pugnax), og vår og haust råkar ein her mang ein flytt-fugl. — Turrleggjingi av myri kjem til å gjeva mangfoldige mål åker og eng, so der er nok ikkje von um at ho kann få liggja urord . . . . . .

Les ein kva konservator Schånning i „Norsk jæger- og fisker-forenings tidsskrift“ nr. 1 for 1918 um Dovrefjells fuglefauna, so ser ein at det ikkje berre er på Jæren at fuglen treng vern. — Schånning skriv: „— — — men tidene skifter, og selv gamle Dovre-fjell er nu ifærd med at skifte ham. Fra ende til anden klover nu allikevel Dovre-banen ubarmhjertig Fokstumyren i hele dens længde uten hensyn til dens fjærede beboere, med uttorrende grofter på kryds og tvers gjennem stok- og krikændernes sivkranste myrhuller,

med ødelæggende opdæmninger av svømmesneppernes tuede vandsamlinger og med hensynsløs rasering av dobbeltbekkasinenes vidjegrodde lekeplasser; i ornithologens øine et hærverk i dette ords værste betydning mot et stykke enestaaende natur, et bevis kanske paa vor tids fremskridende civilisation, men ogsaa paa dens mangel paa kultur".

Desse ordi taler for seg sjølv og maner til at alt vert gjort for um mogelegt å berga det som enno måtte vera att av Dovre-fjells upphavelege fuglefauna.

Når no jakt-lovi skal reviderast vert det sjølvsagt fyrst og fremst teke umsyn til det matnyttige vilte. Og skulde det ikkje då vera rimelegt å brigda lovi t. d. for rugda (Scolopax rusticola, Lin.) sitt vedkomande slik at jakttidi slutta den 30te april istaden for 30te mai; for det plar vera regel at ein freda fugl ikkje må skjotast i den tid han hev egg eller ungar, og rugda hev som kjendt alt egg dei fyrste dagar av mai, og både hannen og hoi tek seg av ungane. — Trastane (Turdus) vert i fleire land, soleis Tyskland, Austerrike, Danmark o. s. b., rekna for nyttige dyr, men hjå oss er dei heilt utan vern av lovi. Snarefangst av trast burde forbjodast. — Eg skal ikkje koma nærare inn på spursmål vedkomande jaktlovi, men til slutt nemna ei gruppa fuglar som ofte vert so misskjende — det er rovfuglane. For dei stakkars kronone lennsmannen betalar i skotpengar vert ei mengd av desse drustelege fuglane tynte og millom deim ymse slag som ingen „skade" gjer. Eg veit at eg ikkje er åleine um den meining at skotpengane for rovfugl helst burde avtakast ogso avdi ukunnige folk ofte skyt ned slag som slet ikkje er premiera — det kann lennsmennene fortelja um. Dei slagi som verkeleg gjer nemnande ugagn kann vel ogso utan skotpengar haldast innan rimelege grensor.

Det er mange som ynskjer å freda bjørnen avdi ein er redd han skal døy ut, men kvifor ikkje i tidar hugsa på at rovfuglen ogso høyrer til vår norske dyrefauna?

Det finst nok dei som ikkje hev stor tru på at ein kann hjelpa fram dyrelivet med forbod og paragraffar; men ein hev då døme på at otten for lovi og ei klekkeleg mult hev stana tyningi av mangt eit naturminnesmerke. Her i Norig syner bjoren (Castor fiber) klårt kva freding kann magta.

Måtte so alle med kjærleik til vår norske natur samla slå eit slag for å berga kva som bergast kann av norskt dyreliv. Berga det for vitskapen og komande tider.

Trekkfuglenes ankomst

Ved Stor-Hove i Fåberg, Oppland fylke 1912-18

Av *Haakon Lie*

Iakttagne arter	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918
Lerke . . . . *Alauda arvensis.*	29/3	22/3	5/4		10/4		6/4
Stær . . . . *Sturnus vulgaris.*	30/3	4/4	31/3	7/4	4/4		
Bokfink . . . . *Fringilla coelebs.*	31/3	27/3	6/4	12/4	21/4	18/4	14/4
Skogdue . . . . *Colomba oenas.*	16/4	18/4	12/4	25/4	15/4	23/4	15/4
Rødkjelk . . . . *Dandalus rubecula.*	20/4	10/4	14/4	25/4	9/5		
Linerle . . . . *Motacilla alba.*	20/4	11/4	14/4	18/4	6/4	22/4	21/4
Grågås . . . . *Anser* spec.	6/5			10/5	14/5	18/5	
Steindulp . . . . *Saxicola oenanthe.*	7/5	26/4	6/5	6/5	12/5	14/5	
Buskskvett . . . . *Pratincala rubetra.*	8/5	1/5	10/5	7/5		16/5	
Myggsnapper (Broket fluesnapper) . *Muscicapa hypoleuca.*	8/5	5/5	6/5	10/5	8/5	13/5	
Sågauk (Vendehals) . . . . *Jynx torquilla.*	10/5	28/4	4/5	5/5	8/5	11/5	
Saxsvale (Låvesvale) . . . . . *Chelidan rustica.*	15/5		19/5	21/5		19/5	
Gjøk . . . . *Cuculus canarus.*	17/5	15 5	14/5	15/5	12/5	19/5	
Såerle (Gulerle) . . . . *Motacilla flava thunbergi.*	23/5	2/5					
Akerriks . . . . *Crex crex.*	30/5	31/5	31/5	5/6			
Solsort . . . . *Turdus merula.*		12/4					
Måltrost . . . . *Turdus philomelus.*		27/4	15/4	29/4		4/5	
Rødstjert . . . . *Phoenicurus phoenicurus.*		1/5	11/5	12/5	9/5	12/5	
Bjerkfink . . . . *Fringilla montifringilla.*		3/5					
Rugde . . . . *Scolopax rusticola.*			15/4				
Ringtrost . . . . *Turdus torquatus.*				8/5			
Taksvale . . . . *Hirundo urbica.*				21/5			

Trekkfugler overvintrende ved Kristiansund 1920-21

Av *Bernhard Hanson*

Blant trekkfuglene er der flere arter som nesten hvert eneste år overvintrer enkeltvis heromkring. Som en raritet kan nevnes, at **Munken** *(Sylvia atricapilla)* er set to ganger ivinter, første gang 27. november (1920) i parken ovenfor kirken — altså midt i byen. Annen gang 27. februar (1921) på Gomalandets gravsted, visstnok det samme eksemplar, i hvert fall var det en utfjæret han jeg så begge ganger. Fuglen er ikke almindelig på disse trakter.

Rødkjelken *(Dandalus rubecula)* overvintrer hyppig heromkring. Den 16. januar (1921) så jeg et eksemplar, som holdt til under en fjøsbygning i Bolgen på Fredøen.

Stæren *(Sturnus vulgaris)* overvintrer ofte talrik. Siste vinter blev således en flokk på 15—20 eksemplarer set flere ganger, blandt annet første nytårsdag, da de holdt til i „flodmålet" innerst i Brunsviken. Mellem den rådne tang som ligger opskyllet der og andre steder har de, selv om marken er sneklædd, forholdsvis lett for å finne det fornødne til livets ophold; jeg har også set den ta til takke med tanglopper, som den finner i overflod i fjæren ved lavvand.

Den 16. februar så jeg i Hammarsund på Tusteren en flokk **Tjeld** *(Haemathopus ostralegus)* — ca. 20 stk. — visstnok den samme flokk, som skal ha hatt tilhold dernord i hele vinter.

Storspoven (= Kystspoven, *Numenius arquatus)* overvintrer hvert år enkeltvis på Smølen; på Høgøene, Sør-smølen, så jeg to stk. 4. desember 1920.

Enkelt-bekkasinen (= Myrbukk, *Gallinago gallinago)* overvintrer årvisst. 1. januar 1921 påtraf jeg således 3 forskjellige stk. her på Kirkelandet. De holder som regel til i åpne grøfter og myrhuller sålænge jorden ikke er mere frossen end at de kan bore huller i den; i streng frost har jeg også set de har hatt tilhold i fjæren.

Rugden *(Scolopax rusticola)* overvintrer et og annet år, og i en så mild vinter som inneværende hittil har været har den ikke

hatt vanskelig for å opholde livet. Jeg har dog kun påtruffet to stk., nemlig en på Strømsnesset 7. desember (1920) og en på Fredøen 4. februar (1921).

Den lille **Svartbak** (= Sildmåsen, *Larus fuscus)* så jeg et eksemplar av på Talgsjøen den 16. februar (1921). Jeg vet aldri tidligere å ha påtruffet denne fugl overvintrende.

Av **Ringgås** (= Polargås, *Branta bernicla)* så jeg et individ ute i Bredsået på Smølen 23. februar (1921).

Av tidligere notater kan nevnes, at jeg under høsttrekket ifjør (1920) så en **Snegås** *(Anser caerulescens.)* som holdt til sammen med gåseflokkene ute i Smølen. Den var dog om mulig skyere end grågåsen, og det var mig umulig å komme den på hold. I kikkerten så jeg den dog tydelig, og dens sorte håndsvingfjær overtydet mig om at jeg ikke tok feil.

Sidensvansen *(Ampelis garrulus)* har været meget almindelig på disse trakter i de siste to vintre, efter i flere år å ha været omtrent helt borte. Det er ingen sjeldenhet å påtreffe flokker på 20—30 individer.

Norske trekkfugl-undersøkelser

igangsatt ved Stavanger Museum i mars 1920

Av *H. Tho. L. Schaanning*

En av de store — for ikke å si største — trekkfugl-veier for såvel nordover- som sydover-gående trekk passerer som bekjent Jæren, og det må nærmest karakteriseres som *en utilgivelig mangel på forståelse av denne kjensgjerning,* at tidligere så godtsom ingenting er foretatt av norsk videnskap for å utfylle vor plass i den internasjonale utforskning av fugletrekket, og delta i klarleggelsen av dette fenomén, som i tidenes løp har ydet et så rikt stoff til folkefantasien.

I mere enn et halvt århundrede har Danmark, Sverig og Finland således utført et helt pionér-arbeide på trekkforskningens område, og levert en mengde verdifullt materiale i den hensikt å klarlegge det nordiske fugletrekk, men det siger sig selv, at sålenge ingen systematiske trekkresultater foreligger fra det geografisk sett

betydelige område som Norge optar av den skandinaviske halvo, saa vil der alltid bli *„et manglende ledd“* eller et hull i observasjonsrekkene, som blott *vi* — på grunn av vor beliggenhet midt i trekk-ruten — kan utfylle.

Høsten 1918 tok imidlertid et par yngre danske ornithologer initiativet og søkte Sverig, Finland, Danmark og Norge samlet om *et felles utforskningsarbeide* av det nordiske fugletrekk, og da „Den nordiske kommission for Trækfugl-studier“ allerede samme høst begynte sin virksomhet, kunde systematiske trekk-undersøkelser samtidig settes i full sving i vore broderlande, mens det i Norge, selvfølgelig, har tatt sin tid med de forberedende arbeider.

Med velvillig imøtekommenhet har Stavanger Museum gitt undertegnede anledning til å delta i dette arbeide, som forhåpentlig herefter vil kunne drives permanent. Dessverre er dog blott ca. 1/7 part av de iår vel 200 utsendte trekk-skjemaer hittil returnert i besvaret stand, men til gjengjeld inneholder største delen av disse så fyldige observasjoner, at disse *sammenlagt* utvilsomt er av verdi som *materiale* til 1920-årets trekkfugl-studier. Av samme grunn følger her blott en tabellarisk samlet trekk-oversikt, idet jeg forøvrig har nøiet mig med å gruppere samtlige trekkobservasjoner om de 5 geografiske begreper: *Sørland, Vestland, Østland, Trøndelag* og *Nord-Norge*, som vort vidtstrakte land helt naturlig skiller sig i, og som også er av stor interesse ved parallelle sammenligninger av fugletrekkets forløp i disse forskjellige landsdeler. — For oversiktens skyld anføres her samtlige 30 observatører i samme rekkefølge og med *samme nummer* som observasjonsplassene (eller trekk-stasjonene, se Tabel A.), og benytter jeg her anledningen til å fremføre min forbindtlige takk for den ydede assistanse.

Sørlandet: **1** Askell Roskeland, **2** Staale Lenne, **3** Otto Evensen, **4** J. Henriksen, **5** O. H. Mjølsnes, **6** O. Zahl, **7** P. Stangeland, **8** Lauritz Revet, **9** Karl Bore, **10** T. Joa, **11** Asche Moe, **12** A. Aksdal, **13** H. Tho. L. Schaanning, **14** John Sundfør.

Vestlandet: **15** P. A. Vold, **16** A. Bernhoft-Osa.

Østlandet: **17** Hanna Hafslund, **18** Halvard Torgersen, **19** Gunnar Schaanning, **20** Fr. Giertsen, **21** Lien, **22** Sigurd Iversen, **23** Olav Røen, **24** Sigurd Sande jun.

Trøndelagen: **25** Bernhard Hanson, **26** Kr. Grøttum, **27** Oscar Collett, **28** Torolv Schaanning.

Nord-Norge: **29** Herm. Fjeldberg, **30** A. B. Wessel.

De i Norge rugende arter i rekkefølge efter ankomsttiden.	Tidligste ankomstdato	Sørland													
		Vennesla Vest-Agder	Sirnes Vest-Agder	Lister fyr Vest-Agder	Ryvingen fyr Aust-Agder	Eigersund Rogaland	Kvasheim fyr Rogaland	Time Rogaland	Jæren rev Rogaland	Klepp Rogaland	Håland Rogaland	Hetland Rogaland	Stavanger Rogaland	Stavanger Rogaland	Haugesund Rogaland
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Lerke	Febr. 8	19/3	—	15/2	—	—	—	—	—	—	—	18/2	28/3	1/3	1/3
Stær	— 15	5/3	27/3	15/2	—	15/3	26/2	—	10/4	24/3	—	1/3	—	20/2	1/3
Vibe	— 20	20/2	25/3	—	—	31/3	10/3	—	—	3/3	—	6/3	—	2/3	19/3
Tjeld	— 25	—	—	19/3	—	—	18/3	—	25/2	1/3	—	—	—	—	—
Spurvhøk	— 25	2/3	5/5	—	—	—	—	—	—	—	22/3	—	—	25/2	—
Trelerke	Mars 1	1/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Heilo	— 1	—	—	—	—	—	—	—	21/4	1/3		—	—	—	21/3
Solsort	— 2	5/3	—	10/3	—	V	—	1/4	—	—	1/4	2/3	—	V	—
Fagergås	— 3	—	—	—	—	4/4	5/3	—	6/3	3/3	6/4	—	—	—	—
Kystspove	— 7	—	—	—	—	—	21/4	—	4/4	9/3	3/4	14/4	—	—	22/4
Lattermåke	— 8*	—	6/4	—	—	—	14/4	—	8/3	—	—	—	7/4	27/3	—
Bokfink	— 11	11/3	1/5	—	—	—	—	—	—	—	28/3	—	—	V	—
Rugde	— 19	21/3	19/3	—	—	1/4	—	—	19/4	—	—	—	—	—	—
Snespurv	— 20	20/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bjerktrost	— 20	2/4	—	—	—	—	—	—	30/3	—	1/4	—	—	15/4	—
Linerle	— 23	7/4	14/4	13/4	21/4	4/4	18/4	10/4	12/4	10/4	14/4	18/4	9/4	7/4	—
Tyvjo	— 23	—	—	—	—	—	7/5	—	—	7/4	—	—	—	23/3	—
Tårnfalk	— 24	24/3	11/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Svenske	— 25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30/3	—
Tornirisk	— 25	—	—	—	—	—	—	—	—	25/3	—	—	—	—	—
Krikand	— 25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26/4	—	—	—	—
Måltrost	— 26	5/4	8/4	—	—	2/4	—	—	—	—	—	—	28/3	—	—
Rødving	— 26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rødkjelk	— 27	27/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10/4	—	30/3	—
Skogdue	— 27	27/3	—	—	—	—	—	—	—	—	11/5	—	—	—	—
Myrsnipe	— 28	28/3	—	—	—	—	—	—	V	—	—	—	—	—	—
Myrbukk	— 28	28/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2/4
Bjerkfink	— 29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18/4	—
Hei-piplerke	— 30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30/3	1/4	—
Jernspurv	— 31	31/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Villgås (begge spec.)	— 31*	15/4	24/4	—	12/5	—	—	—	16/4	11/4	17/4	17/4	—	—	18/4
Kaie	April 2	17/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bjeldefugl	— 2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fiskørn	— 2	—	28/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Duetrost	— 3	13/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rødstjert	— 5	25/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13/4	—
Lyngand	— 6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dobbeltbekkasin	— 6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6/4	13/4	—
Vandrefalk	— 7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rødstilk	— 8	—	—	8/5	—	—	3/5	6/5	8/4	28/4	8/5	19/4	—	21/4	—
Varsler	— 9	9/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ringdue	— 9	—	18/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Steindulp	— 10	21/4	3/5	17/4	7/5	—	10/4	—	—	10/4	14/4	—	—	24/4	—
Gransanger	— 11	23/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skog-piplerke	— 11*	3/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11/4	—
Hvepsevåk	— 11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ringtrost	— 13	13/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Myggsnapper	— 14	2/5	29/4	—	—	—	—	—	—	3/5	—	—	12/5	15/5	—

av vårtrekket 1920.

Vest-land		Østland								Trøndelag				Nord-Norge		
Ryvarden fyr Hordaland	Voss Hordaland	Fredrikstad Østfold	Asker Akershus	Bærum Akershus	Hamar Hedemark	Eina Opland	Gjøvik Opland	Fluberg Opland	Sikkilsdal Opland	Kristiansund N. Møre	Strinda Sør-Trøndelag	Bangsund Nord-Trøndelag	Namdal Nord-Trøndelag	Sør-Helgeland Nordland	Sør-Varanger Finmark	Anm.
15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	
—	—	8/2	5/3	—	30/3	—	21/3	15/3	—	—	15/3	—	31/3	3/6	—	
—	15/3	5/3	23/3	21/3	10/3	30/3	16/3	12/3	31/3	10/3	26/3	22/3	21/3	27/3	—	
—	12/3	7/3	—	—	4/3	—	—	—	—	30/3	—	—	—	28/3	—	
16/3	19/3	—	—	—	—	—	—	—	—	2/3	—	—	—	23/3	15/4	
—	16/4	—	29/3	—	18/4	10/6	—	—	—	—	V	—	—	—	—	(V — overvintrer)
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	15/5	—	—	—	—	—	—	—	5/5	—	
—	31/3	—	V	—	—	—	—	—	—	28/3	6/4	—	—	9/5	—	(V — overvintrer)
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30/3	—	—	—	—	—	
1/4	—	—	—	—	14/4	—	—	—	—	7/3	8/4	—	—	12/4	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	* Samtlige mars-observasjoner gjelder muligens overvintrende individer.
—	31/3	—	5/3	—	22/3	12/4	—	29/3	—	2/4	30/4	30/3	12/4	—	—	
—	20/3	3/4	26/3	6/4	4/4	—	26/3	—	30/4	28/3	29/3	22/3	27/3	28/3	—	
20/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20/4	
—	1/4	—	29/3	—	7/4	20/3	—	—	9/4	—	21/4	—	—	3/5	—	
—	20/4	11/4	31/3	27/3	14/4	14/4	10/4	31/3	23/3	12/4	18/4	14/4	19/4	23/4	8/5	
25/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24/5	—	—	—	—	—	
—	—	—	5/5	—	9/4	8/4	—	—	—	—	—	—	—	5/5	—	
—	3/4	—	25/3	—	—	—	—	—	—	—	4/4	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	25/3	5/5	—	—	20/4	—	—	—	—	—	—	
—	3/4	—	26/3	—	7/4	4/4	6/4	30/3	21/4	28/3	26/4		25/4	—	22/5	
—	3/4	—	26/3	—	19/4	25/4	7/4	—	6/5	—	21/4	6/4	—	9/5	5/5	
—	31/3	—	29/3	—	6/4	—	16/4	—	—	28/3	26/4	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	1/4	2/4	—	4/4	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(V — overvintrer)
—	—	—	—	—	12/5	—	—	25/4	—	14/5	—	7/4	—	—	—	
—	1/4	—	29/3	—	27/4	—	—	—	—	2/4	16/4	—	2/4	—	19/5	
—	2/5	—	4/5	—	—	—	—	—	26/4	18/4	—	—	—	—	—	
—	—	—	2/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
16/4	—	—	—	—	—	18/5	—	24/3	—	31/3	10/5	—	16/4	—	—	* Samtlige mai-observasjoner vistnok av Spitsberg gås.
—	—	—	—	—	V	—	—	—	—	—	2/4	—	—	—	—	
—	—	—	2/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17/5	
—	—	—	—	—	—	2/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	3/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	15/5	—	5/4	—	7/6	—	3/5	—	—	—	—	—	—	9/5	—	
—	—	—	—	—	6/4	—	—	—	—	V	—	—	—	—	—	(V = overvintrer)
—	—	—	—	—	21/4	12/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	7/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	26/5	—	—	—	—	3/6	—	—	—	—	—	—	—	31/5	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	19/4	—	9/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	5/5	14/4	—	—	18/4	12/4	—	—	—	—	—	
—	—	11/4	19/4	—	—	—	—	—	—	—	9/5	—	—	—	—	
—	9/5	—	9/5	—	—	1/5	—	—	—	—	9/5	—	—	—	—	* Som tidligste ankomstdato bør opføres 1. mai, da observasjonen 11/4 blot gjelder et enkelt — muligens overvintrende individ.
—	—	—	—	—	—	11/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	7/5	—	4/5	—	6/5	—	—	—	—	14/4	9/5	—	—	—	—	

De i Norge rugende arter i rekkefølge efter ankomsttiden	Tidligste ankomstdato	Sørland													
		Vennesla Vest-Agder	Sirnæs Vest-Agder	Lister fyr Vest-Agder	Ryvingen fyr Aust-Agder	Eigersund Rogaland	Kvasheim fyr Rogaland	Time Rogaland	Jæren rev Rogaland	Klepp Rogaland	Håland Rogaland	Hetland Rogaland	Stavanger Rogaland	Stavanger Rogaland	Haugesund Rogaland
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Trane	April 15		—		—	—	—		—	—	—	—	—	—	—
Heispove	— 15	—		—	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—
Kornråk	— 18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18/4		—	—	—
Musvåk	— 18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—	—
Lerkefalk	— 20	—	—	—	—	—	—	—	—	—				—	—
Sakssvale	— 21	3/5	—	3/5	18/5	—	20/5	26/4		27/4	27/4	26/4	—	21/4	—
Jær-erle	— 21	—	—	—	—	—	—	—		—	—		—	—	—
Knotter	— 23	—	—	—	—	—		—	—	—		—	—	—	—
Sågouk	— 24	1/5	15/5	—	—		—	—	—	—	—	—	—		
Fjellvåk	— 24		—	—	—	—		—	—	—		—	—	—	—
Myrhauk	— 25		—		—	—	—	—	—	—	—	—		—	—
Fiskelita	— 28	28/4	13/5	—	—	—		—	—	—	—	—	—	17/5	—
Dvergfalk	— 29	5/5	—	—	—			—	—	—	5/5		—		—
Lap-and	Mai 1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1/5	—
Sildmåke	— 1	—	—	—	—		—	—		—		—	—	1/5	—
Løvsanger	— 2	2/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7/5	—
Buskskvet	— 3	3/5	—	—	—	—	—	—	—	—				7/5	
Taksvale	— 3	5/5	22/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11/5	—
Gjøk	— 3	3/5	17/5	9/5	—		27/5	10/5	—	11/5	4/5	5/5	8/5	6/5	—
Sivspurv	— 4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hortulan	— 5	—	—	—			—	—		—	—	—	—	—	—
Tårnsvale	— 5	10/5	24/5	—	—				10/5	—	—	—	17/5	5/5	
Kveldknarr	— 5	3/6	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—
Bastard-nattergal	— 8	—	—	—	—	—		—	—	—	—	—	8/5	—	—
Munk	— 8	8/5	—	—	—	—	—	—			—		—	—	—
Sandsvale	— 9	—	—	—	—	—	—		—		—	—	—	—	—
Åkerriks	— 9	—	—	—	—	—		20/5	28/5		9/5		—	11/5	13/5
Såerle	— 10	—	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—
Havesanger	— 10	10/5	—	—		—		—	—	—	—	—	—	23/5	—
Tornskate	— 12	—	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—
Fluesnapper	— 13	15/5	—	—	—	—	—	15/5	—	—	—	—	13/5	24/5	—
Terne (begge spec.)	— 14*	—	—	—	14/5	—	15/5	—	—	24/3	15/5	—	—	24/5	—
Møller	— 15	15/5	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tornsanger	— 15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Brushane	— 18	—	—	—	—	—	—	—	18/5	—	—	—	—	—	—
Boltit	— 23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23/5	—

B. Samtlige 1920-års trekk-observasjoner etc. gruppert distriktvis.

(De fete numre betegner trekkstasjonene (observasjons-plassene); t, r, v = henholdsvis trekker, ruger, overvintrer).

Kråke *(Corvus cornix).* Dialekt: **1** kråka, **2** kråga, **19** kråke, **26** kråk.

Sørland: **1** Stasjonær r - talrik optrekk fra syd efter 4/3. **2** Stasjonær r. **13** Stasjonær r - overvintrer i „tusenvis" med felles natteplass ute på Mosvand-

Vestland		Østland								Trøndelag				Nord-Norge		Anm.
Ryvarden fyr Hordaland 15	Voss Hordaland 16	Fredrikstad Østfold 17	Asker Akershus 18	Bærum Akershus 19	Hamar Hedemark 20	Eina Opland 21	Gjøvik Opland 22	Fluberg Opland 23	Sikkilsdal Opland 24	Kristiansund N. Møre 25	Strinda Sør-Trøndelag 26	Bangsund Nord-Trøndelag 27	Namdal Nord-Trøndelag 28	Sør-Helgeland Nordland 29	Sør-Varanger Finmark 30	
—	—	—	—	—	15/4	20/4	—	—	15/5	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	15/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(V = overvintrer)
—	—	—	—	—	—	18/4	—	—	—	—	—	—	—	3/5	—	
—	—	—	—	—	20/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	5/5	—	11/5	—	—	—	—	—	25/5	—	—	—	—	
21/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	23/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	16/5	—	24/4	—	—	—	5/5	—	—	—	30/4	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	24/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	25/4	—	—	—	—	—	—	
—	15/5	—	—	—	—	—	—	—	21/5	—	13/5	—	—	—	—	
—	—	—	29/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24/5	—	—	—	—	—	
—	7/5	—	9/5	—	—	9/5	—	—	—	—	—	—	—	18/5	18/5	
—	16/5	—	11/5	—	15/5	—	—	—	—	—	22/5	—	—	28/5	—	
—	9/5	13/5	9/5	—	11/5	3/5	—	—	6/5	—	—	—	—	—	—	
20/5	16/5	9/5	12/5	11/5	—	3/5	6/5	13/5	21/5	—	25/5	—	—	14/5	—	
—	—	—	—	—	4/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20/5	
—	—	—	9/5	—	5/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	27/5	—	16/5	—	—	12/5	—	27/5	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	5/5	24/6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	17/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25/5	—	—	—	—	
—	—	9/5	—	—	—	15/5	—	—	—	—	21/5	—	—	—	—	
—	—	—	18/5	—	—	23/6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	17/5	—	10/5	12/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	12/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	13/5	16/5	—	23/5	—	—	—	—	—	26/5	—	—	—	—	
24/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16/5	—	—	—	4/6	28/5	* Mars-observasjonene gjelder vistnok overvintrende individer
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	15/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

isen. *Vestland:* **15** Stasjonær. *Østland:* **19** Stasjonær r - obs. nyklekk-unger 17/5. **20** Stasjonær r - obs. talrik på optrekk fra syd hver vår. *Trøndelag:* **26** Stasjonær r.

Korn-råk *(Corvus frugilegus).* Dialekt **1**, **2** og **10** blåkråka, **26** blåkråk.

Sørland: **1** t r (sporadisk). **2** t. **10** t. *Østland:* **18** t (sjelden). **20** Stasjonær r. *Trøndelag:* **26** t (tilfeldig).

Kaje *(Coloeus monedula).* Dialekt: **2** kaja, **26** kaikråk.

Sørland: **1** t - obs. **1** stk. 17/4. *Vestland:* **16** t. *Østland:* **18** t. **20** Stasjonær r. **21** t. *Trøndelag:* **26** obs. stor flokk 2/4 (i Innherred).

Stær *(Sturnus vulgaris).* Dialekt: **1 2 9** stare, **26** stari.

Sørland: **1** t r - obs. 4 stk. 5/3, 1 stk. 6/3, 5 stk. 8/3 - forsvant til 17/3, da 1 stk. obs., samt 6 stk. 19/3, siden alm. **2** t r - obs. 1 flokk 27/3. **3** 15/2 - obs. utfløine unger 20—31 mai. **6** obs. 1 stk. 26/2. **8** obs. 1 stk. 10/4, 2 stk. 2/5. **9** Stasjonær r - obs. stor flokk 24/3. **11** 1/3. **13** t r - obs. 6 stk. 20/2. **14** obs. 20 stk. 1/3. *Vestland:* **16** obs. 8 stk. 15/3, 6 stk. 17/3. *Østland:* **17** obs. 4 stk. 5/3. **18** t r - obs. 1 stk. 23/3, 1 flokk 24/3. **19** t r - obs. 5 stk. 21/3, 6 stk. 15/5. **20** t r - obs. 1 stk. 10/3, stor flokk 22/3. **21** obs. 16 stk. 30/3. **22** 16/3. **23** obs. 2 stk. 12/3. **24** obs. 2 stk. 31/3. *Trøndelag:* **25** 1 flokk 10/3. **26** 7 stk. 26/3. **27** 23/3. **28** 1 stk. 21/3, stor flokk 23/3. *Nord-Norge:* **29** Obs. i flokkevis 27/3.

Svenske *(Chloris chloris).*

Sørland: **1** t r. **13** t r - obs. 1 flokk 30/3. *Vestland:* **16** 1 stk. 3/4. *Østland:* **18** t r - obs. flere 25/3. *Trøndelag:* **26** obs. flere 4/4.

Sisik *(Acanthis spinus).*

Vestland: **16** obs. 2 stk. 23/4, flere 27/4 og 7/5.

Torn-irisk *(Linota cannabina).*

Sørland: **1** t. **9** t r - obs. 1 stk. 25/3, 6 stk. 26/3. *Østland:* **18** t r.

Knotter *(Linota flavirostris).*

Sørland: **1** vintergjest. **13** t r. *Vestland:* **16** t r - obs. 3 stk. 23/4, 20 stk. 20/5.

Bokfink *(Fringilla coelebs).*

Sørland: **1** t r v - obs. 5 han 11/3, 10 han 12/3, 1 hun 31/3. **2** t r - obs. 2 stk. 1/5. **10** obs. 2 stk. 28/3, 1 stk. 31/3, 1 stk. 2/4. **12** t r v. **13** t r v - obs. 1 stk. 22/1, en flokk på 50—60 stk. først i februar; eggleggning begyndt 25/4, utfløine unger 2/6. *Vestland:* **16** obs. 6 stk. 31/3 og 1/4. *Østland:* **18** t r v - obs. liten flokk 5/3 (1 indv. overvintret). **20** t r - obs. han 22/3 og stor flokk 30/3. **21** 12/4. **23** 29/3. *Trøndelag:* **25** obs. flere 2/4. **26** obs. 1 stk. 3/4. **27** 30/3. **28** obs. 2 stk. 12/4.

Bjerkfink *(Fringilla montifringilla).* Dialekt: **26** Oårsfoggel (i Innherred.)

Sørland: **1** t v. **13** t r (sporadisk) - obs. 1 flokk 18/4 - obs. 3 kull klekkferdige egg 1/6 og et kull flyvefærdige unger 12/6. *Vestland:* t r - obs. 1 stk. 1/4, flere 30/4. *Østland:* **18** t - obs. 1 flokk 29/3. **20** r - obs. meget stor flokk 27/4. *Trøndelag:* **25** 2 stk. 2/4. **26** obs. flere 10/4. **28** obs 1 stk. 2/4. *Nord-Norge:* **30** obs. 2 stk. 19/5.

Hortulan *(Emberiza hortulana).*

Østland: **18** t r - obs. flere 9/5. **20** r - obs. han og hun 5/5.

Sivspurv *(Emberiza shoeniclus).*

Østland: **20** obs. 2 flokker 4/5. *Nord-Norge:* **30** t r - obs. 20/5.

Snespurv *(Plectrophenax nivalis).* Dialekt: **26** snofoggel (i Innherred).

Sørland: **1** t - obs. 12 stk. 20/3. *Vestland:* **15** obs. flere i mars. *Østland:* **18** v. *Nord-Norge:* **30** t r - obs. 1 flokk 20/4 og 1 flokk 23/4.

Trelerke *(Lullula arborea).*

Sørland: **1** t - (uviss rugende) obs. 1 stk. 19/3, 1 stk. 20/3, 1 stk. 21/3, 2 stk. 22/3.

Lerke *(Alauda arvensis).*

Sørland: **1** t - obs. 3 stk. 1/3, 15 stk. 4/3. **3** 15/2. **8** v. **11** 18/2. **12** 28/3.

13 t r - obs. 1 stk. 1/3 og 1 stk. 8/3. 14 1/3. *Østland:* 17 obs. 1 stk. 8/2. 18 t r - obs. 1 stk. 5/3 (1 alen sne overalt). 20 obs. 1 stk. 30/3. 22 31/3. 23 obs. 1 flokk 15/3. *Trøndelag:* 26 1 stk. 15/3. 28 1 stk. 31/3. *Nord-Norge:* 29 3/6.

Skog-piplerke *(Anthus trivialis.)* Dialekt: 21 skoglerka.

Sørland: 1 t r - obs. 1 stk. 3/5, flere 9/5. 13 obs. 1 stk. 11/4. *Vestland:* 16 obs. flere han 9/5. *Østland:* 18 t r - obs. flere 9/5. 21 obs. 1 stk. 1/5.

Hei-piplerke *(Anthus pratensis).* Dialekt: 10 gråtyta, 24 grålerka.

Sørland: 1 t. 12 t r - obs. 1 stk. 30/3, en flokk 7/4. 13 t r - obs. tallrik 1/4; kull halvrugede egg 2/6, samt reder med halvfjær. unger og flyvef. unger 10/6. *Vestland:* 16 obs. ca. 200 stk. 2/5. *Østland:* 18 t r - obs. flokk 4/5. 20 r. 24 r - obs. 1 stk. 26/4. *Trøndelag:* 25 obs. 1 stk. 18/4. 26 obs. 1 stk. 9/5.

Kyst-piplerke *(Anthus spinoletta schjoeleri).*

Sørland: 13 t r (ekspl. skutt 22/11). *Trøndelag:* 25 Stasjonær. Skutt 1 stk. 3/11, 2 22/11, 2 27/11, 2 8/12, 1 18/12 1920 samt 1 3/1, 1 8/1 1921.

Såerle *(Motacilla flava thunbergi).* Dialekt: 24 kulinerle, 26 og 28 grønringel.

Sørland: 1 t. *Østland:* 18 t obs. 1 flok 17/5. 20 r - obs. 1 stk. 10/5. 21 t r - obs. 1 stk. 12/5. 24 t r - (obs. 1 stk. 13/4.) *Trøndelag:* 28 r.

Jær-erle *(Motacilla alba lugubris).*

Sørland: 13 r - *Vestland:* 15 obs 1 stk. 21/4.

Linerle *(Motacilla alba).* Dialekt: 1 stranderla, 2 erla, 5 lakserle, 8, 9 og 10 pyterle, 26 ringel (i Innherred), 28 ringerle.

Sørland: 1 t r - obs. 1 stk. 7/4 og 8/4. 2 t r - obs. 3 stk. 14/4. 4 obs. 1 stk. 2/4. 5 1 stk. 4/4. 6 1 stk. 18/4. 7 1 stk. 16/4. 8 1 stk. 12/4. 9 10/4. 10 t r - obs. 1 stk. 14/4. 11 18/4. 12 obs. 1 stk. 9/4. 13 t r - obs. 1 han 7/4, tallrik optrekk av hanner og hunner 17/4. *Vestland:* 16 obs. 3 stk. 20/4 og flere 22/4. *Østland:* 17 obs. 1 stk. 11/4. 18 t r - obs. 1 stk. 31/3, stort optrekk (11 stk.) 16/4. 19 t r - obs. 2 stk. 27/3. 20 t r - obs. 1 stk. 14/4. 21 t r - obs. 1 stk. 14/4. 22 10/4. 23 obs. 1 stk. 23/3. 24 t r - obs. 2 stk. 23/3. *Trøndelag:* 25 obs. flere 12/4. 26 obs. 1 stk. 18/4. 27 14/4. 28 obs. 2 stk. 19/4. *Nord-Norge:* 29 23/4. 30 t r - obs. 1 stk. 8/5.

Furulus *(Regulus regulus)* [= Fuglekonge].

Sørland: 13 obs. 2 stk. 28/3.

Varsler *(Lanius excubitor).*

Sørland: 1 t v - obs. 1 stk. 9/4—11/4. 2 t. *Vestland:* 16 v. 18 v.

Tornskate *(Lanius collurio).*

Østland: 18 t r - obs. 1 stk. 12/5.

Fluesnapper *(Muscicapa striata).*

Sørland: 1 t r - obs. 2 stk. 15/5, alm. 16/5. 8 obs. 1 stk. 15/5. 12 obs. 1 stk. 13/5. 13 t r - obs. 2 stk. 24/5, kull 5 egg 20/6. *Østland:* 17 obs. 2 stk. 13/5. 18 t r - obs. 1 stk. 16/5. 20 t r - obs. 1 stk. 23/5. *Trøndelag:* 26 obs. 1 stk. 26/5.

Myggsnapper *(Muscicapa hypoleuca)* [= *M. atricapilla*].

Sørlandet: 1 t r - obs. 2 hanner 2/5, flere 4/5. 2 t r - obs. 29/4. 9 obs. han 3/5. 12 obs. 1 stk. 12/5. 13 t r - obs. 1 han 15/5. *Vestland:* 16 obs. han 7/5,

flere hanner og hunner 9/5. *Østland*: **18** t r - obs. 1 stk. 4/5. **20** t r - obs. flere 6/5. *Trøndelag*: **25** obs. 1 stk. 14/4. **26** obs. han og hun 9/5.

Gransanger: *(Phylloscopus collybita abietina).*

Sørland: **1** t r - obs. 2 stk. 23/4. **13** t r (obs. syngende han på Hindal 12/6.) *Østland*: **17** obs. 1 stk. 11/4. **18** t r - obs. 1 stk. 10/4. *Trøndelag*: **27** obs. 1 stk. 9/5.

Løvsanger *(Phylloscopus trochilus).*

Sørland: **1** t r - obs. 1 stk. 2/5, flere 3/5. **13** t r - obs. 1 stk. 7/5 og 10/5. *Vestland*: **16** obs. mange 7/5. *Østland*: **18** t r - obs. 1 stk. 9/5. **20** t r. *Nord-Norge*: **29** 18/5. **30** t r - obs. 18/5.

Bastardnattergal *(Hippolais icterina).*

Sørland: **1** t r. **12** obs. 1 stk. 8/5. **13** t r (obs. kull 5 friske egg 12/6.) *Vestland*: **16** r. *Østland*: **18** t r - obs. 2 stk. 17/5.

Havesanger *(Sylvia borin)* [= *S. simplex*].

Sørland: **1** t r - obs 10/5. **13** t r - obs. 2 stk. 23/5 (samt 2 kull unger (nyklekkte) 12/6 og (flyveferdige) 23/6. *Østland*: **18** t r - **20** t r.

Munken *(Sylvia atricapilla.)*

Sørland: **1** t r - obs. 1 stk. 8/5. *Vestland*: **16** t r. *Østland*: **18** t r. *Trøndelag*: **27** obs. 1 stk. 25/5.

Møller *(Sylvia curruca).*

Sørland: **1** t r - obs. 1 stk. 15/5. *Østland*: **18** t r. **20** t r.

Tornsanger *(Sylvia communis)* [= *S. sylvia*].

Sørland: **1** t. *Vestland*: **16** t r. *Østland*: t r. **20** obs. 1 stk. 15/5.

Bjerktrost *(Turdus pilaris).* Dialekt: **1** og **12** gråtrast, **2** gråstare, **8** og **10** skjettrast, **26** sjuttutrast (i Innherred), **28** skittrost.

Sørland: **1** t (v sjelden), obs. 2 stk. 2/4. **2** t r (v ofte). **8** obs. 1 stk. 30/3. **10** t r - obs. 1 stk. 1/4 og flokk 18/4. **13** t r - obs. 7 stk. 15/4 (flere reder med dels nyklekkte og dels flyveferdige unger 2/6). *Vestland*: **16** obs. 5 stk. 1/4 og 1 stk. 23/4. *Østland*: **18** t r - obs. 1 flokk 29/3. **20** t r - obs. stor flokk 27/4. **21** t - obs. flokk 20/3. **24** t r - obs. stor flokk 9/4. *Trøndelag*: **26** obs. flokk 21/4. **28** t r - nyklekk-unger obs. 9/6. *Nord-Norge*: **29** obs. 29/5.

Duetrost *(Turdus viscivorus).*

Sørland: **1** t r - obs. 2 stk. 13/4. **2** t. **13** t tilfeldig (1 ekspl. 26 okt. 1920). *Østland*: **18** t r. **20** obs. 1 stk. 3/4.

Måltrost *(Turdus philomelus)* [= *T. musicus, Auctores*]. Dialekt: **1** måltrast, **2** gulveng, **26** nattvuku (i Innherred).

Sørland: **1** t r - obs. 1 stk. 5/4, alm. 11/4. **2** t r - obs. 1 stk. 8/4. **5** 2/4. **12** 28/3. *Vestland*: **16** obs. flere 3/4. *Østland*: **18** t r - obs. flere 26/3. **20** r - obs. flere 7/4. **21** t - obs. 1 stk. 4/4. **22** 6/4. **23** 30/3. **24** obs. 2 stk. 21/4. *Trøndelag*: **25** 28/3 flere. **26** obs. 1 stk. 26/4. **28** 25/4. *Nord-Norge*: **30** r - obs. 1 stk. 22/5.

Rødving *(Turdus musicus)* [= *T. iliacus*]. Dialekt: **1** og **21** raudveng, **2** roveng, **26** smelltrast (i Innherred).

Sørland: **1** t. *Vestland*: **16** obs. 3 stk. 3/4, 4 stk. 5/4. *Østland*: **18** t r -

obs. flokk 29/3. 20 t r - obs. 2 stk. 19/4. 21 t flokk 25/3. 22 7/4. 24 obs. 2 stk. 6/5. *Trøndelag*: 26 obs. flokk 2/4. 27 6/4. *Nord-Norge*: 29 9/5. 30 t r - obs. 5/5.

Ringtrost *(Turdus torquatus)*. Dialekt: 2 sausvorta.

Sørland: 1 t - obs. 2 stk. 13/4. 2 t r. *Østland*: 18 t (sjelden).

Solsort *(Turdus merula)*. Dialekt: 1 sysvorta, 2 svortstare, 3 og 26 svarttrast, 10 svisvorta, 11 gulnebba (om han), 21 svartfugl.

Sørland: 1 Stasjonær r - obs. 1 stk. 5/3, 1 stk. 20/3, han alm. 22/3. 2 Stasjonær r. 3 obs. 10/3 og 17/4. 5 Stasjonær r. 7 obs. 2 stk. 1/4. 10 t r - obs. 1 stk. 1/4. 11 2/3. 12 Stasjonær r. 13 Stasjonær r - obs. kull 4 friske egg 16/4, nyklekk-unger 30/4, samt flyveferdig kull unger 7/7 (årets 2det kull). *Vestland*: 16 obs. flere 31/3. *Østland*: t r, enkeltvis v, obs. 1 stk. 23/3. *Trøndelag*: 25 28/3. 26 obs. 1 stk. 26/4. *Nord-Norge*: 29 obs. 9/5.

Steindulp *(Oenanthe oenanthe)*. Dialekt: 2, 10 og 21 steindilpa, 6 steintrast, 24 steinjerp, 25 steinskvet, 26 og 28 steinskit.

Sørland: 1 t r - obs. han 21/4, 2 hanner 24/4. 2 t r - obs. 3/5. 3 obs. 17/4. 4 obs. 7/5. 6 obs. 1 stk. 10/4. 9 t r - obs. 1 stk. 10/4. 10 t r - obs. 1 stk. 14/4. 13 t - obs. 2 stk. 24/4. *Østland*: 18 t r. 20 t r - obs. flere 5/5. 21 t r - obs. 2 stk. 14/4. 24 obs. 1 stk. 18/4. *Trøndelag*: 25 obs. 1 stk. 28/4. 26 obs. 2 stk. 22/5 og 25/5.

Buskskvett *(Saxicola rubetra)*.

Sørland: 1 t r - obs. han 3/5. 13 t r - obs. han 7/5, eggleggning begynt 29/5. *Vestland*: 16 obs. flere 16/5. *Østland*: 18 t r - obs. flere 11/5. 20 t r - obs. flere 15/5. *Nord-Norge*: 29 obs. 28/5.

Rødstjert *(Phoenicurus phoenicurus)*. Dialekt: 1 raudstjert, 2 blosjeta.

Sørland: 1 t r - obs. han 25/4, flere hanner 2/5. 2 t r. 13 t r - obs. han 13/4. *Vestland*: 16 obs. 1 stk. 15/5, 2 hanner 16/5. *Østland*: t r - obs. han 5/4. 19 t r - obs. kull 7 egg 28/5. 20 t r - obs. 1 stk. 7/6. 22 3/5. *Trøndelag*: 28 t r - obs. kull 8 egg 16/6. *Nord-Norge*: 29 obs. 9/5.

Bjellefugl *(Luscinia suecica)* [= Blåstrupe, Vidjespiller].

Sørland: 1 (obs. 1 gang under høsttrekk). *Østland*: 18 t (sjelden), obs. 1 han 2/4. *Nord-Norge*: 30 t r - obs. han 17/5.

Rødkjelk *(Erithacus rubecula)*.

Sørland: 1 t r (sjelden v), obs. 1 stk. 27/3, alm. 31/3. 2 t r. 11 10/4. 12 obs. 2 ekspl. vinteren 1919—20. 13 obs. 1 stk. 30/3. *Vestland*: 16 obs. flere 31/3. *Østland*: 18 t r - obs. flere 29/3. 20 t r - obs. flere 6/4. 22 16/4. *Trøndelag*: 25 obs. 1 stk. 28/3. 26 obs. 2 stk. 26/4.

Jernspurv *(Prunella modularis)*.

Sørland: 1 t r (sjelden v), obs. 1 stk. 31/3 og 11/4. 13 t r. *Østland*: 18 t r - obs. 1 stk. 2/4. 20 t r.

Sakssvale *(Hirundo rustica)*. Dialekt: 1 løesvala, 2 svola, 10 svala, 21 hussulu, 26 sakssulu.

Sørland: 1 t r - obs. 2 stk. 3/5 og 4/5, alm. 14/5. 2 t r (sjelden). 3 3/5. 4 obs. 1 stk. 18/5. 6 obs. 1 stk. 20/5. 7 obs. 1 flokk 26/4. 9 t r - obs. 2 stk. 27/4. 10 obs. 3 stk. 27/4. 11 obs. flere 26/4. 13 t r - obs. 1 stk. 21/4, 1 stk. 2/5,

1 stor flokk 3/5 og 11/5, senere alm. *Østland*: 18 t r - obs 2 stk. 5/5. 20 t r - obs. flere 11/5. 21 t r - obs. flokk 3/5. *Trøndelag:* 26 obs. 2 stk. 25/5.

Taksvale *(Delichon urbica).* Dialekt: 1 hussvala, 2 hussvola, 21 og 26 taksulu, 24 sullu.

Sørland: 1 t r - obs. 2 stk. 5/5, 3 stk. 6/5, alm. 14/5. 2 obs. 1 flokk 22/5. 13 t r - obs. flere 11/5. *Vestland*: 16 t r - obs. 1 stk. 9/5, 5 stk. 14/5, mange 29/5. *Østland:* 17 obs. 1 stk. 13/5. 18 t r - obs. flere 9/5. 20 t r - obs. stor flokk 11/5. 21 t r - obs. flokk 3/5. 24 t r - obs. 1 stk. 6/5.

Sandsvale *(Riparia riparia).* Dialekt: Melsulu.

Vestland: 16 t r. *Østland*: 17 r - obs. 1 flokk 9/5. 20 t r. 21 t r - obs. 1 flokk 15/5. *Trøndelag*: 27 obs. 21/5.

Tårnsvale *(Apus apus).* Dialekt: 2 kirkesvola.

Sørland: 1 t r - obs. 1 stk. 10/5, 1 stk. 11/5, alm. 22/5. 2 t r - obs. 1 flokk 24/5. 8 obs. 10/5. 12 obs. 1 flokk 17/5. 13 t r - obs. 2 stk. 5/5, mange 6/5, i „hundredevis" 11/5. *Vestland*: 16 obs. flere 27/5 og 29/5. 18 t r - obs. 4 stk. 16/5. 21 obs. 4 stk. 12/5. 23 obs. 1 stk. 27/5.

Kveldknarr *(Caprimulgus europaeus).*

Sørland: 1 t r - obs. 1 stk. 3/6. *Østland*: 18 t r. 20 obs. 1 stk. 5/5. 21 obs. 1 stk. 24/6.

Sågauk *(Jynx torquilla)* [= Vendehals].

Sørland: 1 t r - obs. 1 stk. 1/5, 3 stk. 5/5. 2 t - obs. 15/5. 13 t r - obs. kull 12 friske egg 7/6. *Vestland*: 16 obs. han 16/5, 3 stk. 18/5. *Østland*: 18 t r - obs. 1 stk. 24/4. 22 obs. 5/5. *Trøndelag*: 26 obs. 1 stk. 30/4.

Gjøk *(Cuculus canorus).* Dialekt: 1, 2, 9, 21 og 26 gauk.

Sørland: 1 t r - obs. 1 stk. 3/5, 5/5, 7/5, alm. 13/5, 2 t 17/5. 3 t 9/5. 6 obs. 1 stk. 27/5. 7 10/5. 9 obs. 1 stk. 11/5. 10 t r - obs. 4/5. 11 obs. 5/5. 12 obs. 8/5. 13 obs. han 6/5, (samt ung han 29. august). *Vestland*: 15 obs. 1 stk. 20/5. 16 obs. 1 stk. 16/5 og 18/5. *Østland*: 17 obs. 1 stk. 9/5. 18 t r - obs. han 12/5. 19 t r - obs. han 11/5. 21 obs. 3/5. 22 obs. 6/5. 23 obs. 13/5. 24 obs. 21/5. *Trøndelag*: 26 obs. han 25/5. *Nord-Norge*: 29 obs. han 14/5.

Hornugle *(Asio otus).*

Sørland: t v (eks. skutt på Jæren 9/11, 27/11 1920 og 3 stk. 11/1 1921.

Vandrefalk *(Falco peregrinus).*

Sørland: 1 t. 2 t. 8 (obs. 1 „falk" 31/3). 13 t r (undertiden om v; obs. hun 2. des. 1919); (kull 3 halvfjær. unger i Bru, Ryfylke, 21/6). *Østland*: 18 t. 21 t. - obs. 1 stk. 7/4.

Lerkefalk *(Falco subbuteo).*

Østland: 18 t. 20 t - obs. flere 20/4.

Dvergfalk *(Falco columbarius aesalon.)*

Sørland: 1 t - obs. 1 stk. 5/5. 2 t. *Østland*: 18 t r - obs. 1 stk. 29/4.

Tårnfalk *(Falco tinnunculus).* Dialekt: 1 vindhauk, 2 vindfix, 10 vindfok, 21 værstill.

Sørland: 1 t r - obs. 1 stk. 24/3. 2 t r - obs. 2 stk. 11/4. 10 obs. 1 stk. 5/5. 13 t (overvintrer undertiden; han og hun Jæren 23 desember 1920 og medio

jan. 1921). *Østland*: 18 t r - obs. 1 stk. 5/5. 20 obs. 1 stk. 9/4. 21 obs. 2 stk. 8/4. *Nord-Norge*: 29 obs. 5/5.

Musvåk *(Buteo buteo)*. Dialekt: 2 og 21 mushauk.

Østland: 18 t r. 21 obs. 2 stk. 18/4. *Nord-Norge*: 29 obs. 3/5.

Fjellvåk *(Buteo lagopus)*. Dialekt: 21 fjellhauk, 26 skjennhauk.

Sørland: 13 t (eks. skutt 26/10 og 9/11 1920). *Østland*: 21 obs. 1 stk. 24/4.

Myrhauk *(Circus cyaneus)*. Dialekt: 24 rauhauk.

Sørland: 13 (en ungfugl, hun, Jæren, 13/10 1920). *Østland*: 18 t (sjelden). 24 obs. 1 stk. 25/4.

Spurvhauk *(Accipiter nisus)*. Dialekt: 1 og 27 sporvhauk, 2 fuglehauk.

Sørland: 1 Stasjonær r - obs. 2 stk. 2/3. 2 Stasjonær r - obs. 2 stk. 5/5. 10 obs. 22/3. 13 t - obs. 1 stk. 25/2, 1 stk. 27/2, (dessuten 3 overvintrende eks. skutt paa Jæren medio januar 1921. *Vestland*: 16 obs. 1 stk. 16/4. *Østland*: 18 t r - obs. 1 stk. 29/3. 20 obs. 1 stk. 18/4. 21 t r - obs. 10/6. *Trøndelag*: 26 overvintrer.

Hvepsvåk *(Pernis apivorus)*. Dialekt: kveksehauk.

Østland: 18 t r. 21 obs. 2 stk. 17/4.

Fiskørn *(Pandion haliaetus)*. Dialekt: 2 fiskejo, 26 fiskhauk.

Sørland: 2 t r - obs. 2 stk. 28/5. *Østland*: 18 t r (på Næsøen). 21 obs. 1 stk. 2/4.

Heire *(Ardea cinerea)*. Dialekt: 2 og 10 heigre, 22 hæger.

Sørland: 1 t, sjelden v, obs. 1 stk. 20/4. 2 t. 5 t v. 8 t - obs. 1 stk. i januar og februar. 10 obs. 1 stk. 10/4. 13 t r. *Vestland*: 16 t. *Østland*: 18 t (sjelden). *Trøndelag*: 25 Stasjonær r - obs. sterkt rugede egg 15/4.

Ringdue *(Columba palumbus)*. Dialekt: 2 dua, 26 villdu.

Sørland: 1 t r. 2 t r - obs. 1 stk. 18/5. 13 t r - (alm. i Klepp, på Hindal og i Suldal hvor eggleggning iår begynte 8/6. *Østland*: 18 t r - obs. 1 stk. 19/4. 20 t r - obs. flere 9/4.

Skøgdue *(Columba oenas)*. Dialekt: 1 og 21 vilddua, 10 vidledue.

Sørland: 1 t r - obs. 2 stk. 27/3. 2 t. 10 obs. 4 stk. 11/5. *Østland*: 18 t r, 20 t r - obs. flere 1/4. 21 obs. 2 stk. 2/4. 23 obs. 1 flokk 4/4.

Tyvjo *(Stercorarius paraciticus)*. Dialekt: Mågskid.

Sørland: 6 obs. 1 stk. 7/5. 9 t r - obs. 2 stk. 7/4. 13 obs. 3 stk. 23/3. *Vestland*: 15 obs. 25/5.

Sildmåke *(Larus fuscus)*.

Sørland: 9 obs. 3 stk. 6/4, 10 obs. 12/4. 13 obs. store flokker 1/5. *Trøndelag*: 25 obs. 25/5.

Fiskmåke *(Larus canus)*. Dialekt: 25 singsmåse.

Vestland: 16 obs. 5 stk. 9/5. *Trøndelag*: 25 obs. mange 2/4.

Lattermåke *(Larus ridebundus)*.

Sørland: 2 6/4. 6 obs. 1 flokk 14/4. 8 obs. 1 flokk 8/3. 9 t r. 12 obs. 1 stk. medio januar, samt 1 flokk 7/4. 13 t r - obs. 1 flokk 27/3. (I en koloni i Orrevand obs. såvel nyklekkte som halvfjærede unger 14/7.

Makrel-terne *(Sterna hirundo).* Dialekt: 9 tedna, 25 og 28 tenn.

Sørland: 4 obs. $^{14}/_{5}$. 9 t r - obs. 7 stk. $^{24}/_{3}$. 13 t r - obs. 2 stk. $^{24}/_{5}$. (I en koloni i Orrevand obs. nyklekkte unger i de fleste reder $^{14}/_{7}$.) *Trøndelag:* 25 obs. 2 stk. $^{24}/_{5}$.

Is-terne *(Sterna paradisaea)* [= Kyst-terne]. Dialekt: 26 tein (i Innherred).

Sørland: 6 obs. 1 stk. $^{15}/_{5}$. 10 obs. 3 stk. $^{15}/_{5}$. *Trøndelag:* 25 obs. 1 stk. $^{16}/_{5}$.

Tjeld *(Haematopus ostralegus)* [= Kjell].

Sørland: 2 (obs. 1 stk. på Lundevand i 1900). 3 $^{19}/_{3}$. 6 obs. 1 stk. $^{18}/_{3}$. 8 t r - obs. 2 stk. $^{24}/_{2}$, en flokk på 20 stk. $^{28}/_{3}$. 9 t r - obs. 1 stk. $^{1}/_{3}$ og stor flokk $^{5}/_{3}$. *Vestland:* 15 $^{16}/_{3}$. 16 obs. 3 stk. $^{19}/_{3}$, 2 stk. $^{22}/_{3}$ ved Vangsvand (i tett skodde); arten ny for distriktet. *Trøndelag:* 25 obs. 1 stk. $^{2}/_{3}$, en flokk $^{13}/_{3}$. *Nord-Norge:* 29 $^{23}/_{3}$. 30 $^{15}/_{4}$.

Boltit *(Eudromias morinellus)* [= Fjell-lo].

Sørland: 13 obs. 1 stk. $^{23}/_{5}$.

Heilo *(Charadrius apricarius).* Dialekt: 26 åkerlo, såti (i Innherred).

Sørland: 8 $^{21}/_{4}$. 9 t r - obs. 3 stk. $^{1}/_{3}$, 6 stk. $^{23}/_{3}$. 14 1ste optrekk *antagelig heilo* — fra S.V.—N.Ø. *21. mars kl. 10 efterm.* Efter en halv times forløp fulgte en ny og større flokk; stille, disig veir. 2det optrekk *14. april kl. 11 efterm.* — stort trekk fra S.V.—N.Ø. — *visstnok heilo*; sydlig bris med regn. *15. april kl. 9,45 efterm.* større trekk fra S.V.—N.Ø., sydlig vind med regn. *16. april* mellem kl. 11—2 natt sågodtsom uavbrutt trekk fra S.V.—N.O. i sydlig bris og regntykke. *Østland:* 21 obs. 4 stk. $^{15}/_{5}$. *Trøndelag:* 26 t - årlig tallrik trekk; endel fullt utfarvede eks. *oversomrer* også her på lavlandet uten å ruge. *Nord-Norge:* 29 $^{15}/_{5}$.

Sandlo *(Charadrius hiaticula).* Dialekt: 8 sandmølle, prestkrave, 26 prestkraga.

Sørland: 5 større trekk *17. mars* — *visstnok av Sandlo* — i tåket veir over Ekersund om aften. 8 t r - obs. 6 stk. $^{27}/_{3}$.

Vibe *(Vanellus vanellus).* Dialekt: 1 vipa, 2 viba.

Sørland: 1 t - (en gang obs. r), obs. 7 stk. $^{20}/_{2}$, 21 stk. $^{6}/_{3}$ og $^{7}/_{3}$. 2 t - obs. flokk $^{25}/_{3}$. 5 obs. 8 stk. $^{25}/_{3}$. 6 obs. flokk $^{10}/_{3}$. 8 t r - (eggleggning iår begynt $^{29}/_{2}$, og fullagt kull 4 egg obs. 3 mars). 9 t r - obs. 1 stk. $^{3}/_{3}$, flokk $^{15}/_{3}$. 11 $^{6}/_{3}$. 13 t r - obs. 1 stk. $^{2}/_{3}$, i „hundredevis" $^{1}/_{4}$ ved Mosvand (hvor eggleggning begynte $^{2}/_{4}$. Obs. omlagte kull egg ennu $^{11}/_{5}$). 14 obs. stor flokk $^{19}/_{3}$. *Vestland:* 16 t - obs. 1 stk. $^{12}/_{3}$ og $^{2}/_{4}$. *Østland:* 17 obs. flokk $^{7}/_{3}$. 18 obs. yderst sjelden. 20 obs. stor flokk $^{4}/_{4}$. *Trøndelag:* 25 obs. flokk $^{30}/_{3}$. *Nord-Norge:* 29 $^{28}/_{4}$.

Steindreier *(Arenaria interpres).*

Sørland: 8 obs. en flokk på 20 stk. $^{26}/_{3}$. 9 Stasjonær r. 13 et indv., hun, skutt på Jæren rev 14. januar.

Brushane *(Philomachus pugnax).*

Sørland: 8 obs. $^{18}/_{5}$.

Myrsnipe *(Erolia alpina).* Dialekt: 8 strandpik.

Sørland: 1 obs. 1 stk. $^{8}/_{3}$. 8 Stasjonær r - overvintrer flokkevis, obs. flere $^{26}/_{3}$.

Fjærepist *(Erolia maritima).*

Sørland: 13 t - overvintrende flokk på Jæren rev 14. januar.

Fiskelita *(Tringa hypoleucos)* [= Strømsnip]. Dialekt: 2 Strandviba, 26 strandsnip.

Sørland: 1 t r - obs. 1 stk. 28/4, 2 stk. 3/5 og 4/5, alm. 13/5. 2 t r 15/5. 13 t r - obs. 1 stk. 17/5 (obs. kull 4 klekkferd. egg 15/6). *Vestland*: 16 obs. 4 stk. 15/5. *Østland*: 18 t r. 24 t r - obs. 2 stk. 21/5. *Trøndelag*: 26 obs. 1 stk. 13/5.

Skogsnipe *(Tringa ochropus).*

Sørland: 1 t r. *Østland:* 18 t r. 19 t r (obs. kull 1 ad. + 4 dununger (ca. 4 d. gml.) ved Koxa, Fornebo 9. mai 1920).

Rødstilk *(Tringa totanus)* [= Strandsneppe]. Dialekt: 6, 8 og 10 raustelk, 26 strannlo (i Innherred).

Sørland: 3 8/5. 6 obs. 1 stk. 3/5. 7 obs. 2 stk. 6/5. 8 8/4. 9 t r - obs. 28/4. 10 t r - obs. 2 stk. 8/5. 11 obs. 1 stk. 19/4; mange 5/5. 13 obs. 1 stk. 21/4. *Vestland*: 16 obs. 2 stk. 26/5. 21 obs. 2 stk. 3/6, *Nord-Norge*: 29 31/5.

Glutsnipe *(Tringa nebularia).* Dialekt: 26 kløvi (i Innherred).

Sørland: 1 t (obs. en gang). 9 t (obs. 1 stk. 6/7).

Kystspove *(Numenius arquata).* Dialekt: 8 spoie, 28 gåsbue.

Sørland: 6 obs. 1 stk. 21/4. 8 4/4. 9 t r - obs. 1 stk. 9/3, 1 flokk 15/3. 10 t r - obs. 1 stk. 3/4, 1 flokk 17/4. 11 obs. 1 flokk *14. april kl. 9 efterm.* på trekk mot N., og en flokk *15. april kl. 5 efterm.* 14 *22. april kl. 7,15 efterm.* obs. en flokk på et par hundrede spover (eller heluner) trekkende *i kileform* høit tilveirs innover land i østlig retning. *Vestland*: 15 1/4. *Østland:* 18 t (sydtrekk flokkevis mørke kvelder sist i august). 20 obs. flere 14/4. *Trøndelag*: 25 obs. 1 stk. 7/3, flere 23/3. 26 8/4. *Nord-Norge*: 29 19/4.

Heispove *(Numenius phaeopus).* Dialekt: 9 halvspove, 26 høitjuv.

Sørland: 9 t. *Østland:* 20 obs. 15/4.

Dobbelt-Bekkasin *(Gallinago media).*

Sørland: 12 obs. 6/4. 13 obs. 13/4. *Østland:* 18 t. 20 obs. 2 stk. 21/4. 21 obs. 2 stk. 12/5.

Myrbukk *(Gallinago Gallinago)* [= Enkelbekkasin]. Dialekt: 26 og 28 mækkergauk.

Sørland: 1 t obs. 3 stk. 28/3. 13 t r (overvintrer undertiden enkeltvis, et eks., hun, fra Haugesund 4. des. 1920). 14 obs. 2/4. *Østland:* 18 t. 21 obs. 2 stk. 12/5. 24 t r - obs. 4 stk. 25/4. *Trøndelag*: 26 obs. 1 stk. 14/5. 28 obs. 17/4.

Rugde *(Scalopax rusticola).* Dialekt: 1 rugda, 2 rogda, 5 lautaske, 26 trollrokkel, 28 trollrukkel.

Sørland: 1 t r v - obs. 2 stk. 21/3, 3 stk. 22/3, 8 stk. 23/3. 2 t r v - obs. 1 stk. 19/3. 5 obs. 1 stk. 1/4. 8 19/4. *Vestland:* 16 obs. flere 20/3 og 25/3, 6 stk. 1/4. *Østland:* 17 obs. 1 stk. 3/4. 18 t r - obs. 1 stk. 26/3, stort optrekk 29/3, omtrent forsvundet mellem 30/3—6/4, nyt optrekk 8/4, da 8 stk. obs., senere obs. 1 på trekk 17/4, (fra Kristiansand S og Fredrikshald meldes tidligste rugde iår henholdsvis 13. mars og 24. mars). 19 obs. 1 stk. 6/4. 20 t r - obs. 1 stk. 4/4.

21 obs. 1 stk. 4/3. 22 obs. flere 26/3—6/4. 24 obs. 1 stk. 30/4. *Trøndelag*: **25** obs. 2 stk. 28/3, mange 8/4. **26** obs. 1 stk. 29/3 og 1/4. **27** obs. 22/3. **28** obs. 1 stk. 27/3. *Nord-Norge*: **29** 28/3.

Trane *(Grus grus)*. Dialekt: **21** hæger.

Østland: **18** t. **20** obs. 2 stk. 15/4. **21** t - obs. 3 stk. 20/4. **24** t r - obs. 1 stk. 15/5.

Sang-svane *(Cygnus cygnus)* [= Lapsvane]. Dialekt: **1** svana, **2** svona.

Sørland: **2** obs. om v. *Trøndelag:* **25** overvintrer ved kysten og trekker nordover i mars. **26** 3 eks. (ad. + 2. jun.) obs. i Jonsvand ved Trondhjem hele vinteren 1919—20. *Nord-Norge*: **29** t - obs. 28/4 (skal overvintre i hundredevis i Vesterålen).

Grågås *(Anser anser)*. Dialekt: **21** gågel.

Sørland: **1** t. *15. april* obs. 1 flokk på 30 stk. og *16. april* en på 7 stk. på nordtrekk. *17. april* kl. 9 fm. obs. 50—60 stk. trekkende vestover og *18. april* en flokk på 25 stk. nordover. **2** t - obs. stor flokk 24/4. **4** t - obs. stor flokk 12/5. **8** t - obs. en flokk (40 stk.) 16/4. **9** t - obs. liten flokk 11/4, stor flokk 16/4. **10** 1 flokk 17/4. **11** t - 1 flokk 17/4. **13** t r - (et à to par ruger årlig på Sjernøy utenfor Stavanger). **14** t - *18. april* kl. 12,45 middag obs. 10 grågjess lavt trekkende mot nord (klarveir og stille), og *21. april* kl. 10 efterm. en flokk samme vei (halvklart veir med sydlig bris). *Vestland:* **15** obs. flere flokker på nordtrekk *16. april*. *Østland*: **21** t - stor flokk (gagelreip) nordover 18. mai kl. 4, i sterk sønnavind. **23** obs. 6 stk. 24/3. *Trøndelag:* **25** 31/3, tallrik 6/4. **25** t - *10. mai* stor grågåsflokk nordover, samt en flokk nordøstover *30. juni*. **28** t - *16. april* kl. 5 fm. en flokk grågås nordover, og kl. 3 efterm. en ny flokk samme vei (klarveir). Se forøvrig følgende art.

Skog-gås *(Anser fabalis)* [= Sædgås, fjellgås].

En stor del av oplysningene om foregående arts trekk gjelder utvilsomt også dennes. Ellers foreligger blott en observasjon fra *Sørland*: **9** t - *5. april* rastet en flokk på ca. 2000 stk. skoggås på Bore-flaten i Klepp.

Fagergås *(Tadorna tadorna)* [= Gravgås]. Dialekt: **5**, **6**, **8**, **9** og **10** ringgås.

Sørland: **5** obs. 4 stk. 4/4. **6** obs. 1 stk. 5/3. **8** obs. 16 stk. 6/3. **9** t r - obs. 1 stk. 3/3. **10** t r - obs. 2 stk. 6/4. *Trøndelag*: **25** obs. 2 stk. 30/3.

Ståkand *(Anas platyrhyncha)*.

Sørland: **13** Stasjonær r (obs. han og hun i Mosvand 1/4). *Vestland*: **16** obs. en flokk på ca. 20 hanner og hunner 2/4. *Østland*: **17** ruger årlig i Fredrikstads festningsgraver, hvor utklekkte kull på 12 unger sås 10. mai iår. *Trøndelag*: **25** Stasjonær hele vinteren r. **28** t r - (obs. rede med 10 egg 15/5.

Krikkand *(Anas crecca)*. Dialekt: **21** lortand, **26** hestlortand.

Sørland: **10** t r - obs. 3 stk. 26/4. *Østland*: **20** obs. 1 stk. 25/3. **21** t - obs. 2 stk. 5/5. **24** t r - obs. 6 stk. 20/4.

Lyngand *(Anas penelope)* [= Pipand]. Dialekt: **26** raunakkand.

Sørland: **9** t r - (obs. rede med 6 friske egg 3/5). *Østland*: **20** obs. 1 stk. 6/4. *Trøndelag*: **25** Stasjonær hele vinteren r.

Lapand *(Nyroca fuligula)*.

Sørland: **13** t - obs. hun ved Mosvand 1/5.

Sivand *(Nyroca marila).*
Sorland: **13** t - (alm. i Mosvand om høsten). *Østland:* **21** t r - obs. 2 stk. $^{15}/_{6}$.

Kvinand *(Bucephala clangula).* Dialekt: **2** kavand, **20** sjørand, **26** sjurand.
Sorland: **1** t r - obs. 4 stk. $^{15}/_{3}$, 6 stk. $^{20}/_{3}$, 4 stk. $^{23}/_{3}$. **2** t - obs. 2 stk. $^{8}/_{4}$. **13** t - obs. 12 stk. i Mosvand $^{19}/_{3}$. *Østland:* **20** $^{25}/_{3}$. **21** t. *Trøndelag:* **25** t v - (forlater kysten i april). **26** v - obs. 1 stk. $^{4}/_{4}$. **28** obs. han og hun $^{8}/_{4}$.

Fjeld-and *(Oidemia nigra).* Dialekt: **1** svartand.
Sorland: **1** t v. *Østland:* **21** obs. 2 stk. $^{9}/_{5}$. *Trondelag:* **25** v - (forlater kysten først i mai).

Sjøorre *(Oidemia fusca)* [= Heiand].
Sorland: **1** t. *Østland:* **21** t - obs. 4 stk. $^{2}/_{5}$. **24** obs. 2 stk. $^{15}/_{5}$. *Trøndelag:* **25** v - (forlater kysten først i mai).

Akerriks *(Crex crex).* Dialekt: **2, 10** ågerhona, **28** åkerhøne. **26** åkerreks.
Sørland: **1** t. **2** t r. **7** obs. 1 stk. $^{20}/_{5}$. **8** obs. 1 stk. $^{28}/_{5}$. **10** t r - obs. 1 stk. $^{9}/_{5}$. **13** t r - obs. 1 stk. $^{11}/_{5}$. **14** obs. 1 stk. $^{13}/_{5}$. *Østland:* t r - obs. 1 stk. $^{18}/_{5}$. **21** obs. 1 stk. $^{23}/_{6}$.

Vandriks *(Rallus aquaticus).*
Sorland: **13** t v - (ekspl. skutt $^{11}/_{11}$ og $^{30}/_{11}$).

Sivhøne *(Gallinula chloropus).*
Sørland: **13** stasjonær r (i Klepp) - (ekspl. skutt $^{11}/_{9}$ samt $^{21}/_{12}$. *Østland:* **17** r obs. 2 kull: hun med 11 unger først i mai samt hun med 7 unger $^{4}/_{7}$ (et overvintrende ekspl. skutt i Fredrikstad sist i januar 1921).

Sothøne *(Fulica atra)* [= Vandhøne].
Sorland: **1** v. **13** r - obs. 1 stk. $^{31}/_{3}$. *Østland:* **17** r - (obs. rugende par ifjor og iår).

Topdykker *(Podiceps cristatus).* Dialekt: **9** Toplom.
Sorland: **2** v. **9** r - obs. 2 stk. $^{12}/_{5}$. **13** t - obs. 1 stk. $^{4}/_{4}$ i Mosvand.

Lapdykker *(Podiceps auritus).*
Sorland: **13** t v. *Trondelag:* **25** v - (forlater kysten i april—mai).

C. Lokale trekkforhold samt div. biologiske meddelelser for 1920.

(De fete numre betegner fremdeles trekkstasjon og observatør).

Sorland: **1** „De fleste trekkende vildgåsflokker er visstnok grågås *(Anser anser).* De flyver høit og følger Otras dalføre i retning N.—N.N.V.; blott enkelte flokker trekker parallellt med kysten eller mot V. Ellers er det ikke mange arter som sees trekkende i flokk herover om dagen. Oftest hender dette med bjerktrost, rødving, kråke, bjerkfink og knøtter (Bergirisk).

3 „En usedvanlig mængde trost har iår trukket langs kysten til langt ut i mai. Ellers såes den første store fuglesverm — bestående av stær, fjelltrost, rødving, gråtrost, lerke, spove m. flere — i fyrlyset nat til *14. februar,* og den annen sverm (samme arter) natt til *21. mars,* den tredje sverm natt til *15. april,*

fjerde sverm natt til *17. april* og femte sverm natt til *25. april*. Småregn og disig veir alle netter. I september, oktober, november, undertiden også i desember, sees igjen store svermer av de samme fuglearter i fyrlyset, og oftest i mildt, disig veir. — Ja, der er mange slags fugler på fyret, men jeg kjenner ikke navnene og savner en kolorert planchefauna."

13 På Jæren kalles **Grønlands-gås** *(Branta leucopsis)* for **„Ravler"** og **„Radlegås"**, mens **Polargås** *(Branta bernicla)* altid kalles **„Gaul"**. Den førstnevnte overvintrer årlig mere eller mindre alm. I desember 1919 såes adskillige ekspl. skutt på Jæren på Stavanger torv. Av Lauritz Revet blev iår 1 flokk på 30 stk. sett på nordtrekk 26/3, og 1 flokk på 9 stk. 27/3. Den 29/3 blev 1 flokk Polargås sett på nordtrekk av Carl Bore i Klepp. (2 dage senere — 31. mars 1920 — blev et par ekspl. obs. helt oppe ved Kristiansund i Møre fylke av Bernhard Hanson; heroppe kalles denne art „Ringgås"). — I Rogalands kystdistrikter er i løpet av 1920 iakttatt en mengde **Havsul** *(Sula bassana)*; til Stavanger Museum er ekspl. innkommet 12/4, 20/4, 24/4 og 27/11. Også en mengde rovfugle og ugler har optrådt her i høst- og vinterhalvåret; særlig har **Hubro** *(Bubo bubo)* innfunnet sig talrik, og i løpet av en måneds tid (12/10—13/11) mottok museet ikke mindre enn et dusin ekspl.; senere er yderligere 1/2 dusin stk. innkommet. **Haukugle** *(Surnia ulula)* og **Perleugle** *(Aegolius funereus)* har likeledes været talrikere enn normalt; av førstnevnte art innkom således eks. fra Stavanger omegn 6/10, 1/11, 10/11, 12/11 og av sistnevnte 6/11, 9/11 og 27/11. Endelig har der også været en del **Kongsørn** *(Aquila chrysaetus)*, mest yngre fugler, hvorav eks. er mottatt 30/9, 26/10, 2 stk. 9/11, 21/12 1920 samt 8/1, 17/1 og 5/2 1921 — i alt 8 stk. i løpet av 4 måneder.

Av mindre almindelige fugler, som i løpet av høsten er skutt i Rogaland fylke og indsendt til Stavanger Museum, kan nevnes:

Hærfugl *(Upupa epops)*, et ekspl. skutt i Jorstadvåg i Ryfylke 8. sept. 1920.

Lap-fiskand *(Mergus albellus)*, jun. han skutt i Stvgr. omegn 26. okt. 1920.

Oceansvale *(Oceanodroma leucorrhoa)* ad. hun fra Jærens Rev (efter SV orkan) 15. nov. 1920. Totallængde = 205 mm. Vingen = 157 mm. Vingespenn = 470 mm.

Taffeland *(Nyroca ferina)* ad. hun skutt utenfor Stavanger 31. desember 1920.

Av de *stasjonære* arter hadde **Talgokse** *(Parus major)* og *Pilfink* *(Passer montanus)* utfløine unger 1. juni (ved Mosvand), **Topskarv** *(Phalacrocorax graculus)* 3 halvrugede egg ennu 16. juni (på Roth).

Østland: **17 Toplerken** *(Galerida cristata)* påtruffet enkeltvis og flere sammen flokkevis med spurvene fra november 1919 til ut i februar 1920 ved Fredrikstad.

18 „Tidlig vår. 20/3 fremdeles 60 cm. sne overallt i nordhellinger og på flat mark. Enkelte barflekker med en tidlig blåveis 20/3. Derefter rask snesmeltning under påfølgende S.Ø. vind, regn og tåke fra 24/3—31/3. Nettop i denne tid store optrekk av fugl, særlig trostarter ledsaget av spurvhøk og småfalk, samt rødkjelke, bokfink, svenske, bjerkfink. Nyt optrekk flokkevis 2/4. Den 16. april stort optrekk av linerler, så samtidig 12 stk., under regn og sydøstlig vind. Fra 17/4 —23/4 nordlige vinde med nysne, slud og tåke. 24.—25. april S.O. vind med duskregn. 26.—28. april nordlig vind med regn. 29. april S.O. vind med regn. 30/4 og 1/5 NV. vind. 2.—4. mai S.—SO. med regn. Resten av mai regnfuld til 22/5. Fra 22. mai til 31. mai sommervarme med ca. + 23° C."

21 „Litet trekkfugl iår mot tidligere, særlig av småfugl. Kråken er fåtallig og stasjonær om vinteren, men trekker i mengder innover fra syd hver vår."

Trøndelagen: **25** „Tidlig vår! Obs. et par **Polargås,** som her kaldes „Ringgås" 31. mars, samt nyklekte **Ravn**-unger *(Corvus corax)* 15. april."

26 „For 20 år siden fantes absolut ikke ringduen her ved Snåsenvann, og blott nogen få par vibe og kjell. Nu hekker alle 3 arter i stort antall her såvel som i flere av Trøndelagens bygder. Det samme gjelder lerke og tårnsvale. Derimot er begge arter lom gått meget sterkt tilbake i antall i de senere år og synes snart at være utryddet helt heroppe. Dette burde forhindres!"

28 „Orhanen begynte spillet 4. april ivår. Lirypen hadde fullagt kull — 11 egg — 10. juni, og **Røien** nyklekte unger 15. juni. I høst fantes faktisk ikke en rype eller en tiur i skogene heromkring, Derimot var der en mengde **hønshøk** *(Astur gentilis).* Et rede av denne inneholdt i sommer 3 egg 22. mai, et annet 2 unger 10. juni og et tredje 3 ca. 10 dager gamle unger 19. juni. Et av redene lå i en *bjerk* og hadde været benyttet i årevis.

Ibis. Ifølge meddelelse fra preparent A. Dircks ved Videnskapsselskapet i Trondhjem blev 2 ekspl. av den europæiske ibis, *Plegadis falcinellus* (L) gjentagende ganger i løpet av oktober 1920 påtruffet ved en dam nær gården Hjellens huser i Melhus, Trøndelagen, inntil det ene ekspl., en ung han, blev skutt den 13. samme måned. Det annet ekspl. forsvandt da for en tid, men innfant sig så atter på en kort visitt sammesteds like for jul. Senere er den igjen forsvundet. Det skutte ekspl. blev tilstillet Trondhjems Videnskapsselskaps samling. Hr. Dircks, som elskverdig har avgitt vedføiede foto. av fuglen, oplyser videre, at dens ventrikkel inneholdt rester av vandkalver og en hel del innsekktlarver samt nogen planterester. Ekspl.'s totallengde var 602 mm.; vingen = 278 mm.; halen = 101 mm.; nebb = 136 mm.

Trekkfuglenes ankomst til Bergen våren 1919–20

Ved *O. J. Lie-Pettersen*

Art.	1919		1920	
	1ste obs.	hovedtrekk	1ste obs.	hovedtrekk
Stær . . . . *Sturnus vulgaris*	6/3*	5/4	21/3	25/3
Bokfink . . . . *Fringilla coelebs*	25/3 [1]	14/4 [2]	26/3 [1]	12/4 [2]
Rødkjelk . . . . *Erithacus rubecula*	2/4*	15/4	27/3*	31/3
Gråtrost . . . . *Turdus pilaris*	4/4	15/4	31/3	28/4
Solsort . . . . *Turdus merula*	9/4*	16/4	1/4*	18/4
Rødvinge . . . . *Turdus musicus [= T. iliacus]*	15/4	16/4	1/4	18/4
Måltrost . . . . *Turdus philomelus*	15/4	16/4	30/3	18/4
Ringtrost . . . . *Turdus torquatus*	15/4	16/4	1/4	18/4
Linerle . . . . *Motacilla alba*	14/4	26/4	13/4	19/4
Svenske . . . . *Chloris chloris*	15/4	16/4	18/4	
Gransanger . . . . *Phylloscopus collybita abietina*	15/4	1/5	18/4	11/5
Jernspurv . . . . *Prunella modularis*	15/4	1/5	12/4	18/4
Grågås . . . . *Anser* sp.	20/4	24/4		
Stokand . . . . *Anas platyrhyncha*			25/4*	
Spove . . . . *Numenius arquata*	1/5 [3]			
Løvsanger . . . . *Phylloscopus trochilus*	10/5	10/5	1/5	11/5
Vendehals . . . . *Yynx torquilla*	7/5	9/5	9/5	16/5
Gjøk . . . . *Cuculus canorus*	9/5		16/5	
Myggsnapper . . . . *Muscicapa hypoleuca*	10/5	13/5	4/5	11/5
Piplerke . . . . *Anthus pratensis*	6/5	10/5	13/5	13/5
Skogpiplerke . . . . *Anthus trivialis*	10/5		9/5	
Steindulp . . . . *Oenanthe oenanthe*	10/5		13/5	
Rødstjert . . . . *Phoenicurus phoenicurus*	14/5		13/5	

* Adskillige overvintrer. [1] Bare han. [2] Begge kjøn. [3] Større trekk over byen kl. 11.20 natt.

Art.	1919		1920	
	1ste obs.	hovedtrekk	1ste obs.	hovedtrekk
Buskskvett . . . . *Saxicola rubetra*	15/5		13/5	
Sivhøne . . . . *Gallinula chloropus*	14/5[4]			
Sothøne . . . . *Fulica atra*			3/4	
Taksvale . . . . *Delichon urbica*	21/5		13/5	
Akerriks . . . . *Crex crex*	20/5		13/5	
Myrrikse . . . . *Porzana porzana*	20/5			
Muddersneppe[5] . . . . . . *Tringa hypoleucos*	21/5		13/5	
Tornsanger . . . . *Sylvia communis*	18/5		13/5	
Tårnsvale . . . . *Apus apus*	17/5		16/5	
Gulbuket sanger[6] . . . . . *Hippolaïs hippolaïs*	22/5		13/5	
Fluesnapper . . . . *Muscicapa striata*	16/5		13/5	
Munk . . . . *Sylvia atricapilla*	22/5		23/5	
Havesanger . . . . *Sylvia borin*	22/5		23/5	

[4] Kristiansborgvand og Hopsvand. [5] [= Fiskelita]. [6] [= Bastardnattergal]. Redak.

Spredte iakttagelser

Av *O. J. Lie-Pettersen*

Meiser og bøkenøtter. I oktober 1918 gjorde jeg en iakttagelse som synes å tyde på at meisene og visstnok også et par andre fuglearter under omstendigheter bidrar til bøkens spredning.

Det var på Hop i Fana, syd for Bergen, at jeg en dag iagttok et meget talrikt fuglebesøk til et par eldre bøketrær. Det var især meiser (Parus major, P. palustris og P. ater) og et par spettmeiser som flittig fløi fra og til. Gjennem kikkerten kunde jeg se at det var nøttene besøket gjaldt, og jeg stanset for en stund op for å se litt nærmere på saken. Hver fugl som forlot trærne hadde en bøkenøtt i nebbet, og med denne slog de sig ned i

skogskrentene på det likeoverfor beliggende Tvedterås. Under transporten hendte det gjentagne ganger at fuglene mistet sin byrde, som kunde sees å falde uten at fuglene gjorde noget forsøk på å hente dem op fra skogbunnen igjen. De vendte tvertimot i disse tilfelle straks tilbake til bøkene for å hente sig en ny.

Det følgende forår undersøkte jeg den pågjeldende skrent meget nøie og fant flere unge bøkeplanter (froplanter), som jeg er temmelig sikker på skrev sig fra den ovenfor skildrede frotransport.

I min have ved Slettebaksveien i Årstad, som nu ligger under Bergens bykommune, har jeg flere bøker som høist sandsynlig er kommen til sin nuværende vokseplass på samme måte, fra den litt vestenfor liggende gamle bøkelund i Fridalen, og idet hele turde en sådan frøtransport ved meiser og spettmeiser være hyppigere end man hittil har antatt.

* * *

Trekkfugler overvintrende ved Bergen 1920—21. Rognens usedvanlig rike fruktsettning siste høst i forbindelse med det milde vinterveir har bevirket at mange frø- og bær-etere blandt vore trekkfugler har foretrukket å bli vinteren over her ute ved kysten. Blandt trostene er naturligvis solsorten sterkest representert i dette vinterselskap, og særlig har her været usedvanlig mange hanner å se hele vinteren igjennem. Men også endel gråtrost har været å se gjennem desember og januar, dog bare enkelte spredte eksemplarer. Av rødkjelker har her også været flere end vanlig, visstnok hovedsakelig hanner. Bokfinken har været ganske talrik. Flokker av denne fugleart på 10—12 og flere har jevnlig været observert såvel inne i byen som i omegnen, hvor den sammen med de store skarer av dompap har avsøkt skogbunden under og omkring rognetrærne for å finde nedfaldne bær. Nogen få bjerkefinker har også vist sig i disse flokker.

Nogen få stære såes sent i januar. Disse har sannsynligvis tilhørt den faste stokk som årlig har sit tilhold ute i Bergensskjærgården, og som jevnlig avlægger små visitter inn i byen om vinteren for å skaffe sig litt avveksling i den ensformige kost (Gammarus), som ellers utgjør deres vinternæring. Disse fugler blir bare nogen få dager i byen og reiser så tilbake til deres standkvarter, langt ute ved havet.

Trekkfugl-noticer fra Høvik, Kristiania 1914—19

Av *H. Tho. L. Schaanning*

Iakttagne arter	1914	1915	1917	1918	1919	Anmerkninger
Svenske . . .	—	—	7/1	—	—	Overvintrende flokk obs. i ÷ 20° C. — Et rede inneholdt 5 halvrugede egg 27 mai 1917.
Spurvhauk . .	—	—	17/1	—	—	Overvintrende ekspl. obs. i ÷ 25° C.
Måltrost . . .	1/4	—	—	19/2	—	I 1914 inneholdt et rede 4 egg ennu 23 juni (ved Dulpene i Solør); samtidig såes her nyklekk. unger av *Tornskate*, redeunger av *Flagspett*, ukegamle unger av *Røi*, og utfløine unger av *Topmeise*.
Bjerktrost . . .	—	—	—	19/2	—	Veldig invasjon av overvintrende flokker *Rødving*, *Bjerktrost* og *Måltrost*, som blev obs. i tusenvis ut februar 1918.
Rødving . . .	—	—	—	19/2	—	
Stær	—	8/4	9/4	24/3	5/4	
Solsort	—	28/3	—	—	—	
Rødkjelk . . .	—	16/4	12/5	31/3	23/4	I 1916 blev 1ste egg i et 7-kull lagt 11 mai.
Bokfink . . .	—	8/4	12/4	2/4	5/4	Obs. 17 han + 2 hun i flokk 8/4 1915. — I 1919 obs. en påbegynt redebygning 30 april. (Vårtrekk Namdal 12/4 1919).
Linerle	—	12/4	16/4	13/4	14/4	(Vårtrekk Gjøvik 18/4 1917).
Rugde	—	15/4	—	—	—	Trekk. kl. 8.10 aften. — I Odal obs. 3 „trekkende" hanner mellem kl. 10.30—11.15 aften 18/6 1914.
Sågauk	—	23/4	9/5	27/4	17/4	I 1914 obs. *Sågauk* og *Myggsnapper* han i slagsmål om redehull allerede 13 mai.
Myggsnapper .	—	6/5	12/5	5/5	17/4	
Rødstjert . . .	—	23/4	12/5	9/5	—	
Steindulp . . .	—	—	13/5	3/5	30/4	
Skogdue . . .	—	—	—	—	30/4	Obs. 3 stk.
Hortulan . . .	—	—	—	17/5	30/4	
Villgås	—	—	—	—	2/5	Obs. flokk 30 stk. på trekk nordover.
Taksvale . . .	—	6/5	12/5	7/5	—	
Lyngand . . .	—	—	—	—	6/5	Obs. ca. 60 stk. fordelt på 2 flokker ved 9 tiden om aftenen.
Gjøk	—	—	—	7/5	7/5*	* (Obs. han ved Stavanger).
Buskskvett . .	—	—	—	13/5	—	
Glutsnipe . . .	—	—	13/5	—	—	
Fluesnapper . .	—	—	17/5	17/5	—	
Møller	—	—	17/5	19/5	—	I 1919 obs. rede med 3 rugede egg på Bråtøy ved Kragerø ennu 19 juli. Samtidig obs. rede med 5 rugede egg av *Sakssvale* samt halvfjærede unger av *Terne* og *Fiskmåke*; dessuten flyveferdige unger av *Tårnsvale*.
Havesanger . .	—	—	18/5	—	15/5*	* (Obs. han ved Stavanger, samtidig obs. *Tornsanger*).
Løvsanger . .	—	—	—	19/5	10/5*	* (Obs. han ved Stavanger).
Bastardnattergal	25/5	—	—	—	15/5*	* (Obs. han ved Stavanger).
Akerrikse . . .	25/5	—	—	—	15/5*	* (Obs. ved Stavanger).
Tårnsvale . . .	—	—	—	9/6 [1]	12/5*	* (Obs. 2 ekspl. ved Stavanger).

[1] Samme dag obs. utfløine unger av *Bokfink*, *Linerle*, *Lovmeis* og *Talgokse* på Høvik; de siste tilhørte et rede, som blev påbegynt (redebygningen) 28 april. (I løpet av 42 dager blev således redet bygget, 10 egg lagt og klekket samt ungene opfostret).

En norsk ornithologisk Centralstasjon ved Stavanger Museum

Alexander Kielland og fuglene

Av *konservator H. Tho. L. Schaanning*

Foruten permanente *lokale* fauna-undersøkelser bør en zoologisk institusjon alltid ha en *spesialitet* — eller en bestemt begrenset opgave, som dets arbeide koncentrerer sig om, og med undtagelse av Zoologisk Museum, Kristiania, som ikke synes å arbeide i nogen bestemt retning, kan vel de øvrige større norske museer også hver for sig „karakteriseres" efter de resultater, som deres *spesial-arbeider* har gitt. Således kan Tromsø Museum, som har vundet verdensberømmelse for sine storartede arktiske samlinger, med fuld rett karakteriseres som et *arktisk* museum, mens museene i Trondhjem og Bergen begge er mest kjent for sine hovedsakelig *marine*-undersøkelser.

Denne et museums særopgave vil selvfølgelig i første rekke dikteres av de *lokale* forholde, likesom de forskjellige sider av opgaven vil være avhængig av vedkommende samlings bestyrer — eller konservators særinteresse. Således var Stavanger zoologiske museums tidligere bestyrer, avdøde konservator Helliesen, som bekjent utpreget entomolog, spesielt „billemann" —, og resultatet av hans mangeårige og intense arbeide på dette område er kort og godt, *at Stavanger museums bille-samling fortiden er den best ordnede i Norge.* Selv autoriteten Münster, som siste sommer gjennemgikk denne avdeling, gav den sin største anerkjendelse; her var — med rene ord — gjort, hvad der overhodet *kunne* gjøres!

Det siger sig imidlertid selv, at et så intenst drevet arbeide som det, konservator Helliesen har nedlagt i museets insektavdeling nødvendigvis må ha *„gått ut over"* de øvrige avdelinger, noget som forøvrig ikke bare disse, men også samlingens bibliotek formelig demonstrativt beviser, idet dette formelig *„flommer over"* av insektlitteratur, mens selv de aller nødvendigste håndbøker ellers mangler. Således eier biblioteket faktisk ikke et eneste helt videnskapelig

verk eller tidsskrift om fugler, trods forholdene ellers herborte så at si er som skapte for at gjøre just *Stavanger museum til en norsk ornithologisk centralstasjon.*

Først og fremst på grunn av sin beliggenhet — i et distrikt med en så usedvanlig rik og egenartet fugle-fauna som ingen annen landsdel, og dessuten midt i en av fugletrækkets store hovedveier, just hvor dette *om våren slår ind* over landet fra syd, og likeledes *om høsten — som siste norske stasjon* for en mængde sydovertrekkende fuglearter; endelig også som *vinterkvarter* for ikke få her overvintrede høiarktiske fugler. Hvor rikt Jærens og omliggende distrikters fugleliv egentlig er fremgår kanske bedre, når man hører, at av landets samlede ca. 300 forskjellige fuglearter er omkring de 250 — eller 5/6 dele, påviste omkring Stavanger. Hertil kommer så en hel rekke arter, hvis forekomst i Norge hovedsakelig er knyttet til Rogaland fylke, som f. eks.: *Topdykker (Podiceps cristatus), Sothøne (Fulica atra), Sivhøne* (Gallinula chloropus), *Jæder-erle* (Motacilla lugubris), *Jæder-spurv* (Emberiza calandra) og *Jæder-lo* (Charadrius alexandrinus), som alle ruger her, samt følgende 7 arter, som vel endnu ikke er påvist som norske rugefugler, men høist sandsynlig allikevel ruger *just i Jæder-distriktet*, nemlig: *Gresshoppsanger* (Locustella naevia), *Engelsk gulerle* (Motacilla rayi), *Skjeand* (Spatula clypeata), *Taffel-and* (Nyroca ferina), *Svart-terne* (Hydrochelidon nigra), *Silkedykker* (Podiceps griseigena) og *Dvergdykker* (Podiceps ruficollis). Hertil kan ogsaa føies *Hærfugl* (Upupa epops), *Blåråk* (Coracias garrula), *Knekand* (Anas querquedula) og *Turteldue* (Streptopelia turtur), alle sammen arter, hvis forholdsvis hyppige forekomst i Rogaland fylke ikke usandsynlig også kan tydes derhen, at disse fugler, som nu neppe ruger i Norge, måske dog engang i svundne tider har hatt hjemstavn her på Jæren, likesom den i 1860-årene utryddede Bergdue. Denne ruget som bekjendt tidligere talrik på øene utenfor Stavanger, særlig på Rennesøy, Mosterøy, Klosterøy og Omøy, hvor det siste ekspl. blev skutt i 1873. Andre steder i Norge forekom Bergduen (i historisk tid) overhodet ikke. Endelig er også — som levninger fra fortidens fugleverden i Rogaland — påvist knokler av Donau-dykkeren (Podiceps nigricollis) og av den nu utdøde Geirfugl, begge i Vistehulen på Jæren.

Dernest mangler vi — eiendommelig nok — fremdeles en spesiell *ornithologisk* stasjon i Norge, — i motsætning til alle andre kulturlande, som forlengst har organiserte institusjoner i ovennevnte øiemed, og som dels foretar videnskapelige undersøkelser over fuglenes trekk,

særlig i forbindelse med ringmerkninger og fyr-observasjoner, og dels ved lovsforslag og forbedringer søker å beskytte den lokale fuglebestand og bevare landets oprindelige fugleliv — så vidt gjørlig — mot odelæggelse. Jeg skal ikke her gå i detaljer, vore naturfredningsforeninger har titt nok *„ropt ut"* herom — men jeg vil bare peke på, at vore nærmeste naboer Sverige og Danmark i løpet av de siste 10 år har gjort overmåte meget for bevarelsen av disse lands oprindelige fauna, og *med store resultater*, mens hos oss absolutt ingen realitet for fuglenes vedkommende ennu foreligger, og *ødeleggelsen går frem med stormskritt.*

Spesielt om Jæren skriver således professor Wille allerede i 1909 i sin brosjyre *(„Om Naturens Mindesmærker og Deres Bevarelse"):*

„Der finnes også forskjellige andre steder med meget stor zoologisk og botanisk interesse, som må søkes bevart for fremtidens forskning. Professor Collet nevner således to steder på Jæren. Det ene er stranden fra Ogna til Varhaug, som er høist interessant både i arkeologisk og zoologisk henseende, da der forekommer en mengde av gamle stensetninger, som nu delvis benyttes til stengjerder, og der her er et viktig hvilested for trekkfuglene. Det annet sted er stranden fra Obrestad til henimot Sole, hvor man har Jærens Rev, og hvor likeledes tusener av trekkfugler har sine hvileplasse. Her finnes i botanisk og zoologisk henseende ytterst interessante innsjøer, som nu uttappes for å gi dyrkbar mark; en av disse sjøer burde dog bli bevart. Omkring gården Sele finnes også masser av oldtidslevninger. Disse strekninger har tillike en meget stor botanisk interesse, idet her forekommer Norges mest typiske flyvesandsfelt og mange sjeldne planter. Ogna er „et Paradis for botanikere", siger N. Bryhn i sin „Jæderens Flora".

Så vidt efter professor Wille i 1909. Vi er nu allerede inde i *det annet decennium* siden den tid, og mig bekjent er ennu *intet* foretatt for å sikre faunaens bevarelse på Jæren, tvertom — odeleggelsen av fuglelivet skrider frem og „uttapningen fortsætter med øket tempo".

Dette er såmeget merkeligere, som disse forhold allerede længe før professor Willes ovennevnte brosjyre så lyset har været klandret og påtalt av en — ikke bare av Norges største, men av selve Stavangers mest berømte barn, dikteren Alexander Kielland, og selv om nu „ingen er profet i sit eget land" — så rak dog Alexander Kiellands ord langt — og hans fugleinteresser går så ofte igjen i hans bøker, at dette hans „liebhaberi" forlengst er velkjent også utenfor Norges grenser. Således holdt dr. Helms, redaktøren av Dansk Ornithologisk Forenings Tidsskrift, i sin tid et foredrag i Kjøbenhavn om: *„Alexander Kielland og Fuglene"*. Da dette foredrag ganske naturlig omfatter også Jærens da berømte fugleliv og Alexander Kiellands syn på disse forhold, tør det forutsættes at ha spesiel interesse just

her i hans hjemstavn, og jeg tillater mig samtidig med referatet herav at appellere til alle Alexander Kiellands beundrere og læsere i Rogaland fylke om nu å hjelpe til å knesette de planer, som sikkert var *en virkelig hjertesak* for Vestlandets store dikter, og som så vakkert kommer frem i nedenstående utdrag av redaktør Helms foredrag: [1])

„Men der er en blandt de store norske diktere, som i sine verker viser en inngående forståelse av fuglene og tillike en dypere kjærlighet til dem som kommer frem på forskjellig måte, og nettop stemmer godt overens med den måte, hvorpå vor forening søker å virke, og det er Alexander Kielland. Ved fornylig å lese hans breve, slog det mig igjen, hvor varm interesse han hadde hatt for fuglelivet, og det viser sig tydelig på adskillige steder i hans bøker.

Kielland var født og levet det meste av sit liv i Stavanger. Allerede i sin ungdom bodde han om sommeren på Jæren, og senere bodde han der sommer og vinter igjennem nogen år. Intet sted i Norge finnes der vel heller et så rikt liv av strand-fugler som på Jæren, et av de klassiske steder for norsk fugleliv, hvorfra bl. a. Collet har en del av sit kjennskap til norske vadefugler, og hvorfra Barth (i „Naturskildringer og optegnelser", Christiania 1877) har git sin mesterlige beskrivelse. Jæren kalles den flate strekning av Norges kyst der ligger mellem Stavanger og Eigersund, begrenset av havet på den ene side, og de 1,5—2 mil innenfor dette liggende bjerglandskaper til den annen side. Den består for en stor del av lyngmarker med torvemoser imellem, ytterst ute ved stranden er der ikke som ellers på Norges vestkyst skjærgård og klippekyst, men flate strandpartier, hvorav mest kjent er Jærens rev, der flatt strekker sig ut i vannet. På den sandede strandbred ligger opskyllet masser av tang, og her er det sted, hvor strandfuglene særlig holder til. Inne mellem lyngflatene ligger større og mindre sjøer med talrike ynglende ender, og spredt omkring ligger gårdene. Det er denne lokalitet, som er beskrevet i talrike av Kiellands bøker, det er herute Richard Garman i „Garman & Worse" var fyrforvalter, det var her at Njædel i „Arbeidsfolk" kjørte tang og gravde grøfter. Fuglelivet på Jæren er iøvrig vel kjent og beskrevet av Collet, Barth og adjunkt Bahr i Stavanger, et fugleliv så rikt som få steder. Kielland selv gir en kort og malerisk beskrivelse av dette fugleliv i vårtiden i „Lodsoldermand Seehus' Breve":

„Og vipen hun kom en morgen så blank på ryggen som var hun polert utav bronse, med toppen tilveirs, og kastende sig i luften som en dolfin i sjøen, med hodet ned og stjerten op, og ropte og skrek, så kall som han var og er, men lerken er dog den galneste til at sjunge, uten pardon og ophør, så lang dag er, og kjelden er kommen og står og vipper på samme stenen som ifjor, og ringgåsen og linerlen".

Kielland kjente fuglene godt, kjente deres reder og egg, iakttok deres yngleforhold. At han har tenkt nærmere over disse ting, merker man på flere steder. Mange direkte iakttagelser har man vel ikke optegnet fra ham, men bl. a. en ganske interessant, nemlig hvad han mener grunnen er til at villgjessene flyver i kile, noget som der jo ofte spørres om. Herom handler et helt litet brev der heter „Høst", og som står i hans bok „Mennesker og Dyr". Han har ute på Jæren ved de store Orrevanne sett villgjess i tusenvis, sett dem hvile sig om natten eller om dagen, trekke forbi i lange kiler eller linjer, og hele hans utvikling derom er

[1] Overført til ny rettskrivning.

interessant, også sett fra et ornithologisk synspunkt. Til tidsskriftet „Naturen" sendte han også av og til et og annet litet bidrag. I selve Kiellands romaner holder han sig i almindelighet strengt til sit emne, kun i en av dem „Arbeidsfolk" skyter han et kapitel ind, der utelukkende handler om fugler, det bekjente sted, hvor fuglene sitter ved Nilen og holder generalforsamling, om de skal dra nordpå, et av de skjønneste steder måske i alle hans bøker; der skildres bl. a. også, hvorledes trekkfuglene kommer efterhånden så langt mot nord som til Norge, hvorledes foråret her skrider frem, og våren endelig er kommen:

„Og solen skinnet så varmt og fornøiet, og vinnen kom bærende med ennu mere varme sønnenfra, og til slutt kom gjøken som overceremonimester, for å se om alt var iorden, han fløi hit og dit, satte sig så i en ung bjerk inne i en lun vik, og gol. Våren var kommet, gamle Norge var endelig ferdig. Og der lå det, høit og skinnende fagert i det blå hav, så fattig og magert, så friskt og sundt og smilende søm et renvasket barn".

Hvad der går igjennem en del av, hvad Kielland skriver om fuglene og navnlig fuglelivet på Jæren, er hans sorg over hvorledes fuglelivet stadig avtar, og hans harme over den måte, hvorpå fuglenes ødeleggelse skjer. Det kommer frem gang på gang, han forteller om den uendelige uvitenhet og likegyldighet som behersker folkene på Jæren, så at ingen tenker på å skåne fuglene eller på, at der kan skaffes en inntektskilde ut av en fornuftig innsamling av fugleegg, men kun på å ta alle de egg, man kan overkomme, og ødelegge, hvad der ikke duer til å spise. Han har øiet oppe for, hvorledes det godt kunne drives en rasjonel innsamling av vipeegg, hvorledes det ville være lett å få grav-annen og tildels ederfuglen til å være som halve husdyr og gi et passende utbytte, og med sorg skriver han ianledning av ederfuglen: „Går det således med den eneste fugl, som er beskyttet av loven, så kan man ikke undres på, at vipen tar av, kjelden minker, ringgåsen blir sjelden, rødhenet (rodstilken) er på det siste, og enderne er forsvundne". Og har han om foråret sin harme av eggsamlingen, så har han det i ikke mindre grad om efteråret, når den hele flokk av jegere fra by og land slipper løs, og der, som han skriver et sted: „har været en skytning som på en ekserserplass hele sommeren, så der nu kun er de nødvendige husdyr tilbake". Således som han også lar lodsoldermann Seehus uttrykke det i et av hans brever: „og en forargelse har jeg for mig selv, nemlig skytende gutter med bøsser og krutt, og så litet vett, at jeg gnistrer av sinne, når sommetider jeg ser dem på maven henkrypende møt en stare eller to tynde rydl (sandloer), og jeg roper og kaster på sten, for at advare det uskyldige kryp, efterat bonden på Jæren er sin træls træl og lar tjenesteguttene spille sig på næsen og på trekkspill den ganske natt, som enda fik gå an, men ingen krutt og skytning være tålt, at ikke Jæren skal ligge øde for fugl og liv, og bare trekkspill igjen og tampede gutter på maven, som ovenfor".

Kielland har også tenkt på midlene, hvormed man skulle hindre denne ødeleggelse av fuglene. For det første vilde han ha eggefredningsloven gjennemført strengt og anvendt til „å idømme mulkt på mulkt til den verste råhet er brutt", og en annen anskuelse om disse ting kommer frem, og han er sikker på, at der er mangfoldige menn og kvinner på landet, der av fullt hjerte ville delta i denne fredning, når først den blev gjennemført, og dernæst ville han ha en embedsmann ansatt, der kunne ta sig av fuglene, og legger ikke skjul på, at han selv gjerne ville være den, der, som han sier, skulle være „fugleinspektør på Vestlandet". Hvis han fikk denne post, så ville han „reise omkring og lære folk om fuglene,

fremvise de almindelige, så alle kunne ha fornøielse av at gjenkjenne dem i naturen, venne folk til å lytte til deres sang og skrik og til å interessere sig for deres liv, deres reder, egg og unger. Så ville jeg opflamme bonden imot de bevebnede gårdsgutter, imot løskarle og krybskytter og imot jegerne fra byen, som uten tillatelse går omkring og plaffer, hvor de vil; der skulle kun en begynnelse og en sammenslutning til, ti bonden er i sit hjerte gal på denne dumme skytning".

Men Kielland hadde ikke meget håp om selv å nå denne post, nu da nettop hans diktergasje var blit ham nektet i stortinget på grunn av, at han var umoralsk, han skriver sorgmodig og bittert om, at hans idé måske kan komme til ære og verdighet, når der ikke lenger finnes en fugl tilbake på Jæren, men at stortinget så nok kan finde „en from og velanbefalet mann, som på en moralsk måte kan belære folk om, hvor den fuktige Noah hadde strudsene gående i arken, eller hvad han fik lært papegøiene under det langvarige regnveir".

En del av de tanker, som Kielland har fremsatt, er tanker, som enhver, der interesserer sig for fuglene, har hatt lignende av, og de forhold han skildrer, svarer så noie til forholdene mangesteds herhjemme, at man ikke kan annet end lese hans artikler og uttalelser med interesse. Ligger hans egentlige betydning og produksjon end ornithologien meget fjernt, så kan fuglevenner dog godt ha grunn til å minnes ham som en, der også kjempet i deres rekker".

Det er således slett og rett Alexander Kielland, som har tatt initiativet *til bevarelsen av norsk fugleliv,* og når han foreslår „en fugleinspektør på Vestlandet", så er vel Stavanger museum nu selvskrevet arvtager til hans ideelle plan, som dog i dette tilfelle best lar sig realisere i form av en *norsk ornithologisk forening.* Eventuellt burde denne forenings virksomhet da koncentreres som et permanent ledd i Stavanger museums arbeide, noget som selvsagt i siste instans museets ærede direksjon må treffe avgjørelse om, men hovedsaken er nu, at foreningen blir *en levende realitet med interesserte medlemmer,* så den blir istand til gjennem sit eget populærvidenskapelige tidsskrift å gi meddelelser om Norges fugleliv, og derved *øke den almene interesse for dette.* Får „folk" først øinene op for, hvilke herligheter vi eier i vort særpregede fugleliv, vil de snart finne noget av den samme glæde i dette som Alexander Kielland selv, samtidig som der i fuglelivets bevarelse også reises *ham* et verdig minnesmerke!

Stavanger museum 7 mai 1920.

* * *

Efter at ovenstående artikkel i „Stavangerens" spalter for 8 mai ivår slog til lyd for dannelsen av en Norsk ornithologisk forening, er denne allerede nu innen årets utgang sågodtsom et *fait accompli,* idet over et halvhundrede interesserte har fulgt henvendelsen og tegnet sig som medlemmer av den vordende forening, som

egentlig nu blott mangler den konstituerende generalforsamlings preg. Dette gledelige resultat skyldes i forste rekke den forståelsesfulde imøtekommenhet, som Stavanger Museums ærede direksjon sammen med de herrer forstkandidat O. Collett og grosserer Carl Emil Petersen har vist overfor undertegnedes plan, både ved å stille sig som innbydere til samme og ved økonomisk å sikre utgivelsen av denne tidsskriftets forste årgang. Jeg ber herved samtlige medvirkende om å motta min beste takk for den ydede hjelp.

Innbyderne har endvidere velvillig lovet å fungere som midlertidig styre inntil konstituerende generalforsamling sammentrær og velger et nytt, likesom følgende *utkast* til love for foreningen er utarbeidet og vil bli forelagt generalforsamlingen:

I. *Foreningens navn* er Norsk Ornithologisk Forening.

II. *Foreningens formål* er å fremme almen-interessen for fuglene og virke for bevarelsen av Norges oprindelige fugleliv ved utgivelsen av et ornithologisk tidsskrift.

III. *Foreningens styre* består av 5 medlemmer som velges av generalforsamlingen for 3 år ad gangen — henholdsvis som representanter for Sørland, Vestland, Østland, Trondelag og Nord-Norge, og bør eventuellt ornithologisk interesserte museums-menn i nevnte distrikter sokes tilknyttet styret.

IV. *Styret* bor ha minst et møte årlig og er beslutningsdyktig ved 3 stemmer. Det velger dirigent og sekretær av sin egen midte, og dets enkelte medlemmer kan ved forfall la sig representere ved en kredsformann.

V. *Hver styre-representant* bør organisere de ornithologiske undersøkelser i sit distrikt ved et utvalg av kredsformenn (en eller flere for hvert fylke). Den nærmere ordning herav overlates dog vedkommende styre-representant, som svarer for det samlede styre.

VI. *Generalforsamlingen* har hoieste myndighet og skal ordinært innkalles hvert år i mars, eventuellt i forbindelse med styrets forhandlinger, samt med 14 dages varsel til hvert enkelt medlem. Til forandringer i styrets beslutninger kreves 2/3 majoritet.

VII. *Medlemskontingenten* bor ikke overstige kr. 10 pr. år. Den innbetales forskudsvis til administrasjonen og gir rett til foreningens tidsskrift fritt tilsendt. Ved innbetaling av kr. 200 en gang for alle blir man livsvarig medlem.

VIII. Da det vil være til uvurderlig nytte for foreningen å ha et fast sæte for administrasjon og virke, bør den sokes knyttet til et av de statsunderstøttede museer, således at dens arbeide kan koncentreres som et permanent ledd i vedkommende institusjons virksomhet. Med generalforsamlingens approbasjon kan styret arrangere en sådan ordning med Stavanger museums direksjon.

Stavanger Museum i desember 1920.

H. Tho. L. Schaanning.

ORRE-BASTARDER I

1. *Ter-orre* ♂ [=Rakkelhane] fra Akershus vinteren 1917-18. *[Lyrurus tetrix × Tetrao urogallus]*
2. *Li-rypeorre* ♀ fra Sør-Trøndelag 7. oktbr. 1876. *[Lagopus lagopus ♂ × Lyrurus tetrix ♀]*
3. *Ter-orre* ♀ [= Rakkelhøne] fra Hedmark 20. des. 1879. *[Lyrurus tetrix ♂ × Tetrao urogallus ♀]*

ORRE-BASTARDER II

1. *Li-rypeorre* ♂ fra Rogaland 12. novemb. 1916. *[Lagopus lagopus ♂ × Lyrurus tetrix ♀].*
2. *Ter-orre* ♂ fra Rogaland 9. des. 1920. *[Lyrurus tetrix ♂ × Tetrao urogallus ♀]*
3. *Fjell-rypeorre* (♂ ?) fra Rogaland 31. des. 1916. *[Lagopus mutus ♂ × Lyrurus tetrix ♀].*
4. *Jerpe-orre* ♂ fra Ranen, Nordland i jan. 1903. *[Tetrastes bonasia ♂ × Lyrurus tetrix ♀].*

STERILE ORHØNER

[Lyrurus tetrix ♀ i 4 typiske stadier*]*

1. ♀ fra Akershus fylke vinteren 1919—20.
2. ♀ fra Gjesdal i Rogaland fylke 22. jan. 1920.
3. ♀ fra Rogaland vinteren 1917—18.
4. ♀ fra Suldal i Rogaland 26. jan. 1899.

Til medlemmer av Norsk Ornith. Forening.

N. O. F. teller p. t. ved årsskiftet ca. 170 medlemmer, hvorav 9 utenlandske. De øvrige fordeler sig med 69 på Østlandet, 46 på Sørlandet, 11 på Vestlandet, 23 i Trøndelag og 6 i Nord-Norge. Konstituerende generalforsamling burde således forlengst været avholdt, men det har gjentagende ganger vist sig å støte på uforutseede vanskeligheter ved forsøk på å sammenkalle et tilstrekkelig stort antall av disse spredt bosiddende medlemmer. Da det imidlertid er meget ønskelig å få direkte uttalelser fra flest mulige av foreningens medlemmer angående det i start-nummeret (side 84) fremsatte lovforslag for foreningens program og administrasjon, tillater undertegnede redaksjon av tidsskriftet sig å foreslå, at hvert enkelt medlem undertegner vedlagte medlemskort og samtidig på sammes bakside anmerker, hvorvidt omskrevne 8 lov-punkter godkjennes (helt eller delvis). Resultatet herav vil så søkes vedføiet den fullstendige medlemsfortegnelse, som forutsettes utgitt med næste hefte (nr. 3, 1922—23), og som forhåpentlig vil foreligge i løpet av næste halvår. Selvsagt vil også hvert enkelt medlem pr. kort bli underrettet om generalforsamlingens sammentreden.

Samtidig med innsendelse av medlemskortet anmodes samtlige medlemmer om også å innsende kontingent for næste termin (1922—23) med **kr. 10,oo** *— ti kroner —, likesom det henstilles til de medlemmer, som hittil blott har betalt terminen (20—21) og (21—22), eller begge hefter (nr. 1 og nr. 2) med sammenlagt blott kr. 10,oo — ti kroner —, å innsende de resterende kr. 10,oo snarest for å undgå stansning i tidsskriftets forsendelse.*

Stavanger museum i dec. 1921.

Redaksjonen.

Hals foto.

Eiendommelig redeplass for hønsehøk

Av *forstmester Hals*

Ovenstående foto. viser en hønsehøk-unge sittende i *redet, som er bygget på marken* tett innved stubben av en tidlig i vår felt gran, som i årevis har været benyttet som redeplass for et hønsehøk-par i Namdalen. Terrenget er svakt heldende skogland med lang granskog. Jeg fant her *personlig* i vår det omskrevne rede, som da inneholdt 2 egg; et tredje egg lå omtrent en alen til siden. *Høken lå på redet* da jeg fant det, og det er hevet over enhver tvil at det også er bygget på bakken og ikke falt ned fra noget nærstående tre. Redet er meget primitivt bygget og består blott av nogen få sammendragne tørkvister og 10—12 fjær. Efter klekkningen var der blott en unge; de 2 andre egg var helt borte uten at der fantes levninger efter dem. Da jeg senere i sommer (medio juli), igjen besøkte stedet var intet å se til hverken høkene eller ungen. Redet var imidlertid da helt overdekket med kvist [1]).

Bangsund i Namdalen, 23. sept. 1921.

1) Det turde være første gang, at hønsehøken *(astur gentilis)* er påvist *rugende på flat mark*. Sannsynligvis har eggleggningen just skullet foregå, da treet med den gamle rede blev felt, og av mangel på anden leilighet i det ellers kanske særlig gunstige terreng, har høken ingen annen utvei hatt end delvis å benytte det gamle redes rester på bakken. Det gamle ordsprog: „*nød bryter love*“, gjelder således også hos hønsehøken.

Redaksjonen.

Tordv Schaanning foto.

Redeplass for kongsørn i Grinungsdal.

Hvor grensene møtes

Bidrag til Oplands fylkes fuglefauna

Av *H. Tho. L. Schaanning*

(Med et riss og 3 original-foto.)

I centrum av Sør-Norge, like innunder Jotunheimen, hvor fjellbygden Skåbu grenser op til Vågå — eller nøiaktig på 61° 30′ N. B. og 9° Ø. L. — ligger Åkrelien i Opland vidtstrakte fylke. Like under lien ligger Åkrevannet i 889 m. høide o. h., så lien selv — eller strekningen efter øvre siden av landeveien mellem Åkresæter og Sikkilsdal vel ligger med et rundt tall i ca. 1000 m. høide o. havet. Enkelte sterkt begrensede lokaliteter i denne hovedsakelig med frodig bjerk bevokste li, som går like op i høifjellet, inneholder imidlertid et så eiendommelig og storslått fugleliv, at det har særlige krav på interesse, ikke just ved forekomsten av spesiellt sjeldne fuglearter, men ved den *tetthet*, hvormed fuglene synes å ha besatt visse eiendommelige lokaliteter i dette terreng, samt ved den omstendighet at dette forholdsvis høit beliggende område synes å danne *en felles-sone*,

hvor såvel utpreget nordlige som utpreget sydlige fuglearter ruger tett opi hinannen. Således ruget til eks. her boksangeren *(Phyl. sibilatrix)* side om side med lapmeisen *(Parus cinctus)* sommeren 1918[1].

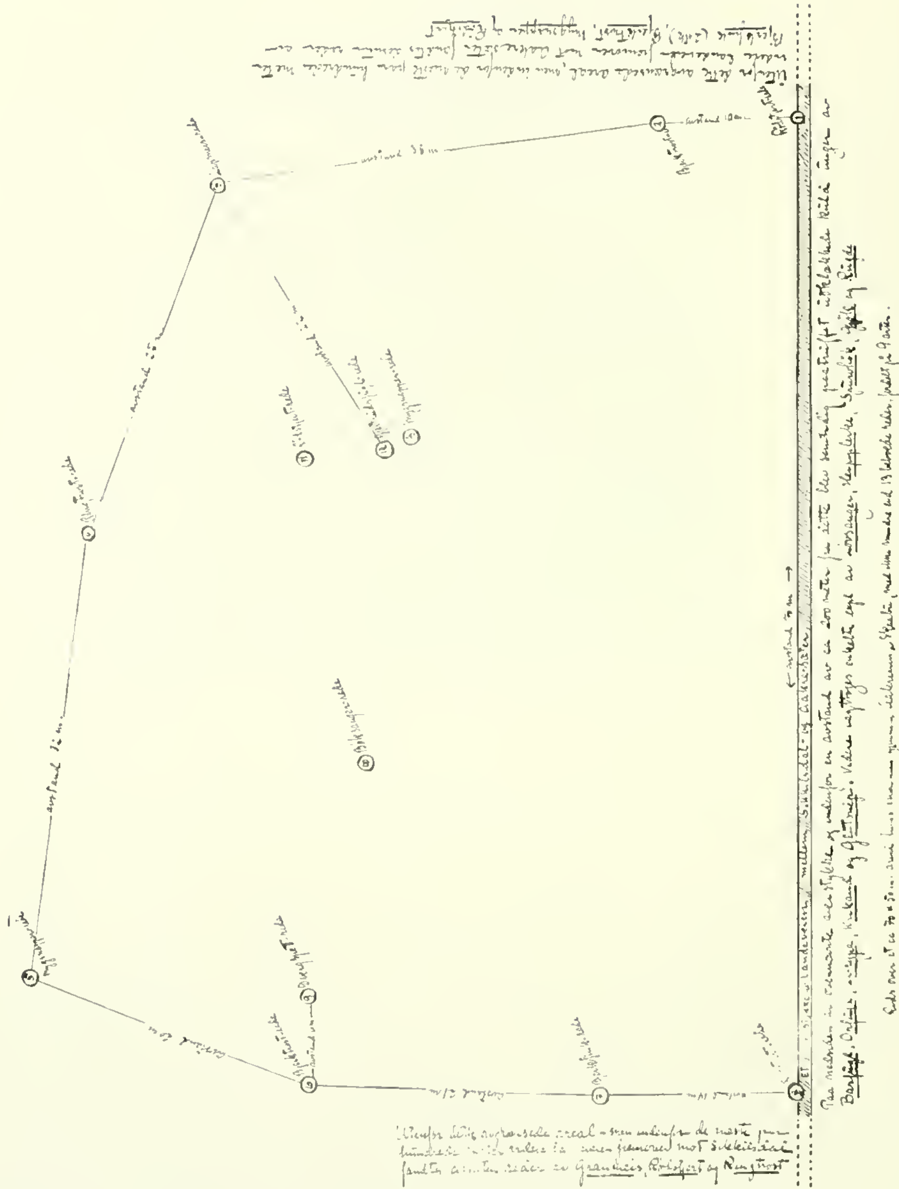
Mitt kjennskap til dette terreng og sammes fugleliv skriver sig hovedsakelig fra kortere og lengere ophold her eftersommeren 1917 samt forår og sommer 1918, dessuten fra en 14 dages september-tur heromkring i 1899 sammen med min avdøde venn, ornithologen Johan Koren. Nogen fullstendig lokalfauna gjør derfor dette lille arbeide ikke krav på å representere, og arts-antallet vil sikkerlig kunne utvides i samme grad som en vedvarende utforskning finner sted. Selv har jeg — som efterfølgende fortegnelse viser, påtruffet 49 forskjellige fugler innenfor området. Hertil kommer så 12 arter, som med sikkerhet er påvist her tidligere år, og hvorav de fleste også benevnes i folkedialektene heroppe. Enkelte av disse, f. eks. ekspl. av dverg-trappen *(Otis tetrax orientalis)* opbevares på zool. museum, Kristiania. I alt kan således pr. 1921 minst 61 forskjellige uglearter med fuld sikkerhet henføres til nevnte områdes fauna.

Med hensyn til ovenfor nevnte „tettbebyggelse“ henviser jeg til vedføiede riss (side 88) over en av disse lokaliteter, hvor ikke mindre end 13 bebodde reder, fordelt på 9 forskjellige arter, blev funnet innenfor et område på snaue 3500 m^2 eller ca. $1^1/_2$ mål sommeren 1918. Terrenget er her temmelig skrått heldende mot syd, og vegetasjonen formelig yppig: Høi frodig bjerkskog med innblandet asp og enkelte spredte, fristående, veldige kjempefuruer, dessuten et og annet kjempe-ekspl. av gråvidje (salix). Nogen mål tatt i fleng turde bedre illustrere disse, jeg hadde nær sagt „antediluvianske levningers“ dimensjoner. Således målte et par furutrær henholdsvis 1,25 og 1,10 m. i tverrsnitt ved roten, mens stammens omkrets i brysthøide beløp sig til 3,30 og 3,10 m. En bjerk målte 67 cm. i tverrsnitt ved roten, hvor stammen hadde en omkrets på 2,10 m., likesom stammen på en kjempe-vidje også hadde en omkrets på 1,30 m. nær roten. Undergrunden var stenet og tørr og floraen overordentlig rik, idet omkring 70 forskjellige planter samtidig blev innsamlet her, blandt annet både jordbær og liljekonval. Videre vrimlet just dette terreng av huggorm *(Vipera berus)*[2].

Som det fremgår av risset lå her reder av *bøksanger*, *lapmeise*, *gjertrudsfugl*, *dvergspet*, *ringtrost*, *bjerktrost* (2 stk.), *bjerkfink*, *myggsnapper* (2 stk.) og *rødstjert* (3 stk.) tett sammen i lien på oversiden av lande-

[1]) Også ved Mesnalien kursted ved Lillehammer blev bøksangeren iagttatt under rugetiden så vel sommeren 1917 som 1918. (Meddelt av A. B. Gundersen). I forbindelse med A. Bernhoft Osas fund av bøksanger-rede med nyklekte unger 14. juni 1918 ved Vossevangen på Vestlandet (ca. 60° 30′ N. B.), (se „Naturen“ 1919 s. 292), samt ved professor L. A. Jägerskiölds interessante påvisning av samme arts hurtige utbredelse *mot nord* også i Sverige, hvor boksangeren just i årene 1915—18 er funnet rugende bl. a. nord for Hernøsand (under 63° N. B.), og enkeltvis endog helt oppe i Luleå skjærgård (ca. 65° 30′ N. B.) (se Sveriges Natur 1919 s. 61) — så gir undertegnedes fund av rugeplassen i Åkrelien også et bevis for at artens forskyvning i vertikal rettning har været likeså stor som den horisontale mot nord.

[2]) En ca. 70 cm. lang huggorm-hun inneholdt 7 halvt klekkferdige egg 29. juni 1918. Av pattedyr var bare rev tallrik her både i 1917 og 1918, likesom elg flere ganger blev opstøtt i denne trakt. En enkelt gang skjøt jeg også en ekorn (han $^{3}/_{7}$ 1918), og en klatremus (*E. glareolus* hun $^{3}/_{7}$ 1918) samt 4 gråside-mus *(E. rufocanus* hanner $^{12}/_{7}$ 1918) dessuten en flagermus *(V. nilssoni* han $^{25}/_{7}$ 1918), andre pattedyr blev ikke påtruffet.

avstand 70 m
avstand 32 m
avstand 25 m
avstand 20 m

veien mellem Sikkilsdal og Åkresæter, og i de nermeste omgivelser innenfor en omkrets av ca. et par hundre meter — videre reder av *granmeis, barfugl, orfugl, li-rype, krikand* og *glutsnip*, likesom *løvsanger, hei-piplerke, spurvhøk* og *rugde* allesammen også temmelig sikkert ruget innenfor dette samme begrensede område. Ellers foreligger følgende iaktlagelser om samtlige her oppe iakttagne fuglearter:

H. Tho. L. Schaanning foto.

Redeplass for Lapmeise i Åkrelien.

1. **Ravn,** *Corvus corax.* Spredte ekspl. obs. såvel hosten 1917 som sommeren 1918. 1 indv. drept på Sikkilsdalsæter 24. juni 1918.
2. **Kraake,** *C. cornix.* Ruger tallrik i bjerkeliene mellem Åkresæter og Sikkilsdalsæter, hvor den gjør stor skade ved å plyndre trosteredene for egg og unger.
3. **Lavskrik,** *Cractes infaustus,* i Skåbudialekt: *Rausjove.* Obs. i alt 4 flokker a 5—6 stk. i Murudalen mellem 10.—16. sept. 1900 samt en flokk på 3—4 stk. på Åkremoen 10. juli 1918.
4. **Stær,** *Sturnus vulgaris.* Ikke obs. i 1918; derimot iakttokes en stor flokk i Sikkilsdal den 14. juli 1917,
5. **Knøtter,** *Linota flavirostris,* i Skåbudialekt: *Sovring.* 2 par obs. innpå fjellet mellem Sikkilsdal og Bessæter den 14. juli 1917 samt 1 flokk i Sikkilsdal 8. okt. 1917.

6. **Bokfink,** *Fringilla coelebs.* Iakttatt enkelte ekspl. i Sikkilsdal høsten 1917, siste gang 8. oktober. Vårtrekket inntraff sammesteds 16. april 1918.
7. **Bjerkefink,** *F. montifringilla.* Ruget tallrik i bjerkeliene mellem Åkresæter og Sikkilsdal, hvor i 1918 eggleggning i ett rede begynte 26. mai. I et annet rede blev 8 egg lagt mellem 16.—23. juni, ungene utklekt 5. juli og forlot redet 15. juli, således noiaktig 1 måned fra første egg blev lagt og til ungene forlot redet. Et tredje rede inneholdt 4 halvfjærede unger 3. juli, og disse forlot redet 8. juli. I et omlagt (eller muligens årets annet) kull på blott 3 egg blev disse lagt mellem 10.—12. juli og utklekt 25. juli.
8. **Sivspurv,** *Emberiza schoeniclus,* i Skåbudialekt: *Martin* eller „*Presten*". Forekom i spredte par hist og her i Sikkilsdal og Åkrelien, hvortil vårtrekket inntraff 28. mai 1918. Samme år iakttokes et kull just utfloine unger her den 25. juni. I Murudalen skjøt jeg et ekspl. så sent som 15. sept. i 1900.
9. **Heipiplerke,** *Anthus pratensis.* Tallrik overalt. Obs. i Sikkilsdal siste gang i 1917 den 8. oktober. I Åkrelien inneholdt et rede 6 nyklekte unger 18. juni 1918.
10. **Så-erle,** *Motacilla flava thunbergi,* i Skåbudialekt: *Kulinerle.* Tallrik rugende såvel i Sikkilsdal som ved Åkresæter, hvor vårtrekket inntraff 7. mai 1918. Et kull just utfloine unger iakttokes her 5. juli samme år.
11. **Linerle,** *M. alba.* Tallrik rugende overalt. Vårtrekket inntraff 17. april 1918, og samme år såes de forste utfloine unger 30. juni.
12. **Lapmeise,** *Parus cinctus.* Obs. en flokk på 3—4 stk. i nærheten av Kampesæter i okt. 1917. I Åkrelien fant jeg et rede med 8 friske egg i juni 1918. Den 11. juni blev her begge fuglene iakttatt ved redet, den 20. juni derimot blott den ene, og 25. juni var begge forsvundet og redet tilsynelatende forlatt, idet eggene var kolde. Første egg var antagelig lagt ca. 11. juni. Redet var bygget av fin mose i et gammelt dvergspet-hull, uthakket i en torr råtten asp i ca. 2 meters høide over jorden. [Stedets N. B. er 61⁰ 30.]
13. **Granmeise,** *P. atricapillus borealis.* Ruger tallrik i bjerkeliene mellem Sikkilsdal og Åkresæter. Her inneholdt et rede 8 flyveferdige unger 22. juni 1918. Redet lå i et gammelt dvergspett-hull, uthakket i en tørr råtten bjerk i ca. 2,5 meters høide over jorden.
14. **Fluesnapper,** *Muscicapa striota.* Spredt og ikke alm. Obs. enkelte ekspl. mellem Åkresæter og Sikkilsdal i mai 1918.
15. **Myggsnapper,** *M. hypoleuca.* Ruger alm. på passende lokaliteter i Åkrelien, hvor flere reder således inneholdt små unger 5. juli 1918.
16. **Løvsanger,** *Phylloscopus trochilus,* i Skåbu-dialekt: *Furulus.* Alm. overalt. Obs. et kull just utfloine unger 20. juli 1918.
17. **Bøksanger,** *Ph. sibilatrix.* Obs. en syngende han daglig i Åkrelien mellem 20.—28. juni 1918, men fant tross ivrig eftersøkning ikke redeplassen for 8. juli, just som ungene forlot redet. Hannen blev da skutt for å konstatere species. Totallengde = 127 mm. Vingens lengde = 75 mm. Ben grønnaktig gulbrune. Lokketonen (eller varselskriket) var et skarpt, gjennemtrengende floit, hårdere enn løvsangerens. Redeplassen lå i tett asp- og bjerkblandet skog, med undergrunnen tett bevokset med tyrihjelm og lillekonval, samt jordbær. Såvel hunnen som ungene, 6 i antall, holdt sig i samlet flokk omkring redeplassen ennu 8—10 dager senere.
18. **Bjerktrøst,** *Turdus pilaris.* Ruget tallrik overalt i Skåbu i 1918, men var yderst sparsom her i 1917, da blott 2 reder med halvvoksne unger blev påtruffet nær Kampesæter og ringmerket 12. juli. Av disse blev en senere, 22. februar 1919, skutt i Pilning, nær Bristol i England. I Sikkilsdal blev Bjerktrosten iakttatt ennu 8. oktober 1917. I 1918 begynte eggleggningen i flere reder 24. mai. De fleste reder blev dog denne sommer plyndret for eggene av kråker, og omlagte kull på 3 egg blev funnet langt ut i juli.

19. **Ringtrost,** *T. torquatus.* I 1917 iakttok jeg et kull utfløine unger nær Sikkilsdalsæter den 14. juli, og ennu 8. okt. var arten tallrik heroppe dette år. I 1918 begynte eggleggningen 14. mai, og ikke umulig fikk enkelte par 3 kull utklekket denne sommer. Således blev i et rede de fire egg lagt mellem 25.—28. juni; disse blev klekt 10. juli, og ungene, som ved eftersyn blott hadde blodpigger 17. juli, forlot redet 23. juli. Samtlige egg lagt, klekt og ungene opfostret i løpet av 29 dager. Et annet rede inneholdt 4 nyklekte unger 5. juli, og disse forlot redet 17. juli. Endelig blev et rede med flyveferdige unger påtruffet ennu 5. august.

20. **Steindulp,** *Oenanthe oenanthe,* i Skåbu-dialekt: *Steinjærp, Steinsmikk.* Alm. overalt i 1917, og just utfløine unger blev iakttatt på Åkremoen 14. juli. I Sikkilsdal såes et enkelt individ under vårtrekket 6. mai 1918, men forøvrig manglet den overalt såvel i Skåbu som i de omliggende distrikter denne sommer, og ikke et eneste par blev påtruffet her i løpet av 1918. [Også i Namdalen, Snåsa, og på Dovre manglet den *totalt* denne sommer].

21. **Rødstjert,** *Phoenicurus phoenicurus.* Tallrik overalt. I 1918 begynte eggleggningen i Åkrelien 26. mai, og redet inneholdt 7 egg den 2. juni, da det blev ødelagt av kråker. Et annet rede med 7 nyklekte unger blev funnet like i nærheten av det første den 18. juni; disse var halvfjæret 26. juni og forlot redet 29. juni. Et tredje rede inneholdt 6 egg den 3. juli og nyklekte unger 13. juli, og var utfløine 26. juli. Et fjerde rede inneholdt 7 nyklekte unger ennu den 9. juli.

22. **Bjellefugl** [= Blåkjelk], *Luscinia suecica.* Ruger spredt og er ikke alm. i Skåbu. I Sikkilsdal blev den iakttatt under vårtrekket 26. mai 1918. Tett ovenfor Åkresæter blev et kull just utfløine unger påtruffet 14. juli samme år, og en enkelt blev ringmerket, mens den gamle han blev skutt. Vingens lengde = 77 mm. Vingespissen 18 mm. lengere enn armsvingfjærenes spisser.

23. **Rødkjelk,** *Erithacus rubecula.* Blev ikke obs. i 1918; derimot såes et enkelt ekspl. i Sikkilsdal 8. okt. 1917.

24. **Fossekall,** *Cinclus cinclus,* i Skåbu-dialekt: *Vasstrost.* Ett enkelt par påtruffet i Sikkilsdal 30. mai 1918. Høsten 1917 fantes et individ med brukken ving under telefonlinjen mellem Åkresæter og Sikkilsdalsæter.

25. **Taksvale,** *Delichon urbica.* Ruger i overordentlig stort antall såvel på Sikkilsdalsæter som på Åkresæter, hvortil vårtrekket inntraff 7. mai 1918. Den 7. juli inneholdt de fleste reder nyklekte unger. I et rede på Åkresæter var et av eggene usedvanlig stort, nemlig 26 × 13,2 mm. og ved eftersyn viste det sig å inneholde „tvillinger", 2 omtrent klekkferdige unger.

26. **Tårnsvale,** *Apus apus,* i Skåbu-dialekt: *Spirsulu* [i Kvikne: *Rinsulu*]. Blott bemerket en enkelt gang, nemlig et par stk. på Åkremoen 14. juli 1918.

27. **Lihest** [= grønnspett], *Picus viridis.* Ikke obs. i 1918, men flere ekspl. i løpet av høsten 1917 såvel i Skåbu som i Kvikne.

28. **Dvergspett,** *Dryobates minor.* Ruger spredt hist og her. I Åkrelien blev således et rede med 6 flyveferdige unger funnet 28. juni 1918. 4 av disse blev ringmerket, nemlig 3 hanner og 1 hun; *samtlige ung-hanner hadde rød kalot, mens ung-hunnen derimot hadde grå-aktig isse uten spor av rødt.* Redet var uthakket i en gammel asp i ca. 3 meters høide over jorden.

29. **Gjertrudsfugl,** *Dryocopus martius,* i Skåbu-dialekt: *Svartjærtrud.* Et enkelt par ruget i Åkrelien mellem Åkresæter og Sikkilsdal sommeren 1918. Redet var uthakket i en asp i ca. 4 meters høide over jorden.

30. **Gjøk,** *Cuculus canorus.* Optrær tallrik overalt. I Sikkilsdal inntraff vårtrekket 7. mai 1918.

31. **Perleugle,** *Aegolius funereus.* Ikke obs. hverken i 1917 eller 1918; derimot skjøt jeg et ekspl. i Murudalen 10. sept. 1900.

32. **Tårnfalk,** *Falco tinnunculus,* Skåbu-dialekt: *Værhellar, Rauhauk.* Et enkelt ekspl. obs. nær Åkresæter 7. juli 1918.

33. **Kongsørn,** *Aquila chrysaëtos.* Et ekspl. blev iagttatt i Murudalen 14. sept. 1900, idet det slog ned på en hare. På Åkremoen så jeg et ekspl. 4. des. 1917. Begge disse ekspl. har sannsynligvis tilhort en stamme, som i menneskealdre har ruget i Griningdalen mot Bessæter samt i et fjell nær Ransværk, og som ennu ruget begge disse steder såvel i 1917 som i 1918.

34. **Spurvehok,** *Accipiter nisus.* Ett enkelt ekspl. blev påtruffet i Åkrelien 12. juli 1918.

35. **Fiskelita,** *Tringa hypoleuca,* Skåbu-dialekt: *Fischelita.* Ruger spredt på passende lokaliteter overalt i Skåbu. Ved Sikkilsdalsbekken så jeg et kull nyklekte dununger 1. juli 1918.

36. **Glutsnipe,** *T. nebularia.* Spredte par påtruffet hist og her i Skåbu, således obs. kull med flyveferdige unger såvel i Åkrelien som i Sikkilsdal 14. juli 1917; på forstnevnte sted nyklekte unger også 1. juli 1918.

37. **Heispove,** *Numenius phaeopus.* Ett enkelt ekspl. påtruffet ved Åkresæter 6. juli 1918.

38. **Dobbelt-Bekkasin,** *Gallinago media.* Ruger spredt i Sikkilsdalsmyren, hvor en familie iakttoges 7. juli 1918.

39. **Myrbuk** [= Enkeltbekkasin], *G. gallinago.* Ruger alm. på passende lokaliteter rundt omkring i Skåbu; var særlig tallrik i Sikkilsdalsmyren sommeren 1917, hvor ungene dette år var fullt jaktbare 9. august. De siste ekspl. blev iakttatt her 8. okt. 1917. I 1918 inntraff vårtrekket hit 2. mai.

40. **Rugde,** *Scolopax rusticola.* Forekom tallrik rundt Åkresæter sommeren 1918. Vårtrekket hit inntraff dette år 11. april. Ennu 27. juni iakttoges enkelte „trekkende" ekspl. her oppe ved halv elleve tiden om aftenen, og ved en enkelt leilighet, natt til 20. juli, trakk den formelig tallrik uavlatelig mellem kl. 10—1 1/2 om natten; herunder hørtes ingen „knorting", blot „pisting". Veiret var denne natt overskyet.

41. **Trane,** *Megalornis grus.* Et enkelt par ruget på fjellmyrene innenfor Åkresæter såvel i 1917 som i 1918, da vårtrekkene inntraff 19. mai; 6. juli blev hele familien påtruffet samlet på en myr inn på Åkremoen.

42. **Krikk-and,** *Anas crecca.* Forekommer meget almindelig overalt i Skåbu. I 1917 så jeg ikke mindre enn 3 kull, henholdsvis med 3 + 3 + 4 dununger mellem Sikkilsdal og Bessæter den 14. juli. I Åkrelien skjøt jeg en han den 14. august dette år, og sammesteds iakttokes et kull på 7 dununger 24. juni 1918.

43. **Siv-and** [= Bergand], *Nyroca marila,* i Skåbu-dialekt: *Salåtånn.* 4 ekspl. visstnok ung-fugler fra foregående år, blev påtruffet i et vann innenfor Åkresæter 7. juli 1918.

44. **Kvinand,** *Bucephala clangula.* Av et kull på 3 ennu dunete unger skjøt jeg et ekspl. i et vann innenfor Åkresæter 14. juli 1918. Ellers ikke bemerket heroppe i 1917 og 1918.

45. **Sil-and,** *Mergus serrator,* i Skåbu-dialekt: *Strom-ånn.* Av et kull ennu dunete unger skjøt jeg et ekspl. i en vannsamling innpå Murudalen 14. sept. 1900. Ellers ikke bemerket heroppe i 1917 og 1918.

46. **Barfugl,** *Tetrao urogallus.* Tiuren var tallrik overalt i Skåbu hosten og vinteren 1917. Et roie-lag med halvvoksne unger blev påtruffet helt oppe i Åkrelien 1. juli 1918.

47. **Orfugl,** *Lyrurus tetrix.* Tallrik overalt. I Sikkilsdal så jeg et kull unger av „rugdestorrelse" 27. juni 1918, og i Åkrelien flere kull fullvoksne unger medio juli samme år.

48. **Lirype,** *Lagopus lagopus.* Blott spredte par blev iakttatt i Sikkilsdal og ved Åkresæter såvel i 1917 som i 1918. Siste år såes 2 gamle stegger 14/7 og et kull på 12 ca. ukegamle unger heroppe den 15. juli.

49. **Fjellrype,** *L. Mutus,* i Skåbudialekt: *Skarven.* Ruger spredt innpå fjellene mellem Sikkilsdal og Bessæter, hvor enkelte ekspl. iakttokes 14. juli 1917. I 1918 ikke obs.

I følge oplysninger fra jegere og interesserte i omhandlede trakter forekommer dessuten:

50. **Snespurv,** *Plectrophenax nivalis,* i Skåbu-dialekt: *Snofuggel.*
51. **Stjertmeis,** *Aegithalos caudatus,* i Skåbu-dialekt: *Vind-tete.*
52. **Hubro,** *Bubo bubo,* i Skåbu-dialekt: *Hujo*
53. **Sneugle,** *Nyctea nyctea,* i Skåbudialekt: *Kvitørn.*
54. **Myrhøk,** *Circus cyaneus,* i Skåbu-dialekt: *Myrhauk.*
55. **Boltit,** *Eudromias morinellus,* i Skåbu-dialekt: *Boltit.*
56. **Heilo,** *Charadrius apricarius,* i Skåbu-dialekt: *Fjelltit.*
57. **Dvergtrappe,** *Otis tetrax orientalis.* Et ekspl. drept av en rovfugl nær Åkrevann i nov. 1900 og innsendt til universitetsmuseet av Ellef Moen.
58. **Blisgås,** *Anser albifrons.* Et ekspl. skutt av Sigurd Sande nær Øvre Sikkilsdalsvann i juni 1916.
59. **Stjertand,** *Anas acuta,* i Skåbudialekt: *Spirånn.*
60. **Isand,** *Clangula hyemalis,* i Skåbu-dialekt: *Skåkoug-ånn.* (I Lom kaldes den *Skåkauga*).
61. **Fjelland,** *Oidemia nigra,* i Skåbu-dialekt: *Orr-ånn.*

H. Tho. L. Schaanning foto.

Redeplass for Bjerktrost i Åkrelien.

Litt om Gråsisiken (Acanthis linaria) fra Asker

Av *Thomas Jensen*

(med et original foto.)

I de forste dager av februar såes mindre flokker av denne art heromkring. Men deres antall steg snart ganske betydelig, og allerede den 5. var der nærmest skarer av dem tilstede. Fordelt omkring på markene og i skogdyngene forblev de jevnt nærværende i ca. 2 måneder.

I urolig vær fløkkede de ofte sterkt.

Den 8. februar kom enkelte individer inn på forplassen foran mitt vindu, hvilket ikke har hendt tidligere. Deres antall økedes her litt efter litt, og innen den 26. s. m. kunne jeg tælle henved en 400 stk. på en gang.

De fortærede kun det henkastede frø, ikke havren.

Ofte kunne de være nokså hidsige, disse små fyre, og i matfatet røk de jevnlig i tottene på hverandre.

Ingen finke var så tidlig fremme om morgenen eller så længe igjen på førplassen om kvelden som disse. Neppe dompapen overgår dem i denne retning; og den gjør som bekjent ikke natten lang.

Med hensyn til draktens grunnfarver, måtte de hundreder av individer,

jeg daglig hadde for øie, sies å være høist ensartede. Den mellemgrå farvetone kunne alene hos ganske få pct. være avbleket og gi fuglen et noget lysere preg, eller også ha et anstrøk av gulbrunt, hvorved en smule mørkere individer fremstod. Hannenes røde bryst var fra februar til april, eller den tid de ferdedes her, å se i alle nyanser fra det tendreste anstrøk til de friskeste farver. Karakteristisk var ryggens lengdestriper, en sort begrenset av to hvite.

Artens optreden heromkring i så enorme masser hører til sjeldenhetene, likesom dens nærværelse på forplassene her som nevnt ikke tidligere er notert og derfor visstnok har sin interesse.

Men hvad der må sies å være mere enn merkelig, ja enestående, er den tamhet eller den tillitsfullhet, som disse små vesener utviste likeoverfor store og små her på gården og blandt de uvante omgivelser. Få dager efter deres tilsynekomst her var de nemlig som hjemme, og det varte ikke lenge, innen de lot sig betrakte — endog fotografere på få skritts avstand. Snart hadde de også rede på, hvem der bragte foret og blev mere og mere nærgående, idet de fort vekk dalede ned på både den ene og den annen. Når jeg morgen og middag strødde ut frø til dem, møtte de på låvebroen, kredsede omkring mig i snesevis, satte sig på skovlen, hvorpå frøet lå, på min hatt, på skulderen og hvor de kunne komme til. De spiste av hånden, lot sig bære avsted, ja inn ad dørene.

En dag lot jeg mig likesågodt fotografere med en hel del av disse små gråtasser klengende på mig, hvor de bare kunne finde plass. Det er selvfølgelig, at de måtte være en kilde til fornøielse for enhver på gården.

„Se her! — har nogen sett maken?" ropte jeg utover gårdsplassen. Og således som billedet viser omtrent stod jeg med mine små tillitsfulle venner klengende på mig i snesevis.

„Ja, vil husbond se hit, så skal de se maken", svarede gamlemor over fra husmannsstuen, hun kom just ut med smågutten på armen. Så satte hun sig på trappen med barnet på fanget strøende frø utover sig — og hele fugleflokken brusede mot dem, slog sig ned, hvor de bare fant plass; ja, selv den lille barnehånd måtte avgi en sådan. Hun vandt prisen, det billede var enestående —!

„Se, se!" roper nu en av ternerne, hun hadde hendene yrende fulle av fugler og stod just og gned ansiktet lindt over de små rygge.

Så åpnedes et vindu, og gamlefruen selv ser ut. Hun vilde så gjerne se hun også, hvad hendes gamle øine ellers neppe kunne skimte. „Ja, her skal gamlefruen få se", sier piken og holder hendene med alle gråguttene op mot hende. Hvor de blev kjærtegnet og beskuet! „Å Herregud", sier den gamle og lukker vinduet. Det var virkelig rørende.

Men det er middag og en av karlene kommer anstigende nede fra vedskjulet. Fuglene møter ham og beleirer ham. Han slår sakte ut med armene. — „Å, stakkars ungene mine, da!" Så går han inn, men kommer

snart ut i døren igjen — han skulle bare lempe ut en liten klengemeis, som ennu sat på hatten hans.

Foreløbig var nu forestillingen tilenne, og jeg gik nedover for å tale med et par karle, der just gik forbi nede i veien. Som jeg står der et stykke oppe i bakken, har jeg atter fuglene klengende på mig. Karlene blev som himmelfaldne — jeg hilste og gikk. Men der var hverken takk eller farvel at få, de bare stirrede i høieste forundring — — —.

Hvorom alting er — fuglebilledet tør nok ses også i Deres tidsskrift. Så mangen gang så jeg det i blader og tidsskrifter, men det synes stadig å være like ungt og nytt.

Åkerriksen (Crex crex)

Av *O. J. Lie-Pettersen*

I min egenskap av entomolog har jeg været ikke saa litt av en nattevandrer.

Med mit insektnett har jeg vadet gjennem Jærens flate gressmarker og lyngheier, mens vipene kretset hvinende rundt over mit hode, og lerkesangens sølvklokkeklang duret gjennem natteluften. Jeg har vandret om på fjordbygdenes lune skogenger, speidende efter nattens grå sommerfugler, mens jeg lyttet til musenes puslen i gresset og mekregaukens bræken når den trakk henover mit hode.

Mellem løvkrattet har jeg vandret ved midnatt langs elver og bekkedrag, hvor vandets brusen og klunken lød som en fjern mumlen i mine ører; og ved breddene av stille skogtjern, hvor ørreten plasket og spratt, og hvor de melkehvite tåkeslør bølget over den blanke, mørke flate.

Og der, høit oppe mot nord, hvor solen i den lyse sommertid vandrer rundt himlen i en stadig kretsgang, har jeg sett duggperlene farves blodrøde i midnattsolens stråler.

Det er vel derfor jeg er kommen til å elske Nordens skjønne sommernatt så høit; midsommernatten, når engene blomstrer og luften er svanger med alskens sære blomsteressenser og duften av det unge, friske løv.

Men inn i mit billed av det skjønne nattlige landskap hører der alltid en lyd som mit øre har vænnet sig til derute på de duggvåte marker.

Det er ingen av disse melodisk skjønne fugleføster jeg så gjerne hører ved dag og ved solefall; det er ikke morgensangens jubelkor når fugleskaren våkner i dagningens første gry.

Nei, den lyd som hos mig alltid hører med inn i stemningsbilledet er så umelodisk og så uten all forbindelse med alt det man kalder skjønt, at mange måske vil ha vanskelig ved å forstå, at jeg har kunnet tildele den en sådan plass i mine sommerminner.

Vel å merke når lyden betraktes for sig selv som et isolert fenomen! Men det samme gjelder jo også — om kanskje ikke i like så høi grad — om gjøkens merkelige galen, dette enstonende, umelodiske rop, som — tiltross for dets meningslose repitisjon — så langt fra å føles kjedsommelig, tvertimot har virket inspirerende på de beste penne blandt skildrere av nordisk natur.

Når duggen faldt så tett over engene, at mine nett var blitt gjennembløte og ubrukelige, og sommerfuglene ikke lenger kunde bevege sig i det fuktige luftlag som lå over plantene, har jeg ofte sittet og lyttet til åkerriksens underlige lokkeskrik mens den vaded omkring i det tette gress rundt om mig og innåndet den skarpe krydrede duft fra hundekjeksens hvite blomsterskjermer, mens skog og fjell svøptes i nattens skjønne blålige dis, og alle konturer viskedes ut og fløt hen i vake eventyrlige dunstbilleder.

Og var enn den lille fugl mig så nær, at dens røst formelig skar luften som en usynlig kniv, og rystelsen næsten syntes å henge i duggperlene og dunstdekket selv efter at den var forstummet, så syntes jeg allikevel alltid at den naturnødvendig hørte med i dette vidunderlig skjønne nattbillede, og at den riktige stemning ikke mere vilde innfinne sig, når den ikke lenger var der.

* * *

Åkerriksen tilhører en liten vaderfamilie som i systematisk henseende står mellem hønsefugler og traner.

Dens kroppsform minner mere om visse hønseslekter enn om de typiske vadefugler vi kjenner fra vore strandkyster.

Nebbet er kort og sterkt, og benene er korte med forholdsvis lange fremtær og en vel utviklet baktå.

Farvene er ikke meget fremtredende. Oversiden er overveiende mørk brun med brede gulbrune fjærkanter.

Brystet, halsen og en strek gjennem øiet er smukt askefarvet, undersiden foran samt strupen hvitgul, og kroppsidene rødbrune med gråhvite tverbånd.

Fjærdrakten er altså overveiende brun og grå og danner således en fortrinlig tilpasning til underlaget og de omgivelser hvori denne fugl almindelig færdes og beveger sig.

Forøvrig fører den, som vi alle vet, en så skjult levevis mellem gress og korn, at den også uten denne farveforklædning vilde være vanskelig nok at få øie på, og det er bare i de par første dager efter ankomsten, førend gresset er blitt høit nok til å skjule den, at det vil være mulig å følge dens bevegelser på engene eller over de groende åkerfelter.

Til det sydlige Norge ankommer åkerriksen gjerne i den første eller annen uke av mai, ved Bergen oftest ikke før i den tredje uke av denne måned.

I årene 1909 til 1921 ankom den til Bergens nærmeste omegn mellem $^{4}/_{5}$ og $^{27}/_{5}$, som følgende optegnelser viser:

1909-20/5	1913-4/5	1918-11/5
1910-18/5	1914-15?	1919-20/5
1911-21/5	1916-13/5	1920-16/5
1912-25/5	1917-27/5	1921-22/5

Like efter ankomsten træffer man den undertiden i mindre selskaper på 6 til 12 fugler. En sådan flokk iakttok jeg således 20/5 1906 på Nevengården i Sandviken (Bergen). Jeg talte her 8 fugler, hvorav de fleste syntes å være hanner; bare 3 av dem syntes å være hunner. Disse var gjenstand for megen kurtise og blev uophørlig forfulgt av hannene som syntes å ville overby hinannen ved å utrope sine artigheter med en heftighet og en kraft som var næsten nerverystende. Nogen egentlig kamp mellem hannene kunde jeg ikke iaktta, skjønt jeg på grunn av den korte gressvekst lett kunde overskue flokkens bevegelser, som jeg med interesse fulgte i henved en halv time. Nogen parring blev heller ikke observert, så det hele nærmest hadde karakteren av en utvalgsakt.

Det er bare sjelden man får anledning til å iaktta en sådan scene, og jeg har kun en eneste gang tidligere været vidne til et lignende skuespil. Det var i begynnelsen av 1880-årene oppe på „Blegen-gården“ („Skandsen“), på den markflate, hvori det nuværende vannbassin senere blev utgravet. Der blev dengang talt 12 fugler, av hvilke også dengang de fleste syntes å være hanner.

Kort efter ankomsten fordeler åkerriksene sig parvis utover markene og åkerfeltene, hvor det synes som om hvert par har sitt — dog neppe skarpt avgrensede — bevegelsesområde.

Her kan vi i den lyse sommertid treffe dem vadende i det frodig voksende gress eller inne i kornåkrene, hvor den beveger sig med forbausende letthet og smidighet selv gjennem de tetteste plantemasser.

Under gangen holder den hodet og forkroppen litt nedbøiet og noget fremstrakt og trenger på denne måte med stor behendighet gresset og kornstråene tilside. Speidende undersøker den herunder såvel jordbunnen som de omgivende planter og stanser kun for å sluke sit bytte eller for å utstøte sit bekjente snerrende rop.

Næringen består visstnok for størstedelen av regnormer, og da disse dyr jo hovedsakelig samler sit overjordiske næringsmateriale og ellers utfolder sin største virksomhet om aftenen og natten, er åkerriksen også mest i bevegelse ved den tid.

Men også om dagen er åkerriksen på ferde, og på denne tid av døgnet turde adskillige innsektarter utgjøre det meste av dens jaktbytte.

Om aftenen og natten efterstreber den forøvrig også de almindelige nøkne sneglearter foruten en mengde sommerfuglelarver tilhørende de såkalte nattflyarter, hvilke nemlig gjennemgående er utpregede nattdyr.

Men også plantefrø og saftige rotdeler skal åkerriksen av og til fortære, dog neppe i så stor mengde at der kan være tale om å betegne den

som en skadefugl. Tvertimot må det ansees for en avgjort sak at den lille elskværdige engvader er en utpreget nyttefugl som ingen har interesse av å forfølge eller fortredige, og den er da også med rette beskyttet av vår jaktlov.

Redet legges hos oss (som det synes) hyppigst i åkerreiner eller inne i kornåkrene, men også ofte mellem høit og tett gress ute på engene. Det er ofte bare en liten fordypning i marken, sparsomt utforet med visne og tørre gressblader og strå. Undertiden finner man dog en bedre opbygget redekurv, sammensatt av tørre plantestengler og delvis foret med tørt løv. Men noget kunstverk kan man neppe i noget tilfelle kalle det. Godt skjult er det imidlertid næsten alltid, og da folk på den tid kun sjelden ferdes over de frodig voksende enger eller på åkrene, er det ikke ofte redet blir opdaget. Med en god hund lar det sig naturligvis lettest opspore, ellers er det bare ved et rent tilfelle at man stundom treffer på det, når man i juni ferdes langs åkerkanter eller vader gjennem det tette gress.

Eggene legges hos oss visstnok kun rent unntagelsesvis før i den annen uke av juni. Et kuld, som i mitten av juni 1893 blev bragt mig fra en gård i Årstad, viste sig å være ganske frisk. Da kuldet var på 12 egg, hvorav de 3 var blitt ødelagt av finneren som ulykkeligvis hadde trått innover redekanten, må eggleggingen i dette rede ha begynt allerede i de første junidager.

I et annet rede, som blev funnet på en gård på Stordøens østside i slutningen av juni 1889 var eggene likeledes ganske friske. Dette kull var på 9 egg, og eggleggingen var altså begynt over midten av måneden.

Eggenes lengde varierer mellem 34 og 39,5 mm. og deres bredde mellem 26 og 28 mm.

De er glattskallede, oftest gulhvite til blålig anløpne, tett overstrødde med rødligbrune og askefarvede flekker, punkter og småstreker, men forøvrig en del variable både med hensyn til grunnfarve og tegning.

Man antar at rugingen, som tar ca. 3 uker, utføres alene av hunnen, som herunder sitter så fast på redet at den næsten lar sig ta med hånden. På steder hvor slåtten begynner tidlig, hender det dessverre at rugende hunner er blitt drept av ljåer eller slåmaskiner, fordi de ikke har villet forlate sine egg[1]).

Da slåtten i de vestlige fjorddistrikter sjelden begynner før i begynnelsen av juli, blir kullene sannsynligvis mindre hyppig forstyrret hos oss enn tilfellet er i sydligere egner, hvor mange eggkull som følge herav blir ødelagte.

Kort efter klekkingen forlater ungene redet og følger fra nu av moren omkring på markene eller åkrene, hvor de så utmerket forstår å skjule sig at man bare meget sjelden får øie på dem.

---

[1]) Undertiden skal det hende at den rugende fugl, når forstyrrelse inntrær, flytter eggene over til et sikrere sted, hvad der eksempelvis er blitt konstatert av Charles Dixon ved et rede i England.

Åkerriksen har forøvrig gjerne et eller annet skjulested, hvortil den søker hen når der er fare på ferde. Så lenge gresset ennu står på engene innretter den sig gjerne et sådant smutthull mellem de tetteste bevoksninger. Ofte tar den også i sådanne tilfelle sin tilflukt til hule markgrøfter eller under nedhengende torvkanter i åpne utskjæringer. Flere ganger har jeg sett den søke inn i grøfteløp under veier eller i huller som er utgravt av flomvann i bekkekanter. Men når engene er avmeiet, turde åkrene være dens sikreste tilfluktssteder.

Om åkerriksens liv på eftersommeren og høsten vet vi forøvrig svært lite. Når slåtten tar sin begynnelse og gjøkens galen ikke lenger lyder fra liene, inntrær også for den lille engvader den tause tid, og derfor legger man ikke lenger merke til den. Bare nu og da kan landmannen, når han i de tidlige morgentimer svinger sin ljå eller kjører sin slåmaskin over de duggvåte enger, få et flyktig glimt av den, når den forskremt flykter over fra en slåtteteig til en annen eller inn i den nermeste åker.

Er imidlertid ungene blitt så store at de kan bruke vingene, så begynner trekket mot det sydlige vinterkvarter, og når kornet kjøres inn på låven, har de fleste fugler allerede forlatt landet. Trekket foregår dog neppe i samlet flokk. Skjønt de fleste fugler synes å dra sydover omkring mitten av september eller måske litt tidligere, er enkelte fugler påtruffet ved fyrene langs Englands kyster så sent som 18. oktober.

Et meget beklagelig faktum er det, at denne fugl i løpet av de sisste 25 år har været i stadig tilbakegang i Bergens nærmeste omegn.

At den er forsvunnet fra det egentlige byområde er jo rimelig nok, det er jo en likefrem følge av den utvikling byen selv har gjennemgått i dette tidsrum. De gamle bymarker er jo nu enten helt bebygget, eller de har undergått så store forandringer, at de ikke lenger er noget fristed for den lille fredelskende åkerrikse.

Men på mange steder i omegnen, hvor den før var talrik, men nu bare finnes spredt og enkeltvis, er dens avtagen ikke så lett å forklare.

Måske er årsakene å søke i forandringer og forbedringer ved dyrkning og drenering av selve jordene, måske i den tiltagende benyttelse av slåmaskin. Vi vet det ikke. Men det er et faktum at den har været i stadig tilbakegang; og vi som har lært at holde av den, vi savner dens selskap og synes at den riktige sommernattstemning ikke lenger vil innfinne sig, når vi ikke hører den vante stemme i den duggfriske midsommernatt.

„Ringfugler“ II

(Tillegg til artikkelen side 29)

Av *H. Tho. L. Schaanning*

I Oversikten av det internasjonale ringmerkningsarbeide samt Norges andel i samme var uteglemt (på side 32) følgende deltagere:

1. *Oberst W. W. Ashley*, Sligo, Irland, ringmerker over 300 rugder i årene 1910—16.

2. *Herman Grote* i Kellsmäki ringmerker 80 stk. spurvefugler (fordelt på 15 arter div. *passeres*) i løpet av 1912.

3. *Professor G. A. Palmén*, Helsingfors, Finland, ringmerker i alt 3317 fugl i årene 1913—15.

Videre opgives (nederst på side 33) blott 2 norske fund av stær, merket i Skotland; imidlertid beløper disse sig til 4 stk. (ifølge „*British Birds*“), således:

Nr. 1 ringmerket i Skotland 20. mars 1911, gjenfundet i Saltdalen, Norge, 20. april 1911.

Nr. 2 ringmerket i Skotland 20. januar 1910, gjenfundet i Kvan, Salten, Norge, 20. august 1911.

Nr. 3 ringmerket i Skotland 18. mars 1911, gjenfundet rugende i Vårdalsøren, Nord-Trøndelag 5. april 1913.

Nr. 4 ringmerket i Skotland 10. februar 1911, gjenfundet i Østre-Aker, Kristiania, 11. mars 1914.

Senere er ytterligere 1 stær, ringmerket „*Mortensen, Viborg, D. 045*“, gjenfundet under en kraftledning på gården Vatnemo i Ogna, Jæren, den 3. april 1921, og ved lensmannsassistent Mjølsnes velvillighet overlatt Stavanger Museum, som videresendte ringen til hr. Mortensen. Imidlertid var hr. Mortensen avgått ved døden (samme dag), men ifølge senere meddelelse fra fru Mortensen var stæren merket som ung *i Viborg 22. september 1919.*

Også 1 ringmerket *krikand* (Anas crecca) med „British Birds“ berømte merke: „*Witherby High Holborn, London*“ og det imponerende nr. 67 116 på ringens indside, blev skutt i Surna nær Trondhjem i beg. av oktober 1921 (ifølge Dons).

Endelig er også en *rugde* (Scolopax rusticola) ringmerket „*W. Ashley, Sligo, 1919*“ skutt ved Fredriksstad medio april 1921. Ifølge nedenstående meddelelse til redaktør Urdal sammesteds, er den merket *som unge i Sligo i Irland våren 1919.* Denne meddelelse er senere gjengivet i „Aftenposten“ for 14. juni 1921 og hitsettes in extenso:

„Det interesserte mig meget å motta Deres brev av 20. april, som er blitt mig sendt fra mit hus i Sligo. Det er virkelig meget elskværdig av Dem å skrive og sende den alluminiums ring, som er blitt tatt av den skudte rugde.

I de senere år har rugden tiltatt sterkt i skogen på min eiendom i grevskapet Sligo, Irland, og årlig i de sidste 10 år eller deromkring, har mine viltvoktere satt ringer på benene av de unge rugder for å undersøke i hvilken retning de drar avsted. Ringene blir satt på deres ben, før de er 14 dager gamle, da de ikke kan fanges efter denne tid.

Da jeg var ung, hekket meget få rugder i distriktet, og vi hadde kun å stole på for vore undersokelser de fugler, som ankom i løpet av den første del av november hvert år. Disse fugler antok vi alltid — sannsynlig riktig også — kom til os fra Skandinavien i den hensikt å slippe bort fra eders nordlige vinters strenghet. Vi får fremdeles disse skandinaviske fugler, men som en forøkelse av det antall fugler, som nu klekker i distriktet, idet vi har hjemmefødte fugler å skyte. Grunnen til denne forandring i deres vaner er ukjent i enhver henseende av mig.

Rugden klekker i mine skoger i mai og tidlig i juni, så den fugl, som blev skutt i Fredriksstad, må ha været klekket i mai eller juni 1919. Like til krigen hindrede mine besøk i Irland så ofte, som jeg kunne ønske, skjød jeg rugder i Sligo i januar, og jeg fant, at omtrent 70 pct. av fuglene var født i distriktet. Så vidt jeg kunne bedømme forlot de ikke distriktet og drog utenlands. Nogen få drog allikevel avsted, og jeg har fått meddelelse om rugder, som er skutt så langt borte som i lande, nær Bordeaux i Frankrige og endelig nær Bilbao i Spanien. Den ene som blev skutt ved Bilbao blev endog skutt i slutningen av oktober samme år som den blev født, hvilket er en vidunderlig flugt for en fugl kun ca. 4 måneder gammel.

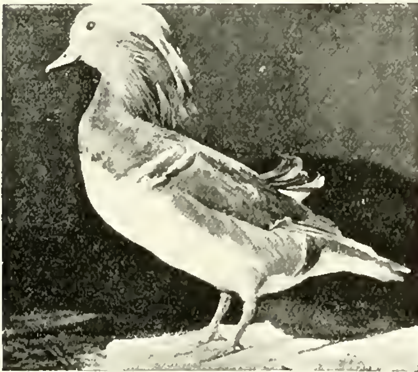
Deres brev bringer den første meddelelse, som jeg har mottatt om nogen av de rugder, født i mit distrikt, som er blevet skutt i Skandinavien, og det er merkelig, fordi jeg indbildte mig, at fugler født i Skandinavien drog til Irland tidlig på vinteren for å undgå det kolde veir, hvorfor også nogen av de fugler, som er født i Irland drog sydover til Frankrige og Spanien i den samme hensigt. I dette tilfelle er det altså en fugl født i Irland, som drar avsted til Skandinavien. Men det må i dette tilfelle selvfølgelig være således, at denne fugl drog til Deres land om våren sammen med de skandinaviske fugler, som kom hid sist i november for vårens skyld, og at den, hvis den ikke var blitt skutt, ville ha vendt tilbake neste november til Irland for å søke et varmere klima.

Deres ærbødige
Wilfred Ashley.“

Mindre meddelelser

Av *Carl Emil Petersen* [1]

Ved et tilfeldig ophold i Koppang (Østerdalen) besøkte jeg preparant Syversens lille museum. Jeg fant der flere interessante ting, således *mandarinanden* [2] (aix galericulata); individet, en han i sin strålende vårdrakt, var skutt i Fæmundsjøen 25. mai 1914 av T. N. Holme. Ennvidere fant jeg et ekspl. av *hærfuglen* (upupa epops), skutt i Sollien, likesom også den nu så bekjente *Bjerkreim-orre* forefantes i samlingen. Endelig har jeg notert et ekspl. av *minervasuglen* [3] (athene noctua), dog har jeg satt et spørsmålstegn hermed, da jeg ikke var helt sikker i min sak. Hvis en ornitholog kommer på de kanter, vil det lønne sig å avlegge den lille samling et besøk. Den inneholder også andre rariteter.

A. B. Gundersen foto.

Mandarin and.

Kristiania, 27. juni 1921.

Småfuglene avtar

Våren 1921 kunne jeg her i Harstad og nærmeste omegn kun opdage et eneste linerlepar, likesom også forekomsten av stær nu i år synes å tyde på stor nedgang i stærens antall, en merkelig stor avtagen i tall fra høsten 1917. I 1919 hørte jeg på Bygdø hos en der boende vognmand Hansen at antallet av småfugler, særskilt hussvalen, stadig avtok, og det uaktet jakten på småfugl var meget innskrenket.

Fra mit mangeårige ophold i Tromsø by har jeg hatt anledning til å

[1]) Ovenstående meddelelser mottok redaksjonen fra avdøde hr. Carl Emil Petersen — en av stifterne av Norsk Ornithologisk Forening — bare et par uker for hans død siste sommer. Dessverre er en lenge ventet nekrolog ennu ikke fremkommet, men vil bli inntatt i næste nr. av tidsskriftet. Redaksjonen.

[2]) Av mandarin-anden, også kaldet *praktgåsen*, kjendes 2 ekspl. tidligere felt i Norge, nemlig en han skutt av skogeier Lømo, Jømna pr. Elverum i 1907, (meddelt av nylig avdøde kemiker A. B. Gundersen i brev med innlagte ovenstående foto av fuglen), samt et ekspl. likeledes skutt i Elverum 26. april 1910: (ifølge Collett: Norges Fugle 1921.) Samtlige disse ekspl. er dog visstnok unnsluppet fra fangenskap. Redaksjonen.

[3]) Minervas-uglen er hittil aldri påtruffet i Norge. En forespørsel til preparant Syversen om nærmere oplysninger etc. vedrørende nevnte ekspl. er imidlertid forblitt ubesvart, så foreløbig bør meddelelsen, hvad hr. Petersen også gjør opmerksom på, mottas med forbehold. Redaksjonen.

iaktta stæren, bl. a. om våren, når der kan inntreffe flere dages snevær, der dekker marken med et nytt flere tommer tykt snelag; den må da ta sin tilflukt til fjæren ved lavvann, hvor den systematisk velter over hver mindre sten, hvorunder orm og andre småkryp kan antas å holde til. Litt bidrag til livsophold får også stæren ved at der av enkelte fuglevenner ved inntreffende snevær om våren blir utstrødd dampet havregryn eller lignende for dem.

Overvintrende stær har jeg ikke sett på disse kanter, derimot så jeg vinteren 1856 – 57 en større stærflokk overvintre ved Saltens gamle sorenskrivergård, en mils vei innenfor Bodø; mulig overvintrer stæren ved Hammerø i Vestfjorden, hvor der hver vinter overvintrer svaner, der av og til kommer trekkende så tidlig som ved kyndelsmesse nordover til bunnen av Balsfjorden, den store Sørkjosleire, hvor de så blir liggende til ut i mai. Svanen tar nordover fra Hammerø den alm. skibsled inntil Kløven på Senjenøen, hvor den bøier av mot Finfjord og fortsetter over den store senkning over Rosfjorden, for over den indre del av Malangsfjorden og indre del av Malangshalvøen at nå Sørkjosleren, hvor jeg et par ganger har sett den slå ned kl. 6 em. eller i den tid. Den er lite efterstrebt, da dens tørre og seige kjød vanskelig finner liebhabere.

Harstad, 25. september 1921.

J. C. Figenschou.

„Süddeutsche Vogelwarte"

I likhet med Nord-Tyskland har man nu også i Syd-Tyskland fått et „Vogelwarte". — Det blev henlagt til Stuttgart med dr. Curt Floericke som leder og redaktør av institusjonens tidsskrift „Mitteilungen über die Vogelwelt" der skal bli et månedsskrift og ledsages av årlige gratisbilag.

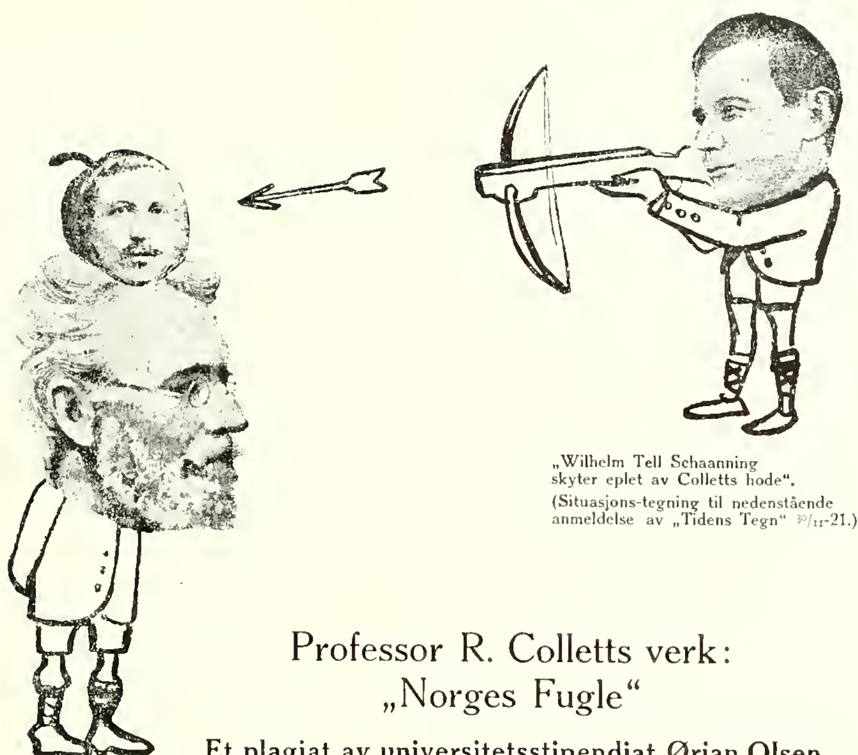
Med sine store samlinger og et utmerket fagbibliotek kann man vente at „S. V." vil klare å løse de mange og store opgaver det har stillet sig. — Således skal der ved Bodensjøen oprettes en observasjons-stasjon for trekkfuglstudier. Og når tidene blir bedre, er det også tanken å ta flyvemaskinen til hjelp ved utforskningen av fuglenes trekkveier.

På grunn av den lave valuta vil alle interesserte kunne bli medlemmer for et ubetydelig beløp. — Ved en gang for alle å innbetale *500 mark* blir man *livsvarig* medlem og får tidsskriftet tilsendt.

Siden 1919 er der tegnet over 500 medlemmer — derav flere utlendinger — og 5 dobbelthefter + 2 gratis-bøker er utsendt.

Adressen er „Süddeutsche Vogelwarte" Obere Birkenwaldstrasse *217*, Stuttgart.

A. Bernhoft-Osa.

„Wilhelm Tell Schaanning skyter eplet av Colletts hode“. (Situasjons-tegning til nedenstående anmeldelse av „Tidens Tegn“ 30/11-21.)

Professor R. Colletts verk: „Norges Fugle“

Et plagiat av universitetsstipendiat Ørjan Olsen

Anmeldt av konservator *H. Tho. L. Schaanning*

Der er intet nytt under solen! „Historien“ bekrefter sig uavlatelig op igjen! I Danmark hadde de således en gang sin berømte Kjærbølling, som i 1852 utgav verket „Danmarks fugle“ og i den anledning „levet på folkets tunger“ til lenge efter sin død, d. v. s. like til i 1908, da en nidkjær fugleven påviste, at Kjærbøllings store verk „Danmarks fugle“ egentlig blott var et elendig plagiat, en delvis ordrett oversettelse av tyskeren Zanders: „Naturgeschichte der Vøgel Mecklenburgs“ (trykt i 1837). *Sic transit gloria mundi!*

I disse dager gjentar denne bedrøvelige historie sig atter: scenen er bare forlagt hitop til os. Den berømte ornitholog, avdøde professor R. Collets efterlatte skrifter utsendes som et stort standardverk over *Norges fugler* i 3 imponerende bind med henimot et par tusen siders tekst, trykt på fint papir og utarbeidet ved universitetsstipendiat *Ørjan Olsen* under medvirkning av A. Landmark — og så viser det sig å være hovedsakelig et *plagiat*, med delvis *ordret oversatte artsbeskrivelser* bl. a. efter *Dr. E. Hartert* „Die Vøgel der Paläarktischen Fauna“ (trykt i Berlin 1903 og følgende år).

Professor R. Collett døde som bekjent i 1912 uten å ha fått ut mere end bindet om pattedyrene av sit store verk over *Norges Hvirveldyr*. En

mengde vesentlig biologisk materiale til neste bind om fuglene forelå dog allerede i flere tidligere trykte avhandlinger mellem 1864—1905, så det vilde være et forholdsvis lett overkommelig arbeide *for en fagmand* å gjøre en fyldig ekstrakt av *dette på forhånd ordnede stof* og føre det up to date for de siste årtiers vedkommende. Hovedarbeidet vilde her eventuellt komme til å ligge i *utarbeidelsen av de systematiske artsbeskrivelser*, et arbeide som hittil ikke er utført på *grunnlag av norskt materiale*, og som det selvsagt er av stor videnskapelig betydning å få utført. Uttrykkelig med dette formål for øie tilkjendegir da også Collett i sit testamente (datert 8. sept. 1912), hvori han avsetter en pengesum som honorar til medarbeidere ved verkets fullførelse, „at alle dele ønskes utarbeidet såvidt mulig efter museets samlinger" — med andre ord: at artsdiagnoser og beskrivelser av de forskjellige årsdrakter utarbeides efter materiale i norske museers fuglesamlinger. Dette er vel forøvrig noget som sier sig selv.

Som bekjent blev konservator Wollebæk ved Tøien museum (av det matem. naturviden. fakultet) valgt til hovedredaktør for utgivelsen av Colletts samlede verk; som medarbeidere anviser det samme fakultet ham bl. a. d'herr. universitetsstipendiat Ørjan Olsen og fiskeriinspektør A. Landmark som „specielt" sakkyndige for fuglenes vedkommende, og resultatet herav foreligger i det nu utsendte verk: „Norges Fugle". I sit *forord* her gir Ørjan Olsen en historisk oversikt over verkets tilblivelse. Han nævner det påbegynte arbeide og Colletts død, men fremhæver, at da opgaven lå *innenfor* hans (Olsens) specialstudium, følte han det som *en plikt* å ta arbeidet op efter Collett, tross han, som han sier, er fullt opmerksom på de vanskeligheter der er forbundet med at skrive i andres navn, da man må døie kritik for det som er mindre bra, mens æren i sin helhet tilfaller den, hvis navn står på titelbladet. Om de benyttede „kilder" oplyser Ørjan Olsen videre: „hvor der har foreligget sikre notater fra Colletts hånd, har jeg selvfølgelig fortrinsvis benyttet disse", og senere tilføier han: „desuten har jeg med professor Jägerskiolds elskverdige tillatelse benyttet et stort antall tekstfigurer fra hans bekjente praktverk: „Nordens Fåglar" til lettelse for artsbestemmelsene. Av denne grunn har det falt naturlig å benytte vesentlig de samme artsnøkler som i „Nordens Fåglar".

Ørjan Olsen burde ha nevnt *adskillige andre kilder også*, og først og fremst ovennevnte E. Hartert: „Die Vøgel der Paläarktischen Fauna", som er benyttet i en utstrekning som nærmer sig det uanstendige, idet ikke alene samtlige arters geografiske utbredelsesområde inklusive underartene innen samme *ordret er tatt* ut herfra (uten kildeangivelse), men for en stor del også diagnoser og tekstbeskrivelser over de norske fuglearters utseende. En sådan beskyldning mot en av det kongelige norske Fredriks universitets stipendiater må selvsagt bevises, hvorfor jeg har tatt ut en stikprøve på 10 norske sangeres artsbeskrivelser henholdsvis fra Colletts „Norges Fugle" ved

Ørjan Olsen samt fra E. Hartert: „Die Vøgel der Paläarktischen Fauna". (Se side 112—116).

Samtidig med denne serie plagierte artsbeskrivelser, som følger nedenfor, gjengis også (se. s. 116) et par eksempler på, hvad utgiveren tillater sig å fremlegge som „videnskapelig behandlet materiale". Det gjelder 2 tilfeller av angivelig nye, tidligere i Norge ikke påviste arter (respektive underarter), de eneste nyheter forøvrig som verket egentlig inneholder, nemlig det på side 59 anførte fund av Kaukasus-trost samt den på side 131 nevnte norske stamme av Eversmanns løvsangere. Disse fund nevnes som fakta, men eventuelle foreliggende norske eksempl. beskrives ikke, derimot plagieres også her *ikke bare artsbeskrivelserne,* men *også den fortellende tekst ordrett ut efter Harters verk,* idet Harters resonerende bemerkninger simpelthen annekteres *in extenso* av utgiveren og fremlegges ordrett som et resultat av såkalte „nærmere undersøkelser". Men om disse „nærmere undersøkelser" oplyses ellers ikke med en stavelse, og „refleksjonerne gjør sig selv".

Utenom Harters verk er også ordrett og uten kildeangivelse plagiert flere viktige fund (de eneste hittil i Norge), dels fra „Stavanger Museums aarbok" 1917 og dels fra „Norsk Ornithologisk Tidsskrift", således funnet av *Circus pygargus* (Bd. II side 205) samt det første norske ringmerkningsresultat (i Bd. I side 39), begge i sin tid offentliggjorte i ovennevnte skrifter av undertegnede, likesom originalnoter i *snesevis,* også uten kildeangivelse, omtrent ordrett er plagiert ut av mitt tidligere arbeide: „Norges Fuglefauna". (Trykt i 1916). På den annen side er igjen mitt navn misbrukt som kildeangivelse ved *helt meningsløse* forekomster som til ekspl. i bd. I side 192, hvor følgende passus anføres om gjerdesmetten (Troglodytes): „Den er bemerket helt oppe i Pasvikdalen i Syd-Varanger, hvor enkelte ekspl. ifølge Schaanning er skutt, en enkelt saa langt nord som ved Kirkenes vinteren 1900—01, hvilket altsaa er artens nordgrense".

Dette siste er selvsakt noget sludder, da nordgrensen for gjerdesmettens utbredelse ligger adskillige breddegrader sydligere. Imidlertid viser det sig, at mit ovennevnte arbeide „Norges Fuglefauna" på en og samme side 38 inneholder beskrivelser både av gjerdesmet og kjøtmeis, og at en fotnote her med de ovenanførte oplysninger på ordinær måte henviser til sistnevnte art, noget utgiveren heller ikke har oversett, idet han *foruten på gjerdesmetten også har benyttet den på kjøtmeisen,* men her som plagiat, uten kildeangivelse.

Efter disse forhånds-bemerkninger skal jeg i korte trekk gjennemgå det foreliggende arbeide.

Uten nogen innledende oversikt eller noget samlet system overhodet fikserer utgiveren antallet av norske fugler til 296 arter, „hvortil kommer endel underarter, varieteter og hybrider", for å benytte hans eget uttrykk — og går derefter rett over til behandlingen av de respektive arter. Efter kortfattede og greie familie- og slektsoversikter med såvel tekst som nøkler

og avbildninger fra det svenske praktverk „Nordens Fåglar“ behandles hver enkelt art instruktivt og uttømmende, idet teksten med Colletts „Norges Pattedyr“ som mønster meget praktisk er ordnet i bestemte avsnitt, først *utbredelse* (delvis også samtlige underarters), derpå *utseende, farvevariasjoner, levevis, føde, forplantning* og delvis *forhistorisk utbredelse*. Verket ledsages dessuten av vel 100 fotografiske helsidetrykk, hovedsakelig av biologiske grupper på Tøien museum, endel, ca. 30—40 stk., dog også reproduseret efter professor Colletts ypperlige friluftsbilleder. Endelig medfølger et par registre henholdsvis over verkets norske og latinske navne. Boken, som foreligger i 3 bd. med sammenlagt vel 1600 sider tekst, er trykt på H. Aschehoug & Co.s forlag (W. Nygaard) Kristiania 1921, og er av dette gitt et særdeles pent utstyr. Det fremlægges som bekjent som del II i serien Colletts: Norges Hvirveldyr.

Det sier sig selv. at et verk som det foreliggende og av disse dimensjoner ikke kan være feilfritt, men der er riktignok mange måter å feile på. Jeg forbigår her trykkfeil og andre mere eller mindre tilfeldige feil, de hører næsten med i vore tider og bør selvsakt helst gjøres opmerksom på for å få dem rettet i eventuelle senere utgaver, men jeg finner allikevel for plassens skyld at måtte forbigå *alt mindre vesentlig* og innskrenke mig til å påvise de mangler, som aldrig vilde ha klebet ved et sådant arbeide, om opgaven hadde lagt „innenfor utgiverens specialstudium“, således som oplyst i verkets forord. Saken er nemlig helt enkelt den, at alt det som hittil foreligger som fakta vedrørende Norges fuglefauna, hvad enten det nu gjelder nye fund av arter eller påvisning av utbredelses- og rugeforhold forøvrig, *ikke i et eneste tilfelle foreligger som noget resultat av utgiveren Ørjan Olsens personlige undersøkelser*. Han er absolut en fremmed mann i ornithologien, og sett med denne bakgrunn for øie forstår man bedre og kan man kanske også undskylde den usikkerhet, som hele verket igjennem kommer frem i utgiverens uavlatelig gjentagne „muligens“, „antagelighets- og sannsynligvis“-betraktninger, selv i tilfeller, hvor saken er oplagt det *motsatte* for læseren, dertil kommer en total mangel på kritisk evne til å sikte og begrense „stoffet“ ved f. eks. i et verk som dette å medta en mengde eldre, helt usikre og upålitelige historier, som aldrig senere har bekreftet sig, foruten rene „røverhistorier“ om falker og ugler „som flytter egg og unger fra sted til sted“, eller om sneugler, som for ramme alvor menes å innsamle renlav „ala grønsaker“ o. s. v. i det uendelige.

Først og fremst er det helt utilborlig å utelate en samlet oversikt over det anvendte system, dernæst er placeringen av de forskjellige grupper innen de bestemte ordner så vel som av ordenerne selv innbyrdes helt meningsløs, og som det synes helt tilfeldig. Å placere fluesnapper-familien f. eks. imellem piroler og kråkefamilien på den ene side samt svaler og finker mellem stærene og kråkefamilien på den annen side hører ingensteds hjemme, og det samme kan med god grunn sies om grupperingen

av hønsefuglenes orden midt imellem duer og rovfugl. Hvis Liljeborgs system, som hovedsakelig ellers er anvendt, er tenkt „forbedret“ ved denne omkalfatring, så tar utgiveren feil.

Også dett opgivne arts-antall 296 blir satt helt vilkårlig. Utgiveren medregner i dette et angivelig fund av „Kaukasustrost“, som imidlertid blott er en tvilsom lokalrase av vor ringtrost; på den annen side medregner han ikke gode arter (respektive underarter) som Lapirisk, Polaririsk, Russekråke, Middelhavslire, Grønlandsfalk, Donau-blåkjelk og Kanadagås, som hver for sig ihvertfall er like meget artsberettiget som Kaukasustrosten. Det er inkonsekvent å medta den ene og sløife de øvrige.

I forordet opgives de av Collett anvendte norske navner som benyttet her med undtagelse av enkelte upraktiske navner, som var utbyttet med sådanne, som for tilfeldige arter f. eks. tok hensyn til hjemstedet. Det omvendte er imidlertid praktisert, således er gode navne som Kina-trost, Eng-høk, Kjerhok, Islandsmåke, Engelskgulerle og flere utbyttet med intetsigende navne som *Flektrost, Gråhøk, Brunhøk, Blåmåke* og *Ray-erle*, mens stormsvalerne samt myggsnapperen er benådet med underlig sammensatte navner som „storstorm“- og „dvergstorm“-svale samt „sangflue“-snapper. Også de anvendte videnskapelige slekts- og artsnavner står i strid med utgiverens oplysning i verkets forord om, at prioritetsnavnene er benyttet. Av de ca. 300 benyttede navner er således med et rundt tall ca. halvhundrede navner *ikke* efter nugjeldende prioritetslov. Lom-slekten heter således ikke lenger gavia, men *Colymbus*, dykker-slekten ikke colymbus, men *Podiceps*, myrsniper ikke tringa, men *Erolia*, strandsniper ikke Totanus, men *Tringa*, dykender ikke fuligula, men *Nyroca*, flagspetter ikke dendroeopus, men *Dryobates*, stormsvaler ikke procellaria, men *Hydrobates*, taksvaler ikke hirundo, men *Delichon*, sakssvaler ikke chelidon, men *Hirundo* o. s. v. I henhold hertil er det rent utillatelig, når der f. eks. i bd. III s. 207 berettes, at sildemåken *Larus affinis* erstatter vor sildemåke *Larus fuscus* mellem Dvina og Jenissei. Larus affinis — eller riktigere *Larus fuscus affinis* erstatter vor sildemåke i England, og ved en kritisk gjennemgåelse av universitetets skinnsamlinger vilde utgiveren ha funnet, at samme underart også bebor Roth utenfor Stavanger. Den nord-sibiriske sildemåkes videnskapelige navn er *Larus fuscus taimyrensis*. Men for å anvende prioritetsloven må man kjende den, det nytter ikke bare å „citere“ den. Hvad de systematiske artsbeskrivelser angår, henviser jeg til førnevnte uttalelser i forbindelse med Harterts verk. De uttatte *artsmerker* er dog heller ikke altid pålitelige, hvad enten dette nu skyldes feil „oversettelse“ eller ukyndighet. Jeg skal bare peke på et par feil, som tyder på begge deler. I bd. I side 75 opgives for blåkjelken (Cyanecula suecica), at strupe og forhals hos den gamle fugl er blå“. Dette er feil, nevnte art har *forhalsen blå med rustrød strupeplett*, i motsetning til den mellem-europeiske art *Cyanecula s. cyanecula*, som har ensfarvet blå strupe, undertiden med hvit

strupe-plet. Det fremgår for øvrig av teksten samme side, at utgiveren ikke har spor greie på dette forhold, idet han anfører: „Blaakjelken er *merkelig nok* i Norge fuldkommen alpinsk i sin optræden, tiltrods for at den i Mellem-Europa hækker almindelig paa lavlandet". På omstående side 76 anfører han imidlertid just denne mellem-europeiske art som spesifikk for Mellem-Europa. På side 149 (samme bd.) opgives som artsmerke for Grønsangeren, at „tøilerne og en strek gjennem øiet er sortagtige", til tross for der ikke findes en sort fjær på hele fuglen. I bd III s. 164 opgives tarsens lengdeforhold som den *eneste* sikre artsforskjel mellem tyvjo og fjelljo, idet tarsen hos tyvjoen sjelden er under 42 mm., hos fjelljoen *sjelden over 38 mm.*, samtidig anføres *39 mm. som minimumsmål* for fjelljoens tarse i artsbeskrivelsen (s. 172).

Absolutt feil er også kapitlet om edderfugl-hannenes farveskifte, idet unghannene allerede i løpet av nov.—des. den *første vinter* påbegynner anlegget av sin hvitspraglete drakt, ikke (således som opgitt) først i den annen vinter. Feilen er oprindelig Colletts egen, men burde selvsagt været rettet av utgiveren. Det fremgår heller ikke klart av utgiverens beretning om kornkråken (Corvus frugilegus), hvorvidt dens skallede forhode skyldes felning eller bortslitning av nebrotsfjærene. Side 312 fremholdes uttrykkelig, at nevnte fjær felles, mens forklaringen s. 315 går ut på, at den mister disse fjær, „idet disse slites sterkt".

Helt vildledende virker det også, når der i beskrivelsen av en og samme legemsdel på en fugl benyttes forskjellige benevnelser om hinannen, som f. eks. styrfjær og halefjær, yderfan og utkanter o. s. v. for ikke å tale om uttrykk som en „hanlig" og en „hunlig unge", eller mere „hvidlige" svingfjær, altsammen tegn som viser hen til en dårlig „oversettelse".

Hvor utgiveren en enkelt gang opgir kilde eller henviser til „benyttet" litteratur er han heller ikke alltid heldig. I bd. III s. 354 opgives således en albino av teist å være innkommet til Stavanger Museum; omhandlede ekspl. er imidlertid ingen teist, men en lomvi. I bd. II s. 166 sies i rypeorrens *diagnose*, at hannen er av *røiens* størrelse (her mener han vel orrhønens) og henviser sammesteds i en fotnote til „en utførlig illustreret beskrivelse av rypeorrens utseende i Colletts: „Remarks of Ornith. of Northern Norway 1886". For det første er nu Colletts „Remarks etc." trykt i Videnskapsselskapets forhandlinger for 1872", og for det annet inneholder dette arbeide *ikke nogen illustreret* beskrivelse av rypeorren, og for det tredje er den beskrivelse, Olsen mener, trykt i det engelske „Proc. Zool. Soc. London 1886".

I bd. III s. 341 anføres om dvergdykkerens forhistoriske utbredelse: „Blandt forskjellige stenaldersaker i Vistehulen paa Jæren har man fundet ben av en lappedykker, som synes at være denne art. Dette tør muligens tyde paa, at der i tidligere tider har raadet et mildere klima i denne egn".

Nu er det uheldigvis ikke dvergdykkerens (podiceps ruficollis), men Donau-dykkerens (P. nigricollis) forhistoriske levninger, som er funnet i

Vistehulen, og som passer inn i den velkjente teori om et mildere klima dengang (konfer. A. W. Brøgger: Vistefundet). Dvergdykkeren derimot *er delvis stasjonær i disse trakter den dag idag*, så utgiverens „dypsindige" betraktninger herover synes noget malplaeerte.

Heller ikke oplysningene om artenes geografiske utbredelse i Norge er pålitelige. Sisik, topmeis og ringdue går således helt op til Namdalen og Nordlands grenser, den siste er heller ikke lenger nogen sjeldenhet langs vestkysten; det samme kan også sies om tårnsvalen, og begge ruger talrik i Rogaland. Derimot er stilitsen meget sjelden på Vestlandet og er aldrig påvist rugende ved Stavanger, som der oplyses om. Glenten ruger heller ikke årlig i Norge, og der foreligger ikke en eneste grunn til å formode, at båndkorsnebben skulde ruge i Finnmark. De vel halvhundrede år gamle og aldrig bekreftede formodninger om, at Stellers and har ruget på Henøene og hvitkindet gås i Lofoten, er der heller ingen grunn til å dra frem igjen. Videre mangler en hel del av de nyere fund, som f. eks. senere forekomster av rørdrum, natheire med flere for ikke å tale om alle de senere geirfugl-fund, som det hadde været av betydelig storre værdi å få med end alle de medtagne *usikre* oplysninger om angivelige nye fund av Kina-trost, sortstrupeskvette, dvergspurv og pirol o. s. v.

De rent biologiske oplysninger vedrørende avsnittene *forplantning* og *levevis* er derimot gjennemgående utførlig behandlet, og er utvilsomt det som gir verket en viss værdi. Her foreligger et alsidig og uttømmende materiale, resultatet hovedsakelig av Colletts egne iakttagelser, komplettert med pålitelige oplysninger av kritiske iakttagere som Thome, Røskeland, Wessel og flere. Der finnes dog også i disse avsnitt adskillige feil, som burde være undgått. Sivsangerens vårtrekk indtreffer således til Syd-Varanger minst en måned senere (ca. 18. juni) end opgitt. Den er vårens *siste* trekkfugl. Heller ikke foregår fiskeørnens egg-leggning heroppe noget år så sent som 14. juli, på den tid er ungene alltid forlengst utklekket. Videre er 15. mars som ankomstdato for gjøken om våren utenkelig og burde aldri været notert uten at eksemplaret samtidig blev fremlagt. I forbindelse med gjøken kan det her ha en viss interesse å sammenligne beretningene om denne arts eggleggning henholdsvis i det foreliggende verk „Norges Fugler" og i det samtidig nu utkomne Aschehougs illustrerte konversationsleksikon (bd. IV s. 601), hvis ornithologiske innhold likeledes er utarbeidet av Ørjan Olsen.

I førstnevnte verk fortelles således: „Det er sandsynlig, at gjøken lægger et egg anden hver dag". I sistnevnte derimot: „eggene lægges med 6—8 dages mellemrum". Unektelig to noget forskjellige resultater, fremlagt offentlig i 2 *samtidig* utkomne verker i 1921 ved den *samme* videnskapsmann.

Sic transit gloria mundi!

Stavanger museum, 7. novbr. 1921.

H. Tho. L. Schaanning.

P. S. Vi og vor tid, som kjente professor Collett og kjenner til bestemmelsene i hans testamente, forstår selvfølgelig, at ovennevnte „plagiata" efter Hartert etc. *ikke* allerede forelå „som sikre notater fra Colletts haand" dengang Ørjan Olsen fik befatning med hans avbrudte arbeide, men som det nok efter Olsens forord i verket kan opfattes som, og som en senere generation og eftertiden vel også ganske sikkert vilde ha opfattet det, når plagiatet i sin tid i fremtiden engang var blitt påvist. Som benyttede „kilder" opgives jo bare „Colletts notater" og „Nordens Fåglar", og når utgiveren alias Ørjan Olsen ikke opgir Hartert (vilde man vel resonnere) er det selvsagt fordi denne „kilde" da allerede var utskrevet (eller plagieret) i de *ferdig foreliggende notater* fra Colletts hånd, og som utgiveren påberoper sig, da han overtok det påbegynte arbeide. Hermed får det nu være som det vil. D. S.

Et dusin stikkprøver i utvalg henholdsvis fra *Collett: „Norges Fugle" ved Ørjan Olsen* og fra *E. Hartert: „Die Vogel der Paläarktischen Fauna"*.

Collett: Side 107. (Om Munken). Han i vårdrakt.

Hodets overside er sort, dets sider, nakken, tøilerne og halsens sider askegraa, oversiden forøvrig brungraa, undertiden næsten askegraa, med grønlig anstrøk. Sving- og styrefjær er mørkebrune med kanter av ryggens farve. Undersiden er blekgraa, siderne mere brunlig-graa, midten av underlivet hvitagtig. De undre vingedækfjær er hvitlige med mere eller mindre gulagtig anstrøk. De undre haledækfjær graabrune og med brede skittenhvite kanter. Iris er brun, overnebbet sortagtig, undernebbet blaagraat eller blygraat. Benene glinsende blaagraa. Halen er svakt avrundet. Hos hunnen er hodets overside rustbrun, og nakken, ryggen, siderne og forbrystet har noget mere brunlig anstrøk. Ellers lik hannen. I den friske høstdragt har de sorte fjær paa hannens hode smale, rustbrune kanter, som imidlertid snart slites væk.

Hartert: Side 584.

Kopfplatte schwarz, Nacken, Zügel, Kopf- und Halsseiten aschgrau, übrige Oberseite gräulich olivenbraun bisweilen fast aschgrau. Schwingen und Schwanz dunkelbraun, mit der Farbe des Rückens gesäumt. Unterseite mattgrau, Mitte des Unterkörpers heller, fast weiss, Seiten graubraun verwaschen. Unterflügeldecken weisslich bis rahmfarben. Unterschwanzdecken graubraun mit breiten schmutzigweissen Säumen. Iris braun. Oberschnabel hornschwarz, Unterschnabel bleigrau, oder blaugrau. Füsse glänzend bläulichgrau oder bleigrau. Kopfplatte rostbraun. Nacken und Rücken mehr bräunlich verwaschen, Körperseiten und Kropfgegend etwas bräunlicher. Im frischen Herbstkleide haben die schwarzen Kopffedern der Hähne schmale rostbraune Säume, die sich aber bald abnutzen.

Collett: Side 112. (Om havesangeren).

Han: Oversiden er olivengraa, sving- og styrefjærene noget mørkere. Svingfjærenes indfan er paa undersiden sølvgraat, og deres spidser har hvitagtige kanter. Undersiden er smudsig gulhvit eller graahvit, med svakt gulbrunt anstrøk paa siderne, forbrystet, strupen og de undre haledækfjær og litt sterkere paa de undre vingedækfjær. Midten av underlivet er næsten rent hvit. Iris er brun, nebbet mørkt hornbrunt, mere gulagtig ved basis av undernebbet, benene blygraa.

Hartert: Side 582.

Oberseite olivenbraun. Schwanz und Schwingen etwas dunkler, Spitzensäume der Flügel lichter, weisslicher. Unterseite gräulichweiss, Körperseiten, Kropfgegend und Unterflügel-

decken fahl gelbbraun, die letzteren reiner, gelblicher, Kehle und Unterschwanzdecken mit gelblichen Schimmer, Mitte des Unterkörpers fast reinweiss, Innensäume der Schwingen silbergrau. Iris braun. Schnabel dunkel hornbraun, Basis des Unterschnabels gelblichbraun. Füsse bleigrau.

Collett: Side 118. (Om gråsangeren).

Voksen han i vaardragt: Oversiden, iberegnet de smaa ovre vingedækfjær er graabrun, hodet oventil og paa siderne med svakt ofte knapt merkbart askegraat anstrok. Svingfjærene er morkebrune, haandfjærenes utfan med smale blekbrune kanter. Armsvingfjærene og de store ovre vingedækfjær med bredere rustbrune kanter Styrefjærene er mørkebrune med smale, blekbrune kanter, det yderste par i utfanet og henimot spidsen skiddenhvite, det andet par med mer eller mindre fremtrædende hvite kanter i spidsen. Undersiden er hvit, specielt paa siderne med gulagtig og paa kraasregionen med et lignende eller ofte mere rødlig anstrøk, strupen er renest hvit, de undre haledækfjær hvite med rustgult anstrok. De undre vingedækfjær er blekt brungraa, svingfjærenes indfan paa undersiden meget lyst graa. Iris er gulbrun, randen av oienlokkene blekt rodlig. Overnebbet er morkebrunt, undernebbets indre del kjotfarvet. Benene lysebrune med morkere tær.

Hartert: Side 586.

Oberseite mit Einschluss der kleineren Oberflügeldecken gräulichbraun, Oberkopft und Kopfseiten mit deutlichem aschgrauen Anflug, Schwingen dunkelbraun, Aussensäume der Handschwingen schmal fahlbraun, die der Armschwingen und grossen Oberflügeldecken breit röstlich zimtbraun. Steuerfedern dunkelbraun mit schmalen fahlbraunen Rändern, äusserstes Paar weiss mit grauern Anflug, Basis und grosster Teil des Innensaümes dunkelbraun, zweites Paar mit schmälerem oder breiterem weissen Spitzensaum, Unterseite rahmweiss, Seiten isabellafarben. Kropfgegend mit rosigem oder hell weinrötlichem Anflug, Kehle am reinsten weiss. Unterschwanzdecken röstlichweiss. Axillaren und Unterflügeldecken fahl bräunlichgrau, Innensäume der Schwingen sehr hellgrau. Iris gelbbraun, Augenlidrand blass rötlich. Oberschnabel dunkel hornbraun, Unterschnabel fleischfarben, Spitze braun. Füsse hellbraun, Zehen dunkler.

Collett: Side 123. (Om hoksanger).

Voksen han i vaardragt: Oversiden er graa med brunagtig anstrok, som paa hodet, halsen, de øvre haledækfjær og overgumpen neppe er merkbart. Paa overgumpen, de øvre haledækfjær, skulderfjærene og for det meste ogsaa paa den forreste del av hodet og oredækfjærene findes smale, hvite, ved en underliggende mørkere linje fremhævede fjærkanter. Svingfjærene er mørkebrune med smale, blekbrune kanter. De ovre vingedækfjær av ryggens farve med temmelig brede, hvite kanter. Styrefjærene er morkegraa.

Hartert: Side 578.

Oberseite grau mit braunem Anfluge, der auf Kopf, Hals, Bürzel und Oberschwanzdecken kaum bemerkbar ist; auf Bürzel, Oberschwanzdecken, Schulterfedern und meist auch am Vorderkopfe und über dem Ohrdecken haben die einzelnen Federn schmale weisse, durch eine dunkle subterminale Linie hervorgehobene Säume. Schwingen dunkelbraun mit schmalen fahlbraunen Säumen, Oberflügeldecken wie der Rücken mit ziemlich breiten weissen Säumen. Steuerfedern dunkelgrau.

Collett: Side 125. (Om græssmutten).

Oversiden er hos den voksne fugl blekt graabrun, hodets overside oftest mere askegraa, oredækfjærene graabrune, svingfjærene er brune med blekbrune kanter i utfanet og hvitagtige i indfanet. Undersiden er hvit med gulbrunt anstrøk paa brystet og siderne, styrefjærene mørkt graabrune med smale, lyse kanter, det yderste par med helt hvitt utfan og mere eller mindre graalig-hvitt indfan. Iris er lysebrun, benene mørkt brunliggraa, nebbet mørkt

hornfarvet, ved undernebbets basis hvitagtig. Den første svingfjær er betydelig længere end haanddækfjærene, længden av den anden er mellem den femtes og sjettes.

Hartert: Side 588.

Oberseite fahl graubraun, Oberkopf aschgrau, Ohrdecken graubraun, Schwingen braun mit fahlbraunen Aussen- und weisslichen Innensäumen. Unterseite weiss mit bräunlich rahmfarbenem Anflug an Brust und Seiten. Steuerfedern dunkelgraubraun mit schmalen hellen Säumen, das äusserste Paar mit ganz weisser Aussen- und mehr oder minder gräulich-weisser Innenfahne. Iris hellbraun. Füsse bräunlich schieferfarben. Schnabel dunkel hornfarben. Basis des Unterschnabels weisslich. 1. Schwinge bedeutend länger als die Handdecken, 2. Schwinge zwischen der 5 und 6.

Collett: Side 130. (Om løvsangeren).

Oversiden er grønliggraa. Fra overnebbets basis gaar en blekgul strek over øiet hen til øreregionen, der likesom tøilerne er litt morkere og brunligere end den øvrige del av oversiden. Sving- og styrefjær er morkebrune med kanter av samme farve som oversiden, svingfjærenes indfan brunagtig lysegraa, og deres spidser oftest med brunlig-hvite kanter. Undersiden er gulhvit, paa forhalsen og brystet med sterkere fremtrædende gule fjærkanter og lysere partier i fjærenes midte.

Hartert: Side 507.

Oberseite lebhaft grünlich gelbbraun, von der Basis des Oberschnabels bis zum Ende der Ohrgegend ein blassgelber Superciliarstreif. Zügel und Ohrgegend etwas dunkler, bräunlicher als die Oberseite, übrige Kopfseiten etwas fleckig. Schwingen und Schwanz dunkelbraun, mit der Farbe der Oberseite gesäumt. Innensäume der Schwingen bräunlich hellgrau. Schwingen ausserdem mit bräunlichweissen Spitzensaümen. Unterseite gelblich weiss, an Vorderhals und Brust die Federsäume gelb, die Federmitte weisslicher u. s. v.

Collett: Side 137. (Om Sibiriesangeren).

Nebbet er noget bredere end hos den alm. lovsanger, og børsterne i mundviken noget bedre utviklet. Oversiden og tøilerne er hos den voksne fugl olivengron, noget livligere farvet paa overgumpen. Sving- og styrefjær samt de ovrige vingedækfjær er morkebrune med kanter av ryggens farve. Styrefjærene har i den nyanlagte dragt tydelige hvitagtige kanter paa indfanet og spidserne, de mellemste ovre vingedækfjær gronlig hvite og de store gulagtig-hvite spidser, hvorved fremkommer et tydelig og et utydeligere baand over vingen. Undersiden er hvitagtig med grønlig-graat anstrok paa brystet og siderne og forøvrig med mere eller mindre blek-gult anstrøk, som trær sterkest frem paa de undre haledækfjær. Axillarerne og de undre vingedækfjær er lysegule, svingfjærenes indfan paa undersiden hvitgraat. Iris brun. Nebbet er mørkebrunt, gulagtig ved undernebbets rot, spidsen oftest mørkere. Benene er hornbrune.

Hartert: Side 517.

Schnabel etwas breiter, als bei Ph. Collybita und Trochilus, und die Mundwinkelborsten etwas mehr entwickelt. Ganze Oberseite, Zügel und Streif hinterm Auge olivengrün, auf dem Bürzel etwas lebhafter. Schwingen, Steuerfedern und Oberflügeldecken dunkelbraun, mit der Farbe des Rückens gesäumt; Steuerfedern im frischen Gefieder mit deutlichen weisslichen Säumen an der Spitze und den Innenfahnen; mittlere Oberflügeldecken mit grünlichweissen, grosse mit gelblichweissen Spitzen, wodurch eine deutliche und eine undeutlichere Flügelbinde entstehen. Unterseite weisslich mit grünlichgrauen Anfluge an Brust und Seiten und ausserdem mehr oder minder deutlich blassgelb überflogen, Unterschwanzdecken etwas gelblicher. Axillaren und Unterflügeldecken blassgelblich, Innensäume der Schwingen grauweisslich. Iris braun. Schnabel dunkelbraun, Unterschnabel gelblich, meist mit dunkleren Spitze. Füsse hornbraun.

Collett: Side 151. (Om grønsangeren).

Oversiden er lyst grøn med gulagtig anstrøk, som trær mest frem paa overgumpen. Tøilerne og en strek gjennem øiet er sortagtig, en strek over øiet svovlgul. Vingerne og halen er mørkebrune, utad med grøngule og indad med graahvite kanter. Hodets sider er svovlgule, undersiden hvit med sterkt gult anstrøk paa strupen og forbrystet og svakere paa siderne. Spidserne av axillarer og undre vingedækfjær er gule, iris og nebbet brune, undernebbet lyst kjøtfarvet. Benene er gulagtig kjøtfarvet med brunlig anstrøk.

Hartert: Side 515.

Oberseite hellgrün mit gelblichen Schimmer, auf dem Bürzel am lebhaftesten. Zügelstreif und Fortsetzung desselben hinter dem Auge bräunlich, darüber ein lebhaft schwefelgelber Superciliarstreif. Flügel und Schwanz dunkelbraun mit gelblichgrünen Aussen- und grauweissen Innensäumen. Kopfseiten schwefelgelb. Unterseite weiss, Kehle und Vorderbrust schwefelgelb, ebenso Flügelbug und Spitzen der Unterflügeldecken und Axillaren, an den Bauchseiten ein blassgelber Schimmer. Iris lebhaft braun, Schnabel braun, Unterschnabel hell fleischfarben. Füsse gelblich fleischfarben, mehr oder minder bräunlich überflogen u. s. v.

Collett: Side 161. (Om Sivsangeren).

Hodets overside er gulagtig brunt, hver fjær med en sort stripe i midten. Denne stripe er bredest i nærheten av den gulhvite strek over øiet. Gjennem øiet er en sortagtig strek. Rygfjærene er gulagtig brune, i midten med sortagtige streker, som er utydelige paa den bakre del av halsen og forsvinder paa overgumpen og de øvre haledækfjær, der er ensfarvede og har et rustfarvet anstrøk. Svingfjærene er sortbrune med brungraa endebremmer, delvis ogsaa med gulbrunt utfan og blekt graabrunt indfan. Halen er brun med rustfarvede kanter. Undersiden er lyst gulbrun, lysest, næsten hvitagtig, paa midten av strupen og underlivet, mørkere derimot paa siderne og de undre haledækfjær. Axillarerne er hvitgule, de undre vingedækfjær lysegraa med hvitagtige kanter.

Hartert: Side 566.

Oberkopf gelblichbraun, jede Feder mit schwarzem Mittelstreifen der an den Federn über dem Superciliarstreifen breiter wird, so dass sich dort jederseits ein ziemlich deutlich markierter schwärzlicher Streif hinzieht. Breiter gelblich rahmfarbener Superciliarstreif, durch das Auge eine schwärzliche Linie, Rückenfedern gelblichbraun mit schwartzbraunen Mittelstreifen, die auf dem hinterhalse undeutlich sind und auf Bürzel und Oberschwanzdecken verschwinden, so dass letztere einfarbig sind, übrigens auch lebhafter, mehr lederfarbig erscheinen. Schwingen schwärtslichbraun mit bräunlichgrauen Endspitsen, gelblichbrauner Aussen- und blass bräunlichgrauen Innensäumen. Schwanz braun mit rostbraunen Säumen. Underseite fahlgelbbräunlich, in der Mitte der Kehle und des Unterkörpers lichter, fast weisslich; an den Seiten und Unterschwanzdecken lebhafter. Axillaren weisslich rahmfarben, Unterflügeldecken hellgrau mit weisslichen Säumen.

Collett: Side 154. (Om Bastardnattergalen).

Oversiden er blekt olivengrøn eller grøngraa med gulagtig anstrøk. Undersiden og en kort strek over øiet er svovlgul, svingfjærene mørkebrune, haandsvingfjærene med graagrønne og armsvingfjærene med bredere, lyst straagule utkanter, de indadvendende kanter er graahvite. Styrefjærene er mørkebrune med utkanter av ryggens farve og smale, graahvite indkanter.

Hartert: Side 570.

Oberseite fahl olivengrünlich oder gelblich graungrün. Unterseite schwefelgelb, ebenso ein kurzer, bald hinter dem Auge aufhørenden Superciliarstreif. Schwingen dunkelbraun. Handschwingen mit fahlgrünlichgrauen, innere Armschwingen mit breiteren und fahl strohgelben Aussensäumen, Innensäume der Schwingen grauweiss. Steuerfeder dunkelbraun, Aussensäume wie der Rücken, Innenränder schmal weisslichgrau.

Collett: Side 59. (Om Kaukasus-trosten).

Den ligner i det ydre meget vor ringtrost og staar denne saa nær, at den av mange kun regnes for at være en underart. De hvite fjærkanter paa over- og undersiden er for det meste endnu smalere end hos ringtrosten (altsaa i denne henseende meget forskjellig fra underarten T. torquatus alpestris), men armsvingfjærene og de øvrige vingedækfjær har bredere hvite kanter, saaledes at o. s. v.

Hartert: Side 664.

Sehr ähnlich T. t. torquatus, die weissen Federsäume an der Unter- und Oberseite meist noch schmäler (also in keiner Weisse an T. t. alpestris erinner d), aber die weissen Säume der Armschwingen und grossen Oberflügeldecken breiter, so dass der Flügel aussen viel weisslicher erscheint u. s. v.

Collett: Side 131. (Om de i det nordligste Norge bosatte løvsangere).

Dette er en meget vanskelig kjendelig og endnu litet bekjendt form, hvis utbredelse og øvrige forhold trænger nærmere studium. Den staar hovedarten overordentlig nær, men adskiller sig ved gjennemgaaende at ha længere vinger (hos hannen for det meste 68—72,5, hos hunnen 64—66 mm.) og i vaar- og sommerdragten en graa-agtigere overside, hvilket muligens tør bero paa en sterkere avblekning som følge av dens nordligere, lyse opholdssteder. I høstdragt ligner den hovedarten næsten fuldstændig. Den første svingfjær er for det meste længere og bredere end hos hovedarten og maaler ofte 18—18,5 mm. Ogsaa den anden svingfjær er ofte længere end hos vesteuropæiske eksemplarer, men staar dog i denne henseende mellem nr. 5 og 6. I sjeldne tilfælde kan den være meget forkortet og av samme længde som nr. 6. Halens længde er vanligvis 53—60,5 mm.

Hartert: Side 509.

Eine schwer kenntliche und noch wenig bekannte Form, deren Verbreitung weiterer Studien bedarf. Steht P. trochilus trochilus ausserordentlich nahe, jedoch lässt sich nicht leugnen, dass die ostlichen Stücke sich fast durchgägig durch längere Flügel (meist etwa 68—72,1, etwa 64—66 mm.) und im Frühling und Sommer gräulichere, weniger grünliche Färbung unterscheiden. Im Herbstkleide scheint der Färbungsunterschied sehr unbedeutend zu sein, auch mag die weniger grünliche Färbung zur Brutzeit an stärkerem Aussbleichungsprozess liegen. Die 1. Schwinge ist meist länger oder breiter als bei P. t. trochilus und misst oft 18—18.5 mm. Die 2. Schwinge ist oft länger als bei westeuropäichen Stücken, bleibt jedoch zwischen der 5. und 6. In Ausnahmfällen ist sie stark verkürzt und dann nicht länger oder fast sogar kürzer als die 6. Schwanz etwa 53—60,5 mm.

ORRE-VARIETETER

[Lyrurus tetrix, 4 ♂♂ og ♀: Var. albino-melano.]

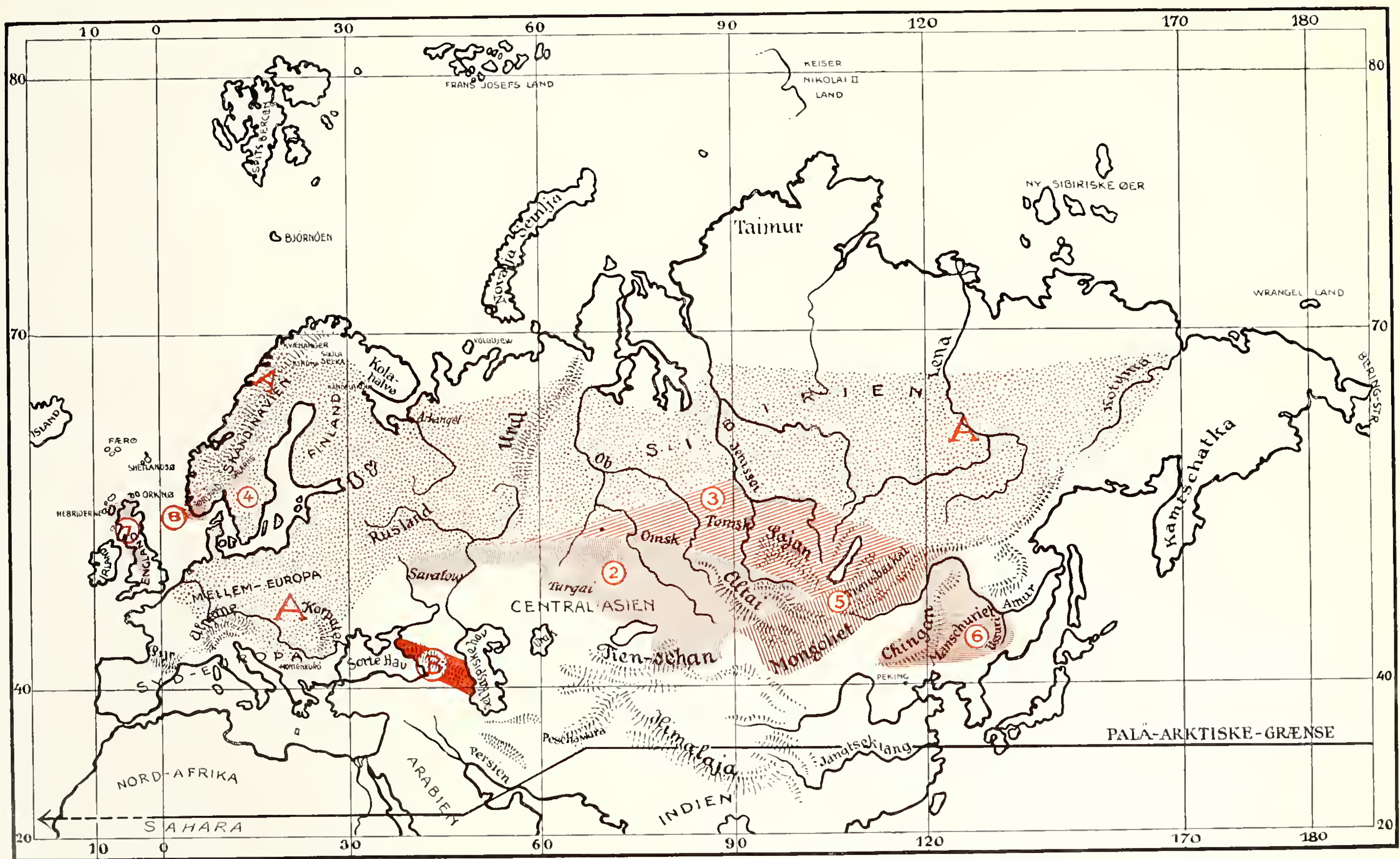
1. Orrhane, *fullstendig albino-♂*, dateret Norge ca. 1850 (fra Aalls samling).
2. Orrhane, (?) *steril albino-♂*, Harstad, Nord-Norge i november 1919.
3. Orrhane, *partiel albino-♂*, Tusteren pr. Kristiansund N. 3. november 1920.
4. Orrhane, (?) *partiel melano-♂*, Ryfylke, Rogaland 24. februar 1921.
5. Orrhøne, *partiel albino-♀*, Ryfylke, Rogaland 17. januar 1917.

ORRFUGLEN
(Normal-typer)

Lyrurus tetrix (Linné) 1758

1. Orrhane, eldre ♂, Ryfylke, Rogaland 15. november 1898.
2. Orrhane, 4 mnd. gml. ♂ (delvis kyllingdrakt), Ryfylke, Rogaland 1. oktober 1898.
3. Orrhane, yngre ♂ (ca. 1/2 år gml.), Ryfylke, Rogaland 15. november 1898.
4. Orrhøne, utvokset ♀, Ryfylke, Rogaland 4. november 1887.

[H. Tho. L. Schaanning]

ORRFUGL-SLEKTEN *(Lyrurus)*, dens arter og racer i det Palæarktiske strøk.

A. **Orrfuglen**, *Lyrurus tetrix*, Linne 1758.
1 (= A) *L. t. tetrix.* (Almindelig orre) 2. *L. t. viridianus.* (Steppe-orre) 3. *L. t. tschusi.* (Jenissei-orre) 4. *L. t. pinetorum.* (Svensk lyng-orre) 5. *L. t. mongolicus.* (Mongol-orre) 6. *L. t. ussuriensis.* (Manschuri-orre) 7. *L. t. britannicus.* (Englands-orre) 8. *L. t. bjerkreimensis.* (Bjerkreim-orre)

B. **Kaukasus-orren**, *Lyrurus mlokosiewiczi*, Taczanowski 1875.

Rugdens vårtrekk i Asker gjennem 42 år (1880—1921)

Av *Halvard Torgersen*

Obs. 1ste gang			Obs. under aftentrekk eller om dagen	Bemerkninger om klima, temperatur etc.
år	i mars	i april		
1880	31	—	3 aftentrekk	Snebart til 4 februar, siden lite sne, tidlig vår
1881	—	15	om dagen	Lang, streng vinter
1882	26	—	om dagen	Mild vinter, tidl. regnfull, kold vår
1883	—	4	1 aftentrekk	do. do.
1884	31	—	om dagen	Mild vinter til sist i mars
1885	—	5	3 aftentrekk	Meget sne i februar. Regn sist i mars
1886	—	7	1 aftentrekk	Meget sne i januar, fra 20 mars regn, koldt
1887	27	—	om dagen	Ikke notert
1888	—	14	om dagen	Streng vinter til april, meget sne
1889	29	—	2 aftentrekk	Tidlig vår, minst 8 dager for vanlig
1890	13	—	1 aftentrekk	do. snebart allerede 25 mars
1891	—	13	3 aftentrekk	Sen, kold vår
1892	—	2	2 aftentrekk	Jevn snerik vinter til sist i mars
1893	31	—	1 aftentrekk	F. tidlig vår, middels snerik
1894	21	—	1 aftentrekk	F. tidlig vår[1])
1895	27	—	1 aftentrekk	Fremdeles 1 alen sne overalt til sist i mars
1896	26	—	om dagen	Tidlig vår[2])
1897	—	8	1 aftentrekk	Snerik vinter, 2½ alen sne til forst i april
1898	—	3	1 aftentrekk	Mild, snebar vinter til først i mars, koldt til 1 april
1899	—	5	1 aftentrekk	do.
1900	—	15	om dagen	Snetett overalt, 2 april st. tøvær, stort optrekk 22 april
1901	—	8	1 aftentrekk	Jevn snevinter, kjørte sneplog 1 april
1902	—	16	3 aftentrekk	Usedvanlig sen vår, 16 april 1 alen sne på flat mark
1903	24	—	om dagen	Mild, regnfull vinter, godt aftentrekk 26 mars
1904	—	10	om dagen	Jevn snevinter, sen vår, do. 11 april
1905	22	—	1 aftentrekk	Mild, snebar vinter[3]) do. 2 „
1906	30	—	1 aftentrekk	Tidlig vår, stort optrekk 4 „
1907	28	—	om dagen	Snerik vinter til midt i mars, godt aftentrekk 4 april
1908	30	—	om dagen	do. 10 „
1909	—	8	om dagen	Ikke notert
1910	24	—	om dagen	Godt aftentrekk 1 april
1911	25	—	om dagen	do. 9 „
1912	—	1	om dagen	do. 3—4 „
1913	28	—	1 aftentrekk	do. 3—5 „
1914	—	4	1 aftentrekk	do. 5 „
1915	—	6	om dagen	1 alen sne overalt[4])
1916	—	10	2 aftentrekk	Ikke notert
1917	—	12	1 aftentrekk	Ikke notert
1918	23	—	1 aftentrekk	Godt aftentrekk 7—8 april
1919	—	13	1 aftentrekk	Stort optrekk 14 april[5])
1920	26	—	om dagen	do. 29 mars
1921	16	—	om dagen	Usedvanlig tidlig vår, stort optrekk 25 mars

[1]) 2 reder à 4 egg på Ekeberg i Østre Aker 8 april og 1 rede med 4 egg ved Larvik 12 april 1894. („Norsk Jæger og Fisker Forenings Tidsskrift" 1894 s. 124.

[2]) 1 rede med egg obs. 2 april 1896. I Vennesla blev et rede med 1 egg fundet dette år allerede 28 mars. (Ibid. 1898 s. 202.)

[3]) 1 rede med 4 friske egg obs. i Asker 5 mai 1905.

[4]) 1 rede med 4 sterkt rugede egg obs. i Asker 17 mai 1915.

[5]) 1 rede med 4 friske egg obs. i Asker 24 april 1919.

Fra mitt fuglebrett vinteren 1921—22

Av *H. Schjølberg*

Jeg stod i september ifjor i haven til vort nye vinterkvarter, et lite hus et stykke vei fra Kragerø. Jeg la straks merke til et fuglebrett utenfor et vindu. Vor vertinde i sidebygningen kom til, og jeg spurte hende interessert, om fuglene ved vintertid søkte ned til brettet. „Ja både hos Dem og hos mig" — hun hadde nemlig også sitt — „der er formelig konkurranse på det området" — la hun til. Det led utover høsten; epler og pærer falt ned, og *svarttrosten* (solsorten) hadde gode dager. Den frådset i overmoden frukt; den proppet sig til alle dagens tider, og var så spak som en ren husfugl; den hugg uforstyrret i pærene om jeg bare stod et par meter fra den. Ute i oktober var det imidlertid forbi med den nedfalne herlighet, haven lå av og til rimhvit om morgenen, og svarttrosten drog sin vei; jeg har heller ikke tidligere sett den overvintrende her. Fuglebrettets tid var inne, og den første neve havregryn blev strødd ut. *Gråspurven* var naturligvis straks på pletten. Jeg vil ikke si at jeg elsker denne plebeier blandt de vingede skarer; dertil representerer den både i drakt, røst og hele sin optreden prosaen alt for meget, men jeg levner den dog litt mer ære end en ornitholog som nylig i nogen dagboksoptegnelser har gitt den attest for at være „en helt igjennem uforbederlig, simpel pøbel". Ved juletider ofrer vi den dog alle både litt opmerksomhet og hjertelag. For imidlertid å hindre, at den la altfor meget beslag på min vinterkost, fik jeg laget nok et fuglebrett, et gyngende et, vel vitende at dit våket ikke gråtassen sig, dertil er den altfor klodset og — mistroisk. Og der — på gyngebrettet — sang snart den første *kjøtmeise* (talgokse) sit velkjente „sit-sit-æh!" Og snart var hele nabolagets stasjonære „Kjøt-Eriker", som de kalles her, mine daglige gjester, sikkert en 20—30 faste matfriere.

Jeg vet at det i Colletts „Norges fugler" heter at „den flyver bort med maten i klørne (!) til et træ, hvor den hakker ut de spiselige dele". Ytringen kan ikke skrive sig fra en så sikker og pålitelig iagttager som Collett selv; den hører nok „utarbeiderskapet" efter hans død til. Jeg har i vinterens løp sett hundreder av talgsokser — og andre meiser i like maate — forlate mitt brett med det forskjelligste fødemateriale, fra havregryn til nokså store talgbeter, men ikke en eneste én har brukt sine klør, men alle som én nebbet som bæreredskap. Men kommen bort i et tre har de alle med stor ferdighet flyttet byttet over til klørne og holdt det der under fortæringen. Kjøtmeisen er interessant nok; gløgg, vever og pågående som den er spiller den samme rolle i fugleverdenen synes jeg

som gjeiten blandt de firføttete; men det blev for fullt av den nu, så det var en ren tilfredsstillelse en dag at se dens slegtninger „gråmeisene“ på brettet. Jeg mener hermed både granmeisen (*Parus borealis*) og kjerrmeisen (*Parus palustris*), begge grå med sort kalott og så like, at det ved de flyktige besøk på brettet ikke lyktes mig med sikkerhet å avgjøre hvilken var hvilken.

Disse smaa, livlige gråmeiser var meget tiltalende, kom til stadighet igjen, og var i høi grad tillitsfulle. Kom som et lyn, nappet et havregrynsblad, og — vips — borte i nærmeste tre. Så en dag sat to herlige *blåmeiser* på brettet. Og siden — i vinterens løp — har jeg også hatt flere besøk av disse vakre, himmelblå fugler, hvis farveprakt er en ren fryd for øiet. De kunde betraktes på nært hold, men visitten var alltid kortvarig. En enkelt gang optråtte også en *topmeise* samt en *kulmeise* (tertit) (*Parus ater*). Av disse virket særlig topmeisen fin og fornem, og dens grå, mørkprikkede topp blev båret som en fyrsteprydelse. Jeg ventet derimot forgjeves på den langhalede „stjertmeise“, som visstnok er sjelden på disse kanter, hvor jeg blott har sett den én gang, en septemberdag for flere år siden, men da også en hel flokk i nogen eldgamle linder.

Allerede tidlig på høsten sat en morgen på brettet en fugl, som bragte mig til å stusse litt. Spet? Meise? Trekryper? Der måtte en undersøkelse til for å bringe på det rene, at dette for mig nye bekjentskap var en *spettmeise* eller *nøttvekke* (*Sitta europaea*). Alt første dag iakttok jeg to, visstnok et par, som hadde hatt sit sommerbo i en nærliggende ås. Og i hele vinter var nu dette par daglige gjester på brettet, og så lite sky at de ikke tok notis av mit ansikt kloss inn på ruten. Jeg vil ikke nettop kalle spettmeisen en elskverdig fugl; den føk ned på brettet med et „av veien der!“, som brakte både slekt og ubeslektet til å flykte i hast; men — interessant var den. Vakker for det første. Den gråblå ryggfarve, det rustrøde under vingene, men særlig den karakteristiske sorte strek fra nebbroten forbi øiet virket tiltalende. Den stutte og avrundede hale, det forholdsvis lange og sterke nebb, som den gjerne satte tilveirs, ga den — jeg kunde gjerne si et viktig, nesvist utseende. Og beskedenhet hørte da heller ikke med til dens dyder. Dens grådighet var stor. Og i motsetning til alle meiserne nøiet den sig ikke med å spise sig mett på eller nær brettet, men benyttet åsen som forrådskammer. En morgen la jeg to store håndfull opskårne ostebiter på brettet; i løpet av ti minutter hadde den *ene* spettmeise fraktet alt — flere biter hver gang — over til åsen til tre forskjellige gjemmesteder. Parret forsvant i slutten av februar og blev — tross alt — savnet.

Så en kold novemberdag sat en *rødkjelke* på brettet; og det blev ingen flyktig visitt; i hele tre måneder gledet den oss daglig.

Hvem må ellers ikke holde av denne lille spede fugl med de fromme, næsten melankolske øine? En eiendommelig representant for barnlig

uskyldighet og beskedenhet i fugleverdenen! Aldrig trengte den sig frem; alltid ga den plass for andre, ja vi måtte hjelpe den med å komme til, skremme både spurv og meise vekk. Tam fra første stund, tilslutt så fortrolig med oss at den tok maten fra hånden; allikevel vilde den dog aldrig innenfor vinduskarmen. Den hadde en utmerket appetitt, var en stor ynder av avskummet, størknet fett, gaudaost, kakesmuler og halvvarm risgrøt, men forsmådde heller ikke havregryn. Med andre fugler såes den aldrig i selskap, men sat oftest enslig drømmende for sig selv i et frukttre; på brettet kom den dog straks ned, når et ansikt viste sig ved vinduet. Vi trodde en tid den var syk, hjertet banket så synbart, men den var helt frisk, bare noget for passiv og apatisk å se til. Den tålte kulden og den sure vind meget godt, selv ÷ 15 grader holdt den ut. Sitt nattekvarter hadde den visstnok i et forlatt spurverede under taket. Som en særegenhet vil jeg nevne, at den blev sittende utenfor vore vinduer like til en hel time efterat alle andre fugler hadde trukket sig tilbake for natten. I midten av mars blev den borte, men da var det også mange steder bar mark, og fluer danset på husveggen i solen.

Du kjære, elskverdige rødkjelke, kom endelig igjen næste vinter!

En søndag formiddag sat seks *dompaper* samtidig på brettet og gjorde sig tilgode med havregryn. De var meget spake, og vi hadde en times tid megen glede av å se på de blankøiede, lubne og vakre fugler av begge kjøn; men det blev dessverre med denne ene visitt.

Den følgende søndag hadde jeg en eiendommelig oplevelse, som også utvilsomt hang sammen med brettet. Vinduet, utenfor hvilket det er anbragt, stod åpent, og da jeg kom inn for at lukke det, fløi en *spurvehøk* rundt omkring i værelset under taket. Jeg går ut fra at den hadde slått ned efter en eller annen fugl på brettet og i forvirringen var kommen inn. Jeg lukket vinduet og tenkte så smått på å avlive røveren. Men — det var søndag formiddag, og jeg glemte ikke at dens levesett også er Guds verk og vilje i naturen. Jeg ropte på min kone, som gik bort til vinduet og stillet sig der. Pludselig dalet høken og satte sig ganske rolig nær hende i karmen. Vi så begge en stund på den vakre fugl — for vakker var den —, så ga jeg hende et vink om at lukke op, og — vips var den ute og borte. I motsetning til småfugler fløi den ikke en eneste gang mot rutene. Var den for klok til det?

Under brettene, men bare en sjelden gang i uvær og streng kulde *på* dem ferdedes *gulspurver* og en enkelt overvintrende *bokfink-hun*. Jeg lærte å sette pris på gulspurven, som i virkeligheten er en vakker fugl både i skikkelse og drakt; efter den forskjellige belysning snart gul, snart nærmest grøn, når — som ofte skedde — dens nakkefjær „toppet" sig litt, tok den sig helt prektig ut.

Omkring 1ste april forsvant alle disse vintergjester. Men hvilken glede og belærelse av et fuglebrett, når man blott ofrer det litt tid og

opmerksomhet! En prektig innledning til et endda rikere studium i selve naturen. Ti den som først har fått fuglene kjær på brettet, følger dem om våren med interesse i skog og mark, lytter med fryd til deres tusenstemmige kor og øker sitt kjennskap til disse vingede skarer, som ubestritt er naturens *herligste* skapninger.

Kragerø i april 1922.

Fra Sangsvanens vinterkvarter i Vesterålen

Av *Herm. Fjeldberg*

Jo lengere man kommer mot nord desto mindre blir antallet av fuglearter, men de enkelte individers antall tiltar innen de arter som finnes; dette gjelder særlig vore måser og Lundefuglen m. fl. Disse optrer i sådan mengde på sine rugesteder at det på beskueren virker rent overveldende. Også Lirypen optrer undertiden i sådan mengde, at det på en beskjeden jeger virker ganske overveldende. Sangerne (*Sylvia*) optrer derimot meget sparsomt og innskrenker sig kun til nogle få ekspl. Disse forholde som her er berørt gjelder særlig vort lands skjærgårsdistrikter mellem den 68de og 69de nordlige breddegrad — i engere forstand Hadseloy og Austvågøy. Her på Hadseloy er det særlig en fugl, som vekker opmerksomheten — nemlig Sangsvanen (*Cygnus cygnus*).

Ryktevis hørte jeg omtale lenge for jeg hadde aning om at Vesterålen skulle bli mit arbeidsfelt, at denne svane overvintret her oppe. Dette hørtes jo meget interessant ut, og straks jeg hadde fått fotfeste gik jeg igang med å undersøke sannheten av denne påstand, og hvad jeg har iakttatt skal jeg gjengi i korte trekk.

Hadseløys nordside vender ut mot selve Nordishavet, men er dog skjærmet av nogen blindskjær mot vest og i nord av nogen større holmer og øer; men dets barske nærhet føles dog, især om vinteren, når nordveststormene med hagl og sne kan være så voldsomme, at efter menneskelig beregning alt liv, som ikke hadde tak over hodet, måtte ødes. Men just her på Hadseløyens nordside er det at Sangsvanene holder til. Fra det faste land og utover er det grunt. Bunnen er lerholdig, nærmest sumpet, og for en del bevokset med ålegress. Utover denne grunne flate risler flere bekker og ferskvannstilsik fra de omliggende høie fjell, som lik en kinesisk mur omgir hele Hadseløyens nord. side. Og her på denne grunne fjære samler svanene sig i oktober, når de kommer fra sine rugeplasser lengere mot nord, efter H. Tho. L. Schaanning, „hist og her på skogmyrene i Øst-Finmarkens indre dele".

På en ganske kort, ca. 5 km. lang strekning, er de å finne hele vinteren, fra oktober til ute i april, da de forlater sit vinterkvarter.

Midtvinters, når dagene er korte på disse breddegrader, kan man se svanene ifærd med å søke føde hele dagen. De følger sjøen efter hvert som den stiger efter lavvandet, og som stokkenderne stikker de sin lange hals ned gjennem sjøen og roter med sit følsomme nebb nede i mudderet. Ofte går de også på land så lenge jorden er tinet og snebar og spiser gress. I siket fra fjøsenes gjødseldynger holder jorden sig lenge fri for tele, og her holder gresset sig lenge grønt. Her finner de altså stråfôr ved siden av det kraftfôr havet gir dem. Mot natten samler individene sig sammen efter matstrevets mere sprete fektning og mottar Nord-Norges dystre og lange vinternatt i samlet flokk. I månelyse vinterkvelder eller også når nordlysets strålebue omspenner den nord-norske vinterhimmel kan man helt op til gårdene høre disse fugles eiendommelige enstonende sang derute ifra havet; det er som om fjerne toner fra et instrument bæres inn fra havet, stigende og fallende med luftdraget; men mot uvær når skjærene utenfor ligger i bråt og brand, og Nordishavet jager sine uværskyer inn over svanenes opholdsted og over de små gårder derute imot havet, og skaffer innbyggerne mangen søvnløs natt, da får svanenes sang en annen lyd, og det høres som nødrop der ute på havet. Og de som bor der ute og kjenner svanenes sprog de innretter sig derefter; de bringer inn under tak hvad som bringes kan, og trekker sine båter langt op på land; for de vet hvad de har i vente, når svanene har sagt ifra.

Almindeligvis holder de ca. 80—90 sangsvaner som overvintrer her, sig i to flokker under beitningen; det er likesom det er to familier som holder til der ute, men mot natten og mot uvær samler de sig. Ved juletider for et par år siden var det en kløfingret gut som skjøt en svane her; da de andre svaner flyttet om våren lå der en igjen, og den fandtes senere ut på sommeren død i fjæren. I folketroen er dette blitt til, at det var den skutte svanes make som sørget sig til døde. Ja — hvem vet? det er iallefall godt at folketroen har kastet dette skjær over den døde svane, så de nu får være i fred, og mig bekjent har heller ingen senere gjort sig skyldig i svanedrap på disse kanter.

Slik lever da disse fugler ute i skjærgården sit liv hele den lange og barske vinter, inntil vårsolen begynner å live op i vinterens mørke, og bekkene oppe i Nord-Norges store øde begynner å risle og elvene å vokse og danne åpne råker. Da våkner også vandrelysten hos svanene, det blir mer og mer uro i flokkene efter hvert som solens varme tiltar, og de letter ofte op fra sjøen og flyver rundt nogen turer for likesom å prøve kreftene. Og når den første varme sønnenvind i april stryker inn over Vesterålens strande og grågåsflokkenes pionerer har trukket over svanenes hoder, da letter også de og følger efter med kraftige vingeslag; i store svingninger skruer de sig op i lufthavet, og under full sang stevner de mot norden til elskov og lek, til far og morsplikter inne i de øde egner i Finnmarkens tynt befolkede land.

Slik arter livet sig for disse våre stolteste fugler, år efter år den samme kredsgang for dem som for oss andre så lenge livet varer.

* * *

Ovenfor svanenes vinteropholdsted ligger dyrkede marker, bak disse hever Hadseløyens fjell sig omtrent lodret op, og bak disse igjen ligger et sumpig landskap som i utseende nærmer sig vort lands subalpine og alpine trakter. En kvell sisst i mai oppå dette platå er sin vandring værd. Det er fritt utsyn; mot vest og nord Nordishavet, mot syd og øst Lofotveggens takkede tinderekker. Et panorama av fantastiske fjelle som søker sin like i vort land, og grunnen du står på har en vegetasjon som ved Snøhättas fot. En og annen Heipiplerke *(Anthus pratensis)* og Fjellerke *(Eremophila alpestris flava)* krysser din vei, undertiden også en Lappspurv *(Calcarius lapponicus)*, og du blir da enn mere overtydet om at du befinner dig oppe i de høiere regioner. Men det er vadere vi speider efter, særlig efter Heiloen *(Charadrius apricarius)* som ivår ikke blev observert under trekket, men som vi aner allikevel må være her. Og ganske riktig, vi har ikke passert lenge langs myrkanten før vi hører dens fløitetoner borte på myren, og snart kommer den flyvende lavt langs denne og setter sig på en tue like ved. Dette er nok for os; vi har konstatert dens eksistens og fortsetter videre. Ute i et av de større tjern ser vi en fugl smyke sig langs land; det er en Kyst-lom *(Colymbus stellatus)* som har slått sig ned i dette fisketomme tjern, tross den i nærheten har mange fiskerike vann, så denne fugl er kanske bedre enn sit rykte; men siden der blev satt skudpremie på den er den blitt „Varg i veum", og hver en unggutt som kan klikke med en bosse, ligger nu oppe i vannene og dundrer mitt i fredningstiden på den arme fugl, og på mange steder hvor den før var tallrik er den nu sjelden.

Et Rødstilk-par *(Tringa totanus)* flyver skrikende omkring, setter sig snart oppe på en uttørret bjørkelegg og snart nede på myren, mens en rypestegg lengere borte skratter omkapp med en buldrende orhane. Dette er det eneste fugleliv vi kan observere på denne kant av vor ø.

Det er igrunnen en underlig natur Nordland og ikke minst Vesterålen har å by. Fra det blideste ynde til det mest barske og golde. Fjelltinner som et takket sakblad bortefter så langt øiet kan nå, og havet i denne vårnatt stille som et speil og ennu med rødmen av solen. Alt så stille og tyst her oppe i ensomheten, som om vi og de liv vi har nevnt var de eneste skapninger på en klode som først nu er i ferd med å våkne.

Fuglebrev fra Mesnalien

Av *A. B. Gundersen*

Bøksangeren *(Phyl. sibilatrix)* eller den grønne løvsanger, så og hørte jeg for første gang her ved Mesnaliens kursted sommeren 1917. (Jeg har været her siden 1912). Den sang med løvsangerens vakre stemme så nogenlunde bokfinkens melodi, og alltid den samme, ingen variasjon, ihvertfall ikke større enn bokfinkens i sin sang. Jeg lå på min altan her og så den daglig i juni—juli, så den syngende flyve fra tre til tre ikke tyve meter fra mig. Også i kikkert betraktet jeg den. Men jeg skulle bli ennu heldigere. På kurstedet er der 2 store verandaer, som på begge sider er innebygget med speilglassruter, og imot disse flyver ofte småfugl, engang ($^{30}/_{1}$ 19), sogar en spurvhauk. En dag blev jeg tilkalt fordi en fugl hadde fløiet bak trekkgardinet på den store veranda, og da jeg kom derned, flakset en grønn løvsanger mot ruten. Jeg forsøkte å ta den med hånden for å hjelpe den ut, men da fløi den, men jeg var den jo nær nok til å se dens sterke rene grønne farve (i forhold til den alm. løvsangers).

Bastardnattergalen *(Hippolais)* blev for første gang iagttatt her ved kurstedet nu iår, sommeren 1918, men da narret den mig riktignok grundig, idet jeg den dag noterte både *myggsnapper* og *rødstjert* som ankommet. Da begge disse dog ligner hinannen endel i sangen, og jeg derfor alltid først vil se fuglen før den endelig anføres, blev min overraskelse nokså stor, da jeg opdaget det var samme fugl som sang begge melodier; og da den så pludselig, efter å ha agert både rødstjert og myggsnapper, ga sig til å synge som en forelsket gråmeise, var jeg jo sikker på det måtte være bastardnattergalen.

I mai—juni 1904 fant jeg under et ophold på Voss *stillitsen* forholdsvis tallrik i Prestegårdsmoen, hvor jeg er overbevist om, at den også ruget det år. Blandingskogen består her av furu, gran og bjerk, og jeg så optil 4 à 6 stillitser på en gang. Noget rede så jeg dog ikke, men sannsynligvis lå dette i en stor furu der, idet fuglene vel ellers ikke vilde ha angrepet et *ekorn* med sånt raseri, at dette på sprang mellem to grener fra tre til tre blev direkte pårent av stillitsene, så at det ikke nådde den tilsiktede gren, men falt til jorden. Og dette kun i nærheten av nevnte store furu, mens ekornet ellers fikk gå så nogenlunde ifred.

Alle *meiserne* runt kurstedet her er svært tamme. Når jeg ligger i min kurvstol om vinteren strør jeg knuste mandler på maven, og det varer da ikke lenge efterat jeg har lokket at de kommer. *Talgoksen* (kjøtmeisen) som den fortroligste, så *granmeisen* (Parus borealis), dernæst *blå-*

meisen, mens *tertiten* (Parus ater) er den skyeste. Holder jeg en hel mandel i hånden setter kjøtmeisen sig på fingeren og holder stort måltid; det samme gjor også *granmeisen*. Engang sat hele 7 kjøtmeiser samtidig på min kurvstol, eller rettere på mig, og spiste. I vinter hadde vi en „korsnebb", d. v. s. et misfoster av en kjøtmeis, som hadde nebbet forvokset slik at undernebbet gik langt over overnebbet og overnebbet over undernebbet. Nebbet var ca. 2 ganger av den normale lengde. Når den spiste brukte den overnebbet formelig som skje, og da den jo ikke kunde hakke maten i smått, så tygget den, og da så den yderst komisk ut. På grunn av „tyggingen" blev undernebbet så slitt at det en dag knekket av, og da kunne den ikke mere spise, sat bare og så på sine medsøstre og brødre. Dagen efter var den forsvunnet, og er antagelig død av sult.

Ellers flyver kjøtmeisene ofte inn i værelsene her og deler vor frokost, setter sig på sengebordet og hugger kraftig inn i det opskårne smørbrød. De er så nærgående at de undertiden blir plagsomme. Et par har nu 2 år i trekk hatt rede i en gammel hengelampe ute på verandaen, hvor der alltid ligger patienter.

Mesnalien kursted, $^{27}/_{5}$ 18 og $^{9}/_{2}$ 19.

Ovenstående utdrag av et brev fra den ifjor avdøde fugleven, bergenseren A. B. Gundersen, turde nu leses med interesse; særlig værdifulle er de nye oplysninger her om forekomsten av bøksanger og stillids. (Redak.)

Fugledrap ved luftledninger

Av *Sevald Grotli*

En av de værste plager for vore vingede venner er utvilsomt telegrafledningene. Hvilken skade disse gjør blandt fuglene forstår man først når man har sett det. De er værre enn den værste snarefanger — ja enn den blodtørstigste hønsehauk.

Her over fjellet går en telegraflinje med dels 4 og dels 8 tråder. Disse ligger omtrent i samme høide som rypene i almindelighet flyr; og da rypene som bekjent vår og vinter er meget urolige av sig i grålysningen om morgenen og aftenen, kan man tenke sig følgene når de skakrysse telegrafledningen.

Jeg omtaler specielt rypen, da det er denne fugl det heroppe synes å gå mest utover. Bare ivinter har jeg funnet ca. 50 ryper halvt eller helt ihjelrevne av telegrafen! Og hvor mange blir mon opett av jerv, rev og ravn? Man har uhyggelige beviser herom i alle fjærhaugene som ligger igjen her og der.

Hertil kommer så de pinsler som en stor del av disse ulykkelige fugler må gjennemgå. Således fant jeg for en ukes tid siden ca. 500 meter fra telegraflinjen *en levende rype med en vinge*. Den annen vinge var avkappet av telegraftråden. Et stykke av vingebenet var igjen, men omkring dette var såret nesten sort og ophovnet til en stor klump.

Hvad skal gjøres til forebyggelse av disse ulykker? Det er iallefall en stor og viktig opgave vi her har for oss.

Grotli 30/1 22.

Spredte ornithologiske bidrag fra Asker

Av *Halvor Torgersen*

Av sjeldnere fugle-forekomster her i Asker har jeg i årenes løp påtruffet:

Vibe. 5 stk. obs. 20 mars 1880 (ikke obs. siden).

Kornråk (Sortkråke, *Corvus frugilegus*) 1 ekspl. obs. 7 april 1882.

Kirsebærfugl *(Coccothraustus)* 1 ekspl. obs. 2 februar 1883.

Græshop-sanger *(Locustella naevia)* 1 ekspl. skutt 10 juni 1892 og innsent til Tøien Museum.

Høksanger *(Sylvia nisoria)*. En ungfugl av denne art blev skutt her av Thomas Jensen den 21 august 1894 og innsent til Tøien Museum.

Stork *(Ciconia alba)* 1 ekspl. obs. 12 mai 1900.

Sibirisk Nøttkråke *(Nucifraga c. macrorhyncus)* var tallrik her i september—december 1900. Den norske art *(N. caryocatactes)* er her hver høst. Et år så jeg den også i april på Skaugumsåsen her og lette forgjeves efter dens rede.

Hærfugl *(Upupa epops)* 1 ekspl. obs. på potetåkeren her i oktober 1906.

Blåkjelk (Bjellefugl) *Luscinia suecica*, ad. ♂ opholdt sig her i 8 dager fra 4 april 1906. Tidligere kun obs. 1 gang; senere er derimot 2 ♂♂ påtruffet samtidig 27 april 1921.

Snespurv *(Plectrophenax nivalis)*. Et enkelt ekspl. obs. 24 mars 1909 efter storm og sterkt snefall. Tidligere blott iagttatt en gang, en flokk på Ryenslettene i Østre Aker i mars 1878.

Taksvalen *(Delichon urbicha)* la 2 ganger egg ifjor (1921). Vårtrekket inntraf 11 mai, og efter at de første unger var blitt så store, at de sat på telefontråden og lot sig mate, kom der et nyt kull av samme par, ungene av dette kull blev matet på den samme telefontråd den 8 august. Allerede 24 juli dette år hadde svalene samlet sig i hundrevis til høsttrekket.

Asker i februar 1922.

Rekord-observasjoner

Tillegg til Norges fuglefauna 1918—22

Ved *H. Tho. L. Schaanning*

Fjell-lerken funnet rugende nær Kristiania. Fiskeriinspektør A. Landmark meddeler (i brev) at han 1 mai 1921 på Ryenbjergene fant et rede av *Eremophila alpestris flava* med 3 ca. 2 dager gml. unger.

Snespurven funnet rugende i havkanten i Søndfjord. Fiskeriinspektør A. Landmark meddeler (i brev), at han den 15 juli 1921 i Dokka, Dalsfjord i Fjoler, iakttok et par *Plectrophenax nivalis*, som bar mat til sine unger. Redeplassen lå her i ca. 670 meters høide over havet.

Alpeerlen påvist rugende i Norge. Herr A. Schønheyder meddeler [i *Collett:* „Norges Fugler", 1921, bd. I, side 565], at han 4 juni 1919 ved Hofsbekken i Vestre Aker ved Kristiania fant et rede av *Motacilla cinerea* med 6 egg. Eggleggingen var her begynt ca. 21 mai. Både ♂ og ♀ var meget forsiktige ved redet, og blott hunnen blev skutt.

Denne art er ellers forholdsvis hyppig bemerket under vinterhalvåret i Agder og Rogalands kystdistrikter i de senere år, således blev et ekspl. (en ♂) skutt på Jæren nær Stavanger 7 mars 1912 (i Stavanger museum), og et annet, også en ♂, ved Gimlemoen nær Kristiansand 6 januar 1918 („Naturen" 1918 side 223). Endelig blev en tredje ♂ skutt på Time på Jæren 15 februar 1919 og innsendt til Stavanger museum. Dette ekspl. var i godt hold og ganske overordentlig fett. (Redak.)

Hvepsevåken funnet rugende i Nord-Trøndelag. Herr J. Nordback meddeler (i „Naturen" 1922, side 122), at han 26 august 1918 i en granli i Nordli herred fant et rede av *Pernis apivorus* med 2 flyveferdige unger. De gamle fugler var sky, og blott hunnen blev skutt.

Sivspurven funnet rugende på Jæren. Løitnant H. L. Løvenskiold meddeler (i Stavanger museums årbok 1918—19), at han 2 juli 1919 ved Tangervandet på Sele fant et rede av *Emberiza shoeniclus* med 3 ca. 2 dager gml. unger. Den gamle ♀ blev skutt og sammen med redet innsendt til Stavanger Museum.

Hornuglen tallrik overvintrende i Rogaland fylke 1919-20 og 1920-21. Til Stavanger museum blev i løpet av de 2 siste vintrer innsendt ikke mindre enn 11 eksp. av *Asio otus*, samtlige skutt i de omliggende distrikter: således 4 ekspl. i des. 1919 og 1 ekspl. i januar 1920, samt 2 ekspl. sist i november 1920 og 4 ekspl. i januar 1921. (Redak.)

Kongsfiskeren (isfuglen) påtruffet ved Rogaland fylkes-grense. Til Stavanger museum innkom i vinter et ekspl. av *Alcedo ispida*, skutt nær fylkesgrensen ved Flekkefjord 4 februar 1922. Ekspl. var en ♂ med en totallengde = 193 mm. og en vingelengde = 75 mm. 3—4 måneder tidligere, i oktober 1921, blev et ekspl. også påtruffet ved Framnesbryggen i Kristiania av preparant V. Siggeson (Parmanns læremiddelanstalt). Arten er ellers ikke med full sikkerhet påvist vestenfor Lindesnes i de siste 36 år, eller siden 22 november 1886, da et ekspl. blev skutt ved Eide i Hardanger og innsendt til Bergens museum. (Redak.)

Den islandske rødstilk, *Tringa totanus robusta (Schiøler 1919)*, **påtruffet i Norge.** Fra Gabriel Nærland på Jæren mottok Stavanger museum i vinter et ekspl. av denne underart, som hadde opholdt sig her siden desember 1921 til den blev skutt 24 februar 1922. Dette ekspl., en ♀ i full vinterdrakt, ligner meget vor almindelige rødstilk *(Tringa t. totanus)*, men er større og grovere bygget; således er vingens lengde 171 mm. Tarsen = 47 mm., nebbet = 41 mm. Benenes farve gulrød, nebb kjøttfarvet med sort spiss fra neseborene av. (Redak.)

En bjerktrost *(Turdus pilaris)* **med 14 styrfjær.** Som bekjent har slekten *Turdus* blott 12 styrfjær i halen; herfra er blott undtatt japan-trosten *(Turdus dauma aureus)* og enkelte av dennes underarter, som normalt har 14 styrfjær. Heller ikke denne „regel“ er imidlertid nu lenger uten undtagelse, idet en bjerktrost, skutt av Kåre Oftedal på Gausel ved Stavanger 28 oktober 1920 og innsendt til Stavanger museum, ved eftersyn viser sig å ha *14 vel utvokste styrfjær.* Eksemplaret, en gammel ♂ i ellers normal vinterdrakt — har en vingelengde = 155 mm., tarsen = 35 mm., nebb = 17 mm. (Redak.)

Lattermåken skutt i Vennesla. Lærer Askell Roskeland meddeler, at 3 ekspl. av *Larus ridebundus* blev iakttatt ved den da isfri Venneslafjord — ca. 20 km. ovenfor Kristiansand — den 14 mars 1921. Dagen efter holdt de sig her fremdeles, og et ekspl., en ♀, blev da skutt. Den 21 mars blev 2 ekspl. iakttatt flyvende over Byglandsfjord ved Bygland i Setesdal, ca. 90 km. ovenfor Kristiansand, og sannsynligvis var det de samme ekspl. som var sett i Vennesla. Den skutte ♀'s eggstokk var litt svulmende, med de største egg omtrent av størrelse som hagl nr. 4. Hodet var i sterk felling, idet de mørke fjær just holdt på at bryte frem.

Stavanger Museum i april 1922.

Norske trekkfugl-undersøkelser II

ved Stavanger Museum 1921

Av *H. Tho. L. Schaanning*

Med hensyn til Norske trekkfugl-undersøkelsers forhistorie og plan henviser jeg til Norske trekkfugl-undersøkelser I i nærværende tidsskrifts første nr. (side 56—73), hvor fjorårets (1920) trekkfugl-materiell foreligger bearbeidet. Av de dengang utsendte 200 trekk-skjemaer innkom 15 pct. eller fra 30 observatører. Svarprocenten er imidlertid i år (1921) steget til vel 20 pct., idet 41 trekk-skjemaer hittil er returnert i besvart stand av de 200 stk. som også i 1921 blev utsendt. Av disse er 22 skjemaer fra nye observatorer, mens 11 av fjorårets observatører derimot i år mangler. Da videre samtlige disse 41 observatorer også i år for oversigtens skyld er anført i samme rekkefølge og *med samme nummer som observasjonsplassene* (eller trekkstasjonene, se tabell A), vil de for disse anførte løpe-numre i år ikke i alle tilfeller være det samme som ifjor. Ellers er det innkomne trekk-materiell ordnet på samme måte som for 1920: Først en tabellarisk samlet trekk-oversigt: (se tabell A side 125—128) og derpå (se avdeling B) samtlige observasjoner for hver art gruppert distriktvis, henholdsvis for *Sørland, Vestland, Østland, Trøndelag* og *Nord-Norge.*

Samtidig benytter jeg her anledningen til å fremføre min forbindtlige takk for den ydede assistanse til samtlige observatører. Disse var i 1921:

For *Sørlandet:* **1** Askell Røskeland, **2** Staale Lenne, **3** Otto Evensen, **4** Fritjof Øvrebø, **5** O. H. Mjølsnes, **6** Aron Johansen, **7** P. Stangeland, **8** Hallvar Hognestad, **9** Karl Bore, **10** T. Joa, **11** Asche Moe, **12** Per Thomsen, **13** H. Tho. L. Schaanning.

For *Vestlandet:* **14** O. J. Lie-Pettersen, **15** P. A.Vold, **16** A. Bernhoft-Osa.

For *Østlandet:* **17** W. Christie, **18** Halvar Torgersen, **19** Hj. Broch, **20** Fr. Giertsen, **21** Kaare Oftedal, **22** G. Ruud, **23** J. Kielland-Lund, **24** Sigurd Sande jun.

For *Trøndelag:* **25** Bernhard Hanson, **26** Kr. Grøttum, **27** A. Dircks, **28** Torolv Schaanning, **29** Ottar Aasness, **30** A. P. Stennes, **31** Haakon Lie, **32** Erling Øverland, **33** Heimbeck, **34** L. Skei, **35** M. Albrethson.

For *Nord-Norge:* **36** Albert Jensen, **37** Thorkildsen, **38** H. Gjertsen, **39** H. Olufsen, **40** Herm. Fjeldberg, **41** A. B. Wessel.

(Obs.! De anførte numre her foran hver observatør svarer til trekk-stasjonen nedenfor såvel i tabel A som i avsnit B og C).

A. Tabellarisk oversikt

De i Norge rugende arter i rekkefølge efter ankomsttiden	Tidligste ankomstdato	Sørland													Vestland		
		Vennesla Vest-Agder	Sirnes Vest-Agder	Lister fyr Vest-Agder	Torvastad Karmø, Rogaland	Eigersund Rogaland	Hinna, Hetland Rogaland	Time, Jæren Rogaland	Hognestad, Jæren Rogaland	Klepp, Jæren Rogaland	Håland Rogaland	Malde, Hetland Rogaland	Gausel, Hetland Rogaland	Stavanger omegn	Bergens omegn	Ryvarden fyr Hordaland	Voss Hordaland
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Lerke	Februar 16	11/3	—	26/2	19/2	—		7/3	19/2	16/2	24/2	18/2	17/3	12/3	—	—	—
Stær	— 16	10/3	12/3	21/2	—	V	—	5/3	20/2	16/2	26/2	24/2	24/3	13/3	10/3	—	21/3
Vibe	— 19	23/2	10/3	22/2	19/2	—	—	13/3	19/2	20/2	21/2	22/2	16/3	5/5	—	—	—
Spurvhøk	— 20	—	V	—	—	V	—	—	—	—	20/2	—	—	V	—	—	—
Kaie	Mars 1	13/3	—	1/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6/5
Sildmåke	— 2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2/3	—	—	—	—	—	—
Krikand	— 4	—	—	—	—	—	—	—	—	18/3	4/3	—	—	—	—	—	—
Snespurv	— 5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5/3	—	—	—
Tjeld	— 6	17/3	14/4	—	10/3	—	—	—	25/3	22/3	14/3	—	20/3	—	—	13/3	—
Rugde	— 6	14/3	6/3	—	—	—	—	—	—	—	1/4	—	—	12/3	—	—	25/3
Kystspøve	— 7	—	—	9/3	—	—	—	—	25/3	—	17/3	20/4	—	—	—	7/4	14/4
Kvinand	— 7	24/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7/3	—	—	—
Bokfink	— 8	20/3	20/4	—	—	—	V	—	—	—	—	—	15/3	8/3	10/3	—	30/3
Skøgdue	— 10	11/3	10/3	—	—	—	3/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Stjertand	— 10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10/3	—	—	—
Kråke	— 10	13/3	V	1/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	V	—	—	—
Solsort	— 11	11/3	—	—	—	—	V	—	V	—	20/3	—	—	V	6/4	—	18/3
Bjerktrost	— 11	11/3	—	V	—	—	—	—	—	—	—	—	7/4	25/4	6/4	—	29/4
Villgås (alle art.)	— 11	16/3	11/3	—	12/4	—	—	—	—	20/3	14/4	—	—	11/4	—	5/4	—
Tornirisk	— 13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fagergås	— 14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14/3	—	—	—	—	—	—
Lattermåke	— 14	14/3	—	—	—	—	—	—	—	16/3	14/3	—	1/4	—	—	—	—
Rødkjelk	— 14	4/4	18/4	—	—	—	—	—	—	V	—	—	6/4	24/4	8/4	—	18/4
Hei-piplerke	— 14	—	—	—	—	—	—	—	25/3	14/3	—	25/4	7/4	10/4	6/5	—	8/5
Svenske	— 15	15/4	—	—	—	15/3	—	—	—	—	—	—	28/3	19/3	23/3	—	27/3
Linerle	— 16	12/4	14/4	—	18/4	V	—	9/4	30/3	1/4	13/4	16/4	16/4	12/4	10/4	17/4	3/4
Myrbukk	— 16	—	—	—	24/4	—	—	—	20/3	16/3	23/3	—	—	18/5	—	—	27/4
Måltrost	— 19	4/4	19/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20/3	—	6/4	—	23/4
Myrsnip	— 20	—	—	—	—	—	—	—	10/5	—	20/3	—	—	—	—	—	—
Sandlo	— 20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20/3	—	—	—	—	—
Sangsvane	— 21	—	—	—	—	—	—	—	—	28/3	21/3	—	—	—	—	—	—
Tyvjo	— 22	—	—	—	—	—	—	—	—	22/3	—	—	—	—	—	16/5	—
Jernspurv	— 22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10/4	—	12/4
Ringdue	— 23	11/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kyst-piplerke	— 23	23/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12/4	—	—	—	—
Tårnfalk	— 24	24/3	7/4	—	—	—	—	—	—	—	30/3	—	—	—	—	—	—
Rødving	— 24	—	25/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6/4	—	13/4
Hejre	— 24	24/3	20/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Knøtter	— 24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17/4
Bjerkfink	— 24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25/3	—	10/4	—	17/4
Fiskmåke	— 26	—	—	—	—	—	—	26/3	—	—	—	—	—	20/4	—	—	11/5
Rødstjert	— 28	29/4	20/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lyngand	April 1	—	—	—	—	—	—	—	—	V	—	—	—	—	—	—	
Fjeldand	— 3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16/4	—	—	—	—	—	—
Sjøorre	— 3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16/4	—	—	—	—	—	—
Rødstilk	— 4	—	—	—	27/4	—	—	5/5	26/4	—	5/5	—	4/4	25/4	—	—	17/5
Gransanger	— 7	10/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10/4	—	16/4
Ringtrost	— 9	—	15/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9/4	—	—
Heispove	— 9	16/5	—	—	—	—	24/4	—	—	—	9/4	—	—	—	—	—	—
Steindulp	— 11	11/4	10/5	—	12/5	—	—	7/5	18/4	—	1/5	—	28/4	10/5	6/5	—	23/5
Sågauk	— 12	7/5	17/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11/5	—	17/5

av vårtrekket 1921.

Østland								Trøndelag											Nord-Norge					
Aas, Akershus	Asker, Akershus	Drøbak Akershus	Hamar Hedmark	Kristiania omegn	Jessheim Akershus	Stange Hedmark	Sikkilsdal Opland	Kristiansund N Nord-Møre	Strinda Sør-Trøndelag	Rissen Sør-Trøndelag	Namdal Nord-Trøndelag	Trondhjem omegn	Kvitholmen fyr Møre	Steinkjer omegn	Indherred Nord-Trøndelag	Levanger Nord-Trøndelag	Sklinna fyr Nord-Trøndelag	Grinna fyr Nord-Trøndelag	Brønnøsund fyr Nordland	Landegode fyr Nordland	Tranøy fyr Nordland	Skråven fyr Nordland	Hadseløy Nordland	Sør-Varanger Finnmark
17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41
27/2	10/3	13/3	13/3	13/3	11/3	13/3	—	—	15/3	24/3	—	17/3	—	9/4	24/3	5/3	—	—	14/3	—	—	15/4	—	—
26/2	11/3	3/3	17/3	22/3	14/3	15/3	—	11/3	13/3	15/3	2/4	25/2	3/4	27/3	12/3	1/3	24/3	—	13/3	16/3	15/3	18/3	25/3	—
—	—	—	8/4	—	—	4/5	—	V	—	25/4	—	—	—	—	19/4	21/5	V	—	—	—	—	—	—	—
—	16/4	20/3	—	—	14/3	—	—	—	3/5	22/3	—	—	—	—	—	7/5	—	—	—	—	—	—	15/5	—
—	—	—	V	V	—	—	—	—	V	—	—	—	—	—	V	V	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	14/5	—	—	—	—	—	—	—	—	25/4	—	—	—	—	30/3	14/4	—
—	—	—	1/4	—	—	23/4	24/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	23/3	16/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21/3	—	7/3	—	—	30/3	16/4	—
—	—	—	—	—	—	—	—	V	—	20/3	—	—	6/3	—	21/3	28/3	18/3	6/3	11/3	7/3	10/3	10/3	3/4	—
—	16/3	10/3	1/4	26/3	21/3	24/3	26/4	4/4	2/4	—	6/4	—	—	—	26/3	24/3	—	—	—	—	—	—	15/5	—
10/5	—	—	22/4	—	—	—	—	V	3/4	3/4	15/4	1/4	—	10/4	8/4	7/3	18/4	—	27/3	—	28/3	6/5	7/4	—
—	—	—	10/4	—	—	—	28/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7/4	—
20/3	16/3	13/3	19/3	26/3	3/3	16/3	15/3	—	2/4	28/3	8/4	1/4	—	2/4	4/4	4/4	—	—	—	—	—	—	24/5	—
—	—	—	—	4/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15/4	—
—	10/3	—	V	V	—	V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	V	—	—	V	—	—	—	—	—
—	V	29/3	—	27/3	1/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23/3	29/3	V	—	—	—	—	—	—	—
—	6/4	—	8/4	9/4	25/3	4/4	20/4	—	17/3	24/4	—	24/4	—	—	24/4	—	—	—	—	—	—	—	1/5	15/5
25/4	—	6/5	20/3	12/3	—	6/5	—	27/3	10/5	—	—	—	24/4	—	9/5	—	15/4	—	8/4	27/4	—	18/4	7/4	17/3
13/3	—	—	—	15/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	17/3	—	—	—	—	—	—	—	—	20/5	20/5	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5/4	14/3	—	1/4	16/4	—	17/4	—	—	11/5	10/4	—	—	—	—	8/4	4/4	—	—	—	—	—	—	—	—
—	3/5	—	—	—	—	—	28/4	21/4	—	14/5	—	—	—	—	25/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	17/3	—	20/3	—	—	—	—	—	21/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6/4	6/4	30/3	24/3	10/4	6/4	11/4	12/4	21/4	16/3	24/4	22/4	17/4	—	24/4	23/4	15/4	25/4	—	24/4	19/4	4/5	6/5	29/4	6/5
—	—	—	4/4	—	—	23/4	27/4	12/4	—	—	22/4	—	—	—	30/4	—	—	—	—	—	—	—	16/5	—
9/4	26/3	29/3	11/4	26/4	25/3	24/3	20/4	—	2/4	1/5	27/3	5/5	—	4/5	24/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	10/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6/4	23/3
—	—	—	—	—	—	—	—	14/5	—	—	—	—	13/5	—	—	—	1/6	—	—	—	15/6	15/4	—	—
—	22/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	1/4	—	2/4	—	—	23/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3/4	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	6/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	28/3	—	—	—	—	—	20/4	—	—	25/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	25/3	—	23/4	—	—	24/3	23/4	—	13/4	—	—	24/4	—	3/5	12/4	—	—	—	—	—	—	—	22/4	28/4
—	—	—	12/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	28/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	6/4	—	17/4	9/4	20/4	—	20/4	—	12/4	—	26/3	17/4	—	3/5	10/5	—	—	—	—	—	—	—	—	15/5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6/5	11/5	—	9/5	—	15/5	10/5	26/4	27/3	—	—	—	—	—	11/5	25/5	—	—	—	—	—	—	—	—	13/5
—	—	—	1/4	—	—	—	8/5	—	—	—	—	—	—	—	4/5	—	—	—	—	—	—	—	7/4	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3/4	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3/4	—
—	—	—	10/4	—	—	—	—	5/5	—	15/5	—	—	—	—	24/5	—	—	—	—	—	—	—	12/5	—
—	6/5	—	7/4	9/4	—	—	20/4	21/4	—	—	—	24/4	—	—	27/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	22/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19/5	—	9/5	28/4	2/5	20/3	26/4	29/4	21/4	—	—	—	16/5	26/4	—	18/5	—	25/4	—	11/5	—	—	—	—	—
12/5	24/5	5/5	27/4	6/5	13/5	10/5	—	—	—	—	—	—	—	19/5	—	12/4	—	—	—	—	—	—	—	—

Fortsettelse fra forrige side

De i Norge rugende arter i rekkefølge efter ankomsttiden	Tidligste ankomstdato	Sorland													Vestland		
		Vennesla Vest-Agder	Sirnes Vest-Agder	Lister fyr Vest-Agder	Torvastad Karmo, Rogaland	Eigersund Rogaland	Hinna, Hetland Rogaland	Time, Jæren Rogaland	Hognestad, Jæren Rogaland	Klepp, Jæren Rogaland	Håland Rogaland	Malde, Hetland Rogaland	Gausel, Hetland Rogaland	Stavanger omegn	Bergens omegn	Ryvarden fyr Hordaland	Voss Hordaland
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Myggsnapper	April 14	23/4	14/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8/5	10/5	—	10/5
Stokand	— 14	—	—	—	—	—	—	—	—	V	—	—	—	—	—	—	14/4
Heilo	— 15	—	—	—	—	—	—	—	—	V	12/5	—	—	—	—	—	—
Dvergfalk	— 16	11/5	27/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sivspurv	— 17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17/4	—	—	—
Myrrix	— 17	—	—	—	—	—	—	—	17/4	—	—	—	—	—	6/5	—	—
Trane	— 21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Saxsvale	— 21	9/5	—	—	[illegible]	—	[illegible]	1/5	9/5	21/4	10/5	7/5	17/5	3/5	—	—	—
Lerkefalk	— 23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kystlom	— 23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Steindreier	— 24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bjellefugl	— 27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Akerriks	— 28	4/5	—	—	30/4	—	—	[illegible]/4	10/5	7/5	1/5	11/5	26/5	15/5	—	—	—
Varsler	— 28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28/4
Gjøk	— 29	5/5	17/5	—	15/5	—	10/5	11/5	12/5	20/4	10/5	6/5	10/5	3/5	2/5	12/5	20/5
Fiskelita	— 30	[illegible]/4	6/5	—	—	—	—	—	[illegible]/4	—	—	—	—	23/5	—	—	—
Buskskvett	— 30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3/5	11/5	6/5	—	21/5
Isand	— 30	—	—	—	—	—	—	—	—	V	—	—	—	V	—	—	—
Skog-piplerke	Mai 2	13/5	8/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2/5	—	20/5
Havesanger	— 5	15/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5/5	—	—	22/5	—	—
Glutsnipe	— 6	—	—	—	—	—	—	—	15/5	—	—	—	—	—	—	—	—
Terne (begge art.)	— 6	7/5	—	—	13/5	[illegible]/5	10/5	—	—	—	4/6	—	10/5	25/5	—	24/5	—
Taksvale	— 6	9/5	[illegible]	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9/5	13/5	—	—	13/5
Fluesnapper	— 8	13/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8/5	—	17/5	—	23/5
Lovsanger	— 8	9/5	—	—	—	—	—	—	[illegible]/5	—	—	—	—	—	8/5	—	13/5
Sandsvale	— 9	—	—	—	—	—	—	—	11/5	—	—	—	—	—	—	—	—
Såerle	— 9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20/5
Hortulan	— 11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tårnsvale	— 12	14/5	21/5	—	—	—	—	—	7/6	—	—	—	—	12/5	—	—	23/5
Tornsanger	— 13	15/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13/5	22/5	—	—
Bastardnattergal	— 14	20/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19/5	—	30/5
Fjeldvåk	— 15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Boltit	— 15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Brushane	— 16	16/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23/5	—	—	—
Sivand	— 17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kornkråke	— 19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19/5	—	—	—
Munk	— 22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22/5	—	—
Lisnipe	— 25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dobbeltbekkasin	— 27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kveldknarr	— 28	28/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Moller	— 29	29/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Laploper	Juni 2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Østland								Trøndelag											Nord-Norge					
Aas, Akershus	Asker, Akershus	Drøbak Akershus	Hamar Hedmark	Kristiania omegn	Jessheim Akershus	Stange Hedmark	Sikkilsdal Opland	Kristiansund N Nord-Møre	Strinda Sør-Trøndelag	Rissen Sør-Trøndelag	Namdal Nord-Trøndelag	Trondhjem omegn	Kvitholmen fyr Møre	Steinkjer omegn	Indherred Nord-Trøndelag	Levanger Nord-Trøndelag	Sklinna fyr Nord-Trøndelag	Grinna fyr Nord-Trøndelag	Brønnøsund fyr Nordland	Landegode fyr Nordland	Tranøy fyr Nordland	Skråven fyr Nordland	Hadseløy Nordland	Sør-Varanger Finnmark
17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41
—	11/5	—	9/5	15/5	—	11/5	—	—	13/5	—	—	—	—	10/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	20/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15/4	—
—	—	—	15/4	—	—	7/5	1/5	—	3/5	—	—	—	—	—	24/5	1/5	—	—	—	—	—	—	—	—
—	16/4	—	—	—	—	—	—	—	—	1/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	21/4	—	—	—	20/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	23/4	—	—	21/4	1/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	9/5	9/5	—	15/5	1/5	9/5	—	—	9/5	—	21/5	13/5	—	—	19/5	14/5	—	—	—	—	—	—	12/5	—
—	—	—	23/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23/4	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24/4	—	—	—	—	—	—	—
—	27/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29/5
12/5	13/5	—	3/5	—	—	2/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15/5	9/5	15/5	3/5	14/5	14/5	10/5	22/5	17/5	—	1/6	19/5	—	—	22/5	19/5	15/5	—	—	[illegible]	4/6	—	—	2/6	27/5
—	—	—	—	—	—	5/5	17/5	1/5	11/5	—	—	—	—	—	24/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10/5	11/5	—	30/4	17/5	—	15/5	—	—	—	—	—	—	—	18/5	19/5	—	—	—	18/5	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	30/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	5/5	—	—	—	—	—	—	—	16/5	—	—	—	—	—	20/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	6/5	—	—	—	—	—	—	—	24/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28/5	—	—	—	1/6	1/6	[illegible]	6/6	15/6	6/6	13/6	—
8/5	11/5	10/5	10/5	15/5	15/5	10/5	9/5	—	10/5	16/5	12/5	—	—	13/5	10/5	23/5	—	—	—	—	—	—	—	27/5
—	21/5	—	—	15/5	22/5	17/5	—	—	—	—	—	11/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11/6	21/5
—	—	—	—	—	—	9/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23/5	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	9/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11/5	11/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21/5	20/5	22/5	—	20/5	20/5	19/5	—	—	—	27/5	—	23/5	—	—	8/6	19/6	—	—	—	—	—	—	—	—
—	13/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15/5	14/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15/5	—
—	—	—	—	—	—	—	17/5	—	—	15/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25/5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2/6

B. Samtlige 1921-års trekk-observasjoner etc. gruppert distriktvis.

(De fete numre betegner trekkstasjonene (observasjons-plassene); t, r, v = henholdsvis trekker, ruger, overvintrer).

Kråke *(Corvus cornix).*

Sørland: **1** v - tydelig optrekk flokkevis fra 13/3. **2** t r v. **3** obs. 1/3. **8** r v. **12** r v - rede med 5 flyvefærdige unger 10/5. **13** t r v. *Vestland:* **15** v. *Østland:* **19** v. **20** r v. **21** v. **23** r v. *Trøndelag:* **32** t r v. **33** r v. **34** r v. *Nord-Norge:* **36** v.

Korn-råk *(Corvus frugilegus).*

Sørland: **2** t. **8** t. **13** obs. flere 12/3 og 1 ekspl. 10/5. *Østland:* **20** r v i Stange. **23** r. *Trøndelag:* **32** t.

Kaie *(Coloeus monedula).*

Sørland: **1** obs. ekspl. 13/3. **2** t. **3** obs 1/3. **8** t. **12** t. *Vestland:* **16** 1 ekspl. obs. 6/5. *Østland:* **20** r v. **21** v. **23** r. *Trøndelag:* **26** v. **32** t r v. **33** v.

Stær *(Sturnus vulgaris).*

Sørland: **1** v (flokk obs. 22/11 20, 1 ekspl. 29/12 20) - obs. 5 ekspl. 10/3, 1 11/3, 1 12/3, 2 15/3, 4 16/3 (redebygging begyndt 13/4). **2** stor flokk 12/3. **3** 21/2. **4** r v. **7** 1 ekspl. 5/3. **8** r v - 1 ekspl. 20/2, stor flokk 22/2. **9** t r v - 1 ekspl. 16/2, flokk 3/3. **10** t r - 4 ekspl. 26/2. **11** 24/2. **12** t r - stor flokk 24/3. **13** t r - flere stk. 13/3, tallrik 27/3. *Vestland:* **14** 10/3 (hovedtrekk 15/3). **15** v. **16** 1 ekspl. 21/3, flokk 25/3. *Østland:* **17** 1 ekspl. 26/2. **18** 3 ekspl. 11/3. **19** 3/3, flokk 24/3. **20** 17/3. **21** flokk 22/3. **22** t r - flokk 14/3. **23** r - obs. 15/3. *Trøndelag:* **25** 11/3 obs. parvis. **26** 1 ekspl. obs. 13/3, 14/3, 17/3, stor flokk 23/3 og 24/3. **27** t r - flere ekspl. obs. 15/3. **28** 8 ekspl. 2/4. **29** 1 ekspl. 24/2. **30** flokk 3/4. **31** flokk 27/3. **32** t r v - obs. 1 ekspl. 12/3, flere 16/3. **33** r - obs. flere 1/3 (nyklekk. unger 20/5). **34** r - obs. 20 stk. 24/3. *Nord-Narge:* **36** t r - obs. 1 ekspl. 13/3, stor flokk 14/3. **37** flokk 16/3. **38** 3 ekspl. 15/3. **39** obs. 1 ekspl. 25/3, alm. fra 3/4.

Svenske *(Chloris chloris).*

Sørland: **1** flere ekspl. 15/4. **4** 2 ekspl. 15/3. **12** t r v - obs. 28/3 parvis (kull 4 egg lagt mellem 9—12 juni og kull 5 egg mellem 17—21 juni). **13** 6 ekspl. 19/3. *Vestland:* **14** 23/3, tallrik 2/5. **16** 20 stk. 27/3, tallrik 16/4. *Østland:* **18** 17/3. **20** r 20/3. **21** 3 stk. 7/2. *Trøndelag:* **26** 1 ekspl. 21/3. **32** t.

Sisik *(Acanthis spinus).*

Vestland: **16** 2 ekspl. 14/3, flere 15/4.

Li-irisk *(Acanthis linaria).*

Vestland: **16** 3 ekspl. 13/4.

Knøtter *(Linota flavirostris).*

Vestland: **16** mange 17/4. *Østland:* **21** flokk 28/3.

Tornirisk *(Linota cannabina).*

Østland: **17** 2 ekspl. 13/3. **18** r. **20** r. **21** 1 ekspl. 15/4.

Bokfink *(Fringilla coelebs).* Dialekt: uverspekk (i Solor).

Sørland: **1** t r v - (han og hun obs. 28/12 1920 ved Kristianssand), obs. 10 hanner i flokk 20/3, 2 hanner 21/3, ca. 100 hanner og 2 hunner i flokk 28/3, senere overordentlig tallrik gjennemtrekk til 2/4. **2** stor flokk 20/4. **6** v. **8** r v. **12** t r v - hun obs. 15/3, kull på 4 friske egg obs. 4/5, 16/5, 24/5 og 16/6. **13** han 8/3. *Vestland:* **14** 10/3, tallrik gjennemtrekk 2/4. **16** 2 hanner 30/3, mange hanner 6/4. *Østland:* **17** 3 ekspl. 20/3. **18** flokk hanner 16/3, stort opptrekk 16/4. **19** flokk 13/3. **20** r - 1 han 19/3, flere hanner 22/3. **21** flokk 26/3. **22** t r - tallrik 31/3. **23** 16/3. **24** 15/3. *Trøndelag:* **26** flere ekspl. 2/4. **27** 2 ekspl. 28/3. **28** 1 ekspl. 28/4. **29** flere ekspl. 1/4. **31** r - han 2/4. **32** t r v (1 ekspl. obs. 10/12 1913), flere hanner 4/4. **33** r - flere ekspl. 4/4. *Nord-Norge:* **40** 24/5.

Bjerkfink *(Fringilla montifringilla).*

Sørland: 12 t r v - obs. parvis 25/3, (kull 4 friske egg 16/5, samt rede med 5 nyklekte unger 24/5. *Vestland:* 14 10/4. *Østland:* 18 6/4, i flokk 12/4, 16/4, 23/4. 20 r - stor flokk 17/4. 21 flere 9/4. 22 flokk 20/4. 24 20/4. *Trøndelag:* 26 stor flokk 12/4 og 13/4. 28 1 ekspl. 26/3. 29 flere 17/4. 31 r - flokk 3/5. 32 t r - store flokker 10/5. *Nord-Norge:* 41 15/5.

Hortulan *(Emberiza hortulana).*

Østland: 17 1 ekspl. 11/5. 18 11/5. 20 r. 32 t - (han 22/5 og 24/5 1907).

Gulspurv *(Emberiza citrinella).*

Til Kirkenes (41) i *Nord-Norge* inntraf vårtrekket 22 mai. På Jæren (12) på *Sørlandet* obs. flyveferdige unger allerede 24 mai.

Sivspurv *(Emberiza shoeniclus).*

Sørland: 13 1 han 17/4. *Østland:* 20 stor flokk 21/4. 24 20/4. 32 t.

Snespurv *(Plectrophenax nivalis).*

Sørland: 12 t. 13 5/3. *Østland:* 23 flokk 23/3. 24 16/3. *Trøndelag:* 32 t. 34 store flokker 21/3. *Nord-Norge* 36 t r - stor flokk 7/3. 39 stor flokk 30/3. 40 store flokker 16/4. 41 13/4.

Lerke *(Alauda arvensis).* Dialekt: 4 Lerkjaa.

Sørland: 1 5 ekspl. 11/3, 8 13/3, stor flokk 20/3 og 24/3. 3 26/2. 4 r - 19/2. 7 7/3. 8 flere ekspl. 19/2. 9 t r v - 1 ekspl. 16/2, 11 ekspl. 24/2. 10 24/2. 11 18/2. 12 17/3. 13 12/3. *Østland:* 17 2 ekspl. 27/2. 18 2 ekspl. 10/3. 19 13/3. 20 r - flere 13/3. 21 2 ekspl. 13/3. 22 2 ekspl. 11/3. 23 mange 13/3. *Trøndelag:* 26 1 ekspl. 15/3, flere ekspl. 18/3. 27 t r - 24/3. 29 2 ekspl. 17/3. 31 r - flere 9/4. 32 t r - flere ekspl. 24/3. 33 t r - 1 ekspl. 5/3, flere 17/3. *Nord-Norge:* 36 14/3. 39 15/4.

Heipiplerke *(Anthus pratensis).*

Sørland: 8 1 ekspl. 25/3, tallrik 9/4. 10 t r - 1 ekspl. 14/3, 4 ekspl. 10/4. 12 7/4. 13 tallrik 10/4. *Vestland:* 14 6/5. 16 1 ekspl. 8/5, flokk 10/5 og 13/5. *Østland:* 18 flokk 3/5. 24 28/4. *Trøndelag:* 25 alm. 25/4. 27 flere ekspl. 14/5. 32 t r.

Kystpiplerke *(Anthus spinoletta petrosus).*

Sørland: 1 1 ekspl. 23/3. 12 2/4, rede med 3 flyveferdige unger 7/6. *Trøndelag:* 25 2/4, alm. 6/4. 32 t.

Skogpiplerke *(Anthus trivialis).*

Sørland: 1 flere 13/5. 2 t r - flere 8/5. *Vestland:* 14 2/5. 16 flere 20/5 og 23/5 *Østlond:* 18 1 ekspl. 5/5. *Trøndelag:* 26 flere ekspl. 16/5. 32 t r - obs. 20/5.

Såerle *(Motacilla flava thunbergi).* Dialekt: Såesle (i Solør).

Sørland: 8 t. *Vestland:* 16 1 ekspl. 20/5. *Østland:* 24 9/5. *Trøndelag:* 32 t r.

Jærerle *(Motacilla alba lugubris).* Dialekt: 4 Såerla.

Sørland: 4 flere 18/4. 5 obs. 1 ekspl. 15 november 1921.

Linerle *(Motacilla alba).* Dialekt: Ringesle (i Solør), 32 Rennill.

Sørland: 1 [1 ekspl. obs. 17/3, 20/3, 5/4, 9/4] 5 ekspl. 12/4, alm. 14/4. 2 3 ekspl. 14/4. 5 t r v - (obs. 1 ekspl. 11 januar 1921). 7 9/4. 8 t r - 1 ekspl. 30/3, tallrik 19/4. 9 1/4. 10 1 ekspl. 13/4. 11 7/5. 12 16/4, obs. utfløine unger 30/5. 13 1 ekspl. overvintret på Jærens Rev, 1 ekspl. han 12/4, flere 20/4. *Vestland:* 14 10/4. 15 enkeltvis 17/4. 16 1 ekspl. 3/4, 2 14/4, flere 20/4, mange 24/4. *Østland:* 17 1 ekspl. 6/4. 18 1 ekspl. 6/4. 19 1 ekspl. 30/3, flere 6/4. 20 1 ekspl. 24/3, mange 8/4. 21 1 ekspl. 10/4, hovedtrekk natt til 11/4. 22 t r v - (1 ekspl. 16 nov. 1920), 1 ekspl. 6/4. 23 11/4. 24 12/4. *Trøndelag:* 25 parvis 21/4. 26 1 ekspl. 16/3, 17/4 og 5/4. 27 1 ekspl. 24/4 og 25/4 (obs. redebyggende par 2 mai 1921). 28 1 ekspl. 22/4. 29 17/4. 31 1 ekspl. 24/4. 32 t r - flere 23/4. 33 1 ekspl. 15/4. 34 10 ekspl. 25/4. *Nord-Norge:* 36 t r - 1 ekspl. 24/4. 37 parvis 19/4. 38 4/5. 39 6/5. 40 29/4. 41 6/5.

Furulus *(Regulus regalus).*

Sørland: 13 Et ekspl. 25/10 fra Jæren og 4/1 1922 fra Stavanger (i Blaker i Akershus blev ekspl. skutt 27/2 21).

Tornskate (*Lanius collurio*).
Østland: 18 21/5. 20 r.

Varsler (*Lanius excubitor*).
Vestland: 16 1 ekspl. 23/4. *Østland:* 18 v. 23 t. *Trøndelag:* 32 t.

Sidensvans (*Bombycilla garrulus*).
Sørland: 13 ekspl. fra Jæren 8/11, fra Ryfylke 8/12 1921. *Trøndelag:* 27 flokk 11/3 på Leinstrand og mange flokker 13/3 i Leksvik.

Fluesnapper (*Muscicapa striata*).
Sørland: 1 tallrik 13/5. 12 t r - kull 4 egg lagt i flere reder mellem 27-30 mai og klekt 16 juni, ungene flyveferdige 29 juni; kull à 5 egg fullagt henholdsvis 8 og 10 juni. *Vestland:* 14 17/5. 16 flere ekspl. 23/5. *Østland:* 21 2 ekspl. 15/5. 22 flere ekspl. 22/5. 23 17/5. *Trøndelag:* 29 11/5. 32 t r.

Myggsnapper (*Muscicapa hypoleuca*).
Sørland: 1 1 han 8/5, flere hanner 9/5, flere hunner 13/5. 2 1 ekspl. 14/4. *Vestland:* 14 10/5. 16 1 han 10/5, flere hanner og hunner 13/5. *Østland:* 18 11/5. 20 9/5. 21 2 ekspl. 15/5. 23 11/5. *Trøndelag:* 26 1 ekspl. 13/5 og 14/5. 31 et par 10/5. 32 t r.

Gransanger (*Phylloscopus c. abietino*).
Sørland: 1 ekspl. 10/4, alm. 27/4. *Vestland:* 14 10/4. 16 16/4, 2 17/4. *Østland:* 18 6/5. 20 r - 7/4. 21 9/4. 24 20/4. *Trøndelag:* 29 24/4. 32 t r - 2 hanner obs. 27/4.

Løvsanger (*Phylloscopus trochilus*).
Sørland: 1 2 ekspl. 9/5, alm. 10/5. 8 9/5. *Vestland:* 14 8/5. 16 flere 13/5. *Østland:* 17 2 ekspl. 8/5. *Trøndelag:* 29 15/5. 32 t r. *Nord-Norge:* 40 11/6. 41 21/5.

Bastardnattergal (*Hippolais icterina*).
Sørland: 1 2 hanner 20/5. 12 r. *Vestland:* 14 10/5. 16 han 30/5. *Østland:* 17 han 15/5. obs. parvis 1/6. 18 14/5.

Havesanger (*Sylvia borin*).
Sørland: 1 1 ekspl. 15/5, alm. 24/5. 11 5/5. 13 r - 4 flyveferdige unger 15/7. *Vestland:* 14 22/5. *Østland:* 17 9/5. *Trøndelag:* 32 t r.

Munk (*Sylvia atricapilla*).
Vestland: 14 22/5.

Tornsanger (*Sylvia communis*).
Sørland: 1 1 ekspl. 15/5. 13 r - 2 hanner 13/5. *Vestland:* 14 22/5. *Østland:* 18 13/5.

Møller (*Sylvia curruca*).
Sørland: 1 flere 29/5. 13 1 ekspl. på Roth 26/5.

Måltrost (*Turdus philomelus*).
Sørland: 1 1 ekspl. 4/4, 2 5/4. 2 1 ekspl. 13/3. 12 20/3, kull 5 egg lagt mellem 21-25 mai og klekt 8/6, ungene flyveferdige 22/6. *Vestland:* 14 6/4. 16 flere 23/4. *Østland:* 17 flere 9/4. 18 26/3 og 16/4. 19 29/3. 20 flere 11/4. 21 flere 26/4. 22 mange 25/3. 23 24/3. 24 20/4. *Trøndelag:* 26 1 ekspl. 2/4. 27 mange 1/5. 28 1 ekspl. 27/3. 31 mange 4/5. 32 flere 24/4.

Rødving (*Turdus musicus*). Dialekt: 23 Brustrost; Tippertrost i Solør.
Sørland: 2 2 ekspl. 25/3. 3 13/2. 12 t r - (kull 4-5 friske egg fullagt henholdsvis 16/5 og 3/6; allerede 25/5 obs. flyveferdige unger). *Vestland:* 14 6/4. 16 flere 13/4. *Østland:* 18 25/3. 20 flere 23/4. 21 t r - (halvfjærede unger 21 mai). 23 enkeltvis 24/3, flokk 31/3. 24 23/4. *Trøndelag:* 26 stor flokk 13/4. 29 flere 24/4. 31 flokk 3/5. 32 flere 12/4. 40 22/4 41 28/4.

Bjerktrost (*Turdus pilaris*). Dialekt: 8 Skogsjer.
Sørland: 1 v - (obs. flokk i nov. og des. 1920), 2+11 ekspl. 11/5. 3 13/2. 12 7/4, (kull friske egg fullagt 16/4, 25/5 og 15/6; flyyeferdige unger obs. allerede 16/5). 13 flokk 25/4. *Vestland:* 14 6/4. 15 v. 16 1 ekspl. 29/4, mange 30/4. *Østland:* 18 flokk 6/4 og 16/4. 20 flere 8/4. 21 flokk 9/4, (utfløine unger obs. 26/5. 22 flokk 25/3. 23 flere 4/4. 24 16/4. *Trøndelag:* 26 1 ekspl. 17/3. 27 enkeltvis 24/4. 29 flere 24/4. 32 flere 24/4. 40 3 stk. 1/5. 41 15/5.

Ringtrøst (*Turdus torquatus*).
Sørland: 1 15/4. *Vestland:* 14 9/4. *Østland:* 23 t. *Trøndelag:* 32 t r.

Solsort *(Turdus merula)*. Dialekt: 6 Solsort. 34 Steintrast.

Sørland: 1 overvintret enkeltvis, tallrik opptrekk av hanner fra 11/3, hun obs. først 31/3. 12 r v - (kull 4 sterkt rugede egg 27/5, og kull 4 flyveferdige unger 15/6). 13 v - alm., (kull 4 egg fullagt 5/4 og klekt 20/4). *Vestland:* 14 6/4. 16 flokk ca. 10 ekspl. 18/3. *Østland:* 18 v - flere, (kull flyveferdige unger 16/5). 19 3 ekspl. 29/3. 21 1 ekspl. 27/3. 22 t r v - 2 ekspl 1/4. 23 r t. *Trøndelag:* 32 t r - flere 23/3. 33 29/3. 34 v.

Steindulp *(Oenanthe oenanthe)*. Dialekt: 4 Stikkelt; Steinsmekk i Solør.

Sørland: 1 1 han 11/4, 16/4, 24/4, hun 3/5. 2 10/5. 4 2 ekspl. 12/5. 7 7/5. 8 2 ekspl. 18/4. 10 4 ekspl. 1/5. 12 28/4. 13 2 ekspl. 10/5. *Vestland:* 14 6/5. 16 flere 23/5. *Østland:* 17 19/5. 19 1 ekspl. 9/5. 20 28/4. 21 2/5. 23 1 ekspl. 26/4 24 29/4. *Trøndelag:* 25 flere 21/4. 29 1 ekspl. 16/5. 30 r - 1 ekspl. 26/4. 32 18/5. 34 flokk 10 ekspl. 25/4. *Nord-Norge:* 36 11/5.

Buskskvett (*Saxicola rubetra*).

Sørland: 12 3/5. 13 tallrik fra 11/5. *Vestland:* 14 6/5. 16 mange 21/5. *Østland:* 17 10/5. 18 11/5. 20 30/4. 21 17/5. 22 1 ekspl. 20/3(?) 23 15/5. *Trøndelag:* 31 1 ekspl. 18/5. 32 19/5. *Nord-Norge:* 36 18/5.

Rødstjert (*Phoenicurus phoenicurus*).

Sørland: 1 2 hanner 29/4, flere 30/4, 2 hunner 11/5. 2 2 ekspl. 20/5. *Østland:* 17 6/5. 18 1 ekspl. 11/5. 22 1 ekspl. 15/5. 23 10/5. 24 26/4. *Trøndelag:* 25 2 ekspl. 27/3? 31 parvis 11/5. 32 25/5. *Nord-Norge:* 41 13/5.

Bjellefugl (*Luscinia suecica*).

Østland: 18 2 hanner obs. 27/4. 20 9/5. *Trøndelag:* 29 flere 5/5. *Nord-Norge:* 41 29/5.

Rødkjelk (*Erithacus rubecula*).

Sørland: 1 1 ekspl 4/4, 2 5/4, flere 9/4, alm. 10/4. 2 18/4. 9 v - (obs. 1 ekspl. 9/2). 12 6/4. 13 v - (obs. 1 ekspl. ved Mosvand i des. 1921), 1 ekspl. 24/4. *Vestland:* 14 8/4. 16 flere hanner 18/4. *Østland:* 17 1 ekspl. 5/4. 18 1 ekspl. 14/3. 20 1/4. 21 flokk 16/4. 23 17/4. *Trøndelag:* 26 1 ekspl. 11/5. 27 han 10/4. 32 flere 8/4. 33 enkeltvis 4/4.

Jernspurv (*Prunella modularis*).

Sørland: 12 t r - (kull 6 nyklekte unger 27/5). *Vestland:* 14 10/4. 16 1 ekspl. 12/4, 2 13/4. *Østland:* 18 22/3. *Trøndelag:* 32 t r.

Sakssvale (*Hirundo rustica*).

Sørland: 1 3 ekspl. 9/5, 3 10/5. 4 2 ekspl. 16/5. 6 flokk 8/5. 8 2 ekspl. 9/5. 9 1 ekspl. 21/4. 10 10/5. 11 7/5. 12 17/5. 13 flokk 1/5, 4 ekspl. 2/5, 2 3/5, tallrik 10/5. *Østland:* 18 9/5. 19 1 ekspl. 9/5. 21 tallrik 15/5. 22 1 ekspl. 1/5, mange 15/5. 23 flokk 9/5. *Trøndelag:* 25 2 ekspl. 9/5. 29 2 ekspl. 13/5. 32 r t - 19/5. 33 r t - flere 14/5. *Nord-Norge:* 40 1 ekspl. 12/5, flere 16/5.

Taksvale (*Delichon urbica*).

Sørland: 1 1 ekspl. 6/5, 7/5, 2 8/5, 8 9/5, alm. 12/5 og begynt å bygge rede. 2 flokk 20/5. 7 1/5. 12 9/5. 13 stor flokk 13/5. *Vestland:* 16 flokk ca. 100 ekspl. 13/5. *Østland:* 17 3 ekspl. 8/5. 18 11/5. 19 10/5 (samme dag tallrike ekspl. besatt de gamle redeplasser). 20 10/5. 21 tallrik 15/5. 22 mange 15/5. 23 flokk 10/5. 24 9/5. *Trøndelag:* 25 1 ekspl. 10/5. 27 1 ekspl. 16/5 (i Rissen). (I 1920 obs. 1 ekspl. ennu 19/10). 28 3 ekspl. 12/5. 31 flere 13/5. 32 2 ekspl. 10/5. 33 r t - flere 23/5. *Nord-Norge:* 41 27/5.

Sandsvale (*Riparia riparia*).

Sørland: 8 2 ekspl. 11/5, flokk 15/5. *Østland:* 20 r. 23 flokk 9/5. *Trøndelag:* 32 t r. 33 r t - flere 23/5.

Tårnsvale (*Apus apus*). Dialekt: Regnspir i Solør.

Sørland: 1 2 ekspl. 14/5, 15/5, 16/5, 17/5, 18/5, 3 19/5, 6 22/5, ca. 30 23/5. 2 t r - 21/5. 8 1 ekspl. 7/6 og 9/6. 13 flere 12/5. *Vestland:* 16 2 ekspl. 23/5 og 24/5. *Østland:* 17 21/5. 18 flere 20/5. 19 tallrik 22/5. 21 2 ekspl. 20/5, mange 21/5. 22 r - 3 ekspl. 20/5. 23 flere 19/5. *Trøndelag:* 27 1 flokk 27/5. 29 1 ekspl. 23/5 32 t r - 3/6. 33 r t - flere 19/6.

Kveldknarr (*Caprimulgus europaeus*).

Sørland: 1 1 ekspl. 28/5. *Østland:* 18 r.

Sågauk (*Jynx torquilla*).

Sorland: 1 1 ekspl. 7/5, flere 9/5. 2 t - 17/5. *Vestland:* 14 11/5. 16 17/5. *Østland:* 17 12/5. 18 24/4. 19 5/5. 20 r - 27/4. 21 6/5. 22 13/5. 23 10/5. 31 r t - 19/5. 33 r t - 12/4.

Gjøk (*Cuculus canorus*).

Sorlond: 1 11/5 i Vennesla og Oddernes (5/5 i Hornnes). 2 17/5. 4 15/5. 6 10/5. 7 11/5. 8 12/5. 9 29/4. 10 10/5. 11 6/5. 12 10/5. 13 1 ekspl. obs. „flyvende" 3/5, hørt gale 10/5, (ekspl. drept mot kraftledningen 18/5; ved denne tid begynner den å gale presis kl. 1.50 natt). *Vestland:* 14 2/5. 15 12/5. 16 20/5. *Østland:* 17 15/5. 18 9/5. 19 15/5. 20 3/5. 21 14/5. 22 14/5. 23 10/5. 24 22/5. *Trondelag:* 25 alm. 17/5. 27 1 ad. hun 1/6. 28 19/5. 31 r - 22/5. 32 r t - 19/5. 33 15/5. *Nord-Norge:* 36 20/5. 37 4/6. 40 flere ekspl. 2/6. 41 27/5.

Hornugle (*Asio otus*).

Trondelag: 32 t - (sjelden).

Jordugle (*Asio flammeus*).

Sørland: 13 v - (1 ekspl. Jæren 11/11 21). *Trøndelag:* 32 t.

Vandrefalk (*Falco peregrinus*).

Sorland: 13 han 13/3, (overvintret Jæren). *Trondelag:* 32 t r.

Lerkefalk (*Falco subbuteo*).

Østland: 20 23/4.

Dvergfalk (*Falco c. aesalon*).

Sorland: 1 1 ekspl. 11/5. 2 27/4. *Østland:* 18 16/4. *Trøndelag:* 27 1/5. 32 t r.

Tårnfalk (*Falco tinnunculas*). Dialekt: 24 Rauhauk.

Sorland: 1 1 ekspl. 24/3, (overvintrende ekspl. obs. 24/1 21 i Bygland). 2 2 ekspl. 7/4. 10 30/3. *Østland:* 18 28/3. 19 20/4. 24 20/4. *Trøndelag:* 27 r t - ad. hun 25/4. 32 t r.

Musvåk (*Buteo buteo*).

Sørland: 9 1 ekspl. 7/3. 13 v - hun fra Jæren 22/10. *Trøndelag:* 28 1 ekspl. skutt i okt. 1921. 32 t - (sjelden).

Fjellvåk (*Buteo lagopus*). Dialekt: 32 Musvåk.

Sørland: 13 v - (ekspl. 26/10 og 31/12 21 fra Jæren). *Trøndelag:* 32 t r. *Nord-Norge:* 40 15/5.

Spurvhauk (*Accipiter nisus*).

Sørland: 2 v - 7/2. 13 9/2. *Østland:* 18 16/4. 22 t r - 14/3. *Trøndelag:* 26 3/5. 27 r t - ad. han 22/3. 32 t r. 33 t r - 7/5. 34 stasjonær. *Nord-Norge:* 40 15/5.

Fiskørn (*Pandion haliaetus*).

Sørland: 2 r t. *Trondelag:* 32 almindelig i 1890-årene, men senere ikke iagttatt. *Nord-Nørge:* 38 obs. 4/6.

Hejre (*Ardea cinerea*). Dialekt: 4 Higgre, 25 Hegre.

Sorland: 1 1 ekspl. ved Ravnevand i Tveit 24/3, og 1 ekspl. i Venneslafjord 6/4. 2 t - 2 ekspl. 20/4. 4 v. 12 r v. *Østland:* 20 12/4. *Trondelag:* 25 v r - (i en koloni her indeholdt rederne „varmede" egg allerede 16/3 21). 27 1 ekspl. 15/5 i Rissen.

Klub-alke (*Alca torda*). Dialekt: 34 Langvie.

Trondelag: 34 en koloni på ca. 30 st. besatte rugeplassene iår 20/4. (Ellers ruger optil 100 st. her).

Teist (*Uria grylle*).

Trondelag: 34 store flokker trekker hit i siste uke av mars, ruger her og trekker bort igjen midt i august. *Nord-Norge:* 39 besetter rugeplassene omkring 1 mars.

Lundefugl (*Fratercula arctica*). Dialekt: 13 Havorr, 34 Lunne, 36 Lunn.

Sørland: 13 t r v - (et eksemplar drept på Gausel 28 januar 1922); på Roth inneholdt 2 reder friske egg 25 mai 1921; kolonien her teller p. t. ca. 50 par. *Trøndelag:* 34 en koloni på flere hundrede stk. besetter rugeplassene sist i mars og trekker bort i begynnelsen av august.

Ringdue (*Columba palumbus*). Dialekt: 32 Duv.

Sørland: 1 2 ekspl. 11/4. *Østland:* 18 r - obs. 2 ekspl 1/4. 20 t r - 2/4. 23 t r - 1 ekspl. 23/3. *Trøndelag:* 32 t r - 1 ekspl. 3/4, flere 18/4.

Skogdue (*Columba oenas*).

Sørland: 1 1 ekspl. 11/3. 2 t - 3 ekspl. 10/3. 6 2 ekspl. 3/5. 13 ungfugl skutt i Gjestal 26/10 21. 19 flokk 15/3. 20 r. 21 4 ekspl. 4/4. 23 r.

Tyvjo (*Stercorarius paraciticus*). Dialekt: 30 Kjivjo, 36 Kjyvjo.

Sørland: 9 t r - 3 ekspl. 22/3. *Vestland:* 15 16/5. *Trøndelag:* 30 t r - 2 ekspl. 13/5, 6 ekspl. 20/5. *Nord-Norge:* 38 15/6. 39 15/4.

Sildmåke (*Larus fuscus*). Dialekt: 25 Singsmåse.

Sørland: 10 stor flokk 2/3. *Trøndelag:* 25 mange 14/5.

Fiskmåke (*Larus canus*). Dialekt: 34 Seing.

Sørland: 8 r t - flokk 26/3 (ruger tallrik i Hognestadvann). 12 t r - (3 reder med henholdsvis 1, 2, 3 egg obs. 7/6). 13 1 ekspl. 20/4, tallrik 15/5. *Vestland:* 16 1 ekspl. 11/5, 20 ekspl. 20/5. *Trøndelag:* 30 t r - stor flokk 6/4 og 8/4. 34 flokkevis 25/4. 39 30/3. 40 14/4.

Lattermåke (*Larus ridebundus*).

Sørland: 1 3 ekspl. 14/3, 15/3. 9 t r - 1 ekspl. 16/3, flokk 20/3. 10 stor flokk 14/3. 12 1/4. *Trøndelag:* 27 t r - ad. hun skutt i Froan 4/5.

Makrelterne (*Sterna hirundo*).

Sørland: 1 tallrik ved Kristiansand 7/5. 4 r t - 2 ekspl. 13/5. 5 tallrik 6/5. 12 t r - obs. 10/5. *Nord-Norge:* 38 15/6.

Isterne (*Sterna parodisaea*). Dialekt: 30 Tenne.

Sørland: 6 flokk 10/5. 10 stor flokk 5/6. 13 tallrike flokker på Roth 25/5. *Vestland:* 15 24/5. *Trøndelag:* 30 t r - stor flokk 28/5, 31/5 og 1/6. 34 t r - store flokker 1/6. 35 1/6. *Nord-Norge:* 36 2 store flokker 30/5. 37 flokkevis 6/6. 39 6/6. 40 13/6.

Tjeld (*Haematopus ostralegus*).

Sørland: 1 1 ekspl. 17/3 og 30/3, 1 ekspl. 20/3 på Hornnes ved Otra. 2 stor flokk 14/4. 8 r - 2 ekspl. 25/3. 9 flokk 22/3. 10 t r - 3 ekspl. 14/3. 12 3 ekspl. 20/3. *Vestland:* 15 13/3. *Trøndelag:* 25 flokk på ca. 20 stk., *sannsynligvis overvintret her,* obs. 16 februar; en ny flokk på 30 stk. ankom 6/3. 27 2 ekspl. 20/3. 30 flokk 6/3. 32 t r - flere 21/3. 33 t r - flere 28/3. 34 t r - 10 ekspl. 18/3. 35 obs. 6/3 (ifjor 1920 kom den først 20 mars). *Nord-Norge:* 36 t r - parvis 11/3. 37 parvis 7/3. 38 r - 2 ekspl. 10/3. 39 10/3. 40 3/4.

Boltit (*Eudromias morinellus*). Dialekt: 24 Baltit, 32 Ballåkerlo.

Østland: 24 17/5. *Trøndelag:* 32 t r.

Heilo (*Charadrius apricarius*). Dialekt: 24 Fjeldtit, 32 Åkerlo.

Sørland: 10 t r - stor flokk 12/5. *Østland:* 20 15/4. 23 t - flokk 7/5. 24 1/5. *Trøndelag:* 26 stor flokk 3/5 og 4/5. 32 t r - flere 24/5. 33 t - flokk 1/5. *Nord-Norge:* 40 r - (ved redet obs. 10/6).

Sandlo (*Charadrius hiaticula*). Dialekt: 10 Prestekrave.

Sørland: 10 t r - 1 ekspl. 20/3. *Trøndelag:* 25 flere 10/4. 32 t r.

Vibe (*Vanellus vanellus*).

Sørland: 1 obs. 2 ekspl. 23/2, 1 ekspl. 12/3, 20 ekspl. 20/3. 2 obs. 6 ekspl. 10/3. 3 3-400 ekspl. obs. sittende i et lite grunt vann ved fyret om morgenen den 22 februar; de fleste fortsatte østover kl. 9, men de øvrige blev igjen rugetiden over her. 4 t r v - stor flokk 19/2. 7 13/3. 8 r v - 2 ekspl. 19/2 og flere store flokker på trekk fra nord mot syd mellem kl. 9-11 fm. 22 februar (i mildt klart veir med sydlig bris). 9 1 ekspl. 21/2 og flokk 1/3. 10 7 ekspl. 21/2. 11 22/2. 12 r - 16/3 (omlagt kull på 2 friske egg obs. 7/6). 13 r - obs. ekspl. ved Mosvand først 10/4. *Østland:* 20 8/4. 23 t r - (sommer 1919 ruget et enkelt par her), obs. iår 4/5. *Trøndelag:* 25 1 ekspl. 10/2, alm. 20/3. 27 t r - ekspl. 25/4 og 1 ekspl. 1/5. 32 t r - flere 19/4. 33 t - flere 21/5. 34 t v - 9 ekspl. obs. 10 januar 1921.

Steindreier (*Arenaria interpres*). Dialekt: 30 Kvikkakjæld, 34 Skokkelkjell.

Trøndelag: 34 t r - flokk på 20 ekspl. 24/4.

Brushane (*Philomachus pugnax*).

Sørland: 12 t. 13 han 23/5 fra Sandnes.

Lap-løper (*Erolia temminckii*).
Nord-Norge: 41 2/6.
Myrsnipe (*Erolio alpina*).
Sørland: 8 r - 1 ekspl. 10/5. 10 t r - et ekspl. 20/3.
Fjærepist (*Erolia maritima*). Dialekt: 34 Stenpist.
Trøndelag: 32 t v. 34 stasjonær.
Fiskelita (*Tringa hypoleucos*). Dialekt: 8 Strandvipa, 23 Fiskjelita, 24 Fiskelite, 32 Åpip.
Sørland: 1 obs. ekspl. 30/4 og 3/5, 3 ekspl. 5/5, 1 8/5, 9/5, alm. 12/5. 2 t r - 6/5. 8 r - 2 ekspl. 30/4. 13 flere 23/5. *Østland:* 23 1 ekspl. 5/4. 24 17/5. *Trøndelag:* 25 flere 1/5. 26 flere 11/5. 32 t r - 24/5.
Lisnipe (*Tringa glareola*).
Nord-Norge: 41 25/5.
Skogsnipe (*Tringa ochropus*).
Trøndelag: 32 t r.
Rødstilk (*Tringa totanus*). Dialekt: 4 Raugstylk, 25 Klikkerkjell.
Sørland: 4 r - 1 ekspl. 27/4. 7 5/5. 8 r - 1 ekspl. 26/4 og 4 30/4. 9 3 ekspl. 9/5. 10 5/5. 12 4/4. 13 2 ekspl. 25/4. *Vestland:* 16 2 ekspl. 17/5. *Østland:* 20 10/4. *Trøndelag:* 25 mange 5/5. *Nord-Norge:* 40 flere 12/5.
Glutsnipe (*Tringa nebularia*). Dialekt: 24 og 32 Klyvi.
Sørland: 8 obs. 1 ekspl. 15/5. *Østland:* 24 6/5. *Trøndelag:* 27 flere 15/5 (i Rissen). 32 t r - 24/5.
Kystspove (*Numenius arquata*). Dialekt: 32 Spuv.
Sørland: 1 9/3. 8 t r - 2 ekspl. 25/3. 10 t r - 1 ekspl. 17/3 og flokk 21/3. 11 20/4. *Vestland:* 15 7/4. 16 1 ekspl. 14/4 (aldri før bemerket her). *Østland:* 17 1 ekspl. 10/5. 20 22/4. *Trøndelag:* 25 (1 ekspl. 18 februar i Bolgen), alm. 20/3. 26 2 ekspl. 3/4, flere 4/4. 27 1 ekspl. 3/4. 29 1/4 (i Levanger). 31 r - flere 10/4. 32 t r - flere 8/4. 33 flere 7/3. 34 t r - 5 ekspl. 18/4. *Nord-Norge:* 36 t r - 1 ekspl. 27/3. 38 trekk 28/3. 39 6/5. 40 7/4.
Heispove (*Numenius phaeopus*).
Sørland: 1 obs. 2 ekspl. 16/5 (i Vejusdal). 6 større trekk fra sydvest til nordøst kl. 11,30 aften 24/4 (regn og sydvestlig vind). 8 t. 10 t - 2 ekspl. 9/4. *Trøndelag:* 28 1 kspl. 15/4 (obs. rede med 4 egg 25/5). 32 t r.
Lap-Bekkasin (*Lymnocryptes gallinula*).
Sørland: 12 t. 13 1 ekspl. ved Mosvand 24 oktbr. 1920. *Trøndelag:* 32 t - (sjelden).
Dobbelt-Bekkasin (*Gallinago media*).
Østland: 23 t. *Trøndelag:* 32 t r - obs. 27/5 (tilfjells).
Myrbukk (*Gallinago gallinago*). Dialekt: 4 Rossegauk, 8 og 9 Mækregauk, 10 Rossegaug.
Sørland: 4 1 ekspl. 24/4, 8 r - ekspl. 20/3. 9 r - ekspl. 16/3. 10 r - ekspl. 23/3. 13 r v - ekspl. 18/5 (1 ekspl. funnet dødt under telefonlinjen ved Mosvand 10 desember 1921). *Vestland:* 16 1 ekspl. mot telefontråd 27/4. *Østland:* 20 4/4. 23 t r - ekspl. 23/4. 24 27/4. *Trøndelag:* 25 2 ekspl. 12/4. 28 22/4. 32 t r v - overvintret ekspl. 2 februar 1921), obs. flere 30/4. *Nord-Norge:* 40 16/5.
Rugde (*Scolopax rusticola*). Dialekt: 25 Rogg, Trollrogg, 32 Røgg, Rugd.
Sørland: 1 flere 14/3, alm. 15/3. 2 1 ekspl. 6/3. 10 t - 1 ekspl. 1/4. 13 1 ekspl. 12/3 (fanget levende og ringmerket). *Vestland:* 16 1 ekspl. 25/3, 10 ekspl. 28/3, tallrik 2/4. *Østland:* 18 16/3, stort opptrekk 4/4. 19 trekk 10/3. 20 1/4. 21 26/3. 22 flere 21/3. 23 t r - 3 ekspl. 24/3. 24 26/4. *Trøndelag:* 25 trekk 4/4. 26 2/4. 28 6/4. 32 t r - flere 26/3. 33 t r - 1 ekspl. 24/3, flere 29/3. *Nord-Norge:* 40 obs. 15/5 på Østvågøy (mangler på Hasseløy).
Trane (*Grus grus*). Dialekt: 32 Tran.
Østland: 20 t r - 23/4. 23 t - 21/4. 24 1 ekspl. 1/5. *Trøndelag:* 32 t.
Sangsvane (*Cygnus cygnus*).
Sørland: 2 v - obs. enkelte ekspl. i vinter. 8 t. 9 t v - ca. 70 ekspl. overvintret i

Grudevann og Hegrevann; til sistnevnte vann ankom de 25 oktober 1920 og reiste nordover igjen *28 mars 1921 kl 8 fm.* (ca. 40 stk. samlet i kileform). **10** t v - stor flokk obs. $^{21}/_{3}$. *Trøndelag:* 25 overvintrende svaner, ca. 50-60 ekspl., obs. hver vinter på Smølen og Averoen, som de forlater i *første halvdel av mars.* **32** v - (sjelden). *Nord-Norge:* **40** t v - ca 300 ekspl. overvintrer årlig ved Ongstad på Hasseløy. I år trakk de nordover herfra *6 april vel kl. 10 fm.*, i 2 store sneplogformede flokker på mellem 80-90 ekspl. i hver, og under full musikk. **41** obs. 4 ekspl. på trekk nordover (ved Loppa).

Grågås (*Anser anser*).

Sørland: **1** obs. flokk (20 ekspl.) $^{16}/_{3}$ og 6 ekspl. $^{30}/_{3}$, stor flokk (ca. 200 ekspl.) trakk rett nordover kl. 10,30 fm. $^{8}/_{5}$. **2** flokk (11 ekspl.) trakk fra øst mot vest kl. 3 eftm. $^{11}/_{3}$. **4** stor flokk trakk nordover $^{12}/_{4}$. **9** 6 ekspl. $^{22}/_{3}$ og flokk $^{1}/_{4}$. **10** stor flokk $^{14}/_{4}$. **13** obs. 3 ekspl. på trekk nordover kl. 10,30 fm. *Vestland:* **15** flokk trakk nordover $^{5}/_{4}$. *Østland:* **17** flokk $^{25}/_{4}$. **19** flokk „dobbelt plog" på ca. 50 ekspl. obs. $^{6}/_{5}$. **20** $^{20}/_{3}$. **21** 2 ekspl. obs. $^{12}/_{3}$. **23** „*Den 6 mai kl. 7,30 em. trakk 2 større gåsflokker samtidig over Stange st. i retning syd—nord,* klart (litt overskyet) veir". *Trøndelag:* **25** obs. parvis på Smølen $^{27}/_{3}$. **26** „*Den 10 mai om aftenen trakk over 100 gaas i 2 fløkker i retning V—NV over Trondhjem*". **30** 1 enkelt ekspl. trakk kl. 5 fm. $^{24}/_{4}$ østover. **32** *2 store flokker på nordtrekk* $^{9}/_{5}$. **34** t r - 10 ekspl. obs. $^{15}/_{4}$. *Nord-Norge:* **36** t r - stor flokk trakk $^{8}/_{4}$. **37** flere mindre flokker trakk $^{27}/_{4}$. **39** $^{18}/_{4}$. **40** flere flokker trakk $^{7}/_{4}$ (i mildt veir med sydvestlig vind).

Skoggås (*Anser fabalis*). En stor del av oplysningene om foregående arts trekk gjelder utvilsomt denne; ellers foreligger følgende spesielle fra:

Sørland: **9** flokk obs. $^{20}/_{3}$. *Trøndelag:* **32** t r. *Nord-Norge:* **41** obs. på trekk (ved Loppa) $^{17}/_{3}$.

Fagergås (*Tadorna tadorna*). Dialekt: **25** Raubelt.

Sørland: **8** t. **10** t r - 4 ekspl. obs. $^{14}/_{3}$. **13** 3 ekspl. (2 hanner + hun) skutt på Jæren $^{17}/_{3}$. *Trøndelag:* **25** 1 par obs. $^{17}/_{3}$. **34** t r - ca. 50 ekspl. obs. $^{20}/_{5}$. *Nord-Norge:* **38** r inne i fjorden på Hamarøy.

Ståkand (*Anas platyrhyncha*).

Sørland: **13** Stasjonær. *Vestland:* **16** t - 3 ekspl. $^{14}/_{4}$. *Østland:* **24** $^{20}/_{4}$. *Trøndelag:* **30** 2 ekspl. $^{15}/_{4}$. *Nord-Norge:* **40** Et par obs. $^{15}/_{4}$.

Stjertand (*Anas acata*).

Sørland: **13** ad. hun drept mot telefonlinjen i oktober, obs. 8 ekspl. i Mosvand $^{10}/_{3}$ 1921 *Trøndelag:* **32** t r. *Nord-Norge:* **40** 2 hanner + hun obs. $^{15}/_{4}$.

Krikkand (*Anas crecca*). Dialekt: **8** Pytand.

Sørland: **8** t r. **9** 1 ekspl. $^{18}/_{3}$. **10** 6 ekspl. $^{4}/_{3}$. *Østland:* **20** $^{1}/_{4}$. **23** t r - obs. $^{23}/_{4}$. **24** $^{24}/_{4}$. *Trøndelag:* **32** t r.

Lyngand (*Anas penelope*). Dialekt: **8** Lyngand, **24** Raunakke.

Sørland: **8** t r. **9** 2 ekspl. $^{15}/_{3}$. *Østland:* **20** $^{1}/_{4}$. **24** 4 ekspl. $^{8}/_{5}$. *Trøndelag:* **32** t r - 3 par obs. $^{4}/_{5}$. *Nord-Norge:* **40** 1 par obs. $^{7}/_{4}$.

Sivand (*Nyroca marila*).

Sørland: **13** tallrik overvintrende ved kysten okt. 1921—februar 1922. *Trøndelag:* **27** t - obs. han $^{17}/_{5}$.

Kvinand (*Bucephala clangula*). Dialekt: **24** Skjærand, **32** Skjyrand.

Sørland: **1** 3 hanner obs. $^{20}/_{3}$ og 2 hanner $^{22}/_{3}$. **2** 3 ekspl. $^{24}/_{3}$. **13** tallrik overvintrende ved kysten okt. 1921 febr. 1922; obs. 3 ekspl. i Mosvand $^{7}/_{3}$. *Østland:* **20** $^{10}/_{4}$. **24** $^{28}/_{4}$. *Trøndelag:* **32** t r v. *Nord-Norge:* **40** $^{7}/_{4}$.

Isand (*Clangula hyemalis*). Dialekt: **24** Skåkaugand.

Østland: **24** t - 2 ekspl. obs. $^{30}/_{4}$.

Fjeldand (*Oidemia nigra*).

Sørland: **10** t - 6 ekspl. obs. $^{16}/_{4}$. *Trøndelag:* **32** t r. *Nord-Norge:* **40** flokk obs. $^{3}/_{4}$.

Sjoorre *(Oidemia fusca).*
Sørland: 13 forholdsvis alm. overvintrende ved kysten okt. 1921—mars 1922. *Trøndelag:* 32 t. *Nord-Norge:* 38 stasjonær. 40 flokk obs. 3/4.
Laksand *(Mergus merganser).*
Sørland: 12 stasjonær, kull nyklekkte unger obs. 1/6.
Vaktel *(Coturnix coturnix).*
Østland: 18 r - (enkelte år). 23 obs. enkelte år tidligere. *Trøndelag:* 32 1 ekspl. skutt tidligere ved Stenkjer.
Akerrikse *(Crex crex).*
Sørland: 1 mangler totalt iår her, men obs. 2 ekspl. i Sogne og 2 i Lyngdal 24/5. 2 ruget tallrik i 1890-årene, men senere ikke obs. her. 4 r - 1 ekspl. 30/4. 7 28/4. 8 r - 1 ekspl. 10/5. 9 t r - 1 ekspl. 7/5. 10 t r - 1 ekspl. 15/5. 11 11/5. 12 t r 26/5. 13 flere obs. 15/5. *Østland:* 17 1 ekspl. 12/5. 18 t r - 13/5. 20 3/5. 23 12/5. *Trøndelag:* 32 t r - (sjelden).
Vandrikse *(Rallus aquaticus).*
Sørland: 8 v. 13 v - hun skutt 15/10, han 22/10 og avmagret ekspl. funnet dødt 10/12 på Jæren.
Myrrikse *(Porzana porzana).*
Sørland: 8 t r - obs. 7/4. *Vestland:* 14 6/5.
Sivhøne *(Gallinula chloropus).*
Sørland: 13 v - han skutt 12/11 og jun. ekspl. 18/11 på Jæren.
Sothøne *(Fulica atra).*
Sørland: 4 r. 13 v - hun skutt 17/11 på Jæren.
Topdykker *(Podiceps cristatus).*
Sørland: 13 v - hun skutt 23/2 1922 på Jæren.
Lom *(Colymbus arcticus).*
Vestland: 15 30/4. *Trøndelag:* 34 t v.
Kystlom *(Colymbus stellatus).* *Trøndelag:* 34 t r - obs. 10 ekspl. 23/4.

C. Lokale trekkforhold samt div. biologiske meddelelser for 1921.

(De fete numre betegner fremdeles trekkstasjon og observator).

Sørland: **1** „Tross den usedvanlig milde vinter forsvant de fleste kråker fra Vennesla i løpet av oktober — som vanlig. I november, desember 1920 og i januar 1921 såes bare 2-3 ekspl. som hadde fast tilhold her. Fra 5 februar 1921 øket tallet litt, men da der atter kom sne og kulde forsvant de igjen og bare 2-3 ekspl. blev igjen. Fra 20 februar øket atter antallet noget, men først 13 mars begynte det egentlige trekk i flokkevis; under en tur til Hylestad i Setisdal 20-23 mars såes mengder av kråker overalt i dalen, og folk fortalte, at alle disse var kommet blott for nogle dager siden, idet distriktet hadde været omtrent helt fri for kråker hele vinteren. „Kråken kommer til Iveland 12 mars" sier et gammelt ordtak heroppe. — Derimot såes **solsorten** av og til i rognetrærne hele vinteren igjennem, dog blott hanner, og 11 mars hørtes den syngende for første gang. Fra nu av øket antallet av hanner, og på en tur op til Hylestad i Setisdal fra 19-28 mars iagttoges disse spredt over hele området, men ikke en eneste hun. Den første hun såes først i Vennesla 31 mars."

3 „Natt til 24, 25, 26 og 27 februar trakk store fuglesvermer, mest stær, trost, lerke og flere. Her sees jo mange slags fugler i svermer, og mange som ikke er av de dagligdagse og som jeg ikke kjenner; de forsvinner straks det lyser av dag og sees ikke mer. — Så trakk atter store svermer av omtrent samme slags natt til 10, 12, 13, 14, 15, 23, 24 og 25 mars. Luften var ved begge anledninger disig og regntykk. I disige netter om høsten, fra september—november og tildels desember, trekker også store fuglesvermer."

4 „**Gaukjen** og **Svalå** var i min opvekst (1880-årene) og senere meget sjeldne på Karmts nordre del (Torvastad). Nu — i de siste 10-15 år — er de blitt almindelig. **Vipå** og **Raugstylkjen** tror jeg sikkert er minket."

8 „**Gråspurv** og **Gulspurv** er tallrike og stasjonære; den siste *ruger som regel i vierrunner.* **Tundra-lo** *(Squatarola)* trekker hver høst i store flokker."

13 Fra omliggende distrikter er i løpet av det siste år til Stavanger Museum innsendt: **Nøtteskrik** *(Garrulus glandarius)* fra Sandnes 10/11 20. **Kirsebærfugl** *(Coccothraustes)* ad. fra Ekersund 11/12 21. **Dompap** *(Pyrrhula)* han fra Stavanger by 4/1 22. **Konglebit** *(Pinicola)* han fra Ekersund 25/10 21. **Stillits** *(Carduelis carduelis)* han fra Vanvik i Ryfylke 22/2 22 og **Kvitryggspett** *(Dryobates leucotos)* han fra Bjerga i Hylsfjord 16/9 21; dessuten **Oceansvale** *(Oceanodroma leucorrhoa)* fra Fister 20/11 21 og **Havsvale** *(Hydrobates pelagicus)* fra Feiestenen fyr 2/10 21. Videre **Polargås** *(Branta bernicla)* jun. han fra Jæren 9/2 22. 3 ekspl. av **Skjeand,** *Spatula clypeata,* (2 jun. hanner fra Klepp 14/9 og jun. hun fra Sandnes 26/9 21). **Taffeland** *(Nyroca ferina)* ad. han fra Jæren 5/2 22. **Lapfiskand,** *Mergus albellus,* (jun. hun fra Helleland 31/1 22 og ad. hun fra Ekersund 18/2 22) samt endelig 4 ekspl. av **Silkedykker,** *Podiceps griseigena,* (jun. 11/11 21, 2 jun. hunner 18/2 22 og jun. han 11/3 22) alle fra Ekersund. Av ugler og rovfugl er innsendt 1 **Perlugle,** *Aegolius funereus,* (han fra Jæren 16/2 22), 3 **Høkugler,** *Surnia ulula,* (ad. fra Ims 4/10 21, hun fra Ekersund 22/10 21, han fra Ryfylke 22/2 22) og 9 **Hubro,** *Bubo bubo,* (fra Jæren 10/10, 12/10, 26/10, 11/11, 30/11, 12/12, 20/12 og 31/12 21) samt 5 **Kongsørn,** *Aquila chrysaetus,* (fra Jæren 15/2, 12/3, 24/11, 29/12 21 og 31/1 22); endelig også 1 **Jaktfalk,** *Falco rusticolus,* (jun. fra Møi 26/9 21 og en **Sjø-ørn,** *Haliaetus albicilla,* (jun. fra Jæren 2/11 21).

Østland: 18 „Lite sne og usedvanlig tidlig vår 1921. Helt snebart, varmt og tørt 28 mars, og en måned senere, 29 april, var vegetasjonen minst likeså langt fremme som ellers ca. 17 mai. Bjerken stod således helt grøn. Men 30 april slog veiret helt om og det blev koldere; natt til 3 og særlig til 4 mai frøs alle morellblomster, som var begynt å blomstre 28 april, heggen 29 april."

Trøndelag: 30 „De første trekkfugl våren 1921 var **stær** og **kjell**; den siste kom ved midnatstid 6/4 i klart, fint veir, den første 3/4 en formiddag i byget veir. Dernæst kom småmåse **(Fiskmåke)** (6/4) i fint veir kl. 4 om morgenen, og **linerlen** i klart veir en dag ved middagstider. Dernæst så jeg iår bare en **grågås** kl. 5 fm. (24/4) på trekk fra vest til øst i klart, fint veir. Ytterst sjelden kan vi se grågås på trekk i luften om våren; men om høsten sees den i store flokker, som skrikende trekker forbi. Kystternen **(isterne)** iakttøges første gang kl. 4 fm. i tykk tåke (28/5). Den kommer alltid i tåke, stanser en dag og bærer sig lystig ad og fortsætter så videre næste dag. Omtrent 3 slike store svermer farer forbi, så kommer den som stanser her, legger egg og ruger. Kvitholmen fyr er fast lys og således ikke så tillokkende før trekkfugl som blinkfyr og lynblink. Alle ovennevnte fugler undtagen grågås har sine rugeplasser på Kvitholmen; likeledes steinsmæk (steindulp), kvikkakjeld (steindreier) og stokand; dertil er der en masse ederfugl, (ca. 350) som i april kommer fra nærmeste fastland og skjær og bygger rede og ruger her, og om høsten trekker tilbake til fastlandet."

Nord-Norge: 38 „Her på holmen hekker **ærfuglen.** Når eggene er ferdig rugede skifter hannen farve og blir brun. For første gang har stær i år rede på holmen, dessuten linerle og kjell."

Stavanger Museum i mars 1922.*)

---

*) Ifølge sisste årsberetninger henholdsvis for Videnskapselskapet i Trondhjem samt Tromsø Museum blev en *Blåråk* (coracias garrulus) skutt i Trøndelag i dec. 1920, og en *Spurvugle* (Glaucidium passerinum) i Tromsø omegn samme år (1920). Til Parmanns Læremiddelanstalt i Kristiania blev desuten innsent en ung *Ibis* (Plegadis falcinellus) skutt i Ullensaker i oktober 1921. Redak.

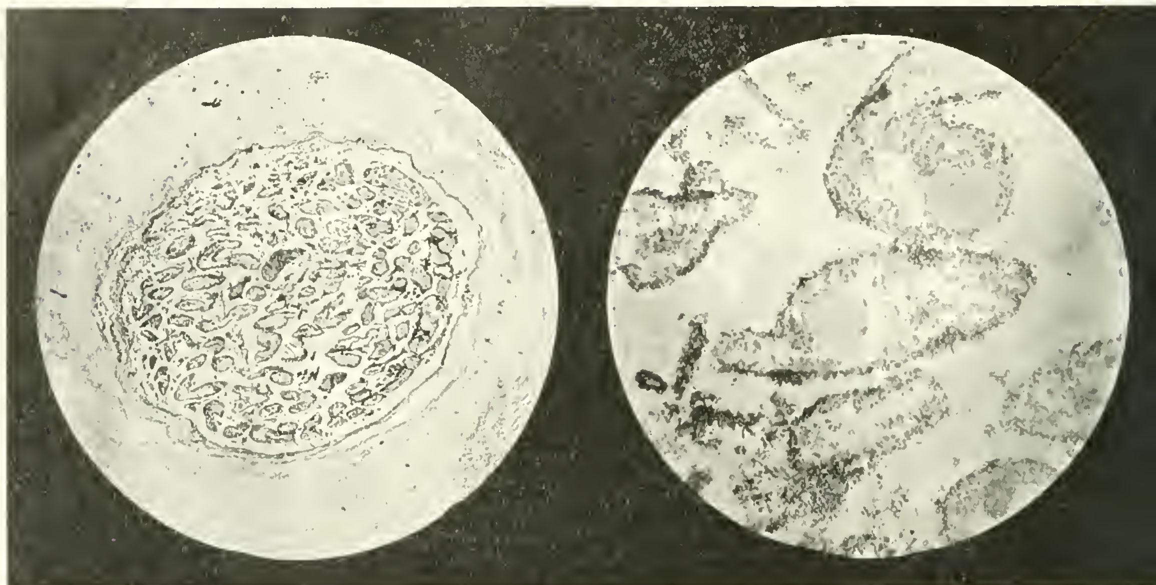

Fig. 1. Tversnitt gjennem testikkel av en interseksuell Bjerkreimorre (× 50)
(Fig. 2. Det mittre parti av samme med ekstra forstørrelse (× 160). Man ser to av de kuleformede dannelser i sedkanalen)

Et bidrag til Bjerkreim-orrens genetikk

Av *Fridthjof Økland*

En av de eiendommeligste variasjoner i den norske fuglefauna er Bjerkreim-orren, en form som er funnet i et eksemplar i Sverige, men hvis utbredelse forøvrig, efter hvad vi for tiden vet, er innskrenket til to forholdsvis begrensede trakter av Norge, nemlig et område på Sørlandet og et omkring den øvre del av Østerdalen. Hannen av denne praktfulle form har den almindelige orrhanes metalskinnende blåsorte hode, hals og bryst, mens oversiden er regelmessig hvitdroplet, idet alle fjærene her er hvite med sorte skafter og sort brem. Hunnens farver er mere uanseelige, men dens farvetegning ligner hannens bl. a. ved den delvis hvitdroplede overside.

Efter at *Collett* hadde gitt nogen korte meddelelser om Bjerkreim-orren (sammenfattet i *Norges fugler*, II, s. 126—127, under betegnelsen „Ryggen hvidbroget", dessuten utførlig citert av *Schaanning* 8, 4[1]), har nylig konservator *Schaanning* (8 og 9) og dr. *Berner* (1 og 2) gitt bidrag til en forståelse av, hvordan denne type kan tenkes opstått, til dens gene-

[1]) Et tall efter forfatternavnet henviser til artikkelens nummer i den efterfølgende litteraturfortegnelse, hvis to tall henviser det siste til siden i vedkommende publikasjon.

tikk[1]). Mens *Schaanning* har opstillet Bjerkreim-orren som en egen underart *(Lyrurus tetrix bjerkreimensis)*, har *Berner* fremsatt innvendinger mot dette skritt, og fremholder særlig at den eneste hun av en Bjerkreim-orre som hittil er undersokt, hadde et „saa skrøpeligt et ovarium, at det er tvilsomt, om det nogensinde har lagt et egg" (2,20). Men som *Berner* selv gjør opmerksom på (2,4) har man til sammenligning ingen undersokelser om de forandringer den normale orrfugls generasjonsorganer gjennemløper året igjennem, og samme forfatters illustrasjon av det nevnte ovarium, sammenlignet med ovariet hos en rype skutt nogen uker tidligere, kunde kanske like godt tyde på at individet var forplantningsdygtig. Også en han av Bjerkreim-orren har *Berner* undersøkt; den hadde normale vintertestikler.

Da således generasjonsorganene hos de to eksemplarer av Bjerkreim-orren som hittil er anatomisk undersokt, neppe gir sikre holdepunkter for formens genetikk, forsåvidt som vi ikke engang vet om vi har for oss patologiske individer eller en ny, levedygtig variasjon, har det stor interesse, at *Schaanning* mener å kunne påvise en „sterilitets-drakt"; likesom hos almindelig orrfugl skal der hos Bjerkreim-orren optre hanner av en større eller mindre likhet med hunner („honefjærede hanner"), og omvendt hunner som ligner mere eller mindre på hanner („hanefjærede hunner"). At den slags former av Bjerkreim-orren var sterile, sluttet *Schaanning* av den intermediære fjærdrakt, og da han i vår fikk tilsendt en han av dette utseende[2]), fikserte han generasjonsorganene, og var så venlig å tilby mig undersøkelsen.

Men før jeg går over til å beskrive resultatet av denne, er det nødvendig å soke klargjort problemstillingen m. h. t. „sterilitets-drakten". Ved å bruke en slik betegnelse postulerer man samtidig en opfatning av årsaksforholdet, en fremgangsmåte som bør undgåes og som også *Berner* (2) har protestert mot. Men der er en annen innvending som har like så stor vekt. På grunnlag av flere forskjellige undersøkelser hos pattedyr betraktes det i almindelighet som godtgjort, at utformningen av de sekundære kjønnskarakterer her er avhengig av en påvirkning fra generasjonsorganene, men nettop ikke fra disses generative del — hvortil de forskjellige utviklingsstadier av kimcellene hører — men fra de såkalte interstitielle celler, „pubertetskjertelen" med *Steinachs* nu så bekjente terminus; disse to elementer skiller sig særlig i testikkelen skarpt ut fra hverandre (se *Tandler und Grosz*, 12). Generasjonsorganenes innflytelse på de sekundære kjønns-

[1]) *Tschulok* (13, 135—139) og (14, 10—31) hevder at enhver organisme kan betraktes fra syv prinsipielt forskjellige synspunkter, og at de biologiske videnskaper derfor m. h. t. arten av problemer faller i følgende syv avsnitt: systematikk, morfologi, fysiologi, økologi, korologi, kronologi og genetikk, en inndeling som ubetinget er den mest logiske som hittil er foretatt. Genetikken (eller descendenslæren) behandler alle problemer som angår artenes tilblivelse, og med en arts (eller en annen systematisk enhets) *genetikk* mener vi altså dens tilblivelseshistorie.

Det eneste mindre heldige ved denne ellers greie betegnelse (langt å foretrekke frem for det snevnere begrep *fylogeni*) er at man undertiden anvender samme navn ensbetydende med arvelighetslære, også utenfor de engelsktalende land, hvor denne jo i lengere tid har gått under navnet *genetics*. I den her anvendte betydning vil genetikk kunne omfatte både fylogeni og arvelighetslære.

[2]) Dette ekspl. er beskrevet og avbildet som nr. 51 i avhandlingen Bjerkreim-orren med tillegg, side 150 og 167 i nærværende tidsskrift. Redak.

karakterer er i så fall hos pattedyrene ikke avhengig av spørsmålet steril—ikke steril, men av de interstitielle celler. Man må riktignok være opmerksom på, at til tross for denne opfatning har været ansett som hevet over tvil, er der i den aller siste tid gjort vektige innsigelser imot den; der hevdes at det selv hos pattedyrene er kimcellene selv — muligens også kimcellenes forstadier — der utskiller de stoffer som betinger de sekundære kjønnskarakterer, mens de interstitielle celler bare er et ernærende hjelpeorgan for kimcellene (*Stieve*, 10 og 11). For fuglenes vedkommende synes riktignok forholdene å være temmelig uklare (*Morgan*, 6), men da sammenhengen ikke på langt nær er funnet, er det nødvendig å velge uttrykk som ikke sier mer enn man virkelig vet.

Av disse grunner må betegnelsen „steril fjærdrakt“ undgåes. Den må erstattes med den mere generelle terminus som *Richard Goldschmidt* (3 og 4) har innført på grunnlag av sine epokegjørende detaljundersøkelser og generalisasjoner. Han betegner som *interseksuelle* alle individer, hvis kjønnskarakterer er forrykket henimot det motsatte kjønns, og fenomenet selv kalles *interseksualitet*. Samtidig må bemerkes at helt forskjellige fra disse interseksuelle individer med deres virkelig intermediære karakterer er de såkalte *gynandromorfer*, utmerket ved å være sammensatt av dels rent hanlige, dels rent hunlige partier — oftest har høire og venstre kroppside motsatt kjønn — og som m. a. o. er en „seksuell mosaikk“.

Skjønt dette bidrag egentlig kun angår Bjerkreim-orren, er jeg nødt til å gjøre opmerksom på at dr. *Berners* to publikasjoner inneholder nogen uttalelser om albinisme som ikke kan stå umotsagt. Han sier (2, 1): „I min forrige meddelelse om samme emne omtalte jeg de såkalte „albinismer“ og påviste, at denne betegnelse som zoologerne bruker er uriktig.“ I den nevnte første meddelelse (1, 171) omtaler *Berner* uttrykkene „albinisme“ og „erytrisme“, og sier så: „Det er imidlertid, tror jeg, et spørsmål om man ikke er nødt til å ta op disse betegnelser til kritisk revisjon. Saken er nemlig den, at den tilstand, som vi i patologien kaller „albinisme“ er karakterisert ved en fullstendig mangel på pigment“ o. s. v.

Men der er forskjell på en påvisning av et forhold og på å fremsette det som et spørsmål. Videre må bemerkes, at for det første *har* zoologene tatt op albinismen til revisjon (se f. eks. *Valentin Haecker*, 5) og dernæst taler man også for menneskets vedkommende om flere slags albinisme, alt efter som pigment helt eller delvis mangler. Endelig bør man ikke tale om én „albinos“, med flertallsformen „albinosser“, men om en albino, flere albinos; heller ikke kommer betegnelsen av „det græske ord albinos“, men av det spanske albino.

Vesentlig for på et par punkter å klargjøre problemstillingen angående Bjerkreim-orrens genetikk har det været nødvendig å gi en så pass bred fremstilling som gjort i det foregående, før jeg kunde beskrive den interseksuelle Bjerkreim-orrhane som *Schaanning* sendte mig.

Den var skutt i Rogaland 4. mars 1922. Testiklene var ovale, 6 mm. lange, ca. 2 mm. i tversnitt, den venstre av mørkeblå farve, den høire lyst grågul. *Vasa deferentia* (sedlederne) var hårfine, men kunde med endel vanskelighet forfølges i hele sitt forløp.

Hvad der gjor det overordentlig vanskelig, for ikke å si umulig, å trekke sikre slutninger m. h. t. om generasjonsorganene er mer eller mindre normale, er vort ukjennskap til hvordan disse organer forholder sig til forskjellige årstider, så vel hos almindelig orrfugl som hos den „normale“ Bjerkreim-orre. For å få en pekepinn undersøkte jeg to almindelige orrhaner, kjøpt i frossen tilstand i en viltforretning i Kristiania, og altså skutt engang i vinterens løp. Hos begge var generasjonsorganene å se til temmelig nøiagtig som hos den interseksuelle Bjerkreim-orre; testiklene var en ubetydelighet større (7—8 mm. lange, 2—3 mm. i tversnitt), mens sedlederne hos den ene var noget tydeligere. Og hvor lite man kan slutte av den ene sterkt blåpigmenterte testikkel hos den undersøkte Bjerkreim-orre fremgikk med tydelighet av, at den ene av de innkjøpte, normale orrhaner også hadde en mørkeblått pigmentert testikkel.

Den undersøkte Bjerkreim-orre var blitt fiksert på den måte at hele skrotten, minus tarmkanalen, blev lagt på 5 % formalin, da fuglen ankom til museet; at testiklene da var mindre egnet for en mikroskopisk undersøkelse er forstålig. Men det ligger i sakens natur at man ikke kan være kresen overfor materialet; vil man ha utsikt til i en overskuelig fremtid å trenge et stykke på vei henimot en forståelse av Bjerkreim-orrens og vore andre eiendommelige fugleformers genetikk, da må en ta imot materialet slik som det nu engang er, når man en sjelden gang kommer over det, og analysere det så godt det lar sig gjøre. At tydningen under disse forhold kan være vanskelig og ufullstendig er selvsagt.

Begge testes blev undersøkt ved seriesnitt efter parafininnleiring[1]). Den høire blev dels farvet med Delafields hæmatoxylin og eosin, dels med Heidenhains jern-hæmatoxylin men viste sig så dårlig vedlikeholdt at den egnet sig lite til en mikroskopisk undersøkelse. Den venstre testis, som utelukkende blev farvet efter den annen metode, var noget bedre fiksert, men viser dessverre også destruksjonsfenomener (se s. 144, fig. 1 og 2). Man ser tydelig *tubuli seminiferi* (sedkanalene, i hvis vegger spermiene utvikler sig), men vevet mellem disse kanaler er fullstendig opløst; stadier av spermieutvikling kan heller ikke ses. Pigmentkornene, som ga testikkelen den blå farve, ligger tett såvel i veggen av sedkanalene som i selve testikkelens vegg.

I denne venstre testikkel finner man at sedkanalene inneholder nogen tilnærmet kuleformede, svakt farvede dannelser, som, truffet centralt, under-

[1]) Jeg benytter anledningen til å takke professor *Kr. Bonnevie*, bestyrer av universitetets zoologiske institutt, som har stillet laboratoriets hjelpemidler til min disposisjon, videre professor *K. E. Schreiner*, bestyrer av universitetets anatomiske institutt, som har latt mig bruke institutets anatomiske apparat til mikrofotograferingen, og endelig prosektor dr. *Berner*, som har været så elskverdig å fotografere snittene.

tiden er så store at de utfyller størsteparten av sedkanalenes hulrum. Disse dannelser er særlig tallrike i testikkelens forreste halvpart, hvor de ses omtrent i hvert eneste snitt. På grunnlag av mine snitt kan man neppe felle nogen bestemt dom om deres natur, og at mange vil tyde dem som fremkommet kunstig, postmortalt, er jeg fullt overbevist om. Men der er særlig et forhold som gjør mig tilbøielig til å opfatte dem som celler, selv om ingen tydelige kjerner kan påvises. Tingen er at jeg i de samme preparater også har snitt av binyren, som inneholder dannelser av en frapperende likhet med de nevnte, om enn av en noget mindre gjennemsnittsstørrelse, og at man her ofte kan se tydelige kjerner. Hvis denne slutning er riktig, vil man være fristet til å sette den interseksuelle fjærdrakt i forbindelse med de omtalte celler i testikkelen. Imidlertid er selve tydningen så pass usikker, at jeg ikke vil bygge nogen hypotese på dette grunnlag.

Konklusjonen blir at den mikroskopiske undersøkelse av denne interseksuelle Bjerkreim-orrhanes generasjonsorganer ikke gir nogen sikkre holdepunkter til en forklaring av dens utseende, hvad der muligens hadde været anderledes om de hadde været mønstergyldig fiksert. Generasjonsorganene frembyr heller ingen slike påfallende, makroskopisk synlige interseksuelle forhold som f. eks. *Ørjan Olsen* (7) i flere tilfelle har kunnet påvise hos forskjellige hønsefugler. Til tross for at dette altså er den tredje Bjerkreim-orre hvis generasjonsorganer er mikroskopisk undersøkt, er vi fremdeles i villrede med Bjerkreim-orrens genetikk. Vi vet den må ha sitt utspring fra den almindelige orrfugl, men ikke hvordan og ikke engang om den representerer en forplantningsdyktig enhet. Skal vi få større klarhet, kreves der nye iakttagelser i marken, dessuten kjennskap til generasjonsorganenes makroskopiske forandring året igjennem så vel hos den almindelige orrfugl som hos Bjerkreim-orren, og endelig en mikroskopisk undersøkelse av godt fiksert materiale. Det er at ønske at *Schaanning* og *Berner* får lykke til å komme nærmere mot dette mål; vår forståelse av formenes genetikk avhenger av at de almindelige „systematiske“ synspunkter blir sammenarbeidet med de imponerende resultater arvelikhetsforskningen allerede nu har opnådd.

LITTERATUR.

(I de anførte arbeider finnes mer eller mindre fullstendig henvisning til en rekke specialarbeider, tildels også en sammenfattende fremstilling av disses resultater.)

(1). **O. Berner:** Om atypisk utseende fugl. „*Norsk Jæger- og Fiskerforenings Tidsskrift*“, 1921, s. 169—185.

(2) do.: Mere om atypiske fugler. *L. c.*, 1922, s. 1—23.

(3). **Richard Goldschmidt:** Vorläufige Mitteilung über weitere Versuche zur Vererbung und Bestimmung des Geschlechts. *Biol. Centralbl.*, bd. 35, s. 565—570.

(4). do.: Mechanismus und Physiologie der Geschlechtsbestimmung. Berlin 1920.

(5). **Valentin Haecker:** Entwicklungsgeschichtliche Eigenschaftsanalyse (Phaenogenetik). Jena 1918.

(6). **T. H. Morgan:** The genetic and operative evidence relating to secondary sexual characters. *Carn. Inst. of Washington*, Publication nr. 285. 1919.

(7). **Ørjan Olsen:** Om arrhenoidie og thelyidie hos tetraonider. *Videnskapsselskapets Skrifter 1912, I mat.-nat. klasse*, 2. bind, nr. 21.

(8). **H. Tho. L. Schaanning:** „Bjerkreim-orren": En harmonisk orfuglvarietet. *Stavanger Mus. årshefte 1918—19*, nr. IV.

(9). do.: „Bjerkreim-orren", Lyrurus tetrix bjerkreimensis, subspec nov. *L. c.* 1920—21, nr. II.

(10). **H. Stieve:** Die inkretorische Tätigkeit der Keimdrüsen und ihr Einfluss auf die Gestaltung des Körpers. *Die Naturwissenschaften*, bd. 8, s. 895—903.

(11). do.: Entwicklung, Bau und Bedeutung der Keimdrüsen zwischenzellen. *Ergebnisse Anat. Entwickl.-gesch.*, bd. 23, s. 1—249.

(12). **Tandler und Grosz:** Die biologischen Grundlagen der sekundaeren. Geschlechtscharaktere. Berlin 1913.

(13). **S. Tschulok:** Botanik. *Handwörterbuch der Naturwissenschaften*, bd. 2, s. 135—144, (representerer et resumé av samme forf.'s: System der Biologie in Forschung und Lehre. Zürich 1910).

(14). do.: Deszendenzlehre. Jena 1922.

Kristiania i april 1922.

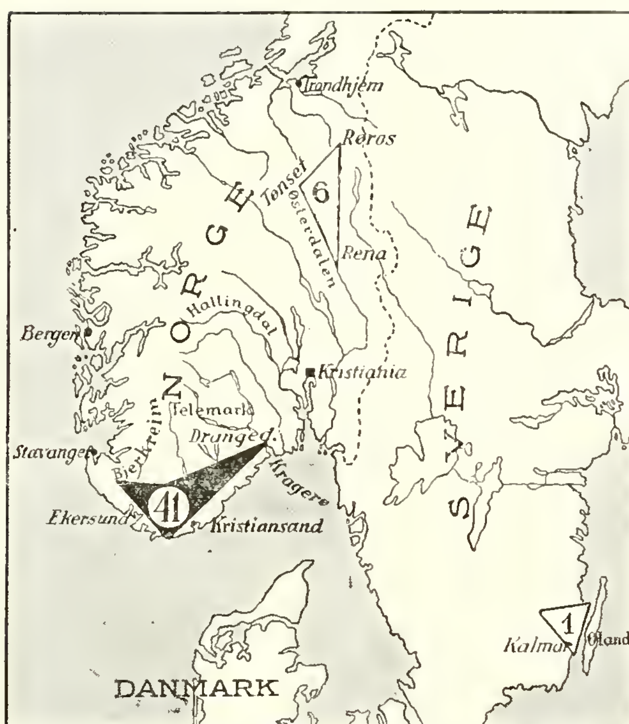
Fridtjof Økland.

Schaanning foto.

GRUPPE AV BJERKREIM-ORRER I STAVANGER MUSEUM

8 hanner og 2 hunner, samtlige (på en hun nær) fra Sørlandet (konfr. nr. med fortegnelse s. 158—159).

Kartriss over Bjerkreim-orrens område.
(Tallene angir antallet av kjente fund innenfor hver av de 3 påviste lokaliteter).

„Bjerkreim-orren"

Lyrurus tetrix bjerkreimensis, subspec. nov.

Med 5 helsideplancher[1]), 3 tekstfigurer og 1 kartriss

Av *H. Tho. L. Schaanning*

I.

Det eldste norske daterede eksemplar av opbevarede Bjerkreim-orrer (se nr. 1. s. 163) opbevares p. t. i Zool. mus. på Tøien og er merket *„Kristiansand i Januar 1863"*. Til samme museum blev dog et eksemplar, likeledes fra Kristiansand, innsendt allerede året før, i 1862 (se Collett 1864), men dettes senere skjebne er ukjent. Eldre eller omtrent av samme alder som disse er også 3 ikke daterede eksemplarer fra jernverkseier Aalls samling på Nes, hvorav 2 p. t. befinner sig i Bergens museum og 1 i Trondhjems museum (se nr. 3, 4 og 5 s. 163). De næste kjente daterede eksemplarer er 2 ♂♂ fra 1870, den ene p. t. i Tøien-museet og

[1]) I *Stavanger Museums årshefte* 1920—21, hvor denne avhandling først er trykt, var billedstoffet fordelt på 8 plancher. Av disse er pl. II kasseret og her utbyttet med den nye helsidepl. på s. 150, likesom den gamle titelpl. og pl. I også er utbyttet og erstattet med den dobbelte farvepl. VI under „Orretyper" i nærværende tidsskrift, hvortil henvises for de farvelagte „type-ekspl."s vedkommende. Redak.

merket Aust-Agder („Nedenes“) 1870 (se s. 163 nr. 6), den annen derimot i sin tid utlånt til Tyskland for reproduksjon i dr. Meyers verk: Unser Auer-, Rackel- und Birkwild“, hvor den også er avbildet, men med feil lokal- og datum-angivelse, idet der står Roros i Dec. 1883, istedenfor *Telemarken høsten 1870* (se Collett 1894). Hvor dette eksemplar senere er havnet foreligger der imidlertid intet om.

I løpet av de følgende årtier til og med 1893 steg det samlede antall kjente Bjerkreim-orrer (ifolge Collett 1894) til „næsten 20“ hanner og 2 hunner, inklus. ovennevnte 7 eksemplarer. Da jeg imidlertid blott har kunnet efterspore 5 eksemplarer av dette tillegg (3 ♂♂ og 2 ♀♀), som samtlige befinner sig i museene i Kristiania og Bergen (se s. 163 nr. 15, 16, 41, s. 164 nr. 17 og s. 165 nr. 40), og Collett dessuten bare opgir noiere lokalitet og data for 6 stk., så hitsettes *in extenso* (for kontrollens skyld) Colletts egne optegnelser inntill 1893[1]) vedrorende denne Orre-type, samtlige trykt i „Nyt Magasin for Naturvidenskaperne“ i årene 1864, 1871, 1881 og 1894:

R. Collett, ibid. 1864, s. 170:

„. . . ; den anden, indleveret fra Kristiansand 1862, har Ryggen hvidspraglet, fortil skarpt begrænset af den normale blaasorte Farve“.

R. Collett ibid. 1871, s. 191:

„Af de i Landets forskjellige Museer opbevarede talrige hvidbrogede Varieteter af denne Art kan merkes en temmelig constant Aberration, hvoraf mindst 8 Individer findes opbevarede, og som alle, saavidt vides, er skudte eller fangede i Kystegnene omkring Kristiansand og Mandal, de fleste (men ikke alle) i de sidste Aar. Hos disse Individer, der alle er hanner, er Undersiden i Regelen normal; oventil ere derimod hele Oversidens Fjære nedenfor en skarp Linie mellem Skuldrene stærkere eller svagere hvidagtige, med sorte Spoler og sorte Bremme“.

R. Collett, ibid. 1881, s. 319:

„Et Individ, hvor alle Legemets Fjære havde hvide kanter, fangedes ovenfor Kristiansand i Beg. af Dec. 1880. Af denne begyndende Albinisme, hvor ikke enkelte Partier eller hele Legemet er hvidt eller hvidagtigt, men hvor blot hver Fjær er mere eller mindre hvid, har jeg undersøgt eller seet omtalt mindst ét Dusin Individer, der alle ere frembragte i de sydlige Kystegne, medens intet stammer fra de indre Dele af Landet.“

R. Collett, ibid. 1894, s. 144:

„*Ryggen hvidbroget.* En mærkelig og relativt hyppigt optrædende Variation, har Ryggens, Overgumpens og Halens Fjære hvide med sort Spole og sort Bræm: Hodet og Halsen samt Underlivet ere i Regelen normalt farvede. Af denne varietet, hvoraf Exemplarer opbevares i de fleste af Landets Museer, har jeg i Aarenes Løb undersøgt (eller fundet omtalt) næsten 20 Han-Individer. Alle disse stammer fra Kystlandskaperne mellem Kristianiafjordens Udløb og Stavanger, medens de ikke med Sikkerhed vides fundne i Lan-

[1]) I den nettop utkomne R. Collett: *Norges Fugle* (ved Ørjan Olsen, Kristiania 1921) opgis i bd. 2 s. 127, at bl. annet også en hun avdenne varietet er skutt på Bronno i Nordland. Dette er feil, da nevnte hun fra Bronno tilhører en *ganske annen type*. Forfat.

dets indre Dele. Af disse er 4 Expl. erholdte i de seneste Aar (Mandal i Okt. 1882, ovenfor Risør 12. Mai 1884, Flekkefjord 2. Nov. 1889 og Aamli i Dec. 1890). *Hunner* tilhorende denne Form, er sjeldnere. 2 Expl. ere i de sidste Aar iagttagne, hvoraf et (Røros i Dec. 1883) opbevares paa Universitets-Museet. Hos denne Form er ligeledes Brystet hvidagtigt (hvad der ogsaa ifolge den normale Huns Dragt var at vente). [1])

[1]) I dr. Meyers verk: „Unser Auer-, Rackel- und Birkwild" (Wien 1887) er beskrevet og på (pl. V.) avbildet 2 av de ovennevnte eksemplarer, der i dette øiemed har været utlånte, nemlig en han fra Telemarken høsten 1870 (ved en trykkfeil angitt som stammende fra Røros Dec. 1883), samt den ovennevnte hun (Røros Dec. 1883)".

* * *

Ovenstående er alt hvad der liketil ifjor forelå i vor litteratur om Bjerkreim-orren, og omsetter man det av Collett her anvendte uttrykk: „næsten 20 Hanner og 2 Hunner" med nøiaktig 19 hanner og 2 hunner, skulde antallet av kjente eksemplarer ved den tid beløpe sig til minst 21 individer, hvorav p. t. 10 stykker fremdeles opbevares i norske museer (konfer. antall-fortegnelsens nr. 1—19 og nr. 40—41 side 158—159).

Imidlertid besad Stavanger museum også 4 eksemplarer av denne praktfulle orre, samtlige erhvervet i årene 1910—19 fra lokaliteten Bjerkreim innenfor Eigersund, således just fra det av Collett for typen påviste område.

I den anledning gav undertegnede i museets årbok ifjor (1918—19) en detaljert beskrivelse av denne relativt hyppig påtrufne, men sterkt lokaliserte orre-type, som også under navnet Bjerkreim-orre blev avbildet sammesteds, idet jeg beskrev denne som en „harmonisk farvet partiell albino som på grunn av nevnte egenskaper *næsten* burde betraktes som en lokalrase". Av de ca. kvarthundrede fund jeg som nevnt dengang kjente til stammet nemlig de 24 så å si fra samme begrensede område på Sørlandet — mellem Drangedal innenfor Kragerø og ned til Bjerkreim innenfor Eigersund — mens blott et enkelt eksemplar, en ♀, var fra Røros-trakten i Østerdalen.

Denne min beskrivelse av Bjerkreim-orren synes imidlertid å ha vekket interesse for „typen"; ihvertfall foranlediget den blandt annet også et innlegg i „Svenska jägerförbundets Tidsskrift" (1920, side 325) av professoren dr. Einar Lønnberg, og hvorav jeg tillater mig å hitsette følgende:

„Ofvanstående beskrifning jämte de tillhörande vackra bilderna erbjuda mycket af intresse, och hr. Schaanning har utvifvelagtigt rätt, då han lägger vikt på att dessa partielal albinismer af orre äro, hvad han kallar harmoniska, d. v. s. regelbundna eller symetriska. Dette innebär *något mera än* den til synes alldeles oregelbundna fördelningen af det hvita hos flertalet andra partiella albinoformer. Ibland ser man o. s. v."

Lengere nede fortsetter hr. Lönnberg:

„ . . . . men för att återgå til „Bjerkreim-orren" och den variations-type den företräder, så går nog förfat. lite för långt, då han säger, att man „nästen är berättigad att betrakta den som lokalras". Det kan man nog ej göra bl. a. af två skäl. För det første är den ej enhetlig nog. Visserligen går nog variationen hos alla i ungefär samma riktning, men om man jämför tuppen längst till höger med den mellersta, så finner man en ganska betydende skillnad i det hvites utbredning och mera än hvad man i regel kan tillåta hos

individer av en verklig lokalras. För det andra är ej detta slags variation inskränkt till det omtalade området, utan liknande fenomen kunna äfven uppträda på andra håll. I Riksmuseets samlingar finnas åtskilliga liknande. Från Finland har vi . . . ." o. s. v.

Hr. Lönnberg opgir derpå 2 eksemplarer fra Finland (♂ 11/11 1901 og ♀ 28/12 1901), og 3 ♂♂ som innkjøpt i Stockholm henholdsvis i årene 1883, 1890 og 1895, samt 3 eksemplarer fra svensk Norrland (♂ 1894 og ♂♀ 1897), og endelig en ♂ fra Hinshult i Kalmar län 1868 (denne er dog signert „Januar 1808"), i alt således 9 eksemplarer (6 ♂♂ + 3 ♀♀).

I anledning ovenstående utdrag av hr. Lönnbergs brev vil jeg pointere, at det fra begynnelsen av er en misopfatning av hr. Lönnberg, når han av mitt her anvendte uttryk: „*næsten* berettiget til at betraktes som lokalrase" — helt enkelt fastslår, at jeg da *virkelig* også betraktet Bjerkreim-orren som en sådan, og han derefter ut fra dette grunnlag fremfører sine argumenter for det motsatte. Imidlertid har hr. Lönnbergs argumenter her hatt den motsatte virkning, idet disse ved nærmere undersøkelser tvertimot viste sig at støtte den formodede opfatning av Bjerkreim-orren som lokal-rase, en formodning jeg derfor nu fremsetter, idet jeg foreslår betegnelsen *Lyrurus tetrix bjerkreimensis* for denne nye subspecies.

De vesentligste hindringer for at opfatte Bjerkreim-orren som lokalrase skulde nemlig ifølge hr. Lönnbergs oven citerte skrivelse for det første være: at typen ikke var „enhetlig nog" — og for det annet: at den heller ikke var tilstrekkelig lokalisert, idet minst 9 angivelige fund av samme type også forelå fra Sverige og Finnland. På foranledning herav tilskrev jeg derfor hr. Lönnberg, som elskverdig også sendte mig fotografier av samtlige 9 av ham omtalte svenske og finske „Bjerkreim-orrer", tillikemed tillatelse til eventuelt også at reproducere disse for offentliggjørelse. Denne tillatelse har jeg her benyttet mig av, og på s. 165 følger reproduksjoner av 5 ♂♂ og 1 ♀, mens den sjette ♂ finnes gjengitt sammesteds som nr. 39; [av rent praktiske grunde er derimot de 2 øvrige ♀♀ ikke avbildet, da de tilsynelatende har ganske samme utseende som den tredje ♀, der er avbildet sammen med de 5 ♂♂ s. 165.]

Sammenligner man nu disse Lönnbergs svenske og finske orrer med de øvrige reproduksjoner av norske Bjerkreim-orrer, så vil man straks se, at disse representerer en *ganske annen type*, og blott et enkelt eksemplar, den side 165 som nr. 39 avbildede ♂ [merket Hinshult i Kalmar län i januar 1808] nærmer sig i utseende til den av mig avbildede og beskrevne Bjerkreim-orre. Alle de øvrige eksemplarer av Lönnbergs orrer — der dog ellers er merkelig ensartede — representerer uten undtagelse en ganske annen orre-type[1]), man kunde næsten fristes til at si en type av *stikk motsatt utseende* som Bjerkreim-orren, idet den har overveiende *sort* ryggparti med *uregelmessige hvite* flekker samt en *hel-hvit* underside med

1) Også en orre i Göteborg museum, skutt i omegnen av Göteborg 6/2 1879, og hvis foto. velvillig er mig tilstillet av professor Jägerskiöld, tilhører nøiagtig denne type. Sannsynligvis turde dette også være tilfellet med det i Uppsala universitets-museum opbevarede eksemplar fra Blekinge, som nevnes i „Svenska Jägerförbundets Tidsskr.", årgang LVIII, s. 326.

jevnt skjellet sort midtparti, mens Bjerkreim-orren har et overveiende *hvitt* ryggparti med *regelmessige sorte* flekker samt en *hel-sort underside med ujevnt hvit-plettede kroppsider.* Disse karakterer er så ioinefallende for de 2 typer, at de kan betraktes som typiske, de førstnevnte for hr. Lönnbergs svenske og finske varieteter, de sistnevnte for den norske alias Bjerkreim-orren.

For eventuelt at erholde oplysninger om flere utenlandske fund av orre-typer svarende til Bjerkreim-orren tilskrev jeg samtidig også et par andre autoriteter på området, nemlig de kjente ornithologer professor dr. A. Koenig i Bonn, hr. E. Lehn Schjøler i Kjøbenhavn og professor dr. L. A. Jägerskiöld i Gøteborg, som samtlige imidlertid erklærer, at orretyper svarende til Bjerkreim-orren er dem alle ukjent.

For Tysklands vedkommende meddeler således professor A. Koenig (i skr. dat. 14 sept. 1920) følgende:

„Ganz besonders gefallen mir die 3 practvollen Varietaten von Lyrurus tetrix. In meiner grossen Tetraonen-samlung habe ich auch sehr schöne Varietaten, darunter einen ganz schneeweissen Birkhahn und eine ebensolche Henne, aber ich habe keine Varietet mit blauen Halse und fast weissem Körper."

For Danmarks vedkommende meddeler hr. E. Lehn Schjøler (i skr. dat. 15 november 1920):

„Den af Dem omtalte Urfugle-Type er ukendt her i Landet; i min Samling findes *sikkert* intet af den Art og i Museet heller ikke. Urfuglen er her i Landet nu sjælden og paa sine steder forfalsket ved indforelse af svenske Fugle. Vor indfodte danske Fugl har knapt hos Hannen saa krumme Halefjær som skandinaviske Hanner og Hunnerne ere gennemgaaende af en varmere brun Farvetone end norske og svenske."

I skr. dat. 16 november 1920 meddeler endelig professor dr. L. A. Jägerskiöld i Göteborg:

„Vi har ej någon fullständig motsvarighet till Bjerkreim-orren".

I henhold til hvad der ovenfor er anført må man derfor gå ut fra, at orre-typer svarende til Bjerkreim-orren ikke er påvist hverken i Sverige, Danmark eller Tyskland med undtagelse av en enkelt gang, nemlig ovennevnte eksemplar fra Hinshult i Kalmar län i 1808, altså for over 100 år siden, hvilket selvsagt ikke i minste grad svekker min tidligere karakteristikk av Bjerkreim-orren som en *sterkt lokalisert orre-type*[1]).

Med hensyn til hr. Lönnbergs annet argument, at typen ikke er „*enhetlig nog*", så rammer denne karakteristikk jo forsåvidt *blott den reproduksjon* av de 4 orrer som medfulgte forrige artikkel. Av disse 4 eksemplarer representerer nemlig de 2 hanner så å si ytterfløiene for typens henholdsvis lyseste og mørkeste variasjon, mens den tredje han samt hun-

[1]) I denne forbindelse kan det her ha en viss intresse å nevne, at den svenske konservator hr. B. Dahse i Arlöf (nær Malmø) i året 1911 innkjopte en typisk Bjerkreim-orre i frisk, uflått stand fra Gjevedal (innenfor Arendal) i Sor-Norge, altså just fra det for denne orre-type påviste område. [Meddelt av hr. Dahse i brev dat. $^{19}/_{2}$ og $^{1}/_{3}$ 21 med innlagt fotografi av den nyskutte fugl (se s. 165 nr. 29)]. Oprindelige norske eksemplarer av Bjerkreim-orren har således påviselig funnet vei til Sverige uten at jeg derfor hermed selvsagt trekker Hinshult-eksemplarets oprinnelse i tvil.

eksemplaret omtrent gir gjennemsnitts-typen for begge kjønn, og at just disse 4 eksemplarer overhode blev valgt for reproduksjon var utelukkende fordi de tilfeldigvis da representerte vort samlede materiell av typen her ved Stavanger museum. At der ellers intet hadde været til hinder for en reproduksjon av blott helt ensartede fugler, tror jeg de her vedføiede avbildninger s. 150 og s. 163—165 med tilsammen 30 Bjerkreim-orrer best be-

Hale av BJERKREIM-ORRER.
Øverst av *han* (nr. 31), nederst av *hun* (nr. 48).

viser. Derimot har hr. Lönnberg utvilsomt rett, forsåvidt hans argumenter i dette tilfelle vel egentlig var forårsaket ved sammenblandingen av hans svensk-finske varieteter med Bjerkreimorre-typen; ti sammenligner man til eksempel disse (se øverst s. 165) med sistnevnte (se s. 163—164), så er der neppe tvil om, at som representanter for *en felles type* er samtlige disse absolutt ikke „enhetliga nog".

II.

Som tidligere fremholdt forelå liketil det siste år i alt ca. kvarthundrede kjente fund av Bjerkreim-orren i Norge, hvorav blott 3 ♀♀, likesom

samtlige fund på et enkelt nær (en ♀ fra Østerdal) stammet fra et og samme nærmere begrensede område på Sørlandet. Dette antall er ved de nu foretagne undersøkelser *fordoblet*, så der for tiden, pr. juli 1921, foreligger sikre oplysninger om ca. halvhundrede eksemplarer av denne praktfulle orre-type, eller nøiaktig 39 ♂♂ og 9 ♀♀. Av dette store antall stammer ikke mindre enn *41 eksemplarer (ialt 37 ♂♂ og 4 ♀♀) fra ovennevnte begrensede område på Sørlandet, nærmere betegnet traktene mellem Drangedal innenfor Kragerø og nedover til Bjerkreim innenfor Eigersund*, mens blott 6 eksemplarer (1 ♂ og 5 ♀♀) er påvist utenfor dette område, men *disse dog også fra en og samme lokalitet*, Østerdalen i Hedmark fylke, nærmere betegnet traktene mellem Rena og Rørosfjellene. Hertil kommer så det av hr. Lönnberg nevnte eksemplar fra Hinshult i Kalmar län. Anførte kartriss på side 151 gir en oversikt av det for Bjerkreim-orren påviste område, idet de 3 nevnte lokaliteter her er markeret, henholdsvis med antallet av samtlige kjente fund for hver lokalitet.

Samtidig følger nedenstående fortegnelse over de 48 Bjerkreim-orrer, som der for tiden, pr. juli 1921, foreligger oplysninger om, idet stedet hvor de mig bekjente eksemplarer nu opbevares, er vedføiet disse, likesom en * ved de enkelte eksemplarers nr. angir, at dette også er avbildet (under samme nr.) på s. 150 og s. 163—165 i nærværende avhandling. På farveplanche VI under „Orretyper" er avbilldet også ekspl. *20, 31, 32, 37, 46* og *48*. [De 7 eksemplarer som ikke stammer fra Sorlandet er sat med *petit*-trykk i nedenstående fortegnelse (se side 158 og 159) og reproduceret samlet nederst på s. 165.]

Av dette forholdsvis store antall Bjerkreim-orrer har jeg selv undersøkt de 2/3, hvorav dog flere eksemplarer blott ved hjelp av tilsendte fotografiske gjengivelser, så jeg kan personlig garantere minst 32 typiske eksemplarer. Av de 16 eksemplarer jeg selv ikke har hatt anledning til å undersøke er imidlertid 11 stk. undersøkt av avdøde professor R. Collett, mens oplysningene om de 5 eksemplarer skyldes hr. lærer Røskeland i Vennesla og overretssakfører K. H. Schaanning i Ekersund, som begge dessuten har innsent eksemplarer av typen henholdsvis til Tøien og Stavanger museum.

I alt opbevares p. t. 30 av disse eksemplarer i norske museer, likesom Stavanger museum eier en defekt vinge og hale av 1 eksemplar (nr. 38) samt Riksmuseet i Stockholm 1 eksemplar (nr. 39), mens 2 eksemplarer befinner sig i privat eie (nr. 27 og 36). Blott 3 eksemplarer (nr. 22, 23 og 24) er med sikkerhet gått tilgrunne, mens de øvriges (11 stkr.) skjebne er ukjent.[1])

---

1) Fra avdøde grosserer Carl Emil Petersen i Kristiania foreligger meddelelse om et eksemplar (en han), som skal finnes i en privatsamling på Koppang i Østerdalen. Men om dette er et helt nytt eksemplar eller om det er et av de av Collett nevnte har jeg ikke hatt anledning til å undersøke. Forfat.

Nr.	Hanner	Lokalitet	Datum	Opbevares p. t.
1*	-	Kristiansands omegn	Jan. 1863	Toien museum
2	-	—	1862	ukjent [1])
3*	-	—	Oprindelig	Bergens museum
4*	-	—	i Ålls sml.	Bergens museum
5*	-	—	i 1850—60	Trondhjems museum
6*	-	Aust-Agder	1870	Toien museum
7	-	Telemark	host 1870	ukjent [2])
8	-	„Mellem Kr.sand og Mandal"	for 1871	ukjent [3])
9	-	„sydlige kystegne"	1871—80	
10	-			
11	-			
12	-	„ovenfor Kristiansand"	des. 1880	
13	-	Mandal	okt. 1882	ukjent [4])
14	-	Risor	mai 1884	
15*	-	Flekkefjord	2 nov. 1889	Bergens museum
16*	-	Lyngdal pr. Farsund	16 des.1890	
17*	-	Omli pr. Arendal	20 des 1890	Toien museum
18	-	„Kystlandsk. mellem Kristiania-fjords utlop—Stavanger"	1881—92	ukjent [5])
19	-			
20*	-	Drangedal pr. Kragero	c. 1895	Stavanger museum
21	-		c. 1897	ukjent [6])
22	-	Kristiansands omegn	5 nov. 1898	ikke opbevart [7])
23	-		22 des.1900	
24	-	Bjerkreim pr. Ekersund	host 1906	
25*	-	Omli pr. Arendal	vintr. 1905-06	Trondhjems museum
26*	-	Bjerkreim pr. Ekersund	nov. 1910	Stavanger museum
27	-	Iveland pr. Kristiansand	17 nov 1910	i privat eie [8])
28*	-	Agnefest pr. Mandal	15 jan.1911	Toien museum
29*	-	Gjevedal pr. Arendal	1911	ukjent [9])
30*	-	Bjerkreim pr. Ekersund	1911	Stavanger museum
31*	-		15 jan.1912	
32*	-		høst 1914	
33*	-		høst 1915	
34*	-	Rosseland pr. Mandal	13 des. 1915	Toien museum
35*	-	Evje p. Kristiansand	20 feb. 1916	
36	-		11 mai 1921	i privat eie [10])
37*	-	Drangedal pr. Kragero	jan. 1921	Stavanger museum
38	-	Opsæter, Tønset, Østerdalen	mai 1918	Stavanger museum [11])
39*	-	Hinshult, Kalmar, Sverige	jan. 1808	Riksmuseet, Stockholm

[1]) [2]) [3]) [4]) [5]). Konferer Collett i „Nyt Mag. f. Naturvid." (1864 s. 170), (1871 s. 191), (1881 s. 119), 1894 s. 144). —[2]) Eksempl. nr. 7 avbildet i dr. Meyers verk: „Unser Auer-, Rackel- und Birkwild" (Wien 1887), sammen med nr. 40.

[6]) Undersokt av forfat. i 1903; senere avhendet til en dansk privat samling.

[7]) Nr. 22 og 23 undersøkt av A. Røskeland i en vildthandlerforretning sammesteds, men begge eksemplarer så medtagne, at de ikke lot sig konservere. Nr. 24 tidligere i sakfører Schaannings eie i Egersund, men nu odelagt.

[8]) Preparert av A. Roskeland for en privatsamling.

[9]) Innkjøp av konservator B. Dahse i Arlöf, Sverige, og senere videresolgt til utlandet.

[10]) Skutt på Orrelek og preparert av A. Røskeland for privat samling.

[11]) Skutt på Orreleik; en defekt vinge samt halen tilsendt Stavanger museum fra ingeniør P. Chr. Schaanning.

Nr.	Hunner	Lokalitet	Datum	Opbevares p. t.
40*	-	Røros fjeli, Østerdal	des. 1883	Tøien museum
41*	-	Flekkefjord	26 jan. 1893	Bergens museum
42*	-	Rena i Østerdalen	3 okt. 1894	Tøien museum
43*	-	Tolgen i Østerdalen	des. 1895	Tøien museum
44*	-	Ekersund	2 des. 1896	Tøien museum
45*	-	Tolgen i Østerdalen	28 feb. 1899	Tøien museum
46*	-	Lilleelvedal i Østerdalen	29 okt. 1909	Stavanger museum
47*	-	Mandal	des. 1915	Tøien museum
48*	-	Bjerkreim pr. Ekersund	25 nov 1919	Stavanger museum

Utseende.

De av mig undersøkte 32 eksemplarer består av 23 hanner og 9 hunner, hvorav 1 han og 1 hun bærer en steril fjærdrakt (farvepl. VI „orretyper“ nr. 20 og 46). Ellers er disse serier av hanner og hunner merkelig ensartet innbyrdes i forhold til hovedformen, *Lyrurus tetrix*, og betrakter man begge serier ved siden av hinannen, kan man ikke undgå at legge merke til hvor nøie de to kjønns farver her er *avpasset til "typen" og står i full harmoni til hinannen.* Denne egenskap er så utpreget karakteristisk og felles for den hele serie hanner og hunner, at den i forbindelse med typens strengt lokale forekomst helt skiller Bjerkreim-orren fra de ordinære varieteter [*alias* de mere eller mindre tilfeldig varierende albinoers rekke], og fikserer „typen“ som *helt selvstendig underart.* Hertil kommer så at „typen“ også har sit sterile, fra hovedartens sterile vidt forskjellige fjæranlegg.

Hannens hode, hals og bryst ensfarvet blåsort glinsende (som hos den alm. orrhane), mens hele fuglen forøvrig er *regelmessig* hvitdroplet, idet alle *oversidens fjær er hvite med sorte skafter og sort brem,* overgumpens fjærspisser dessuten med sterk blå glans. Håndsvingfjærens skafter gulhvite, blott henimot spissen sortaktige og med så vel utfan som innfan helt fint brunmelert. Armsvingfjær næsten helt hvite med sorte skaftspisser og med det ellers brede, brunsorte bånd over spissene blott utydelig markert ved fin brun melering. Halen overveiende hvit, idet *samtlige styrfjærs indre* $^2/_3$ *er hvit* med delvis sort melering og sorte skafter, den ytterste $^1/_3$ derimot sortaktig, men med en mer eller mindre utviklet hvit flekk på hver side av den sorte skaftspiss, hvorved en rad hvite „øiepletter“ fremkommer tvers over den mørke halespiss (se fig. s. 156). Undersiden er betydelig mørkere, idet hele bukens midtparti er ensfarvet sort (som hos den alm. orre), *men med kroppsider og undergump mer eller mindre tydelig hvitflekket,* idet de fleste fjær her har gråhvit spiss og delvis hvitt rodparti. Undre haledekkfjær hvite, undertiden (som også hos den alm. orre) med enkelte sorte spissepletter og sideflekker. Tarsens fjærklædning gråbrunt pudret, nebb og klør sorte. Hos 10 hanner varierte vingens lengde mellem 24—25 cm.; halens mittre styrfjær 11 cm. og dens sidestyrfjær inntil 19 cm. Ellers varierer bredden og intensiteten av det sorte parti på halen noget, idet styrfjærenes yttre halvdel kan være blott helt fint sortmelert, hvorved båndet innenfor „øieplettene“ såvidt markeres (ekspl. nr. 31 og 35). I enkelte tilfelle har også endel av brystfjærene hvitgrå spisser (nr. 35).

Hunnens hode, hals, fremrygg og overgump er tverbåndet av sort og rødbrunt (som hos den alm. orrhøne), mens bakrygg, skulderpartier, vinger og hale er hvitdroplet. *Vin-*

BJERKREIM-ORRER.

Nr. 46. Steril hun med omtrent helhvite, ustripede undre haledekkfjær Nr. 45. Typisk hun.

gens svingfjær er nøiaktig farvet som hos hannen, mens vingedekkfjærene er fint brunmelerte med sorte tverstriper og *gråhvite pletter*. *Halens rothalvdel er helt hvit*, men styrfjærene har sorte skafter og normalt farvede spisser, *samt et bredt, av brunt og sort melert tverbånd nær spissen, hvorved de samme hvite „øiepletter" som hos hannen også fremkommer her* (se fig. s. 156). *Strupe og brystparti er omtrent ensfarvet gråhvitt med fin sort melering og vatring* (se fig. s. 160 nr. 45), *kroppsider likeledes tvervatret av hvitt og gråsort*, mens bukens midtparti er ensfarvet sortaktig med smale brungrå fjærspisser (som hos den alm. ørrhøne). Undergump og undre haledekkfjær likeledes gråhvite, de siste med brede tverstriper av sort og rødbrunt (som hos den alm. orrhøne). Undertiden er undersiden jevnt mørkere, idet strupeplettens og brystflekkens gråhvite fjær har forholdsvis brede gråbrune bremmer (nr. 44). Hos 8 hunner varierer vingens lengde mellem 22 23 cm. Halens midtre styrfjær 10 cm. og dens sidestyrfjær 12 cm. En hun (nr. 48), målt i frisk tilstand, hadde en totallengde på 48.5 cm. og en vingelengde på 22 cm.

Ung-hannen har fint rødbrunt pudrede partier innenfor den blåsorte brem på overgumpsfjær og øvre haledekkfjær (nr. 37); dette eksemplar er forøvrig under normal størrelse, med en vingelengde på blott 23.5 cm. Halens mellemste styrfjær 10.5 cm., dens sidestyrfjær 15 cm.

Sterile individer. Som ovenfor nevnt synes 2 av de undersøkte fugler å ha været sterile. En han (nr. 20) bærer således Bjerkreimorre-hannens typiske drakt, men har et utpreget rødbrunt skimmer over såvel over- som underside, og ser man nøiere efter, er *rygg-, skuldre- og overgumpfjærenes skafter mørkt rødbrune og med en tydelig markeret rødbrun stripe innenfor den blåsorte brem*, som endog mangler helt på overgump og øvre haledekkfjær. Hele undersiden med *bryst, kroppsider og undergump er bredt tverstripet av brunt og gråhvitt. Også hodets og bakhalsens blåglinsende fjær har tydelig rødbrune tverstriper*, og det ellers kraftig sorte bånd over halespissen er mere brunaktig sortfarvet. Vingens lengde er 24 cm. Halens midtre styrfjær 10.5 cm., dens sidestyrefjær 16.5 cm. En hun (nr. 46) bærer likeledes den for Bjerkreimorre-hunnen typiske drakt, men *undre haledekkfjær er omtrent helt ensfarvet hvite og uten tverstriper* (se fig. s. 160 nr. 46), mens *bakhalsens og overgumpens mørke tverbånd har sterk blå glans*. Øvre vingedekkfjær er også mere hvitplettet enn hos den normale hun. (Begge disse eksemplarer er avbildet på farveplanche VI (nr. 20 og 46) under „Orretyper".

III.

Berettigelsen av å fiksere Bjerkreim-orren som underart er selvsagt et skjønsspørsmål; dette er — med andre ord — helt avhengig av hvorledes man definerer begrepene *art*, *underart* og *varietet* samt den verdi man legger i grenseskillet mellem disse realiteter. Da disse spørsmål imidlertid for tiden er under diskusjon, for ikke å si revisjon i British Ornithologists Unions organ „The Ibis“ vil jeg henvise eventuelt interesserte til nevnte tidsskrifts siste årgang (1921) og her blott forsøke å gi en fremstilling av de forhold, som kan „tenkes“ å ha frembragt en type som Bjerkreim-orren.

Først og fremst bør man dog erindre, at en varietet ikke altid er **bare** en varietet. Alle arter avsetter — som bekjent — *uavladelig* varianter, mere eller mindre avvikende fra hovedarten, og hvor „forholdene“ er særlig gunstige for en eller annen av disse, utvelges varieteten (ved det naturlige utvalg), rotfester sig *individuelt som varietet* og blir konstant som „lokal-rase“, idet *den med tiden fikserer sig som under-art* (respectiv. art.), mens alle de øvrige — ikke levedygtige varianter kan man vel kalle dem — likeså hurtig går sin undergang imøte og forsvinner med individet. I motsetning til denne gradvise utformning (evolusjon) av *arten* fra underarter og varieteter opstår den „moderne“ *mutasjon* som er særpreget varietet, der helt pludselig foreligger som en realitet uten påviselige overganger eller årsaker, og som er søkt forklaret ved langsiktige hypoteser om latent arv etc. etc. — Til hvilken av ovennevnte variasjonsgrupper *(evolusjon—mutasjon)* man nu enn henfører Bjerkreim-orren, så er dette spørsmål forsåvidt likegyldig, som „typen“ på en måte nu kan sies allerede *å ha passert variasjons-stadiet*, idet den umulig kan optre i et så stort antall eksemplarer innenfor et så begrenset område *uten ved innavl*; dette vil med andre ord si, at typens særpreg er nedarvet, og da er Bjerkreim-orren — likegyldig om den oprindelig er fremstått ved evolusjon eller mustasjon — selvsagt „a good species“, i dette tilfelle *en fullgod under-art.*

I en artikkel [i Norsk Jæger- og Fiskerforenings tidsskr. 1921 s. 180] om atypiske fugler, hvor blandt annet også en Bjerkreim-orre er avbildet, fremkommer således prosektor dr. med. O. Berner (Kristiania) med endel bemerkninger om denne type og konkluderer med følgende:

„Da antallet av dyr tilhørende denne gruppe er relativt meget stort, ca. 25 stkr.[1]), og da dyrenes utseende er forholdvis ensartet og typisk, må man ha lov til å gå ut fra at der i alle tilfelle foreligger samme grunn til det atypiske utseende. Når man derfor skal søke en forklaring til Bjerkreim-orrens utseende synes det mig naturlig enten å anta en mutasjon og en innavl på denne innen traktens orrfugl-stamme eller å søke årsaken i lignende forandringer i kjønnsorganene som dem Collett har funnet hos de „sortbrogede“ rypene.“

1) Dette antall er imidlertid nu steget til 48.

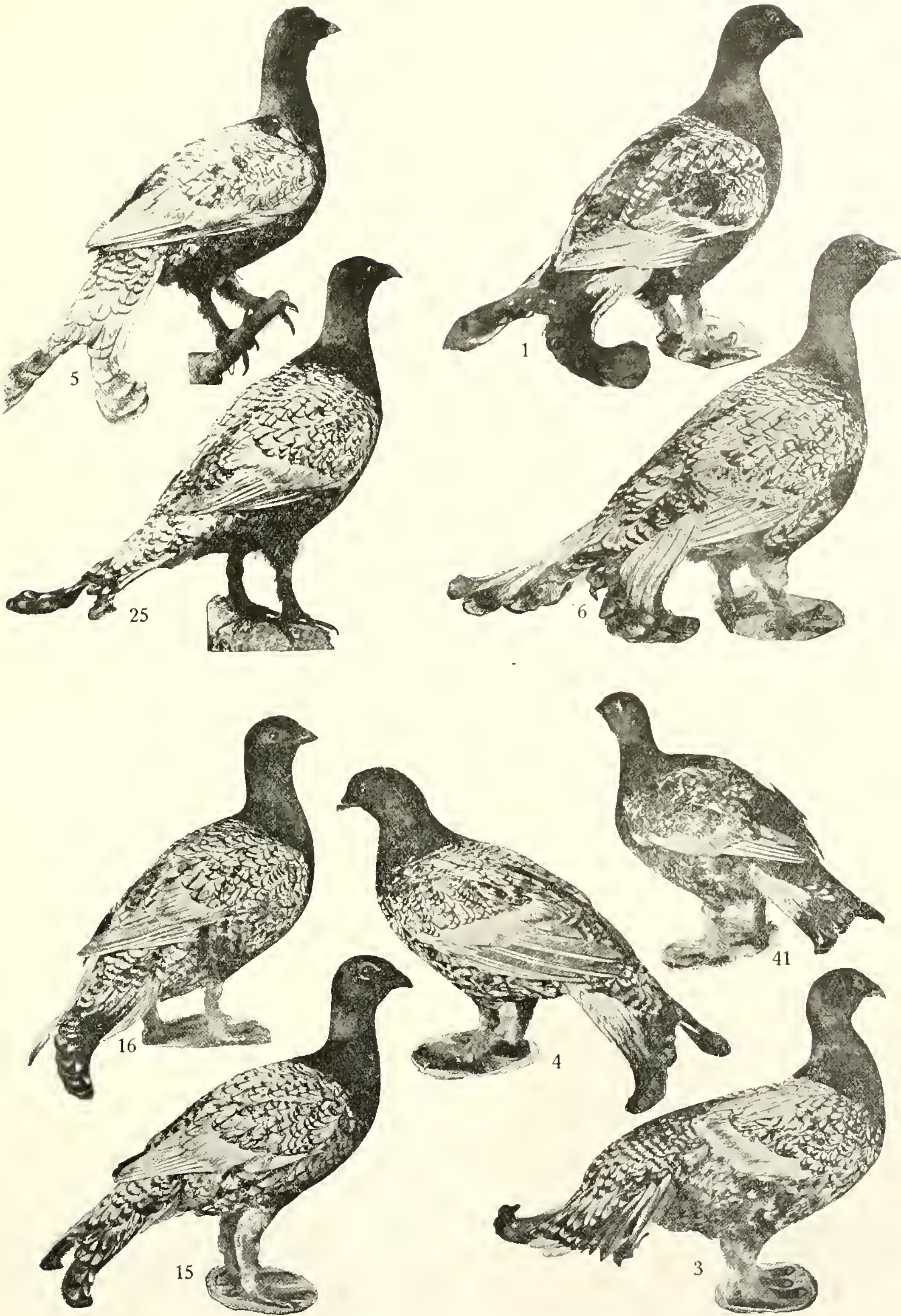
I anledning hr. Berners sammenligning her mellem „Bjerkreim-orren" og Colletts „sortbrogede ryper" samt henvisning til sterilitet som årsaksforhold til disse henviser jeg til Colletts meddelelser herom [i Nyt Mag. f. naturvid. 1894 s. 151], hvor nevnte forfatter uttrykkelig sier: „Den sanne grunn til denne merkelige og næsten konstant optredende variasjon kan ennu ikke avgjores". Collett fastslår absolutt ikke at sterilitet her er årsaksforholdet. Dessuten er Colletts „sortbrogede ryper" påvist over hele landet, fra Sørland til Finnmark, mens Bjerkreim-orren jo som bekjent er strengt lokalisert. Ennvidere er minst 2 av disse typiske Bjerkreimorrer skutt på vårleken, hvilket heller ikke nettop tyder på „sterilitet". Og endelig har denne „type" også sitt *spesielle* sterile fjæranlegg, særskilt for „begge kjonn" (som påvist ved ekspl. nr. 20 og nr. 46). Derimot turde der være noget i hr. Berners antagelse om *„en mutasjon og en innavl på denne"*. Men isåfall er jo nettop typens *særpreg nedarvet* og Bjerkreim-orren selvsagt *„a good species"*.

Nærmest som et tanke-eksperiment med forbillede i det beromte eksempel „De andalusiske hons og Mendells lov" kunde kanskje noget annet enn mutasjon også *tenkes* som oprinnelsen til Bjerkreimorre-typen. Med Mendell som forbillede eksperimenterte bl. annet biologen Bateson [1]) med *en sort* og *en hvit* honserase og fikk som resultat en vakker *harmonisk farvet blåternet rase*, hvis utseende også minner om Bjerkreim-orrens rygg. Nu er albine, spesielt *helt blekgrå orrer, meget hyppig påtruffet just på Sørlandet* (konfer. Collett, 1894, s. 134), og en tilfeldig kombinasjon mellem en normal orrhøne og en part. albin eller blekgrå orrhane kan vel ikke være utelukket. En annen sak er det selvfolgelig, om en eventuell kombinasjon av brun-sorte og blekgrå faktorer her, likesom hos Bateson, vil gi et regelmessig harmonisk blåternet produkt, men det kan ihvertfall „tenkes", og i såfall kunde Bjerkreimorre-typen passende foreligge som resultat av en sådan „tenkt" kombinasjon. Fortsettes dette tankeeksperiment videre måtte rigtignok denne kombinasjon av brun-sort og blekgrått gjentas med visse mellemrum for å holde bestanden vedlike, forsåvidt der ikke skulde foreligge så heldige forhold for produktet alias Bjerkreimorren, at typens særpreg har holdt sig ved nedarvning.

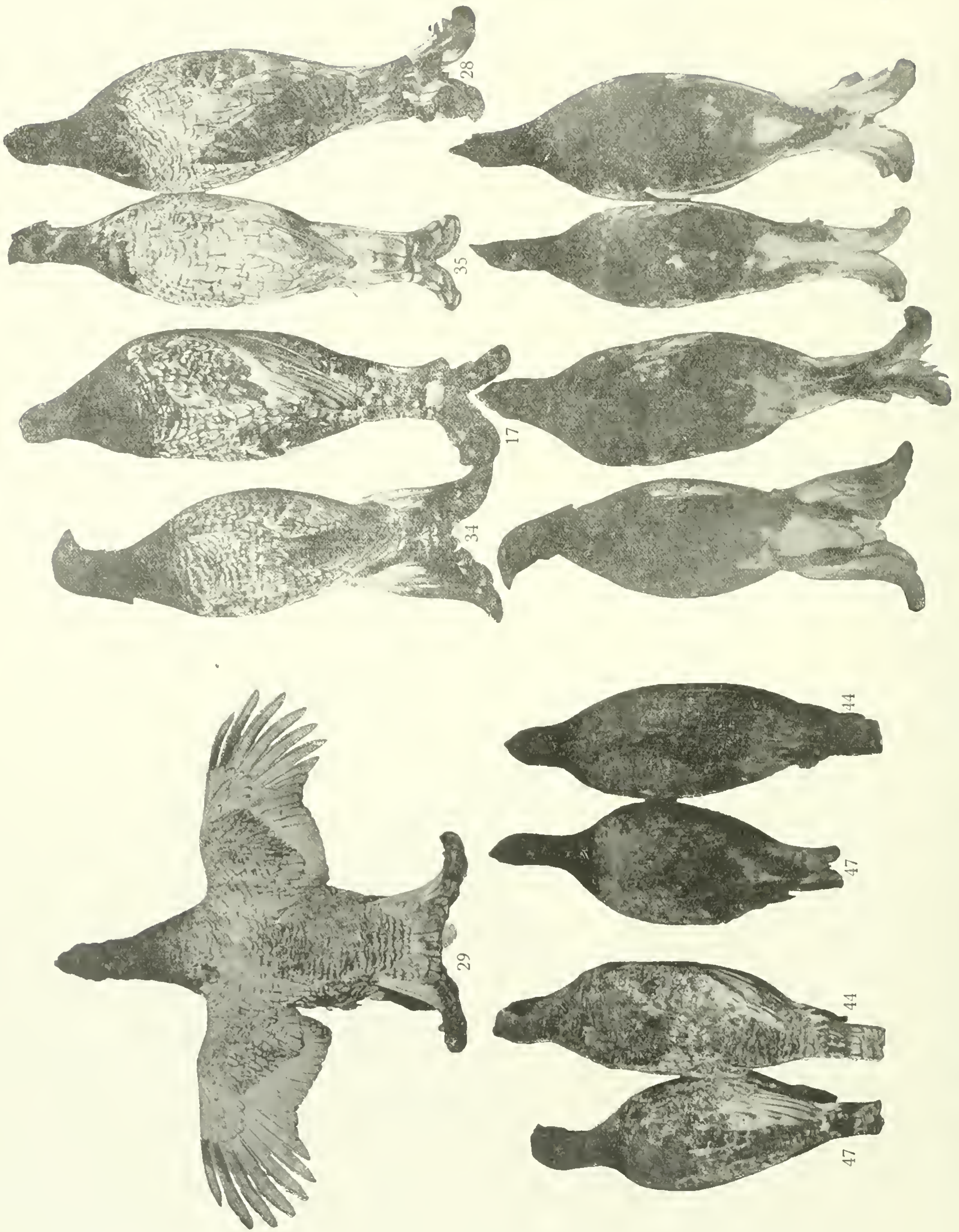
Fra hvilket oprinnelses-standpunkt man således enn betrakter Bjerkreim-orren kommer man dog overalt blott tilbake til de foreliggende fakta: *at typen er ensartet og strengt lokalisert,* at *ikke bare begge kjønn har hver sin normale særskilt avpassede fjærdrakt, men dessuten en for typen spesielt anlagt sterilitets-drakt, og endelig, at ingenting taler imot, men tvertom alting for, at dens særpreg er nedarvet.*

Stavanger museum i okt. 1921.

1) Denne kilde er mig meddelt av statskonsulent Wriedt.

BJERKREIM-ORRER (8 hanner og 1 hun) fra Sørlandet
(i Kristiania, Trondhjem og Bergens Museum, konfr. nr. med fortegnelse s. 158).

BJERKREIM-ORRER (5 hanner og 2 hunner) fra Sørlandet
(samtlige — på nr. 29 nær — i Kristiania Museum, konfr. nr. med fortegnelsen side 158—159).

BJERKREIM-ORRER
5 hunner fra Østerdalen og 1 han (nr. 39) fra Hinshult i Sverige
(konfr. nr. med side 158—159).

Professor Lönnbergs svensk-finske
ORRE-VARIETETER (5 hanner og 1 hun)
(som oprindelig blev forvekslet med Bjerkreim-orren).

Tillegg til Bjerkreim-orren pr. juni 1922.

I løpet av det halvår, som er gått siden ovennevnte avhandling forelå trykt i „Stavanger Museums Årshefte" (1920—21), er sikkre oplysninger yderligere innkommet om minst 5 sikkre Bjerkreim-orrer, alle hanner og skutte i det pågjeldende begrensede område på Sørlandet. Av disse nye ekspl. kan jeg garantere de 3 som *typiske*, idet jeg har hatt anledning å se fotografier av de 2 (nr. 49 og 50), begge skutt i Tørdal innenfor Kragerø i april 1911, mens det 3dje ekspl. (nr. 51), som blev skutt i Heskestad (mellem Bjerkreim og Egersund) 4 mars iår (1922), i fersk tilstand blev innsent hit (til Stavanger museum), hvor det p. t. er opstillet (se nr. 51 på planchen s. 150). Endelig beretter dr. Berner i „Norsk Jæger og Fiskerforenings Tidsskrift" (for 1922 s. 10)[1]) om et ekspl. av „en typisk Bjerkreim-orrhane", skutt i Telemarken ca. 1 dec. 1921 (nr. 52), likesom et ekspl., også en *han* (nr. 53), ifølge just mottatte privatmeddelelser hertil blev skutt under vårspillet nu iår (1922) i Tørdal innenfor Kragerø. Fortegnelsen over kjente Bjerkreim-orrer (s. 158—159) kan således allerede nu suppleres med følgende:

Nr.	Kjøn	Lokalitet	Datum	Opbevares p. t.
49	♂	Tørdal pr. Kragerø . .	april 1911	Kragerø middelskole
50	„		april 1911	Kragerø folkeskole
51	„	Heskestad pr. Ekersund	4 mars 1922	Stavanger museum
52	„	Telemark	ca. 1. dec. 1921	?
53	„	Tørdal pr. Kragerø . .	i mai 1922	?

Oplysningene om de 2 ekspl. (nr. 49 og 50) blev tillikemed fotografier av begge fugler innsent fra skolebestyrer H. Schjølberg i Kragerø, som skriver følgende:

„Et eneste blikk på Deres Bjerkreimorre-gruppe viste mig, at jeg kan fylde 48-tallet ut til 50 uten å blunke. I april 1911 fikk jeg ganske tilfeldig vite om en rar orre, kjøpt fra Tørdal av disponent S. Engebrethsen, som forærte den til skolen; den blev sent inn til Kristiania og utstoppet og står nu i Kragerø middelskoles samling. Kort efter fikk folkeskolens bestyrer, Johnsen, på veggen hos kjøbmann Wrolsen her, se en lignende raring i et knippe almindelige orrer, som også stammet fra Tordal, og denne blev stoppet ut til folkeskolens samling. Jeg har hørt si, at der samtidig blev sett flere lignende. Jeg går ut fra, at de 2 ekspl. blev skutt under spillet, men kan ikke nøiere beskjed gi herom. Under et kort ophold for mange år siden i Treungen (sydvest for Drangedal), anneks til

[1]) Sammesteds s. 3 beretter dr. Berner også om en orrhøne-varitet, som han beskriver med, at den „vel nærmest er en av de fuglene konservator Schaanning vil kalle en Bjerkreim-orre". — Imidlertid fremgår det med fuld tydelighet av artikkelen, at nevnte dr. Berner helt mangler forutsetningene for en kritisk bedømmelse av, til hvilken gruppe varianter omhandlede ekspl. overhodet bør henføres. På s. 21 „konkluderer" han nemlig med, at det til og med „*er ham umulig å opdage forskjel mellem de sterile og normale individer av racen*", som er avbildet i min avhandling om Bjerkreim-orren. Men *kan* altså hr. Berner nu engang ikke se forskjel på *ensfarvet hvite* undre haledekkfjær og *mørkt tverstripede* sådanne, eller skille *rødbrune* farvetoner *fra blåsorte*, så bør han også være forberedt på at hans *oplysninger* blir vurderet derefter. Det vilde ihvertfall være „en i bunn og grunn forkastelig måte å drive videnskap på" — som dr. Berner s. 21 uttrykker sig, om det av dr. Berner nevnte hun-ekspl. således nu uten videre undersøkelse blev vedføiet i fortegnelsen her over kjente „Bjerkreim-orrer".

Nisserdal, fortalte en bondeven mig, at han en vinter ofte hadde sett en hvitspraglet orre og vært efter den, men uten held. Det er nok ingen tvil om, at Drangedal, Tørdal, Åmlid og Nisserdal er særlig beriket med disse sterkt utpregede albino-varianter."

Det 3dje ekspl. (nr. 51) blev innsent til forfatteren i fersk tilstand fra lensmannsbetjent O. H. Mjølsnes i Ekersund, som på opfordring herfra dessuten har anstillet undersøkelse om eksemplarets oprindelse og velvillig har innsent følgende verdifulde oplysninger:

„Orren er skutt av Theodor Gya på Botnefjellet i Heskestad herred (øst for Bjerkreim) den 4 mars iår (1922), og igjennem vilthandler Skjæveland erhvervet av mig. Det later ellers til, at Bjerkreim-orren ikke er så sjelden på Botnefjellet; således kunde gårdbruker Gustav Gya fortelle, at han sammesteds for et par år siden fikk en hvitbroket orre i en rypesnare (denne blev solgt til bankchef Scheie i Egersund), og at han på samme sted også nu i vinter så 2 slike orrer samtidig i en flokk almindelige orrfugl, han skremte op. Også en ung jeger fra Ogna, Kjell Karlsen Øvrebo, forteller han våren 1920 så en hvitbroket orre på en leik nær Øvrebo, og denne spilte som en almindelig orre. Jeg tror det vil vise sig, at denne orretype er langt mere almindelig enn hittil antatt, og at honene av typen også er nokså almindelige. Jeg kommer således nu til å tenke på, at jeg ihvertfall en gang i vinter hos en vilthandler her la merke til en orrhone som stakk sig ut fra de andre i knippet ved en lysere farve på ryggen. Men denne er nok gått videre upåaktet i gryten. Og den samme skjebne mener jeg er blitt de fleste fangede høner av typen til del."

Ovenstående oplysninger fra hr. Schjølberg og Mjølsnes turde ha særlig interesse ved, at de på sett og vis supplerer hinannen, idet de henholdsvis gjelder nord- og sydgrensen for Bjerkreim-orrens utbredelse innen det for typen påviste område på Sørlandet. Med hensyn til utseende fremgår intet specielt av de fremsente fotografier for de to eldre Bjerkreim-orrers vedkommende. Derimot bar det 3dje ekspl. — en ung *han* (nr. 51) som dog heldigvis fremkom fersk — en fjærdrakt med så pas meget rodbrunt på hals og overgumpfjær, at jeg i betraktning av årstiden (mars måned) fant dette ikke bare kunde tilskrives fuglens unge alder, men mente det eventuelt måtte tilskrives fuglens sterilitet. Bekkenet med generasjonsorganer blev derfor innsent til docent Fritjof Økland ved universitetets zoologiske laboratorium, som velvillig har påtatt sig undersøkelsen herav.[1]) Dog står dette ekspl. så vel i størrelse som i farvetegning forøvrig meget nær den beskrevne *ung-han* (s. 160), som også er avbildet (som nr. 37 på farveplanche VI) under „Orretyper". Totallengden = 51,5 cm.; vingens lengde = 23,6 cm.; halens sidestyrfjær blott 2,7 cm. lengere enn dens mellemste.

Hvad de 2 øvrige ekspl. (nr. 52 og nr. 53) angår, har jeg som ovenfor nevnt ikke selv hatt anledning til å kontrollere „typen", som dog nu er så velkjent, at feiltagelse skulle være utelukket. For sistnevnte ekspl.'s vedkommende (nr. 53), som blev skutt på leiken i vår (1922), beretter meddeleren (hr. H. Huitfeldt-Kaas) at dens testikler var i fuld orden, en meddelelse, som just er bekreftet i brev fra redaktøren av „Norsk Jæger

[1]) Resultatet av hr. Øklands undersøkelser foreligger nu bearbeidet, og henviser jeg til hans interessante avhandling: *Et bidrag til Bjerkreim-orrens genetikk*, inntatt i dette tidsskrift s. 144—149.

og Fiskerforenings Tidsskrift", som egentlig var mottageren av nevnte ekspl. og som har besorget forholdet anatomisk undersøkt. At „typen" således ikke er nogen patologisk foreteelse, turde det forøvrig efter det tidligere foreliggende materiale også med full tydelighet ha fremgått, så dette „resultat" var forsåvidt ingen overraskelse, blott en *yderligere* bekreftelse på min teori: at *Bjerkreim-orren er en fullgod underart* (respect. art.) fremstått ved evolusjon eller mutasjon (sannsynligvis det siste), *med nedarvet særpreg og sterkt lokalisert.*

Det er videre av stor interesse i forbindelse med varietet- og racespørsmålet her også å kunne konstatere, at den svensk-finske orreform, som professor Lönnberg i sin første artikkel feilagtig blandet sammen med den typiske Bjerkreim-orre, i virkeligheten nu viser sig å være kanske „specifikk" for traktene omkring den Botniske bugt. Ihvertfall er denne type nu snart kjent i likeså mange ekspl. fra de trakter som ekspl. av Bjerkreimorre-typen kjennes i her fra Sørlandet. Således skriver den velkjente finske ornitholog Suomalainen i et brev (datert Pori, Finnland, 6 febr. 1922) følgende:

„Det är frapperande huru ovanlig typisk Bjerkreim-orren är! Men månne den kan ansees som en *subspesies*, skulle ej hällre som *aberratio* eller *forma?* Man borde försöka med afvel för att få se om färgegenskapen är arflig! Men det torde nog stota på atskilliga svårigheter. De av *Lönnberg inlämnade finska orrarne äre här ganska regelbundet* sådane som i bilden. Jag känner ett tiotal, men *ingen som lignar Bjerkreim-orren!*"

Også den her i Norge kjente forsker, finnen Ludvig Munsterhjelm, uttaler sig i anledning herav i et brev til undertegnede i februar iår (1922), hvorav hitsettes:

„Bjerkreim-orren är verkligen en sensation, och jag är fullt ense med Eder om att den har *fullt artberettigande.* Da jag år 1912 vistades i Bergen beundrade jag de underbare Bjerkreimorrarne i davärande museum och fick då den bestämda uppfattningen, att de måste representera en konstant varietet eller underart. Desto gladare är jag nu, att det är Ni, som på et otvetydigt sätt påvisat detta. Gratulerar!"

Som ventelig var har offentliggjørelsen av de 4 dusin Bjerkreim-orrer ikke undlatt å gjore et visst inntrykk så vel innenfor som utenfor fag-ornithologernes krets, og av de tallrike henvendelser hertil i den anledning samt uttalelser fra interesserte fremgår — på en enkelt undtagelse nær[2]), blott den mening at tilfellet fortjener den største opmerksomhet, samt at „typen" vedvarende bør søkes belyst ved innsamling av mest mulig materiell, uansett en eventuell meningsforskjel om, hvorvidt den bør defineres som varietet, *underart* eller selvstendig art. Ti herom kan der, som før nevnt — selv-

[2]) I „Norsk Jæger og Fiskerforenings Tidsskrift" (første hefte 1922) har således vedkommende redaktør istedenfor at opta min artikkel om Bjerkreim-orren, som efter avtale blev innsent i god tid medio december ifjor, gitt plass for et eiendommelig angrep på den av dr. O. Berner. Jeg skal ikke her opholde mig ved denne mot nevnte tidsskifts lesere hensynsløse optreden at servere en forhåndskritik baseret på *den slags argumenter* som dr. Berners uten samtidig også å gi sammes lesere anledning til å kjenne den artikkel kritikken gjelder; men når dr. Berner foruten de uhyrligheter, jeg nevner i noten s. 166, blant annet også konkluderer med (s. 20), at hans (Berners) orrhønevarietet „hadde et ovarium så skropelig, at det er tvilsomt om det nogensinde har lagt et egg", mens han kort forut (s. 4) presenterer leserne en reproduksjon nettop av dette samme „ovarium med eggceller av ganske betydelig størrelse", som han da benevner det, da burde redaktøren ha reagert, om ikke for annet så fordi *kjernen i dr. Berners konklusjon just er fundamenteret på denne oplagte selvmotsigelse.*

sagt diskuteres. Et annet spørsmål er det, om det kanskje ikke hadde været „riktigere“ å tatt skrittet helt ut og opstillet den som *helt selvstendig art* (en nydannelse), da den ved den nu benyttede trinomenclatur *demonstrativt* sprenger den gamle hevdvundne opfattelse: „A subspecies is entirely a geographic form, and no two subspecies of the same species of bird can live side by side.“ Nu består som bekjent hovedbestannen av orrer i det område det her gjelder, av stamformen, den alm. orrfugl, *(Lyrurus tetrix)*, og i dette samme område passer derfor ikke „efter reglementet“ også en annen geografisk „underart“. Imidlertid kan man — som den velkjente danske ornitholog Christiani også skriver i et brev: „definere begrepet „subspecies“ som man vil, men allikevel er det så sin sak å kaste bort den definisjon man har uten å sette noget i stedet; dog dette er ikke heller lett, ti den *levende* natur lar sig ikke lett systematisere.“

Og at dette er likeså sant som det er sagt beviser jo nettop våre „systemer“ som vi stadig må forandre, eventuelt „forbedre“, om de skal følge *utviklingen*.

Stavanger museum i juni 1922.

H. Tho. L. Schaanning.

Norsk videnskap i fare

Et orienterende innlegg i anledning Ørjan Olsens brosjyre: „Striden om Norges Fugle“

Av *H. Tho. L. Schaanning*

„Verden er fuskværk! Stellet er slet! Naar en mand skal bevise sin soleklare ret!“ sier gamle Ibsen, og at denne sannhet gjelder den dag idag, fremgår også *soleklart* av en i disse dager utsendt brosjyre „*Striden om Norges Fugle*“, et avsluttende innlegg av dr. Ørjan Olsen, trykt i april 1922 på et tysk forlag i München, på slett papir og med et utstyr like så tarvelig som innholdet. Det virker næsten sørgelig å se de gamle gode og landskjente navner H. Aschehoug og professor R. Collett som en slags reklame „prange“ i disse tarvelige omgivelser på omslaget.

Som redaktør av „Norsk Ornithologisk Tidsskrift“ fik jeg denne brosjyre tilsendt med anmodning om inntagelse i nærværende tidsskrift. Da Olsen selv befinner sig i utlandet, tilskrev jeg derfor omgående hans forlegger[1] med anmodning om å innsende det nødvendige antall eksemplarer, idet jeg oplyste om, at jeg meget gjerne vilde ha den medsendt Ornithologisk Tidsskrift som *et verdifullt bilag til belysning av min tidligere kritikk over Olsens arbeide, og berettigelsen av denne min kritikk.* Ti selv om

---

[1]) Når omskrevne brosjyre allikevel ikke medfølger dette hefte, skyldes dette forlaget Aschehaug & Co. selv, idet firmaets svar hit går ut på, at brosjyren disponeres av Ørjan Olsen privat, som derfor var oversent redaksjonens brev. Noget svar fra Olsen er imidlertid ikke innkommet. Redak.

det nu med al ønskelig tydelighet fremgår av brosjyrens innhold, at denne nærmest foreligger som en slags reklame for det skuffede forlag, så blottstiller dog også Olsen helt sig selv her, idet han uten hensyn til de foreliggende fakta blott kritikkløst forsøker „å bluffe" det store publikum, og for å opnå dette skyr han ingen midler, *men stiller alt på hode,* fragår endog hvad han selv har påberopt sig i sine tidligere innlegg, og underbygger sine nye påstande med bevist usannhet.

Og som „garantister" for disse uhyrligheter anbringes straks i innledningen en rekke av universitetets mere kjente navne fra den foregående polemikk; flertallet av disse tor dog forutsettes ikke å kjenne til brosjyrens *virkelige* innhold, men ihvertfall stilles nu disse personligheter i et eiendommelig lys, da de fleste av dem tidligere just har påberopt sig sin *usakkyndighet* i ornithologien, mens de nu uttrykkelig nevnes som „*Landets første sakkyndige*" i dette innlegg for Norsk Ornithologi, som er i den grad drepende for sin forfatter, universitetsstipendiaten dr. Ørjan Olsens „*sakkyndighet*" på dette område, at selv det store publikum av dette vil forstå, at *nu er virkelig „Norsk videnskap i fare"*.

Olsens „taktikk" under hele denne affære har været den å *holde sig utenfor saken,* plumre op mest mulig støv og blande mest mulig utenforstående inn, i det hele gjøre forholdet mest mulig broket, alt selvsagt i det beskedne håp å få opmerksomheten bort fra *hans* „synderegister". Og i dette sitt avsluttende innlegg, som han kaller det, benytter han i hovedsaken samme „taktikk".

Istedenfor nu nemlig å holde sig til det stridens „markstukne" eple, jeg i henhold til „Tidens Tegn" har skutt av Colletts hode, går Olsen atter helt utenom *saken.* Mens hans to lange innlegg i dagspressen tidligere mest beskjeftiget sig med min person, går han nu over til mit arbeide. Han har øiensynlig — likesom bamsen i den gamle trall — fornemmelsen av, at det nu allikevel bærer utfor med ham, og „*da skal du med*", resonnerer han. Og så limer han isammen litt avissnakk herfra og litt derfra, „supplerer" dette med løsrevne uttalelser fra navngivne personer, utdyper disse med genial ondskapsfullhet og lager så endelig av dette grunnstoff sitt store sensasjonsnummer, nemlig: „*at mitt arbeide Norges Fuglefauna* for 22 år siden blev refusert ved en priskonkurranse ved Bergens Museum *som plagiat av Collett,* hvorfor *jeg hevner mig på avdøde Collett* først ved offisielt *å korrigere* hans gamle feil i mine arbeider, dernæst i et brev *beskylde ham for plagiat og tyveri,* og endelig, da Colletts hovedverk Norges Fugler foreligger, stempler jeg også dette som plagiat og interesseløst, idet det ikke inneholder noget nytt, men derimot en mengde feil, som alle dog ved eftersyn viser sig ikke å være feil. Videre reduserer jeg utgiverne til intet, er ubehagelig i den påfølgende polemikk og beskylder samtlige universitetets videnskapsmenn for plagiat, efter først å ha stillet dem i gåseøine. Endelig erklærer jeg alle mine

motstandere for usakkyndige og henstiller så til det samme foraktelige universitet å ta bladet fra munden og få en ende paa denne uverdige komedie, som utspilles i ly av norsk videnskap."

Som aktstykker vedrørende denne røverhistorie refererer Olsen til følgende 3 dokumenter: *1. „Morgenbladet" for 12. november 1921, 2. „Dagen" for 21. november 1921* og *3.* Et privatbrev fra mig til min ven konservator Wollebæk, dat. 24. nov. 1918.

Av „Morgenbladet" citerer han så følgende:

„Schaannings arbeide kom imidlertid ikke op til bedømmelse, idet det kort efterat det var indleveret blev bragt paa det rene, at det i stor utstrækning — uten kildeangivelse — var avskrift efter de av professor Collett tidligere offentliggjorte „Meddelelser". Hr. Schaanning havde, fremholdes det, plukket ut forskjellige ting hos Collett og sat dem sammen igjen. Naar arbeidet blev kasseret som konkurranseskrift, oplyses det, at dette skedde væsentlig paa grund av Collett selv, som blev opmerksom paa avskrift-avsnittene".

„Konservator Grieg, som var medlem av bedømmelseskomiteen" — fortsætter Olsen — „*supplerer* (i „Dagen" 21. nov.) disse uttalelser med følgende: *„Diagnoserne var utarbeidet efter Kolthoff og Jägerskiöld og de biologiske meddelelser hovedsakelig hentet fra Colletts arbeider. Der var forholdsvis faa originale observasjoner.*"

Nu er imidlertid saken den, at konservator Grieg *ikke* „supplerer" „Morgenbladet's historie, men tvertimot *korrigerer* den. Han skriver uttrykkelig i „Dagen" for 21. nov., *at den ikke er korrekt.* Derpå forteller han om konkurransen og arbeidets innlevering, og nevner som hovedfeil, at *„Diagnoserne var utarbeidet efter Kolthoff og Jägerskiöld og de biologiske meddelelser hovedsakelig hentet fra Colletts arbeider,*" men han sier *ikke*, at dette var gjort uten kildeangivelse. Og Grieg konkluderer med, „at arbeidet var i det hele for lite originalt til, *at det kunne prisbelønnes.*" Tilslutt forteller han da også uttrykkelig at *det blev rekvirert tilbake av forfatteren, for nogen skriftlig uttalelse fra bedømmelseskomiteen forelaa.*"

Mitt arbeide var — med andre ord — *oppe til bedømmelse*, men som umodent *ikke funnet verdig til den store gullmedalje.* Det blev heller ikke refusert, *men rekvirert tilbake av mig selv*, og grunnen dertil — jeg sat på skolebenken i gymnasiet dengang, er et kapitel for sig og kommer ikke Olsen ved[1]). Her kan det imidlertid være tilstrekkelig å oplyse om, at jeg nogle få år senere (i 1906) fra selvsamme bedømmelseskomite-medlem *mottok en inntrengende skriftlig opfordring til å forsøke mig på nytt i den samme priskonkurranse ved Bergens Museum*, et tilbud jeg på grunn av omstendighetene dog avslog.

Det fremgår således tilstrekkelig tydelig av de foreliggende dokumenter (inklusive „Dagen" for 21. nov. 1921, og som Olsen også refererer til), *at Olsen hele tiden har visst, at* „Morgenbladet"s ovenfor citerte historie var, hvad jeg dengang straks stemplet den for, nemlig *ondsinnet løgn fra ende til annen*, og når så Olsen hertil „plukker ut" Griegs „korrigerende" uttalelse (i „Dagen" for 21. nov. 21) og lar den „supplere" „Morgenbladet"s historie, så karakteriserer det personen Ørjan Olsen.

[1]) Konservator Grieg ved Bergens Museum har anmodet mig om ikke å offentliggjøre korrespondansen fra denne tid.

Ellers kan denne gamle „konkurranse-opgave"s senere skjebne suppleres med: da den 17 år senere som „Norges Fuglefauna" forelå trykt og supplert med en rekke av mine egne original-noter, blev den offentlig anmeldt av blandt annet også *ovennevnte bedømmelseskomité-medlem konservator Grieg*, som da (i „Norsk Jæger- og Fiskerforenings tidsskrift" 1916 s. 195) skriver:

„Hvad der imidlertid særlig gir denne bok værd er den indgaaende redegjørelse for vor fuglefaunas utbredelse og levevis. *Disse oplysninger, som for en væsentlig del er bygget paa forfatterens egne iagttagelser*, vil ikke mindst være til stor nytte," o. s. v.

Denne Griegs attest for *arbeidets originalitet* tiltredes også av professor E. Lönnberg ved Riksmuseet i Stockholm, som (i „Svenska Jägerförbunnets Tidsskrift" for 1917) skriver:

„Forfatteren har tydelig gått til sit verk med interesse och med *den föresätsen att i oll hufvudsak lita på egne iagttagelser. Härigenom har boken erhällid desto större värde* . . . . ."

Også konservator Nordgaard ved videnskapsselskapet i Trondhjem bekrefter dette i „Trondhjems Adresseavis", hvor han skriver:

„Kort og greit beskrives baade hvorledes fuglene ser ut og hvorledes de lever. *Der er en mængde originale iagttagelser som vidner sterkt om forfatterens energi og videnskapelige evner.*"

Hertil kan også føies følgende uttalelser av professor dr. L. A. Jägerskiöld, nordens største autoritet på området, og som ofrer det mitt arbeide en flere spalter lang og inngående kritikk (i „Aftenposten" nr. 212 for 17. april 1917), og hvorav hitsettes:

„Jeg har studert arbeidet nøie og indgaaende, og jeg maa erkjende at forfatteren i det store hele har skilt sig meget godt fra sit arbeide" . . . .

og

„Før jeg nedlegger pennen maa jeg faa lov til at lykønske forfatteren med utgivelsen av arbeidet og uttale det haap, at det maa faa en saadan mottagelse, at et nyt oplag snart maa bli nødvendig."

Olsens „sensasjonsnummer" inneholder således blott „dikt og forbannet løgn".

Så har vi det 3dje dokument, mit privatbrev til konservator Wollebæk, som foreligger in extenso (se brosjyren s. 7) og danner grunnlaget for kraftsatsen (øverst s. 12) nemlig: *„saa beskylder han Collett for i „Norges Pattedyr" at ha plagiert sig og kalder indirekte hans fremgangsmaate tyveri."*

Brevet lyder ellers i sin helhet:

„Kjære Wollebæk! I grunden burde denne henvendelse kanske være tilstillet forlagsbokhandler Nygaard, men som hovedredaktor for Colletts manuskripter hviler vel endel ansvar ogsaa paa dine skuldre. Forhaapentlig er det vel ikke tungere, end at du greier dette ogsaa — iallefald. Saken er i korthet: I sin bok „Norges Pattedyr" har Collett uten kildeangivelse brugt en hel del, baade data og tal, av mine observationer. Jeg har forstaat Olsen som om han ogsaa vil følge denne letvindte fremgangsmaate, idet han anførte at han blot hadde

tænkt sig at anføre div. kildeangivelser + nogen pene ord i forordet. Selvfølgelig vil han helst undgaa at bruke noget av mit, men da han vel vanskelig kan undgaa det om boken skal være nogenlunde „up to date", saa erklærer jeg herved paa forhaand, at enhver benyttelse av mine originalobservasjoner uten samtidig anført kildeangivelse vil bli betraktet som tyveri og ansvar gjort gjældende ifølge lovparagraf den og den, punkt det og det", hvilket herved bedes taget ad notam."

Slik lyder altså *mine* „beskyldninger" mot Collett for „plagiat og tyveri" — en utlegning som selvsagt får stå for Olsen & Co.s regning og sikkerlig vil bli vurdert efter fortjeneste. Forøvrig er det vel ellers ingen tvil om, at jeg i ovennevnte skrivelse skiller skarpt mellem de to personer Collett og Ørjan Olsen. Den førstnevnte har jeg selv overlatt mine privat nedskrevne pattedyr-optegnelser til avbenyttelse i verket „Norges pattedyr" og aldri gjort fordring på å bli nevnt hverken i forord eller tekst. Men når så Olsen *på basis herav mener å kunne benytte også mine bøker „uten kildeangivelse"*, protesterer jeg selvsagt mot en slik *lettvint* fremgangsmåte. „Hvad der er tillatt for Jupiter er ikke tillatt for Oksen", står der med rene ord, likesom der vel heller ikke kan være tvil om, hvem der i dette tilfelle er „Oksen".

Og på et likeså vaklende grunnlag fremsetter Olsen også næste kraftsats (i brosjyren s. 12): „Han (Schaanning) *hævner sig paa avdøde professor Collett* ved i denne bok („Norges Fuglefauna"), saavel som i et andet skrift at tillægge ham (Collett) en mængde feilagtige meninger, som Collett forlengst har forlatt, og saa korrigere disse for folkets aasyn."

Olsen sikter her til en serie anmerkninger under teksten i et par av mine eldre arbeider („Norsk Fugleregister" og „Norges Fuglefauna"), og som alle uten undtagelse korrigerer *samtlige* ornithologiske arbeider før 1912. Disse korrigerende anmerkninger er de samme i begge bøker. Nu er imidlertid „Norsk Fugleregister" utarbeidet under stadige konferenser med professor Collett og *forelå ferdig året før Collett døde, likesom nevnte* „korrigering" både ved sin form og sitt innhold absolut ikke gir anledning hverken til „spesielle motiver" som bakgrunn eller som braadd rettet mot nogen av de talrike forfattere som *alle her er tatt „over en kam"*, uten hensyn til om vedkommendes navn er Collett eller Olsen. Men da tilfeldigvis en liten anmerkning (s. 201) her også korrigerer Ørjan Olsens medarbeiderskap i „Norsk Illustreret Konversationsleksikon", hvor helt feilaktig er innført en for Norges fauna fremmed fugl, så forklarer dette kanske Olsens personlige opfatning av nevnte „korrigering", om det enn ikke undskylder det. Forøvrig taler disse korrigeringer selv sitt tydelige sprog, hvorfor jeg hitfører in extenso samtlige de som vedrører Collett[1]):

S. 72 og 190 om polarløper:

„Opgiften hos Collett (1868) og Bahr (1896), at arten ruger i landets nordlige dele, er feil."

---

[1]) De anførte pagina henviser henholdsvis til nevnte sider i „Norsk Fugleregister" (trykt i Bergens Museums Aarbok 1913) og „Norges Fuglefauna" (Kristiania 1916).

S. 72 og 183 om fjellmyrløper:

„Opgiften hos Collett (1864 og 1868, Steineger (1873) at arten ruger i Finmarken er vistnok feil. Sikre beviser for dens optræden i Tromsø stift foreligger ihvertfald ikke.

S. 73 og 184 om polarsnipen:

„Opgiften hos Collett (1864 og 68), Steineger (1873) og Bahr (1896), at arten ruger i Finmarken og Skandinavien nordenfor polarcirkelen, er feil."

S. 77 og 194 om lappsneppen:

„At den skal ha ruget i Lofoten samt paa fjeldene i Land og Valdres, som anføres av Collett (1868 s. 55) er usikkert og vistnok feilagtig."

S. 79 og 201 om Islandsspoven:

„Opgiften hos Sommerfeldt (1861), Collett (1868), Steineger (1873) om artens optræden og rugeforhold er feil."

S. 82 og 180 om Lap-bekkasin:

„Formodes av flere forfattere, Collett (1868 og 94) og Steineger (1873) at bebo høifjeldsmyrene syd for Dovre, og av Bahr (1896), desuten Jæren. Sikre beviser herfor foreligger dog (hidtil) ikke."

S. 83 og 209 om Tundra-loen:

„Opgiften hos Collett (1864 og 1869), Steineger (1873) og Bahr (1896) om at arten „ruger i landets nordlige fjeldegne", er feil."

S. 88 og 223 om Tundra-gaas:

„Opgiften hos Collett (1868), at arten jevnlig ruger i Finmarkens indre dele," er feil.

S. 90 og 226 om Grønlands-gaasen:

„Colletts formodning (1868), at arten muligens vil vise sig at ruge i Finmarken, er aldrig bekræftet, likesom heller ikke sikre positive beviser foreligger til grund for samme forfatters beretning (i 1881) om: at et rugende par i en aarrække blev iagttat paa Borgevær i Lofoten, sidste gang i 1875 (likesom ogsaa egg blev tilsendt universitetet til undersøkelse)".

S. 97 og 246 om polaranden:

„Opgives av Nordvi (1862) og Collett (1887) at ha ruget paa de russiske Hen Øer i Varangerfjorden i 1856 og 1878. Positive beviser herfor foreligger dog ikke."

S. 99 og 247 om Spitsberg-edder:

„Hos Collett (1894) anføres flere andenhaandsberetninger om at arten skal ha ruget ved vore kyster, ved Trondhjemsfjord 1885 og Vardø 1889 (Foslie), desuten paa Tjøtto i 1880 (Sparre-Schneider). Positive beviser foreligger dog ikke i nogen av disse tilfælder."

S. 107 og 268 om Islands-maaken:

„Opgives at ruge i Nordland, Sommerfeldt (1827), paa Ristø 62 N. B. (Rasch 1844), ved Tromsø (Liljeborg 1850), i Finmarken (Schrader 1853). I Øst-Finmarken ved Vardø (Sommerfeldt 1861), paa vestkysten og nordkysten (Collett 1868), (Helland 1899) og (Lie-Pettersen 1902). I ingen av disse tilfælder foreligger dog positive beviser."

S. 109 og 272 om polarjo:

„Opgiften hos Sommerfeldt (1861), Collett (1868), Steineger (1873) og Helland (1907) om artens rugeforhold nord for polarcirkelen samt i Øst-Finmarken er aldrig bevist. Likeledes er Bahrs beretning (1896) saavel om artens geografiske utbredelse som om dens biologiske forhold helt igjennem urigtig."

S. 111 og 277 om havhesten:

„Colletts formodning (1868) om at arten ogsaa fins rugende hist og her i Norge indenfor Polarcirkelen, er aldrig bekræftet (men av senere forfattere tat for et faktum, senest av Friderick, som i „Naturgeschichte d. Deutschen Vögel, Stuttgart 1905“, pag. 794 beretter om, at den ruger „in obern Norwegen“)“.

S. 113 om toppdykker:

„Sikre beviser for opgiften hos Collett (1868) og Helland (1913) om artens rugeforhold hos os foreligger dog endnu ikke.“

S. 115 og 283 om dvergdykker:

„Opgiften hos Collett (1864, 1868 og 1871) om fund av rede med egg ved Mjøsen og Bergen, er feil. Sikre beviser foreligger ikke for, at arten nogensinde har ruget hos os.

Opgiften hos Helland (1913) om redefund skriver sig vistnok fra de ældre feilagtige kilder.“

S. 115 om havimber:

„Opgiften hos Liljeborg (1849) og Collett (1868) om artens rugeforhold i Norge, er feil.“

S. 118 og 290 om Spitsberg-alken:

„Opgiften hos Collett (1868) om dens rugeforhold i de nordlige dele av landet er feil (og skyldes utvilsom iagttagelser om „oversomrende ungfugler“).“

Dette var altså „synderegistret“ med „de chikanøst formede rettelser, som *diktert av hevnfølelse* tydeligvis er tilføiet teksten efter Colletts død“. Jeg vil rå Olsen til å lese det i sammenheng, *korrigere* det og supplere det med alle de feil, han påpeker i mine arbeider; jeg skal såmen ikke *derfor* tro han gjør det av „hevnfølelse“.

II.

Det næste nummer i Olsens lange anklage (se brosjyren s. 12) tangerer endelig „hovedsaken“, nemlig Olsens befatning med Colletts hovedverk „Norges Fugle“ og min kritikk herav. Før jeg imidlertid går inn på dette kapitel igjen anser jeg det nødvendig først å gi nogen orienterende oplysninger med hensyn til Olsens „kritikk“ av min bok „Norges Fuglefauna“, som han i et kjør kommer tilbake til, idet han benytter den som enslags „verdimåler“ for sitt eget arbeide. Dette er selvsagt smigrende, men samtidig helt misvisende, da dette mit gamle arbeide absolutt ikke pretenderer å være hverken feilfritt eller up to date, anlagt som det er mere som en ekskursjonsfauna, og selv om det nu har været meget nyttig for Olsen som kildeskrift, så burde han forstå, at en ekskursjonsfauna på 300 sider ikke kan benyttes som „målestokk“ for et oprindelig stort anlagt samlerverk som Colletts „Norges Fugle“ med sine vel 1600 sider tekst.

„Schaanning sier selv *det* i sin fauna“, — forsvarer han sig med, samtidig som han oplyser, at denne fauna „vrimler“ av feil, for endelig å konkludere med, at det er „meget vanskelig å skrive Colletts hovedverk uten å gjenta, hvad der også står hos Schaanning“. Det er logikk som sier seks.

Kritikk er alltid sundt, og en god sak vil i realiteten alltid styrkes selv ved en hårdhendt kritikk, når denne blott er saklig; men er den ikke det, undergraver den saken istedetfor å føre den videre frem.

Når Ørjan Olsen således av mangel på argumenter gir sig til „å lage" sådanne, og han overfor publikum forsøker å bevise, at virkelige feil ikke er feil, selv om han vet det er feil, med andre ord gjør sannhet til løgn, da dømmer han sig selv som videnskapsmand, og *saken* er ferdig med ham.

Når jeg i mitt forord til „Norges Fuglefauna" (pag. VI) således uttrykkelig gjør opmerksom på, at jeg *som kilder* til mitt arbeide har benyttet bl. andre også *alle Colletts ornithologiske arbeider,* og Ørjan Olsen så i sin brosjyre serverer en rekke „plagiat-stikkprøver", som han opgir er hentet *nettop fra disse arbeider* og uten kildeangivelse, så vet jeg intet annet uttrykk for denne omgåelse enn *løgn.*

Når han videre (i brosjyren s. 10) som eksempel på virvar i mit arbeide anfører følgende tekstprøve (om kongeørn s. 134): „Paa redeplassen angriper parret i forening enhver forstyrrer, saa det altid er forbundet med fare at nærme sig redet," og så hertil tillegger mig i en anmerkning nedenunder (som tegn på selvmotsigelse) å si: „Den er yderst sky og angriper *aldrig* ved redet" (punktum), hvorefter han tilføier: „Hvad skal saa læseren tro?"

Ja, hvad vil leseren egentlig tro, gjentar jeg, om han (eller hun) nu *slår efter* på pagina 134 i mitt arbeide „Norges Fuglefauna", og så i teksten finner nevnte citat: „Paa redepladsen angriper[2]) parret" o. s. v., som igjen er supplert med en av mine originalnoter, hvori jeg forteller som mine personlige erfaringer om ørnens rugeforhold i Øst-Finnmarken, at „Den er yderst sky, og angriper *aldrig* ved redet, *om dette indeholder egg*". Siste halvdel av setningen, og just „pointet", nemlig „*om dette* (redet) *indeholder egg*", (indeholder redet unger skal ørnen derimot være nærgaaende), den klipper Olsen *samvittighetsfullt* bort, for så å kunne servere „den derved fremkomne selvmotsigelse" *som et eksempel* på virvaret i min fuglefauna. Og så trygg føler han sig for, at ingen av *hans* lesere vil øve kontroll her, at han høimodig tillegger at han „skal nøie sig med" dette ene eksempel.

Av Olsens øvrige „bluff-prøver" skal jeg her blott vise verdien av hans argumentasjon i anledning mine bemerkninger om *Bidens tripartitus* som næringsmiddel for pipanden, noget Olsen vel overlegent avfeier med følgende tirade (i brosjyren s. 9): „Uheldigvis er *Bidens tripartia* en sydlig lavlandsplante, som overhodet ikke forekommer i de egne av landet, hvor pipanden hovedsagelig har tilhold". Dette svar er et typisk „Godagmandøkseskaft". Ifølge Blyth er nemlig Jæren og traktene omkring Trondhjemsfjorden også kjente voksesteder for denne plante, således just de distrikter i Sør-Norge, hvor også pipanden, bedre kjent som Jærens lyng-

and — kanske er den hyppigste and-art (efter stokkanden). Videre foregår just endenes høsttrekk nordfra nogenlunde samtidig med denne plantes frøsetning, hvorved også den nordlige pipand-stamme så å si kommer til et dekket bord i disse samme trakter under sitt sydtrekk.

De øvrige eksempler (s. 9 og 10 i brosjyren) kunde Olsen også sparet sig. At sjøorren likesom de øvrige brednebbede duk-ender med begjærlighet søker efter såvel bløtdyr som krepsdyr vet nemlig enhver jeger, likesom enhver skolegut også vet, at de fleste frøetende finker inklusive konglebiten meget naturlig er henvist til insektkost om sommeren, eftersom frøsetningen tilhører efteråret. Derimot greier jeg ikke „pointet“ i eksemplene korsnebb, spurv og gjøk, og da jeg ved eftersyn finner mine opgifter her helt korrekte, turde forutsetningen for Olsens eventuelle „point“ mangle også i disse tilfeller.

Med hensyn til de av Olsen uttagne „plagiat-stikkprøver“ (se brosjyren s. 1.) skal jeg bare nevne to forhold, som hver for sig slår hele forutsetningen for dette hans sinnrik utspekulerte arrangement overende. For det første står nemlig samtlige de 4 verker av Collett, som Olsen forteller disse såkalte „plagiater“ eventuelt skulde skrive sig fra, *alle anført som benyttede kildeskrifter i forordet til min fuglefauna*, og for det annet foreligger her ingen „stikkprøver“, idet Olsen jo helt enkelt av 2 forskjellige beskrivelser om det *samme* forhold, bare konsekvent har *utelatt alt*, hvori disse beskrivelser skiller sig fra hinannen, mens han opsummerer de punkter, hvori de nærmer sig hinannen. I min originalbeskrivelse av dobbelt-bekkasinens spill for eks. forekommer således adskillig helt *nytt av interesse*, og som Collett heller ikke nevner han har iakttatt på sin lek, og omvendt. Men selvsagt har vi begge i hovedsaken sett nogenlunde det samme. Og når nu Olsen på den ene side med flid utelater alt det, hvori min beskrivelse varierer fra Colletts, mens han samtidig også på den annen side utelater alt, hvori Colletts varierer fra min, så må nødvendigvis det tiloversblevne nærme sig til hinannen. Da hadde man her ellers hatt grunn til å vente, at Olsen nu istedenfor med denslags „stikkprøver“ var kjørt op med alle „originalene“ til mine beskyttede „originalnoter“, som jo, efter hvad han påstår (se brosjyren s. 4) „næsten allesammen også finnes i omtrent samme ordelag i de av Collett tidligere utgivne avhandlinger.“

Og det var for å hjelpe Olsen hermed, at jeg (i „Stavangeren“ for 15 dec.) spesifiserte et snes stykker av disse „originalnoter“, og Olsens svar herpå (se brosjyren s. 4) faller da også just som jeg hadde ventet, at „*nevnte opgifter som oftest stammer fra Wessels bok, som utkom før Schaannings*“. Nu er det imidlertid igjen to ting, som er kjedelige for Olsen. For det første har Wessel, som den nøiaktige forsker han er, anført mig som kilde ved hvert eneste fund, han har erholdt gjennem mig, så av den grunn var det ikke nødvendig for Olsen å annektere disse

fund, og for det annet så *„plumpet“ nu Olsen like i den felle* jeg med velberåd hu her stillet for ham. Av de 60—80 plagierte fund har jeg nemlig „plukket ut“ ovennevnte 20 (som stod spesifisert i „Stavangeren“, og hvorav de 15 utmerker sig ved overhodet ikke å forekomme hos Wessel, idet disse skriver sig fra tiden efter hans bok utkom (mellem 1906—16), mens av de øvrige, som alle nevnes også hos Wessel, dog de 3 refereres *feil* hos ham, men *riktig hos Olsen efter min bok.* Således opgir Wessel (s. 29) om *Buskskvett*-fundet, at blott „to“ par blev funnet deroppe, mens jeg (i Øst-Finnmarken fuglefauna s. 17) opgir *fem* par, og Olsen opgir også *fem* par. Om *polargås*-fundet refererer Wessel blott „1 ekspl.“, mens jeg opgir et hun-ekspl., og Olsen også opgir et hun-ekspl. Om *Tundra-lo-fundet* refererer Wessel 1 ekspl. „sist i sept.“, mens jeg opgir 10 okt., og Olsen opgir også 10 okt. Av min „prøveballong“ på 20 fund refererer således de 18 sig til mine bøker og ikke til Wessel, tross Olsens påstand om at de nevnte opgifter *somoftest* stammer fra Wessels bok.

På den annen side kan det til en viss grad krediteres Olsens konto, hvad han nevner (i brosjyren s. 1.) om nogle få enkelt-fund, som ikke er signert i mitt arbeide i henhold til hvad jeg oplyser i samme forord. Men bare til en viss grad; i et enkelt av disse fund, *Hybris flammea (= Strix flammea* i Norges Fuglefauna s. 106) utgår endog helt, idet dette *er fullt korrekt signert hos mig.* Så vel dette som 2 av de øvrige, *Merops apiaster* og *Charadrius dominicus*, var nemlig ikke beskrevet av Collett dengang mit manuskript forelå i 1900 og er derfor blot signert *„Universitetsmuseet“*. Da så Collett beskrev dem i 1905 blev dette anmerket som note under teksten, og for ovennevnte *Hybris flammea* står denne note også helt korrekt anbragt med henvisning til Colletts arbeide i 1905, mens den derimot ved en inkurie under setningen er trukket op i teksten hos *Charadrius dominicus*, likesom henvisningen til Colletts arbeide i 1905 er bortfalt. At nogen „anneksjon“, som av Olsen fremholdt, imidlertid ikke er ment fra min side turde fremgå av, at samtlige disse av Olsen fremholdte „eksempler“ *alle uten undtagelse er angitt som Colletts fund og med full henvisning til trykkåret for hans arbeider* i min bok „Norsk Fugleregister“, trykt i Bergens Museums årbok 1912, og hvortil jeg tillater mig å henvise.

III.

Som jeg i det foregående har gjort opmerksom på kan der gjøres adskillige innvendinger mot mitt arbeide „Norges Fuglefauna“, spesielt med hensyn til stoffets ordning samt artsbeskrivelsene, som hovedsakelig er bearbeidet efter „Nordens Fåglar“ og således *ikke er basert på norsk materiell.* Det var da også denne siste mangel, som egentlig var den avgjørende ved Bergens Museums konkurranse, idet selvsagt en beskrivelse over Norges fugle *forutsettes* bygget på norsk materiell, selv om dette ikke uttrykkelig

nevnes i opgaven, og som jeg derfor også den gang misforstod. Og nu går Olsen, som er gammel universitetsstipendiat, bort og gjør akkurat det samme som jeg gjorde som skolegut, bare med den meget vesentlige forskjell, at jeg uttrykkelig nevner i forordet, at artsbeskrivelsene er utarbeidet efter „Nordens Fåglar“, *mens Olsen ikke nevner et ord om, at han direkte har oversatt disse bl. a. efter Hartert,* og tross der i Colletts testamente videre uttrykkelig står, at de skal utarbeides på grunnlag av norsk materiell. I henhold så vel til verkets titel som til forutsetningen i Colletts testamente er det derfor rett og slett *bedrageri,* når verkets artsbeskrivelser viser sig å være plagiert, uten at dette uttrykkelig er gjort opmerksom på i verkets forord. Og når jeg i min kritikk benyttet det her kanskje noget misvisende uttrykk, at verket hovedsakelig var et plagiat, så var dette egentlig ment som et *formildende* uttrykk for å undgå å bruke det sterkere ord: Bedrageri, på samme tid som det anvendte uttrykk dog også pointerer, at det var verkets *hovedinnhold,* efter mit skjøn altså de lenge ventede norske artsbeskrivelser, som var forfusket ved plagiat. I de påfølgende forklarende linjer definerer jeg derfor også denne opfatning, idet jeg uttrykkelig nevner at *hovedarbeidet* her vilde komme til å ligge i utarbeidelsen av de systematiske „artsbeskrivelser“. Og med hensyn til bokens øvrige del gir jeg jo også på sett og vis „keiseren hvad keiserens er“, idet jeg uttrykkelig fremholder at „De biologiske oplysninger vedrørende avsnittene forplantning og levevis er derimot gjennemgående utførlig behandlet og er utvilsomt det som gir verket en viss verdi. Her foreligger et alsidig og uttømmende materiale, resultatet hovedsakelig av Colletts egne iakttagelser, kompletteret o. s. v.“

Straks denne min kritikk forelå insinuerte som bekjent Olsens medarbeider Landmark offisielt, at kritikken var et utslag av *personlig* forfølgelse mot Olsen, et argument, som da også straks blev godkjent og benyttet av Olsen i hans første innlegg i dagspressen. Imidlertid fremgikk det tydelig av den da påfølgende polemikk, at det tvertom var Olsen som „var helt blendet av hat“ for å benytte hans eget uttrykk, og da han så lite kjenner sin egen begrensning, at han ikke øiner grunnen for min kritikk innenfor denne, søker han nu utenfor og lager noget av intet. Han optrer — med respekt å melde — som „skaper“, og resultatet er et mesterverk i hans eget billed, likeså *gjennemsiktig og hult som Olsen selv. Ti som det av det foregående fremgår, eksisterer simpelthen ikke de av Olsen nævnte forutsætninger engang for noget angrep på avdøde professor Collett, som jeg tvertimot stod i den mest venskabelige korrespondanse med gjennem de siste 12 år av hans liv.*

Og forøvrig fremgår det med full tydelighet av min kritikk (hvad jeg også nevner i mitt svar til professor Bonnevie i „Aftenposten“ for 25 nov. 1921) at det ikke er professor Colletts verk, min kritikk vil kaste skygge over, *men over noget som utgis for Colletts verk* og som, om der nu ikke

skrikes fra — uavvendelig engang vil kaste skygge ikke bare over Colletts lange og verdifulle livsarbeide, *men også over den store forskers navn.* Og Colletts navn er ikke Norges eget eie lenger; det tilhører den internasjonale videnskap, og ganske særlig den ornithologiske, og vi ornithologer skylder ham så meget og står i så stor gjeld til den avdøde videnskapsmand for alle hans rike fund og gjennemført pålitelige førstehåndsiakttagelser, at vi skylder hans minde å holde det rent — *alt annet uvedkommende* — selvom det selvsagt vil svi litt i en rekke personligheter, som i mer eller mindre grad har ansvaret for denne sørgelige affære. Ti istedetfor å følge Colletts plan og i uoverensstemmelse med det av Collett selv utsendte første bind av verket og *endelig stikk motsatt hans siste testamentariske vilje,* nemlig å utarbeide fuglenes artsbeskrivelse efter de på Tøien-museet av Collett med flere innsamlede serier av norske skinn etc., har utgiveren Ørjan Olsen helt enkelt *ordrett avskrevet en rekke utenlandske artsbeskrivelser in extenso,* — eller eventuelt latt en skrivemaskindame utføre dette arbeide, — og i et par av de av mig uttatte 12 stikkprøver er endog vedkommende utenlandske forfatters *resonnerende bemerkninger* tatt med på kjøpet. Og *alt dette uten ved et ord å antyde disse kilder hverken i forord eller tekst,* og så fremlegges dette „arbeide“ først som Colletts eget; men nu som plagiatet er offisielt forsvares det som „overensstemmende med hans plan og påbegynte verk“.

Hertil kommer så alle de grove feil samt de rent tekniske mangler, som står i motstrid til utgiverens egne oplysninger i verkets forord, for ikke å tale om det gjennemførte slurveri som gjør, at man aldri føler sig sikker på, om det foreliggende er riktig referert. Og alt dette i motsetning til den ytterste grad av nøiaktighet, som preger alle Collets tidligere arbeider, og den grundige trygghet studiet av disse alltid bibragte den tilfeldige leser, mens man her som sagt ofte ikke vet hvad man skal tro. Betegnende herfor er det hvorledes en utenlandsk spesialist opfatter situasjonen, idet han i et brev til undertegnede bl. a. beklager, at andefuglenes drakter „helt feil beskrevne er gaaet like ind i verket“, som han uttrykker sig, og samtidig gjør opmerksom på, at også et par tekstfigurer (i bd. III s. 59) her beklageligvis har byttet plass, hvorfor han for disses vedkommende tilføier: „Dette er vel et tilfælde?“ Sikker er han tydeligvis ikke på, om Ørjan Olsen i det hele har visst bedre. Og et annet sted, under orre-varieteter (i bd. II), forekommer ikke mindre enn tre virkelige feil på en og samme side, hvorav i hvert fall de to kunne være undgått, om utgiveren blott hadde gjort sig det bryderi å undersøke saken. Karakteristisk for verket er også div. „biologiske fenomener“, kan man vel kalle dem — og som absolutt ikke har noget med Collett å gjøre, men ikke desto mindre står der til liten heder for hans forskernavn. Jeg skal bare nevne et eksempel (i bd. I s. 221), hvor der berettes om den almindelige kjøttmeis (talgoksen), at den flyver avsted med maten „i *klørne*“.

Jeg har da også hele tiden tatt den slags „fenomener“ som misforståtte oversettelser fra en eller annen tysk forfatter, helt til Olsen i sitt første svar i „Aftenposten“ indignert oplyser om, at han „uten at regne paa det *har latt ogsaa alle sine private optegnelser gaa i Colletts navn*“. Hvor „velment“ denne form for generøsitet nu enn er ment fra Olsens side, så antar jeg, at ikke bare Collett selv hadde betakket sig herfor, men også forlaget, som har kontrakt om Colletts optegnelser, samt *ikke minst publikum, som i tillid til Colletts gode navn anskaffer sig dem*, og da selvsagt også har krav på *å få disse* og ikke hr. Olsens.

I en artikkel i „Aftenposten“ anfører professor Bonnevie at hun neppe tror det vil være mulig å utføre et arbeide som „Norges Fugle“ uten å plagiere tidligere forfattere. Heri har hun til en viss grad rett, idet vel de fleste almenkunnskaper også i ornithologien selvfølgelig en gang tidligere har stått på trykk, men vi vet ikke lenger hvor, og spesiell interesse har dette heller ikke eftersom det sorterer under begrepet almenkunnskap. At rypen er hvit og ravnen sort eller hakkespetten grønn med rød kalott, som Wollebæk forteller i „Morgenbladet“, det vet vi nu engang, så disse eksempler kunde derfor også Wollebæk ha spart sig. Ikke destomindre er der dog mange „grønspetter med rød kalot“ som allikevel ikke er så ensartet at de *alle* efter den moderne ornithologi nu rangerer under den eldre videnskapelige fellesbetegnelse for hovedarten. Der er nemlig *nuanser i grønt og nuanser i rødt*, og *når variasjonsgrensene innenfor nuanser etc. kan spesifiseres geografisk efter bestemte lokaliteter*, således at en hovedart kløves i ett for tiden ubestemt antall underarter innenfor hver sitt område, da er det ikke lenger tilstrekkelig i en videnskapelig beskrivelse til eksempel av grønnspetten blott å anføre at den er „grøn med rød kalot“. Dette samme gjelder imidlertid en hel rekke norske fugler, som ganske sikkert optrer hos os i flere vel skilte underarter; i enkelte tilfelle er det endog blott underarten som forekommer her, mens hovedarten er bosatt på en ganske annen kant og aldri er påvist i Norge. Alle disse spørsmål forutsattes løst nu i Colletts store verk, men står dog alle fremdeles åpne.

Med hensyn til å kunne benytte andre forfatteres arbeider er dette en selvfølge at så skal skje eftersom litteraturen jo foreligger for å benyttes, likesom en landsfauna overhodet *ikke kan skrives* eller i hvert fall ingen videnskapelig værdi vilde ha, om ikke samtlige kildeskrifter samtidig blev gjennemgått. *Men selvsagt plikter man også å anføre sine kilder.* Hvor det blott gjelder almindelige „lærebøker“ med generelle oversikter skulle det vel være tilstrekkelig å nevne sin hovedkilde i bokens forord, mens et arbeide som fremlegges med krav på å være videnskapelig, selvsagt bør føre en fullstendig fortegnelse over benyttede kilder, likesom alle spesifiserede fund og sær-observasjoner bør vedføies iakttagerens navn samt trykkåret for offentliggjørelse i parenthes. Å spesifisere fund uten

samtidig å nevne kilder er unødvendig forsåvitt ikke fundet er utgiverens eget, og ved først å spesifisere enkelt-fund uten samtidig å nevne „kilderne“ for disse (i hvert fall i forordet) foreligger *en tilsnikelse* av utgiveren, likesom et sådant løst nevnt fund (uten kildeangivelse) ikke har værdi uten i forbindelse med kildeangivelsen. Denne (eventuelt observatørens navn) *er fundets værdimåler* og overhodet avgjørende for, hvorvidt fundet bør tas i betraktning. Skulde nemlig alle kjente fund tas med, blev nok resultatet noget anderledes for mange arters vedkommende, idet det jo gjelder *å velge med kritikk*, og ikke sluke alt „råstekt“.

I overensstemmelse med denne overalt i den videnskapelige litteratur benyttede fremgangsmåte for kildeangivelse nevner da også professor Collett i sitt forord til „Norges Pattedyr“ uttrykkelig: „*Hvor der i paranthes er anført et navn og et årstall, henviser dette til en trykt avhandling*“. Og gjennem nær 800 sider tekst følger også Collett denne gyldne regel i „Norges Pattedyr“; hver gang han således her for eksempel berører det i „Stavanger Museums Årsberetning av A. W. Brøgger i 1908 publiserte Vistefund, og det er mange ganger, opgir han pliktskyldig sin kilde og anfører for hver gang *(A. W. Brøgger og Winge 1908)*.

Ørjan Olsen derimot, som opgir i den grad pliktskyldig å ha fulgt Colletts plan og den av Collett i „Norges Pattedyr“ anviste fremgangsmåte, at han endog av „pietetshensyn“ sløifer den systematisk ordnede oversikt i „Norges Fugle“ fordi „Norges pattedyr“ mangler en sådan, eller bevist endog innfører helt feile beskrivelser (konf. andedraktene) etc., blott fordi han „ikke ønsker“ korrigere noget, som Collett engang har nedtegnet; han undser sig dog ikke for å bryte dette „prinsip“, *hver gang det faller ham selv beleilig*, således for eksempel i verkets kildeangivelser, med andre ord nettop hvor det spesielt gjelder å være nøiaktig og omsorgsfuld, og hvorav en videnskapsmanns renomé på sett og vis avhenger.

Og hos Olsen i „Norges Fugle“ leder man derfor forgjeves bl. a. efter kildeopgiften „(A. W. Brøgger og Winge 1908)“ til tross for at Olsen så å si endog har laget et spesielt avsnitt: *Forhistorisk utbredelse*, omtrent **utelukkende av Vistefundets stoff**, idet samtlige 28 fossile fuglefund herfra refereres et lignende antall ganger, men **ikke i et eneste tilfelle** med **angivelse av kilde.** Fortjener noget signaturen plagiat eller litterært tyveri så bør også dette avsnitt av Olsens arbeide komme i betraktning.

Det virker jo derfor også nærmest komisk, når Olsen (se brosjyren s. 4) tillater sig følgende tirade: „Det vilde efter min opfatning være helt forkastelig at belemre en haandbok som denne med et saadant utal av navne. De yderst faa som har interesse av navnene eller gjennem disse skulde ville prøve opgiftens rigtighet, vil finde dem i Colletts „Mindre Meddelelser“, og de andre kildeskrifter, hvor pladshensyn har spillet mindre rolle“.

Olsens mening her er ikke god å forstå, idet jo hans fund for det første ikke er navngitt, likesom Colletts „Mindre Meddelelser“ blott foreligger i tiden 1872—92. Og da andre kildeskrifter overhodet ikke eksisterer i verket (det er jo nettop det som påklages) hvordan skal man da kunne „prøve opgiftenes rigtighet“ i disse, når ikke engang fundene selv er navngitt? Denne selvmotsigelse til tross uttaler dog Ørjan Olsen her — uten å vite det — dommen over sitt eget arbeide, nemlig: *Et videnskapelig materiell kan ikke kontrolleres uten ved kildeangivelser, og mangler disse, er materiellet værdiløst.*

Olsen har imidlertid plagiert ikke bare *Hartert* (for avsnittene: Artsbeskrivelser, raser, utbredelse) og *Brøgger* (i avsnittet Forhistorisk Utbredelse), samt *undertegnede* (for div. fund og biologisk stoff *fra mine trykte arbeider*), men en hel del annet stoff er også avskrevet uten hensyn til eiermennene. Således beklager bl. a. en av vore dyktigste fuglekjennere, ferskvannsbiologen H. Huitfeldt-Kaas (som ikke engang er nevnt som „korrespondent“ i verkets forord) sig i sin nylig utgivne „Ornithologiske Dagboksutdrag“ (trykt i Drammen 1921) i følgende ordelag:

„Det var forutsetningen at denne artikkel skulde ligge færdigtrykt inden professor Colletts store arbeide: „Norges Fugle“ utkom. Jeg frygtet nemlig for at professor Collett som har hat mine ornithologiske dagbøker til gjennemsyn *ikke* skulde ha citeret mig som autor til de fra mine dagbøker hentede iagttagelser i saa vid utstrekning som efter min mening onskelig kunde være. *Det samme gjoldt utgiverne av Colletts efterlatte ornithologiske opregnelser. Min formodning herom er ogsoa slaott til*“.

For at søke at hindre at autorretten beroves mig for ialfald enkelte av mine original.-observationer, skal jeg ... o.s.v. ...“

Her følger så en rekke iaktagelser, som Olsen uten angivelse av kilde har overført til „Norges Fugle“ fra Huitfeldt-Kaas’ dagbøker, og som Huitfeldt-Kaas derfor *offisielt* nu reklamerer som *sin* eiendom.

I et brev dat. 12 nov. 1921, skriver en av vore yngre ornithologer til undertegnede:

„Har netop læst Deres flængende kritik av „Norges Fugle“. At det var saa galt med bogen vaaget jeg ikke tro, *selv om jeg ogsaa ved et flygtig gjennemsyn har set, at værket ikke hor meget av Colletts aand.* Ja det var godt der blev sagt et kraftig ord til „Ornithologen“ i Kristiania. *At mine notiser er benyttet flere steder som utgiverens eget arbeide,* det maatte han saa gjerne, de var vel ikke saa meget værd at han blev fet av dem“.

I „Stavangeren“ for 17 jan. 1922 skriver en av Vestlandets beste fuglekjennere, direktør Ths. H. Poulsson bl. a.:

„Det er beklagelig for *sakens* skyld, at utgivelsen blev lagt i Hr. Ørjan Olsens hænder; professor Colletts livsværk — kan man vel si for fuglene var hans kjælebarn — *hadde fortjent en bedre skjæbne.* Men kritikken vilde ha vundet betydelig, om den hadde været ført i en mere overlegen og mindre tilspisset form“. —

En av de autoriteter, som Ørjan Olsen forøvrig påberoper sig i sin nevnte brosjyre, skriver bl. a. også i et brev til undertegnede (datert Bergen 19 nov. 1921) følgende:

„Ørjan Olsen har tat sin opgave *altfor letvindt, derom kan alle være enige.* Ikke alene „tilfældet Hartert", men også forskjellige andre indvendinger *kan med rette gjores mot ham*".

Når jeg her har tillatt mig å referere et par offisielle og et par private uttalelser om denne sak, så skjer dette blott til oplysning for Ørjan Olsen, som temmelig naivt i sin brosjyre forutsætter at jeg står helt alene i min kritikk over hans arbeide, da ingen „offisielt" forsvarer mitt standpunkt. Saken er vel helt enkelt den, at jeg ingen „offisiel" hjelp har trengt, likesom det jo også kunde tenkes, at det ikke er retfærdighetsfølelse over for Olsen, men kanskje mere ydmygelsen for Universitetet og ikke minst hensynet til forlaget, som er „*drivfjæren*" i den såkalte „sakkyndige" assistanse, som Olsen tilskriver sin egen fortjeneste. Kanskje nedenstående fra universitetshold mottatte brev kan bibringe hr. Olsen en annen opfatning av denne situasjon. Brevet lyder i sin helhet:

Hr. konservator H. Tho. L. Schaanning! „Allerede for længe siden hadde jeg stor lyst til at skrive til Dem om Colletts „Norges Fugle" og utgiveren Ørjan Olsen, men der er kommet stadig noget iveien. Ogsaa jeg har en mængde ting at utsætte paa arbeidet, *ting som De ikke engang har berørt.* Jeg har det indtryk at Olsen ikke kjender fuglenes liv videre fra selvstændige iagttagelser ute i naturen, men i *rent overveiende grad har hentet sine oplysninger fra andre forfattere,* naar han har maattet gaa utenom Colletts optegnelser. Jeg har ikke tid til nu at gaa i detalj, men o s.v......."

Længere nede fortsætter avsenderen: „Jeg har arbeidet til anmeldelse i „B. J. & F. Tidsskrift"; *men min anmeldelse kommer ikke til at bli som den burde,* fordi jeg er bunden paa hænder og føtter paa alle kanter. *Jeg er saaledes forlaget meget forbunden,* videre har flere av universitetets folk været paa mig for at be om pen behandling av Ørjan Olsen, likesaa staar nævnte Tidsskrifts redaktion paa hans side. Mere en anden gang om denne sak. Kanske kommer jeg om nogen tid eller ialfald til sommeren til Stavanger og skal da opsøke Dem. Med de besste hilsener og ønsker for det nye aar.

Kristiania 20 januar 1922". Deres *Hartvig Huitfeldt-Koos.*

Som man ser er der mange hensyn utenfor videnskapen som spiller inn i „Norsk" videnskap, og refleksjonene gjør sig selv: Norsk videnskap i fare!

Men om berettigelsen av min påtale for plagiat og manglende kildeangivelser i Olsens arbeide tør der efter foranstående neppe være to meninger.

IV.

Så kommer vi til min „lange rekke av beskyldninger for feil" hvorav Olsen (ifølge brosjyren s. 7) „*kun har funnet 2—3 virkelige sådanne*". Her innrømmer han så (merkelig nok) hvad jeg anfører om rypeorren og gjerdesmetten, samt delvis den 3-dobbelte feil i litteraturhenvisningen under den første, som han dog — efter sedvane — pådutter Collett. Det samme gjør han nemlig i en hel rekke tilfeller, han ikke kan komme utenom, således om Ederfugl-hannens farveskifte, Dvergdykkerens forhistoriske utbredelse, de gale oplysninger om Stillidsen på Vestlandet og om Båndkorsnebb, Stellersand (= Polarand) og Hvitkindgås (=Grønn-

landsgåsen) i Finnmark; videre om det vilkårlig fikserte artsantall samt fundet av Canada-gåsen, for ikke å glemme systemet (som Olsen glemte), alt overføres uten videre på Colletts konto. Jeg kan imidlertid oplyse Olsen om, at Collett ikke hadde den samme opfatning av disse forhold i 1912, som 20 år tidligere (i 1892), likesom det er alt annet enn „fair" å fralegge sig det ansvar man en gang har påtatt sig, og henviser jeg i den anledning til Olsens store ord i værkets forord, samtidig som jeg godskriver nævnte feil på min konto.

Og av de øvrige nevnte feil er det så egentlig blott „min beskyldning" for, *at værket ingen nyheter inneholder*, samt Olsens videnskapelige *prioritetsnavner* og anvendte *norske navner* tillikemed hans *sammenblanding av vor Blåkjelk* (= Bjellefugl, *Luscinia s. suecica*) med den mellemeuropeiske art (Donauspiller, *Luscinia s. cyanecula*), som han helt fastholder, idet han for de øvrige feils vedkommende dels blott anfører, at noget lignende også nevnes i min fauna, eller simpelthen serverer et „Goddagmandøkseskaftforsvar" og som jeg derfor også tar som en innrømmelse.

Jeg skal i det efterfølgende „revidere" disse Olsens feil punkt for punkt i ovennevnte orden og begynde med:

A. „Om min „beskyldning", at verket ikke inneholder noget nytt".

Dette er helt korrekt. Verket var *helt igjennem en skuffelse* i så henseende, først og fremst ved å savne de av alle ornithologer så lenge imøteseede originale artsbeskrivelser over *norsk fuglemateriell*, og dernest ved, som hovedværk betraktet, at være ført *meget mangelfullt up to date*. Betegnende i så henseende er kapitlet: *Forhistorisk utbredelse*, som omfatter ialt blott ca. 30 arter jordfundne fugler, mens det for tiden hos os påviste artsantall går op i *over det dobbelte*. Flere viktige enkeltfund mangler også, som til eksempel det i „Trondhjems Videnskapsselskaps skrifter" (for 1917) nevnte fund i Trøndelag av Rype-Grous, eller det første og den gang eneste foreliggende norske fund av bastarden mellem *Lagopus lagopus x Lagopus scoticus*. Heller ikke har jeg på et par tilfeller nær funnet noget *nytt* av særlig interesse, og som jeg ikke tidligere har sett offentliggjort. Dette inntrykk av verket er heller ikke spesifikt for undertegnede, men deles av adskillige fagfolk. Således skriver den danske ornitholog E. Lehn-Schiøler bl. annet:

„Over Colletts *egne* iagttagelser er der god grund til at glæde sig, *men jeg har set de fleste av disse offentliggjort i forveien*", og senere fortsetter han: „men *det føles som en skuffelse* at intet virkelig forsøk er gjort paa at utrede raserne eller rette og fuldstændiggjøre dragtbeskrivelserne, der hos Hartert *langtfra altid er fyldestgjørende eller riktige*. Men nettop derfor skulde nu skandinaviske fuglekyndige tage fat og fylde op de huller, som han har maattet lade aapne. One man cannot do everything".

Ørjan Olsen har imidlertid et annet syn på disse forhold, og dette turde da også få sin forklaring i den måte, han forsøker å motbevise min

karakteristikk av verket på, idet han (i brosjyren s. 10 og 11) gir sig til å „ramse op“ henimot et snes av „sine nyheter“, alle sammen „*stoff som Collett lenge for den tid (1916) hadde samlet, men ikke publisert*“, som han uttrykker sig. Og sjelden har vel en såkalt „fagmann“, gått grundigere i vannet, idet så godt som alle disse nyheter uten undtagelse er *gamle, velkjente og forlengst publiserte fund*, dels av Collett selv (før 1894), dels av Jägerskiøld i „Nordens Fåglar“ i 1911—13, og dels merkelig nok, også av undertegnede Schaanning selv. En enkelt „nyhet“ Furukorsnebbet på Gripp, skriver sig endog fra salig professor Rasch' tid i 1843 og er således 80 år gammelt. Imidlertid har Olsen på grunn av sitt manglende kjennskap til den ornithologiske litteratur virkelig tatt alle disse fund for „videnskapelige nyheter“, og — selvfolgelig — annektert dem som sådanne, og for nu å gi ham anledning til å rette dette „misforhold“ og anføre de manglende kildeangivelser, skal jeg her gi ham en fortegnelse over disse for den første halvparts vedkommende; den siste får han derimot lete sig frem til selv, dels i „Naturen“ og dels i vore museers årbøker.

Ad Blåkjelken (= Bjellefugl): At „den også ruger på øerne i Nordland og Tromsø amt“ er ingen nyhet pr. Olsen 1921. Collett oplyser (Mindre Meddelelser 1894) at den *ruger i Tromsø amt*, og Jägerskiöld (Nordens Fåglar 1911—13) at *den ruger på Nord-Norges lavland*, mens undertegnede (Norsk Fugleregister 1913) opgir: *Bjerk- og Vidjeregionen over hele landet op til Russe-grensen*“.

Ad Buskskvetten: „At den er påtruffet nordenfor Alten og skutt i Tanen i 1895“ er ingen nyhet pr. Olsen 1921. Jägerskiöld oplyser om „*Tanafundet*“ (Nordens Fåglar 1911—13), mens undertegnede så vel i (Øst-Finnmarkens Fuglefauna 1907) og (Norsk Fugleregister 1912) anfører den som *rugende endog helt oppe ved Russe-grensen*.

Ad Havesanger. At „den er almindelig i Målselven og fåtalligere nordenfor“ er ingen nyhet pr. Olsen 1921. Undertegnede oplyser (Norsk Fugleregister 1913), at den ruger alm. over hele landet op til Russegrensen, men *mindre hyppig og neppe årlig i Finnmark*“.

Ad Nordisk gulerle (Såerle). At „den undertiden ruger „her og der“ på det sydlige lavland“ er ingen nyhet pr. Olsen 1921. Collett oplyser bl. a. (Mindre Meddelelser 1894) om en rugende koloni ved Lillestrøm i 1886.

Ad Furukorsnebb. At „den er set på Gripp og Stordø etc.“, er ingen nyhet pr. Olsen 1921. Observasjonen på Gripp er *av Rasch* i 1843, og citeres med full kildeangivelse av *Collett 1868*, som også (i Ornith. Bemærk. 1871) gir oplysning om Stordø-fundet i 1870.

Ad Skjæren. At den undertiden påtreffes ovenfor bjerkebeltet er ingen nyhet pr. Olsen 1921. Undertegnede oplyser selv (Norsk Fugleregister 1913) at den ruger ved *beboede steder over hele landet* optil Russegrensen.

Ad Hvepsevåken. At „den undtagelsesvis er påtruffet også nord for Dovre" er ingen nyhet pr. Olsen 1921. Allerede året for (i 1920) oplyses i „Norsk Ornithologisk Tidsskrift" om et fund fra Trøndelag. Efter „Naturen" for iår kan dette yderligere suppleres med, at arten ruget her oppe i 1918. Jeg vil ellers her benytte anledningen og henstille til Olsen å korrigere sin opgift i „Norsk Illustreret Konversasjonsleksikon" hvis i disse dage utsendte Bd. V. fremdeles inneholder Olsens gamle feilopgift om, at Hvepsevåken ikke er påtruffet nord for Dovre.

Ad Musvåken. At „den er utbredt til Nordlandsgrensen", er ingen nyhet pr. Olsen 1921. Herom oplyser Jägerskiöld („Nordens Fåglar" 1911 —14) og undertegnede (Norsk Fugleregister 1913). Olsens opgift om forekomst i den 10 mil nordligere liggende Hattfjelldal turde derimot trenge bekreftelse.

Og hermed får det være nok, spesielt da Olsens næste „nyhet", fundet av Taimyr-rugeplassen til Tringa subarquata (= Tundrasnipen, Erolia ferruginea) helt åpenlyst *ikke kan henføres til* „stof, som Collett har samlet, men ikke publiseret", eftersom Collett mig bekjent ikke har været på Taimyr. Ellers ligger Taimyr som bekjent på den av mig nevnte sibiriske ishavskyst, likesom artens hoved-rugeplasser (utenom Taimyr og de Ny Sibiriske øer) ifølge Hartert fremdeles ikke (pr. 1916) var kjente.

B. Om Olsens videnskapelige nomenklatur: „Prioritetsnavnene".

I henhold til Olsens uttalelse i verkets forord om den videnskapelige nomenklatur, nemlig „at førsteprioritets-navnene gjennemgaaende var anvendt", oplyste jeg i min kritikk, at verkets tekst og forord her stod i strid med hinannen, idet ca. halvhundrede navn av *300 ikke var efter nugjeldende prioritetslov*, og gav en rekke eksempler herpaa. I „Aftenposten for 13 des. 1921 svarer Olsen:

„Disse navne er med yderst faa undtagelser uttat av en bok, som nylig er utgit av Hartert sammen med 3 andre verdenskjendte professorer med det specielle formaal at fastslå prioritetsnavne til bruk for senere forfattere. Hr. Schaanning vet det altsaa bedre."

Herpå fik Olsen følgende svar (i „Stavangeren" for 15 des. 1921):

„Hertil maa undertegnede Schaanning bekjende nei. Jeg vet ingen bedre kilde end Hartert etc.; jeg oser selv endog av den samme kilde, bare med den forskjel, at det verk av disse, som Ørjan Olsen oser av, og som han freidig forteller om „nylig er utgit"; det er nu allikevel 10 aar gammelt (trykt i London 1912), *men revideret i løpet av de sidste 4—5 aar.* Da Olsens forlægger imidlertid utvilsomt har interesse av at faa ogsaa den videnskapelige nomenklatur i „Norges Fugle" rettet sammen med de øvrige paaviste feil i det tillægshefte, fakultetet stiller i utsigt, henviser jeg for disse rettelsers vedkommende til „British Birds", aargangene 1917 og hitover."

Dette er jo „rene ord for pengene", og Olsen burde nu — synes jeg — været fornøiet og pent takket for oplysningen i hvert fall; saken er jo oplagt. Men pillen er hård, og Olsen foretrekker å kvittere med følgende (se brosjyren s. 5):

„Jeg har ikke oplyst i forordet at prioritetsnavnene uten undtagelse er anvendt. Collett har her stillet mig frit, idet han har undertegnet en protest mot, at gamle, helt indarbeidede betegnelser uten undtagelse skal forkastes. *Det vil da til en viss grad bli en smaksak, hvilke navne man finder at maatte beholde.*"

Olsen fastslår nu altså *som feilaktig sin første uttalelse om, at navnene på ytterst få undtagelser nær* er efter prioritetsloven og Hartert, idet de mere *„er reguleret efter hans egen smak"*. Dette har jeg heller aldrig betvilt, tross intet herom står i Olsens forord, likesom det også helt bekrefter min uttalelse om, at *en stor del av navnene ikke er efter prioritetsloven.* Og det var dette forhold kritikken gjaldt.

Imidlertid stemmer nok heller ikke Olsens for anledningen „smakfullt" regulerte navnearrangement overens med prinsippene for den av Collett med flere undertegnede protest, idet Olsen som oftest *ikke* har beholdt de gamle innarbeidede betegnelser som han her oplyser om. Den gamle „Turdus musicus" er således overflyttet på rodvingen, og han har endog i den grad regulert sin „smak" efter Harterts foreldede utgave, at han har antatt endel her som tvilsomme opsatte navne, blandt andre nettop de av mig som eksempler anførte (i min kritikk), således *Gavia* istedenfor *Colymbus*, *Colymbus* istedenfor *Podiceps*, *Chelidon* istedenfor *Hirundo* o. s. v. Hadde han her handlet i overensstemmelse med den av Collett undertegnede protest, som han *nu* påberåber sig, vilde han ikke ha ombyttet alle disse navn, men beholdt *Colymbus* (istedenfor Gavia) for lom, og *Podiceps* (istedenfor Colymbus) for dykkere o. s. v., idet disse allikevel ved den senere revisjon av Hartert viste sig å være riktige. Alt ialt må nu navnene forandres for godt og vel 70—80 norske fugler i Olsens arbeide, et utmerket resultat av å regulere prioritetsloven efter foreldede kilder, alias „sin personlige smak".

C. Om Olsens norske nomenklatur: „Collett-navnene".

I min kritikk påviste jeg ved tallrike eksempler, at Olsens oplysning i verkets forord om blott „undtagelsesvis" å ha gått utenom de av Collett fikserte fuglenavn, stod i strid med den måte dette prinsipp i realiteten var praktisert på, likeledes at der heller ikke — som oplyst i forordet — ved de foretatte navnforandringer „var tatt særlig hensyn til hjemstedet for de tilfeldig optrædende arter". I sitt svar herpå (i brosjyren s. 5) anfører Olsen kort og godt, at når han (Olsen) har sagt dette i forordet „så er dette riktig". Derpå går han „tradisjonelt", kan man vel si, over i en annen gate og forviller sig helt bort i undertegnedes fuglenavn, som betegnes som „dødfødte" og „anstaltmakeri", idet han glemmer, at han (Olsen selv) ikke desto mindre har akseptert og benyttet adskillige av disse „dødfødte Schaanningske navne" i sitt verk. Her anvendte navn, som til ekspl. „sotstjert, kvartbekkasin, Lap-piplerke, Lapspove, dverglo, dvergdykker, polar-svømmesneppe, Islands-and, Behrings-lo, Baffins-gaas" m. fl. foreligger alle som et resultat av mitt så „fordærve-

lige gjendøperi". Det var nu imidlertid ikke mine navn, saken her dreier sig om, men om Colletts, og skal jeg i den anledning la navnene selv tale.

I sitt sidste samlede arbeide over Norges fauna (trykt under titlen „Norges vigtigste Hvirveldyr" s. 83—113 i verket „Norge i det 19de aarhundrede", Kristiania 1900), fikserer Collett endelig det norske navn på 169 fuglearter. Bare av disse navn er ca. 30 stkr., eller henimot 20 procent, mer eller mindre vilkårlig utbyttet med andre, således tornskate (med brunrygvarsler), kirsebærfugl (med kjernebiter). strandryle (med prestekrave), vandhøne (med blishøne), havterne (med rødnebterne), silkelom (med horndykker), alpelerke (med bjerglerke), granmeis (med gråmeis), sumphøk (med blåhøk), kystsneppe (med islandssneppe), brunnakke (med pipand), rødstrupelom (med smålom), sibirisk islom (med gulneblom), finnmarksgås (med dverggås) — alle disse uten fyldestgjørende grunn; videre rørsanger (med sivsanger), rødstrupesanger (med rødkjelk), småmåke (med fiskemaake), rypefalk (med jaktfalk), hettemåke (med lattermåke), skovland (med skjeand), skegås (med skestork), liten flagspett (med dvergspett), bronseibis (med ibis), fjeldlo (med boldtit), sort rødstjert (med sotstjert), rødstrupet piplerke (med lap-piplerke), langnebb (med lapspove), — disse siste dog med en viss berettigelse.

Endelig er der foretatt ca. et snes „omdøpninger"; av disse har en del blot tilfeldig optredende arter, som for eks. engelsk erle, ocean-lire, japansk trost, svensk sivhøk og mellem-européisk enghøk fått følgende „med ikke særlig hensyntagen til hjemstedet" *nylavede* navn: „Ray-erle", „graalire", „flekktrost", „brunhøk" og „graahøk". Når hertil erindres, at alle trost-arter i yngre alder *er flekkete,* og så godt som alle høk-arter er grå som eldre og brune som yngre, så karakteriserer disse navne sig selv som „dødfødte". I hvert fall er de nu absolutt i stikk motsetning til, hvad der oplyses i verkets forord, og det er jo også bare dette jeg fremholdt i min kritikk.

D. Om Olsens „sammenblanding av den Skandinaviske og den Mellem-Europeiske blaakjelk".

I sitt innlegg (i „Aftenposten" 13. des. 1921) i anledning min kritikk svarer Olsen kort og godt, at *det er Colletts oplysning at blåkjelken i Norge er Alpinsk og i Mellem-Europa hekker paa lavlandet*", og „*det er fuldkomment riktig*", tilføier han saa med uvidenhetens skråsikkerhet. Som svar herpå skriver undertegnede (i „Stavangeren" for 15 des. 1921):

„Stakkars Collett! Her ser man den første frukt av mesalliancen Collett-Olsen. Har Collett imidlertid virkelig „sagt" dette, hvilket jeg tillater mig at betvile, har han selvsagt ment Blaakjelk-*slekten,* og ikke bare den art inden denne, som forekommer hos os. Den Mellem-Europæiske blaakjelk er nemlig som bekjendt en ganske anden art (respekt. underart); men det uheldige for Olsen er, at han ogsaa i *artsdiagnosen* for vor norske blaakjelk anfører den *Mellem-Europæiske blaakjelks artskarakter.* I sin oversikt av blaakjelkslekten og dennes mange arters geografiske utbredelse, som *ordret er avskrevet efter Hartert,* er derimot dette forhold selvsagt derfor ogsaa riktig, men reflektionerne gir sig selv."

Ovenstående argumenter (i „Stavangeren“ for 15 des. 21) er tydeligvis faldt i god jord, idet Olsen (i sin brosjyre s. 5) nu „redigerer“ Colletts (alias Olsens) opfatning i overensstemmelse med Harterts (alias undertegnedes): at det nu allikevel er 2 representanter for Blaakjelk-*slekten*, det her dreier sig om, og hvorav den ene som bebor Norge er alpinsk, *mens det er en annen art* som „i Mellem-Europa hækker paa lavlandet“. Ikke desto mindre finner allikevel Olsen det „fuldt korrekt“ å anføre som *spesifikt for den ene art*, hvad der gjelder for begge (eller rettere sagt for i alt 8 arter og underarter) samt hertil også en biologisk „kompot“, som ikke passer på nogen av artene i det hele tatt.

Olsens feil her skyldes dels mangel på teknikk, idet hans „artsdiagnose“ nemlig i dette tilfelle ikke hører hjemme på *arten* Blåkjelk, men på *slekten* Blåkjelk, hvor han da forøvrig også omtrent likelydende har anbragt den som felles for slektens „8 arter eller underarter, som lever i Europa, Asien o. s. v.“ for å benytte hans egne ord; dels skyldes hans feil også en minimal kjennskap til vor egen fauna; han kjenner således ikke til, at også fund av den Mellem-européiske blåkjelk foreligger fra Norge, eller har måske ikke nevnt dette, fordi han oprinnelig altså anså denne for samme art som vor. Endelig turde også den blindt gjennemførte hengivelse til Harterts oversettelse spille inn, hvorved selvsagt ens eventuelle selvkritikk i lengden vil sløves.

E.

De argumenter Olsen videre i sin brosjyre benytter som forsvar for de øvrige av mig påviste feil burde egentlig være tilstrekkelig til overhodet ikke å komme tilbake til disse, mens det på den annen side kan ha sin interesse å få belyst nettop selve hans argumentasjonsmetode, som bedre enn noget annet hittil kanskje beviser, hvilken diminutiv rolle selve sakens kjerne: Sannhet eller ikke sannhet — i de foreliggende tilfeller spiller for en „videnskapsmann“ av Olsens kaliber.

Om Grønnsangeren (= Bøksanger, Phyl. sibilatrix) som Olsen i sin artsbeskrivelse har dekorert med „sortaktige“ tøiler og øiestrek, forteller han nu (i brosjyren s. 5), at min kritikk herom er feil, eftersom konservator Wollebæk ved gjennemgåelse av Universitetets grønnsangerskinn er kommet til samme resultat „*som i Schaannings bok*“, hvor det heter: „Fra nebroten henover øiet en gul strek, under denne og gjennem øiet en *mørk* —.“

Med andre ord —, fordi om selvsagt *sort farve* altid med rette kan betegnes som „en mørk farve“, så definerer Olsen ut herfra, at en *mørk farve* heller ikke kan være noget annet enn just *sort*. Og har han korrigert Hartert med disse forutsetninger for øie og således helt logisk overført alle mørkegrå, mørkegule, mørkebrune, mørkegrønne og mørkeblå farver til generalnevneren „sort“, så er utvilsomt hans artsbeskrivelser „originale“.

Om den part-albine *lomvie*, som innkom til Stavanger Museum i 1896, og som ved slurv av Olsen er omgjort til en „*Teist*-albino", lar Olsen „spørsmaalet her (se brosjyren s. 6) staa aapent til han får anledning å kontrollere det". Værdien av denne kontroll beviser han dog straks ved å tilfoie: „man kan imidlertid ikke forlange, at jeg skal kontrollere rigtigheten av alle foreliggende *trykte* opgifter". —

I Olsens kildeskrift, „Stavanger Museums Årshefter" (1896 s. 12), som han dog selvsagt ikke nevner, står imidlertid riktig anført som innkommet: „*Lomvie, Uria troile, var. alb.*", så Olsen kan spare sig både sin kontroll og sine „nødløgne" om, at der står „noget annet i de foreliggende trykte opgifter". —

Om *Sivsangerens vårtrekk til Finnmark*, som Olsen atter „fastslaar" fra tidligst 18 mai, og „utover siste tredjedel av mai" *(altså 21—30 mai)*, foreligger der overhodet ingen andre optegnelser enn mine, som fastslår „aldrig før" 18 juni og utover denne måned. Ved en beklagelig misforståelse av Landmark blev imidlertid mine oplysninger herom innført i „Nordens Fåglar" (ny utgave s. 28) helt galt, idet vårtrekket her angives med 21–30 mai (altså „siste tredjedel av mai", og med mig som kilde. Herom har jeg i sin tid korrespondert med så vel Landmark som Jägerskiöld (utgiveren av „Nordens Fåglar") som da oplyste, at feilen vilde bli rettet i et tillegg.

Nu har Olsen, som selv aldrig har set en sivsanger, imidlertid gått ut fra at opgiften i „Nordens Fåglar" var riktig, og derfor helt enkelt annektert de der opgivne data 21—30 mai, som han så i omskrevet form „Siste tredjedel av mai" innfører i Colletts verk, idet han selvfølgelig sløifer kildeangivelsen („Nordens Fåglar" og undertegnede); i henhold hertil tar han så også $^{18}/_{6}$ for $^{18}/_{5}$ i min bok. På grunn av denne beklagelige feilopgift her i „Nordens Fåglar", hvor trekket således ifølge undertegnede opgis å inntreffe til Finnmark mellem „21—30 mai", og nu, ifølge Collett også, til „siste tredjedel av mai", så må jo selv fagfolk herav bli bibrakt den opfatning, at det virkelig også forholder sig slik, mens trekket som før nevnt dog først inntreffer *en hel måned senere.* Derimot turde det være betegnende for Olsens opfatning herav, at han istedetfor pliktskyldigst nu å takke for min rettelse av denne hans så uheldige „transporterte anneksjon" blott (i sin brosjyre s. 6) stiller sig selv det tåpelige spørsmål, om det virkelig er minst en måneds forskjell mellem opgiftene „*tidligst* 18 mai" og „*aldri før* 18 juni".

Også mine supplerende tillegg til alle hans ukorrekte anførsler om en flerhet av vore fuglearters geografiske utbredelse forekommer Olsen „at være mildest talt upaakrævet", da der står så omtrent det samme i „Norges Fugle", sier han (i brosjyren s. 6). Nu skal jeg medgi at Olsens uttrykk både om det ene og det annet forhold i „Norges Fugle" er så svevende, at det nærsagt kan tydes på hvilkensomhelst måte (konfer. for ekspl. spørsmålet om slitning eller felling av kornkråkens nebrotsfjær,

samt om den polygame brushane, hvorom han beretter at den overlater „*saagodtsom*" *alt* familiebesvær til hunnen (altså ikke alt?)

Imidlertid fremgår det dog tilstrekkelig tydelig med hensyn til ovennevnte anførsler i min kritikk, at den virkelige utbredelse for de av mig nevnte arter, *Toppmeis, Ringdue, Sisik, Tårnsvale* og *Stillids* ikke stemmer „saa ganske" enda med Olsens opgifter herom. *Nordligste rugeplasser for Toppmeis* ligger således ifølge Olsen i Surendal og Orkedal syd for Trondhjemsfjorden, mens jeg uttrykkelig nevner *Namdal*, altså *2 breddegrader nordligere*, samtidig som jeg bekrefter Olsens hypothese om en „sandsynlig forekomst" ved Nordlandsgrensen. —

Også for *Ringdue* og *Sisik* fikserer Olsen Trondhjemsfjorden eller trakterne *mellem 63 64 breddegrad* som rugegrense, mens jeg utrykkelig nevner *Namdal* og op til Nordlandsgrensen, altså innunder 65. breddegrad. For Ringduens vedkommende tilføier endog Olsen, at den nord for Steinkjær blott er sporadisk og nordligst er påtruffet en gang i Ranen i 1838, mens den faktisk ruger årlig og almindelig nesten *en hel breddegrad nordligere* (enn Steinkjær) likesom den nordligst er påtruffet ikke i Ranen på 66° N.Br., men *mellem Bjornøi og Spitsbergen* på *75°* 10′ N.Br., (4 mai 1911, en hun i Tromsø museum). Og hans oplysning om at Tårnsvalen blott forekommer sparsomt, mens Stillidsen derimot ruger almindelig her ved Stavanger, er just omvent av det riktige forhold, og det nytter lite om Olsen nu (i sin brosjyre s. 6) forsøker å gi dette utseende av også å stemme med hans anførsler, idet han skriver at jeg bare retter Colletts uttrykk *sparsom* til *meget sjelden*. Colletts uttrykk „sparsom" gjelder *ikke* Stillidsens forekomst på Vestlandet; herom benytter Collett (alias Olsen) uttrykket „nokså almindelig", og det er dette uttrykk jeg retter til meget sjelden".

Heller ikke min velvillige oplysning om at fiskørnens egglegning *aldri* inntreffer så sent som 14 juli, som oplyst av Olsen i „Norges Fugle", er Olsen mottagelig for, idet han atter som eksempel herpå serverer historien om hr. Lilliestierna som nævnte dato år 1900 fant det første egg ved Vaggatem i Passvik. Kanskje dog Olsen ikke lenger vil finne min rettelse her så „overflødig", når jeg nu supplerer den med, at jeg selv og en annen norsk student tilfeldigvis var sammen med hr. Lilliestierna på nevnte Vaggatem-tur den 14 juli 1900, og kan bevidne at omskrevne fiskørn-egg ved den anledning *ikke blev funnet* „som noget forsinket kull", men innkjøpt av en russekven, som tvertimot hadde innsamlet dem *vell en måneds tid i forveien* for Lilliestiernas regning. Hadde Olsen blott hatt den minste teft av fiskeørnens rugeforhold vilde han forøvrig aldri ha nedtegnet den slags oplysninger.

Det samme gjelder også hans „røverhistorier" om renlavsamlende og eggflyttende ugler etc. Som eksempel på de siste nevnes da også en historie, som „efter forlydende" skal ha hent engang i mitten av forrige

århundrede. Selvsagt var disse historier også kjent av Collett, som vel har vurderet dem efter fortjeneste, eftersom han ikke har medtatt dem i sine „Mindre Meddelelser". Og det viser liten pietet nu at tillegge ham disse efter hans død. „Dette forekommer mig ikke så utrolig", forteller riktignok Ørjan Olsen noget naivt om en av disse historier, noget jeg selvsagt ikke betviler, men dog ikke undskylder, ti nu ser det ut som om de heller ikke forekom Collett utrolige.

Resultatet av denne *feil*-revisjon blev således noget annet enn „de 2—3 feil" som Olsen i sin brosjyre (s. 7) bekjenner sig til, *idet han altså ikke i et eneste tilfelle har kunnet påvise nogen av de forvrengninger og ukorrekte anforsler i min kritikk*, som han påberoper sig i sine graverende beskyldninger mot undertegnede (i brosjyren s. 12). Tvert imot! hans brosjyre med alle hans nye påstande og „forbløffende" argumenter, som i det foregående har vist sig å bunne i den utroligste uvidenhet parret med en fenomenal likegyldighet for sannhet og selvkritikk, har i fulleste mål bevist berettigelsen av min kritikk over Olsens arbeide.

V.

Olsen slutter sin brosjyre med det hjertesuk, at han „ikke lenger kan være med", om undertegnede nu skulde ville svare ham og da eventuelt „finde nogen som vilde trykke dette svar". Jeg vil derfor benytte anledningen og på *fallrepet* gi ham nogen oplysninger med hensyn til hans „arbeidsmaater", som han gjentagne ganger har beklaget sig over er misforstått av mig. For plassens skyld skal jeg innskrenke mig til spørsmålene: *min ringbemerkning av fugler* samt Olsens medarbeiderskap i „Aschehaugs Illustrerte Konversasjonsleksikon".

Om ringmerkning av fugler: Siden Colletts legat blev oprettet i 1914 har undertegnede med undtagelse av et år (1918) fått årlige bidrag av dette til mine ornithologiske undersøkelser, hvoriblant også inngår „ringmerkning av fugler". Samtidig med mig begynte også „Norsk Jæger og Fiskerforening" den gang med disse forsøk, og vi blev enige om å benytte en *felles* adresse: „Zoolog. Museum, Kristiania", på vore ringer for å få en centralstasjon herfor. På mine privatringer blev blott tilføiet en ekstra S for kontrollens skyld. Så en dag inneholder „Aftenposten" en notis, undertegnet av Ørjan Olsen (som aldri har ringmerket en fugl), og hvori han opfordrer eventuelle finnere av „ringfugler" til å innsende disse til ham, — Olsen privat, adresse en eller annen gate i Kristiania, jeg erindrer ikke hvor. Mot denne „lettvinte arbeidsmåte" å anskaffe sig materiell på protesterte vi da selvsagt også, men til gjengjeld har så Olsen nu uten videre annektert det første og hittil eneste fra utlandet foreliggende resultat om vore trost-arters trekkrute og vinterkvarter, som oplyst i min kritikk.

Om Olsens *medarbeiderskap* i „Aschehaugs Illustrerte Konversasjonsleksikon“:

I denne populære håndbok skyldes avsnittene om fuglene Ørjan Olsens medarbeiderskap. Nogen detaljert kritikk av alle disse ofte helt feilaktige oplysninger Olsen her har fått anledning til å sprede ut blandt det store publikum vilde være unyttig. For imidlertid å henlede forlagets opmerksomhet på saken, idet jeg antok dette eventuelt vilde foranledige en revisjon av disse avsnitt i den nye utgaven, som fortiden utsendes, tillot jeg mig derfor i min kritikk å nevne avsnittet under gjøken, hvori Olsen forteller at denne legger egg med 6—8 dages mellemrum, mens han i „Norges Fugle“ samtidig meddeler, at den legger egg annen hver dag. Av Olsens svar (i „Aftenposten“ for 13 des. 1921) ser jeg imidlertid til min forbauselse, at Olsen fremdeles står i den formening, at *gjøken legger egg hver 8de dag*, idet han anfører, at denne „nye oplysning“ har han funnet i Colletts optegnelser. Dette får selvsagt stå for hans egen regning; men betegnende er det at opgifterne i leksikonet fremdeles vedblir å gi tildels stikk motsatte oplysninger som verket „Norges Fugle“ om et og samme forhold. I det nu i juni udkomne Bd. V. for eks. forteller Olsen om hornuglen (s. 332): „Hækker almindelig i skogene paa Sørlandet og legger i et hult tre sine 4—5 egg“, mens det om samme art oplyses i „Norges Fugler“ (bd. II s. 322) at den for det første blott ruger i *skogene på Østlandet*, og for det annet at den legger sine egg i gamle kråkereder, *aldri i hule trær*, og endelig for det tredje, at eggantallet er 4—7.

Hvilke „arbeidsmåter“ forfatteren av disse diametralt motsatte resultater“ har benyttet sig av, får selvsagt bli hans egen sak, men samtidig får han finne sig i, både at hans signatur som videnskapsmand og hans videnskapelige arbeidsmåte settes i „gåseøine“.

Til slutning blott nogle bemerkninger også om en annen måte, Olsen arbeider på. Selv nu på fallrepet (i sin brosjyre s. 11) kan han ikke dy sig for ennu et forsøk på, om det, — hans uheldige avispolemikk til tross — dog allikevel ikke skulde la sig gjøre å få motparten så pass langt ned, at også han i hvert fall får sin del av „latteren“. Og dermed klemmer Olsen igjen ivei med *mitt* „glansnummer“:

„*At han (Olsen) tilfeldigvis var ansoker til konservator-stillingen ved Stavanger museum, men ikke blev ansot, hvorefter stillingen blev tilbutt mig (Schaanning) ikke en — men to gange, for jeg tiltraadte den.*“ Dette blev — fortsetter Olsen — tilbakevist (i „Stavanger Aftenblad“) som helt misvisende av bundtmaker Fritz Jensen, som hadde skaffet ham stillingen.“ — Punktum.

Olsen finner det selvfølgelig klokest her ikke å citere dette bundtmaker Jensens innlegg (i „Stavanger Aftenblad“), og det gjør han rett i, ti det var et *dumt* innlegg, med respekt å melde, så „velmenende“ det enn var, så jeg skal heller ikke trekke det frem. Derimot skal jeg refe-

rere, hvad det kjente Stavangermerke „I. R. K." i samme anledning skriver til denne Jensen i „Stavangeren" (for 29 nov. 1921):

„Nu viser det sig ifølge Deres (Jensens) artikkel i „Stavanger Aftenblad" for 24. denne maaned: 1) at Olsen har søkt (før Schaanning) men paa saa drøie betingelser, at Stavanger Museum ikke kunde ansætte ham. Riktignok var det Dem som opfordret Olsen til at søke, men *en ansøkning er nu engang en ansøkning*, det kan man ikke komme forbi. 2) Videre viser det sig, at Schaanning ikke henvendte sig til Stavanger Museum, før *De, Museets* assistent, *hadde henvendt Dem til ham og bedt ham søke. Dog vilde han altsaa ikke søke, før De hadde skaffet en person til* som grundlag for Deres opfordring. Ja, se det var saken, saa De burde ikke anslaat den tone De gjorde i Deres svar o. s. v."

Og dermed faar „glansnummeret" ogsaa den rette belysning.

Det samme Stavangermerke „*I. R. K.*" gir forøvrig allerede på et tidligere stadium endel filosoferende betrakninger herom i „Stavangeren" for 26 nov. 1921 og hvorav jeg hitsetter følgende utdrag:

„Istedetfor at prøve at gjendrive Schaannings beskyldninger, spør Olsen om Schaanning er istand til at dømme. Dertil vil jeg ikke si noget, men *Schaannings anmeldelse var riktig*, for de feil han paaviser kan Olsen ikke positivt gjendrive. For exempel plagiatbeskyldningen. Olsen skriver selv: „At jeg under visse avsnit har benyttet Harterts haandbok er ingen hemmelighet". Og senere: „Under gjennemgaaelsen av endel av Spurvefuglskindene hadde jeg stadig Harterts bok ved siden til sammenligning."

Men se det har han ikke nævnt i verkets forord. *Altsaa oplagt plagiat*, og han indrømmer det selv, riktignok mot sin vilje. Olsen har altsaa intet positivt forsvar at byde. I mangel derav rakker han ned paa personen Schaanning, plukker frem hans leben und treiben. Kan man tænke sig noget saa simpelt? Han drar blandt andet frem Schaannings forhold til Stavanger Museum. Hvad i alverden har det med Colletts verk at gjøre? Og *saa viser det sig at det Olsen skriver grænser til usandhet (kfr. hans ven Fritz Jensens artikkel i „Stavanger Aftenblad" 24. denne maaned).*

Da jeg læste Schaannings anmeldelse og saa hans beskyldninger blev jeg unektelig paff. Jeg kunde virkelig ikke tro, at det var faktum, og jeg ventet mig meget av Ørjan Olsens forsvar. Hvad var det saa? Ingenting. *Jeg synes Collett maatte ha snudd sig i sin grav, hvis han hadde kunnet se hvordan hans navn blir farringet, takket være Ørjan Olsen.*

Kan ikke en av det Kongelig norske Fredriks Universitets stipendiater rense sig selv og Collett for et angrep fra en efter Stipendiatens mening ulærd og uintelligent angriper?

Kan han ikke det, maa Universitetet visselig ikke se nøie paa til hvem det gir sine stipendier". *„I. R. K."*

Saa vitt efter „I. R. K." i „Stavangeren". — Undertegnede kjenner ikke til hvem der skjuler sig bak dette merke, men vedkommende „filosof" står neppe alene i sin opfatning av den foreliggende situasjon, som også efter hans innlegg tydelig uttrykker: At *nu er norsk videnskap virkelig i fare!*

Stavanger Museum i juni 1922.

H. Tho. L. Schaanning.

Norges viktigste
Av

Ankomst		Forekommer		Opholdssted													Avreiser				Overvintrer	
		Almindelig	Mindre alm.	Overalt	Kystegner	Åbne steder	Sandige egner	Busktrakter	Dyrkede steder	Beboede steder	Skogkanter	Skogtrakter	Naaleskoger	Løvskoge (Haver)	Subalpine egner	Fjelltrakter	August	September	Oktober	November	Vestlige Norge	Sydlige Norge
Februar eller første halvdel av mars[1])	Vibe	x			x														x		x	x
	Stær	x		x															x			x
	Lerke	x				x													x			x
	Kaje	x																	x	x		x
Siste halvdel av mars	Svarttrost (Solsort)		x									x							x	x		
	Bokfink	x		x															x		x	x
Første halvdel av april[2])	Duetrost		x					x			x								x			x
	Måltrost	x											x						x			
	Rødvinge	x													x				x		x	x
	Bjerkfink	x													x				x		x	x
	Tornirisk	x						x											x		x	x
	Rødkjelk	x										x							x		x	
	Jernspurv		x										x						x			
	Gransanger	x											x						x			
	Linerle	x								x									x			
	Sivspurv	x														x			x			
	Rugde	x									x		x		x					x		x
	Grågås (februar—april)				x																x	x
Siste halvdel av april[3])	Ringtrost		x		x											x			x			x
	Steindulp	x		x														x				
	Munk		x									x							x			
	Engpiplerke (heipiplerke)	x			x											x			x			
	Trane		x							x					x			x				
Begynnelsen av mai[4])	Rødstjert	x		x														x				
	Buskskvet	x		x														x				
	Løvsanger	x		x														x				
	Tornsanger	x		x														x				
	Fluesnapper (mygsnapper)	x		x													x	x				
	Gulerle (såerle)	x													x			x				
	Trepiplerke	x										x						x				
	Hortulan	x				x											x	x				
	Vendehals (sågauk)	x												x								
Midten av mai[5])	Havesanger	x		x														x				
	Grå fluesnapper	x		x													x	x				
	Taksvale	x		x														x				
	Ladesvale (saxsvale)	x		x														x				
	Sandsvale	x					x											x				
	Gjøk	x		x													x	x				
	Tårnsvale	x								x							x					
	Akerrikse	x							x									x				
Sist i mai[6])	Rødryg-varsler (tornskade)		x						x								x					
	Polargås (govl)	[7])			x														x		x	x

[1]) Dessuten: *Kjell.*
[2]) Dessuten: Kyst-piplerke. Hornugle. Tårnfalk. Dvergfalk. Skogdue. Ringdue. Kystspove.
[3]) Dessuten: Lerkefalk. Fiskorn. Musvåk. Fjeldvåk. Myrbuk. Rødstilk. Skogsnip.
[4]) Dessuten: Blåstrupe (Bjeldefugl). Vepsevåk. Jordugle. Sandlo. Dobbeltbekkasin. Fiskelita (= Strandsnipe). Glutsnipe
[5]) Dessuten: Møller. Kveldknar. Boltit. Makrelterne.
[6]) Dessuten: Vaktel. Bastard-nattergal (kom til Trondhjem, 27. mai 1920.)
[7]) Bløt under trekket.

trekkfugler (1896—1922).

J. Kvam.

Ankommet til nedenfor anførte steder

Lunner Hadeland				Ø. Toten			Ustedalen						Gulsvik		Kongsberg (H = Hitterdal)											
1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922
							25/3													27/3	6/4	30/3		7/3	14/3	
24/3	2/4	2/4	25/3	22/3	1/4	25/3	25/3		24/4	6/4	29/3	26/3	31/3	24/3	24/3	14/3	8/3	16/3	13/3	20/3	19/3	20/3	25/3	15/3	10/3	7/3
					21/3													14/3	4/3	25/3	21/3	24/3	21/3	20/3	10/3	15/3
	1/3		22/2										14/4							29/3					5/3	
																		2/4	24/3	27/3		25/3		24/3	13/3	
	9/4	6/4	3/4	14/4		9/4	14/4	20/4	24/4	12/4	31/3	10/4	8/4	28/3	2/4	28/3	26/3	1/4	5/4	29/3	31/3	31/3	5/4	23/3	10/3	6/4
										13/4								14/4								
			10/4		21/3									27/3				10/4	2/4		18/4			21/3	19/3	
																				27/3						
																					6/5		13/5	26/4	15/4	
																				29/3	4/5					
																		3/4		5/4	29/4	8/4	15/4	28/3	16/4	16/4
																		17/4		7/4			18/4			
																			12/4	30/4	8/4					
24/3	9/4	14/4	13/4	14/4	12/4	9/4	18/4	16/4	24/4	10/4	13/4	13/4	10/4	15/4		19/4	4/4	10/4	9/4	6/4	9/4	5/4	8/4	12/4	3/4	13/4
																								5/5	8/4	7/5
													9/4	7/4			3/4							27/3	13/3	14/4
																										13/4
																			24/4		2/5					
						1/5		13/5	1/5			15/5			H 9/5			17/4	22/4	27/4	7/5	30/4	9/5	20/4	10/5	24/4
																						19/5				
																		29/4			10/5			1/5	9/5	
							1/5																			
		5/5	8/5	4/5	13/5	2/5											30/4	29/4	7/5	6/5	8/5	7/5	11/5	30/4	9/5	6/5
																		29/4	30/4	5/5	13/5	9/5	10/5	4/5	9/5	2/5
																		26/4	1/5	8/5	15/5	7/5	11/5	4/5	5/5	9/5
																				4/5						21/5
	6/5	5/5	8/5		13/5	26/4				9/5		16/5		23/5	12/5	9/5	1/5	26/4	3/5	1/5	9/5	5/5	10/5	4/5	9/5	6/5
								30/5				24/5								5/5	6/5	11/5	13/5	12/5		11/5
																	12/5			11/5						
																		29/4	29/4	5/5	6/5	7/5	10/5	4/5	7/.	2/5
															H 12/5	2/5	1/5	26/4	6/5	28/4	9/5	4/5	10/5	30/4	28/4	7/5
																	1/6	23/5	21/5	22/5	24/5	22/5	23/5	20/5	22/5	25/5
																	27/4	13/5	8/5	9/5	15/5	14/5	13/5	14/5	12/5	14/5
9/5	13/5	15/5	17/5					23/5	20/5	17/5	14/5	16/5	22/5				7/5	14/5	6/5	7/5	13/5	7/5	9/5	7/5	6/5	11/5
													22/5		H 9/5		10/5	16/5	6/5	14/5	15/5	5/5	11/5	5/5	11/5	18/5
																			8/5	14/5						
17/5	14/5	14/5	15/5			17/5		24/5	19/5	17/5		24/5	21/5	13/5	(H) 7/5		11/5	8/5	7/5	7/5	4/5	2/5	15/5	5/5	4/5	4/5
23/5	23/5	28/5		23/5	21/5	28/5							22/5	22/5	27/5		17/5	22/5	18/5	21/5	6/5	19/5	16/5	13/5	15/5	19/5
	24/5	21/5													(H) 6/5											
																					19/5		25/5	16/5		
																		9/5					12/5		7/5	

Kongsberg i juni 1922

Litt om Ransfjord-traktenes trekkfugl-fauna

Av *Sigurd J. Iversen.*

Kråken er stasjonær landeplager!

Kaien er mindre hyppig omkring Ransfjorden enn ved Mjøsen. Dog ruger den på begge steder. Periodisk optrær den i store flokker; i 1916 og 1917 hadde således en koloni på omkring 50 rugende par tilhold i Hundalen, ca. 3 km. fra Gjøvik. Det samme var tilfelle i Fluberg i 1914.

Stær er almindelig gårdsfugl; i 1920 inntraff vårtrekket 16de mars.

Torn-irisk ruger mindre almindelig heromkring; derimot er den ved Mjøsen på flere steder helt almindelig, således mellem Bråstad og Koldberg (nord for Gjøvik). Ved Landheim har jeg også sett den.

Bokfink er almindelig og **Bjerkfink** ruger spredt i enkelte høiereliggende bjerkelier, blandt annet i nærheten av Skeseteren mot Vårdalsåsen.

Snespurven treffes undertiden i Torpa i store flokker, og især under riktig streng nordenstorm, med langvarig kulde i oktober—november.

Lerken er almindelig. I 1920 hørtes den på tre steder den 21 mars: i Fluberg, på Eika og ved Gjøvik. Dette var dog tidlig efter årstiden og den snemengde som var det år.

Skog-piplerke har jeg selv sett og hørt, men alm. er den ikke. I 1922 inntraff vårtrekket 10 mai.

Hei-piplerke ruger i Lands-veståsen i Østsinnen og Torpa; under trekket forekommer den i Landåsbygden i store flokker både vår og høst. Ved gården Lien i Land har jeg sett den, mens sneen ennu har ligget, fra sist i april og helt utover til 21 juni. Ved St. Hanstider 1914 også ved Komperud i Land samt i 1917 ved Råketjern i Østsinnen.

Såerle forekommer flere steder i Land og kalles ofte „skur'n“, hvilket også anvendes på gulspurven.

Linerle er tallrik. Den ankom i 1920 til Vardal $^{10}/_4$.

Tornskade ruger bestemt i Land, men er mindre kjent. Jeg har selv sett den under en fisketur i Torpen, straks nedenfor gården Skartlien. Ved gården Ås i Vardal ruger årlig flere par. Ankomst våren 1922 den 21 mai (obs. 1 han), men parvis allerede 22 mai.

Fluesnapper og Myggsnapper er begge almindelige.

Gransanger og Løvsanger optrær begge almindelig, derimot er **Bastardnattergalen** (Hippolais) hittil med sikkerhet iakttatt blott i Jevnaker, hvor jeg for flere år tilbake skjøt et eksemplar.

Havesanger, Munk, Tornsanger og **Møller** treffes alle innenfor området.

Bjerketrost er stasjonær, kalles alm. gråtrost.

Duetrost er ikke almindelig, men dog funnet rugende ved gården Granum i Fluberg. Ved Skrukli kalles den Jarptrost.

Måltrost er almindelig og kalles av eldre folk talatrost. Den ruger overalt. I Vardal hørtes den våren 1920 første gang $^{6}/_4$, men først den $^{11}/_4$ var den almindelig å høre på rugdeposten.

Rødving er almindelig. Våren 1920 ankom den til Vardal $^{7}/_4$.

Ringtrost er sjelden i bygdens sydligste del; i Østsinnens høiere liggende trakter ruger den derimot visstnok årlig.

Solsort er mindre almindelig, den kalles her svarttrast. I Ædnæsbergene har jeg i to år iakttatt den ved redet.

Steindulp (Steinsmæk) og **Buskskvett** finnes begge i distriktet.

Rødstjert forekommer almindelig og kalles i Vardal „Brannsjært“. Vårtrekket inntraff i Vardal i 1920 mellem $^{3}/_{5}$ og $^{7}/_{5}$.

Bjellefuglen har jeg skutt ved Ransfjordstranden (under Kronborg i Fluberg) i Land den $^{20}/_{5}$ 1917. Almindelig nede i selve bygden er den ikke, da de „landdinger“ jeg viste den til, intet kjente til den, men på Lands-veståsen treffes den ved setrene om våren og med „javna“ også om høsten. Tror den ruger i de høiere liggende trakter, som Skillingshovden m. fl., men sikkerhet herom har jeg ikke.

Rødkjelk forekommer almindelig! Til Vardal inntraff vårtrekket i 1920 i regnvær, sydøstlig vind, den $^{16}/_{4}$ (flere eksempl.).

Jernspurv. I jakttiden i september måned har jeg sett flere eksempl. av denne art på gjennemtrekk i Land.

Sakssvale, Taksvale og **Sandsvale** kalles alle oftest bare „sulua“.

Tårnsvalen er almindelig!

Kvellknarren hørte jeg selv ved Lien i Land den 17 mai 1915; kun to ganger tidligere har jeg hørt den heroppe, endda jeg næsten hver kveld er i skogen; og ofte besøker de mest forskjelligste distrikter på Oplandene.

Vendehalsen kalles almindeligst „Gaukføa“. Dens ankomst i 1920 var $^{5}/_{5}$.

Gjøken. „Hver gård har sin gauk“. I 1920 hørtes den i Land første gang $^{6}/_{5}$ og i Mjøstraktene i 1922 først den 19 mai.

Vandrefalken skal en gang være skutt på Veståsen i Land.

Jaktfalken er en hyppig gjest i jakttiden om høsten så vel i Østsinnen som i Torpa.

Tårnfalken ruger neppe i Land, men jeg har sett den ved Kronborg, hvor den blev kalt „Veirstillar“; dette navn har jeg også hørt anvendt på fjellvåken. I 1922 inntraff den første flokk (6 stk.) ved Gjøvik 14 mai.

Fjellvåk er gjennemreisende trekkfugl i traktene omkring Ransfjorden og Mjøsen. Ved Brøttum ved Mjøsen hadde dog et fjellvåkepar rede med 4 just utfløine unger sommeren 1914. Om den ruger i Land vet jeg ikke, derimot sees den år om annet i juli måned i Torpa og Østsinnen, men her er det ikke langt unda fjellet.

Musvåk ruger i alle bygdelag, men mange er der ikke av denne art.

Spurvhauk er almindelig!

Heiren er en sjelden gjest i Land, og mig bekjent blott iakttatt en enkelt gang under trekket. De fleste „hægrer“ som her blir sett, er nok utelukkende traner (Grus grus).

Ringduen og **Skogduen** ruger begge her og ankom våren 1922 henholdsvis 2 mai og 21 april. Disse arter er dog ikke helt uskadelige for landmannen, især hvor de optrær i større flokker, som til eksempel på Romerike, og øverst i Blaker. På en gård ved navn Rustad i Blaker var der flere hundrede av dem. Jeg skjøt om eftersommeren nogle stykker som alle hadde krøen full av korn, og det er ikke bare „avfalls“ korn de tar, også av erteakrene forsyner de sig.

Fiskemåken kommer i små flokker i mai—juni op gjennem Ransfjorden og Mjøsen.

Kjell har jeg ikke truffet i Land, derimot skjøt jeg i mars 1911 en kjell på Skunsrudgrunnen i Biri.

Heiloen trekker også herover.

Viben har sitt trekk efter Ransfjorden. Våren 1920 blev således et eksempl. skutt i Land.

Fiskelita (Strømsnipen) ruger almindelig efter de fleste vassdrag i distriktene.

Rødstilken (Strandsneppen) kalles her blott Snipa, den forekommer kun under vårtrekket i april på Ransfjordens vestside, ellers alm. om høsten i august. Den har i indre Land sitt optrekk efter vandveiene Tyrifjorden og videre langs med Ransfjorden. Efter

Tyrifjorden går den langs med den ostre side, her Halsfjorden, så over Storoen, og op langs Storelven, videre efter Ransfjordens bratteste side, mot Hadelands veståsen og Lands-veståsen. I mai måned har jeg aldri sett den på ovennevnte lokaliteter, så den ruger neppe i Lands nærhet. Det måtte i så fall være i Ransfjordens nordende, hvor der fins mange muligheter for et rikt fugleliv og spesielt for snepper og ender, eller andre arter som holder sig blandt siv, i bløtmoser eller på fuktige, flate engslåtter.

Lisneppen ruger i Land. På en skogtur over Landåsbygden 5 og 6 juni 1920 fant jeg 4 par rugende tett ved hinannen. De hadde tilhold i utkanten av en større myr som strekker sig i sydlig retning omtrent mitt på Landåsvannet. Om våren har jeg dessuten hort den under parringslek på mange forskjellige steder, således ved Skeseteren i Hov, innenfor Råum i Fluberg og innpå Vårdalsåsen ved Fjortentjernsmyrene.

Skogsneppen har jeg derimot hverken sett eller hort her, men den skal ruge ute ved Skreia og Bilit på Toten samt i Teterudmarken ved Eina-vannets sydende.

Dobbelt-bekkasinen ruger i Torpa, dog ikke i nogen mengde.

Myrbukken (Enkelt-bekkasinen) ruger ganske almindelig ved alle storre myrer i Land, Torpa og Østsinnen.

Rugden trekker og ruger over alt, høit som lavt. Våren 1920 kom den forste rugde til Nordre Toten 26/3, og et ekspl. blev skutt her den dag. Forst den 6/4 samme vår ankom den til Vardal. Her er et godt rugdetrekk (ved gården Ås), hvor den kvell efter kvell blev avventet, men forst den 6/4 innfant den sig altså, uaktet den en mils vei i syd allerede hadde trukket lenge, og under samme vær og foreforhold. I år (1922) inntraff vårtrekket her forst 15 april, og 7 mai fant jeg et rede med 4 egg. [1]

Tranen kalles almindelig „Hæger". Den ruger på hoiere liggende myrer, så vel på vestsiden som på ostsiden av Ransfjorden og sees under trekket om våren ikke sjelden også på store slåtter nede i bygden. I 1922 trakk en flokk på 4 stkr. over Vardal den 20 mai.

Grågås og **Skoggås** trekker årlig over distriktene.

Stokanden er almindelig, men ellers har jeg mindre rede på and-artene. Der opholder sig dog spesielt i Ransfjorden en mengde ender, og av riktig gamle folk har jeg hort at engelskmenn for lå der oppe på andejakt, og det var den gang en ustyrtelig mengde av flere arter mellem oene oppe ved „strypen" (overst i Ransfjord). Men med reguleringen av fjorden er både antallet av arter og individer nu minket.

Vaktelen har jeg hort på to steder, nemlig ved Tomlevollen, og ved gården Stenseng i nærheten av Dokka stasjon under en fisketur i slutten av juni måned 1912.

Akerriksen eller Åkerhona, som den almindelig kalles her, er almindelig overalt.

Myrriksen hadde visstnok tillhold overst i Ransfjorden i juni 1912. Jeg kjenner ellers meget godt til denne kvellsfugl fra Øiern, hvor jeg skjøt flere eksemplarer, bl. a. til professor Collett, og jeg glemmer ikke så snart hvor våt jeg blev under de stillingsjaktene.

Hverken **Hornugle** eller **Jordugle** har jeg derimot nogen gang påtruffet i disse trakter.

Gjovik i juni 1920—22.

[1]) Når jeg tenker på skogsinspektorens innstilling i anledning den nye jaktlov ang. rugden som han holder på bor felles efter den tid som folger skogsfugljakten (spilljakten), for oss heroppe fra 15 mai og måneden ut, så er da dette ensbetydende med massemord, samtidig som han nok på en viss måte med dette innskrenker rugdejakten, da svært få vil stå på rugdepost i spilltiden om våren Hvorfor ikke da frede rugden om våren? På den annen side kan jeg ikke se at rugden i de siste 10 år er i tilbakegang, og for rugdejaktens skyld passet her oppe, efter mine begreper, en fredning efter den 1 mai, om vårjakten skulde tillates. Riktignok er det mange, som under skinn av rugdejakt, skyter i den ulovlige tiden tiur og århane. Men blev mulkten herfor likeså stor som for forbudslovens overtredelse, (NB. jeg tør gjerne en passe dotsup) så var *det* mer effektivt?

31

32

48

20

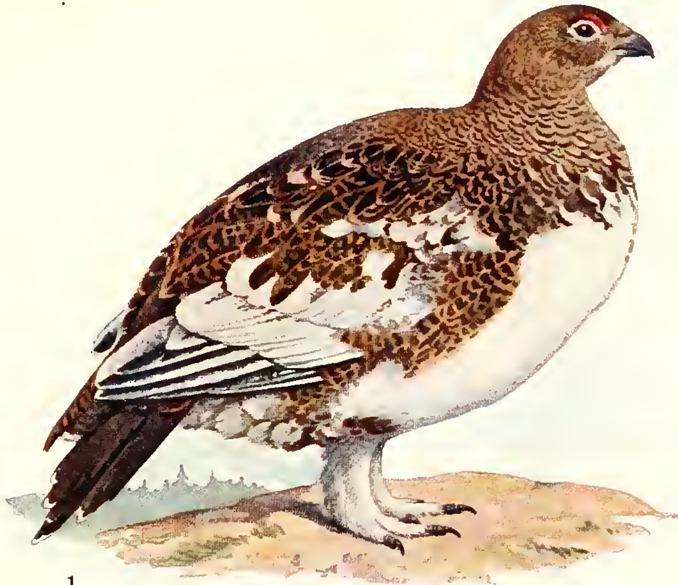
46

37

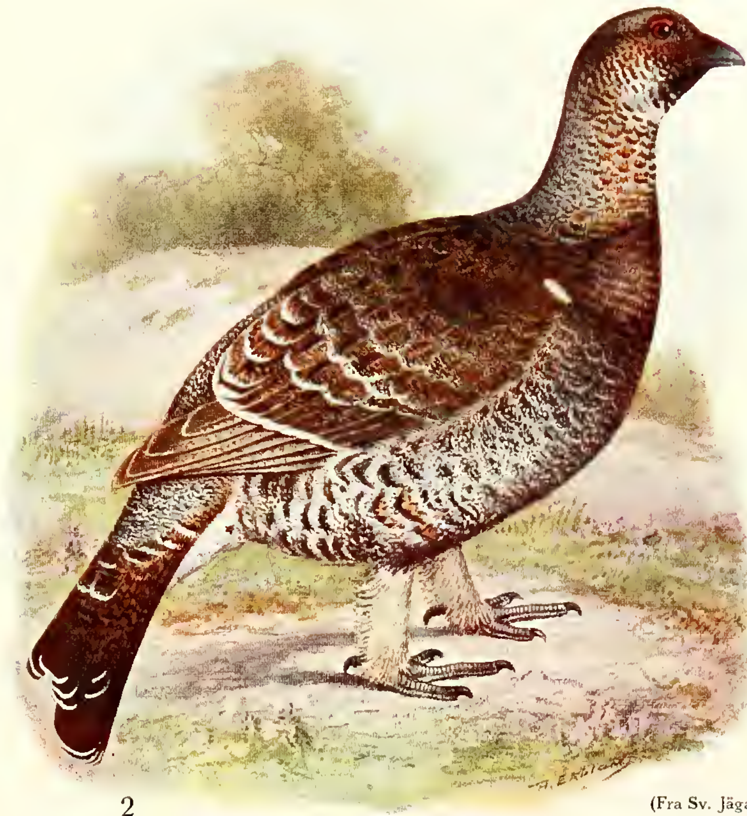
BJERKREM-ORREN

Lyrurus tetrix bjerkreimensis. Schaanning 1921.

31. Eldre ♂ fra Bjerkreim i Rogaland fylke, 15 januar 1912.
32. Eldre ♂ fra Bjerkreim i Rogaland fylke, høsten 1914.
48. Yngre ♀ fra Bjerkreim i Rogaland fylke, 25 november 1919.
37. Yngre ♂ fra Drangedal i Telemark fylke, januar 1921.
20. ♂ (steril?) fra Drangedal i Telemark fylke, år 1895.
46. ♀ (steril?) fra Lilleelvedal i Hedmark, 29 oktober 1909.

1

2

(Fra Sv. Jägareförb. Tidsskr. årg. LV och XLV).

1. Li-rypeorre ♂ i høstdrakt fra Skansen, Stockholm, i sept. 1916.
   (Lyrurus tetrix ♂ × *Lagopus lagopus* ♀*).*
2. Steril Terorre ♀ = (steril Rakkelhøne) fra Jemtland i febr. 1847.
   (Lyrurus tetrix × *Tetrao urogallus).*

Rugdens vårtrekk ved Stenkjær

Av *Erling Øverland*

Til sammenligning med de i tidsskriftets nr. 3 (s. 117) offentliggjorte iakttagelser angående tidspunktet for rugdens ankomst til det sydlige Norge (Asker) tør muligens neden anførte observasjoner fra Trondelagen (Stenkjær) være av interesse.

Disse notater omfatter tiden fra 1896 (med undtagelse av de 4 år 1897, 1904, 1905 og 1919) og angir tidspunktet for den første — som regel „på trekk" — observerte rugde. Sannsynligvis er den dog enkelte år ankommet noget tidligere enn observert. Efter min erfaring er den nemlig som regel allerede ankommet ved den tid svarttrosten (= solsorten) begynner å høres, og denne er, som det av nedenstående skjema vil fremgå, enkelte år hørt adskillig tidligere. Ellers hindrer surt og kolt vær først på våren heroppe ofte helt aftentrekket, eller innskrenker dette til en enkel kort tur på 100—200 m., så det kan bero på et tilfelle, om man har valgt en sådan post, at man får høre nogen av de få rugder som da måtte være kommet.

År	Obs. første rugde	Obs. første solsort	År	Obs. første rugde	Obs. første solsort
1896	25 mars		1910	26 mars	27 mars
1898	13 april		1911	18 april	
1899	8 „		1912	5 „	
1900	13 „	7 april	1913	14 „	30 „
1901	9 „		1914	2 „	8 april
1902	11 „	6 „	1915	15 „	
1903	14 „		1916	10 „	7 „
1906	14 „		1917	23 „	
1907	3 „	30 mars	1918	9 „	
1908	7 „	5 april	1920	30 mars	
1909	17 „		1921	26 „	23 mars

Sammenholdt med observasjonene fra Asker vil det av ovenstående også fremgå at rugden i 5 av de 22 år, for hvilke sammenligning kan gjøres, er iakttatt *tidligere eller like tidlig* her ved bunnen av Trondhjemsfjorden som nede ved Asker.

Stenkjær 22. desember 1922.

Perleuglens „Harelokk“

Av *Sigurd J. Iversen*

Hvilken jeger kjenner ikke til den gamle „overtro“ om haren som hutrer så koldt, altså „harelokken“ om våren. Ofte hører vi den fra midten av april og før i snefattige år. Jeg har tidligere sett at også vore forfattere fantaserer[1]) om denne harelokk. Ja selv Fritz Huitfeldt synder med den. Og som ung gutt blev jeg av gamle tiurjegere oplært at det var haren vi hørte. Jeg har vært på jakt efter den mange ganger, og jeg må si jeg har vært tvilende like inntil nu ivår da jeg samlet op restene av den efter skuddet. Efter gjentagne kvelder å ha hørt den blev jeg ergerlig, da jeg mente dette måtte være en ugle. Den 12. mai hørte jeg igjen den intense lokk omtrent enstonig, hurtig på hinannen fra 6 til 8 støt, med en og annen gang 3—4 litt sovnige, og i det uendelige. Av og til flyttet den sig. Det var i skogen utfor et stupbratt berg. Kl. 9,30 gikk jeg av posten på rugden og drog mig opefter berget til jeg var i høide med lyden på den motsatte side, og gikk forsiktig over åpningen mot lyden. Men før jeg vant frem til skogkanten sluttet lyden i en så anstrengt tone at jeg blev opmerksom. Det var som om vedkommende var utkjørt og ikke orket mer. Det blev stilt, og like efter får jeg se en Perle-ugle *(Aegolius funereus)* komme fra stedet, fly under mig i berget og heve sig lydløst op mot toppen av en gammel osp. Her sat den en tid i et hakkespetthull og drog så tilbake til samme kant i skogen; øieblikkelig begynte igjen lokken. Jeg blev stående hvor jeg var. En gang flyttet lokken, og i den pause som opstod så jeg fuglen fly over bergkanten opfor mig. Og da jeg så over kanten, sat den i et mindre ospetre helt synlig på en naken kvist, og herfra løt nu den samme tone til jeg hørte på den at den vilde slutte for straks efter å fly forbi mig og ned til den store ospen i berget. Da den igjen fløi derfra, satte den sig bare et øieblikk i en tynn kvistgran like ved. Og herfra både så jeg den lokket og hørte den. Holdet var dog for langt til at jeg kunde skyte den her, likesom den også straks efter fløi ut til den samme side igjen som før, og der begynte den på ny å lokke. Det er ikke umulig at den også var nede på bakken. Jeg gikk nu ihold på ospen, og her skjøt jeg den så ned; klokken var da 11 aften. Mærkelig forresten at en sån liten ugle kann ha sån sterk lyd som kann høres i kilometers avstand. Ellers sitter den der om vinteren på spisse grantoppen med en sped, sørgmodig tone, som om det var alt den kunde prestere.

Gjøvik 21. mai 1922.

[1]) At *han*-haren under forfølgelsen av *hun*-haren undertiden frembringer en eiendommelig, vidtlydende „påande“ lyd er sikkert nok. (Redak.)

Norske trekkfugl-undersøkelser III
ved Stavanger Museum 1922

Av *H. Tho. L. Schaanning*

Dette i 1920 igangsatte arbeide er efter planen fortsatt også i 1922, således at der nu foreligger 3 fullstendige serier av norske trekkfugl-undersøkelser, nemlig for årene *1920* (se dette tidsskrift s. 56—73), *1921* (s. 129—143) og *1922* (s. 203—217). Mens der i hvert av årene 1920 og 1921 blev utsent 200 skjemaer, hvorav henholdsvis 30 og 41 blev returnert i utfylt stand, er der i 1922 blott utsent 100 skjemaer, hvorav 40 stk. hittil er innkommet i besvart brukbar stand. Av disse er 8 skjemaer innsent fra helt nye observatører, mens sammenlagt 11 av de 2 foregående års observatører derimot ikke har latt høre fra sig i år. For oversiktens skyld er dog — likesom tidligere — samtlige 40 observatører for i år her anført i sammenhengende rekkefølge og *med samme nummer som observasjonsplassene* (eller trekkstasjonene, se tabell A); de anførte løpenumre for disse vil således i en rekke tilfelle ikke være det samme i år som foregående år. Ellers er det innkomne trekkmateriell ordnet på samme måte som tidligere (for årene 1920 og 1921): Først en tabellarisk samlet trekk-oversikt (se tabell A næste side), og dernæst samtlige observasjoner for hver art gruppert distriktvis, henholdsvis for *Sørland*, *Vestland*, *Østland*, *Trøndelag* og *Nord-Norge* (se avdeling B); endelig følger også div. lokale trekkforhold etc. for året under avdeling C.

Samtidig benytter jeg her anledningen til å fremføre min forbindtlige takk for den ydede assistanse til samtlige observatører. Disse var i 1922:

For *Sørlandet:* **1** M. Skjevrak, **2** Staale Lenne, **3** Otto Evensen, **4** J. Henriksen, **5** O. H. Mjølsnes, **6** O. Zahl, **7** P. Stangeland, **8** Hallvar Hognestad, **9** G. Nærland, **10** T. Joa, **11** Asche Moe, **12** Per Thomsen, **13** H. Tho. L. Schaanning, **14** Fritjof Øvrebø.

For *Vestlandet:* **15** P. A. Wold, **16** O. J. Lie-Pettersen, **17** Askell Røskeland.

For *Østlandet:* **18** Finn Bull Kiøsterud, **19** Kaare Oftedal, **20** G. Ruud, **21** G. O. Lien, **22** Sigurd Iversen, **23** J. Kielland-Lund, **24** Gunnar Høy, **25** Thv. Kierulf, **26** Elling E. Elsrud, **27** Sevald Grotli.

For *Trøndelag:* **28** Torolv Schaanning, **29** Ottar Aasness, **30** A. P. Stennes, **31** Haakon Lie, **32** Erling Øverland, **33** F. W. Heimbeck, **34** Bernhard Hanson, **35** Kr. Grøttum.

For *Nord-Norge:* **36** Albert Jensen, **37** Thorkildssen, **38** H. Gjertsen, **39** Lindor Øvergaar, **40** A. B. Wessel.

(**Obs!** De anførte numre her foran hver observatør henviser til sammes observasjonsfelt (eller trekkstasjøn) så vel i omstående tabell A som i de følgende avsnitt B og C.)

A. Tabellarisk oversikt

De i Norge rugende arter i rekkefølge efter ankomsttiden	Tidligste ankomstdato	Sørland														Vestland		
		Bygland Aust-Agder	Sirnes, Bakke Vest-Agder	Lister fyr Vest-Agder	Ryvingen fyr Aust-Agder	Eigersund Rogaland	Kvasheim fyr, Ogna, Rogaland	Time, Jæren Rogaland	Hognestad, Jæren, Rogaland	Nærbø, Jæren Rogaland	Joa, Håland Rogaland	Malde, Håland Rogaland	Gausel, Hetland Rogaland	Stavanger omegn	Torvastad, Karmø Rogaland	Ryvarden fyr Hordaland	Bergens omegn	Stord Hordaland
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Kråke	Januar	—	V	—	V	—	V	—	V	—	—	—	V	V	—	V	—	V
Solsort	—	12/4	—	10/3	—	13/3	—	8/3	—	12/3	1/3	—	V	V		—	14/4	V
Hejre	—	—	—	—	—	12/3	V	—	—	V	27/2	—	V	V	V	—	—	5/3
Sangsvane	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14/4	V	—	—	—	—	—	—	—
Kvinand	—	—	—	—	—	—	—	—	—	V	—	—	—	V	—	—	—	—
Sivand	—	—	—	—	—	V	—	—	—	V	4/3	—	—	5/2	—	—	—	—
Isand	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	V	—	—	—	—
Ståkand	—	—	—	—	—	27/2	—	—	—	—	—	—	—	V	—	—	—	—
Kystpiplerke	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19/4	—	—	V	—	—	—	—	11/3
Bjerktrost	—	—	—	17/4	—	—	—	—	—	—	27/2	—	12/4	31/1	—	—	16/4	19/3
Stær	Februar 2	2/4	9/3	22/2	3/3	27/2	3/3	6/3	25/2	2/2	28/2	28/2	2/3	25/2	21/2	V	7/3	2/3
Kaie	— 4	—	—	21/2	—	—	—	—	—	4/2	27/2	—	V		—	—	—	19/3
Fjell-lerke	— 5	—	—	—	—	—	—	—	—	5/2	—	—	—	—	—	—	—	—
Villgås (alle arter)	— 5	23/4	20/4	11/2	—	21/4	—	—	14/5	28/4	17/4	8/4	—	—	—	26/4	—	5/2
Lerke	— 9	—		18/2	—	22/2	6/3	26/2	24/2	25/2	26/2	23/2	24/2	26/2	9/2	—	—	2/3
Spurvhauk	— 12	—	—	—	6/4	—	V	—	—	28/3	24/4	—	—	V	—	—	21/4	—
Vibe	— 12	6/3	6/3	25/2	7/4	25/2	4/3	26/2	25/2	V	27/2	7/3	25/2	26/2	12/2	—	—	25/2
Topdykker	— 15	—	—	—	—	—	—	—	—	22/3	—	—	—	15/2	—	20/4	—	—
Lattermåke	Mars 3	—	25/6	—	—	—	15/5	—	—	V	25/3	9/4	3/3		—	—	—	—
Kjell	— 3		—	22/3	28/2	—	8/3	19/5	1/4	13/3	2/4	23/3	19/3	—	—	17/3	—	25/3
Krikand	— 4	—	—	—	—	5/3	—	—	—	4/4	—	—	—	—	—	—	—	—
Fagergås	— 4	—	—	—	11/4	—	9/3	—	—	4/3	5/3	—	—	—	—	—	—	—
Kyst-spove	— 4	—	—	4/3	6/4	12/4	24/3	23/3	6/4	20/3	20/3	14/4	18/3	V	8/4	7/4	—	—
Rugde	— 7	7/3	16/3	—	—	V	—	—	11/3	V	20/4	—	—	—	—	—	—	11/3
Bokfink	— 9	13/4	18/4	—	—	—	—	—	17/4	16/5	15/4	—	V	8/4	—	—	20/3	13/4
Dobbeltbekkasin	— 11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11/3	—	—	—	—
Lyngand	— 12	—	—	—	—	—	—	—	—	15/3	—	—	—	—	—	—	—	12/3
Kornråk	— 13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13/3	—	—	—	—	—	—	17/3
Sandlo	— 13	—	—	—	—	—	—	—	—	13/3	25/3	—	—	—	—	—	—	—
Svenske	— 14	—	—	—	—	—	—	—	—	V	1/5	1/4	V	V	—	—	8/4	14/3
Lappedykker	— 15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15/3	—	—	—	—
Snespurv	— 18	—	—	6/4	—	—	—	—	—	V	—	—	V	—	—	V	—	18/3
Heilo	— 18	—	—	—	—	22/3	—	—	2/4	18/3	—	—	—	—	—	—	—	—
Tårnfalk	— 18	—	6/4	—	—	V	—	—	—	18/3	28/3	—	—	V	—	—	—	—
Steindreier	— 24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rødkjelke	— 24	—	—	10/4	—	20/4	—	—	—	4/4	—	—	V	3/1	—	—	14/4	1/3
Rodstilk	— 25	14/5	—	21/2	—	—	15/4	1/5	21/4	25/3	20/4	14/4	26/4	—	—	—	—	—
Ringdue	— 28	—	15/5		—	—	—	—	—	—	28/3	—	—	—	—	—	—	—
Skogdue	— 29	20/4	—	—	—	—	—	—	—	—	17/4	—	—	—	—	—	—	—
Vandrefalk	— 29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Måltrost	April 3	16/4	—	—	—	21/4	—	—	—	—	—	—	3/4	—	—	—	14/4	18/4
Rødving	— 4		—	25/2	—	—	—	—	—	—	22/4	—	V	—	—	—	14/4	—
Duetrost	— 5	12/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Knøtter	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Linerle	— 7	15/4	16/4	14/4	15/4	14/4	15/5	16/4	7/4	—	13/4	16/4	13/5	18/4	—	—	21/4	12/4
Fiskemåke	— 9	13/5	—	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—		—
Vandrikse	— 11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bjerkfink	— 12	—	—	—	—	10/5	—	—	—	—	—	—	V	V	—	—	2/5	6/5
Steindulp	— 12	—	20/4	15/4	27/4	—	12/5	8/5	15/4	17/4	—	25/4	20/4	—	10/5	—	—	12/4
Rødstjert	— 12	—	—	12/4	—	19/5	—	20/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6/5
Munk	— 12	—	—	12/4	—	16/4	—	—	—	—	—	—	10/5	—	—	—	3/6	—

av vårtrekket 1922.

Østland										Trøndelag								Nord-Norge				
Drammens omegn Buskerud	Kristiania omegn	Jessheim Akershus	Eina Opland	Vardal Opland	Stange Hedmark	Østmarken, Vinger, Hedmark	Furnes, Vang Hedmark	Hedalen, Valdres Opland	Grotli, Skjåk Opland	Namdal Nord-Trøndelag	Trondhjems omegn	Veiholmen fyr Møre	Steinkjer omegn Nord-Trøndelag	Innherred Nord-Trøndelag	Levanger Nord-Trøndelag	Kristiansund N. Møre	Strinda og Inn-Trøndelag	Brønnøsund fyr Nordland	Landegode fyr, Bodø, Nordland	Tranøy fyr Nordland	Nævardal, Meløy Nordland	Sør-Varanger Finnmark
18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
—	—	—	4/3	—	V	—	—	1/3	18/4	—	—	—	—	—	—	—	V	V	V	V	—	—
V	—	—	—	—	—	9/4	—	13/4	13/5	—	—	—	—	15/4	—	4/4	21/4	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1/6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	10/5	—	—	8/3	—	—	—	—	—	—		—	—	26/3	V	—	—	—	—	—
—	—	—	3/5	—	—	1/5	—	—	—	—	—	—	—		—	—	V	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			—	—	V	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1/6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	V	—	1/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	V	—	—	—	—	—	—
—	—	15/4	15/4	16/4	24/3	13/4		22/4	21/4	27/4	29/4	—	—	25/4	—	—	5/5	—	—	1/6	2/5	24/5
8/3	20/3	14/3	13/4	25/3	22/3	8/3	24/3	—	14/3	15/4	—	15/3	23/3	5/3	24/3	15/3	12/4	28/2	3/4	23/4	25/4	—
—	—	—	23/4	—	V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	V	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11/5
15/4	—	—	8/5	12/5	21/5	8/5	—	18/5	—	—	—	—	—	—	—	26/3	—	15/4	18/4	12/4	14/4	—
8/3	14/3	5/3	14/4	3/4	14/3	13/3	—	—	6/5	—	—	—	—	12/4	23/3	—	14/4	3/4	—	—	—	—
V	—	14/3	—	18/3	10/3	5/4	12/2	19/3	7/5	—	—	—	—	—	25/2	—	V	—	—	—	—	—
—	—	—	20/5	—	—	—	—	—	—	—	—	24/3	—		—	26/3	17/4	20/3	—	—	27/4	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25/5	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11/3	16/4	14/4	2/4	3/3	—	19/5	9/3	23/3	15/2	—
—	—	—	2/5	2/5	—	28/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	11/4	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29/4	—	24/3	16/4	14/4	9/4	26/3	16/4	20/5	—	—	—	—
5/4	—	—	16/4	15/4	18/5	11/4	17/4	16/4	—	22/4	—	—	—	17/4	—	13/4	—	—	—	—	—	—
9/3	—	16/4	19/4	11/4	16/4	8/4	12/4	14/4	11/4	19/4	16/4	—	1/4	18/4	7/4	—	16/4	—	—	—	—	—
—	—	—	—	14/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	V	—	20/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	V	—	—	—	—	18/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	V	V	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	16/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	V	—	—	12/4	—	3/4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9/5	—	—	—	—	—
—	—	—	—	22/4	—	16/4	—	18/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24/3	—	—	—	—	—	3/5	—	—	—	—
—	—	15/4	17/4	28/4	17/4	7/4	17/4	—	—	—	—	—	—	24/4	22/4	—	18/5	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	15/5	—	—	—	—	21/5	—	—	—	2/6	—	—	—	—
—	—	—	—	2/5	19/4	10/4	—	—	—	—	—	—	—	5/5	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	11/6	21/4	—	29/3	—	17/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29/3	—	—	29/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16/4	14/4	15/4	17/4	14/4	18/4	5/4	17/4	12/4	—	12/4	—	—	17/4	19/4	22/4	4/4	27/4	—	—	—	—	—
—	—	—	21/4	22/4	—	15/4	—	—	—	—	—	—	—	25/4	—	4/4	25/4	—	—	—	—	30/4
—	—	—	—	—	—	5/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5/4	—	—	—	—	—	—
12/4	10/4	14/4	20/4	12/4	12/4	15/4	17/4	15/4	18/4	20/4	17/4	21/4	21/4	20/4	19/4	20/4	25/4	1/5	24/4	24/5	18/4	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	18/6	—	—	6/4	—	—	—	9/4	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	30/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	2/5	12/4	—	3/6	20/4	—	—	—	13/5	—	—	10/5	—	—	—	—	28/5
—	21/4	—	15/5	6/5	7/5	6/5	17/4	—	21/5	—	—	—	—	16/5	—	—	—	19/5	—	—	—	—
17/5	21/5	13/5	9/5	8/5	13/5	14/5	—	—	1/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16/5
—	—	—	16/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Fortsettelse fra forrige side.

De i Norge rugende arter i rekkkefølge efter ankomsttiden	Tidligste ankomstdato		Sørland														Vestland		
			Bygland Aust-Agder	Sirnes, Bakke Vest-Agder	Lister fyr Vest-Agder	Ryvingen fyr Aust-Agder	Eigersund Rogaland	Kvasheim fyr, Ogna, Rogaland	Time, Jæren Rogaland	Hognestad, Jæren Rogaland	Nærbø, Jæren Rogaland	Joa, Håland Rogaland	Malde, Håland Rogaland	Gausel, Hetland Rogaland	Stavanger omegn	Torvastad, Karmø Rogaland	Ryvarden fyr Hordaland	Bergens omegn	Stord Hordaland
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Musvåk	April	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Krykkje	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Myrbukk	—	14	—	—	—	25/4	26/4	—	—	14/4	V	20/4	—	—	—	—	—	—	—
Gransanger	—	15	—	—	—	—	21/4	—	—	—	—	15/4	—	—	21/4	—	—	25/4	20/4
Sakssvale	—	15	15/4	—	—	15/5	—	12/5	22/4	30/4	15/5	16/4	5/5	19/5	6/5	8/5	23/5	20/5	18/5
Tyvjo	—	15	—	—	—	—	—	22/6	—	—	15/4	—	—	—	—	—	20/5	—	—
Sildemåke	—	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16/4	—	—	—	—	—	—	—
Ringtrost	—	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16/4	—
Jernspurv	—	16	—	—	—	—	—	—	—	20/4	—	16/4	—	—	—	—	—	19/4	—
Heipiplerke	—	16	—	—	—	—	—	—	—	16/4	—	16/4	—	—	7/5	—	—	19/5	—
Buskskvett	—	16	—	—	—	—	—	—	—	—	16/4	18/4	—	7/5	14/5	—	—	13/5	—
Sothøne	—	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17/4	—	—	—	—	—	—	—
Sivspurv	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sågauk	—	20	—	20/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20/5	24/5
Fjeldand	—	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Trane	—	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Taksvale	—	29	—	29/5	18/5	—	3/5	—	3/5	—	—	—	—	29/4	21/5	—	—	20/5	—
Terne (begge art.)	—	30	—	—	—	3/5	16/5	3/6	—	—	30/4	24/5	—	16/5	20/5	18/5	18/5	—	16/5
Sivhøne	Mai	2	—	—	—	—	2/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fjeldvåk	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fiskørn	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3/5	—	—	—	1/5	—	—	—	—
Hei-spove	—	3	—	3/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fiskelita	—	5	—	18/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24/5	—
Myggsnapper	—	5	24/5	5/5	—	—	9/5	—	21/5	—	15/5	21/5	—	—	21/5	—	—	11/5	24/5
Løvsanger	—	5	—	—	—	—	—	—	9/5	16/5	15/5	—	—	—	20/5	—	—	11/5	13/5
Bjellefugl	—	?	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lom	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1/6	—	—	—	—
Skogsnipe	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skogpiplerke	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20/5	—	—	—	—	—	15/5	—
Fluesnapper	—	11	—	—	—	—	11/5	—	—	—	—	—	—	14/5	3/6	—	—	20/5	—
Gjøk	—	11	17/5	1/6	—	25/5	16/5	23/5	19/5	17/5	16/5	11/5	20/5	12/5	11/5	22/5	20/5	20/5	22/5
Akerriks	—	11	—	—	—	—	—	—	13/5	16/5	14/5	11/5	28/5	27/5	—	23/5	—	—	1/6
Myrriks	—	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13/5	—
Tårnsvale	—	14	—	2/6	—	—	22/5	—	—	—	—	6/6	—	—	22/5	—	—	24/5	—
Tornsanger	—	15	—	—	—	—	—	—	—	—	15/5	7/5	—	—	23/5	—	—	20/5	—
Havesanger	—	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16/5	—	—	3/6	29/5
Sandsvale	—	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17/5	—	—	20/5	—
Såerle	—	18	18/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bastardnattergal	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20/5	3/6	—	—	—
Glutsnipe	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lapand	—	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21/5	—	—	—	—
Tornskate	—	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Isterne	—	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Tornirisk	—	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25/5	—	—	—	
Laploper	Juni	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

Østland										Trøndelag								Nord-Norge				
Drammens omegn Buskerud	Kristiania omegn	Jessheim Akershus	Eina Opland	Vardal Opland	Stange Hedmark	Osmarken, Vinger, Hedmark	Furnes, Vang Hedmark	Hedalen, Valdres Opland	Grotli, Skjåk Opland	Namdal Nord-Trøndelag	Trondhjems omegn	Veiholmen fyr Møre	Steinkjer omegn Nord-Trøndelag	Innherred Nord-Trøndelag	Levanger Nord-Trøndelag	Kristiansund N. Møre	Strinda og Inn-Trøndelag	Brønnøsund fyr Nordland	Landegode fyr, Bodø, Nordland	Tranøy fyr Nordland	Nævardal, Meløy Nordland	Sør-Varanger Finnmark
18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
—	—	—	—	—	—	12/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12/4	—	—
—	—	—	18/5	7/5	3/5	8/5	—	—	—	—	—	—	—	6/5	—	18/4	10/5	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22/4	—	—	9/5	—	—	—	—	—	—	—	—
18/5	9/5	19/5	15/5	13/5	18/5	13/5	20/5	—		—	—	—	—	23/5	—	—	21/5	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13/6	—	—	—	—	—	22/5	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25/5	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	6/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	21/5	—	7/5	16/5	—	9/5	6/5	—	21/5	—	—	—	22/5	16/5	—	—	28/5	—	—	—	—	—
—	—	25/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	20/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30/4	6/5	7/5	29/4	11/5	—	6/5	11/5	9/5	—	—	—	—	22/5	23/5	20/4	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	8/5	—	—	21/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	10/5	20/5	21/4	24/4	—	30/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14/5	9/5	27/5	5/5	26/5	6/5	7/5	23/5	18/5	21/5	—	—	—	—	21/5	—	—	—	—	—	—	—	5/6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3/6	—	—	—	23/5	—	30/5	30/5	25/5	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	2/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15/5	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15/5	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	17/5	18/5	—	5/5	—	—	11/6	—	—	—	—	20/5	—	—	25/5	—	—	—	—	—
13/5	—	18/5	12/5	11/5	8/5	7/5	6/5	7/5	—	—	21/5	—	15/5	—	—	6/5	25/5	—	—	—	—	—
—	—	—	12/5	12/5	—	5/5	16/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10/5	—	—	—	—	19/5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21/5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	12/6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6/5
—	—	—	—	—	—	8/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	29/5	10/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	20/5	27/5	25/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15/5	24/5	17/5	22/5	19/5	16/5	14/5	19/5	20/5	2/6	—	—	—	—	5/6	—	—	—	—	—	6/6	22/5	—
26/5	24/5	14/5	21/6	—	—	18/5	24/5	—	17/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23/5	20/5	—	13/6	14/5	18/5	—	23/5	26/5	—	—	—	—	—	5/6	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	26/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	16/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	1/6	—	—	—	—	—	8/6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	26/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	20/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	21/5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23/5	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7/6

B. Samtlige 1920-års trekk-observasjoner etc. gruppert distriktvis.

(De fete numre betegner trekkstasjonene (observasjonsplassene); t, r, v = henholdsvis trekker, ruger, overvintrer).

Kraake *(Corvus cornix).* Dialekt: 6 Kråk, 14 Kråka.

Sørland: **2** t r v. **4** v. **6** v. **8** r v. **12** r v. **13** t v. *Vestland:* **15** v r. **17** v. *Østland* **21** t - obs. 2 indv. $^{4}/_{3}$ og st. flokk $^{3}/_{4}$. **23** r v. **26** t r - obs. $^{1}/_{3}$. **27** stasjonær nede i bygden, obs. 1 indv. oppe på fjellet $^{18}/_{4}$. *Trondelag:* **35** r v. *Nord-Norge:* **36** stasjonær. **37** stasjonær. **38** stasjonær.

Korn-råk *(Corvus frugilegus).*

Sørland: **2** t. **8** t. **10** t v - obs. flokk $^{13}/_{3}$. *Vestland:* **17** obs. 1 indv. $^{17}/_{3}$. *Østland:* **23** r v. **25** obs. 4 indv. $^{20}/_{5}$.

Kaie *(Coloeus monedula).* Dialekt: 10 Blåkråke.

Sørland: **2** t. **3** $^{21}/_{12}$. **8** t. **9** obs. flokk $^{4}/_{2}$. **10** t v - obs. flokk $^{27}/_{2}$. **12** t v. *Vestland:* **17** obs. 4 indv. $^{19}/_{3}$. *Østland:* **21** t - obs. 7 indv. $^{23}/_{4}$. **22** ikke obs. i vinter. **23** r v. **25** ikke obs. i vinter. (Overvintrer ellers flokkevis omkring Hamar og er obs. i Ringsaker i ÷ 35°). *Trøndelag:* **35** t v.

Stær *(Sturnus vulgaris).* Dialekt: 1 8 10 14 Stare, 30 Starrin, 39 Star.

Sørland: **1** $^{2}/_{4}$. **2** obs. 2 indv. $^{9}/_{3}$ og 1 flokk $^{14}/_{3}$. **3** $^{22}/_{2}$. **4** $^{1}/_{3}$. **5** obs. 1 flokk $^{27}/_{2}$. **6** obs. 1 flokk $^{3}/_{3}$. **7** $^{6}/_{3}$. **8** r v - obs. 1 indv. $^{25}/_{2}$ og 1 flokk $^{26}/_{2}$. **9** v - obs. flokk ca. 40 stk. $^{2}/_{2}$ (samt 1 albino $^{25}/_{4}$). **10** obs. 1 indv. $^{28}/_{2}$, 5 indv. [illegible]. **11** $^{28}/_{2}$. **12** 1 flokk $^{2}/_{3}$. **13** obs. syngende ♂ $^{25}/_{2}$. **14** t r v - obs. flokk ca. 50 stk. $^{21}/_{2}$. (Tøvær og sydlig vind). *Vestland:* **15** stasjonær (overvintrer enkeltvis). **16** $^{7}/_{3}$. **17** obs. 10 indv. $^{2}/_{3}$ og $^{3}/_{3}$, 50 indv. $^{4}/_{3}$. *Østland:* **18** obs. flere stk. $^{8}/_{3}$. **19** $^{20}/_{3}$. **20** r - obs. mange ekspl. $^{14}/_{3}$. **21** obs. 2 indv. $^{13}/_{4}$, flokk $^{14}/_{4}$. **22** obs. 2 indv. $^{25}/_{3}$, 12 indv. $^{27}/_{3}$, stor flokk $^{31}/_{3}$ (temperatur ÷ 20° natt til $^{29}/_{3}$). **23** obs. 3 indv. $^{22}/_{3}$. **24** t r - obs. 4 indv. $^{8}/_{3}$. **25** obs. 3 indv. $^{24}/_{3}$. **27** obs. 1 indv. $^{14}/_{3}$ og 3 indv. $^{19}/_{4}$. *Trøndelag:* **28** obs. 4 indv. $^{15}/_{4}$. **30** obs. 2 indv. $^{15}/_{3}$, stor flokk $^{20}/_{3}$. **31** 1 flokk $^{23}/_{3}$. **32** obs. flere $^{5}/_{3}$. **33** obs. flere store flokker $^{24}/_{3}$ (overvintrer flokkevis rundt Trondhjemsfjorden). **34** 1 liten flokk overvintret; alm. $^{15}/_{3}$. **35** t r v - obs. flere flokker $^{12}/_{4}$. *Nord-Norge:* **36** t r - obs. flokk $^{28}/_{2}$. **37** obs. flere små flokker $^{3}/_{4}$. **38** obs. 1 indv. $^{23}/_{4}$. **39** 1 indv. overvintret, obs. 1 flokk $^{25}/_{4}$.

Svenske *(Chloris chloris).*

Sørland: **9** v. **10** obs. 4 indv. $^{1}/_{5}$. **11** $^{1}/_{4}$. **12** r v. **13** v - obs. kull 4 utfløine unger $^{13}/_{7}$. *Vestland:* **16** $^{8}/_{4}$. **17** obs. ca. 25 indv. $^{14}/_{3}$ og ca. 100 indv. i flokk $^{18}/_{3}$. *Østland:* **19** v. **24** r t - $^{18}/_{4}$. *Trøndelag:* **34** v - tallrik. **35** t r v.

Knøtter *(Linota flavirostris).*

Sørland: **12** t. *Trøndelag:* **34** obs. flere $^{5}/_{4}$. **35** t.

Tornirisk *(Linota cannabina).*

Sørland: **12** t r - (5 par ruget sommer 1922). **13** obs. 1 ♂ $^{25}/_{5}$.

Bokfink *(Fringilla coelebs).* Dialekt: 24 Herkonnspikk.

Sørland: **1** obs. flokk $^{13}/_{4}$. **2** $^{18}/_{4}$. **8** v r t - $^{17}/_{4}$. **9** obs. flere $^{16}/_{5}$. **10** obs. 2 indv. $^{15}/_{4}$. **12** r v. **13** obs. ♂ syngende $^{8}/_{4}$ 22 samt overvintrende flokk $^{4}/_{2}$ 23. *Vestland:* **16** $^{20}/_{3}$. **17** obs. flokk på 30 stk. $^{13}/_{4}$. *Østland:* **18** obs. ♂ $^{9}/_{3}$. **20** r t - flokk $^{16}/_{4}$. **21** obs. 3 indv. $^{19}/_{4}$. **22** obs. 2 indv. $^{11}/_{4}$ og 8 indv. $^{14}/_{4}$. **23** t r - 1 ♂ obs. $^{16}/_{4}$, utfløine unger $^{8}/_{6}$. **24** r t - $^{8}/_{4}$. **25** obs. 2 indv. $^{12}/_{4}$. **26** r t - $^{14}/_{4}$. **27** obs. 1 indv. $^{11}/_{4}$ og 5 indv. $^{19}/_{4}$. *Trøndelag:* **28** obs. 3 indv. $^{19}/_{4}$. **29** $^{16}/_{4}$. **31** obs. 1 indv. $^{1}/_{4}$. **32** $^{18}/_{4}$. **33** r t - $^{7}/_{4}$. **35** r t - obs. 1 indv. $^{16}/_{4}$ og 1 flokk $^{20}/_{4}$.

Bjerkfink *(Fringilla montifringilla).*

Sørland: 5 obs. 1 indv. $^{10}/_{5}$. 12 r v. 13 v - (obs. 1 flokk ca. 60 stk. Bjerkfink og Bokfink sammen ved Mosvand $^{4}/_{2}$ 23). *Vestland:* 16 $^{2}/_{5}$. 17 $^{6}/_{5}$. *Østland:* 24 t - $^{2}/_{5}$. 25 obs. 2 indv. $^{12}/_{4}$. 27 obs. 1 indv. $^{3}/_{6}$. *Trondelag:* 28 obs. 2 indv. $^{20}/_{4}$. 32 $^{13}/_{5}$. 35 t r v - obs. 1 flokk $^{10}/_{5}$. *Nord-Narge:* 40 r t - $^{28}/_{5}$.

Sivspurv *(Emberiza shoeniclus).* Dialekt: 27 Bjørkafugl.

Østland: 27 obs. 1 indv. $^{20}/_{4}$ og 1 flokk på 12 ♂ ♂ $^{24}/_{4}$. *Trondelag:* 35 t r.

Gulspurv *(Emberitza citrinella).*

Nord-Norge: 40 hørtes den første gang i år $^{6}/_{5}$.

Snespurv *(Plectrophenax nivalis).*

Sorland: 3 $^{6}/_{4}$. 9 v - tallrik. 12 t v. *Vestland:* 15 v - enkeltvis. 17 obs. 6 indv. $^{18}/_{3}$. *Østland:* 23 t - obs. 2 indv. $^{16}/_{4}$. *Trondelag:* 35 t r v. *Nord-Norge:* 38 obs. 1 flokk $^{12}/_{4}$. 40 obs. 1 flokk $^{3}/_{4}$.

Lerke *(Alauda arvensis).*

Sarland: 3 $^{18}/_{2}$. 5 $^{22}/_{2}$. 6 $^{6}/_{3}$. 7 $^{26}/_{2}$. 8 r v - $^{24}/_{2}$, tallrik $^{15}/_{3}$. 9 obs. flokk $^{25}/_{2}$. 10 obs. 2 indv. $^{26}/_{2}$ og flokk $^{1}/_{3}$. 11 $^{23}/_{2}$. 12 $^{24}/_{2}$. 13 obs. flokk ca. 30 stk. $^{26}/_{2}$. 14 obs. 1 indv. $^{9}/_{2}$ og ca. 200 $^{12}/_{2}$; fra $^{28}/_{2}$ var den alm. her. *Vestland:* 17 obs. 3 stk. $^{2}/_{3}$. *Østland:* 18 obs. flere $^{8}/_{3}$. 19 $^{14}/_{3}$. 20 r - obs. 2 indv. $^{5}/_{3}$. 21 $^{14}/_{4}$. 22 obs. 4 syngende $^{3}/_{4}$. 23 flokk $^{14}/_{3}$. 24 r t - $^{13}/_{3}$. 27 $^{6}/_{5}$, i flokk $^{20}/_{5}$. *Trondelag:* 32 $^{12}/_{4}$. 33 flere $^{23}/_{3}$. 35 r t - obs. 1 indv. $^{14}/_{4}$. *Nord-Norge:* 36 r t - obs. 1 indv. $^{3}/_{4}$.

Fjell-lerke *(Eremophila alpestris flava).*

Sorland: 9 obs. 3 stk. $^{5}/_{2}$. *Nord-Norge:* 40 obs. flere $^{11}/_{5}$.

Heipiplerke *(Anthus pratensis).* Dialekt: 8 Gråtunn, 12 Gråtytla.

Sørland: 8 obs. 2 indv $^{16}/_{4}$; tallrik $^{20}/_{4}$. 10 obs. flokk $^{16}/_{4}$. 13 $^{7}/_{5}$. *Vestland:* 16 $^{19}/_{5}$. *Trondelag:* 35 t r.

Kystpiplerke *(Anthus spinaletta petrosus).*

Sorland: 9 v - tallrik $^{19}/_{4}$. 12 r v. *Vestland:* 17 obs. 1 stk. $^{11}/_{3}$, 5 stk. $^{19}/_{3}$. *Trondelag:* 34 v r.

Skogpiplerke *(Anthus trivialis).*

Sørland: 10 obs. 2 indv. $^{20}/_{5}$. 12 r. *Vestland:* 15 $^{15}/_{5}$. *Østland:* 21 $^{23}/_{5}$. 22 obs. 1 indv. $^{10}/_{5}$ og $^{13}/_{5}$, samt „spillende" $^{16}/_{5}$. *Trandelag:* 35 t r.

Såerle *(Motacilla flava thunbergi).* Dialekt: 21 Såele.

Sorland: 1 $^{18}/_{5}$. 3 $^{9}/_{4}$[1]). 8 t - obs. 1 indv. i fjor $^{28}/_{4}$ 1921. *Østland:* 21 t - obs. 1 stk. $^{1}/_{6}$. 27 obs 2 indv. $^{8}/_{6}$. *Trøndelag:* 35 r t.

Jærerle *(Motacilla alba lugubris).*

Sarland: 9 obs. flere $^{15}/_{5}$. 14 r - obs. 1 indv. $^{11}/_{3}$. *Vestland:* 15 $^{21}/_{4}$.

Linerle *(Motacilla alba).* Dialekt: 7 8 Tyterla, 21 27 Linele, 24 Linnille, 30 Ringille.

Sorland: 1 $^{15}/_{4}$. 2 t r - $^{16}/_{4}$. 3 $^{14}/_{4}$. 4 $^{15}/_{4}$, 5 obs. flere $^{14}/_{4}$. 6 $^{15}/_{5}$. 7 $^{16}/_{4}$. 8 $^{7}/_{4}$. 10 $^{13}/_{4}$. 11 $^{16}/_{4}$. 12 $^{13}/_{5}$. 13 tallrik $^{18}/_{4}$, obs. ♀ $^{28}/_{4}$. *Vestland:* 16 $^{21}/_{4}$. 17 obs. 1 stk. $^{12}/_{4}$, 4 stk. $^{17}/_{4}$. *Østland:* 18 $^{12}/_{4}$, tallrik $^{14}/_{4}$. 19 $^{10}/_{4}$. 20 r - tallrik $^{14}/_{4}$. 21 $^{20}/_{1}$, tallrik $^{24}/_{4}$. 22 $^{12}/_{4}$, flere $^{14}/_{4}$. 23 $^{12}/_{4}$. 24 r t - $^{15}/_{4}$. 25 $^{17}/_{4}$. 26 r t - $^{15}/_{4}$. 27 obs. 2 stk. $^{18}/_{4}$, 12 stk. $^{7}/_{5}$. *Trøndelag:* 28 $^{20}/_{4}$. 29 $^{17}/_{4}$. 30 $^{21}/_{4}$. 31 $^{21}/_{4}$. 32 $^{20}/_{4}$. 33 $^{19}/_{4}$. 34 tallrik $^{20}/_{4}$. 35 r t - 1 indv. $^{25}/_{4}$ og ♂ $^{27}/_{4}$. *Nord-Narge:* 36 r t - $^{1}/_{5}$. 37 $^{24}/_{4}$. 38 obs. 2 indv. $^{24}/_{5}$. 39 $^{18}/_{4}$.

Tornskate *(Lanius collurio).*

Østland: 22 obs. ♂ $^{21}/_{5}$ samt ♂ ♀ $^{22}/_{5}$.

Fluesnapper *(Muscicapa striata).*

Sorland: 5 obs. 1 indv. $^{11}/_{5}$. 12 r t - obs. 1 indv. $^{14}/_{5}$. 13 tallrik trekk $^{3-4}/_{6}$. *Vestland:* 16 $^{20}/_{5}$. *Østland:* 19 $^{20}/_{5}$. 20 $^{27}/_{5}$. 21 $^{25}/_{5}$.

---

[1]) Visstnok Alpeerle *(M. cinerea).*

Myggsnapper *(Muscicapa hypoleuca).* Dialekt: 2 Flugesnappar, 24 25 Fluesnapper.
Sørland: 1 24/5. 2 r t - 5/5. 5 obs. ♂ 9/5, flere 14/5. 7 21/5. 9 flere 15/5. 10 21/5. 13 tallrik trekk, ca. 10-12 ♂ ♀ obs. i haven (ved Mosvand) 21/5. *Vestland:* 16 11/5. 17 obs. 3 stk. 24/5. *Østland:* 18 15/5. 20 18/5. 21 flere 12/5 og 20/5. 22 flere obs. ved rugekassene 11/5. 23 8/5. 24 7/5. 25 6/5. 26 r t - 7/5. *Trondelag:* 29 21/5. 31 15/5. 34 6/5. 35 25/5.

Gransanger *(Phylloscopus c. abietina).*
Sørland: 5 flere 21/4. 10 obs. 2 indv. 15/4. 13 obs. 1 syngende ♂ daglig fra 21/4 til 25/4. *Vestland:* 16 25/4. 17 20/4. *Trøndelag:* 29 22/4. 32 9/5. 35 r.

Løvsanger *(Phylloscopus trochilus).*
Sorland: 7 9/5. 8 16/5. 9 15/5. 12 r. 13 obs. 1 ekspl. 20/5, tallrik trekk ca. 20 ekspl. obs. i haven om fm. 21/5, sydlig vind med regn. *Vestland:* 16 11/5. 17 13/5, alm. 19/5. *Østland:* 21 12/5. 22 12/5. 24 r t - 5/5. 25 16/5. *Trandelag:* 35 r - obs. 1 indv. 10/5. *Nord-Norge:* 40 19/5.

Bastardnattergal *(Hippolais icterina).*
Sorland: 12 r. 13 r - (ad. ekspl. i sterk fjærfelling 9/7). *Vestland:* 16 20/5. 17 [illegible]/6. *Østland:* 25 26/5. *Trøndelag:* 35 r.

Havesanger *(Sylvia borin).*
Sørland: 12 r. 13 r t - obs. syngende ♂ 16/5 og 18/5. *Vestland:* 16 3/6. 17 29/5, alm. 1/6. *Østland:* 25 obs. 2 indv. 26/5. *Trøndelag:* 35 r.

Munk *(Sylvia atricapilla).*
Sørland: 3 12/4. 5 16/4. 12 10/5. *Vestland:* 16 3/6. *Østland:* 21 16/5. *Trøndelag:* 35 r.

Tornsanger *(Sylvia communis).*
Sørland: 9 15/5. 10 7/5. 13 r t - obs. syngende ♂ 23/5. *Vestland:* 16 29/5. *Trøndelag:* 35 r.

Måltrost *(Turdus philomelus).* Dialekt: 23 24 Talatrost.
Sørland: 1 16/4. 5 obs. 1 indv. 21/4 og 26/4. 12 [illegible]/4. *Vestland:* 16 11/4. 17 18/4. *Østland:* 18 flere 16/4. 19 11/4. 20 flere 15/4. 21 17/4. 22 obs. 2 indv. 14/4, alm. syngende 17/4. 23 18/4. 24 r t - 5/4. 25 flere 17/4. 26 r t - 12/4. *Trøndelag:* 28 r t - 12/4. 31 t - 17/4. 32 r t - 19/4. 33 r t - flere 22/4. 34 flere 4/4. 35 r t - 27/4.

Rødving *(Turdus musicus).* Dialekt: 23 Brustrost.
Sorland: 3 25/3, tallrik trekk natt til 17/4 i regn og tåke. 10 obs. 3 stk. 22/4. 12 r v. *Vestland:* 16 11/4. *Østland:* 21 21/4. 22 obs. 3 indv. 22/4. 24 r t - 15/4. *Trøndelag:* 32 r t - 25/4. 34 t - 4/4. 35 v r t - flere [illegible]/4. *Nord-Norge:* 40 r t - obs. 1 ekspl. 30/4, alm. 6/5.

Bjerktrost *(Turdus pilaris).* Dialekt: 17 Skjetatrast, 38 Bjerktrost, 39 Trast.
Sørland: 3 tallrik trekk natt til 17/4 i regn og tåke. 10 obs. 2 stk. 27/2. 12 flokk 12/4. 13 obs. 2 stk. 31/1 og 1 flokk (10 indv.) 1/3. *Vestland:* 16 16/4. 17 obs. 4 indv. 19/3 og ca. 30 stk. 15/4. *Østland:* 20 flere 15/4. 21 15/4, stor flokk 18/4. 22 16/4, flere 3/5 på Landåsen. 23 24/3. 24 r t - 13/4. 26 r t - 22/4. 27 21/4. *Trondelag:* 28 r t - 27/4. 29 t - 29/4. 32 r t - 25/4. 35 v r t - flere 5/5. *Nord-Norge:* 38 t - 1/6. 39 t - flere 2/5. 40 r t - 21/5.

Duetrost *(Turdus viscivorus).* Dialekt: 24 Jerpetrost.
Sørland: 1 12/4. *Østland:* 24 r t - 5/4.

Ringtrost *(Turdus torquatus).*
Vestland: 16 16/4. *Trøndelag:* 35 t r.

Solsort *(Turdus merula).* Dialekt: 1 Susvarta.
Sorland: 1 12/4. 3 tallrik trekk 10/3 om morgenen (snevær ÷ 5° temp.). 5 flokk 13/3. 7 8/3. 9 obs. 7 stk. 12/3. 10 obs. 5 indv. 1/3. 12 r v. 13 stasjonær (3—4 stk. i haven i hele vinter). Hannen begynte vårsangen 17/3. *Vestland:* 16 14/4. 17 v - stor flokk 25/4. *Østland:* 18 v. 24 r v t - 9/4. 26 r t - 13/4. 27 13/5. *Trøndelag:* 32 r t - 15/4. 34 t - flere 4/4. 35 v r t - 21/4.

Steindulp *(Oenanthe oenanthe).* Dialekt: 24 Steinsmatt, 27 Steinjerp.

Sørland: 2 $^{20}/_{4}$. 3 $^{15}/_{4}$, tallrik trekk natt til $^{17}/_{4}$ i regn og tåke. 4 $^{27}/_{4}$. 6 $^{12}/_{5}$. 7 obs. 2 indv. $^{5}/_{5}$. 8 $^{15}/_{4}$. 9 obs. 3 ekspl. $^{17}/_{4}$. 11 $^{25}/_{4}$. 12 $^{20}/_{4}$. 14 $^{10}/_{5}$. *Vestland:* 17 ♂ $^{12}/_{4}$. *Østland:* 18 $^{21}/_{4}$. 21 $^{15}/_{5}$. 22 $^{6}/_{5}$. 23 2 indv. $^{7}/_{5}$. 24 r t - $^{6}/_{5}$. 25 $^{17}/_{4}$. 27 $^{21}/_{5}$. *Trondelag:* 32 r t - $^{16}/_{5}$. 35 r t. *Nord-Norge:* 36 r t $^{19}/_{5}$.

Buskskvett *(Saxicola rubetra).*

Sørland: 9 $^{16}/_{4}$. 10 obs. 5 indv. $^{18}/_{4}$. 12 $^{7}/_{5}$. 13 1 ♂ $^{14}/_{5}$. *Vestland:* 17 obs. 1 indv. $^{13}/_{5}$, alm. $^{20}/_{5}$. *Østland:* 19 $^{21}/_{5}$. 20 r t - I et par reder blev ungene utklekt $^{18}/_{6}$ og $^{19}/_{6}$ i år. 21 $^{7}/_{5}$. 22 $^{16}/_{5}$. 24 r t - $^{9}/_{5}$. 25 $^{6}/_{5}$. 27 $^{21}/_{5}$. *Trondelag:* 31 flere $^{22}/_{5}$. 32 r t - $^{16}/_{5}$. 35 r t - alm. $^{28}/_{5}$.

Rødstjert *(Phoenicurus phoenicurus).* Dialekt: 22 Brannsjært.

Sørland: 3 $^{12}/_{4}$. 5 $^{19}/_{5}$. 7 $^{20}/_{5}$. 12 r. 13 hosttrekk $^{12}/_{9}$. *Vestland:* 17 obs. 1 indv. $^{6}/_{5}$. *Østland:* 18 $^{17}/_{5}$. 19 $^{21}/_{5}$. 20 flere $^{13}/_{5}$. 21 $^{9}/_{5}$. 22 obs. 2 indv. $^{8}/_{5}$, alm. $^{11}/_{5}$. 23 $^{13}/_{5}$. 24 r t - $^{14}/_{5}$. 27 $^{1}/_{5}$. *Nord-Norge:* 40 r t - $^{16}/_{5}$ om morgenen.

Bjellefugl *(Luscinia suecica).*

Nord-Norge: 40 r t - $^{21}/_{5}$.

Rødkjelk *(Erithacus rubecula).* Dialekt: 21 Raubring.

Sørland: 3 $^{10}/_{4}$, tallrik trekk natt til $^{17}/_{4}$ i regn og tåke. 5 flere $^{20}/_{4}$. 9 flere $^{4}/_{4}$. 12 r v. 13 (enkeltvis) obs. 1 ekspl. $^{3}/_{1}$. *Vestland:* 16 $^{14}/_{4}$. 17 v - 2 obs. $^{1}/_{3}$ og 2 $^{16}/_{3}$, alm. $^{24}/_{3}$. *Østland:* 20 flere $^{15}/_{4}$. 21 $^{17}/_{4}$. 22 obs. 4 indv. $^{28}/_{4}$. 23 $^{17}/_{4}$. 24 r t - $^{7}/_{4}$. 25 $^{17}/_{4}$. *Trøndelag:* 32 r t - $^{24}/_{4}$. 33 r t - flere $^{22}/_{4}$. 35 r t - $^{18}/_{5}$.

Jernspurv *(Prunella modularis).*

Sørland: 8 flokk $^{20}/_{4}$. 10 obs. 1 ekspl. $^{16}/_{4}$. 12 r t. *Vestland:* 16 $^{19}/_{4}$. *Østland:* 25 $^{6}/_{5}$. *Trondelag:* 35 r t.

Sakssvale *(Hirundo rustica).* Dialekt: 24 Sulu.

Sørland: 1 obs. 1 indv. $^{15}/_{4}$ og næste gang først $^{19}/_{5}$. 4 $^{15}/_{5}$. 6 obs. 1 indv. $^{12}/_{5}$. 7 obs. 2 indv. $^{22}/_{4}$. 8 obs. 1 indv. $^{30}/_{4}$ og 2 indv. $^{11}/_{5}$. 9 flere $^{15}/_{5}$. 10 obs. 1 indv. $^{16}/_{4}$, $^{18}/_{4}$ og $^{1}/_{5}$. 11 $^{5}/_{5}$. 12 obs. 2 ekspl. $^{19}/_{5}$. 13 obs. 2 indv. $^{6}/_{5}$ og $^{7}/_{5}$; tallrik trekk $^{21}/_{5}$ (om morgenen). 14 2 indv. $^{8}/_{5}$. *Vestland:* 15 2 indv. $^{23}/_{5}$. 16 $^{20}/_{5}$. 17 $^{18}/_{5}$. *Østland:* 18 flere $^{18}/_{5}$. 19 $^{9}/_{5}$. 20 flere $^{19}/_{5}$. 21 obs. 3 indv. $^{15}/_{5}$, mange $^{17}/_{5}$. 22 obs. 4 indv. $^{13}/_{5}$ og $^{16}/_{5}$. 23 r - flere obs. $^{18}/_{5}$. 24 r t - $^{13}/_{5}$. 25 flere $^{20}/_{5}$. *Trøndelag:* 32 r t - $^{23}/_{5}$. 35 r t - 2 stk. $^{21}/_{5}$. *Nord-Norge:* 36 aldri iakttatt.

Taksvale *(Delichon urbica).* Dialekt: 24 Hvitrygg-sulu, 27 Sulu.

Sørland: 2 $^{29}/_{5}$. 3 $^{18}/_{5}$. 5 obs. 2 indv. $^{3}/_{5}$, flere $^{8}/_{5}$. 7 obs. 1 flokk $^{3}/_{5}$. 12 obs. 1 indv. $^{29}/_{4}$. 13 obs. flere i flokk $^{21}/_{5}$. *Vestland:* 16 $^{20}/_{5}$. *Østland:* 18 obs. 4 indv. $^{14}/_{5}$. 19 $^{9}/_{5}$. 20 flere $^{27}/_{5}$. 21 obs. 2 indv. $^{5}/_{5}$, mange $^{8}/_{5}$. 22 flere $^{26}/_{5}$. 23 r - 2 indv. obs. $^{6}/_{5}$. 24 r t - $^{7}/_{5}$. 25 obs. 2 indv. $^{23}/_{5}$. 26 r t - $^{18}/_{5}$. 27 obs. 2 stk. $^{21}/_{5}$ og 6 stk. $^{22}/_{5}$. *Trøndelag:* 32 r t - $^{21}/_{5}$. 35 r t. *Nord-Norge:* 36 aldri iakttatt. 40 r t - obs. tallrik $^{5}/_{6}$ (ungene forlot redet alm. $^{6}/_{8}$, blott et enkelt par hadde unger i redet ennu $^{22}/_{8}$).

Sandsvale *(Riparia riparia).*

Sørland: 8 t r. 12 t. - (r på Lura). 13 obs 4 indv. $^{17}/_{5}$ om aftenen. *Vestland:* 16 $^{20}/_{5}$. *Østland:* 22 $^{16}/_{5}$ ved Hunselven, tallrik $^{18}/_{5}$. *Trøndelag:* 35 r t. *Nord-Norge:* 40 obs. 1 flokk under høsttrekk over Pasvikmunningen $^{12}/_{8}$.

Tårnsvale *(Apus apus).* Dialekt: 2 Kjørkesvala, 23 26 Fjellsulu.

Sørland: 2 r t - flokk $^{2}/_{6}$. 5 t - 2 indv. $^{22}/_{5}$. 10 obs. 1 indv. $^{6}/_{6}$. 13 obs. 1 indv. $^{22}/_{6}$ (om aftenen) samt 1 flokk (ea. 50 stk.) $^{12}/_{6}$. *Vestland:* 16 $^{24}/_{5}$. *Østland:* 18 obs. 1 indv. $^{23}/_{5}$, tallrik $^{25}/_{5}$. 19 $^{20}/_{5}$. 21 obs. 12 indv. $^{13}/_{6}$. 22 obs. 5 indv. $^{14}/_{5}$ og mange $^{19}/_{5}$. 23 r t - $^{18}/_{5}$. 25 t - flere $^{23}/_{5}$. 26 r t - $^{26}/_{5}$. *Trøndelag:* 32 r t - $^{5}/_{6}$. 35 r t.

Kveldknarr *(Caprimulgus europaeus).* Dialekt: 24 Nattflaks.

Østland: 18 obs. 1 indv. $^{20}/_{5}$. 21 obs. 1 indv. $^{22}/_{6}$. 23 r. 24 r t - $^{15}/_{5}$.

Sågauk *(Jynx torquilla).* Dialekt: **2 21 23** Sågauk, **22** Gaukfoa, **24** Gauktyte, **26** Kjorgauk.

Sørland: **2** r t - $^{20}/_{5}$. *Vestland:* **16** $^{20}/_{5}$. **17** obs. 1 indv. $^{24}/_{5}$ og 1 indv. $^{30}/_{5}$. *Østland:* **18** obs. 2 indv. $^{30}/_{4}$. **19** $^{6}/_{5}$. **20** r t - flere $^{7}/_{5}$. **21** t - flere $^{29}/_{4}$. **22** tallrik overalt $^{11}/_{5}$. **23** r t. **24** r t - $^{6}/_{5}$. **25** t - $^{11}/_{5}$. **26** r t - $^{9}/_{5}$. *Trøndelag:* **31** t - [illegible]. **32** r t - $^{23}/_{5}$. **33** $^{20}/_{4}$. **35** r t.

Gjøk *(Cuculus canorus).* Dialekt: **8 10** Gaug, **24 27** Gauk.

Sørland: **1** $^{15}/_{5}$ [1]). **2** r t - 2 stk. $^{1}/_{6}$. **4** t - $^{25}/_{5}$. **5** $^{16}/_{5}$. **6** $^{23}/_{5}$. **7** $^{19}/_{5}$. **8** $^{17}/_{5}$. **9** $^{16}/_{5}$. **10** $^{11}/_{5}$. **11** $^{20}/_{5}$. **12** $^{12}/_{5}$. **13** $^{11}/_{5}$ (om morgenen). **14** $^{22}/_{5}$. *Vestland:* **15** $^{20}/_{5}$. **16** $^{20}/_{5}$. **17** $^{22}/_{5}$, flere $^{24}/_{5}$. *Østland:* **18** $^{15}/_{5}$. **19** $^{24}/_{5}$. **20** r t - flere $^{17}/_{5}$. **21** $^{22}/_{5}$. **22** obs. ved Mjøsen $^{19}/_{5}$, i skogene nordenfor Gjøvik $^{20}/_{5}$. **23** r t $^{16}/_{5}$ og $^{28}/_{5}$. **24** t - $^{14}/_{5}$. **25** t - $^{19}/_{5}$. **26** t - $^{20}/_{5}$. **27** t - $^{2}/_{6}$. **32** r t - $^{5}/_{6}$. **34** yderst fåtallig i år. **35** t. *Nord-Norge:* **36** ikke obs. i år. **37** ikke obs. i år. **38** $^{6}/_{6}$. **39** $^{22}/_{5}$.

Jordugle *(Asio flammeus).*

Sørland: **13** v - 1 indv. på Jæren $^{25}/_{11}$. *Trøndelag:* **35** r t.

Vandrefalk *(Falco peregrinus).*

Østland: **18** r t - Vaartrekk regelmessig i siste uke av mars, således $^{24}/_{3}$ 20, $^{29}/_{3}$ 21 og $^{29}/_{3}$ 22 da 2 ekspl. samtidig slog ned i en dueflokk. Et nærliggende rede beboes årlig, tross en av fuglene regelmessig bortskydes i rugetiden. **21** obs. 1 indv. $^{29}/_{4}$.

Tårnfalk *(Falco tinnunculus).* Dialekt: **1** Vindhauk, **10** Vindfuk, **24** Verjubb.

Sørland: **2** t - $^{6}/_{4}$. **5** v. **9** $^{18}/_{3}$. **10** r t - $^{28}/_{3}$. **13** v - (enkeltvis) ! på Jæren $^{1}/_{1}$ 23. **22** $^{10}/_{4}$. **24** r t - $^{16}/_{4}$. **26** t - $^{18}/_{4}$. *Trøndelag:* **35** r t.

Musvåk *(Buteo buteo).* Dialekt: **24**

Sørland: **13** høsttrekk (1 ekspl. på Jæren $^{1}/_{10}$). *Østland:* **24** r t - $^{12}/_{4}$.

Fjellvåk *(Buteo lagopus).*

Østland: **27** obs. 3 ekspl. $^{2}/_{5}$. *Trøndelag:* **35** r

Spurvhauk *(Accipiter nisus).* Dialekt: **20 23** Spårhaug, **24** Sporrhauk.

Sørland: **4** t - $^{6}/_{4}$ **6** v - (enkelt ekspl.). **9** $^{28}/_{3}$. **10** $^{24}/_{4}$. **13** v - (enkeltvis) ekspl. $^{25}/_{11}$ 22 og $^{4}/_{1}$ 23. *Vestland:* **16** $^{21}/_{4}$. *Østland:* **18** v - obs. ekspl. i januar—februar - t $^{6}/_{3}$ og $^{8}/_{3}$. **20** r t - $^{14}/_{3}$. **22** obs. ekspl. $^{18}/_{3}$, $^{20}/_{3}$ og $^{21}/_{3}$. **23** r t - $^{10}/_{3}$. **24** r t - $^{5}/_{4}$. **25** v - $^{12}/_{2}$. **26** r t - $^{19}/_{3}$, **27** r t - obs. 2 indv. $^{7}/_{5}$, dessuten et par ved rede i Hellstuguv $^{30}/_{5}$. *Trøndelag:* **33** obs. 1 ekspl. $^{25}/_{2}$ og $^{28}/_{2}$. **35** r t v.

Fiskørn *(Pandion haliaetus).* Dialekt: **38** Fiskjo.

Sørland: **9** 1 indv. $^{3}/_{5}$. **13** 1 ekspl. ♀ på Jæren $^{1}/_{5}$. *Nord-Norge:* **38** obs. 2 indv. $^{15}/_{5}$.

Hejre *(Ardea cinerea).*

Sørland: **5** obs. 3 stk. i flokk $^{12}/_{3}$. **6** v - (enkelt indv.). **9** v - (flere indv.). **10** v t - 1 indv. $^{27}/_{2}$ og 5 indv. $^{4}/_{3}$, **12** v. **13** v - obs. 1 ekspl. ved Mosvand $^{8}/_{5}$, tallrike ekspl. senhøstes, samt 3 ganger i desember 1922—januar 1923. **14** v. *Vestland:* **17** obs. 1 indv. $^{5}/_{3}$ og 3 indv. $^{25}/_{3}$. *Trøndelag:* **30** obs. enkeltvis i juni; derimot overordentlig tallrik hvert år senhøstes i oktober—november. **37** t.

Ringdue *(Columba palumbus).* Dialekt: **24** Vilddue.

Sørland: **2** t - $^{15}/_{5}$. **10** t - flokk $^{29}/_{3}$ og 2 stk. $^{19}/_{4}$. *Østland:* **22** t - 2 stk. $^{2}/_{5}$. **23** r t - $^{19}/_{4}$. **24** r t - $^{10}/_{4}$. *Trøndelag:* **32** t - $^{5}/_{5}$. **35** t r.

Skogdue *(Columba oenas).* Dialekt: **1 21** Duve.

Sørland: **1** t - $^{20}/_{4}$. **10** t - $^{17}/_{4}$. *Østland:* **21** t - $^{11}/_{6}$. **22** t - 6 stk. $^{21}/_{4}$. **24** r t - 5 stk. $^{28}/_{3}$. **26** r t - $^{17}/_{4}$.

[1]) „Allerede 21. april så jeg på nært hold en fugl i flukt, som jeg tok for gjøken; men *sikkert* tør jeg ikke påstå det," oplyser M. Skjevrak.

Tyvjo (*Stercorarius paraciticus*). Dialekt: **30** Kjyvjo.
Sørland: **6** r t - $^{22}/_{6}$. **9** obs. 1 indv. $^{15}/_{4}$. *Vestland:* **15** t - $^{20}/_{5}$. *Trøndelag:* **30** r t - 2 indv. $^{13}/_{6}$. *Nord-Norge:* **36** r t - flere indv. $^{22}/_{5}$.

Sildmåke (*Larus fuscus*). Dialekt: **10** Sildmågje.
Sørland: **10** t - flokk $^{16}/_{4}$. *Trøndelag:* **34** t - alm. $^{25}/_{5}$. **35** t v.

Fiskmåke (*Larus canus*). Dialekt: **30** Sing.
Sørland: **1** $^{13}/_{5}$. *Østland:* **27** obs. 1 indv. ved Grotlivand $^{18}/_{6}$. *Trøndelag:* **30** r t - stor flokk obs. $^{6}/_{4}$, **34** alm. $^{9}/_{4}$.

Lattermåke (*Larus ridebundus*). Dialekt: **5** Håmåke, **6** Sign.
Sørland: **2** $^{25}/_{6}$. **5** koloni på ca. 20 par hadde egg i Maldeforen ved Stavanger $^{13}/_{5}$. **6** r t - $^{15}/_{5}$. **9** v r. **10** t - flokk $^{25}/_{3}$. **11** $^{9}/_{1}$. **12** r t - 15 indv. i flokk $^{3}/_{3}$. *Trøndelag:* **33** obs. 1 indv. på en aker ved Levanger $^{25}/_{5}$.

Krykkje (*Rissa tridactyla*).
Sørland: **13** obs. 1 ekspl. $^{28}/_{2}$. *Nord-Norge:* **38** t - stor flokk $^{12}/_{1}$.

Makrel-terne (*Sterna hirundo*). Dialekt: **10** Tedna.
Sørland: **4** t - (enkeltvis) $^{3}/_{5}$. **5** t - flokk $^{16}/_{5}$. **6** t - flokk $^{3}/_{6}$. **9** t - 2 stk. $^{30}/_{4}$. **10** r t - flokk $^{24}/_{5}$. **12** r t - stor flokk $^{16}/_{5}$. **13** t - obs. 1 indv. ved Mosvand $^{20}/_{5}$, flere $^{21}/_{5}$ og $^{22}/_{5}$. **14** r t - flere $^{18}/_{5}$. *Vestland:* **15** t - $^{18}/_{5}$. **17** t - mange ekspl. $^{16}/_{5}$. *Trøndelag:* **30** r t - obs. 2 ekspl. $^{3}/_{6}$ og stor flokk $^{7}/_{6}$ (i tåket vær). **34** t - $^{23}/_{5}$. **36** r t - flere ekspl. $^{30}/_{5}$. **37** t - flokkevis $^{30}/_{5}$. **38** t - flokk $^{25}/_{5}$

Isterne (*Sterna paradisaea*).
Sørland: **12** t. *Trøndelag:* **34** t - $^{23}/_{5}$.
En stor del av oplysningene om foregående arts trekk gjelder utvilsomt dennes.

Kjell (*Haematopus ostralegus*).
Sørland: **3** t - $^{22}/_{3}$. **4** t - $^{28}/_{2}$. **6** r t - flokk $^{8}/_{3}$. **7** t - 1 ekspl. $^{19}/_{5}$. **8** r t - $^{1}/_{4}$. **9** t - 7 ekspl. $^{13}/_{3}$. **10** r t - flokk $^{2}/_{4}$. **12** r t - $^{23}/_{3}$. **13** obs. 2 flokker à 30 og 16 stk. på Tungenes $^{19}/_{3}$ (av M. Aarstad). *Vestland:* **15** t - $^{17}/_{3}$. **17** t - $^{25}/_{3}$. *Trøndelag:* **30** r t - 2 ekspl. $^{11}/_{3}$. **31** flere obs. $^{16}/_{4}$. **32** $^{14}/_{4}$. **33** flokk $^{2}/_{4}$. **34** obs. 2 indv. [illegible]/$_{3}$, alm. overalt $^{20}/_{3}$. **35** t r. *Nord-Norge:* **36** r t - flere ekspl. $^{19}/_{5}$. **37** $^{9}/_{3}$. **38** $^{23}/_{3}$. **39** obs. 1 indv. ved Støtt 15 februar 1922. **40** $^{24}/_{4}$ (1 ekspl. obs. ved Vadsø).

Heilo (*Charadrius apricarius*). Dialekt: **8** Heluna.
Sørland: **5** t - 3 indv. $^{22}/_{3}$. **8** r t - et par stk. obs. $^{2}/_{4}$. **9** t - flere $^{18}/_{3}$. *Trøndelag:* **35** t - liten flokk obs. $^{9}/_{5}$.

Sandlo (*Charadrius hiaticula*). Dialekt: **10** Prestekrave.
Sørland: **9** obs. 3 stk. $^{13}/_{3}$. **10** r t - $^{25}/_{3}$. *Trøndelag:* **35** r t.

Vibe (*Vanellus vanellus*). Dialekt: **1** Vipa.
Sørland: **1** t - 6 stk. i flokk $^{6}/_{3}$. **2** t - 5 stk. i flokk $^{5}/_{3}$. **3** t - $^{25}/_{2}$; dessuten stor flokk på ca. 200 stk. om morgenen $^{8}/_{3}$. **4** t - flokk $^{7}/_{4}$. **5** t - 3 stk. $^{25}/_{2}$ og 4 stk. $^{26}/_{2}$. **6** r t - flokk $^{4}/_{3}$. **7** t - flere $^{26}/_{2}$. **8** r t - 1 flokk $^{25}/_{2}$ og flere flokker $^{26}/_{2}$. **9** v r t. **10** r t - flokk $^{27}/_{2}$. **11** t - $^{7}/_{3}$. **12** r t - $^{25}/_{2}$. **13** r - obs. flokk på ca. 200 indv. på Jæren $^{26}/_{2}$. Ved Mosvand i år redene fullagt $^{30}/_{4}$. **14** r t v - flokk $^{12}/_{2}$. *Vestland:* **17** obs. 1 indv. $^{25}/_{2}$, 2 stk. $^{5}/_{3}$ og flokk (ca. 40 stk.) $^{19}/_{3}$. *Østland:* **21** obs. 1 indv. $^{20}/_{5}$. *Trøndelag:* **30** t - $^{24}/_{3}$ og stor flokk $^{28}/_{3}$. **34** alm. $^{26}/_{3}$. **35** r t - 2 ekspl. $^{17}/_{4}$. **36** t - obs. 1 indv. $^{20}/_{3}$ og flere $^{2}/_{4}$. **39** obs. 3 indv. $^{27}/_{4}$.

Steindreier (*Arenaria interpres*). Dialekt: **30** Kvikkekjel, **36** Skvetkjeld.
Sørland: **12** t. *Trøndelag:* **30** obs. stor flokk $^{24}/_{3}$. **36** flere $^{3}/_{5}$.

Lapløper (*Erolia temmincki*).
Nord-Norge: **40** $^{7}/_{6}$.

Fjærepist (*Erolia maritima*). Dialekt: Strandsnip.
Sørland: 9 v. *Trøndelag:* 30 obs. stor flokk 21/3.

Fiskelita (*Tringa hypoleucos*). Dialekt: 21 Fiskeliten, 24 Strandvikke, 27 Fisketite.
Sørland: 2 t - 18/5. *Vestland:* 16 24/5. *Østland:* 21 r t - 2 ekspl. 17/5. 22 18/5. 24 r t - obs. 3 indv. 5/5. 27 obs. 1 indv. 11/6. *Trøndelag:* 32 20/5. 35 r t - 25/5.

Skogsnipe (*Tringa ochropus*).
Østland: 24 r t - 8/5.

Glutsnipe (*Tringa nebularia*).
Østland: 24 t - obs. 4 stk. (1 skutt) 20/5. *Trøndelag:* 35 r t.

Rødstilk (*Tringa totanus*). Dialekt: 8 Raustelk, 27 myrsnipa.
Sørland: 1 t - 14/5. 3 23/2. 6 r t - 15/4. 7 t - 2 stk. 1/5. 8 r t - 21/4. 9 t - 5 stk. 25/3. 10 r t - obs 1 indv. 20/4, 2 24/4 og 5 1/5. 11 t - 11/4. 13 t - obs. 2 stk. ved Mosvand 26/4 og senere daglig. *Østland:* 27 obs. 1 enkelt indv. 15/5 (på trekk vestover). *Trøndelag:* 32 t - 21/5. 35 t r. *Nord-Norge:* 36 r t - enkeltvis obs. 2/6.

Kystspove (*Numenius arquata*). Dialekt: 36 Gåsebue.
Sørland: 3 t - 4/3. 4 t - flokk 6/4. 5 t - flokk 12/4 og 13/4. 6 r t - 24/3. 7 t - 2 stk. 23/3. 8 r t - 6/4. 9 20/3. 10 t - 1 indv. 26/3 og flokk 4/4. 11 t - 11/4. 12 t - 3 indv. 18/3. 13 1 overvintrende ekspl. ♀, skutt på Jæren 16 desember 1922. 14 t - 1 indv. 8/4 og ca. 30 stk. 14/4 (trekk i siksak mot nord, klart vær med sydlig vind). Arten synes ellers tallrikere i år enn ellers, og mange ekspl. iakttatt daglig i hele sommer. *Vestland:* 15 t - 7/4. *Trøndelag:* 28 obs. 2 indv. 29/4. 30 r t - 1 indv. 24/3 og stor flokk 28/3. 31 t - flere 16/4. 32 t - 14/4. 33 r t - flokk 9/4. 34 alm. 26/3. 35 r t - 16/4. *Nord-Norge:* 36 r t - 20/5.

Heispove (*Numenius phaeopus*).
Sørland: 2 t - stor flokk (ca. 60 fugl fra vest mot øst i tåket vær) 3/5. *Trøndelag:* 32 t - 15/5. 35 t r.

Dobbelt-bekkasin (*Gallinago media*).
Sørland: 13 obs. 1 ekspl. ved Mosvand 11/3 om morgenen. *Østland:* 22 obs. 2 indv. 14/5. *Trøndelag:* 35 t r.

Myrbukk (*Gallinago gallinago*). Dialekt: 24 Rågjeit.
Sørland: 4 t - 25/4. 5 t - 2 stk. 26/4. 8 r v t - 14/4. 9 r v. 10 r t 20/4. *Østland:* 21 t - obs. 2 indv. 18/5. 22 t - obs. 2 indv. 7/5 og 10/5. 23 r t - 3/5. 24 r t - 8/5. *Trøndelag:* 32 t - 6/5. 34 alm. 18/4. 35 r t - 10/5.

Rugde (*Scolopax rusticola*). Dialekt: 1 Rogde.
Sørland: 1 v - (enkeltvis) ekspl. obs. 7/3. 2 obs. 2 indv. 16/3. 5 v - årlig. 8 t - 11/3. 9 v. 10 v t - 20/4. *Vestland:* 17 t - 1 indv. 11/3, flere 9/4. *Østland:* 18 5/4. 21 t - 16/4. 22 trekk første gang i år 15/4 kl. 8.^{20} aften; 2 indv. skutt 18/4. 23 r t - 18/5. 24 r t - 11/4. 25 obs. flere 17/4. 26 r t 16/4. *Trøndelag:* 28 obs. 2 indv. 22/4. 32 17/4. 34 t - 13/4. 35 r.

Trane (*Grus grus*).
Østland: 21 t - obs. 2 indv. 10/5. 22 obs. 4 indv. i flokk på nordtrekk 20/5. 23 t - flokk (10 stk.) 21/4. 24 r t - obs. 1 ekspl. 24/4. 25 30/4.

Sangsvane (*Cygnus cygnus*).
Sørland: 9 obs. flokk 14/4. 10 flokk på ca. 70 stk. fast tilhold i Havsfjord i januar—februar 1922. *Østland:* 21 t - 1 ekspl. skutt i Trevand (ca. 8 km. fra Eina) 10 mai. (Den hadde en vekt på vel 9 kg. og var grenselos full av lus). 24 t - obs. 1 indv. 8/3. *Trøndelag:* 34 2 ekspl. 26/3. 35 t v.

Grågås (*Anser anser*). Dialekt: 1 Gagle, 24 Vildgås.
Sørland: 1 veldig trekk mellem kl. 11^{30} og 1.^{30} natt til 23/4. 2 t - flokk mot nord

$^{20}/_{4}$ om aftenen. **3** t - 3 stk. $^{11}/_{2}$. **6** t - flokk $^{21}/_{4}$. **8** t - 1 flokk $^{14}/_{5}$. **9** obs. flokk $^{28}/_{4}$. **10** t - flokk $^{17}/_{4}$. **11** $^{8}/_{4}$. *Vestland:* **15** t - $^{26}/_{4}$ mot nord. **17** obs. ca. 100 stk. $^{5}/_{2}$, 12 stk. $^{6}/_{2}$ og stor flokk $^{20}/_{4}$. *Østland:* **18** flokk $^{15}/_{4}$. **21** t - obs. 1 stor flokk på trekk mot nordost $^{8}/_{5}$ kl 9 fm. (klarvær og sydlig vind). **22** t - flokk (8 stk.) $^{12}/_{5}$ og flokk (15 stk.) $^{18}/_{5}$. **23** t - flokk $^{21}/_{5}$. **24** t - stor flokk $^{8}/_{5}$. **26** t - $^{18}/_{5}$. *Trøndelag:* **34** 2 ekspl. $^{26}/_{3}$, alm. $^{13}/_{4}$. **35** t. *Nord-Norge:* **36** r t - flere $^{15}/_{4}$. **37** parvis $^{18}/_{4}$. **38** 1 indv. $^{12}/_{1}$. **39** flokk på nordtrekk $^{14}/_{4}$.

En stor del av ovenstående oplysninger gjelder dog utvilsomt så vel **Spitsberggåsen** *(Anser brachyrhynches)* som **Skoggåsen** *(Anser fabalis)*, således samtlige mai-observasjoner.

Fagergås *(Todorna tadorna)*. Dialekt: **8** **10** Ringgås.

Sørland: **4** t - $^{11}/_{4}$. **5** mangler helt i år. **6** obs. 1 indv. $^{9}/_{3}$. **8** t r. **9** obs. 5 stk. $^{4}/_{3}$. **10** r t - obs. 1 indv. $^{5}/_{3}$ og 1 flokk $^{27}/_{3}$. *Trøndelag:* **34** alm. $^{11}/_{4}$.

Stokand *(Anas platyrhyncha)*.

Sorland: **5** r t - flokk $^{27}/_{2}$. **13** v. *Østland:* **25** stasjonær i Ringsaker, hvor ca. 8–10 stk. årlig overvintrer ved Næsoset (minimumstemp. ÷ 48°). **27** obs. 4 stokænder $^{1}/_{5}$ i Vuluelv (øverst i furuskogen); vannet ennu helt isdekt og elven blott åpen på enkelte steder. *Trøndelag:* **35** r t.

Lyngand *(Anas penelope)*.

Sørland **9** t - 2 ♂ ♂ $^{15}/_{3}$. *Vestland* **17** t - 4 stk. $^{12}/_{3}$. *Trøndelag* **35** t r.

Krikand *(Anas crecca)*.

Sørland **5** t - 2 stk. $^{5}/_{3}$. **9** t - 3 stk. $^{4}/_{4}$. *Østland* **21** t - 2 stk. $^{2}/_{5}$. **22** t - 4 stk. $^{2}/_{5}$. **24** r t - stor flokk $^{28}/_{4}$. *Trøndelag* **35** t r.

Lapand *(Nyroca fuligula)*.

Sørland **8** t. **13** obs. ♂ ♀ i Mosvand 21 og 22 mai. *Trondelag* **35** t.

Sivand *(Nyroca marila)*.

Sorland **5** v. **9** v - (tallrik). **10** v - 4 indv. i Sømsvåg $^{4}/_{3}$. **13** alm. vinteren 1921–22 (2 ekspl. $^{5}/_{2}$); obs. ♂ ♀ i Bredevand 21–23 mai. *Trondelag* **35** v.

Kvinand *(Bucephala clangula)*. Dialekt: **21** Sjørand, **24** Skjorand.

Sørland **9** v. **13** v. *Østland* **21** t - 4 indv. $^{3}/_{5}$. **24** r t - 2 indv. $^{1}/_{5}$. *Trondelag* **35** t v r.

Isand *(Clangula hyemalis)*.

Sorland **13** v - alm. *Østland* **27** t - 4 stk. på Hellstuguvann $^{1}/_{6}$.

Fjelland *(Oidemia nigra)*. Dialekt: **24** Sjøorre, **27** Fjeillånd.

Østland **24** r t - obs. stor flokk $^{8}/_{5}$. **27** obs. 2 indv. ved Breidalsvatn $^{21}/_{4}$. *Trøndelag* **35** v.

Akerrikse *(Crex crex)*. Dialekt: **8** **10** **21** Åkerhøna, **24** Åkergnerk, **27** Åkerriksa.

Sørland: **7** t $^{13}/_{5}$. **8** r t - $^{16}/_{5}$. **9** obs. flere $^{14}/_{5}$. **10** r t - $^{11}/_{5}$. **11** t - $^{28}/_{5}$. **12** r t - $^{27}/_{5}$. **14** r t - $^{23}/_{5}$. *Vestland:* **17** obs. 1 indv. $^{1}/_{6}$, $^{2}/_{6}$ og $^{3}/_{6}$, senere ingen. *Østland:* **18** t - $^{26}/_{5}$. **19** t - $^{24}/_{5}$. **20** r t - flere $^{14}/_{5}$. **21** t - $^{21}/_{6}$. **24** r t - $^{18}/_{5}$. **25** $^{24}/_{5}$. **27** $^{17}/_{5}$, usedvanlig tidlig. Den ruger ikke på Grotli, men er alm. her senhøstes. **35** t r.

Vandrikse *(Rallus aquaticus)*.

Sørland **13** et par ♂ ♀ skutt $^{28}/_{10}$, dessuten et ekspl. ♂ ved Haugesund $^{11}/_{10}$. *Østland:* **24** t - obs. 4 stk. (1 ♂ skutt) $^{30}/_{4}$.

Sivhøne *(Gallinula chloropus)*.

Sørland: **5** obs. 1 ekspl. $^{2}/_{5}$. *Østland* **20** I Jesheims skolesamling fins et ekspl., skutt her i trakten for nogen år siden.

Myrrikse *(Porzana porzana)*.

Vestland: **15** $^{13}/_{5}$.

Sothone *(Fulica atra).* Dialekt: **10** Sothone.

Sørland **10** r t - obs. 2 indv. $^{17}/_{4}$. **13** v - ekspl. obs. $^{11}/_{11}$ 22. **14** r. *Østland* **20** 1 indv. skutt $^{25}/_{5}$.

Topdykker *(Podiceps cristatus).*

Sørland 9 obs. 2 stk. $^{22}/_{3}$. **13** v - ♀ skutt $^{15}/_{2}$. *Vestland* **15** $^{20}/_{4}$. *Østland* **20** En ungfugl skutt her i fjor ($^{20}/_{8}$ 1921).

Lapdykker *(Podiceps auritus).*

Sørland **13** 1 ekspl. $^{15}/_{3}$.

Lom *(Colymbus arcticus).*

Sørland **13** flokk på 6 indv., hvorav 2 skutte ekspl. var ♀ ♀, ved Lussivann $^{1}/_{6}$. *Østland* **27** obs. 3 indv. $^{12}/_{6}$. *Nord-Norge* **40** r t - $^{6}/_{5}$.

C. Lokale trekkforhold samt div. biologiske meddelelser for 1922.

(De fete numre betegner fremdeles trekkstasjon og observator).

Sørland **3** „En **Gjøk** har tilhold på fyret her hver sommer; efter 7 juli har jeg ikke hørt den gale. Trekkdager i fjor høst (1921) var 6, 7 og 8 november, da var her store svermer av fjelltrost (= bjerktrost) om dagen i klarvær og frost. I år (1922) om morgenen 8 mars var her en stor flokk viber — flere hundrede; de forsvant i alle retninger. Natt til 8 mars trakk en masse „stare" (regn og disig luft). 10 mars (morgen) trakk en masse **solsort** (= svarttrost). Om natten litt sne (temp. ÷ 5°). 15 og 16 mars (om morgenen) såes en masse „stare". Natt til 17 april (regn og tåke) trakk en masse fugler: fjelltrost (= bjerktrost), rødving, stær, steindulp, rødkjelk med mange fler jeg ikke kjenner navnet på. 30 april, igjen om morgenen, en masse „stare" og 7 mai (i tåke og disig luft) likeledes en masse „stare".

5 „På forvinteren var her næsten ingen frost, så alle vannløp var åpne, og her hadde en mengde stokkender slått sig tilro for å overvintre. Da den hårde frostperiode i januar — februar inntråtte slog disse sig ned på taredyngene langs Ogna-bukten, hvor de imidlertid blev et lett bytte for de mange rovjegere. Der var således en gutt som skjøt 20 stk. på en times tid; disse var dog så magre, at de ikke var noget værd. Også en usedvanlig mengde dukkender, mest **bergender** (= sivand) og **lapender,** samt en masse lappedykkere, særlig **silkedykkere** opholdt sig i denne tid utenfor Jær-kysten. Av sistnevnte art var der næsten et par i hver bukt. De forholdsvis få trekkfugler som forsøker å friste vår hårde vinter burde få være i fred! En vinterfredning av visse trekkfugl-arter burde vel bli en opgave for Ornithologisk Forening?"

13 De i tidsskriftet tidligere (s. 128 og s. 143) meddelte fund fra distriktet kan suppleres med: **Polargås** *(Branta bernicla),* 1 overvintrende ekspl. skutt på Jæren $^{9}/_{2}$ 1922. **Havsvale** *(Hydrobates pelagicus)* ♂ fra Jæren 6 november 1922. Tross et usedvanlig rikt „lemen-år" med utstrakte vandringer av lemen over store deler av distriktet så vel sommer som høst 1922, har der dog været usedvanlig lite rovfugl; således har Stavanger Museum i alt blott fått 3 **Hubro** *(Bubo),* skutt her henholdsvis $^{24}/_{3}$, $^{18}/_{8}$ og $^{28}/_{12}$, samt 2 **Kongsørn** *(Aquila chrysaetos),* skutt $^{25}/_{11}$ og $^{28}/_{12}$. Ved Haugesund blev funnet en død **fossekal** $^{5}/_{12}$ 1922.

14 „Den 28 februar sang lerken på mange steder i bygden (overskyet, mildt vær med sydlig vind); da var lerken „almindelig" her på Karmøy".

Vestland **17** „Om trekket i sin helhet kan sies, at det i år var usedvanlig sent og svært uregelmessig og visstnok også sparsomt. Vedvarende regn, sne og slud."

Østland **21** „Våren kom sent heroppe i år".

27 „Her har været sen vår i år, således var snedekket ennu 19 april aldeles helt og ca. 2 meter dypt; først 5 mai begynte haugene å bli bare. Mellem 8—11 mai meget koldt og surt vær og nokså sterkt snefall. 21 mai mildvær med slud og regn. 2 juni igjen stille, klarvær med 5 varmegr. Grotli fjellstue ligger på 867 m. o. h. øverst i bjerkeskogen, ca. 7 km. ovenfor furuskoggrænsen. Det er sjelden **Orren** spiller her; i fjor vår spilte dog flere haner meget livlig sor i Glåmbakken, ca. 600 meter fra fjellstuen her. De sat på store stener langt ovenfor bjerkeskogen, men jeg så aldri mere enn 1 orrhøne. Høsten 1920 så jeg en **røi** i Hamseviken, ca. 6 km. vest for Grotli, og hvor der bare er litt bjerkesnar; noget senere sporedes her 3 til, hvorav 1 tiur. Samme år, 1920, så jeg 2 ganger **raphøns** *(Perdix)* heroppe, en om våren og en om høsten. Også **Hønhauk** *(Astur gentilis)* forekommer: en enkelt gang sees den også om vinteren; i år obs. jeg et ekspl. 5 mai. **Kråken** har jeg blott iakttatt „rugende" her en enkelt gang for 7 år siden, tross den meget almindelig bygger reder heromkring; men eggleggingen uteblir. I fjor undersøkte jeg således 3 ferdigbygde reder som vedblev å være tomme, skjont fuglene ikke blev forstyrret".

Trøndelag *30* „Alle fugletrekk her foregår for det meste om morgenen og som regel i godt opklarende vær, ternen undtagen, som kommer her helst tilsyne i tåket vær, og viser sig da i store flokker og er særdeles vilter og kvikk. Her er også en masse ederfugl som legger egg og ruger her tross de dårlige forhold stedet byr på angående å få beholde sine egg og reder; befolkningen her skatter nemlig ikke disse fugler som den burde, men *røver* deres reder".

34 „Gjoken var merkelig fåtallig i år; således var der i bjerkeliene mellem Kvalvåg og Stetnes (i Øre herred) bare 2 galende gjøker å høre. Både i fjor og alle tidligere år jeg har været derinne har det ellers pleiet å være som et eneste sammenhengende gjokegal langs den ca. 5 km. lange li, og antallet har ganske sikkert gått op i mellem 20—30 stk. Tross jeg besøkte lien 7 ganger i løpet av juni i år og under vekslende værforhold, hørte jeg dog hver gang blott de samme to. Den samme fattigdom på gjøk er også merket på flere andre steder på Nord-Møre. Ravnen hadde fullagt kull den 26 mars i år."

Stavanger Museum i februar 1922.

Rekord-observasjoner II

Tillegg til Norges fuglefauna (fortsatt fra s. 127)

Hejren påvist rugende i Agder. Overlærer G. Ruud meddeler at en koloni hejrer *(Ardea cinerea)* årlig ruger ved Farsund. Rugeplassen var en med små lovtrær bevokset avsats i en bratt bergvegg, ca. 100 meter over stranden. Arten var særlig tallrik her i juli og august 1921. (Redak.)

Tretåspetten påtruffet ved Rogalands fylkesgrense. Hr. Staale Lenne meddeler at et ekspl. av *Picoides tridactylus* blev skutt på Tronåsen (vest for Bakke, Sirdal) 9. november 1921. Ekspl. opgitt som „temmelig mørkt og med gul hette". (Redak.)

Gjøk-egg funnet i svenske-rede. Fra Sarpsborg fikk Stavanger museum siste sommer et kull egg, bestående av 4 egg *Chloris chloris* + 1 egg *Cuculus canorus*, tatt i byens omegn 12. juni 1922. Av farve var gjøkegget lyst blågrått med sprette, utydelige rødbrune prikker; *størrelsen* =

A. Nord-Russisk Hønshøk *(Astur gentilis poecilopterus)* ung *han*.
B. Norsk Hønshøk *(Astur g. gentilis)* ung *han*.

23 × 17 mm. Det skilte sig skarpt ut fra de 4 svenske-egg, som var brunagtig grå med tette rodbrune pletter og en *størrelse på 21,8 × 15,3 mm*. (Redak.)

Den nord-russiske hønshøk, *Astur gentilis poecilopterus* (Lonnberg 1922) **påtruffet i Norge.** Foruten det av professor E. Lonnberg (i „Fauna och Flora“ 1922 s. 225) nevnte ekspl., skutt ved Tromso høsten 1910, foreligger nu yderligere minst 2 sikre fund til av denne race her fra landet, begge i Stavanger museums samlinger. De eldste, en ung ♂ (se fig. A.), er signert „Jæren 5. februar 1897“, mens det annet, en ung ♀, blev innsent fra Bykle i Setesdal 12. desember 1920. De 2 ekspl. har en vingelengde på henholdsvis 322 og 362 mm. (Redak.)

Svart-ternen påtruffet utenfor Kristiansund N. Den engelske ornitholog, professor F. C. R. Jourdain, meddeler i brev, at en flokk på 15 individer *Hydrochelidon nigra* blev iaktatt utenfor Kristiansund N. (63° 10 N. B.) 4. juni 1922. (Se noten[1]).

[1]) „*Black Terns in Norway.* On the evening of June 4th 1922 at 9.55 pm. after we had left Kristiansund about 25 minutes on the S.S. Polarlys mr. B. W. Tucker, who was accompanying me, saw a flock of 15 Black Terns *(Hydrochelidon nigra)*. When first seen they appeared to be resting on the water ahead of the ship, so that it passed right among them so closely, that there could be no doubt as to the identification. Mr. Tucker had only a few weeks previously had a good opportunities of watching these birds on the river Thames near Oxford, and recognized them at once. — F. C. R. Jourdain.“

Rypebastarder

Av *Ludv. Lumholtz*

Da jeg i 1896 var på hjemreise fra Spitsbergen, hvor jeg sikret Universitetets zoologiske Museum nogen eksemplarer av Spitsberg-rypen *(Lagopus m. hyperboreus)* i sommerdrakt, fik jeg ombord på Nordlandsdampskibet i et knippe ryper, ophengt i riggen, se en rype som var lik både lirype *(Lagopus lagopus)* og fjellrype *(Lagopus mutus)* og fik den avstått for Universitets-museet av eieren, som oplyste han hadde skutt rypene i Tromsdalen. Prof. Collett blev begeistret over fuglen[1]), som var museets inntil da eneste eksemplar av bastard av lirype og fjellrype, og han trodde det var det eneste museumseksemplar overhodet.

Jeg har grunn til å anta at disse bastarder ikke er så sjeldne på lokaliteter hvor begge rypearter holder til i parringstiden, hvilket er tilfelle mangesteds i Nordland og Tromsø, formentlig Finnmark med, samt på det mot Vestlandet vendende høifjell sydpå. Således skjøt jeg 1918 ved Sandhaug turisthytte på Hardangervidden ved opgangen til Dimmedalsheien 3 sådanne fugler av et kull på 8 à 9. I år skjøt jeg 2 på motsatte side av Sandhaug, og jeg blev av en bondejeger, som så mine eksemplarer, gjort opmerksom på at han av 63 fjellryper hadde en likedan, hvilken han selv betegnet som bastard, og viste det sig å medføre riktighet. Ved Sandhaug, spesielt i en li ved Nordmannslågen med en kraftigere vegetasjon av gråvidjer og dvergbjerk, fårefinnes alltid liryper, uaktet stedet er vel 4000 fot over havet. Jeg påtraff også i år 2 storre kull liryper der.

Rypebastarden *(Lagopus lagopus × Lagopus mutus)* kjennetegnes ved fjellrypens fjærbeklædning på ryggen og lirypens fjær på undersiden. Den synes i størrelse å stå mellem begge rypearter.

Når lirypen kan gå så høit som til Sandhaugtrakten skyldes dette utvilsomt det mildere værdrag fra Vestlandet, likesom dettes innflydelse på vegetasjonen.

Kristiania 13. novbr. 1922.

Det „nye" terne-neset

Av *Bernh. Hanson*

En fugl som i år optråtte tallrikere enn ellers var ternen *(Sterna macrura* og *S. paradisaeae)*, og der blev anlagt kolonier av disse arter på steder hvor tidligere knapt en enkelt terne overhode er iakttatt, således til eksempel inne på et nes på Fredøen — ca. 3 kvartmil fra byen. — Her har jeg inne i „Karihavet" på Strømsneset en hytte, hvortil jeg om som-

[1]) Beskrevet av R. Callett i *Kristiania Videnskapsselskaps Farhandlinger 1905 nr. 11, s. 23.* (Redak.)

meren pleier å reise hver lørdag aften og tilbake igjen enten søndag aften eller mandag morgen, — og på disse turene må jeg nødvendigvis forbi det ovennevnte neset.

Efter at jeg den 23. mai på en snartur til Hammarsund hadde sett de første ankomne terner i år, reiste jeg den 24. om aftenen på min vanlige „helgetur" til hytten, men så ingen terner hverken på inn- eller uttur. Så reiste jeg samme ruten igjen 3. juni og tilbake igjen den 6. Ternene var da almindelig ankommet overalt ellers, men ingen terner var dog fremdeles å se på det „nye" terne-neset, som jeg senere har kalt stedet — og heller ikke 10. og 12. eller 17. juni, da jeg om aftenen passerte neset. —

Et stykke oppe på neset ligger en haug, og på sydsiden av denne lå i en liten fjell-hammer et bebodd kråkerede. Dette hadde jeg flere ganger lagt merke til og ofte også tenkt på å hjemsøke, men det var stadig blitt utsatt. — Så er det om morgenen den 19. juni jeg atter skal passere neset på vei til byen. Da blir jeg var en sky av terner som på disse fuglers iltre vis holder på å fordrive kråkeparret fra neset, og dette måtte selvfølgelig også til slutt gi tapt mot en slik knusende samlet overmakt. De forsøkte dog stadig å vende tilbake, men blev hver gang møtt av det mest koncentrerte raseri fra terneflokkens side, og måtte vike for hver gang.

Så snart ternene hadde jaget kråkene bort, fløi de lekende over neset og satte sig hist og her. Der var ca. 150 stk. av dem — efter et løst skjøn. De fisket også på en grunne litt utenfor og enkelte bar små sei-yngel i nebbet.

Den 23. juni passerte jeg atter neset, og da var det ikke til å ta feil av at de hadde bosat sig der. Jeg kunde dog ikke finne nogen egg, men de hadde begynt å rydde redegropene sine.

Imidlertid la jeg merke til at kråkene var forsvunnet, og da jeg klatret op til redet, fant jeg en halvvoksen død kråkeunge liggende i redet og en annen på en liten avsats nedenfor.

Sannsynligvis har vel ternene, efter å ha tatt neset i besiddelse, ved enhver given anledning jaget kråkeparret, så dette ikke har kunnet fôre ungene, som til slutt rett og slett er sultet ihjel.

Da jeg 8. juli igjen la til lands ved neset var der varmede egg i alle de ternereder jeg så, og parrene fikk senere heldigvis klekke i fred.

Jeg håper derfor til våren igjen å kunne hilse dem velkommen tilbake til det „nye" terne-neset.

Kristiansund den 11. sept. 1922.

Om endel nye fugler for Spitsbergen-området

(Rettelser og tillegg til tabellen side 11—24)

Av *H. Tho. L. Schaanning*

I en „Tabellarisk oversikt av Norges fugler“ (s. 9 og følgende i dette tidsskrift) nevnes også i alt 59 forskjellige fuglearter[1]) som påtruffet innenfor området *Spitsbergen—Bjørnøy* og hvorav 26 var påvist rugende her oppe.

Av denne fortegnelse over Spitsbergens fugler [tidligere trykt i „Norsk Jæger- og Fiskerforenings Tidsskrift“ for 1920, s. 65] er beklageligvis utfalt **Silkedykker** *(Podiceps griseigena)*, som tilfeldig er påtruffet en gang i 1868 på Spitsbergen.

I løpet av de senere år er imidlertid 6 nye arter påvist der oppe, så antallet av fuglearter fra nevnte område pr. 1922 kan settes til 65. Videre er yderligere 3 arter også påvist at ruge her, så antallet av rugende arter samtidig kan forhøies til 29.

De nye arter for området er:

1. **Ringdue** *(Columba palumbus).* Et forfløient eksemplar (en ♀) skutt på havet mellem Bjørnøy og Spitsbergen [på 75⁰ 10′ N. B. og ca. 4⁰ Ø. L.] den 4. mai 1911 og innsendt til Tromsø Museum (forf. i Norsk Ornith. Tidsskr. 1922, s. 192).
2. **Lom** *(Colymbus arcticus).* Et ekspl. påtruffet på Prins Karls Forland på Spitsbergen 30. juni 1921 av Jourdain (The Ibis 1922, s. 168).
3. **Vandriks** *(Rallus aquaticus).* Et ekspl. funnet dødt under Kistefjell på Sydkaplandet, Spitsbergen (ca. 76⁰ 34′ N. B.) i august 1920 og innsendt til Bergens Museum [Johnsen i „Naturen“ 1922, s. 286].
4. **Hejre** *(Ardea cinerea).* Et ekspl. skutt ved Green Harbour, Spitsbergen, 7. sept. 1922 og innsendt til Zoologisk Museum, Kristiania. [A. Wollebæk i „Naturen“ 1922, s. 380].
5. **Kjell** *(Haematopus ostralegus)*
6. **Strømand** *(Histrionicus histrionicus)*

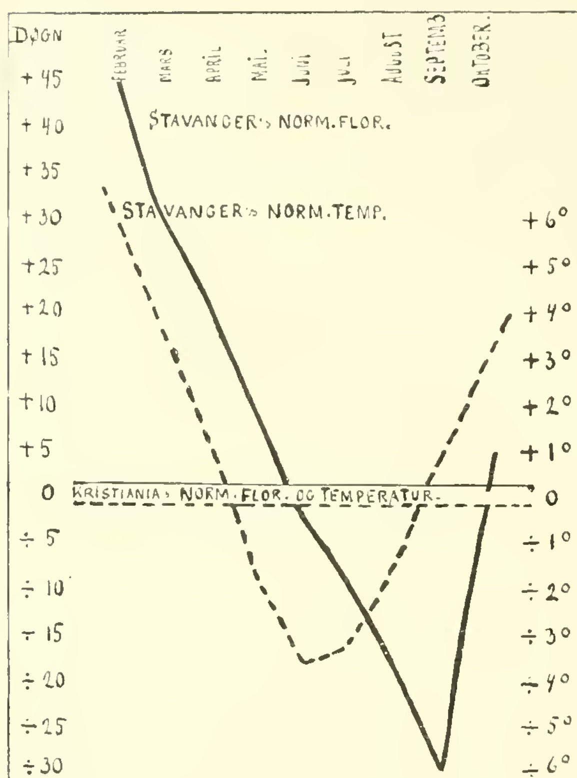
} påtruffet på Spitsbergen av Mathey Dupray (meddelt av professor F. C. R. Jourdain.

Av de 3 nye rugende arter blev **Steindreier** *(Arenaria interpres)* funnet tallrik rugende i Liefde Bay på Spitsbergen i juli 1921 samt i Advent Bay og i Gips Bay sammesteds i 1922 av Jourdain, som også påtraff flere utvilsomt rugende par **Myrsnip** *(Erolia alpina)* i Sassen Bay i juli 1921. Samme år, i juni, blev 2 par rugende **Svartbak** *(Larus marinus)* påtruffet nordenfor Walrus Harbour på Bjørnøy av Jourdain (The Ibis 1922, s. 170 og 173).

Stavanger i januar 1923.

H. Tho. L. Schaanning.

[1]) Eksklusive formene *Uria troille ringvia* og *Fratercula arctica naumanni.*

Samtidighet i fugletrekk og blomstring

Sneklokkens flor og lerkens ankomst

Av *Asche Moe*

Våren inntreffer tidlig i landets sydvestlige kyststrøk. Tydeligst spores dette i planteverdenens halvt vinterlige våknen ved havet, hvor de vekster som tilhører februar måned normalt blomstrer seks uker tidligere enn på Østlandet (ved Kristiania). I mars kommer sydkystens flor fire uker og i april tre uker foran det sydøstlige strøks blomstring, mens det sydvestlige strøks normalflor i annen halvdel av juni begynner å inntreffe senere enn Innlandets.

Vedføiede diagram, hvorfor iakttagelser i en snes år nær Stavanger samt professor Schübelers middeltall for flor ved Tøien ligger til grunn, tor gi et pålitelig uttryk for de klimatiske forskjelligheter, som betinger disse så nær liggende landsdeles sterke avvikelser i tiden for samme vekstfenomen.

En vesentlig årsak til denne forskjell må visstnok søkes i strøkenes varmeforhold. I februar bølger det vestliges temperatur omtrent seks grader over Innlandets, mens dette i juni og juli har et overskudd på henved tre og en halv grad.

Men har planteverdenen en kalender forskjellig fra den mennesket benytter, tor det samme sies om trekkfuglene; alment kjent er deres tidlige tilbakevenden i gunstige forår, mens trekket utskytes i en koldere vår. For lerkens trekk kan således forskjellen i tid mellem gode og barske år ved kysten efter en henved tyveårig iakttagelsesrekke utgjøre inntil fire uker; i 1917 hortes således lerken første gang ved Stavanger 15. mars, mens slettene i byens omegn i 1913 gjenlød av dens sang allerede 14. februar.

Som ventelig må også fugletrekket til Norges Innland påvirkes av det senere vårliv sammesteds, således at de klimatiske fordeler i landets sydlige kyststrøk i de tidlige måneder likesom tiltrekker trekkfuglenes første skarer. Nogen middeltider for ankomsten av endel trekkfugler til landets sydvestlige egne til sammenligning med endel trekkdata for Østlandet (fra Schübelers Viridarium norvegicum) godtgjør også i nogen grad denne antagelse. Iakttagelser som disse vil dog vanskelig kunne undgå et anstrøk av tilfeldighet; de første trekkfugler kan jo inntreffe til rett avvikende tid i nabostrøk, hvorved observasjoner på et enkelt sted blir forholdsvis misvisende; dette synes å være almindelig i kystegnene, hvor man f. eks. i et sogn kan glede sig ved de tidligste sangere både i en og to uker, innen nabo-herredet erfarer at fuglene atter har tatt bopel i distriktet.

Nedenstående normaltider må derfor meddeles med forbehold.

Lerken	ankommer til Kristiania	24. mars,	til Stavanger	23. februar	Differencen	29	dager
Stæren	— - —	30. mars,	- —	1. mars	—	29	—
Svalen	— - —	9. mai,	- —	28. april	—	11	—
Gjøken	— - —	11. mai,	- —	9. mai	—	2	—
Akerriksen	— - —	20. mai,	- —	12. mai	—	8	—

For de første trekkfuglers ankomst synes der således å råde nogen overensstemmelse med tidene for det samtidige vekstflor, men i april og mai gjelder åpenbart ingen samtidighet.

Lerken, som uløselig synes knyttet til forestillingen om begynnende vår, gjelder ifølge overlevering som den første blandt de fjærede emigranter. Til Danmark skal den i milde vintre kunne inntreffe sist i januar, mens den kun en gang — ifølge professor Colletts optegnelser, er observert ved Kristiania så tidlig som sist i februar (26. februar 1863). Normalt inntreffer dens vårtrekk ellers i hovedstadens omegn sist i mars. Omkring Stavanger er lerken i en rekke av år aller tidligst hørt midt i februar, hvilket ikke turde utelukke at den på gunstige steder kan være inntruffet ennu tidligere.

I Schweiz blomstrer sneklokken, når solsorten dernede begynner å fløite; og et av blomstens navne er derfor opkalt efter denne forårets gulnebbede sanger.

Også hos os spores en viss overensstemmelse mellem en av forårets

sangere og årets aller første løkvekst, idet lerke og sneklokke synes samtidige. Begge er de „vårens varsel til frostens land“ og av en uforfærdethet som har stått sin prove. Likesom lerken velger de vinterlige golde nordiske sletter for „blidere landes mai“, foretrekker sneklokken å blomstre i forvårens ublide dager, sist i februar og i mars. Og dog tilhører veksten ikke nordens flora; den forekommer spredt i Tyskland, hyppigere i England og Skotland, i Belgien og Holland, i Frankrike, på Pyrenæene, i Italien, sjeldnere i Alpene, dessuten i Dalmatien, Croatien, Ungarn, i Tyrkiet, på Peloponnes og Cycladene samt i Podolien og Volhynien. Hos os optrer den dog forvildet, vesentlig i det sydvestlige kyststrok, dessuten ved Bergen og nær Kristiansund.

Overensstemmelsen mellem lerkens ankomst og sneklokkens begynnende flor kunne synes påfallende; i henved et snes år har lerken gjennemsnittlig nådd den sydvestlige kyststrekning knapt en halv dag senere enn den første sneklokke har åpnet sin blomst for de tidligste streif av vårsolen. Denne samtidighet synes dog ikke å gjelde for Østlandet. Mens lerken normalt gjenser Østlandet 24. mars, begynner sneklokken (efter middeltid) sin blomstring sammesteds 6. april. De iakttagelser for lerkens ankomst, hvormed Viridariet regner, har imidlertid et ringe tall, og om blomstrings-observasjonenes antall mangler enhver opgave.

Som vedføiede optegnelser for en rekke år mellem 1897—1922 viser, synes maksimum for uoverensstemmelse mellem fugletrekk og blomstring blott 4 ganger å overstige en uke; i de fleste år er forskjellen dog mindre betydelig, og for et enkelt år (1911) gjelder, at sneklokken i dette allerede sist i januar på grunn av vinterens mildhet så vidt var begynt å blomstre, da inntreffende kulde stanset dens flor inntil 25. februar, (nettop et halvt døgn før lerkens ankomst). Støttet av tilsvarende iakttagelser er imidlertid blomstens datum i dette år skjonsmessig satt til 15. februar.

I nedenstående oversikt og tabell betegner tegnene + og ÷ henholdsvis lerkens ankomsttid for eller efter det begynnende blomsterflor. (Parentes antyder iakttagelsens usikkerhet.)

	Lerkens ankomst	Sneklokkens beg. flor	Avvikelse		Lerkens ankomst	Sneklokkens beg. flor	Avvikelse
1897	24/2	(17/2)	(÷ 7)	1914	16/2	11/2	÷ 5
1902	4/3	7/3	+ 3	1915	21/2	21/2	0
1904	3/3	15/3	+ 12	1916	7/3	9/3	+ 2
1906	17/2	17/2	0	1917	15/3	18/3	+ 3
1908	16/2	24/2	+ 8	1918	19/2	11/2	÷ 5
1909	18/2	20/2	+ 2	1919	8/3	5/3	÷ 3
1910	22/2	24/2	+ 2	1920	18/2	18/2	0
1911	26/2	(15/2)	(÷ 11)	1921	18/2	14/2	÷ 4
1912	28/2	27/2	÷ 1	1922	23/2	2/3	+ 7
1913	14/2	14/2	0				

Efter disse års iakttagelser er lerken i sum inntruffet 36 dager senere og 39 dager tidligere enn sneklokkens blomstring. Avvikelsen utgjør således tre døgn, som fordelt over iakttagelsenes antall år neppe utgjør en halv dag.

Sneklokkens begynnende flor inntreffer efter middeltid for 28 år den 23. februar. Lerkens ankomst synes efter en 18-årig rekke av iakttagelser gjennemsnittlig knyttet til den 24. februar. Man skulle således som regel kunne vente lerken nogenlunde samtidig med den første sneklokke.

Svermeriske anlegg kunne ville søke en forklaring til denne gjensidighet i en art sympati eller fjernfølelse. Mere nøktern, men derfor neppe mindre sannsynlig, tør det være å anse luftens varmeforhold som årsak, forandringer i temperatur omkring den tid, da lerken trekker og „februarliljen" springer ut.

Det synes nemlig godtgjort, at tiden for planters blomstring vesentlig betinges av luftens varme, at der gis en viss temperatur, som må nåes for at en viss vekst kan utfolde sin blomst.

Og det kan tenkes at de samme varmeforhold, som påvirker kyststrøkets sneklokke, i sydligere egner også taler til lerkens følelse og vekker dens lengsel mot nordisk vår. Eller med fagmannens ord: „Sneklokkens blomstringstid bestemmes først og fremst av vårens utviklingsgrad på stedet, lerkens ankomsttid derimot visstnok i første rekke av veirforholdene i de lande den kommer fra. Når veiret blir vårlig lengere sydpå, drar lerken (og andre trekkfugler) nordover. Derimot synes det å ha mindre å si hvordan veiret er her oppe hos os."

Endel ornithologiske meddelelser fra Grotli fjellstue

Av *Sevald Grotli*

Et **trostepar** *(Turdus pilaris)* hadde forleden vår bygget sitt rede på en fremspringende ås på Grotli hotell. Det lå næsten opunder monet 15—20 meter over jorden. Da **taksvalen** kom vilde imidlertid denne være herre i huset, og dette lykkedes også. Et par tok redet i besiddelse så trostene måtte flykte, og bygget over det med lere så inngangen blev som på et almindelig svalerede. De la 4 egg, så redet kom til å inneholde 9 egg med de som trostene hadde lagt.

Redet blev dessverre senere nedtatt på grunn av at de rakket så til et vindu, men det viste sig da at trosteggene inneholdt nokså store unger.

Den 21. mai i år (1922) skjøt jeg en hun-**korp** *(Corvus corax)* som hadde rede i en bergvegg ved Hellstuguvatnet (ca. 1100 meter over havet). Her lå tidligere et fjellvåk-rede inntil jeg våren 1920 skjøt hunfuglen. Og ifjor vår (1921) hadde et spurvhok-par rede her ca. $1^1/_2$ meter nedenfor fjellvåk-redet igjen. Korp-hunnen var spakere enn hannen, men kom

dog sjelden så nær som på 100 meter. Et par uker senere (2. juni) besøkte jeg igjen redet, hvor jeg skjøt 2 næsten flyvedyktige unger. Hannen var også til stede og var nu meget mere nærgående enn forrige gang. Under redet fant jeg nu friske ben av rype. Dette er forøvrig første gang jeg har funnet korpe-rede her oppe. Dog sees hver høst ofte flokker på 5—6 ungfugler, så sannsynligvis finnes rugeplasser andre steder omkring Grotli også. Især senhøstes er der alltid en masse korp her. Grunnen er vel at her hver høst blir slaktet flere hundrede ren, så den derav har rikelig å leve av. Aldri har jeg dog sett så meget korp her som høsten 1920: da så jeg på en slakterplass flere hundrede stk. på en gang.

I et **kongsørn**-rede *(Aquila chrysaetos)* i Bisberget i Skjåk skjøt jeg 2 næsten flyveferdige ørnunger den 25. juni 1922. Jeg har vært ved redet 5 ganger nu, men dog aldri sett mere enn *en* voksen ørn der, som uten tvil må være hunørnen. Den er meget sky, enten redet inneholder egg eller unger. Redet har vært på denne samme plass så lenge nogen i Skjåk kan minnes, og med sikkerhet i over 100 år. Det har imidlertid hittil fått vært i fred, da ingen har våket sig øp til det. Omkring redet ligger et utall av ben av større og mindre vilt, samt en hel del hårboller. En av disse bestod av hår og ben av ekorn og hare.

Av **dvergfalk** *(Falco aesalon)* besøkte jeg 2 reder henholdsvis ved Nyseter 11. juni og ved Hellstuguvatnet 12. juni 1922. Det første lå øverst i en diger furu, 15—20 meter høi, og inneholdt 4 nylakte egg, mens det annet hadde 4 litt rugede egg. Dette rede lå på en liten lav sten, ca. 1 alen høi, og bare såvidt at redet hadde plass. Ovenpå stenen vokste noget bjerkeris, ca. 1 alen høit, hvor imellem redet lå. Fuglen lå så fast på redet at jeg kom den på et par meters avstand før den fløi. I flukt var begge fugler sky.

Av mindre vanlige begivenheter her oppe kan ellers nevnes, at en **terne** *(sterna)* blev skutt ved Pollmoen våren 1918 og en **skarv** *(Phalocrocorax)* i Breidalsvann høsten 1920. Ved samme vann hadde også et par **viber** *(vanellus)* innfunnet sig våren 1920, og blev iakttatt her flere dager før isen gikk av vannet.

Grotli 26. juni 1922.

Lapmeisen i Nord-Trøndelag

Av *Erling Øverland*

Av en avisnotis angående en lapmeise *(Parus cinctus)*, som jeg forleden innsente til Trondhjems museum, ser jeg at nevnte museum ikke tidligere har noget eksemplar fra Trøndelagen, og at der blott synes å foreligge sparsomme og usikre oplysninger om dens forekomst der.

Det tør derfor muligens være av interesse, at jeg i årenes løp flere ganger har hatt anledning til å iaktta arten i Nord-Trøndelags høiere liggende skoger, så vel på Namsskogen nær grensen mot Nordland som i Værdalen i fylkets søndre del. Sikkert er det således, at den forekommer her, om enn meget sparsomt, høst og vinter. Derimot har jeg aldri observert den i forplantningstiden, men sannsynlig er det vel at den også hekker her.

Jeg har følgende observasjoner notert:

6/10 1904 skutt 1 ekspl. på Namsskogen. (Eksemplaret opbevares i min private samling.)

28/9 1909 sett et ekspl. i Malså statsskog, Værdalen.

22/11 1910 skutt 1 ekspl. av en liten flokk i Volhaugen statsalmenning, Værdalen.

3/2 1916 sett 1 ekspl. i Lindals statsskog, Værdalen.

8/2 1923 skutt 1 ekspl. i Inns statsskog, Værdalen. (Eksemplaret er innsent til Trondhjems museum.)

Stenkjær 24. febr. 1923.

Et spørsmål — et svar — og en redaksjonsbemerkning

I dagspressen[1]) stod siste sommer følgende notis:

„Til utgiveren av R. Collett: Norges Fugle, hr. Ørjan Olsen.

Vil De være så venlig å besvare et spørsmål for mig. Hvorledes måler man *culmen* på en fugl? Jeg skulde nemlig bestemme en fugl (en bastardnattergal) og fant da at *culmen* i „Norges Fugle“ er opgitt til 16—17,5 mm. Samtidig står der at nebbet fra neseborenes fremkant er 9—9,5 mm. Da skulde altså stykket fra neseborenes fremkant til de første fjær på hodet være 7—8 mm. Det kan da ikke være riktig?

Ærbødigst Kaare Oftedal.“

Som svar herpå mottok spørgeren nedenstående brev, som er oversent redaksjonen.

„Til hr. Kaare Oftedal.

Ved min hjemkomst forleden mottok jeg Deres brev, som av „Aftenposten“ var oversendt mig til direkte besvarelse. — Med de anførte mål på *culmen* hos bastardnattergalen har det nok sin riktighet, skjønt variasjonsgrensene gjerne kunde ha vært satt videre. Jeg har her forhånden et par ekspl., hvor de anførte mål stemmer bra. Fjærgrensen strækker sig her frem som en kile på hver side, mens selve nebbryggen er snau helt inn mot pannen. Men da beliggenheten av fjærgrensen er variabel, kan der vel finnes eksemplarer og fortrinsvis ungfugler, hvor målene ikke passer så godt, såfremt man kun skal holde sig til den frie del av nebbet. Dette spiller imidlertid en underordnet rolle, idet jo arten bestemmes ved andre karakterer.

August 1922. Ærbødigst Ørjan Olsen.“

[1]) I dagbladet „Stavangeren“ stod notisen 24. juli 1922. Noget svar kom dog ikke i „Stavangeren“ hvorfor notisen blev innsent til „Aftenposten“ i Kristiania, som imidlertid sendte den til vedkommende til *privat* besvarelse. (Redak.)

Hr. Kaare Oftedal knytter videre den bemerkning til Ørjan Olsens svar, at dette jo ikke gir oplysning om det han egentlig har spurt om, nemlig om hvorledes måler man culmen på en fugl? Og i sin tekstforklaring (straks efter forordet i sitt arbeide „Norges Fugle“) skriver Ørjan Olsen uttrykkelig: „Culmen“ = nebbryggen. Men nu kan jeg med min beste vilje ikke få målt nebbryggen hos en bastardnattergal *(Hippolais)* slik, at den blir lengere enn 11 mm., tross Ørjan Olsen altså opgir, at den skal være fra 16 og op til 17,5 mm. lang hos denne art. (I Bd. I, s. 155).

I anledning ovenstående skal redaksjonen bemerke, at Ørjan Olsen som tidligere påvist har plagiert en stor del av sine artsbeskrivelser efter Hartert: „*Die Vögel der paläarktichen Fauna*“. Men Hartert benytter *en annen målemetode*, således at uttrykket „culmen“ her ikke dekkes av „nebbryggen“, slik som Ørjan Olsen efter almindelig skikk ellers her hjemme har antatt. Og dette er meget kjedelig for hr. Olsen, ti just disse hans „målinger“ beviser hvorledes hele hans arbeide med „Norges Fugle“ er forfusket. Der finnes nemlig ikke noget bestemt *størrelses-forhold* mellem de forskjellige grupper i Olsens arbeide, tross de anførte „mål“, idet han har benyttet de forskjellige forfattere om hinannen uten hensyn til sammes *forskjellige* målemetoder og terminus, og når så disse forskjellige verdier skal dekkes av hans egen (i forordet anførte terminus), må jo det hele bli lapskaus. Sammenligner man således Olsens „målinger“ for sanger-gruppen (som er plagiert efter Hartert) med trost-gruppen (som er plagiert efter en annen end Hartert) så vil man til sin overraskelse finne, at en måltrost f. eks. har *et betydelig mindre nebb* enn den lille bastardnattergal. For den første anfører nemlig Olsen (i Bd. I, s. 28) en nebblengde av blott 14—16 mm., mens han for den annen (i Bd. I, s. 155) opgir ikke mindre end 16—17,5 mm., det reneste sludder altså, idet måltrosten jo som bekjendt har et nebb av ganske *betraktelig større* dimensjoner enn bastardnattergalen; målt efter samme metode som denne (efter Hartert Bd. I, s. 650) utgjør nebblengden hos måltrost således 21—23 mm.

Settes culmen = nebbryggen, blir nebblengden hos måltrost = ca. 16 mm. og hos bastardnattergal blott ca. 11 mm. Sættes culmen = overnebbsranden, blir nebblengden derimot hos måltrosten ca. 22 mm., hos bastardnattergal ca. 16 mm. Men man kan selvfølgelig ikke benytte begge disse målemetoder *om hinannen* uten å lave *virvar*.

Stavanger i 1922.

Redaksjonen.

Et slutt-opgjør med Ørjan Olsen & Co.

Tillegg til „Norsk videnskap i fare“ (side 169—195)

Av *H. Tho. L. Schaanning*

I anledning undertegnedes innlegg: „Norsk videnskap i fare“ har Ørjan Olsen atter utsendt en brosjyre: „Supplement til brosjyren striden om „Norges Fugle“. Heftet — som er på 8 sider — er trykt på Aschehougs forlag og på *noget* bedre papir enn forrige brosjyre, men innholdet er så nogenlunde det samme: *en rekke usande påstander, supplert med forvrengninger og misvisende anførsler,* som alle går utenom det striden gjelder. Det eneste i heftet som overhodet tangerer spørsmålet „Norges Fugle“ er så å si de to ord på titelbladet.

Noget reelt bidrag til diskussjonen gir således den nye brosjyre ikke. Derimot tør den — psykologisk sett — ha en viss interesse som et av forfatteren Ørjan Olsen *selv* officielt fremlagt dokument til belysning av hans egen personlighet.

Særlig karakteristisk er således hans eksempel side 1, hvor han fra en *kronologisk ordnet* forfatterfortegnelse i mit arbeide „Norges Fuglefauna“ plukker ut årstallene „1866—1900“ (ved Collett) og serverer dette som bevis for „plagiat“, idet „visse arbeider“ av nevnte forfatter derved ikke er opført som kildeskrifter av mig, således ikke Colletts første arbeide fra 1864. Og dette tiltross for, at nevnte årstall 1866 her *karakteriserer sig selv som en trykkfeil for 1864,* ikke bare ved sin plass i den kronologiske rekke, men også ved at det riktige årstal 1864 er anført i teksten (bl. a. side 37). Sandelig — en mann som ikke har mere at fare med, end at han må „operere“ med *oplagte* trykkfeil — han blotter sig selv.[1]

Illustrerende for Ørjan Olsens *bevis*førsel er også hans „dokumentering“ (side 8) i anledning spørsmålet om hans ansettelse ved museet her borte, hvor han skriver: „Jeg skal her offentliggjøre museets skrivelse og mit svar“; derpå citeres først in extenso et brev fra avdøde museumsdirektør de Lange, datert $^{23}/_{2}$ 1918, og — „som svar på dette“ — avleverer så hr. Olsen en egenhendig skrivelse datert 21. mars samme år. Men nu er tilfeldigvis sistnevnte skrivelse *ikke Olsens svar* paa hr. de Langes først citerte brev; *der foreligger nemlig 2 skrivelser mellem disse 2 brev Olsen citerer,* det ene med et „velvillig“ *tilbud* fra hr. Olsen datert 4. mars og et annet med *et blankt avslag fra museet* datert 9. mars; men — denne del av korrespondansen, som just spørsmålet dreier sig om, hopper hr. Olsen — av lett forståelige grunder — selvsagt over.

Med den slags *bluff* er det Ørjan Olsen gjennemført i sine brosjyrer forsøker å dupere vor lille hjemlige „videnskapelige“ verden, og uten

[1]) Det samme kan også sies om verket „Norges Fugle“s hovedredaktør *A. Wollebæk* og Olsens medarbeider *A. Landmark* samt Collets bobestyrer *H. Platou.* Som medinteresserte i Ørjan Olsens „fuskverk“ avga nemlig nevnte herrer som en slags offentlig „sakkyndighet“ en attest (i „Tidens Tegn“ for 29. sept. 1922) for ovennevnte trykkfeil. Måskje har dog godviljen her for anledningen vært noget bedre enn forstanden, da „sakkyndigheten“ bokstavelig talt her attesterer sin egen usakkyndighet.

tanke på — som det synes — at hans renomé som videnskapsmann og sandhetsforsker vel annetsteds kan takseres anderledes enn i Aschehoug & Co.s forlagskredser. Nedenstående uttalelser fra et par av Skandinaviens første autoriteter på området turde derfor hver for sig ha interesse som en reel verdimåler henholdsvis på „videnskapsmannen" Ørjan Olsen selv og på hans fuskverk: Norges Fugle.

I en skrivelse datert Äggelby 2. februar 1922 gir den finske forsker *Ludv. Munsterhjelm* følgende karakteristikk av Ørjan Olsen og hans verk:

„*Ørjan Olsens bearbetning av Norges Fugle er ju en ren skandal*, och jag hade gärna uttalat min mening om hans tillvägagångssätt offentlig, så vida jag ansett mig kunna gjöra det — blanda mig in i saken. Personligen har jag alltid ansett Ørjan Olsen för *en stor bluffmakare* och streber, som genom stora later och starkt ordflöda sökt skyla över sina bristande kunskaper. Hans intresse för vetanskapen synas mig vara beroende av den ekonomiska vinst han får av sitt arbeta. Det kan ju hända, att mitt omdöma är orättvist, men jag vet att flera norska vetenskapsmänn ochså biträda min åsikt.[1])

Dr. Munsterhjelms knusende kritikk over affæren Ørjan Olsen suppleres med ønskelig tydelighet av den svenske ornitholog professor *E. Lönnberg*, som i en skrivelse — datert Riksmuseet, Stockholm 1. sept. 1922 — avgir følgende uttalelse:

„Såsom jag en gång sagt, vill jag ej blanda mig i diskussionen hr. Ø. Olsens utgifvande av Norges fågelfauna, men härom dagen såg jag händelsevis en sak, som jag ej kan underlåta att påpeka, *ty den är verkligen särdeles karakteristisk.* Där står på sid. 202 om *Circus macrourus:* „Sit egentlige hjem har denne art i Afrika, hvor den ruger i de fleste landsdele fra Egypten helt nede til Kap." — Forfattaren av dette är *nog ensam om den uppfattningen* rörande denna stepphöks utbredning, d. v. s. som häckfågel, ty om vintern är den ju där, men *det* är en annan sak".

Dette er *sannheten* om Ørjan Olsen og hans forhold til videnskapen. Fuskverk, bluff og en *upålidelighet*, som bl. a. i Colletts efterlatte arbeide „Norges Fugle" er så gjennemført, at den endog av en av Sveriges første ornithologer betegnes som „*karakteristisk*" for verket. Og som Ørjan Olsens forhold til videnskapen er hans forhold til presse og publikum. Dog — jeg skal også her la hans egne gjerninger tale.

Den 16. mai 1922 inneholdt „Morgenavisen" i Bergen en tilsyneladende „*redaksjonel og saklig anmeldelse*" av Ørjan Olsens første brosjyre, og hvori der ikke blev spart på konfekten med hensyn til nevnte brosjyres ufeilbarhet. Så fristende det nu enn kunde være å referere samme in extenso,

---

[1]) I „Aftenposten" for 28. november 1919 skriver således professor *Fritjof Nansen* (i en polemikk om Holtedals Novaja Semlja-ekspedisjon) om Ørjan Olsen: „— — — Uttalelsen kunde mulig misforståes av den mindre intelligente læser som ikke vet hvad en videnskapelig undersøkelse av et slikt land vil si. Til *denne klasse må åpenbart hr. Ørjan Olsen regnes.*

Imidlertid er det påfallende at han stadig taler om Novaja Semlja som „øen", at denne har været besøkt av tallrike videnskapsmenn o. s. v. Hvilken ø? Skulde han endog være uvidende om, at Novaja Semlja er et land av flere øer? Eller er det *utslog av utrolig slarv og manglende respekt for stringens?*

Hans snakk om hvordan de meteorologiske observasjoner til samarbeide med Amundsens ekspedisjon bør innrettes, skal jeg ikke innlate mig på, dertil røber de en *altfor håpløs uvidenhet om, hvad den slags undersøkelser er.*

Å dømme efter hr. Olsens øvrige oplysninger *skulde det ikke forundre om han snakker ivei også om dette, uten å ha noesomhelst kjenskap til det, like uvederheftig som resten* — — — —".

Disse Nansens uttalelser om Ørjan Olsen suppleres senere (i „Aftenposten" for 11. desember 1919) av professor *Johan Kjær*, som også går hr. Olsen efter i sømmene og påviser hans helt upålidelige anførsler ved eksempler som „*karakteriserer ganske godt påliteligheten* av de innvendinger Ørjan Olsen er fremkommet med" — for å bruke professor Kjærs egne ord herom.

Alle uthævelser her. (Red.)

lar dette sig dog ikke gjøre her, men „anmeldelsen“ begynner med, at „*Ørjan Olsen har nu tatt offensiven*“, samt at „*beskyldningene for plagiat og feil tilbakevises her som det synes eftertrykkelig*“, likesom „*det påvises, at det i virkeligheten er hr. Sch. som i en utrolig utstrekning har plagiert Collett*“; til slutt fremholder den ærede anmelder da også, at „*Brosjuren er bassert på et ugjendrivelig bevismateriale*“, og endelig — som rosinen i pølsen — at det nu er „*den annen part som har fått utspillet*“. Dette kunde nu ellers været bra nok, om det da ikke hadde været just denne „annen part“ — Ørjan Olsen selv — som hadde skrevet denne pyntelige „anmeldelse“ *om sig selv* og sit verk. Ved de anstillede undersøkelser viste det sig nemlig, at „anmeldelsen“ ordrett enslydende samtidig var „redaksjonel“ også i et snes andre 2nen klasses aviser[1]) spredt over hele landet optil Finnmark; til og med den samme klingende overskrift: „Striden om Norges Fugle tar en ny vending! Ørjan Olsen griper offensiven!“ var den samme i de alle. Og selv om nu „to sjele kan ha én tanke“, lar vel dette forhold sig vanskelig overføre til å gjelde 20 redaktørsjeler. Til overflod skriver dog forlegger J. W. Cappelen (i skrivelse dat. Kristiania 16. august 1922) om denne samme avis-„anmeldelse“:

„Den i det tilsendte expl. opklæbede avis-anmeldelse fulgte ganske rigtig i manuskript med som bilag i dr. Olsens brochyre sammen med en følgeskrivelse fra ham selv: „*Til redaksjonen*“.

Men næste gang hr. Ørjan Olsen skriver „offentlige anmeldelser“ på sine egne verker, bør han påse at han ikke blander sin presse-korrespondanse sammen med sin øvrige korrespondanse.

Så lite smigrende nu ovennevnte historie enn er for den norske presse, er den det ennu mindre for Ørjan Olsen selv; imidlertid overgikk dog hr. Olsen endog sig selv kort efter, idet „Aftenposten“ for 17. oktober 1922 da inneholdt følgende notis:

„*En Berigtigelse*“. — Fra J. W. Cappelens forlag utsendtes for nogen tid siden til aviserne en av konservator Schaanning i Stavanger forfattet brochure betitlet „Norsk Videnskap i Fare“. Da det kort efter viste sig, at de i denne brochure forekommende injurier mot dr. Ørjan Olsen var basseret paa urigtige paastande, har J. W. Cappelen i disse dage sendt pressen en berigtigelse o. s. v.“

Denne meddelelse blev selvfølgelig straks offentlig dementert (i „Aftenposten“ og flere aviser 22/11 1922) av forlegger J. W. Cappelen som „*absolut urigtig*“, og ved en samtidig foretagen undersøkelse av „Aftenposten“s hovedredaktør lykkedes det å bringe på det rene, at den *falske* meddelelse var forfattet av Ørjan Olsen selv og av ham personlig *innsmuglet* i nevnte avisredaksjon. Derimot var Cappelens egenhendige følgeskrivelse til redaksjonen samtidig forsvunnet — og refleksjonene gjør sig selv.

Idet jeg herved avslutter kapitlet Ørjan Olsen, medgir jeg at der er brukt sterke uttrykk i denne affære, men dog allikevel ikke *for* sterke;

[1]) nemlig bl. andre: „*Tønsberg Blad*“ 16/5 22, „*Østerdalens Avis*“ (Elverum) 16/5 22, „*Dagsavisen*“ (Trondhj.) 17/5 22, „*Trondhj. Adresseavis*“ 17/5 22, „*Valdres*“ (Fagernes) 18/5 22, „*Vestlandske Tidende*“ (Arendal) 18/5 22, „*Nord-Trøndelag*“ (Stenkjær) 18/5 22, „*Jarlsberg og Lnrvigs Amtstidende*“ 18/5 22, „*Sørlondets Socialdemokrat*“ (Kr.sand) 18/5 22, „*Kongsberg Tidende*“ 20/5 22, „*Tromsø Stifttidende*“ 20/5 22, „*Østerdølen*“ (Tønset) 25/5 22.

løgn *er* nu engang løgn, og bedrageri *er* bedrageri, og jeg har gitt Olsen full anledning til rettslig opgjor, idet jeg ikke blott har gjentatt mine beskyldninger i dagspressen („Tidens Tegn“ 27/9 22) men også (ved hr. høiesterettsadvokat Puntervold) har saksøkt ham for injurier. Men da nu endelig saken efter stadige opsettelser fra motpartens side skulde op ved Kristiania meddomsrett nu i januar sistleden, pakket Ørjan Olsen i hast sine kufferter og „rømmer“ uten videre fra hele affæren.[1])

Stavanger Museum i februar 1923.

H. Tho. L. Schaanning.

Litteratur

Anders Bernhoft-Osa: Beiträge zur Ornis von Voss in Norwegen, [trykt i „Mitteilungen über die Vogelwelt“, Stuttgart 1922] s. 1—38.

Lokal-faunaer er tidligere utgitt for adskillige av landets strøk, og utmerkede bidrag til belysning av den ornithologiske fauna så vel på Sørland og Østland som i Trondelag og Nordnorge foreligger i løpet av den siste menneskealder. Alene for Vestlandet foreligger hittil ikke den slags arbeider, — underlig nok, kan man vel si, ti flere av vore beste ornithologer er vestlendinger. Ovennevnte forfatters arbeide over fuglefaunaen omkring Voss vil derfor hilses med glede, og ikke bare fordi det representerer „nytt land“, men også fordi forfatteren allerede innen de hjemlige ornithologers snevre kreds har et visst renomé for sin grundighet og pålidelighet, og for sine selvstendige observasjoner.

Som det av titelbladet fremgår foreligger avhandlingen på tysk, i tidsskriftet *„Mitteilungen der Vogelwelt“s* store dobbeltspaltede format, og på 38 sider her gjennemgåes i alt 108 fuglearter, som det er falt i forfatterens lodd å stifte personlig bekjentskap med. Et par arter (trane og isfugl) fra områdets periferi berøres også. Foruten de lokale oplysninger gis samtidig for hver art også en kort oversikt over samme arts utbredelse overhodet i Norge, likesom en del sikre annenhånds oplysninger vedrørende lokalfaunaen er medtatt. Her vil jeg bemerke, at når først andre oplysninger enn forfatterens egne overhode er medtatt, så burde dette være gjort grundigere. Bare fra den berømte engelske ornitholog *I. A. Harvie-Browns verk: Travels of a Naturalist in Northern Europæ* (London 1905), kan artsantallet for Voss suppleres med 3 arter (Duetrost, Sildmåke og Lom (*C. arcticus*), foruten en rekke meddelelser om redefund av arter som

[1]) Fra et meddomsrettsmote som på min advokats foranstaltning i all hast blev avholdt i Kristiania 25. januar sistleden i anledning „Flukten til Egypten“, bragte dagspressen følgende referat („Socialdemokraten“ 25/1 23):

„I anledning av saken Ørjan Olsen — konservator Schaanning holdtes imiddags et meddomsretsmøte administrert av assessor Ustvèdt. Advokat Puntervold møtte for konservator Schaanning og begjærte saken fremmet. Advokaten redegjorde derefter kortelig for sakens forhistorie:

„*Det har hittil været umulig at faa saken fremmet. Det ser ut til at Ørjan Olsen lægger an paa ut faa trænert denne sak. Han har endog været oppe hos mig og bedt mig* om *at bevirke saken henlagt.* Og det ser ut til at det skal lykkes ham, hvis han nu ogsaa dennegang faar saksbehandlingen utsat, fordi han skal reise til Egypten. Jeg kan ikke forstaa at det skulle være saa umulig for dr. Olsen at være tilstede. Jeg maa derfor forlange saken fremmet og paastaa mortifikation av de fornærmende uttryk.“ Saken blev imidlertid utsat.“

av hr. Osa anføres som tilfeldige (f. eks. kvinand). Jeg vil derfor tillate mig å henlede forfatterens opmerksomhet på nevnte verk, hvor han side 21—37 vil finne mr. Harrie-Browns ornithologiske meddelelser fra hans ophold på Vossevangen i mai 1871. — Den nye nomenclatur er monsterværdig gjennemført, og så vidt jeg kan se omtrent feilfritt; ifølge Hartert heter dog vel rødstilken: *Tringa totanus* (ikke Totanus totanus) og Myrbukken: *Capella gallinago* (ikke Gallinago gallinago)?

Endelig inneholder avhandlingen også en trekk-tabell for femåret 1917—21, over i alt 49 forskjellige arters vårtrekk til Voss.

Hvad der ellers kan være å bemerke er blott småting, som ikke i ringeste grad forringer den anerkjendelse, enhver interessert ornitholog vil yde hr. Bernhoft-Osa for hans utmerkede „beiträge" til vort lands fuglefauna.

H. Tho. L. Sch.

Hartvig Huitfeldt-Kaas: Ornithologiske Dagboksutdrag [trykt i Buskerud Jæger- og Fiskerforenings Tidsskrift] Drammen 1921, s. 1—75.

På sammenlagt 75 sider gir forfatteren en rekke utdrag av sine dagbøker om ialt 92 forskjellige norske fuglearter, inntrykk innsamlet spredt over landet fra Jæren i syd til Finnmark i nord og i løpet av de siste 40 år. Behandlingen av de nevnte arter er derfor helt fragmentarisk; mens adskillige — kanske de fleste arter — blott såvidt er nevnt som observert, foreligger om andre igjen meget detaljerte oplysninger, og tildels så intime som blott en fuldblods naturven og fugleelsker kan prestere dem. Særlig vidner hans bidrag til enkelte av vore småfuglers biologi herom. En enkelt episode om en tam sumpmeis [= løvmeis, *Parus palustris*], som forfatteren sist i 1880-årene holdt i bur, er så illustrerende, at jeg skal tillate mig å referere den med hans egne ord (s. 20):

„Nær burets underkant var anbragt 4 matkar av glas, 2 med frø, 1 med kavringgrøt med tilsetninger for trosten og 1 med drikkevann. Når vannstanden i sistnevnte ved de mange fuglers drikning eller på grund av fordampning var sunket så sterkt, at fuglene selv ved at strekke hals vanskelig kunne nå ned i vannet, var det angjeldende sumpmeise utførte sitt intelligente mesterstykke. Da den ikke kunde nå ned i vannet, måtte vannet komme til den, og det kunde kun ske ved å heve vannstanden i glasset, og dette fikk den virkelig også utført ved den genistrek, at den på burets bunn, hvor der lå et sannlag med iblandet småsten, opsamlet en mengde av disse og slapp dem ned i vannglasset. I dettes nedre cylinderformede del kunde der til slutt ligge et temmelig tykt lag av ertestore stener fullt tilstrekkelig til å medføre den forønskede virkning. Foruten sten så jeg den aldri slippe andre ting ned i vannglasset enn en og annen skorpe fra trostens matkopp eller en enkelt gang en mandel, som også sank og hadde samme innvirkning på vannstanden som stenene. Aldri slapp den hampefrø og andre lette, på vannet flytende ting ned i. Dette vannregulerende arbeide utførte den lille bevingede ingeniør ikke bare en enkelt gang, men mangfoldige ganger, og aldri så jeg den putte stener ned i glasset, når dette var nogenlunde fuldt av vann."

Med hensyn til den benyttede videnskapelige nomenclatur er forfatteren ulovlig konservativ, for å bruke et mildt uttrykk; det kan ikke godt

annet gjore enn *virvar*, når man helt negligerer den nyere tids litteraturforskning og overser dens resultater, „prinsippmessig" vraker prioritetsnavnene og holder på eldre, tildels nu på andre fugler overflyttede navne. Benevnelsen *Uria torda* på klubalken istedenfor *Alca torda* kan således ikke engang undskyldes.

Avhandlingen inneholder også flere morsomme og illustrerende foto fra skarv- og fuglefjell nordpå, men reproduksjonene er her så dårlig utført av trykkeriet, at disse helst ikke burde være medtatt.

Disse små innvendinger betyder dog i realiteten ingenting i motsetning til den rikdom på personlige iakttagelser som foreligger, og som enhver fugleven vil ha både fornøielse og utbytte av å stifte bekjentskap med.

H. Tho. L. Sch.

Th. Schjelderup-Ebbe: Stokkandens liv i parringstiden [trykt i „Nytt Mag. for Naturvid." Bd. 60. (pag. 205—211). Kristiania 1922].

En rekke iakttagelser — efter hvad forfatteren oplyser — om dels tamme og dels halvvilde ender (*Anas platyrhyncha*). Ved eksempler søker forfatteren å fiksere forholdet så vel mellem enkelte hanner og hunner innbyrdes, som mellem kjønnene overhodet, og med hensyn til „gjensidighetsforholdet" mellem and og andrik er han således kommet til det resultat at det er anden som velger sin andrik og ikke omvendt.

H. Tho. L. Sch.

Fuglefredningen paa Jæren

Ved *konsul Frederik Hansen*

For den, som for 20—30—40 aar siden færdedes omkring paa Jæren, var det altid en glæde at iagttage den mangeartede fugleverden, som havde fundet sig tilrette under Jærens særegent gunstige vilkaar og eiendommelige naturforhold. Fuglene gav landskabet et eget præg og bragte liv og bevægelse ind i det hele store billede, — det rigtige Jæren med de uendelige lyngheier, med torvmyrene og sanden og himmel og hav.

Men denne Jæderidyl har en bagside, som ikke er lystelig, — den hensynsløse jagt, som i aarevis og i stigende grad har været drevet og fremdeles drives paa fuglebestanden derude, og som inden faa aar kan forudsees at ville lægge Jæren øde for den herlighed, landet eier i det rige og mangfoldige fugleliv, som fra tidernes morgen blev skjænket denne benaadede strimmel jord.

Det er ikke alene det sanseslose skyderi og den ubarmhjertige ægplyndring, som er aarsag i at fuglene forsvinder. Den moderne udtapning af indsjøer og vand gjør livsvilkaarene stadig vanskeligere for mange fugle-

arter, som har sit tilhold i og omkring disse vand. Det hænder imidlertid, at de store omkostninger ved slige udtapninger ikke altid svarer til forventningerne, — som f. eks. Aarrevandets sænkning, som er en kjæmpedumhed. Sammen med vandet er myrbunden sunket og kan aldrig bli dyrkbar jord. Resultatet er en haabløs sandslette, prydet med pinder og trægjærder til forsvar mod den farlige sandflugt, som truer gaardene omkring. Paa disse er de gamle brønde tørret bort som følge af udtapningen. Det før saa stilfærdige og redelige landskab er forvandlet til et uhyre roderi med sand og grus og sten og hæslige kanaler og anden beskjæmmelse. —

En mand, som fremfor nogen kjendte og elskede Jæren og dets fugleliv, var Alexander Kielland. Jeg skal afholde mig fra at fortælle om hans uafladelige interesse for fuglene og om hans glæde ved dem, jeg skal ikke heller nævne hans mange planer og ideer til deres beskyttelse. Jeg henviser til dette tidsskrifts side 78 og flg., hvor der gjengives[1]) det meste af hvad han skrev om disse ting. Det gjengivne er dog kun som et fattigt billede af hans smertelige og hellige vrede, naar han paa selve stedet magtesløs maatte være vidne til at omstreifende skyttere myrdede for fode alt flyvende, stort og smaat, og om vaaren maatte se, at egnens barn og halvvoksne gutter plyndrede rederne for æg. — —

— Endnu hændte det ifjor vaar, at man paa Stavanger torv kunde se frembudt til salg nyskudte trækfugle, viber, stær og kjeld og om vinteren hele snes av skudte stokænder, som under den strenge frostvinter havde bjerget livet ved at flytte fra tjern til tjern og bækkefar, hvor der endnu var et aabent vandhul, hvorfra de plaffedes ned paa faa meters afstand. De var saa udsultede og saa elendig magre, at de ikke veiede mer end en tynd kylling og var selvfølgelig ganske utjenlige til menneskeføde. Det var ikke madvildt, det var kun usle lig. —

Inden Stavanger musæums direktion var disse beklagelige forhold jevnlig paa tale og muligheden af paa en eller anden maade at kunne raade bod paa tingen stadig under overveielse. Man enedes tilslut om at gjøre et forsøg med en henvendelse fra musæet til Jærens gaardbrugere og grundeiere om en frivillig fredning, idet musæet paatog sig alle udgifter med bekjendtgjørelser,[2]) opslag, avertering og forøvrig var rede med sin bistand paa enhver maade. Der vilde kun fra gaardbrugernes side behøves et ønske, mundtlig eller skriftlig, om fredning, saa vilde musæet besørge resten.

Man var jo forberedt paa at sagen sandsynligvis vilde volde betænke-

[1]) i en sprogdragt, som vilde faat haarene til at reise sig paa Kiellands hode, om han havde levet.

[2]) Som eksempel paa musæets fredlysnings-formel hidsættes vor første annonce i dagspressen herom:
„**Fredlysning.** Paa Haa gaard (tidligere Haa prestegaard) i Haa tinglag, Jæren, er alt fugleliv fredlyst. Al jagt og eggplyndring paa denne eiendom vil bli anmeldt til paatalemyndigheten og foroveren tiltalt og straffet.
Haa gaard i juli 1921.“

ligheder og muligvis ogsaa modstand fra gaardbrugernes side, og det gik jo ogsaa ret smaat fra begyndelsen. Men de første indmeldelser fik alligevel snart efterfølgere, og da man paa Jæren saa den greie maade, som musæet ordnede tingen paa og vistnok ogsaa forstod behageligheden og nytten ved at se gaarden fri for fremmede jægere, begyndte fredningsanmeldelserne at stige stærkt og er nu ca. 500. Men meget staar endnu tilbage at udrette.

Det er ikke den lovlige og forstandige jagt paa de i loven nævnte vildtsorter, som jo enhver gaardeier har adgang til paa sin grund i jagttiden, man vil tillivs, men kun det sanseløse fuglemyrderi, som i aartier har hærget landsbygden. —

Af konservator Schaannings indberetning til musæets generalforsamling i marts d. a. hidsættes følgende:

„*Fredningen av Jærens fugleliv.* Planene om en almindelig fuglefredning på Jæren fik fast form ved Stavanger Museums direksjons beslutning av *6. juni 1921*, hvorefter museet påtok sig arrangements og eventuelle utgifter for de grundeiere som ønsket å verne om fuglelivet på sine eiendommer. Efter bemyndigelse av direksjonens formann, konsul Frederik Hansen, blev derefter vedføiede, av konservator redigerte oprop:

Værn om fuglene

Stavanger Museums direktion henstiller til Jærens grundeiere og alle interesserte fuglevenner at værne om Jærens fugleliv.

Ingen anden landsdel har tilnærmelsesvis et saa eiendommelig og særpræget fugleliv som Jæren, og det burde være i enhver jærbus interesse at frede om denne vor naturherlighet og med alle midler søke at værne den mot fredsforstyrrere, hvad enten de nu er eggplyndrende gaardsgutter eller hensynsløse byjægere.

Specielt bør grundeieren være opmerksom paa at loven kan anvendes mot indsamlere av egg av vibe, kjell og andre vadefugler, som alle uten undtagelse er fredlyste. Det samme gjælder vandhøns og alle arter dykkere (toplom).

Enhver overtrædelse herav bedes anmeldt til Stavanger Museum, som beredvillig uten utgifter for anmelderen vil forfølge saken og søke lovovertræderen straffet.

Likeledes overtar Stavanger Museum alt arbeide og alle utgifter (tinglysning) ved fredlysning av terræng som grundeieren maatte søke fredet.

Stavanger Museums direktion 24. mai 1921.

dels som avertissement i samtlige Stavanger-aviser og dels som opslått plakat ved distriktets stasjoner og forsamlingssteder — spredt utover fylket. Og resultatet av disse foranstaltninger er p. t. at ca. 420 bruk — henhørende under 77 gårder nedover hele Jæren — i det forløpne år er blitt fredlyst gjennem Museet. Da videre en flerhet av disse eiendommer danner større sammenhengende arealer (se kart og fortegnelsen i bilag 1), vil denne fredning sikkert få betydning for distriktets fugleliv, og vil forhåpentlig også — når tiden kommer — bane veien for den oprindelig påtenkte naturfredning av visse partier av Jæren.

Stavanger Museum, naturhistorisk avdeling, i desember 1922.

H. Tho. L. Schaanning."

Bilag 1.

Fortegnelse og kart over de ved Stavanger Museum fredede arealer på Jæren.

Feltets nr. på kartet		Antall bruk
	I *Hetland* tinglag 4 gårder med 36 bruk:	
1	Bø (indre og yttre)	22
2	Øglænd (Auglend)	13
3	Mauland (Robberstad)	1
	I *Håland* tinglag 5 gårder med 50 bruk:	
4	Vesthei (Borgen)	1
	Sola	9
	Kolnes	9
5	Tjelta	14
	Ræge	17
	I *Høiland* tinglag 18 gårder med 79 bruk:	
6	Jutland	1
	Killingland	4
	Aarsvoll	9
	Austvoll	7
	Soma	18
	Bærheim	3
[7	utgåt]	
8	Lutsi	1
	Vatne	10
	Auestad	5
	Skjørestad	4
	Haga	2
	Kyllevig	2
	Eigeland	2
	Nordland	2
	Auglend	1
	Kjosevig	4
	Furunæs	1
9	Stokkeland	3
	I *Klepp* tinglag 8 gårder med 44 bruk:	
10	Orstad	10
	Øksnevad	7
	Engelsvold	1
11	Særheim (Thorsen)	1
12	Nese	7
	Friestad	15
	Katteland	2
	Horpestad (T. N. Horpestad)	1
	I *Time* 14 gårder med 75 bruk. (Lye tinglag):	
13	Vesly	9
	Time	5
	Oma	4
	Håland	4
	Herikstad	5
	Auglend	1
	Hognestad	7
	Re	8
	Line	8
	Steinsland	6
	Mossige	6
	Tjensvoll	2
	Mauland	4
	Garborg	6
	I *Hå* tinglag 23 gårder med 123 bruk:	
14	Bø	11
	Risa	8
	Nølstad	3
	Gausland	1
	Gudmestad	5
	Grodeim	2
15	Ånestad	9
16	Hå prestegård (Isachsen)	1
	Obrestad	7
17	Vigrestad (Hans O. V.)	1
	Horr (ved Lars Haar)	8
	Horr	9
	Vold (Bendix V.)	1
	Hogstad (Haugstad)	7
	Øvestad (Evjestad)	4
	Stavnheim	8
	Aarsland	6
	Madland	2
	Mæland	6
	Varhaug	9
	Valleland	4
	Småhaug	1
	Husvegg	10
	I *Ogna* 5 gårder med 12 bruk. (Egersund tinglag):	
18	Kvalbein	3
	Kvasseim	6
	Heien	1
19	Ogne (Stokkeland)	1
20	Ueland	1
	(I *Helleland* er dessuten fredet T. Fuglestads eiendommer Vigeså i Bjerkreim, som av plasshensyn er utelatt på kartet.)	1

Kart over de ved Stavanger Museum fredede arealer på Jæren

i målestokk 1 : 250 000

Ved *H. Tho. L. Schaanning*

De 20 skraverte og nummererte felter, som er fredet, omfatter *78 gårder med ialt 420 bruk.* Den tykke, sorte linje = jernbanen mellem Stavanger og Ogna.

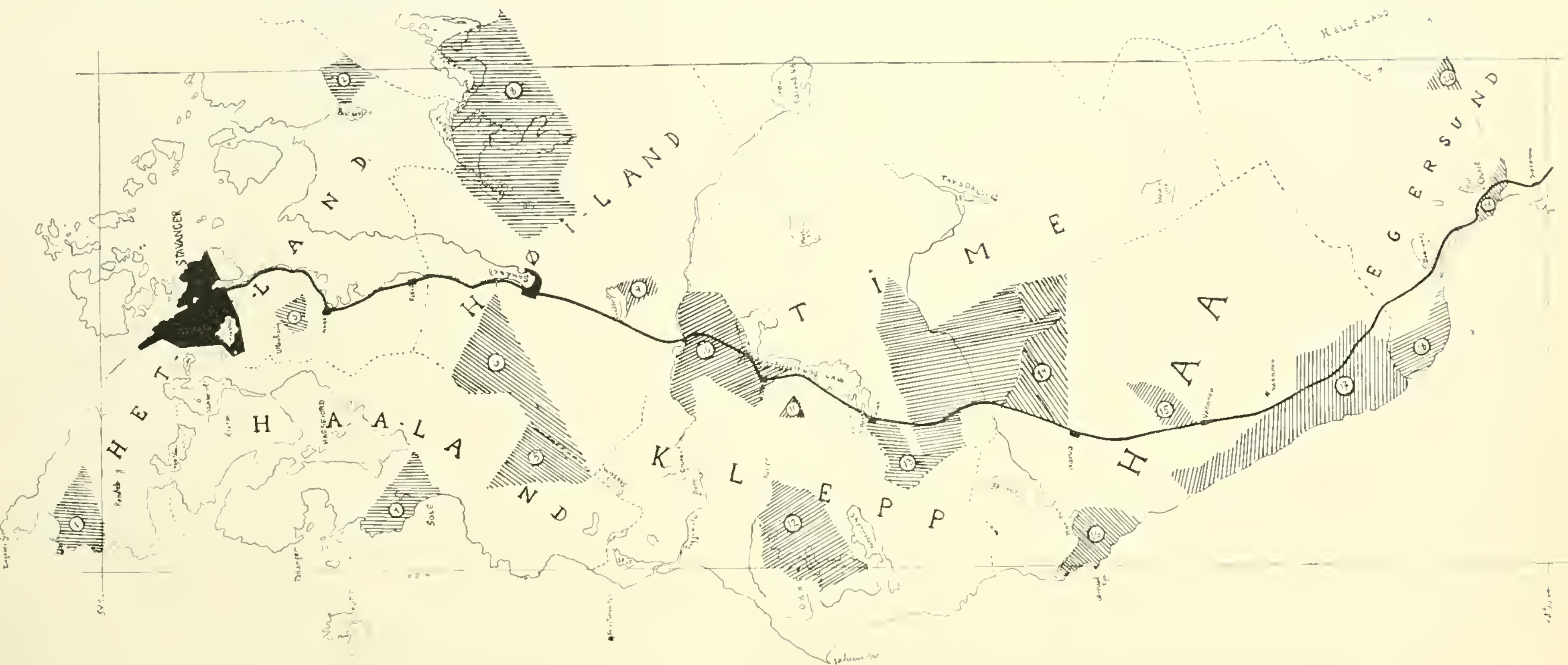

Fig. A. Den eldste norske avbildning av Årfugl (E. Pontoppidan 1752)

Orre-typer

med 7 farveplancher, kart i 2 farver samt 9 foto (ialt 43 fig.)

Av *H. Tho. L. Schaanning*

Oversikt

Blandt hønsefuglenes store gruppe *(Galliformes)* representerer Tetraoniderne en karakteristisk samlet enhet for hele den nordlige halvklode, som denne ikke særlig tallrike familie [*Tetraonidae:* ialt 24 arter + 46 underarter] på sett og vis kan siges å ha besatt slektvis. Således bebor Orre-slekten [*Lyrurus:* 2 arter + 7 underarter][1]) og Tiur-slekten [*Tetrao:* 2 arter + 5 underarter][2]) samt Jerpe-slekten [*Tetrastes:* 3 arter + 7 underarter][3]) tillikemed slekten *Falcipennis* (1 art),[4]) alle uten undtagelse Europa—Asiens nordlige område (det Palæarktiske strøk), mens samtlige Præriehøns[5]) og Krave-jerper[6]) [tilsammen 12 arter] derimot er innskrenket til Nord-Amerika (det Nearktiske strøk). Alene Rype-slekten [*Lagopus:* 4 arter + 27 underarter][7]) er cirkumpolær og forekommer spredt rundt hele halvkloden gjennem såvel det nordlige Amerika som gjennem Europa—Asia.

---

1) Se fortegnelsen næste side.

2) **Tetrao urogallus** (med underartene *T. u. aquitanicus, T. u. volgensis, T. u. taczanowskii* og *T. u. urnlensis*) samt **Tetrao parvirostris** (med underarten *T. p. kamtschaticus*).

3) **Tetrastes bonasia** (med underartene *T. b. volgensis, T. b. rupestris, T. b. vicinitas, T. b. amurensis, T. b. sibiricus, T. b. kolymensis* og *T. b. orientalis*), **Tetrastes griseiventris** *og* **Tetrastes sewerzowi.**

4) **Falcipennis falcipennis.**

5) **Tympanuchus cupido, T. americanus, T. pellidicinctus, Dendragopus obscurus, D. fuluginosus, D. richardsoni, Canachitis canadensis, C. franclini.**

6) **Bonasa umbellus, Pediocaetes phasianellus, P. columbianus, Centrocercus urophasianus.**

7) **Lagopus lagopus** (med underartene *L. l. major, L. l. brevirostris, L. l. koreni, L. l. albus, L. l. ungnvus, L. l. alleni* og *L. l. alexandrae*), **Lagopus scoticus** (med div. regelmessige varieteter), **Lagopus mutus** (med underartene *L. m. helveticus, L. m. cinereus, L. m. pyrenaicus, L. m. hyperboreus* [= Spitsbergrypen], *L. m. islandorum' L. m. reinhardi, L. m. japonicus, L. m. ridgwayi, L. m. rupestris, L m. nelsoni, L. m. atkhensis, L. m. townsendi L. m. chamberlaini, L. m. dixoni, L. m. sanfordi, L. m. evermanni* og *L. m. welchi*), **Lagopus leucurus** (med underartene *L. l. peninsularis* og *L. l. altipetens*).

[Samtlige arter og underarter efter Hartert: „Die Vögel der Paläarktischen Fauna“, Berlin 1922].

Hver især av disse grupper er selvsakt sitt særlige studium verd, men ellers turde Orre-slekten *(Lyrurus)* med sine 2 arter og 7 underarter ubetinget være den som her frembyr størst interesse, ikke blott rent morphologisk betraktet ved å besitte en nærsagt fenomenal disposisjon for individuelle farve-variasjoner, men også psykisk sett, idet vel neppe nogen annen villfugl overhodet så hyppig parrer sig med andre arter, eller i hvert fall er overført henholdsvis far- og morskapet til så mange forskjellige bastarder. Og det turde ikke være nogen overdrivelse å påstå at antallet bare av de under den ene av slektens to representanter den alm. Orfugl — henhørende forskjellige rase-, aberrasjons- og hybrid-typer sammenlagt endog overstiger hele den samlede families artsantall forøvrig. En samlet oversikt over alle disse typer innenfor Orre-slekten *(Lyrurus)* turde by på adskillig interesse, og faller det i så fall naturlig å inndele dem gruppevis efter den verdi hver enkel av dem besitter, henholdsvis som: I. art (species) respekt. underart (rase), II. som varietet (aberrasjon) og III. som bastardform (hybrid).

I. **Arter og underarter.** (Species og raser) i alt 9, utbredelse se kartpl. VIII.
- A. 1. Orfuglen, *Lyrurus tetrix* (4 ekspl. avbildet på farvepl. V).
  - 2. Steppe-Orren, *L. t. viridianus.*
  - 3. Jenissei-Orren, *L. t. tschusii* (se tekst-fig. C side 246).
  - 4. Svensk lyng-Orre, *L. t. pinetorum.*
  - 5. Mongol-Orren, *L. t. mongolicus.*
  - 6. Mandsjuri-Orren, *L. t. ussuriensis.*
  - 7. Englands-Orren, *L. t. britanicus.*
  - 8. Bjerkreims-Orren, *L. t. bjerkreimensis* (se fig. 31, 32, 37 og 48 på farvepl. VI).
- B. 9. Kaukasus-Orren, *Lyrurus mlokosiewiczi* (se tekst-fig. D side 248).

II. **Varieteter.** (Aberrasjoner) i alt 11 hoved-typer, fordelt med henholdsvis 5 og 6 på gruppene:
- A. Heterochrosis. *(Albinismer — Melanismer).*
  - 1. Albino (se fig. 1 på farvepl. IV, samt tekst-fig. E side 249).
  - 2. Partiel albino:
    - a. flekket (uharmonisk) (se fig. 5 på farvepl. IV, samt fig. 1, 2 og 5 på s. 255 og tekst-fig. F på s. 253).
    - b. monstret (harmonisk) (se tekst-fig. 3 og 4 side 255, samt Lønnbergs Orre-varieteter side 165).
    - c. avbleket (se fig. 3 på farvepl. IV).
  - 3. Partiel melano (se fig 4 på farvepl. IV).
- B. Interseksualitet. *(Sterilitets-typer).*
  - 1. Intermediære artstyper (4 stadier).
    - a. { Arrhenoid orrhøne (hanefjæret) / Thelyid orrhane (hønefjæret) } (4 ekspl. avbildet på farvepl. III).
    - b. Gynandromorf (ekte hermafrodit).

2. Intermediære underartstyper.

a. { Arrhenoid Bjerkreims-Orrhøne / Thelyid Bjerkreims-Orre } (se fig. nr. 20 og nr. 46 på farvepl. VI).

3. Intermediære varietets-typer.

a. Steril Albino { gråhvit hun / rødgul han } (se fig. 2 på farvepl. IV).

4. Intermediære bastard-typer.

a. { Arrhenoid Ter-Orrhøne; (se fig 2 på farvepl. VII). / Thelyid Ter-Orrhane, (avbildet i „Ornis“ 1888). }

b. Arrhenoid Li-rypeorre, hun (foto i „Fauna och flora“ 1907).

III. **Bastarder.** (Hybrid-former) i alt 13.

1. Fjell-rypeorre *[Lagopus mutus × Lyrurus tetrix]* (se fig. 3, favepl. II).
2. Li-rypeorre:
   a. *[Lagopus lagopus ♂ × Lyrurus tetrix ♀]* (se fig. 1, farvepl. II og fig. 2, farvepl. I).
   b. *[Lyrurus tetrix ♂ × Lagopus lagopus ♀]* (se fig. 1, farvepl. VII).
3. Jerpe-Orre *[Tetrastes bonasia × Lyrurus tetrix]* (se fig. 4, farvepl. II.)
4. Ter-Orre (= Rakkelhane):
   a. *[Tetrao urogallus ♂ × Lyrurus tetrix ♀]* (se fig. 1, farvepl. I).
   b. *[Lyrurus tetrix ♂ × Tetrao urogallus ♀]* (se fig. 2 farvepl. II og fig. 3, farvepl. I).
   c. „Rakkelhane-Tiur“ *[(Lyrurus tetrix ♂ × Tetrao urogallus ♀) ♂ × Tetrao urogallus ♀]* — (avbildet i „Nordens Fåglar“, pl. 95 a).
5. Grouse-Orre *[Lagopus scoticus × Lyrurus tetrix]* (avbildet i „Nordens Fåglar“).
6.[1])Fasan-Orre:
   a. *[Phasianus colchius ♂ × Lyrurus tetrix ♀]* (Sabine 1834).
   b. *[Lyrurus tetrix ♂ × (Phasianus colchius × Phasianus torquatus) ♀]*, (avbildet hos Meyer 1887).

Som det av ovenstående tabellariske oversikt fremgår, omfatter Orrfugl-slekten *Lyrurus* blott to selvstendige arter med helt adskilte utbredelses-soner, idet vor almindelige Orr-fugl *(Lyrurus t. tetrix)* med sine 7 under-arter er spredt over Europa—Asiens nordlige og tempererte strøk, mens Kaukasus-Orren *(Lyrurus mlokosiewiczi)* er innskrenket til Kaukasus (se kartpl. VIII A 1—8 og B). Efter de foreliggende oplysninger om Bjerk-reim-Orren, som her er opført som underart *(Lyrurus tetrix bjerkreimensis)*, er der dog liten tvil om denne ikke riktigst også burde vært plasert som helt selvstendig art *(Lyrurus bjerkreimensis)* og sideordnet de to foran-nevnte.

[1]) I „Abhandl. und Bericht 43 Verein F. Naturkund., Kassel 1897—98“ gir Dr. Karl Ackermann en sammen-stilling av „Thier bastarde“ og nevner her også bastarder av *Orrhane × Kalkun* (efter Thüngen i „Natur“ 1877, s. 256, av *Orrhane × Tamhone* (efter Gloger) samt av *Ter-Orre (= Rakkelhane) × Tamhone* (efter Suchetet). I overensstemmelse hermed kan bastard-gruppen således suppleres med:
7. Kalkun-Orre *[Lyrurus tetrix × Melagris gallopavo]*.
8. Høns-Orre:
   a. *[Lyrurus tetrix × Gallus domesticus]* (avbildet i „Fauna och flora“ 1904).
   b. *[(Lyrurus tetrix*, han × *Tetrao urogallus*, hun) han × *Gallus domesticus*, hun*]* (= „Høns-terorre“).

I.
Arter og underarter.

A. Hovedarten: *Lyrurus tetrix tetrix (Linné 1758).* Den eldste kjente avbildning av Orrfuglen (se fig. B) finnes i schweitzeren Conrad Gesners „Historia Animalium“ fra 1555,[1]) temmelig noiaktig 200 år tidligere enn den første norske avbildning (se fig. A s. 239) i Erich Pontoppidans verk: „Det første forsok på Norges naturlige historie“, som

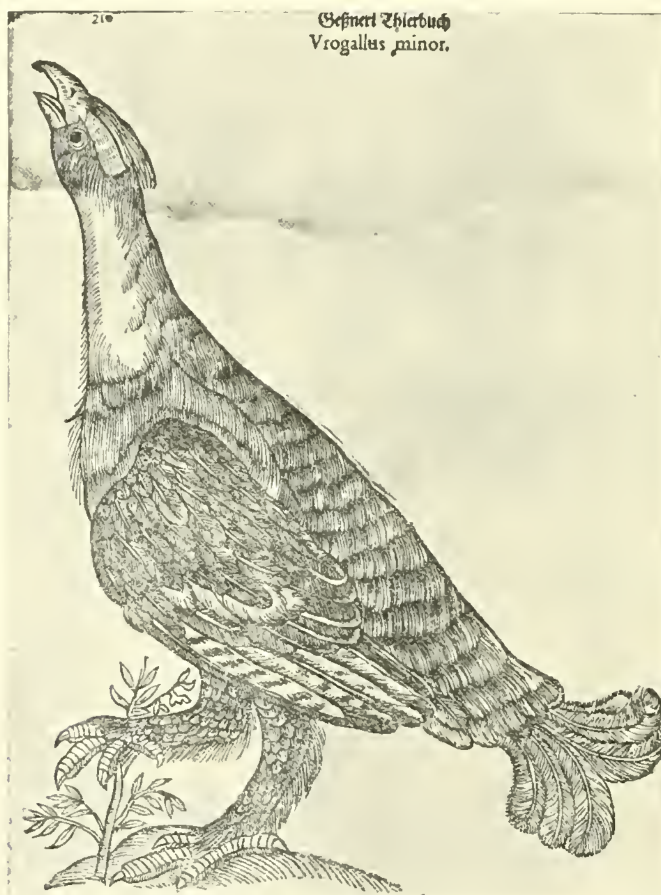

Fig. B. Den eldste avbilding av Årfugl (i 1/2 størr. efter Gesner 1555)

utkom i 1752. Ellers citerer Gesner forøvrig i sin beretning „Von dem Laubhan, *Urogallus minor,*“ som han kaller den, også Olaus Magnus, hvis verk, „De Animalibus“ er forfattet omkring 1250, men først trykt i 1478, og som således vel blir den tidligst kjente literatur-opgift om Orr-

[1]) Et nytt oplag av Gesners verk utkom år 1669 ved Georg Horstium: „Gesneri Redivivi, Aucti et emendati. Tomus II, oder vollkommenes Vogelbuch.“ Franckefurt am Main. Inverlegung Wilhelm Serlins A° 1669. — Fra dette optrykk, som inneholder samtlige Gesners original-tresnitt, er ovenstående avbildning fig. A hentet.

fuglen.[1]) Orrhønen beskriver derimot Gesner som en annen, helt selvstendig art under navnet „Spilhan, *Grygallus minor*". Også Tiur og røi beskriver han forøvrig som to forskjellige arter, og sistnevnte under navnet „*Grygallus major*".

I den norske litteratur nevnes Orrfuglen først år 1599 av Peder Claussøn Friis, som i sin „Norrigis Bescrifuelse" blandt andre fugler også nevner „Aarhanen" som en av de „mange Slags Fugle i Nordland". — Et hundre år senere finner vi den igjen i Lillienskiolds „Speculum boreale" (manuskript fra 1698) hvor den rett og slett benevnes „Aarfugl", samt hos Ramus, i hvis „Norriges Beskrivelse" fra 1715 den pranger som „Urfugl", idet samtidig hannen og hunnen her også utskilles henholdsvis som „Urhane" og „Urhøne". Men først i Hans Strøms Søndmørsbeskrivelse[2]) fra 1762 finnes betegnelsen „Orre eller Orr-hane" for hannen og „Orr-høne" for hunnen; „begge tilsammen kalles Orr- eller Ur-høns" tilføier Strøm, idet han samtidig anfører: „Aarfugl, eller rettere Orr-fugl". Imidlertid forekommer dog navnet „Aarre" også i Jensens Glossarium fra 1646, likesom „Orre", som ennu benyttes i Namdalen, er den gammelnorske betegnelse på Orrfuglen.[3])

Dog — kjært barn har mange navn — og der vrimler da også adskillige „orre-navn" rundt om i dialektene, som: *Bjerkhane* (på Hadeland),[4]) *Barhånå* (i Østerdal),[5]) *Aurhana* (i Innherred),[5]) *Fjødrhane* (i Romsdal),[7]) *Budlakokk* (på Voss),[6]) *Risorre* (i Malangen), *Ärhana* og *Ärhøna* (i Solør); videre *Hermund* og *Hermundskjærring* (i Lavik, Sogn)[6]) samt *Kjona* og *Orrynja* (begge om orrhønen i Lom)[6]) og endelig *Yrkna* (i Telemark)[5]) og *Ørkne* (i Vallø, Setesdal)[8]).

Også den videnskapelige nomenclatur inneholder adskillige synonymer på Orrfuglen. Før Linnés *Systema naturae, Ed.* X *1758* utkom kaltes den således — for å citere Hans Strøm (1762) — „hos Authores eller Systematiske Skribentere i Almindelighed *Urogallus minor;* men i Linnæi Fauna Svecica § 168 *Tetrao remigibus secundariis a medio versus basin albis, cauda bifurca.*"[9]) I den samtidige franske og engelske litteratur blev den helt enkelt kalt henholdsvis *Coq de Bruyére a queue fourchue* (1773) samt *Black game* (1678), (også *Black grouse* (1783) om han og *Greyhen* om hun), og i den tyske *Birkhuhn*, eller *Tetrao betulinus* (Scopoli 1769). I 1831 innførte fader Brehm *Tetrao juniperorum* og *Tetrao ericeus*, senere også *Tetrao peregrinus* (1855) og *Tetras migratorius* (1866). Derimot bør

[1]) I den engelske litteratur nevnes den som „Blackcocks" tidligst i året 1526 [Hector Boeces: „Cosmographe and Description of albion"] *fide* I. H. Gurney: „Earley Annals of Ornithology". Loodon 1921. pag. 102.

[2]) Hans Strøm: „Physisk og Oeconomisk Beskrivelse over Fogderiet Søndmor", Soroe 1762 part I, pag. 217.

[3]) I „Skandinavisk Fauoa" (Lund 1858) i 2net bd. om Fåglarne, skriver S. Nilsson om disse navn: „Benæmningen *Orhøns* eller *Urhøns* är den äldsta och riktigaste och betyder *Skoghøns*, *Or* eller *Ur* är skog. (Jfr. 1-Delen Art. *Uroxe*). — Jag tror väl icke att detta ord härleder sig från Grekiska ordet ὄρος eller οὖρος bergstrakt, men väl att de båda antyda ett gemensamt stamspråk."

[4]) I Chr. Hammers Sognebeskrivelse over Hadeland, trykt i Topographisk journal for Norge, bd. VI, hefte 21, år 1797, anføres „*Bjerckhane*". — [5]) I. Aasen: Norsk Ordbog 1873. — [6]) H. Ross: Norsk Ordbog 1895. — [7]) A. Helland: „Norges Land og Folk." Del XV 1911 — [8]) Blom 1896.

[9]) Fritt oversatt = Orren særkjennes ved 2nen rekkes svingfjær, som er hvite fra midten av og innover, samt ved den tve-kløftede hale.

synonymene „*Tetrao nemesianus*“ (= Nemesian Grouse hos Latham 1783) samt „*Lyurus Derbianus*“ (Gould 1838) henføres til varietetsgruppen, avdeling B, som gjeldende de intermediære arts-typer (i sterilitetsdrakt), henholdsvis thelyid han og arrhenoid hun. Med hensyn til slektsnavnet *Lyrurus* blev dette fastslått år 1832 av amerikanerne Swainson og Richardson, hvorved det gamle slektsnavn *Tetrao* blott kom til å omfatte Tiur-slekten.

I Norge er Orrfuglen stasjonær og tallrik utbredt i såvel løv- som nåleskog over hele landet op til Finmarksgrensen. På fjellsidene stiger den undertiden op i vidjekjærrene på selve høifjellet. Ved Grotli i Sjåk spiller den enkelte år endog ovenfor bjerkeskog-grensen, mellem store stener innover høifjellet, i ca. 850 m. høide over havet. Mens den helt mangler i Øst-Finmarks furuskoger, optrær den sporadisk om hosten i Alten i Vest-Finmark; her blev således — av en flokk på 5 stykker — et par (han og hun) skutt ved Talvigbukten hosten 1890 (på ca. 70^{0} N. B.), og samme host blev yderligere en flokk på 3 Orrhaner iakttatt i Mathisdalen i samme distrikt.[1]) Tallrikst optrær den hos oss i Vestlandets løvskoger (mellem 59^{0}—63^{0} N. B.)

3 fossil-fund (fra stenalderen) av Orrfugl kjennes fra Norge, nemlig: fra Miem i Møre fylke (Bjørnereim)[2]), fra Valses-hulen ved Kristiansund N.[3]) og fra Hitra i Sør-Trøndelag (Hestnes).[4])

Hovedarten er ellers utbredt over hele Sverige og Finnland op til ca. 68^{0} N. B. I Sverige ruger den således ennu i Yuckasjärvi[5]) og Ylimuonio[6]) samt enkelte år på østsiden av Torneåträsk (mellem Kattavuoma og Salmi)[6]); ved Luleå stanser den dog allerede i Jockmock[5]) (omkring Polarcirklen). I Finnland, hvor den kalles Teeri (uttales „Deyri“), synes fjellryggene Suolaselkä[7]) og Såriselkä[7]) å danne nordgrensen for dens utbredelse; nordligst er spredte individer her påtruffet ved Ounasjarvi sjø i Enontkis[8]) (68^{0} 23′ N. B.), ved Peltovuoma og ved Jääräkoski (ved Tuntsajoki på 67^{0} 20′ N. B.)[9]). Stort sett ligger Orrfuglens nordgrense ca. 10 mil (= 100 km.) syd om Tiurens.[6])

Gjennem Nord- og Mellem-Ruslands skogtrakter er hovedarten videre utbredt over hele det nord-sibiriske skogområde like til Kolyma (konferer kartpl. VIII A). På Kola-halvøen går den således op til traktene omkring Umpjawr[10]) på 67^{0} 50′ N. B., og overstiger neppe denne høide Sibirien igjennem før ved Kolyma, hvor den forekommer ved Nishne-Kolymsk (ca. 68^{0} 30′ N. B.). Som russiske betegnelser på Orrfuglen opgir Naumann „Teterew“ og „Kossatsch“ samt for orrhønen „Tetjorka“. — I Danmark, hvor

[1]) A. Hagemann i „*Tromsø Museums Årshefte*“ 20, 1897, pag. 131.
[2]) A. Nummedal: i „*Det Kgl. N. Videnskapsselskaps skrifter*“ 1912, nr. 12.
[3]) A. Nummedal: i *ibid* 1910, nr. 11.
[4]) Th. Petersen: i *ibid* 1910, nr. 2.
[5]) Sven Ekman: Djurvärldens Utbredningshistoria på Skandinaviska halvön, Stockholm 1922, s. 48.
[6]) Jägerskiöld och Kolthoff: Nordens Fåglar (nya upplagen).
[7]) E. Nordling opgir i „Acta Soc. p. Fauna et Flora Fennica“ (XV, nr. 3, pag. 61) fund av rede med 9 egg på Månselkäs nordside (i Enare) 7 juni 1892.
[8]) J. Montell: *ibid* 44, nr. 7, pag. 181.
[9]) Carl Finnila: *ibid* 39, nr. 6, pag. 47.
[10]) I „Ornith. Jahrbuch“ 1902, pag. 45, opgir dog Goebel og Ssmirnow å ha sett „spor og excrementer“ ved Lawa-elv, ca. 10 km. nordvest for Kola (ca. 68^{0} 50′ N. B.)

den fremdeles kalles „Urfugl“, forekommer den nu blott på Jyllands heder, og den oprindelige bestand her er dessuten sterkt rekrutert ved import av svenske fugler (Lehn-Schjøler i brev). På Bornholm er den nu likeledes innført. I Mellem-Europa[1]) er den mere eller mindre almindelig utbredt over Holland (hvor den kalles „Berkhaan“), i Belgien og Tyskland (hvor den dog mangler helt i Pfalz, Rheinpreussen og Schwarzwald); i Frankrige, hvor den er almindelig i Ardennerne, men mangler helt i Vogeserne, forekommer den sparsomt ennu i de østlige Pyrenæer (Hartert), som danner sydgrensen for dens utbredelse i Europa (ca. 42⁰ N. B.). I Alpe-området, så vel i det schweiziske og østerrikske som i det italienske (hvor den kalles „Fagiano di monte“) er den forholdsvis tallrik. I Østersjølandene, Polen og i Karpater-området er den likeledes almindelig og kjent under det polske navn „Gluszec cietrzew“; (i Ungarn kalles den „Nyirfajd“). I Sydøst-Europa forekommer den ennu sparsomt på Balkan, således på spredte lokaliteter i Bosnien og Montenegro samt i Bulgarien ved Ruscuk (45⁰ N. B.) og Mus-Allah syd for Sofija (42⁰ 10′ N. B.), hvor den dog er innført.[2])

B. Underarter (raser) og arter. Av Orrfuglens 7 underarter optrær 2 innenfor hovedartens område, nemlig den svenske Lyng-Orre og den norske Bjerkreims-Orre; av de øvrige optrær Englands-Orren helt isolert, mens Steppe-Orrens og de 3 asiatiske rasers utbredelsesområde mere eller mindre tangerer hovedartens sydgrense helt fra de syd-russiske stepper om Volga (45⁰ Ø. L.) til Ussuri i Amur-distriktet ved Stille-havet (135⁰ Ø. L.) Stort sett strekker dette område sig mellem 57de og 42de breddegrad. Ellers skiller disse raser sig fra hovedarten ved:

Lyng-Orren, *Lyrurus tetrix pinetorum* (Lønnberg 1904).[3]) Hannen ligner hovedarten, mens hunnen derimot repræsenterer en mørkere type med mindre fremtredende, smalere rustbrune tegninger og sterk blå glans særlig på rygg og overgump; undersiden og benenes fjærklædning er også mørkere, den sisste næsten brunsvart og med brunaktige flekker. Den optrer spesielt i Dalarne, men skal også (ifølge Jägerskiöld) være karakteristisk for Vest-Sveriges lyngmarker[4]) (se kartpl. VIII nr. 4).

Bjerkreim-Orren, *Lyrurus t. bjerkreimensis* (Schaanning 1921). Såvel han som hun med regelmessig hvitdroplet bakkropp (hvite fjær med sort skaft og sort brem) samt normalt farvet forkropp. Halens rothalvdel hvit, men tversover den normalt farvede halespiss en rad hvite „øiepletter“ (se forøvrig beskrivelsen s. 159—160 i nærværende tidsskrift). Denne rase er omtrent utelukkende påtruffet på sørlandet, mellem

[1]) Professor E. Lønnberg har i „Ornith. Monatsberichte“ 1904 og 1905 gjenoptatt Brehms synonym *juniperorum* for den **Mellem-Europæiske Orrfugl,** som opstilles som underarten *Lyrurus tetrix juniperorum* (C. L. Brehm) og som særkjennes ved at den såkalte „lilleving“ samt de store vingedekkfjærs rotdel er hvite hos hunnen.

[2]) Konfer. E. Hartert: Die Vögel der Paläarktischen Fauna, Berlin 1903—22, s. 1875.

[3]) I „Ornith. Monatsberichte“ 1904 beskrives den av Lønnberg som „*Tetroo tetrix* var. *topogroph-pinetorum*“.

[4]) Dette forhold omtaler allerede S. Nilsson (i „Skandinavisk Fauna“, Lund 1858 s. 64): „Enligt Jägmäst. Green få orrhönorna mörkare färg på ljungfälten än i skogarna“.

Kragerø og Egersund, hvorfra fortiden foreligger 47 kjente fund (42 hanner + 5 hunner). Ialt kjennes nu 55 typiske expl.[1] (se kartpl. VIII nr. 8).

Englands-Orren, *Lyrurus t. britannicus* (Witherby & Lønnberg 1913). Hannen ligner helt hovedarten, mens hunnen derimot er mørkere og sterkere rødbrunt farvet end hovedartens hun. Bryst, overgump og øvre haledekkfjær mangler helt grå innblanding; øvre vingedekkfjær og skulderfjær likeledes uten hvite pletter. Undersidens sorte tverstriper er smalere, særlig på undre haledekkfjær, hvor de har en bredde av blott 3—6 mm. mot 6—8 mm. hos hovedarten. Den bebor Skotland med nærmeste Hebrider-øer samt Nord-England, dessuten Dorset, Devonshire, Somerset og Wales (se kartpl. VIII nr. 7).[2]

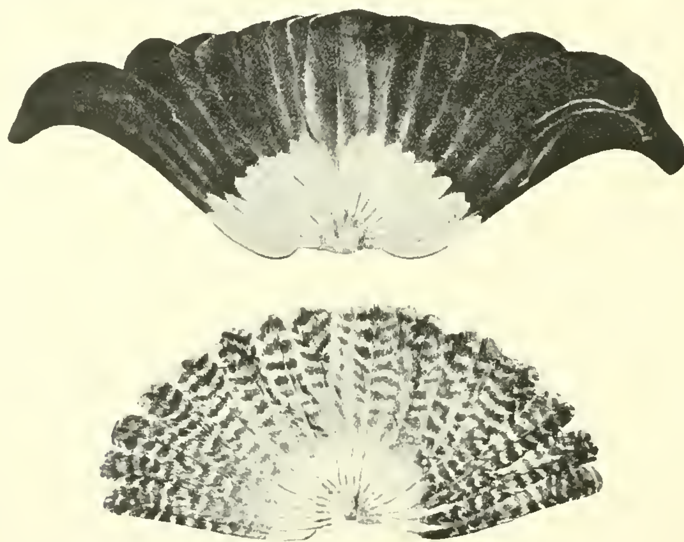

Fig. C. Hale av Jenessei-Orren *(Lyrurus t. tschusii)* ♂ ♀
(Efter Ornith. Jahrb. 1907)

Steppe-Orren, *Lyrurus t. viridanus* (Lorentz 1891). Hannens hals og rygg stålblå med svak grønlig glans uten spor av violet skimmer; armsvingfjærenes rotdel hvit helt til 25—30 mm. fra spissen, hvorved et betydelig bredere (fra 25—45 mm. brett) vingebånd fremkommer, mens det sortbrune vingebånd blott får en bredde av 12—20 mm. Også den hvite brem langs armsvingfjærenes spiss samt de hvite rotpartier på hånddekkfjær og „lillevingen" er mere fremtredende; dessuten er halens styrfjær ca. 25 mm. lenger og benenes fjærklædning lysere (næsten helt hvitaktige med brun melering). Hunnen skiller sig skarpt fra hoved-

[1]) Foruten de 53 Bjerkreims-Orrer, som er nevnt i fortegnelsen i dette tidsskrift s. 159 og s. 166, er senere tilkommet 2 hunner, hvorav 1 (fra Jensens vildtforretning i Kristiania i desember 1921) er avbildet i „Norsk Jæger- og Fiskerforenings tidsskrift 1922 s. 312, mens den annen blev innsendt hit til Stavanger Museum fra Bjerkreim 11. desember 1922.

[2]) Konfer. draktbeskrivelse etc av H. F. Witherby & Lønnberg i „British Birds" vol. VI 1913 pag. 270—271.

artens hun ved sine betydelig lysere farver; den hvite strupeflekk er større, fremhalsen rustgul, overgump sterk gråaktig, brystet og kroppen forøvrig med brede, hvite fjærbremmer, vingen likesom hos hannen med brede hvite tverbånd. Den bebor Syd-Ruslands og Vest-Sibiriens stepper (Saratow, Samara, Ufa, Orenburg, Turgai og Akmolinsk) like til Semiretschensk og Tian-Schan fjellkjeden mot China (ca. 42^0 n. b.). Tidligere bebodde den også Nord-Kaukasus, hvor den imidlertid nu (ifølge Hartert) skal være utryddet (se kartpl. VIII nr. 2)[1].

Jenessei-Orren, *Lyrurus t. tschusii* (Johansen 1902). Hannens hals og rygg med ren stålblå glans (uten violett eller grønlig skimmer). Ellers ligner såvel han som hun Steppe-Orren, men skiller sig fra denne igjen ved at samtlige halens styrfjær er hvite henimot roten, hvorved et brett, hvitt bånd fremkommer over haleroten (se tekst-fig. C side 246). Den er utbredt over det sibiriske skogområdes sydlige dele (Tomsk, Jenisseisk, Irkutzk og Trans-Baikal) (se kartpl. VIII nr. 3).[1])

Mongol-Orren, *Lyrurus t. mongolicus* (Lønnberg 1904) er større enn hovedarten og med en vingelengde på 279—282 mm. hos han og 242—247 mm. hos hun. Ellers ligner hannen med hensyn til farve på hals og rygg (stålblå med svak violett glans) samt benenes mørkebrune fjærklædning på hovedarten, mens derimot det brede, hvite vingebånd samt de markerte hvite rotpartier på hånddekkfjær og lillevingen minner om Steppe-Orren. Også hunnen ligner mest på hovedartens hun, men de rødbrune farver går mere i det gule, og det hvite vingebånd er bredere, likesom skulder- og vingedekkfjær sågodtsom helt mangler hvite spissplettter. Den bebor Mongoliets nordlige dele, fra Trans-Baikal til Tian-schan-fjellene samt Syd-Altai og Tarbagatai-fjellene (se kartpl. VIII nr. 5)[2].

Mandsjuri-Orren, *Lyrurus t. ussuriensis* (Kohts 1911). Hannen ligner mest Steppe-Orren med utpreget grønlig glans på hals, rygg og overgump samt bredt hvitt tverbånd over armsvingfjærenes spisser, som likeledes er så bredt hvitbremmet, at det mellemliggende brunsorte bånd blott har en bredde av 10—20 mm. Det hvite rotparti på lilleving og hånddekkfjær er likeledes sterkt markeret; derimot er benenes fjærklædning meget lang og tyk samt sortbrun på fremsiden med små hvite pletter, mens innsiden er hvit. Hos hunnen er benenes fjærklædning hvit, på fremsiden spraglet med sort; forøvrig er den mørkere end Steppe-Orrens hun, men lysere enn hovedartens og med en ren hvit strupeplett. Den bebor Mandsjuriet helt fra Chingan-fjellkjeden til Ussuri-omraadet ved Stillehavet (se kartpl. VIII nr. 6)[2].

Som det fremgår av ovenstående representeres de 8 orrfugl-raser av 8 forskjellige *hun*-typer, men blott av 6 *han*-typer, idet såvel Englands-

[1]) Med hensyn til såvel Steppe-Orrens som Jenessei-Orrens utbredelse og utseende konf. Lorentz i „Journal f. Ornithologi" 1891 pag. 366, samt Johansen i „Ornithologiches Jahrbuch" 1902 pag. 178—183.
[2]) Om draktbeskrivelse og utbredelse forøvrig konf. Hartert: „Die Vøgel der Paläarktischen Fauna" pag. 1877.

Orrens som den svenske Lyng-Orres *han*-type ikke skiller sig fra hovedartens *han*; derimot er sammes *hun*-typer begge mørkere end hovedartens; karakteristisk for Englands-Orrens *hun* er således utviklingen av dens rødbrune grunnfarve på bekostning av såvel de gråhvite som de sorte tegninger, hvorved fuglen får et sterkt *rødbrunt* utseende, mens derimot de rustbrune tegninger er smalere og mindre fremtredende igjen hos den svenske Lyng-Orres *hun*. De øvrige hun-typer er alle lysere enn hovedartens og med mere hvitt på vingene samt med større og renere hvit strupeplett, likesom de brune farver støter mere i *gult*; for Jenessei-Orrens og Bjerkreims-Orrens vedkommende er det dessuten karakteristisk, at også halens rotdel (indre 1/3) er hvit hos begge og hos såvel han som hun. Ellers skiller også samtlige *han*-typer sig fra hovedartens *han* ved å ha mere hvitt på vingene, Mandsjuri-Orren og Steppe-Orren dessuten ved sin mere grønlige glans, den sisste også ved sin lengere hale, mens derimot Mongol-Orren, som i likhet med Jenessei-Orren og Bjerkreim-Orren har blå istedetfor grøn glans (på hals og rygg), er forholdsvis større enn hovedarten.

Fra den almindelige orrfugl og dennes 7 underarter skiller **Kaukasus-Orren**, *Lyrurus mlokosiewiczi* (Taczanowski 1875) sig ut som helt selvstendig art ved sine korte avrundede vinger uten hvite tverbånd, idet armsvingfjærene hos hannen er sorte helt ind til roten. Halen er lang og kløftet og med nedadbøiede spisser (ikke utadbøiede som hos orrfuglens han) og likesom de korte undre haledekkfjær helt sort. Ellers er den gamle hans over- og underside helt svart med blå glans på hoved og hals; langs vingens fremkant en snehvit flekk, armhulingen og innerste undre vingedekkfjær likeledes hvite. Svingfjær og undre vingedekkfjær forøvrig ensfarvet svartbrune, benenes fjærklædning brunaktig og spraglet med hvitt. Over øiet en rød vortebesatt hudkam. Med hensyn til størrelsen er den noget mindre enn den almindelige orrfugl. Ifølge Hartert er vingens lengde hos han = 196—211 mm., hos hun = 195—200 mm. (se tekst-fig. D).

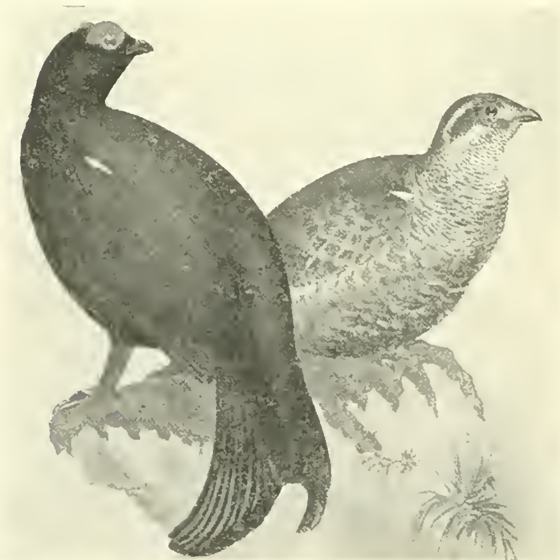

Fig. D. Kaukasus-Orren
(Lyrurus mlokosiewiczi Taczanowski*)*
(Efter Ornith. Jahrb. 1895)

Den gamle hun har over- og underside fint tverstripet av sort og rustgult, styrfjær og svingfjær sort-brune, de første med uregelmessige, rustrøde tverbånd, strupen hvitaktig, underliv ensfarvet brunsort, undre vingedekkfjær hvit- og brunflekkete, axillarer hvite hos begge kjønn. De yngre fugler har helt avvikende drakter; således beskriver Max. Noska (i „Ornith. Jahrbuch“ VI 1895) foruten dunungedrakt og første høstdrakt for ung han og ung hun også 3 forskjellige vårdrakter henholdsvis for 1-årig, 2-årig og 3-årig han, samt for 1-årig og 2-årig hun, dessuten også for hun i 2nen høstdrakt, ialt således hele 9 forskjellige drakter sammenlagt for begge kjøn. Arten, som også er beskrevet under synonymet *Tetrao acatoptricus* (Radde 1884), bebor Store- og Lille-Kaukasus, hvor den har tilhold på fjellskråningene nær skoggrensen, sjelden under ca. 1500 meters høide (i rhododendrom-sonen, mellem 2000 3600 m. h.[1]); se kartpl. VIII B).

Fig. E. Orrhane *(fuldstændig Albino)* i Tromsø Museum

II.

Varieteter (aberrasjoner).

§ 1 i Darwins berømte love: „Wide-ranging, much diffused and common species vary most,“ kunde forsåvidt godt været fremsatt med særlig henblikk på Orrfuglen; ti som nevnt i innledningen her synes denne å besitte en nærsagt fenomenal disposisjon for individuelle farve-variasjoner. Og årsaken hertil må søkes i abnormiteter enten i fuglens generasjonsorganer eller i dens hudsystem.[2]) Virkningen av disse abnormiteter, henholdsvis de indre og de ytre, er yderst forskjellig, men da forandringene (variasjonene) fra den normale fjærdrakt her foregår efter to helt

[1]) I „Fauna och Flora“ (1911 pag. 279) fremholder Professor Lonnberg den store interesse Kaukasus-Orren har såvel dyrgeografisk som utviklingshistorisk sett, idet den tydelig står på et oprindeligere stadium enn den alm. orrfugl. Herfor taler ikke bare dens enklere fjærdrakt, idet den mangler både lyrehalen med de hvite undre dekkfjær samt det hvite vingespeil, men også det eiendommelige forhold, at unghannen gjennem et helt år fremover beholder sit „feminine“ utseende og først får sine maskuline svarte farver ved den *2*nen fjærfelning.

[2]) Konfer. Collett i „Nyt Magasin f. Naturvid“ 1894, pag. 143: „Disse variationer har dels sin grund i abnorme tilstande i hudsystemet (fuldstændige eller partielle albinismer eller erythrismer, dels i generationsorganerne (sterilitet)“.

forskjellige principper, kan også samtlige varieteter her mest praktisk[1]) innordnes i to helt skilte grupper, hvorav den ene omfatter alle mere eller mindre albinistiske (unorm. hvitfarvede) og melanistiske (unorm. sortfarvede) fugler (A-gruppen: *Heterochrosis*), mens den annen omfatter de sterile (ufruktbare) individer (B-gruppen: *Interseksualitet)*.

Heterochrosis (av det græske ἕτερος og χρῶσις = farve) blir således her den kollektive terminus[2]) for alle unormalt farvede (atypiske) fjærdrakter, som fremkommer enten ved fullstendig mangel på mørkt pigment (albinisme), eller ved delvis å mangle pigment (partiell albinisme), eller også ved overflod på sort pigment (melanisme), mens derimot den annen terminus *Interseksualitet* omfatter samtlige „sterilitets-typer" i deres mere eller mindre intermediære fjærdrakt, sammensatt dels av hannens og dels av hunnens sekundære kjønnskarakterer. Ved indtredende sterilitet anlegger nemlig hunnen som bekjent en fjærdrakt som mere eller mindre nærmer sig hannens — og omvendt; en steril orrhøne kan derfor omtrent se ut som en orrhane, idet dens fjærdrakt forandres fra brunspraglet til blåsort, og selv halen omformes og antar orrhanens lyreform. På den annen side forandrer den sterile orrhane sit utseende i retning av orrhønens: den blåsorte fjærdrakt blir brunspraglet og tverbåndet og mister sin glans, og blott fuglens storrelse forblir uforandret. Disse er de ekstreme tilfelder, og der forekommer mange farveoverganger, men da disse variasjoner næsten altid går i retning av artens normale anlegg, blir individets fjærdrakt allikevel altid harmonisk, et forhold som derimot forholdsvis sjeldent kan påvises innenfor den annen gruppe varieteter; særlig gjør således albinos og spesielt partielle albinos i sin usymetriske og helt tilfeldig hvitflekkede drakt altid et avgjort uharmonisk inntrykk.

I den eldre litteratur behandles i almindelighet samtlige aberrasjoner underett; albinistiske individer behandles ut fra samme synspunkt som de sterile typer, idet samtiden da ikke var klar over disse gruppers vidt forskjellige oprinnelsesforhold; særlig synes man således forholdsvis sent å ha kommet til klarhet over steril-gruppens virkelige natur, og ennu i 1837 beskriver den kjente engelske ornitholog Gould en orrhøne i steril fjærdrakt som en ny art: *Lyurus Derbianus* (i „Proc. Zool. Soc. London" 1838)[3]), likesom Lathams „Nemesian grouse" sikkerlig også blott representerer et overgangs-stadium i en av vor almindelige orres sterilitetsdrakter[4]), og først i 1840 blev en steril orrhøne såvel avbildet som beskrevet under den riktige signatur av Sven Nilsson[5]). Men ennu i mange

[1]) Hvis alt foreliggende materiell var anatomisk undersøkt burde der ved grupperingen her selvsagt riktigst være tatt hensyn til den dypere årsak til det atypiske utseende; men da nu engang denslags undersøkelser ikke kan foretas på et skindmateriell, likesom de anatomiske undersøkelser også oftest i realiteten blir resultatløse, turde ovenstående fremgangsmåte være den mest praktisk anvendbare.

[2]) I „Dictionary of Birds", London 1893—1896 pag. 99 definerer professor A. Newton termen Heterochrosis som omfattende „albinism", „melanism", „xanthochroism" og „erythrism."

[3]) Konfer. også Sundevall i „Öfversigt Kgl. Vet. Förh." 1845 pag. 130. *(„Lyurus" trykkfeil for Lyrurus)*.

[4]) Joannis Latham: „A general Synopsis of Birds", London 1783 pag. 795.

[5]) i „Illuminerade figurer til Skandinaviens Fauna" med text, utgifne af S. Nilsson, 2. bd. med 200 håndkolorerade plancher af M. och W. von Wright och M. Körner. Lund 1832—1840.

år fremover forblev dog dette riktige forhold ukjent for en stor del av Europas ornithologer[1]). I den norske ornithologiske litteratur finnes således de første bemerkninger herom i „Nyt Magasin for Naturvidenskap" for 1848, hvor professor H. Rasch kort meddeler:

„Allerede i flere Aar har Museet været i Besiddelse af en steril Aarhøne, der i Farvetegning nærmer sig Hannen endnu mere end den som Professor Nilsson i sit Planche-Verk har ladet afbilde og kortelig beskrevet. Saadanne sterile Hunner synes ikke at være meget sjeldne, hverken hos denne Art eller Tetrao Urogallus; thi i Stockholms Riksmuseum opbevares flere, og Jernverkseier Aall besidder ogsaa et Par".

I samme tidsskrift for 1864 beretter senere også R. Collett om:

„4 sterile Aarhøner eller gamle Individer, der have ophørt at lægge Æg, og antage en noget mørkere Farve og Hannens kløftede Hale. Den ene er indleveret i 1838, den anden i Marts 1854. Den tredie er i Sommerdragt og skudt av Lector Friis i 1856. Den fjerde er tillige noget afvigende, da den har flere hvide Fjære, hvid Øientrakt og et bredt, hvidt Baand under Struben".

I løpet av den næste menneskealder (mellem 1864—1892) lykkedes det så Collett på grunnlag av et tallrikt materiale å utarbeide sine: „Aberrationer av *T. tetrix*"[2]), og inndeler han sine resultater herover i følgende 3 avsnitt:

„A. *Albinismer (eller Erythrismer)*", som fordeles paa 6 Grupper: 1 „Hvide Indiv.". 2. „Bleggraa (uplettede) Indiv." 3. „Bleggraa (plettede) Indiv." 4. „Partielle Albinismer" (som omfatter: a. „Hvid Strube og Forhals", b. „Hvidspraglede Indiv.", c. „Ryggen hvidbroget". 5. „Blegtfarvede (plettede) Indiv." 6. „Rødgule (plettede) Indiv."

„B. *Hanefjærede (sterile) Hunner*", som efter den forskjellige utviklingsgrad av det atypiske fjæranlæg henføres til 4 forskjellige stadier „som i mere eller mindre Grad ligner Hannens"[3]).

„C. *Hønefjærede (sterile) Hanner*", som „have anlagt en Dragt, der ligger omtrent midt mellem den normale Dragt hos Han og Hun, og stemmer næsten indtil de mindste Enkeltheder overens med det Stadium af de hanefjærede Hunner, som ovenfor er omtalt som det tredje".

[1]) Konfer. S. Nilsson i Skandinavisk Fauna (3die upplagen 1858), hvor han pag. 65 aomerker: Hr. R. Tobias har i „Cabanis Journal" 1854, s. 88 afven beskrifvit en steril orrhona, uten at, som det synes, hafve vetat att en sådan redan var beskrifven och aftecknad".

[2]) Se R. Colletts„ Mindre Meddelelser" i „Nyt Mag. f. Naturvid." Bd. XXXV, Kristiania 1894, pag. 143—146.

[3]) Collett anfører sammesteds uttrykkelig, at det p. t. er ukjendt „om disse Dragter kunne bæres successive af det samme Individ eller om denne hos hvert saadant er uforanderlig", og som „de vigtigste af disse abnorme Dragter" nævner han følgende 4 stadier:

„*1ste Stadium.* Alle Legemets Fjære have en mørkere Tone end normalt, især ere Halefjærenes brune Tværbaand smale, og forsvinde næsten helt paa de yderste Halefjær. Overgumpen har blaa Glands. De yderste Halefjær lidt forlængede".

„*2det Stadium.* Halsfjærene med Spor af blaa Glands. Strubefjærene have blaasorte og hvidagtige Tverbaand, en hvid Strubeplet mer eller mindre tydelig. De undre Haledækfjær i Regelen uplettede hvide, men undertiden have de Spor af pletter. Underlivet mørkt graabrunt, fint vatret. De yderste Halefjær, som ere dels helt sorte, dels fint brunspraglede, ere forlængede og udbøiede".

„*3die Stadium.* Ryggen finspraglet af mørkt graabrunt, Halsfjærenes Bræmme blaa, Strupen hvidagtig, med de mørke Tværbaand færre og smalere. Overgumpen med eller uden stærk blaa Glands; de undre Haledækfjær hvide. De yderste Halefjær ere stærkt forlængede og udbøiede, i Regelen uplettede sorte, men undertiden med hvidlig Bræm. Underlivet er graasort med hvidagtige Bræmme og undertiden (men ikke altid) med hvide Skaftpletter".

„*4de Stadium.* Hele Hoved og Hals ensfarvet blaasort med stærk Glands og uden Tværbaand; alene en utydelig hvidlig Strubeplet findes. Legemet iøvrigt brunsort, finpudret af brunt, men enkelte Fjær have temmelig brede rødbrune Tværbaand, eller (især paa Undersiden) hvidlige Bræmme. Halen sort uplettet, de undre Haledækfjær hvide. De yderste Halefjær ere stærkt forlængede og udboiede, ganske som hos Hannen". — I en note anfører Collett videre et „*5te Stadium*, hvori Individet ganske har antaget Hannens Dragt, og hovedsagelig blot skiller sig fra denne ved Størrelsen", men dette „er ikke saavidt vides, hidtil fundet eller omtalt fra Norge".

I den nye utgaven (1905) av Naumanns „Naturgeschichte der Vogel Mittel-Europas" inndeles også (i Bd. VI pag. 79) en rekke kjendte tilfelle av albinisme i 3 grupper: en **hvit** (1) *„Tetrao tetrix var. alba"*, en **hvitflekket** (2) *„Tetrao tetrix var. varia"* og en **gråaktig røkfarvet** (3) *„Tetrao tetrix var. cinerea"*, likesom dr. A. B. Meyer i sit berømte arbeide „Unser Auer-, Rackel- und Birkwild und seiner Abarten" (Wien 1887) gir en hårfin gradering spesielt av det sterile fjæranlegg. Dr. Meyers verk kjenner jeg dessverre[1]) blott gjennem andre forfattere; men Collett nevner bl. annet, at hans (Collets) 4de stadium i århonens sterile fjæranlegg også er beskrevet av dr. Meyer som dennes 8de stadium, og mens Collett blott opstiller 3 stadier for den sterile røis fjæranlegg, skal dr. Meyer for denne ha opstillet ikke mindre enn 12 forskjellige stadier.

Det sterile fjæranlegg kan skyldes mange årsaker og er dels medfødt, dels erhvervet. Hyppig skyldes det sykdom i generasjons-organene, men ofte også *pseudohermafroditisme.* I den nye praktutgaven av „Nordens Fåglar" (pag. 208, note 1) skriver således professor L. A. Jägerskiöld:

„Dessa sterila Hønsfåglar med m. eller m. utbildad „Tup-fjädrighet" (arrhenoidi, av *arrhen,* hana och *eidos,* bild) äga troligen alltid kjønsorgan, som uppvisa en m. eller m. långt gående hermafroditism. Att døma av Ørjan Olsens undersøkningar[2]) finnas sånnolikt hos dem alla något av bitestiklarne utbildat. Nogra av dem förefalla större än vanliga hönor och närme sig aven härutinnan till tupparne. *Här betecknes de enligt gängse bruk[3]) som sterila hönor,* fastän många av dem nog i själva verket äro pseudohermafroditer eller t. o. m. verkliga hermafroditer. För utredning av dessa egendomeliga förhållanden vore det av vikt, att kjönsorganen och ej blott skinnen hos alla sådana fåglar omsorgsfullt tillvaratoges".

Som før nevnt har jeg — med særlig henblikk på det foreliggende norske materiale av orre-varieteter — funnet det mest formålstjenlig her å gruppere dette i 2 hovedavdelinger, den ene (A) representerende *Heterochrosis* og den annen (B) *Interseksualitet.*

[1]) Heller ikke Th. Lorentz: „Birkhühner Ruslands" (1911) har jeg kunnet få fatt i; blott i samme forfatters „Verzeichniss zur sammlung abnormen und hybrider Wildhühnen" Riga 1895; derimot gir H. B. Loudon i „Ornith. Jahrbuch" (1907) pag. 52 og følgende en beskrivelse av „Eine prachtsamlung abnormer u. hybrider Wildhühnen" i Riga Naturforskerforening. Av 174 her beskrevne eksemplarer gjelder således ikke mindre enn 105 orrfuglens varieteter og 11 dens bastard-former.

[2]) Konfer. Ørjan Olsen: „Om Arrhenoidie og Thelyidie hos Tetraonider" (i Videnskapsselskapets skrifter I) 1912, nr. 21 (Kristiania 1913), hvor samme forfatter (pag. 42) i et resume anfører:

1. Hermaphroditismus verus lateralis medfører ikke lateral arrhenoidie.
2. Arrhenoidie skyldes som regel feminin pseudohermafroditisme. Den kan optræde i forskjellige livsperioder, eftersom pseudohermafroditismen er mere eller mindre udviklet, — hyppigst er de svagere udviklede tilfælde af pseudohermafroditisme, hvor arrhenoidien først kommer tilsyne i høiere alder efterat ovariet er traadt helt ut af funktion (ved klimakteriet).
3. I sjeldne tilfælde optræder arrhenoidie i forbindelse med ægte hermafroditisme; men tilstedeværelsen af tubul seminiferi spiller i disse tilfælde en underordnet rolle for arrhenoidiens udviklingsgrad.
4. Hos normale yngre fugle kan arrhenoidie optræde som følge af en tilfældig sygdom med paafølgende reduktion i ovariet, hvorved samme virkning fremkaldes som efter kastration.
5. Thelyidie optræder som følge af en hemning i udviklingen af de maskuline sekundære kjønskarakterer, fremkaldt ved mangel paa det for disses udvikling nødvendige indre sekret. Thelyidien skyldes sandsynligvis altid en reduktion (eller total fjernelse) af testikler og bitestikler.
6. Den for udviklingen af de maskuline ledningsveie, ydre genitalia og sekundære kjønskarakterer nødvendige indre sekretion tilskrives pars sexualis af de Wolffske gange, som hos hannen danner epididymis, vasa efferentia testis og rete testis.
7. Ved antagelsen af lokaliseringen af ovennævnte indre sekretion til pars sexualis bringes de ved arrhenoidie og thelyidie, hermafroditisme og kastration optrædende fænomener i samklang med den moderne lære om kjønskjertlenes indflydelse paa udviklingen af de øvrige kjønsorganer og de sekundære kjønskarakterer gjennem en indre sekretion.

[3]) Uthevet her til belysning av dr. Berners helt uriktige påstand i „Norsk Jæger- og Fiskerforenings Tidsskrift" (1922 pag. 21) om benyttelsen av uttrykket „steril".

A. Heterochrosis.

1. *Albinisme* (absolutt mangel på mørkt pigment) optrær meget sjelden, og blott et par tilfelle foreligger fra Norge. En albino han blev således skutt i Målselvdal i Troms fylke 12 oktober 1888 og opbevares i Tromsø Museum, (se tekst-figur E side 249). Et annet ekspl. opbevares her på Stavanger Museum, også en albino han, som stammer fra jernverkseier Aalls gamle samling på Næs ved Tvedestrand (omkring 1850); denne har likesom Troms-eksemplaret gulhvite tær, negler og neb, vingens lengde = 3,5 cm., halens styrfjær = 9,5—15 cm. (avbildet på farvepl. IV nr. 1).

   Fra utlandet foreligger blott meddelelse om 2 albinos (han og hun) i professor Koenigs samling i Bonn (A. Koenig i brev).

2. *Partiel albinisme* — delvis (lokal) mangel på mørkt pigment — optrær forholdsvis almindelig og som regel under 3 forskjellige former: en usymmetrisk flekket (uharmonisk), en symmetrisk mønstret (harmonisk flekket) og en avbleket.

   a. **Den flekkede form** (usymmetriske) optrær hyppigst, og tallrike individer av begge kjøn er i årenes løp påtruffet spredt over hele Norge. Som hun-type for denne gruppe henvises til det avbildede ekspl. nr. 5 på farvepl. IV (skutt i Ryfylke 17 januar 1917) og som i sin helt usymmetrisk farvede fjærdrakt gjør et absolutt uharmonisk inntrykk. Av venstre vings svingfjær er således 1ste, 3dje og 4de hvite, på høire vinge derimot 2nen og 3dje; ellers har den overalt spredte hvite fjær med mørk rotdel; tær og negler lyst hornbrune, de siste med hvitaktige spisser. Vingens lengde = 22,3 cm., halens styrfjær = 10—13 cm. Av de avbildede han-typer på side 253 og 255 er fig. 1 skudt i Åsnes, Flisen i Hedemark fylke i desember 1918; denne er omtrent[1]) helt hvit, idet den blott har 3 sorte pletter på halen og 1 på venstre ving, tær og nebb gulaktige. Ekspl. fig. 5 er skudt i Rennebu i Trøndelag 8 des. 1906, og preparant A. Dircks,

Fig. F. „Ødeshøgs-Orren“ (part. albino) orr-varietet. (Efter „Svenska Jäg. Förb. Tidsskr.“ 1922)

[1]) Dette ekspl. opgives (i Collett: „Norges Fugle“ ved Ørjan Olsen) at være helt hvitt, likesom også dr. O. Berner (i „Norsk Jæger- og Fiskerforenings tidsskrift“ 1921 s. 171) beskriver det som *helt hvitt*. Hr. Berner „refererer“ i den anledning til en skrivelse fra preparant Nilsen på Elverum; imidlertid skriver samme hr. Nilsen til undertegnede: „fuglen har 3 sorte pletter på halen og 1 på venstre ving“, hvad forøvrig fotografiet tydelig også viser.

som velvillig har sendt mig de 2 foto av fuglen, meddeler, at „de hvite fjær på rygg og sider er hvite helt til roten“. De to øvrige ekspl. (fig. 2 og omstående tekst-fig. F) er begge fra Sverige[1]); av disse er spesielt det ene (fig. F) eiendommelig tegnet med omtrent helt hvitt hoved, hals og hale, men forøvrig ujevnt mørkflekket.

b. **Den mønstrede form** (symetriske) er i det hele sjelden; tidligere rangerte den nu som underart opstillede Bjerkreim-Orre herunder, og for tiden bør vel også den særprægede svensk-finske orre-varietet, som er beskrevet i nærværende tidsskrift s. 154 og avbildet øverst side 165 (Lonnbergs orre-varietet) henføres hit; denne har øvre vingedekkfjær hvite samt en med sort tverstripet hvit underside. Mig bekjendt er denne type aldri påtruffet i Norge. Derimot bør 2 ekspl. av en eiendommelig hun-type i Trondhjems Museum henføres hit. Av disse er det ene (fig. 4 side 255) skudt på Brønnøy[3]) (Rørvig) i Nordland 20 november 1895 og den annen (fig. 3 side 255) i Rennebu i Trondelag 1 januar 1920. Præparant A. Dircks gir følgende beskrivelse (i brev) av deres utseende:

„Hode og hals morkfarvet med blaa glans (steril?), over halespidsen et bredt, sort baand; bryst- og rygfjær med tildels brune og sorte tverstriper; alle fjær hvite mot roten. Ekspl. (Fig. 3) har en totallængde = 47,3 cm., vingens længde = 21,6 cm., halens længde = 11,2 cm. (midterste) og 13,1 cm. (ytterste styrfjær). Ovariet fladt utbredt og eggleder tilsyneladende vel utviklet“.

c. **Den avblekte form** er oftere påtruffet og synes ifølge Colletts undersøkelser å optre hyppigst hos os i de sydlige kyst- og fjelltrakter; adskillige ekspl. av denne type, hvor hannen er lysere eller mørkere ensfarvet askegrå—sotgrå, mens hunnen er mere eller mindre gulaktig—rødgrå, med eller uten tegninger, kjennes således spesielt fra Telemark fylke; her er bl. annet hanner skudt år 1888, 1889 og 1891, hunner år 1855, 1887, 1889 samt 15 nov. 1911. Ekspl. kjennes dog også fra andre dele av landet; den på farveplanche IV nr. 3 avbildede han er således skudt på Tusteren ved Kristiansund 3 nov. 1920. Denne er ensfarvet sotgrå med mørkere, skifferfarvet hals, bakrygg og styrfjær; skulderfjærene er svakt brunvatret, undre haledekkfjær hvite, armsvingfjærenes rotdel samt svingfjærenes skafter likeledes hvite; nebb mørkt hornfarvet, tær og negler lyst hornfarvet; vingens længde = 24,5 cm., halens længde = 9—16 cm. (Om „rødgule“ han-typer og „gråhvite“ hun-typer se nedenfor).

3. *Melanisme* (overflod på mørkt pigment) synes å optre meget sjelden hos vore orrfugl; derimot beskriver Loudon[3]) adskillige tilfelle av partiel melanisme hos russiske orr-høner. Ellers kjenner jeg overhodet

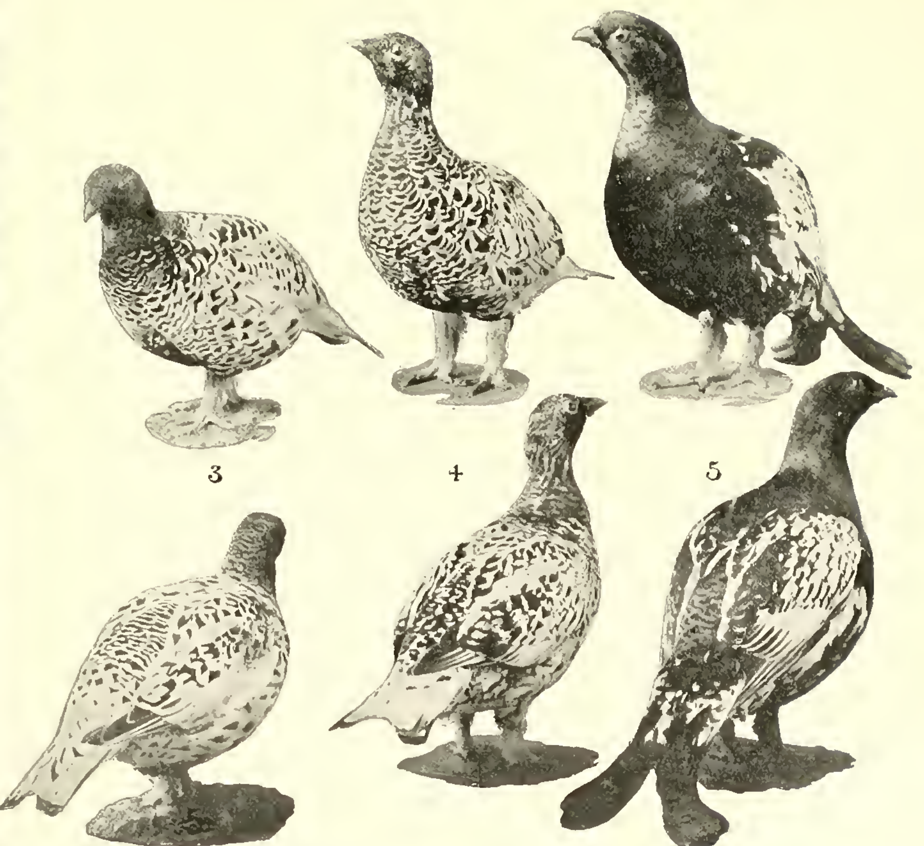
[1]) Av disse er fig. 2 velvillig tilsendt mig fra professor Jägerskiöld i Gøteborg, mens det annet (fig. F) tidligere har været gjengitt under navnet „Ødehøgs-Orren“ i „Svenska Jägare-Forbundets Tidsskrift“ (1922 pag. 280 281 av V. A. Engholm).

[2]) I Collett: „Norges Fugle“ ved Ørjan Olsen er dette ekspl. feilaktig henfort til Collets C-gruppe (= Bjerkreim-Orren).

[3]) H. B. Loudon i „Ornith. Jahrbuch“ 1907 pag. 52 og følgende.

ORRE-VARIETETER (partielle albinos)

1. Orhane, partiel albino ♂. — Aasnes i Solør, desember 1918
2. Orhane, partiel albino ♂. — Sverige 1855
3. Orhøne, partiel albino ♀ (steril?). — Rennebu i Trøndelag 1. januar1920
4. Orhøne, partiel albino ♀ (steril?). — Brønø, Rørvik 20. november 1895
5. Orhane, partiel albino ♂. — Rennebu i Trøndelag 8. desember 1906

blott et eneste eksempel herpå fra Norge; nemlig den på farvepl. IV nr. 4 avbildede orrhane, innkjøpt hit til Stavanger Museum fra Ryfylke 24 febr. 1921, og selv den er en usikker melano. Farven er dog dypere sort enn almindelig, og vingens mørke partier så utbredte at det hvite tverbånd blir helt usynlig på den sammenlagte ving; armsvingfjærenes spisser er således brunsvarte i vel 4 cm. bredde fra spissen og med brunpudret utfan. Undergump og tarser gråbrunt pudret. Isse, hals, frembryst og overgump med sterk blå glans. Dette ekspl. er også større enn normalt og har en totallengde = 58,5 cm., vingens lengde = 26,2 cm., halen = 11—18 cm. (henholdsvis mittre og yttre styrfjær).

B. Interseksualitet.

Alle interseksuelle individer (sterilitets-typer) fordeler sig efter sin oprindelse gruppevis, efter som den sterile fjærdrakt er anlagt av den typiske hovedart eller en av dennes underarter, eller av en av sammes varieteter eller bastardformer. For Norges vedkommende kan vi således her regne med 4 hovedgrupper av sterilitets-typer: Intermediære artstyper (1), Intermediære underarts-typer (2), Intermediære varitets-typer (3) og Intermediære bastard-typer (4).

1. **De intermediære arts-typer** representeres av den arrhenoide (hanefjærede) orrhøne og den thelyide (honefjærede) orrhane i samtlige stadier (konfer. Colletts 4 stadier i note 3 side 251) samt av Gynandromorfen (eller den ekte hermafrodit), hvis fjærdrakt i realiteten dog kommer inn under en av de førstnevntes „stadier“. Egentlig bør dog samtlige „stadiebeskrivelser“ og inddelingen av disse blott betraktes som en praktisk anvendbar, men helt *provisorisk* anordning, idet hvert enkelt av disse stadier selvsagt har sin spesielle årsak og følgelig bør innordnes og fikseres efter denne — et arbeide som imidlertid henhører til anatomien[1]). Ellers er av disse *„sterilitets-typer“* 4 hunner reproduseret på farvepl. III, hvortil henvises.

2. **De intermediære underarts-typer.** For disse gjelder vel også det samme som er anført for gruppe 1, om enn intet foreligger i den forhåndenværende litteratur herom. Av den norske underart Bjerkreim-Orren *(Lyrurus tetrix bjerkreimensis)* er såvel han som hun i steril fjærdrakt avbildet på farvepl. VI (nr. 20 og nr. 46), likesom samme fjærdrakt er beskrevet i dette tidsskrift pag. 160.

3. **De intermediære varietets-typer.** Der foreligger adskillige tilfelle på en kombinasjon av albinisme og sterilitet, eller rettere på mere

[1]) Konf. dr. O. Berner i „Norsk Jæger- og Fiskerforenings Tidsskrift“ (1923 pag. 25): „Forandringerne beror på utviklingsanomalier, og til utredning av de spørsmål som knytter sig til denne sak, kreves der, at undersøkeren er mere end zoolog. Han må være mikroskopisk anatom, kyndig i patologisk anatomi og i embryologi og også ha kunnskaper i kliniske spørsmål for å få oversikten over de mange biologiske spørsmål som her dukker op. En heldig konstellation av sammentreffende momenter gjør, at jeg har mere eller mindre spesialkunnskap på disse forskjellige felter osv.“

eller mindre albinistiske individer i steril fjærdrakt, eller — om man vil på „sterile albinos".[1]) En typisk representant for denne gruppe, hvorav de rød-gule hanner og rent grå-hvite hunner utgjør de ekstreme tilfelle, er den på farvepl. IV som nr. 2 avbildede sterile albino *han*, skudt nær Harstad i Nord-Norge i november 1919. Denne er overalt fint grå-brunt pudret, sterkest — næsten rød-brunt — på bakrygg, overgump og skulderfjær; alene styrfjærenes ytterste parti er rent aske-grå og med helt hvite skafter. Nebb, tær og klør mørkt hornfarvet. Vingens lengde = 24,5 cm. Halen = 8,5—14,5 cm. (henh. mitterste og ytterste styrfjær).

4. **De intermediære bastard-typer.** Denne gruppe representeres mig bekjent blott av 3 forskjellge bastarder: Ter-Orre *han* og *hun* (fremkommet ved kryssning av orrhane og røi), *Lyrurus tetrix* × *Tetrao urogallus*,samt en rype-orre *hun*, *Lagopus lagopus* × *lyrurus tetrix*. Av disse er den sterile ter-orrhøne (eller sterile rakkelhøne) skudt i Jemtland i Sverige i februar 1847 (se farvepl. VII nr. 2)[2]), mens den sterile terorrhane er skudt i Tyrol i oktober 1887; denne er forøvrig avbildet i „Ornis" 1888 (pag. 517), hvor Tschusi zu Schmidhoffen beskriver den som en usikker bastard mellem orr-hane og Terr-orrhøne [*Lyrurus tetrix* ♂ × (*Lyrurus tetrix* ♂ × *Tetrao urogallus* ♀) ♀]. Efter samme planche å dømme bør imidlertid dette ekspl. med sin usymetrisk flekkede fjærdrakt rettest henføres til denne gruppe. Endelig er nr. 3, den sterile lirype-orre *hun*, skudt i Degersfos i Sverige i 1906 og beskrevet[3]) av E. Lønnberg i „Fauna och Flora" 1907.

III.
Bastarder (Hybrid-former).

„Nästan alla hønsfåglar som leva i månggifte, äro benägna att para sig med främmande arter, men heri öfvergår orrtuppen dem alla", skriver Sven Nilsson i sin berømte „Skandinavisk Fauna". Og der er da heller ikke mange hønsfugl-arter i orrfuglens nærmeste omgivelser som ikke også er „besvogret" med den: fjellrype og lirype, jerpe og røi, grouse og fasan, ja til og med tam-høne og kalkun, så kommer de, når denne skogenes blåglinsende Don Juan kogler.

[1]) I Lathams „A generel synopsis of birds" (London 1783 pag. 672) er gjengitt en „håndkoloreret tegning av en albino påfuglhøne (Pavo) som efter flere års egglegning litt efter litt anla den typiske *hons* fjærdrakt, så den ved sin død omtrent så ut som en *normal* yngre han.

[2]) Som anført på planchen har denne tidligere været offentliggjort i „Svenska Jäg. Förbundets Tidsskrift", hvis redaktør velvillig har utlånt klicheen, likesom oplysningerne om fuglens oprindelse elskværdig er mig meddelt av professor Lønnberg i Stockholm. I samme forbindelse henvises til „Fauna och Flora" 1907 pag. 30, hvor professor Lønnberg avslutter beskrivelsen av den samtidig her nevnte sterile lirype-orre hun således: „Utom den här beskrevna riporren finnes i Riksmuseum en mycket interessant rackelhöna. som *bär en sådan drakt, at man kan kalla den en steril rockelhöna* i partiell tuppdrakt". (Uthævelserne her til belysning av dr. O. Berners uriktige innlegg om uttrykket „steril" i „Norsk Jæger- og Fiskerforenings Tidsskrift" 1922).

[3]) I „Fauna och Flora" 1907 s. 79 anfører jægermester Gram, som hadde skudt omhandlede rype-orre, følgende: „Om ej åsikten, at riptuppen i dylika fall är fadern, vore så stadgad, skulle jag utan tvekan i dette fall vilja antage, att orrtupp vore fadern, då jag har mig mycket väl bekänt, att i den trakt, där det i frågavarande exemplaret tillvaratagits, flertalet riptuppar under våren bortskjutits på lock".

1. **Fjellrype-Orren,** *Lagopus mutus* × *Lyrurus tetrix* (Collett 1897). Blott 2 ekspl. er kjent og begge fra Norge. Det ene, en han med små testes, blev fanget i Mo i Ranen i Nordland fylke sist i mars 1896 og innsendt til Bergens Museum[1]). Det annet, visstnok også en han, er fra Hjelmeland i Rogaland fylke 12 november 1916 og opbevares på Stavanger Museum, i hvis årshefte 1918—19 det også er beskrevet og avbildet av undertegnede. Med hensyn til utseende henvises til farvepl. II nr. 3. Vingens lengde hos de 2 ekspl. er henholdsvis 210 og 206 mm.
2. **Lirype-Orren** optrær i 2 former, eftersom dens oprinnelse skyldes:
   a. Orrhane × rype, *Lyrurus tetrix* ♂ × *Lagopus lagopus* ♀ (Sparrman 1788).
   b. Rypestegg × orrhøne, *Lagopus lagopus* ♂ × *Lyrurus tetrix* ♀ (Sommerfelt sen. 1795).

Disse bastarder er påvist ulike oftere enn foregående, og der foreligger meddelelser om med et rundt tall ca. 120 kjente lirype-orrer fra Skandinavien, Finland og Rusland, og hvorav vel halvdelen er fra Norge[2]). I det hele påvises omtrent årlig et og annet individ hos os, og for tiden kjennes ekspl. fra de fleste landsdeles subalpine strok mellem Ryfylke- og Telemarkstraktene i syd (ca. 59° N. B.) og optil Balangen og Lyngen i Troms fylke i nord (ca. 69° 30′ N. B.).

Nedenstående fortegnelse over 48 norske rype-orrer, som vor ornithologiske litteratur[3]) gir sikre data og lokal-oplysninger om, viser forekomsten i de forskjellige fylker.

Hedmark F. [Han Østerdal 1851, han Kongsvinger 1863, han Østerdal 5 november 1872, han Odal høsten 1880, han Tonset oktober 1880, han Tolgen 3 november 1881, han Solør 2 oktober 1887, han Rena december 1896] . . . . lalt 8

Opland F. [Han Biri vinteren 1795, han Toten i juli 1823, 3 hanner Gudbrandsdal 7 desember 1870, 8 oktober 1872 og 28 februar 1873, hun Fron i januar 1875, han Gudbrandsdal mars 1893 (B. M.), han Hadeland 27 januar 1879] . . . . „ 8

Akershus F. [Han Eidsvold vinteren 1795, han (kjopt i Kristiania) 6 desember 1872] „ 2

Buskerud F. [Han Telemark 1840, han Sande 9 november 1881] . . . . „ 2

Aust-Agder F. [Han Øster-Risør vinteren 1840, han Tvedestand vinteren 1864] . „ 2

Rogaland F. [Han Suldal 31 desember 1916] . . . . „ 1

Hordaland F. [Han Voss 1 mars 1868, 2 hanner Voss 5 februar 1916 (B. M.), han Hamre i Østerfj. 9 desember 1919 (B. M.)] . . . . „ 4

Møre F. [Hun Aure 23 desember 1914 (T. M.)] . . . . „ 1

Sør-Trondelag F. [Han Røros 1837, hun Røros 7 oktober 1876, han Røros 10 oktober 1882, hun Selbu oktober 1892, han Tydal november 1894 (T. M.), hun Tydal i desember 1894 (T. M.), han Rennebu i desember 1895 (T. M.), hun Røros i januar 1896 (T. M.), han Hevne 1 november 1914 (T. M.)] . . . . „ 9

[1]) Dette er beskrevet av R. Collett i „Bergens Museums Aarbog“ 1897 nr. 7, og senere også avbildet i praktutgaven „Nordens Fåglar“ (ved L. A. Jägerskiöld och G. Kolthoff).

[2]) For Norge anfører Collett ca. 50 ekspl. hvorav 8 hunner (i „Kristiania Videnskapsselskaps Forhand.“ 1905 nr. 11), mens Jägerskiöld opgir 23 (hvorav 7 hunner) for Sverige samt ca. 10 for Finland (i praktutgaven „Nordens fåglar 1917); videre omtaler Loudon 4 ekspl. fra Rusland (i „Ornith. Jahrbuch“ 1907).

[3]) Chr. Sommerfelt sen. (i „Topographisk Journal for Norge“ 1795) og S. Chr. Sommerfelt (i „Magasin f. Naturvid.“ 1823); H. Rasch (i „Nyt Magasin f. Naturvid.“ 1848); R. Collett (*ibid* 1864. 1877, 1881 og 1894 samt i „Kristiania Videnskapsselskaps Forh.“ 1868, 1872 og 1905); H. Tho. L. Schaanning (i „Stavanger Museums årshefte“ 1918—19). Videre er her medtat 6 ekspl. i Bergens Museum samt 8 i Trondhjems Museum efter velvillige oplysninger fra konservator J. Grieg og hr. Johan Dircks; disse er i ovenanførte fortegnelse betegnet henholdsvis med (B. M.) og (T. M.). Dessværre mangler opgaver over hvad der er innkommet til Kristiania og Tromsø museer siden 1892.

Nord-Trøndelag F. [Hun Innerøen oktober 1892, han Lekesvik 20 september 1915 (T. M.), han Nordli 5 novomber 1915 (B. M.)] . . . . Ialt 3
Nordland F. [Han Salten 3 desember 1871, hun Saltdalen desember 1892 og han april 1893, hun Ranen november 1894, han Ofoten i oktober 1897 (T. M.), han Ranen i desember 1897 (B. M.), hun Ranen 18 januar 1898] . . . . . . „ 7
Troms F. [Han Balangen november 1897] . . . . „ 1

Sum 48

Den første beskrivelse av rype-orren samt formodning om dens bastard-oprinnelse foreligger i „Topographisk Journal for Norge" for 1795 (hefte 14, pag. 50), hvor amtmand Chr. Sommerfelt anfører om fugle-vildtet i Kristians amt (= Opland fylke):

„Disse Fugle blande sig uden Tvivl med hinanden. Jeg har seet to Slags af deslige Bastarder. Den ene, som her kaldes *Kniv-Tiur*, er uden Tvivl Tetrao hybridus Fn: sv: 201 og svarer temmelig nøie til Rutenscholds Beskrivelse over den svenske Racklehane i Sv: Vid: Acad: Skrifter for 1744, alene at den jeg har haft var kun lidet større end en Aarhane. Af det andet Slags, som synes at være en Blanding af Aarfugl og Rype, har jeg haft to paa meget forskjellige Tider og Steder, den ene i Eidsvold, den anden i Biri. Da begge var hinanden saa lige, som om de henhørte til en virkelig sig forplantende Art, vil jeg kortelig beskrive den. Nebbet sort, Hovedet ovenpaa sort lidt indsprængt med fine hvide Spætter, Nakken fint indsprængt og næsten graa. Fra de store røde Øienbryne til Nakken gaaer en hvid Linie. Halsen ovenpaa, Ryggen og Uropygium spraglet, da Fjærene ere fint indsprængte af graat og hvidt, med store sorte og sort-agtige Pletter, og nogle hvide paa Enderne. Hovedets Underdel hvid, Halsen ligesaa med en stor sort Flæk. Bugen hvid med nogle sorte Fjære paa Siderne. Slagfjærene fiint indsprængte med hvide Ender og Yderkanter. Paa de ovrige Vingefjære (Remiges secundar) er endnu mere hvidt. Dækfjærene ovenpaa Vingerne indsprængte med hvide Spidser. Dækfjærene under Vingerne og under Stjerten hvide. Stjerten lidt kløftet. De tre yderste Rumpefjære paa hver Side sorte og noget udadboiede, næsten som Aarhanens. De øvrige sorte med hvide Spidser. Ovenpaa Stjerten ligger to Rader sorte Fjære med hvide Ender. Fuglens Størrelse er som en Aarhønes".

Imidlertid var det egentlig Trondhjems-bispen J. E. Gunnerus som „opdaget" rype-orren, og i et brev til Linné (dat. 18 januar 1769) gir oplysning herom, samtidig som han fremholder dens bastard-oprinnelse fra rype × orrhane (konfer. Jägerskiöld i praktutgaven „Nordens Fåglar"). Linné har dog ikke benyttet denne meddelelse, men i 1786—89 beskrives og avbildes derimot også en rype-orre i „Museum Carlsonianum" av Sparrman under signaturen „*Tetrao tetrix, mas, varietas*", idet Sparrman tydeligvis tar den for en varietet. Senere — efter Sommerfelts beskrivelse av de 2 norske hanner i 1795 — er en hel litteratur vokset op herom, og særlig har dens oprinnelse med hensyn til morskapet: rype eller orrhøne været diskuteret like til år 1904, da professor Lønnberg slog fast, at orrhønen var mor og rypesteggen far til den almindelige lirypeorre-type. Imidlertid fremla professor Lønnberg i 1917 også beviser for det motsatte forhold, idet en rype parret med en orrhane da just hadde fått et kull unger utklekket på Skansen i Stockholm (se farvepl. VII nr. 1). Det er således nu helt sikkert at der forekommer 2 lirypeorre-typer av forskjellig oprinnelse.

Sammenlignet med Ter-Orren (= Rakkel-hanen), som hyppig nevnes i dialektene, er Rype-Orren her helt ukjent, og blott i Nilssons „Skandinavisk Fauna" (1858 pag. 65) har jeg funnet et dialekt-navn, som utvilsomt bør henføres hit, nemlig „Half-orre"; dette opgis sammesteds å være benyttet av befolkningen på Dovre og i Trondhjem om „en orre, som sades vara mindre än den vanliga och grå till färgen", „og som ei sellan förekom bland de fåglar som om vintren nedfördes från bergstrakterna, för att säljas i Trondhjem. Något dyligt hörde äfven Hr: Boie omtalas. Se dess Tagebuch p. 55", tilføier Sven Nilsson sammesteds.

I den videnskapelige litteratur er Li-Rypeorren derimot beskrevet under en lang rekke synonymer, således av Sven Nilsson (som gir de første biologiske beretninger om den) henholdsvis som „*Tetrao hybridus a tetrice patre et tetr. subalpino femina* (1817), „*Tetrao Lagopides*" (1824) og „*Tetrao hybridus Lagopoides*" (1832—40) samt av Sundeval: „*Tetrao tetrix lagopides*" (1847), „*Tetrix Lagopides*" og *Tetrao lagopodi-tetricides* (1856); senere av Collett, som først kaller den „*Lagopus tetricialbus*" (1872) og senere dels *Lagopus albus* × *Tetrao tetrix* (1886) og dels *Lagopus lagopus* × *Tetrao tetrix* (1894) samt *Lagopus lagopus* × *Lyrurus tetrix* (1905). Av øvrige synonymer kan merkes „*Tetrao lagopodi-lapponico-tetricides*" (Sundstrøm 1877), „*Lagopotetrix lagopoides*" (Malm 1880) „*Tetrao lagopodo-tetrix*" (Bogd. 1884), „*Tetrao albo-tetrix hybridus*" (Henke 1885), „*Tetrao tetrix albus*" og „*Tetrao albus tetrix*" (Meyer 1887), muligens også „*Tetrao canus*" (Degl. & Gerbe 1867).

Med hensyn til spørsmålet Rype-Orrens oprinnelse, så blev biskop Gunnerus' teori om orrens farskap offisielt fremsat i „Kngl. Vet. Akad. Handlinger" 1808 (pag. 196), hvor en han fra Wermland også er avbildet, (pl. 3) av C. P. Thunberg, som her anfører:

„När orren någon gång parar sig med snoripan uppkommer derav en (hybrid) mellansort. Sådana förändringer hafva hittills en och annan gång samt i särskilda landsorter blifvit fundna, utan att tvenne till alla delar varit hvarandra fullkomligen lika".

Og denne samme opfatning hevder også Sven Nilsson og en rekke senere forskere, vesentlig med støtte i det faktum at de fleste opstøtte rype-orrer søker tillflukt i trær[1]), samt at rype-honer er iakttatt på orreleiken[2]). Men det direkte bevis leverte egentlig først intendanten Behm ved Skansen i Stockholm for ikke mange år siden, idet han satte en lirype-høne og en orrhane i samme bur, og i løpet av de 3 år 1916, 17 og 18 utklektes her like mange kull på 7 unger, og en rekke sikre drakt-

[1]) Konfer. „Øvers. Kgl. Vet. Akad. Forh." (1847 pag. 201), hvor Lewin meddeler om 2 rypeorrer skutte i trær nær Hedemora i oktober 1846. Senere kjennes mange lignende tilfelle også fra Norge. Konfer. Collett (1894 og 1905).

[2]) Konfer. Nilsson i „Skandinavisk Fauna" samt Colletts meddelelser i „Nyt Magacin f. Naturvid." (1894 pag. 161) om en orrhane „i kamp med" en lirype-høne paa Vang (Hadeland) i mai 1886; herunder blev begge skutt i et skud. Konfer. også Colletts meddelelse (i „Kristiania Videnskapsselskaps Forhandl." 1868 pag. 45) om et ekspl. fra Nedenes vinteren 1864, som „i flere retninger afviger fra alle andre beskrivelser av denne form", samt samme forfatter i „Proc. Zool. Soc. London" 1886. Videre E. Lønnberg i „Fauna och Flora" 1907 pag. 27—30 om „En merklig riporre", som formodes å være en *steril* lirype-orre hun.

beskrivelser i de forskjellige stadier foreligger allerede som ovenfor nevnt fra professor E. Lønnberg[1]).

Imidlertid var også den annen (og yngre) teori om orr-hønens morsskap bevist allerede år 1904. Denne teori blev fremsatt år 1823 av S. Chr. Sommerfelt (søn av ovennevnte amtmann Chr. Sommerfelt *sen.*), som beskriver[2]) en rype-orre fra Toten i Opland fylke i sommerdrakt (i juli), og tillegger han her rypesteggen farskapet og orrhønen morskapet. Og likesom den svenske professor Sven Nilsson i sin tid var en ivrig forkjemper for den av Thunberg fremførte orrhane-teori, fik Sommerfelt nu senere en ihærdig forsvarer for sin i avdøde professor Collett, som gjennem en lang rekke avhandlinger[3]) forsvarer orrhøne-teorien, uten at dog spørsmålet i realiteten blev bevist før i 1902, da konservator Gustav Kolthoff under et møte (10 februar) i Uppsala Universitets zoologiske sektion avgav en meddelelse[4]) om, at 4 unge rype-orrer, som var iagttatt sammen med en orrhøne under hele opveksttiden, da var skutt oppe i Piteå i Nord-Sverig). Og i 1904 slog så professor Lønnberg „den sisste spiker" i denne teori ved at offentliggjøre[1]) samtlige detaljer herom samt draktbeskrivelser og foto-reproduksjoner av et par han-eksemplarer av ovennevnte rypeorrer fra Piteå.

Som bekjent er alle norske lirype-orrer i deres mange varierende drakter hittil blott henført til den ene type (b). På grunnlag av professor Lønnbergs draktbeskrivelser av den anden type (a) — fra Skansens rype-orrer — bør dog nu alt vort museums-materiale herom påny revideres. Med hensyn til utseende henvises ellers til farvepl. I nr. 2 (hun fra Røros i Sør-Trøndelag 7 oktober 1876) og til farvepl. II nr. 1 (han fra Suldal i Rogaland 31 dec. 1916)[5]) samt til Sundevalls[6]) og Colletts mange draktbeskrivelser. De avbildede ekspl. har en vingelengde av henholdsvis 202 og 238 mm.

Jerpe-Orren, *Tetrastes bonasia* × *Lyrurus tetrix* (Dresser 1876). Optrer meget sjelden, og blott et halvt snes ekspl. nevnes i den ornithologiske litteratur, hvorav 3 hanner fra Norge (1876—1906)[7]). Av de øvrige er et ekspl. skutt i Sverige (1890) og et i Salsburg (1884), mens ikke mindre end 5 ekspl. (3 hanner + 2 hunner) skal finnes i Petrograd-museet.

Den engelske ornitholog H. E. Dresser var den første som blev opmerksom på Jerpe-Orren og dens hybrid-oprinnelse; under et møte i Zoological

[1]) E. Lønnberg i „Svenska Jägareförbundets Tidsskr." (1917 pag. 1—2) samt i „Fauna och Flora" (1918 pag. 162—165).

[2]) I „Magazin f. Naturvid." (årg. 1 bd. 2, pag. 71) Kristiania 1823.

[3]) I „Nyt Mag. f Naturvid." 1864, 1877, 1880, 1894, og i „Kristiania Videnskapsselskaps Forh." 1868, 1872, 1905 samt i „Proc. Zool. Soc. London" 1886.

[4]) Konfer. „Svenska Jägareförbundets Tidssk." 1902 pag. 79 og 1904 pag. 47. — Konfer. også *ibid* 1873 og 1897 (begge med farvepl.).

[5]) På planchen er data for lirype-orre og fjellrype-orre desværre ombyttet.

[6]) Sundevall beskriver den første rypeorre-hun i „Ø. Kgl. Vet. Akad. Förh." for 1844 (pag 80—81), mens det første norske hun-ekspl. blev beskrevet av Collett i 1877.

[7]) I Collett: „Norges Fugle" ved Ørjan Olsen nevnes også et 4de ekspl., en hun fra Namdalen i 1907. Hr. Olsens „diagnose" turde dog også i dette tilfelle trenge revisjon; han anfører således bl. annet (pag. 161) at halefjærenes antall bare er 16.

Society i London 1876 fremviste[1]) han således det første kjente ekspl. med følgende forklaring: „I can only surmise that the present hybrid has been the result of a Hazel-Cock which had failed in finding a mate, having paired with some Grey-Hen meet with during his solitary wanderings".

Dette ekspl., som tilhørte Mr. John Fowlers samling, var innkjøpt i en viltforretning i London 6 mars samme år og blev her opgitt å stamme fra Norge[2]). Senere (i 1887) blev det utførligere beskrevet som *Tetrao tetrix bonasia* og avbildet av dr. A. B. Meyer i hans arbeide „Unser Auer-Rackel und Birkwild und seine Abarten" (pag. 91 planch. XVI), hvor dr. Meyer samtidig også omtaler et ekspl. fra Salzburg i Østerrige. Imidlertid var to russiske ekspl. fra omegnen av Petrograd allerede i 1884 beskrevet av Bogdanow under signaturen *Tetrao bonasiotetrix* (i „Consp. Av. Ross" I pag. 86), og under denne signatur beskriver[3]) og avbilder også Gustav Kolthoff en han, skutt ved Habo i Vester-Gotland i Sverige 7 november 1890. Ellers er ekspl. også beskrevet og avbildet[4]) under synonymet *Tetrao tetrix* × *Bonasa betulina* (Pleske 1887).

Foruten det av Dresser først påviste han-ekspl., som antagelig er skutt i Norge i februar 1876, er senere yderligere 2 hanner påtruffet hos os, og begge i Ranen i Nordland fylke, henholdsvis 13 januar 1903 og 30 oktober 1906. Den første av disse er beskrevet av Collett som *Tetrastes bonasia* × *Lyrurus tetrix* (i „Kristiania Videnskapsselskaps Forh." 1905 nr. 11), og den annen som *Bonasa bonasia* × *Lyrurus tetrix*" (i Schaannings: „Norges Fuglefauna", Kristiania 1916); endelig[5]) opføres den også som „*Tetrastes bonasia* × *Tetrao tetrix*" (i Collett: „Norges Fugle" ved Ørjan Olsen 1921).

Mens Dresser og Collett med flere betrakter Jerpe-Orren som et resultat av orr-hønens parring med jerpe-hannen, fremholder Kolthoff med god grunn den motsatte anskuelse. Det rimeligste er vel imidlertid at begge tilfelle *kan* inntreffe, og herfor taler også fakta, idet der foreligger to helt forskjellige typer. Det av Meyer først avbildede norske ekspl. er således meget mørkere og større enn Kolthoffs svenske ekspl., som også er betydelig mindre enn de to øvrige norske hanner; (ifølge Kolthoff hadde det svenske ekspl. en vingelengde = 205 mm., mens vingelengden hos de 3 kjente norske hanner er henholdsvis 221, 216 og 214 mm.). Med hensyn til utseende henvises forøvrig til farvepl. II nr. 4, hvor den norske han fra Ranen 13 januar 1903 er avbildet. Ifølge Collett hadde denne en totallengde = 495 mm. og en vingelengde = 216 mm., mens halens mittre

[1]) H. E. Dresser: „Remarks on a Hybrid between the Black Grouse and the Hazel Grouse i „Proc. Zool. Soc. London" (1876 pag. 345).

[2]) Det er formodentlig denne opgift, som er foranledningen til en av prosektor O. Berners urigtige historier i „Norsk Jæger- og Fiskerforenings Tidsskrift" 1921 pag. 170, hvor der ianledning vore jerpe-orrer fortælles: „den ene er av prof Collett utlånt til Dresser og av denne beskrevet i Proc. Zool. Soc. London".

[3]) I „K. Vet. Akad. Bihäng" 1891. Bd. 23, IV nr. 6.

[4]) I „Mem. Ac. Petersb. (7) XXXV nr. 5 p. 1, pl. figur 1 (1887).

[5]) Såvel hos E. Hartert (1922) som i „Catalogue of birds" citeres også som synonym „Tetrao bonasides" Nilsson 1824; men dette er sikkert en misforståelse.

og ytterste styrfjær var henholdsvis 120—150 mm. lange. (Testes var velutviklet, 5 og 6 mm. lange).

Ter-Orren (= rakkelhane) *Lyrurus tetrix* × *Tetrao urogallus* (G. A. Rutenschiøld 1744) optrer i 3 former, eftersom dens oprinnelse skyldes:

a. Orrhane × røi [*Lyrurus tetrix* ♂ × *Tetrao urogallus* ♀].

b. Tiur × orrhøne [*Tetrao urogallus* ♂ × *Lyrurus tetrix* ♀].

c. Ter-orre × røi [(*Lyrurus tetrix* ♂ × *Tetrao urogallus* ♀) ♂ × *Tetrao urogallus* ♀] (Meyer 1887).

a. **Ter-Orren** er den hyppigste form blandt hønsefuglenes mange bastarder, og forsåvidt også den eldste, idet dens oprinnelseshistorie kan føres omkring et halvt århundrede lenger tilbake i tiden enn Rype-Orrens, nemlig helt til år 1744 den 2 juli, da den svenske forsker G. A. Rutenschiöld gav Kgl. Svenska Vetenskaps-Akademien en „Beskrifning uppå ett slags skogsfågel, som af skyttar i Småland och Vester-Gjøtland kallas Rackelhanar“[1]), „de der skola hafva orre till fader och tjäderhona til moder“. *Hun*-formen (eller rakkelhønen) blev derimot først kjent ved Nilssons beskrivelse i „Skandinavisk Fauna“ 1824, og avbildes første gang av Wright i „Tidsskrift för Jägare och Naturforskare“, I, Stockholm 1832. Ellers blev Rutenschiölds teori om Ter-Orrens bastard-natur fremholdt så vel av Linné (1761), som kaller den „*Tetrao hybridus*“, som av alle senere skandinaviske forskere, liketil år 1811, da russeren Langsdorf opstiller den som selvstendig art under navnet „*Tetrao intermedius*“[2]) og helt til omkring 1850-årene blev den også forsvaret som en selvstendig art av en stor del av Europas ornithologer under signaturen „*Tetrao medius*“ (Meyer 1811), tross den svenske forsker Sven Nilsson da forlengst i sine arbeider helt hadde bevist dens hybrid-oprinnelse.[3])

Få fugler har vel voldt så megen splid blandt ornithologerne som Ter-Orren, og den inntar da også en forhollsvis bred plass i det foregående århundredes faglitteratur, og under et tilsvarende antall videnskapelige synonymer. Som ovenfor nevnt døpte allerede Linné den meget betegnende „*Tetrao hybridus*“ (Fauna Suecica nr. 201), og under denne signatur avbildes den (hannen) også første gang av Sparrman i „Museum Carlsonianum“ (1786—88). Av Latham kalles den allerede i 1783 „Spurious grous“, et navn han dog i 1823 forandret til „Hybrid grous“. I 1811 innføres „*Tetrao intermedius*“ (Langsdorff) og „*Tetrao medius*“ (Meyer), idet Langsdorff samtidig også anfører lokal-benevnelsen „Polewaja teterka“. Senere innfører Nilsson henholdsvis „*Tetrao urogallides*“ (1824) „*Tetrao hybridus urogalloides*“ (1832) og „*Tetrao urogalloides*“ (1835), samt Brehm „*Tetrao*

[1]) I „Kngl. Sv. Vet. Akad. Handl.“ 1744, s. 181—183“.

[2]) I „Memoire de S:t Petersburg“ Tom III 1811 pag. 286 tab. XIV (*fide* Nilsson).

[3]) Konfer. Nilsson: „Skandinavisk Fauna“, 3dje oplag 1858); her refereres også et foredrag holdt i The Royal Society, Edinburg i 1843, hvor en mr. Wilson demonstrerte 2 ekspl. av den såkalte *Tetrao medius*, et fra Norge og et fra Skotland, og påviste fullstendig likhet. Inntil da hadde denne fugl nemlig været helt ukjent i Skotlann, hvor der tidligere blott fantes orrfugl (tiuren var dengang utryddet); men efter at tiuren nu kort tid forut påny var forsøkt innført der (1828) var allerede flere ekspl. av *Tetrao medius* blitt påtruffet. (Forøvrig holdt Nilsson også flere ter-orrer i fangenskap gjennem flere år og studerte bl. annet grundig deres spill).

maculatus" (1831) og „*Tetrao pseudourogallus*"; av øvrige synonymer kan anføres „*Tetrao urogallo-tetricides*" (Sundevall 1869), „*Tetrao urogallo-tetrix*" (Collett 1872), „*Tetrao Hybridus medius*" (Homeyer 1885), „*Tetrao tetrix urogallus*" (Meyer 1887), „*Tetrao tetrix and T. urogallus*" (Dresser 1873), „*Tetrao urogallus* - *T. tetrix*" (Pleske 1886) og endelig „*Lyrurus tetrix* han - *Tetrao urogallus* hun" (Collett 1905).[1]

Foruten i Skandinavien, hvor Ter-Orren hyppigst er påvist, forekommer den også spredt over Mellem-Europa og Rusland; den er således (ifølge Naumann) kjent i Ungarn og Croatien under navnene „Køzepfajd" og „Srednjsi tetrieb", i de italienske og franske alper kalles den „Tetraone mezzano" og „Coq des bruyeres piqueté", i Polen „Giuszek seedni", og i Rusland „Tetjoref-meschnjak", „Kossatsch" og „Poleweia tetjorka". Fremdeles kalles den i England „Hybrid grouse", i Tyskland dels „Mittel-waldhuhn" og dels „Auerbirkhuhn", i Finland „Korpimetso" og „Teerimetso" (*fide* Jägerskiold) samt i Sverige „Rosslare", „Rapel-hane" og „Rackelhane"; det sisste navn benyttes også i Danmark samt i Norge, hos os visstnok tidligst av H. Rasch (1838). Ellers forekommer den så vel i vor eldre litteratur som rundt om i folkedialektene under en hel rekke forskjellige navne, tidligst i 1775 hos Christoffer Hammer, som under nr. 214 i sin fauna[2]) anfører: „Bastard-Tiur, *Tetrao hybridus* 201. Er en Blanding, naar Aarhanen drenker Røyen og er af Røyens Størrelse. Den kaldes af Bønderne Tiur-Aarhane, og i Sverige Rackel eller Racklehane". I et senere arbeide[3]) (1797) kaller Hammer den også „Fasanarted tiur". Av samme alder er også telemarks-navnet „Ørken" (Lund 1785)[4]) og trysil-navnet „Årfjørhanan" (Smith 1797)[5]) samt søndfjord-navnet „Tiurens Hoer-unge" (Arentz 1802)[6]); videre benyttes „Halvkok", „Skraklehane" og „Knivtiur" om hinannen på Østlandet, „Hal-ter" (= Halv-tere eller Halv-Tiur) på Voss samt „Glåp" i Ryfylke [i Sirdal „Glob" („Ter-Glob" = han og „Røi-Glob" = hun)]. Endelig benyttes også dels „Bar-Orre" og dels „Ter-Orre" (Schaanning 1913—1920).

Med hensyn til utbredelse og forekomst i Norge optrær Ter-Orren årlig i flere eller færre ekspl. spredt over hele landet med undtagelse av Finmark fylke, hvor den hittil aldri er påtruffet, samt vestlands-fylkene Sogn og Fjordane, Hordaland og Rogaland, hvor den likeledes er meget sparsom; således besidder Bergens Museum blot 13 ekspl. fra disse landsdele og fra Ryfylke eier Stavanger Museum 5 ekspl. Nordligst er den påtruffet adskillige ganger i Troms fylke, bl. annet et par ganger i Balsfjord og flere ganger i Målselvdal, eller på ca. 69°—69° 20′ N. B. Ellers nevnes den som påtruffet i de fleste øvrige fylker av Collett, som allerede i

1) Usikre synonymer er „*Urogallus minor punctatus*" (Brisson 1760) og „*Logopus hybridus*" (Klein 1750).
2) „Forsog til en Norsk Naturhistorie". Kjbh. 1775.
3) „Topograph. Journ. f. Norge" Bd. VI, h. 21. Christiania 1797.
4) J. M. Lund: „Forsog til Beskrivelse over Øvre Tellemarken i Norge". Kjbh. 1785.
5) A. C. Smith i „Topograph Journ. f. Norge" Bd. VI, h. 21, pag. 75. Christiania 1797.
6) H. Arents i *ibid*. B. VIII, h. 29. Christiania 1802.

1880[1]) opgir å kjenne „langt over 50 i Norge skutte individer", hvorav dog blott 4 er hunner (den forste kjente norske hun blev skutt i 1844). Antallet av kjente eksemplarer oket imidlertid i de senere årtier i den grad, at Collett i 1905 opgir antallet til over 100 stk. bare for de sisste par års vedkommende, likesom han samtidig opgir antallet av kjente norske Ter-Orrhøner til 16, hvorav de 15 er undersøkt i tiden 1879—1895, eller omtrent 1 hun + 6 hanner pr. år. Nedenstående fortegnelse over samtlige av Collett nevnte daterte fund (53) suppleret med samtlige fund pr. 1923 i museerne i Trondhjem, Bergen og Stavanger (30) fra de senere år[2]) turde gi en nogenlunde korrekt oversikt over Ter-Orrens forekomst og hyppighet i de forskjellige fylker:

Hedemark F. [2 hanner Odal april 1871 og 1 sept. 1876, hun Trysil des. 1879, han Kongsvinger 3 nov. 1880, hun Eidskog 5 okt. 1880, han Odal 18 okt. 1884, hun Odal nov. 1884, han Østerdal dec. 1885, han Eidskog des. 1886, hun Odal sept. 1887, hun Solør 20 okt. 1888, han Solor i nov. 1891, han og hun Elverum febr. 1892, hun Elverum mars 1892] . . . . Ialt 15

Opland F. [Han Gudbrandsdal (*fide* Sommerfelt 1795), han Valdres 6 des. 1879, hun Ringebo des. 1886] . . . . „ 3

Akershus F. [Han Romerrike 1840, han Asker 9 okt. 1842, han Ljan 1843, hun 1844, 3 hanner Kristiania torv host 1862, han Ljan mai 1864, jun. han sept. 1870, han 3 okt. 1870, han Lorenskog mai 1871, 2 hanner Asker 11 des. 1877 og 20 okt. 1880, hun Skedsmo dec. 1880] . . . . „ 14

Østfold F. [Han Smålenene 1840, 3 hanner Fredrikstad mai 1877, han Kråkerøy 30 april 1895] . . . . „ 5

Buskerud F. [Han Hallingdal 18 desember 1911 (B. M.)] . . . . „ 1

Aust Agder F. [Han Lillesand 12 mai 1879] . . . . „ 1

Agder F. [Han Sirdal 7 des. 1901] . . . . „ 1

Rogaland F. [2 hanner Ryfylke vinter 1879—80, han Ryfylke 1889, han Ryfylke des. 1896, han Erfjord 9 des. 1920] . . . . „ 5

Hordaland F. [Han Varaldsoy 22 oktober 1893, han Tysnæs 10 februar 1895, han Lervik 13 desember 1897, han Granvin 22 oktober 1901, han Ask (Bergen) 25 oktober 1908, han Odda 28 april 1912, han Vestlandet 9 desember 1919, han Eidfjord 23 februar 1921 (samtlige i B. M.)] . . . . „ 8

Sogn og Fjordane F. [Han Lærdal 27 november 1889, 2 hanner Hjelle 10 mars 1912, han Søndfjord 22 november 1920, han Bygstad 21 februar 1921 (samtlige i B. M.)] . . . . „ 5

Sor Trøndelag F. [2 hanner Trondhjem desember 1872, han Klæbu i desember 1878 (T. M.), 3 hunner Røros 8 nov. 1883, 6 januar 1885 og i januar 1886, hun Selbu februar 1892, hun Åfjord 31 januar 1901, han Trøndelag 12 mars 1902 (T. M.), han Aafjord 15 mai 1904 (T. M.), han Ørlandet 15 februar 1907 (T. M.), hun Hevne 15 oktober 1912, han Hevne 27 sept. 1915 (T. M.)] . . „ 13

Nord-Trøndelag F. [Han Snaasa 15 desember 1905, han Verran 20 mai 1913, (begge i T. M.)] . . . . „ 2

[1]) I „Ø. Kgl. Vet. Akad. Førh." (1880 no. 7 pag. 17) anforer A. W. Malm i en note at der til Riksmuseet i Stockholm i tiden 1839—1866 var innkommet 59 „Rackelfåglar" hvorav 2 hunner, og til Gøteborg-museet i tiden 1847—1866 19 stk. (hvorav 4 hunner). Tidligere eiet riksmuseet 5 ekspl., hvorved det kjente antall svenske ekspl. pr. 1866 utgjorde 73 (hvorav 6 hunner).

[2]) Efter oplysning fra konservator J. Grieg og Joh. Dircks og her betegnet med (B. M.) og (T. M.).

Nordland F. [Han Saltdal 1881, han Saltdal november 1882, han Nordland i februar 1895 (B. M.), han Ranen i desember 1897 (B. M.), han Bindalen 14 november 1904 (T. M.), han Bodo 6 november 1905 (T. M.)] . . . . Ialt 6
Troms F. [Han Balsfjord ca. 1870, han Balsfjord jan. 1879, 2 hanner Målselvdal høst 1883] . . . . „ 4

Sum 83

Av de 2 avbildede ekspl. han og hun er den siste skutt i Trysil i Hedemark fylke 20 des. 1879 [farvepl. I nr. 3, hvor farven er noget avbleket, vingens lengde = 230 mm.], mens hannen er skutt i Erfjord, Rogaland fylke, 9 des. 1920 (farvepl. II nr. 2). Dette ekspl. hadde en totallengde = 753 mm. og en vingelengde = 312 mm. Halens lengde = 170—220 mm.

b. Bastarden av tiur × orrhøne *(Tetrao urogallus ♂ × Lyrurus tetrix ♀).* Som tidligere nevnt var det den svenske ornitholog Sven Nilsson, som leverte de avgjørende bevis for Ter-Orrens oprinnelse, og at den var et resultat av orrhanens parring med røien. Fra enkelte hold blev det dog allerede den gang fremholdt, at der var „2 slags“ av disse bastarder, idet det også forelå beviser for, at orrhønen besøkte tiurleken. I den norske litteratur er visstnok gamle P. Chr. Asbjørnsen den første, som tar tilorde herfor, idet han i sin „Naturhistorie for ungdommen“, Kristiania 1840 (II pag. 150) anfører følgende:

„**Knivtiuren**“ *(Tetrao hybridus, urogalloides).* Man antar i almindelighed, at denne er en Bastard af Roien og Aarhanen, hvorfor den ogsaa i Smaalenene kaldes Halvkok, men da den oftest træffes blandt Aarfugl-kuldene er det, som Falk anfører, sandsynligt, at den ogsaa fremkommer ved Tiurens Parring med Aarhonen“.

Da imidlertid i flere tilfelle eksemplarer av røi *(Tetrao urogallus* hun) i *steril* fjærdrakt blev fremlagt som bevis for en sådan antagelse, bortfaldt denne „teori“ av sig selv like til i 1887, da den tyske forsker Dr. A. B. Meyer atter hevdet, både at der forekom bastarder mellem tiur og orrhøne *(Tetrao urogallus tetrix,* Meyer 1887) [= *„Teatro uro-tetrix“,* Henke] samt bastarder såvel ved krysning av bastardene sig imellem som mellem dem og hovedarten. Noget absolutt avgjørende bevis herfor skal dog dr. Meyer ikke ha fremlagt (ifølge Collett 1894), men da senere også den udmerkede svenske fugle-biolog Gustav Kolthoff temmelig utvetydig forsvarer den gamle teori om 2 slags rakkelhaner, idet parring også mellem tiur og orrhøne slett ikke er usannsynlig, men blott vanskelig å bevise[1]), så har jeg med støtte heri funnet å burde henføre den på farvepl. I nr. 1 avbildede Ter-Orre til denne gruppe, foreløbig blott dog som en usikker representant for krysningen: Tiur × orrhøne *(Tetrao urogallus ♂ × Lyrurus tetrix ♀).* Dette ekspl. som er skutt i Akershus fylke vinteren

[1]) I „Bih. t. Kgl. Sv. Vet. Akad. Handl.“ (Bd. 17, IV nr. 2 pag. 8) anfører G. Kolthoff: „Beträffande rackelhanan tror man sig visserligen veta att denne uppkømmer genom orrtuppens parring med tjäder-høna, idet man åt minstone funnit att tjäderhønør, som i fångenskap parat sig med orrtuppar, lagt befruktade ägg. Såvidt jag har mig bekänt, har det dock aldrig lyckats att få ungar af sådana ägg att leva så länge, att man kunnet se om de i fullvuxet tillstånd verkligen likna rackelhönsen eller afvika från dem; øch så länge detta ej skett, kan man ju ej med säkerhet vita, att dessa ej uppkommit genom parning af tjädertupp och orrhøna.

1917—18, skiller sig fra alle andre terorrer jeg har undersøkt ved sågodtsom å mangle den ellers vanlige brune farve på vingenes overside, idet denne omtrent er helt sort som hos orrhanen, blott med svak gråbrun melering, likesom den hvite farve på armsvingfjærenes rotdel stikker så langt fremom øvre vingedekkfjær, at det hvite tverbånd blir synlig, og hvorved vingens utseende blir ganske som hos orrhanen. Også buken er helt mørk uten hvite pletter. Det er mulig at dette blott er alderskarakterer, og at det her dreier sig om en meget gammel Ter-Orre, men den skiller sig allikevel med sine „orrhane-vinger" så skarpt ut fra den almindelige „tiur-vingede" terorre-type (se pl. II nr. 2), at den på sett og vis selv forsvarer sin stilling utenfor den ordinære gruppe av disse.

c. **Bastarden av Ter-Orre × røi** [*(Lyrurus tetrix* ♂ × *Tetrao urogallus* ♀) ♂ × *Tetrao urogallus* ♀].

Under synonymet „Rackelhahn mit Auerhahntypus C" blev 2 hanner av denne bastard beskrevet og avbildet av dr. A. B. Meyer i 1887 efter eksemplarer i museene i Lausanne og Prag, samt i 1889[1]) under synonymet „Rackelhenne mit Auerhenne-typus (Auerrackelhenne)" også en hunfugl som oprinnelig stammet fra Norge (fra Hakedal ved Kristiania samme år). Tidligere var et han-ekspl. også skutt i Sverige (i nærheten av Gøteborg i dec. 1879)[2]) og dette er avbildet under navnet „Rackelhan-tjädern" i praktutgaven „Nordens fåglar" (planche 95 a). Ovennevnte norske huneksemplar, som imidlertid av Collett (1894) blott ansees som en „dvergform" av røi, hadde en vingelengde = 285 mm. og en avrundet hale = 150—170 mm. samt en farvetegning „stående midt imellem" røi og Ter-Orrhøne. Også fra Tyrol har dr. Meyer sammesteds beskrevet lignende ekspl.[3])

Med hensyn til utseende skal samtlige ovennevnte 3 hanner minne om Ter-Orren og har blåviolett brystskjold, men halen er tvert avrundet; hos

---

[1]) Dr. Meyer i „Zeitschr. Ferdinand. Tyrol" (III folge, 33 H., pag. 225, Innsbruck 1889).

[2]) Dette er beskrevet første gang av professor Lonnberg i „Svenska Jägareförbundets Tidsskr." 1904 pag. 52—59.

[3]) I sine arbeider: „Unser Auer-, Rackel-und Birkwild und seine Abarten" Wien 1887, samt „Über einige seltene Expl. von Rackel und Birkwild in Mus. Ferdin." in Innsbruck (Zeitchrift Ferdinand-Tyrol III pag. 225. Innsbruck 1887) fremholder dr. A. B. Meyer ikke blott rakkel-hønsenes (Ter-Orrens og Ter-Orrhønens) forplantningsevne, men også at disse har frembragt en hel rekke nye typer (eller mellemformer). Ti selv om enkelte bastarder ikke er forplantningsdygtige sig imellem, så er der dog også mange som er det, og spesielt om de parres med en av stam-artene. Med hensyn til rackel-hønsene fremholder nu dr. Meyer, at bastarder fremkommer så vel ved parring mellem:

1) *Normal Terr-Orre × normal Ter-Orrhøne* (av disse beskrives ikke mindre enn 5 hanner fra Østerrike, som alle har en eiendommelig „bronzeviolet" glans).
2) *Av normal Ter-Orre × Orrhøne*
3) *Av normal Ter-Orrhøne × Orrhane* } *[= C-typen]*
4) *Av normal Ter-Orre × Røi*

Mens nu den normale Ter-Orre og Ter-Orrhøne, som fremkommer ved parring mellem *Orrhøne × Røi*, representerer en hybrid av 1ste grad, representerer no. 2, 3 og 4 samtlige hybrider av 2nen grad, og dr. Meyer betegner typen for denne gruppe med C. Videre anfører dr. Meyer, at krysning mellem en Røi og en Ter-Orre av C-typen (= rackelhan-tjäder) kan foregå, og som eksempel på den herav fremkomme „Hybrid av 3die grad" anføres (og avbildes på planche 8) en Ter-Orre, skutt av kronprins Rudolph ved Svijan-Podol i Nord-Böhmen i april 1883. Også dette eksemplar anser dog Collett blott for en „dvergform" av Tiur. Imidlertid har Colletts „dverg-tiurer" senere vist sig å være sterile røier *(fide* Jägerskiöld), og i en av dr. Meyers „Rackelhaner" av denne gruppe påviste anatomen Kølliker „sæd i riklig mängd och god utveckling" *(fide* Lonnberg). Ennu en krysning fremover, eller mellem en *Ter-Orre av 3dje grad × Røi*, mener dr. Meyer å kunne påvise, og som eksempler på den herav fremkomne hybrid av 4de grad beskrives en Ter-Orre, skutt ved Oeberl i Steiermark 5 mai 1887 (også av kronprins Rudolph), samt en annen lignende fra Svijan-Podal (Böhmen), som blev skutt på leiken under fuld „rakling". Begge disse var mindre enn tiuren og med korte (ca. 250 mm. lange) haler, brystskjoll blågrønt-grønt, men undertiden med violett glans. Øvre vingedekkfjær som hos Ter-Orren *(fide* Lønnberg).

Gøteborg-ekspl. er ytterste par styrfjær dog ubetydelig forlenget (ca. 10 mm. fremom de nærmeste, men av samme lengde (ca. 210 mm.) som det midterste par). Prager-eksemplaret, som er skutt i Sobotka i Nord-Böhmen, er omtrent av samme størrelse som Gøteborg-ekspl., idet vingens lengde hos disse utgjør henholdsvis 325 og 335 mm., mens Lusanne-eksemplaret er betydelig større med en vingelengde = 360 mm. Nebb og vinger som hos tiuren.

5. **Grouse-Orren.** *Lagopus scoticus* × *Lyrurus tetrix* (Collett 1877) er hittil ikke påtruffet hos os, men ikke destomindre dog først beskrevet av professor Collett[1]), som hadde anledning til å undersøke et eksemplar i den engelske ornitholog Dressers privatsamling i London våren 1877. Dette var en han, skutt i Skotland 12 sept. 1876; av mr. Dresser erholdt Collett samtidig yderligere oplysninger om mindst 4 andre ekspl. Collett utleder videre dens oprinnelse fra parring mellem orrhøne og grouse-stegg, og foreslår under denne forutsetning betegnelsen „*Lagopus-tetrici-scoticus*‘, for den nye hybrid. Senere er adskillige ekspl. påvist i Skotland samt et enkelt også i Sverige, hvortil et større antall grouse blev innført[2]) under årene 1861 og 1862 (av brødrene Dickson) og utsatt i lyngtraktene mellem vandene Aspen og Delesjøn øst for Gøteborg, hvor stammen i hvert fall ennu i 1880-årene fremdeles var stasjonær. Ellers er grousen nu helt akklimatisert såvel i Vester-Gøtland som Nord-Halland.

Den svenske hybrid, som også var en han, blev torvført i Gøteborg 15 des. 1877 og er utførlig beskrevet (i „Öfversikt af Kgl. Vet. Akad. Förh.“ 1880, nr. 7) av A. W. Malm, som foreslår navnet „Morip-Orre, *Lagopotetrix Dicksonii*“. Samtidig uttaler Malm også, at orrhanen i dette tilfelle må tillegges farsskapet og grousehønen morsskapet. I praktutgaven „Nordens Fåglar“, hvor det svenske eksemplar også er avbildet, synes dog professor Jägerskiöld å tiltre Colletts teori med oprinnelsen orrhøne × grouse-stegg. Senere er lignende hybrider også beskrevet (og avbildet) under synonymene „*Tetrao tetrix* scoticus“ (Meyer 1887) og „Black game × grouse“ (Millais 1892).

6. **Fasan-Orren,** *Lyrurus tetrix* × *Phasianus colchicus*, er påvist i 2 former:
   a. Ædelfasan × orrhøne, *Phasianus colchicus* × *Lyrurus tetrix* (Sabine 1834).[1])
   b. Orrhane × (bastard av ædelfasan × ringfasan), *Lyrurus tetrix* ♂ × (*Phasianus colchicus* × *Phasianus torquatus*) ♀ (Meyer 1887).

[1]) R. Collett i „Nyt Mag. f. Naturvid.“ Bd. 23, noten pag. 162. Kristiania 1877.

[2]) Også til Norge er **grousen**, *Lagopus scoticus* (Latham 1787) forsøksvis innført, men så vidt vites uten andre resultater enn 2 påviste hybrider med Li-Rypen: et (han-ekspl. fra Vasbygden, Agdenes i Trøndelag 15 januar 1917 (i Trondhjem museum) og et hun-ekspl. fra Åmlid, Sirdal i Agder 8 febr. 1921 (i Stavanger museum). Ellers blev det første grouse-par utsatt allerede høsten 1876 paa Odderøen ved Kristiansand S., men uten resultat. Ved Stavanger er egg oftere forsøkt innført og utruget under høns, og våren 1878 blev et kull grouse-egg endog lagt i et lirype-rede på Øvre-Jæren, og 4 kyllinger blev utklekket. I mai 1879 blev 16 ekspl. innført fra England og utsatt omkring Stavanger, og enkelte av disse blev iakttatt ennu påfølgende vinter blandt rypeflokkene på Øvre-Jæren (Collett 1881). Fra de senere år kjenner jeg blott til en import på 2 hanner og 1 hun, som blev utsluppet på Haugesund-halvøen i mai 1919, samt 3 par som blev utsatt sammesteds i okt. 1920. Derimot foreligger en meddelelse (fra H. Fjeldberg i brev) om utlegning av grouse-egg i rypereder i Trøndelag ennu i 1890-årene.

Likesom foregående bastard er heller ikke Fasan-Orren påvist i Norge.[1]) Derimot foreligger meddelelse[2]) om fund av formen (a) ædelfasan × orrhøne, fra England allerede i 1834, da Sabine beskrev denne bastard-type (i „Proc. Zool. Soc. London“ 1834, pag. 52), mens formen (b), orrhane × bastarden av ædelfasan × ringfasan, først i 1887 blev beskrevet og avbildet av dr. A. B. Meyer under synonymet „*Tetrao tetrix colchicus* (Meyer 1887).

7—8. **Kalkun-Orren** og **Høns-Orren.** Med hensyn til forekomsten av disse opdrettede bastarder henvises her til den på side 241 note 1 anførte litteratur herom. Ellers er Høns-Orren, eller bastarden av orrhane × tamhøne, *Lyrurus tetrix* ♂ × *gallus domesticus* ♀ (Sundevall 1845), første gang beskrevet av Sundevall i „Ø. Kgl. Vet. Akad. Förh.“ (1845 pag. 126), og samme eksemplar[3]) er senere også beskrevet (og avbildet) av E. Lønnberg i „Fauna och Flora“ (1918 pag. 128—133). Også Sven Nilsson beretter om mere eller mindre vellykkede forsøk med å parre tamhøns og orrhane (i „Skandinavisk Fauna“ 1858 pag. 69), likesom eksempler herpå er omtalt i „Ur Tidsskr. för Jägare och Naturforskare“ 1832—1834 (pag. 283).

P. S. Som det av ovenstående fremstilling turde fremgå er der under utarbeidelsen herav i første rekke tatt hensyn til samtlige litteratur-opgifter vedrørende det foreliggende materiale, idet jeg har ansett det likeså påkrevet å få en samlet oversikt av den foreliggende litteratur på området, som på forsøket i å gi en ordnet gruppering av samtlige kjente her henhørende former og typer.

---

[1]) Da Ædelfasanen i løpet av de siste 50 år med vekslende hell er forsøkt akklimatisert hos os og på flere steder i hvertfall senere også er påvist rugende i forvillet tilstand, foreligger her også muligheter for Fasan-Orrens optreden. Fasan-import har således foregått på *Østlandet* i 1876—77 (Bærum), i 1878—79 (Fredrikshald), i 1896—97 (Larvik), i 1898—1900 (Østøen og Molen), 1901 (Brønnø og Nesø), i 1902 (Hankø) i 1903 (Eidsvold). På *Sørlandet* er nogle få par utsatt ved Stavanger i 1877 (Sølyst) og 1881 (Tvedt). I *Trøndelag* har import foregått i 1880 (Tutero), 1897 (Tutero og Rissen), i 1905 (Hestøen, Ytterøen), i 1907 (Mo i Namdal), i 1910 (Storfosen); hit blev innført bastard-fasanen *(Phasianus torquatus* × *Phasianus mongolicus) (fide* Collett 1922).

[2]) Fasan-Orrer beskrives også av Eyton i „Proc. Zool. Soc. London“ 1835 og av Jarrell, *ibid* 1837, av Meyer i „Nature“ (XXXIV pag. 218), av Angus i „Tr. N. H. Soc. Glasgow“ (1884—5 pl. III), av A. Fritsch i „Mitteil. Ornith. Ver. Wien“ (1886 pag. 98), av J. Zaradiuk, *ibid* 1887, av Suchetet i „Mem. Zool. Soc. France“ (1890 pag. 340).

[3]) Dette ekspl., en han, som fremdeles opbevares i Riksmuseet i Stockholm, var den eneste overlevende av 6 kyllinger, som i september 1844 blev utklekket hos brukspatronen H. Hartmann jun. Den døde dog allerede i mars 1845, og lignet da, ifølge Sundvall: „hovudsakligen en hønstupp; fötterne, hänghuden under näbben, de nakna och fjädrade ställena på hufvudet och näbbens form alldeles sådane som på vanliga høns. Sporren på tarsen är liten men tydlig. Kammen på pannan och näbroten är outbildad, såsom ofta hos vanliga tuppar, men icke fjädrad. De väsentligaste yttre olikheterne med hönstuppen bestå i følgande: 1:0, Den nakna hud, som ofvantill betäcken näsborrarna, understödes framtill af en utstående broskartad lamell, som hvarken finnes hos høns eller orre. 2:0 Stjärten som består av 18 pennor, er nedhängande og kort. De mellersta pennorna bli gradvis ganska små, och blott den 2:dre til 4:de på hvardara sidan äro någerlunda stora, så att dessa hastigt pasedde, tyckas utgöra hela stjerten. Härigenom blir stjerten ännu stärkare klufven än hos orren, men ingen av pennorna är böjd såsom hos den. 3:0 På hvardara vingen äro de egentliga fingerlederna tämligen små och de 5 yttersta pennorna äro så små, att de knappt hafva 2/3 af de nästföljandes längd. De äro dock, liksom stjertpennorna, fullt utvoxt (ej blodpennor) och fullkomligen symmetriske. Färgen er alldeles svart med brungula glänsande kanter på halsens och framryggens fjädrar, alldeles sådana som ofta ses på vanliga tuppar av lika ålder. Det enda i färgen, som antyder det hybrida ursprunget, är en stärk violett glans i spetsen av samtliga de stora vingstäckfjädrarne, lik den på Rackelhanens bröst, och ovanlig hos hønstuppar. Denna glans öfvargår midt på hvarje fjäder till grønaktig, och mot roten äro några af de innersta täckfjädrarne verkligen blå såsom på orren. Vid kroppens öppnande befunnos testiklarne hvita, stora och svällda, och enligt prof. Retzii undersøkning innehöllo de spermatozoer, hvoraf man skulle kunne förmoda fortplantningsförmåga hos detta djur. Dess läte skall hafva varit betydligen afvikande från det hos vanliga høns“.

Konstituerende generalforsamling

Den 31. mars 1922 kl. 5 efm. blev konstituerende generalforsamling i Norsk Ornithologisk Forening avholdt på Stavanger Museums naturhistoriske avdelings kontor. Samtlige medlemmer var underrettet pr. kort og anmodet om eventuell skriftlig stemmeavgivning i anledning det i tidsskriftet (side 84) refererte lovforslag. Denne anmodning var efterkommet av 31 ikke fremmøtte medlemmer, hvorav

2 fra Danmark (Koefoed og A. Jørgensen),
2 fra Nord-Norge (Fjeldberg og Skreslet),
5 fra Trøndelag (Dalen, Heimbeck, Lie, Selmer og E. Øverland),
14 fra Østlandet (Broch, Elsrud, Roska Johannesen, Huitfeldt-Kaas, Høy, Kierulf, Lumholtz, Oftedal, Richard, Ruud, Hj. Schilling, Stephansen, Wille og R. Øvergaard),
1 fra Vestlandet (Røskeland) og
6 fra Sørlandet (M. Aarstad, Bore, Giertsen, Hognestad, Lange og Stangeland).

Tilstede var direktør Poulsson, boktrykker Dreyer, tandlæge S. Nærbø, gymnasiast Per Thomsen, konsul Fredrik Hansen, konsul Gust. Arentz og konservator Schaanning, samtlige fra Stavanger og omegn.

Konservator Schaanning bød velkommen og opleste følgende beretning om foreningens virksomhet i den forløpne tid (18. juni 1920—31. mars 1922), samt om foreningens stilling i øieblikket:

„Det er nu snart 2 år siden initiativet til stiftelsen av en norsk *ornithologisk* forening utgik her fra Stavanger Museum, med det formål *å utvide kjennskapet til fuglene og virke for bevarelsen av Norges oprindelige fugleliv ved utgivelsen av et ornithologisk tidsskrift.* For å samle flest mulig interesserte fra det hele land om denne opgave, så foreningen ikke bare skulle få karakter av en lokal forening, men virkelig representere en landsforening og kunne virke som en sådan, besluttet innbyderne den gang straks å gå i gang med utgivelsen av et ornithologisk tidsskrift for herigjennem å virke for disse formål. Innbyderne, de herrer konsul Arentz, konsul Berentsen, konsul Fredrik Hansen, skolebestyrer Salveson, forstkandidat Oscar Collett, avdøde grosserer Carl Emil Petersen og konservator Schaanning konstituerte sig derfor selv som et *midlertidig* styre for den vordende forening, samtidig som sistnevnte, konservator Schaanning, også overtok redaksjonen av det påtenkte tidsskrift. Og allerede ved utgangen av samme år, i desember 1920, var det lykkes at samle 73 medlemmer om foreningens formål, likesom et beløp på kr. *5450,00* var tegnet til dekkning av utgifter ved utgivelsen av *Norsk Ornithologisk Tidsskrifts* 1ste nr. (1920—21) som kort efter blev utsent (16/4 21). I løpet av det følgende år (1921) steg medlemsantallet med nesten 100 nye medlemmer og ved årsskiftet blev *Norsk Ornithologisk Tidsskrifts* 2det nr. (1921—22) utsendt.

For tiden — pr. mars 1922 — er medlemsantallet yderligere steget, så foreningen i dag teller henimot et par hundrede medlemmer (190), og efter planen spredt rundt hele landet, således 80 medlemmer bosittende på *Østlandet*, 56 på *Sørlandet*, 24 i *Trøndelag*, 12 på *Vestlandet* og 8 i *Nord-Norge;* dessuten 10 utenlandske medlemmer (fra Finland, Danmark, Holland, England og Portugal).

Den samlede inntekt har hittil utgjort kr. 10 000,00, hvorav kr. 7980,00 er innbetalt. Utgiftene har samtidig beløpet sig til kr. 6361,71, fordelt med henholdsvis kr. 5491,17 som forskudd på tidsskriftets trykning og kr. 870,57 i driftsutgifter.

Budgettet balanserer således med en inntekt på kr. 3638,26, hvorav kr. 1618,26 utgjør kassebeholdningen i dag, mens kr. 2020,00 er utestående medlemskontingent, hovedsakelig for tidsskriftets 3dje nr. (1922—23) som ennu ikke er utsendt. Dette er imidlertid forlengst under arbeide og vil bli utsendt i løpet av de neste par måneder, og jeg forutsetter at ovennevnte balansebeløp (kassebeholdning + utestående medlemskontingent) vil være helt tilstrekkelig til dekkning av trykningsomkostninger og utsendelse. Herved skulde hele det gjenliggende restoplag på nær 800 sett av tidsskriftets 3 første numre foreligge som *ren netto* av disse 2 års „provedrift", foruten et organisert medlemsantall på ca. 200 medlemmer, hvis samlede årskontingent herefter i hvert fall må forutsettes å være tilstrekkelig til fortsatt utgivelse av Norsk Ornithologisk Tidsskrift, forslagsvis med et årshefte på 4 ark + 2 farveplancher eller eventuelt med 2 hefter a 2 ark tekst + 1 farveplanche årlig. Foreningen skulle — med andre ord — nu være levedyktig og det midlertidige styre således ferdig med sin opgave. Idet dette nu overleverer foreningen til konstituerende generalforsamling, henviser vi til det av os utarbeidede og i tidsskriftet (s. 84) allerede trykte lovforslag som vi foreslår vedtatt i sin helhet, idet dog § II efter så vel forslagstillerens som de herrer skogforvalter Kierulfs, skogforvalter Lies, distriktslæge Selmers og docent Brochs henstilling foreslåes forandret til:

§ II. „Foreningens formål er å fremme almeninteressen for fuglene, *utvide kjennskapet til disse* og virke for bevarelsen av Norges oprindelige fugleliv ved utgivelsen av et ornithologisk tidsskrift."

I henhold til lovforslagets § III har følgende 5 herrer erklært sig villige til å fungere som styrerepresentanter henholdsvis

for *Sørlandet:* Konservator H. Tho. L. Schaanning, Stavanger Museum.
- *Vestlandet:* Overlærer Askell Roskeland, lærerskolen på Stord.
- *Østlandet:* Docent Hj. Broch, Universitetets biologiske stasjon i Drøbak.
- *Trøndelag:* Skogforvalter Håkon Lie, Statens skogskole på Stenkjær.
- *Nord-Norge:* Redaktor Herm. Fjeldberg, Melbu på Hasseløy.

Som situasjonen videre ligger an med de lange distanser og vanskeligheter av alle slags for sammenkomst av disse spredt bosittende styrerepresentanter, optar forslagstilleren et av ferskvannsbiolog Huitfeldt-Kaas fremsendt forslag om „som det mest praktiske å ha en i Stavanger eller omegn bosittende majoritet som styre for foreningen", idet jeg dog omformer dette forslag til, at der blot *samtidig med valget av ovennevnte 5 styrerepresentanter også velges et suppleantstyre for disse,* bestående av foreningens herboende 4 livsvarige medlemmer: konsul *Arentz,* konsul *Berentsen,* konsul *Fredrik Hansen* og direktør *Ths. Poulsson,* samt som 5te medlem forstkandidat Oscar Collett, Kristiania".

Efter opfordring overtok derpå konsul Fredrik Hansen ledelsen som møtets dirigent, hvorpå lovforslaget med ovennevnte omarbeidelse av § II enstemmig blev vedtatt.

Forsamlingen godkjente likeledes enstemmig valget av styrerepresentanter og suppleantstyre. Til redaktør for Norsk Ornithologisk Tidsskrift blev valgt konservator Schaanning. Konsul Hansen oplyste videre om, at foreningens regnskaper var gjennemgått og kassebeholdningen eftertalt av ham.

Møtet hævet og forhandlingsprotokollen underskrevet.

Fredrik Hansen. Gust. A. Arentz. Ths. H. Poulsson.
H. Tho. L. Schaanning. E. Berentsen.

Love for Norsk Ornithologisk Forening

Vedtatt på generalforsamlingen 31. mars 1922

§ I. Foreningens navn er Norsk Ornithologisk Forening.

§ II. Foreningens formål er å fremme almeninteressen for fuglene, utvide kjennskapet til disse og virke for bevarelsen av Norges oprindelige fugleliv ved utgivelsen av et ornithologisk tidsskrift.

§ III. Foreningens styre består av 5 medlemmer, som velges av generalforsamlingen for 3 år ad gangen, henholdsvis som representanter for Sørland, Vestland, Østland, Trøndelag og Nord-Norge, og bør eventuelt ornithologisk interesserte museumsmenn i nevnte distrikter søkes tilknyttet styret.

§ IV. Styret bør ha minst ett møte årlig og er beslutningsdygtig med 3 stemmer. Det velger dirigent og sekretær av sin egen midte og dets enkelte medlemmer kan ved forfall la sig representere ved en kredsformann, eventuelt ved medlemmer av det av generalforsamlingen valgte suppleantstyre.

§ V. Hver styrerepresentant bør organisere de ornithologiske undersøkelser i sitt distrikt ved hjelp av kredsformenn (en eller flere for hvert fylke). Den nærmere ordning herav overlates dog vedkommende styrerepresentant som svarer for det samlede styre.

§ VI. Generalforsamlingen har høieste myndighet og skal ordinært innkalles hvert år i mars, eventuelt i forbindelse med styrets forhandlinger samt med 14 dagers varsel til hvert enkelt medlem. Til forandringer i styrets beslutninger kreves 2/3 majoritet.

§ VII. Medlemskontingenten bør ikke overskride kr. 10,00 pr. år. Den innbetales forskuddsvis til administrasjonen og gir rett til foreningens tidsskrift fritt tilsendt. Ved innbetaling av kr. *200,00* en gang for alle blir man livsvarig medlem.

§ VIII. Da det vil være til uvurderlig nytte for foreningen å ha et fast sæte for administasjon og virke, bør den søkes knyttet til et av de statsunderstøttede museer, således at dens arbeide kan koncentreres som et permanent ledd i vedkommende institusjons virksomhet. Med generalforsamlingens approbasjon kan styret arrangere en sådan ordning med Stavanger Museums direksjon.

Generalforsamling 1923

avholdtes på Stavanger Museum, Naturhistorisk avdelings kontor lørdag 7 april kl. 5 em.

Følgende 7 medlemmer var fremmøtt: konsul E. Berentsen, konsul Fredrik Hansen, konsul Gust. Arentz, Gabriel Nærland, Anders Bærheim, disponent Øverland for Klicheanstalten samt konservator Schaanning. Sistnevnte opleste årsberetningen, hvorav fremgikk at inntekts- og utgiftsbudgett balanserte med et kasseoverskudd på kr. 188,40, efter at samtlige utgifter ved trykk og forsennelse av tidsskriftets 3 første årshefter nu var dekket. Årshefte nr. 3 blev utsendt i august ifjor, og største delen av årshefte nr. 4 er også allerede færdigtrykt. Næste års budgett er opgjort med en antatt inntekt av kr. 2708.40, hvorav kr. 2520 er utestående medlemskontingent, og det er forutsetningen at trykning og utsennelse av årshefte 4 vil dekkes helt herav, selv om selvsagt en del av de utestående restanser vil svikte. Det nu utkommende årshefte 4 utgjør ellers avslutningen på Norsk Ornithologisk Tidsskrifts 1ste serie, og muligens kunde en reduseret salgspris til ca. kr. *25,00* for den samlede serie (nr. 1—4) skaffe en del nye medlemmer. Forøvrig henvises til det trykte regnskap for 1920—23. Medlemsantallet er øket til 207 medlemmer, hvorav nu 13 er livsvarige. (Disse er avmerket med en * i medfølgende medlemsfortegnelse).

Foruten en av foreningens stiftere, hr. Carl Emil Petersen, som avgikk ved døden allerede før konstituerende generalforsamling, er i løpet av 1922 følgende 5 medlemmer avgått ved døden: Henrik Sommerschild, A. Dircks, Karl Bore, Eivind de Lange og Alfred

Mønnich. De gjenværende 201 medlemmer fordeler sig ellers med henholdsvis 56 på Sørlandet, 12 på Vestlandet, 85 på Østlandet, 24 i Trondelag og 8 i Nord-Norge samt 16 utenlandske medlemmer.

Konsul Frederik Hansen meddelte, at årsregnskap var gjennemgått og kasse eftersett av ham og funnet i orden. Han optok likeledes forslag om å nedsette prisen på tidsskriftets 1ste serie (nr. 1—4) fra kr. 40,00 til kr. 25,00 for nye medlemmer og abonnenter, dog ikke for offentlige institusjoner. Dette blev uten debatt vedtatt av generalforsamlingen.

Møtet hevet.

Frederik Hansen. Erik Berentsen. Gust. A. Arentz.
H. Tho. L. Schaanning.

Samlet regnskap ($^{18}/_{6}$ 1920—$^{7}/_{4}$ 1923).

Inntekter:

A.	*Bidrag* (overført fra listen side 2): O. Collett *kr. 800*, Gust. A. Arentz, E. Berentsen, J. Dreyer og Carl Emil Petersen hver *kr. 300*, M. Årstad, A. Bærheim, Kr. Grottum, E. de Lange, O. Olsen, Ths. Randulff, R. Richard, Å. Salveson, Skreslet og E. Øverland hver *kr. 10.*	kr. 2100,00
B.	*Livsvarig kontingent* à *kr. 200* fra 13 medlemmer (betegnet med * i medlemsfortegnelsen side 254)	kr 2600,00
C.	*Årskontingent kr. 10* for 1920—21 (hefte nr 1) fra 170 medlemmer. —„— - 1921—22 (- - 2) - 167 — —„— - 1922—23 (- - 3) - 115 — —„— (forskud) - 1923—24 (- - 4) - 54 —	kr. 5060,00
D.	Løssalg av 44 årshefter a kr. 10 brutto	kr. 440,00
E.	Restanser: Utestående medlemskontingent pr. $^{7}/_{4}$ 1923	kr. 2520,00
		Kr. 12720,00

Utgifter:

A.	*Tidsskriftet* (trykning og heftning) inklusive plancher hos Dreyer:		kr. 8871,60
	Årshefte 1920—21 (nr. 1)	kr. 4308,45	
	— 1921—22 (- 2)	„ 1703,47	
	— 1922—23 (- 3)	„ 2676,96	
	Klicheanstalten, div. klicheer til (U. 2)	„ 132,74	
	Ø. Weltzin for omslagstegning	„ 50,00	
B.	*Reklamekort* (trykk og utsennelse)	kr. 170,00	kr. 240,00
	Bokhandlerprovisjon for løssalg av div. hefter	„ 30,00	
	Avskrevet kont. H. Fjeldberg for innsendte artikler . . .	„ 40,00	
C.	*Redaksjonsutgifter* (porto, frakter, kontorrekvisita etc.)		kr. 900,00
	1920—21 inklus. utgifter ved foreningens stiftelse + ekspedisjon av 1ste årshefte	kr. 300,00	
	1921—22 inklus. utgift til konstituerende generalforsamling + ekspedisjon av 2det årshefte	„ 300,00	
	1922—23 inklus. utgift til generalforsamlingen $^{17}/_{4}$ 23 + ekspedisjon av 3dje årshefte	„ 300,00	
D.	Restanser	kr. 2520,00	kr. 2708,40
	Kassebeholdning pr. $^{7}/_{4}$ 1923	„ 188,40	
			Kr. 12720,00

Medlemsfortegnelse og abonnenter 1920—23

[* ved 13 livsvarige medlemmer, † ved 6 avdode medlemmer, *kursiv* tekst for de 73 oprindelige medlemmer, side 3—4]

Aaeng, R., skoginspektør, Trondhjem
Aarstad, M., tandlæge, Stavanger
Aarstad, E., tandlæge, Stavanger
Aarstad, E., sakforer, Stavanger
Aasgaard, J., lensmann, Eidsvoll
Aasness, O., ingeniør, Trondhjem
Aftenpostens redaksjon, Kristiania
Anderson, Inge, Kristiania
Andresen, N., fabrikeier, Kristiania
Andresen, John A., Kristiania (2 ekspl.)
Anker, Johan, Asker
**Arentz, Gust. A.*, konsul, Stavanger
Arneberg, A., arkitekt, Kristiania
Arneson, Arne, lærer, Ålgård
Auerdahl, Petter, Kongsberg
Bakkevig, Oscar, Haugesund
Barmann, Nic. H., Kristiansund N.
Batt, N., læge, Namsos
Bentzen, Alex., Sandnessjoen
**Berentsen, Erik*, konsul, Stavanger
Bernhoft-Osa, A., zoolog, Voss
†*Bore, Karl*, Klepp, Jæren
British Muséum, Zoolog. Library, London
Broch, Hj., docent, Drobak
Bugge, Einar, Moss
Bull-Kiosterud, Finn, Drammen
Bærheim, Anders, Stavanger
**Christiani, A*, direktor, Kristiania
Christie, W. F. K., direktør, Kristiania
**Collett, Marie*, Bangsund
**Collett, Oscar*, Bangsund
Dalen, Lars, Trondhjem
**Delgobe, H.*, læge, Ryfylke
Delphin, Kr. sakforer, Kristiania
Det kgl. Selskap f Norges Vel, Kristiania
†*Dircks, A.*, preparant, Trondhjem
**Dreyer, Jakob*, Stavanger
Eckhoff, Nic., Kristiansand S.
Eger, William, Stabæk i Bærum
Eliassen, forstmester, Namdal
Elsrud, Elling, Hedal i Valdris
Fahlstrom, Kr., redaktor, Lillehammer
Feiring, Dag, Lillebo gruber, Stord
Fjeldberg, Herm., Melbu, Nordland
Fjeld-Halvorsen, T., advokat, Kristiania
Floden, Olaf, preparant, Trysil
Floor, J., bokhandler, Stavanger
Forsberg, tandlæge, Stavanger
Giertsen, S., direktor, Kristiansand S.
Gill, J. K., ingeniør, Bergen
Gimse, Sigrid, tandlæge, Jessheim
Gjerdrum, J., disponent, Kristiania
Gjermundsen, Lars, Stavanger
Gjæver, J., journalist, Tromso
Godske, W., læge, Egersund
Gotaas, B., redaktor, Stavanger
Granum, G., kontorchef, Kristiania
Grotli, Sevald, Skjåk
Grottum, Kr., Byåsen pr. Trondhjem
Gundersen, J., forstmester, Namsos
Hals, W., forstmester, Bangsund
Halvorsen, Karl, Skien
**Hansen, Fredrik*, konsul, Stavanger
Hanson, Bernh., preparant, Kristiansund N.
Heggen, O., Stavanger
Heimbeck, F., skogforvalter, Levanger
Helgeby, Alfred, operasanger, Kristiania
Helms, O., læge, Peirup, Danmark
Helstad, K., forstkandidat, Flisen i Solor
Hidle, J., sakfører, Stavanger
Hognestad, Halvor, Jæren
Holgersen, E., Stavanger
Holm, O., kaptein, Kristiania
Holst, Jakob C., Stavanger
Hoppestad, A. S., Tinn kom. h.skole, Rjukan
Huitfeldt-Kaas, H, biolog, Kristiania
Høiseth, K., læge, Stavanger
Hostmark, S. E. A., lærer, Ormheim, Romsdal
Hoy, Gunnar. Kristiania
Indrebo, Oscar, Sæbovik, Hordaland
Isachsen, H. B., Stavanger
Jensen, Jens J., løitnant, Bangsund
Jensen, Hans, Gulskogen, Drammen
Jensen, Thomas, Hofstad i Asker
Joa, T., Håland, Jæren
Johannesen, Roska, Kristiania
Johansen, Aron, Stavanger
Johansen, G., apoteker, Fåborg, Danmark
Johansen, Krist, Mjondalen, Drammen
Johansen, Mauritz, Enenda, Sarpsborg,

Johnsen, Thv. Skøien, Kristiania
Jourdain, F. C. R., Abingdon, England
Jorgensen, A., læge, Braminge, Danmark
Jorgensen, Jørgen, Amager fælled, Danmark
Jorgensen, Sig., tandlæge, Bergen
Kierulf, Thv., forstkandidat, Hamar
Kleven, Martin, Lommedal, Bærum
**Klicheanstalten*, Stavanger
*Klingenberg, H. O., advokat, Kristiania
Koefoed, Aksel, Kjobenhavn
Kristoffersen, Sigfried, Tromsø
Kristoffersen, O., loitnant, Harstad
Lampe, Aksel, Bekkelaget, Kristiania
Landmark, A., fiskeriinspektør, Kristiania
†*Lange, E. de*, museumsdirektør, Stavanger
Lenne, Staale, Bakke i Sirnes
Lie, Haakon, Statens skogskole, Stenkjær
Lie-Pettersen, O. J., overlærer, Bergen
Lind, Ivar, politimester, Florø
Lind-Pettersen, Leif, Stolmen, Hordaland
Lorck, Sigurd, Kristiania
Lotz, ingeniør, Stavanger
Lumholtz, Ludv., advokat, Kristiania
Lund, J. Kielland, Stange, Hedmark
Løvengreen, P. G., Hellerup, Danmark
Magelsen, H., tandlæge, Vinderen, Kristiania
Matheson, Johan, læge, Kristiania
McGill, University Library, Montreal,
Meer, G. van der, stud. biol., Amsterdam
Meidell, lensmann, Dimmelsvik, Hordaland
Messelt, Herman, Stai st., Hedmark
Mjolsnes, O. H., lensmannsbetjent, Egersund
Moestue, Thv. tandlæge, Kristiania
Monsen, Georg T., Stavanger
Mustad, Else, Høvik i Bærum
†*Mønnich, Alfred*, tandlæge, Stavanger
Naalsund, Sam. W., Tromsø
Natvig, Harald, læge, Kristiania
Nielsen, Chr., driftsbestyrer, Ogna, Jæren
Nordgaard, O., konservator, Trondhjem
Nordtvedt, E., Norsk Kunst & Metal, Kr.a
Norsk Kvindef. til Dyr-beskyttelse, Kr.a.
Nærbø, D., lærer, Dirdal i Høgsfjord
Nærbø, Sven, tandlæge, Sandnes, Stavgr.
Nærland, Gabriel, Nærbø, Jæren
Næser, Georg, Blommenholm, Bærum
Nygaard, G., redaktør, Mandal
Oberholser, H., Nat. Museum, Washington
Oftedal, Kaare, stud. art., Kristiania
Olsen, Ola, fabrikeier, Stavanger
Olstad, O., zoolog, Tøien, Kristiania
Orre, S., forstmester, Fredrikshald

Paget-Wilkes, A. H., Oxford, England
Parmann, Ø., Læremiddelanstalt, Kristiania
Paulsen, Henning, lærer, Haugesund
Pehrson, N. Chr., disponent, Bangsund
*†*Petersen, Carl Emil*, Kristiania
Pettersen, H., apoteker, Molde
Plathe, Fritjof, stud. art., Kristiansand S.
Platou, Harald, sakfører, Kristiania
**Poulsson, Ths. H.*, direktør, Stavanger
Randulff, Ths. P., bankchef, Stavanger
Richard, Rangvald, Skoien, Kristiania
Ring, Jens, Kristiania
Roll, tandlæge, Trondhjem
Rosseland, Vigleik, Koppervik, Karmøy
Ruud, E., overlærer, Jessheim
Rye, Mat., ingeniør, V. Aker, Kristiania
Rønningen, Olaf, Trysil
Røskeland, Askell, Lærerskulen, Stord
Salveson, Aamund, Finnøy, Stavanger
Schaanning, H. Tho. L., konservator, Stavgr.
Schaanning, K. H., sakfører, Egersund
**Schaanning, P. Chr.*, V. Holmen, Kristiania
Schanke, A., skogforvalter, Kongsvinger
Schilling, F., kaptein, Kristiania
Schilling, Hj., læge, Kristiania
Schiøler, E. Lehn, Kjøbenhavn
Schjelderup, Tom., konsul, Kristiania
Schjelderup-Ebbe, Th., docent, Kristiania
Schjølberg, H., skolebestyrer, Kragerø
Selmer, Chr., læge, Selbu
Skjevrak, M., Langerak i Bygland
Skreslet, K., Mo i Ranen
Sommerfeldt, P. W., univ.bibliotekar, Kr.a
Sommerfelt, H., læge, Mo i Ranen
†*Sommerschield, Henrik*, Stavanger
Stangeland, P., Bryne st., Jæren
Statens skogskole på Softeland, Bergen
Stavanger Museum, zool. avd., Stavanger
Stephansen, August, megler, Kristiania
Stoltz, Chr., ingeniør, Bergen
*Storm, O. J., generalkonsul, Kristiania
Stortingsbiblioteket, Kristiania
Sundfør, Joh., konsul, Haugesund
Suomalainen, E. W., Tori, Finland
Sørensen, Nils, grosserer, Kristiania
Tait, W. C., Oporto, Portugal
Telemark Skogskole pr. Vefald, Kragerø
Thomsen, Per, stud. art., Gausel, Stavanger
Torgersen, Halvar, sen., Asker
Universitetsbiblioteket, Kristiania
Vaaland, T., fabrikeier, Stavanger
Valdal, M., Kunstindustrimuseet, Kristiania

Vea, D., Sandnes, Stavanger
Wiborg, A., læge, Bangsund
Wichmann, Rolf, læge, Kristiania
Widerberg, F. Gustav, Kristiania
Wille, Hans, læge, Kristiania
Willumsen, dyrlæge, Kristiania
Volckmar, Th., Bankchef, Kristiansund N.
Wood, Casey, dr., Kingsway, London
Øvergaar, Lindor, Næverdal, Helgeland
Øvergaard, R., disponent, Rasten, Hedmark
Øverland, Erling, skogforvalter, Stenkjær
Øvrebø, Fritjof, Torvastad, Karmoy

Til

medlemmer og abonnenter av „Norsk Ornith. Tidsskrift“.

Med nærværende årshefte nr. 4 (1923) avsluttes tidsskriftets 1ste serie (1920—23) s. 1—276. De 7 farveplancher („Orre-typer“, pl. I—VII) som medfulgte de 3 foregående årshefter, henhører alle, tillikemed det farvelagte kart i nærværende årshefte, til avhandlingen *Orre-typer*, s. 239—269.

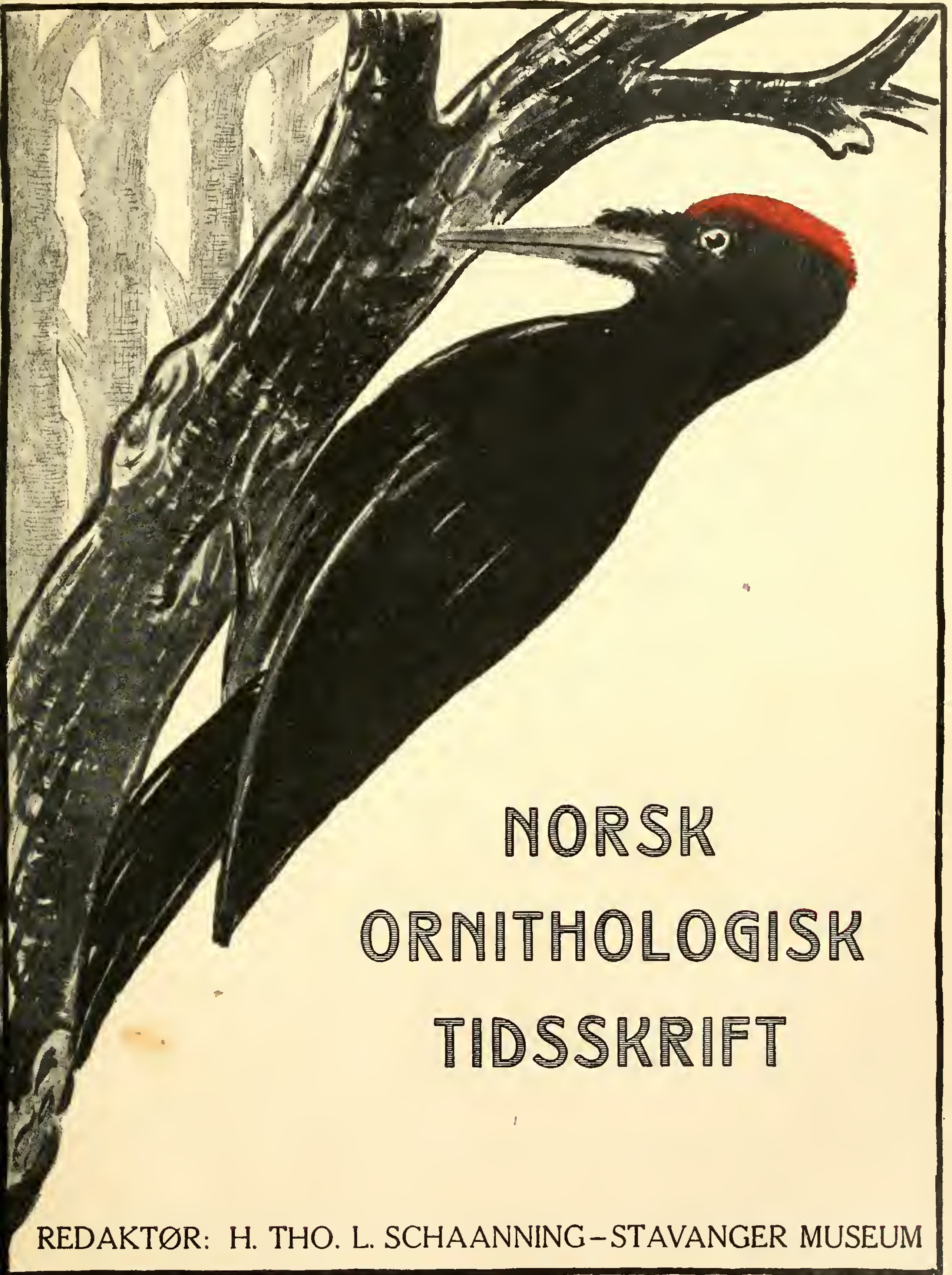
Da adskillig kontingent fremdeles utestår, henstiller vi inntrengende om å innsende samme *snarest*, og hitsettes i den anledning følgende til erindring:

Norsk Ornith. Tidsskrift	nr.	1 (1920—21)	kr.	10.00	*Kr. 40.00* for den hele serie.
— — —	„	2 (1921—22)	„	10.00	
— — —	„	3 (1922—23)	„	10.00	
— — —	„	4 (1923—24)	„	10.00	

For å undgå unodvendig portoutlegg henstiller vi herved til hvert enkelt medlem å innsende kontingenten for de årganger vedkommende står til rest for, idet yderligere varsel ikke vil bli git.

Endelig retter vi også en opfordring til samtlige medlemmer om å stotte foreningen ved kjøp av ekspl. av den hele serie, som ifølge siste generalforsamling herefter vil kunne erholdes til en nedsatt pris av kr. *25.00* (for samtlige 4 årshefter under ett). Som denne nu foreligger vil den sikkert med sine mange vakre plancher og foto etc. være en kjærkommen „gave“ *av blivende verd* for mange.

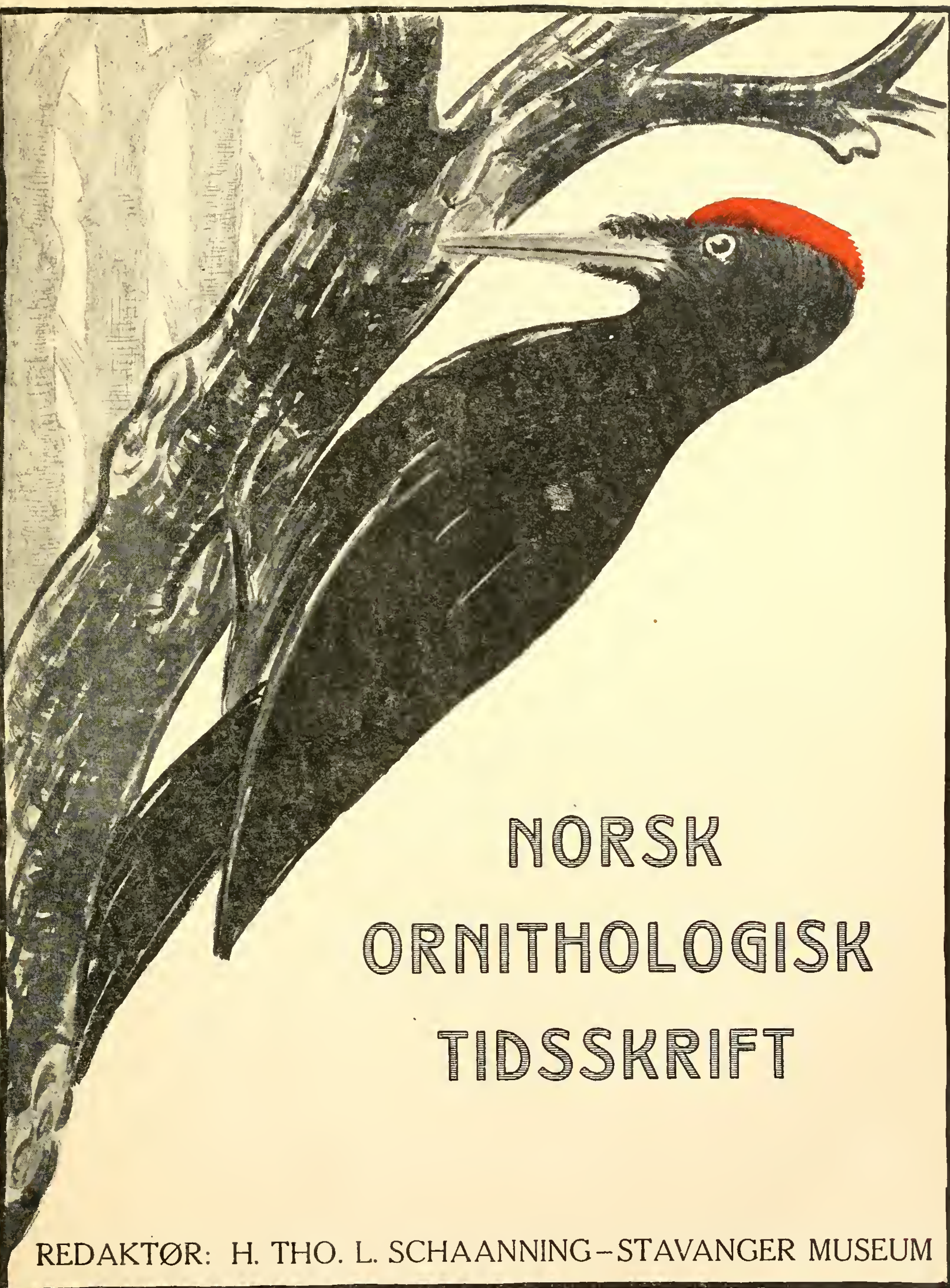
Redaksjonen.

NORSK
ORNITHOLOGISK
TIDSSKRIFT
REDAKTØR: H. THO. L. SCHAANNING—STAVANGER MUSEUM

No. 1, 1920—21

INNHOLDSFORTEGNELSE

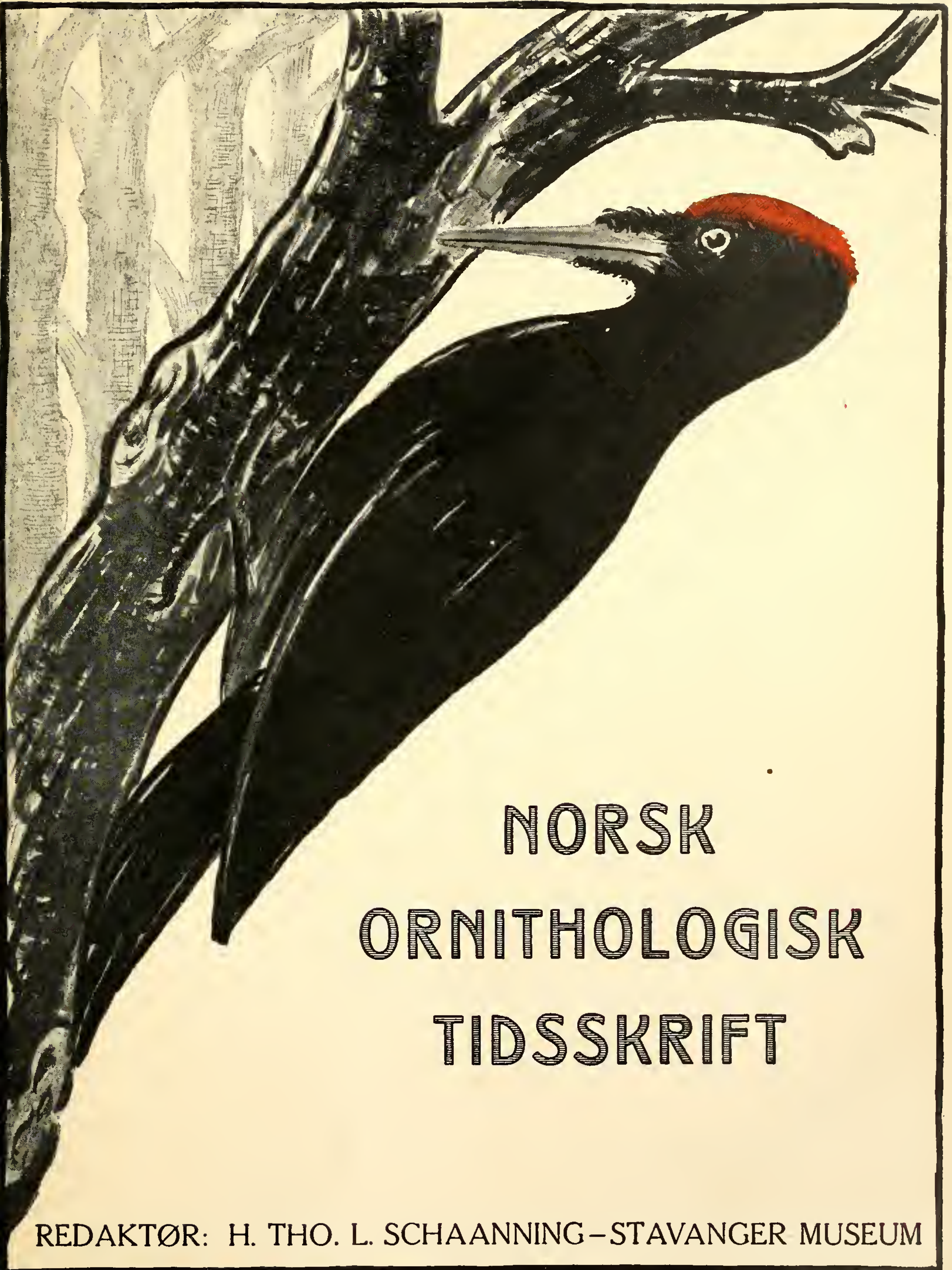
DREYERS GRAFISKE ANSTALT
STAVANGER

NORSK
ORNITHOLOGISK
TIDSSKRIFT
REDAKTØR: H. THO. L. SCHAANNING – STAVANGER MUSEUM

No. 2, 1921—22

INNHOLDSFORTEGNELSE

DREYERS GRAFISKE ANSTALT
STAVANGER

NORSK
ORNITHOLOGISK
TIDSSKRIFT
REDAKTØR: H. THO. L. SCHAANNING – STAVANGER MUSEUM

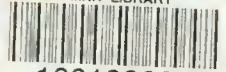
No. 3, 1922—23

INNHOLDSFORTEGNELSE

Tillegg: 4 farveplancher: „Orretyper" nr. IV, V, VI og VII (Tekst i næste nr.)

Obs.! Da farveplanchene nr. IV og V i forrige hefte (nr. 2) for en stor del har vist sig makulert ved feil under trykningen, har vedkommende trykkeri velvillig omtrykt disse, og henstilles det til medlemmer og abonnenter *å ombytte samme med nytrykkene nr. IV og V i nærværende hefte (nr. 3).*

DREYERS GRAFISKE ANST[A]
STAVANGER

AMNH LIBRARY
100103022